ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-2
SAMEDI - DIMANCHE
1-2 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.808 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.808

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

2000

Արեւմուտքի այս ափերուն վրայ, ոչ միայն նոր տարի, նոր դար, այլ նաեւ յայտնի աճապարանքով նոր Հազարամեակ ողջունելու խենթ պոռթկումով պիտի դրոշմուէր հազարական թուականներուն վերջին տարուան աւարտը. բաղդատութիւնները ա՛յնքան պէտք ունէին երջանիկ թուելու որ կամովին մէկդի դրուած էին տրամաբանութեան, իրատեսութեան նման բաներ:

Սակայն, վերջին օրերու բնութեան անակնկալները, գիտականօրէն բացատրելի իրենց բնոյթին հետ, գրեթէ ազդարարիչ դերով ներկայացան. մարդուն ամենազօրութեան նկրտումներուն տրուած դաս չէ՞ր քանի մը ժամուան մէջ փոթորիկներով, ողողումներով հիմնապէս շրջուած կացութիւնը: Նուէրներու, ճաշացուցակներու եւ Հազարամեակ ոչնչութիւններու սիրտհատումը վայրկենապէս փոխարինուեցաւ լոյս, ճամբայ, ջերմութիւն, խմելու ջուր, չոր անկողին ճարելու տագնապով, միլիոնաւոր մարդոց համար: Ու կ'ըսուի թէ խաբկանք է ակնկալել որ պայմանները կարճ ատենէն բնականոն կը դառնան:

Այսքանը արդէն կոտրած է նոր Հազարամեակ ողջունելու այնքա՜ն ջանքով ու հաշիւներով հիւսուած հմայքը. եւ ըսել որ կան տակաւին կործանումի, Յայտնութենական վարկածներու պնդումները: Անոնք կը յաջողին սիւնակ մը, քանի մը վայրկեան ճարել լրասփիւռներու մէջ ու հաւասար քայլ պահել լուսաւորին, փայլունին հետ: Մարդկային բնութեան մէջ պարտկուած հակասութեան ի՜նչ շօշափելի պատկեր այս մէկը. մէկ կողմէն պատրաստուիլ տօնախմբութեան ամէնէն սանձարձակին, միւս կողմէն՝ սեղանին վրայ զետեղել վախճանի բեմադրութեան մը էջերն ալ:

Այս ընդհանրականին մէջ, սակայն, Գոնքորտի հսկայական լուսաւոր դարձանիւին ճաճանչներով շլացող ամէնէն դիւրահաւատ անգամ խորքին մէջ գիտակից է թէ արեւուն տակ նոր բան չկայ: 2000 Յունուար 1-ի առաւօտն ալ կը սկսի նախորդ ու յաջորդ անթիւ առաւօտներուն նման. կը բերէ այն ինչ որ բերին միւսները, կամ կը տանի այն ինչ որ պիտի տանին իրմէ ետքինները, ի՛նչ տարեթիւ ալ կապուած ըլլայ անոնց պոչին:

Այսուհանդերձ, սովորութիւնը իր բաժինը կը պահանջէ, աղաղակելով որ տարեվերջի օրակարգէն ոչ մէկ պայմանով զեղչելի է հաշուեփակը: Մարդուն ինքնագոհութեան պահանջքը չէ՞ այդ աղաղակին բուն տէրը. տեսնել թէ կատարուա՞ծ է այն որ հարկ էր կատարել, կարելի՞ է հանգիստ սրտով փակել աւարտած տարուան տոմարը, թէ ի՞նչ թելադրականութիւն կը փոխանցէ մեկնողը յաջորդին:

Ի՞նչ պատասխաններ ունի նման հարցականներու 1999-ը հայկական իրականութեան համար. անոր որ աշխարհի փոքրագոյն մէկ ներկայութեան մէջ սփռումի եւ տարբերակումի ամէնէն լայն սահմաններուն տէր է ու բոլորէն աւելի խօսող, ճառող՝ միութեան, միասնութեան մասին...:

Զուլումի լայն հոսանքին վրայ համարկումի տակաւին տկար թիերով յառաջացող Սփիւռքը ցնցող նորութիւն չարձանագրեց անցնող 365 օրերուն: Կուսակցականները իրենց ճառերէն թերեւս մէկ-երկու ստորակէտ փոխեցին, քարոզիչները իրենց քարոզներէն մէկ-երկու շեշտ. դպրոց, լրասփիւռ, միութիւն երրորդութիւնը շարունակեց իր ուղով տապկուելու անայլընտրանք «իմաստութիւն»ը, մինչ վստահաբար կրկին մէկդի մնաց ուշադրութեան արժանիներու կարեւոր տոկոս մը: Ասոնցմէ է, օրինակ՝ Հայաստանէն արտագաղթողներու լուրջ զանգուածը որ շատ տեղեր մեծցուց մեր համայնքներուն թիւը, առանց սակայն ամբողջացումի երեւոյթին:

Ցնցող, մտահոգիչ պարագաներ արձանագրուեցան Հայաստանի Հոկտեմբեր 27-ի անցքերով: Ազգային Ժողովին մէջ երկրին ղեկավարութիւնը գլխատելու արարքը ապացոյցը տուաւ թէ իշխանութիւնը անպայման զօրութեան, անձեռնմխելիութեան երաշխիք չէ: Արարքը նաեւ քանի մը վայրկեանի մէջ մսխեց անկախութենէն ի վեր երկրին մեծագոյն դրամագլուխը նկատուած կայունութիւնը:

Ատոր վրայ աւելցաւ Ղարաբաղի վերջին ծայր վտանգաւոր փոթորկումն ալ որ ջուրին երեսը հանեց ղեկավարութեան մէջ ժամանակէ մը ի վեր պարտկուած պառակտումը: Այսօր, թէեւ խաղաղութիւնը վերահաստատուած կը թուի Ս. Բաբայեանի բանակի հրամանատարութենէն ալ հեռացումով, բայց վախերը ամբողջովին չքացած չեն: Պատերազմին յաջողութեան մէջ կարեւոր վաստակի տէր այդ դէմքը դժուար թէ յօժարի մէկ օրէն միւսը մէկդի ձգուելու. արդէն անոր «տղամարդավարի հեռանում եմ մարտադաշտից, իջնում եմ քաղաքական դաշտ» յայտարարութիւնը («Երկիր», Դեկտ. 22) բաւարար է վախցնող զարգացումներու ոտնաձայնը լսելու: Մինչ այդ, դիպուածի՞ արդիւնք է որ ադրբեջանական կողմէն ռազմաշունչ ձայներ սկսած են հասնիլ...:

Այս կացութեան հետ արտագաղթի ծանրակշիռ խնդիրը մտահոգութեան երկրորդ գլխաւոր ազդակը կ'ըլլայ: Երկիրը ամէն օր քիչ մը եւս ամայացնող երեւոյթը մեր իրականութեան հակասական միջուկէն շերտ մըն ալ կու տայ երբ զետեղուի Սփիւռքի Հայուն քաղաքացիութիւն պահանջող ռոմանթիկութեան քով: Եւ ըսել որ թէ՛ առաջին, թէ՛ երկրորդ պարագան մինչեւ այսօր ո՛չ մէկ լուրջ անդրադարձ գտած են ղեկավարութենէն:

Այս բոլորին քով ապահովութիւն ներշնչող ազդակ է անշուշտ երկրին մէջ խաղաղութեան պահպանումը. ասով հանդերձ, մազէ կամուրջի վերածուած է Գ. Հազարամեակի շեմի տարին: Մինչդեռ երկու էջ պատմութեան ընթերցում, քիչ մը անկեղծութիւն ու արթնամտութիւն կրնան հրաշք գործել ու ամուր անցքի վերածել զայն. անցք՝ դէպի հազար տարի երազ մնացած արժէքներ:

Մաղթելով որ զգօնութիւնը այս անգամ ալ չյապաղի ժամադրութեան, բարի՛ տարի ու բարի՛ Հազարամեակ:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ մեռեալներու թիւը 80-ի բարձրացած էր Դեկտ. 30-ին, բայց հիւանդանոցներու մէջ վիրաւորներ կային, նաեւ ծանր վիճակի մէջ շնչահեղձներ էլէքթրոժէն սարքերու անխոհեմ գործածութեան հետեւանքով: Դեկտ. 31-ին, դեռ մէկ միլիոն ընտանիք ելեկտրական հոսանք չունէր, ոչ ալ հեռաձայն:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Քոֆի Աննան «անընդունելի» գտած է բռնութեանց շարունակուիլը սերպ եւ ռոմ փոքրամասնութեանց դէմ Քոսովոյի մէջ եւ Դեկտ. 28-ին հրապարակուած տեղեկագրով մը, կը հրաւիրէ Քոսովոցիները որ վերջ տան այդ արարքներուն:

ՊՈՆԻ արդարադատութիւնը յայտարարեց թէ քննութիւն պիտի բանայ Հելմութ Քոհլի դէմ, զեղծարարութեան եւ վստահութեան չարաշահումի համար: Նախկին վարչապետը միշտ կը մերժէ յայտնել անունները անոնց որոնք գաղտնաբար դրամական նուէրներ ըրած են իր կուսակցութեան: Քոհլ ցաւով նկատի առած է իրեն դէմ բացուած քննութեան լուրը: Ի դէպ, ոչ ոք կը մեղադրէ նախկին վարչապետը որ անձնապէս հարստացած ըլլայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Դեկտ. 29-ի վաղ առաւօտեան, տապալած է այն յուշարձանը որ բարձրացած էր Քիրիաթ Արպ գերեզմանատանը, Հեպրոնի եզրին, Պարուխ Կոլտշթայնի յիշատակին: Ծագումով հրեայ ամերիկացի այս բժիշկը, անդամ հակարաբ Քաչ ցեղապաշտ կուսակցութեան, 1994 Փետրուարին, կրակ բացած էր Պատրիարքներու դամբարանը հաւաքուած արաբ հաւատացեալներու վրայ, 29 հոգի սպաննելով: Քիչ ետք, մեռած էր, ամբոխին կողմէ լինչի ենթարկուած: 1998-ին, Քնէսէթը «Կոլտշթայն օրէնք» մը քուէարկած էր, արգիլելով որ յուշարձաններ բարձրանան ահաբեկիչներու յիշատակին: Երկար վիճաբանութիւններէ ետք, դատական գետնի վրայ, Գերագոյն Ատեանը, Նոյեմբեր 14-ին, հաստատած էր տապալման որոշումը: Իր վճիռին մէջ, դատաւորը կ'ըսէր.— «Պէտք է յիշենք եւ պիտի յիշենք 29 զոհերը, որոնց կեանքին վերջ տուաւ Կոլտշթայն: Սպաննողին յիշատակին յուշարձան մը բարձրացնելով չէ որ այդ նպատակին կը հասնինք»:

ՖԻԿԱՌՕ, Դեկտեմբեր 30-ի իր թիւին «Վիճարկում եւ Կարծիքներ» էջին մէջ լոյս ընծայած է միջազգային փաստաբան՝ Սամուէլ Փիզարի մէկ գրութիւնը, որ կը սկսի սա տողերով.— «Դար մը այնքան պտղաբեր, այնքան փայլուն եւ միաժամանակ այնքան բարբարոս, կը վերջանայ ինչպէս սկսաւ: Նախ եւ առաջ՝ Հայերը, յետոյ Հրեաները, Գնչուները, Գամպոճցիները, Քիւրտերը, Թութսիները, Պոսնիացիները, Քոսովարները, հիմա ալ՝ Չէչէնները: Իր կոտորածներուն եւ զոհերուն ցանկը անվերջանալի է»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ խիստ կերպով քննադատած է Միացեալ-Նահանգները, որոնք զօրավիգ կը կանգնին Ֆալունկոնկ աղանդին, այն յոյսով որ պիտի կարենան կասեցնել երկրին ընկերային եւ տնտեսական բարգաւաճումը: Քոթիտիէն տիւ Փէօփլը կը մեղադրէ մասնաւորաբար Արեւմուտքը իր քննադատութեանց համար Չինաստանի մղած պայքարին նկատմամբ՝ աղանդին դէմ:

ԼՈՆՏՈՆԻ իր բնակարանին մէջ, Դեկտեմբեր 29-ին բիրտ յարձակման մը ենթարկուած է Պիթըլներու կիթառիսթը՝ Ճորճ Հարիսըն աւազակներու կողմէ: Ծանրօրէն վիրաւորուած է ստացած դաշոյնի հարուածներէն, ինչպէս նաեւ կինը, բայց կրցած են զսպել յարձակողները եւ ոստիկան կանչել: Հիւանդանոց փոխադրուած են. իրենց կեանքը վտանգուած չէ:

ՋԻՆԱՎԱՃԱՌ Ս. ՍՈՂԱՆԱԼԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Միջազգային լրասփիւռներ կը հաղորդեն թէ Դեկտ. 22-ին, Ֆլորիտայի մէջ ուր Փարիզէն հասած է զէնքի առեւտրական Ս. Սողանալեան, ձերբակալուած է: Լոս-Անճըլըսի մէջ ան ամբաստանուած է գումարներու օրինականացման, հարկանենգութեան եւ դրամատնային կասկածելի գործարքներու յանցանքով:

Սողանալեանի մասին որ ծնած է Թուրքիա եւ լիբանանեան քաղաքացի է, ամերիկեան մամուլը կ'ըսէ թէ յաճախորդ ունեցած է Իրաքը, Արժանթինի զինուորական խունթան, Ռումանիոյ Չաուշէսքուի կառավարութիւնը, եւլն.:

Ամբաստանեալը 70 տարեկան է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 30/31)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դեկտ. 29-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունելով Հայաստան - Սփիւռք պետական յանձնաժողովի անդամները քննարկած է յարաբերութիւններու բարեփոխման գործընթացը: Նախագահը ընդգծելով ատոր կարեւորութիւնը անհրաժեշտութիւն նկատած է գալ տարի եւս հայրենիքի մէջ համահայկական միջոցառումներու կազմակերպումը, որ արդէն ձեւաւորուած աւանդոյթ համարած է: Խորհրդակցութեան քննարկուած ու հաւանութիւն ստացած է յանձնաժողովի 2000 թուականի ծրագիրը. որպէս առաջնահերթ խնդիր նշուած է հեռատեսիլի համահայկական ալիքի մը ստեղծումը: Արծարծուած են նաեւ Հայաստանի մէջ սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի նշումներուն առնչուող եւ այլ կարգ մը հարցեր:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԸ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականը Յունուար 5-19 Գալիֆորնիա կ'երթայ ուսումնամարզական հաւաքի համար: Հոն նախատեսուած են երեք հանդիպումներ՝ ԱՄՆ-ու, Կուաթէմալայի եւ Իրանի խումբերուն դէմ: Այս վերջինին ԱՄՆ այցելութեան անկարելիութեան պարագային զայն կը փոխարինէ տեղւոյն հայկական ակումբներէն մէկը:

2000

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՅՈՒՇԵՐ

ՓԱՐԻԶՈՒՄ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

1895 Թուականի Հոկտեմբեր ամսին էր, երբ հասայ Փարիզ: Կայարանում ինձ դիմաւորեցին իմ ամենամօտիկ ընկերներից 3–ը՝ Արամ Թաշճեանը, Միհրան Իտարեճեանը եւ Արտաշէս (Տելեմակ) Հանըմեանը:

Առաջին տպաւորութիւնս եղաւ այն հիասթափութիւնը, որ ես Փարիզում եմ: «Մի՞թէ սա Փարիզն է», – ասացի ընկերներիս: Կարծես թէ Բերա թաղն եմ դուրս եկել: Մարդիկ եւ կանայք հագնուած են սովորական, հասարակ ձեւով, ճիշդ ինչպէս Բերայում: Կառքերը նոյն ոճով. տրամուայ էլ չկար Փարիզում: Ընկերներս յայտնեցին, թէ ոչի՛նչ, առաջին տպաւորութիւնը այդպէս կը լինի, յետոյ կը վարժուես եւ կ'իմանաս, թէ Փարիզն է:

Ընկերներս ինձ տարին Վօժիրար փողոցը, ուր մի փոքր հիւրանոցում, երկրորդ յարկում մի փոքրիկ նեղլիկ սենեակ վարձեցին, օրական մէկ ֆրանք (35 կոպեկ) վարձով: Այս փողոցը գտնւում էր Պուլվար Սէն – Միշէլ մեծ պողոտայի աջ կողմում, Պանթէոնից մի քիչ ցածր եւ Սէն–Ժերմէն մեծ փողոցից մի քիչ վերեւ: Ուսանողական Թաղի լաւ կենտրոններից մէկն էր: Փողոցի մուտքի մօտ ընկերներս աջ թեւի վրայ մի տուն ցոյց տուին, որ եղել էր Հայոց Մուրատեան վարժարանը:

Նախ պէտք էր ճաշի գործը կարգաւորել: Փարիզում ժողովրդի ամենամեծ մասը եւ յատկապէս ուսանողութիւնը տանը չի ճաշում, այլ ճաշարանում: Ընկերներս ինձ տարին իրենց սովորական ճաշարանը, որ գտնւում էր Պուլվար Սէն–Միշէլի վրայ, Պանթէոնից մի քիչ վերեւ: Նստանք ճաշելու: Ֆրանսիական ճաշը սովորաբար բաղկացած է չորս պնակից (տեսակից). Նախ տալիս են մի որեւէ սուպ, երկրորդ տալիս են ինչ–որ մսեղէն, երրորդ՝ տալիս են ինչ–որ կանաչեղէն եւ չորրորդ՝ տեսէր: Այս բառով հասկանում են կամ երկու գդալիկ քաղցրաւենիք (մուրաբա), կամ մի կտոր պանիր, կամ մի խնձոր, կամ մի տանձ եւ կամ մրգեղէն: Երբ մրգեղէն ասում են՝ պէտք չէ հասկանալ մեր ոճով առատ միրգ, այլ մի հատ ընկոյզ, երկու–երեք կաղին, չորս–հինգ հատիկ խաղող եւ ահա բոլորը կոչւում է մրգեղէն: Կարող են նաեւ տալ փքթի–սիւիս կոչուած հաճելի ուտելիքը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ քաղցրահամ մի քիչ չոր մածուն, մի թերթի մէջ փաթաթած խողովակաձեւ, որ ուտում են շաքարի փոշիով: Այս է ամբողջ ճաշը: Հացը ձրի է, կեր որքան կարող ես: Միեւնոյն ժամանակ իբրեւ խմիչք տալիս են մի շիշ գինի կամ մի բաժակ գարեջուր եւ կամ մի շիշ սիտր (խնձորի ջուր): Այս բոլորի համար վճարում են 1 ֆրանք 20 սանթիմ, 5 սանթիմ էլ ծառայողին իբրեւ վարձ, բոլորը 1 ֆրանք 25 սանթիմ, որ անում է 45 կոպեկ: Զարմանալին այն է, որ Ֆրանսիացիք երբեք ջուր չեն խմում. նոյնիսկ փոքրիկ երեխաներին գինի են խմացնում: Ջուր խմելը ամօթ է, եւ մենք այդ կողմից շատ էինք նեղւում, ամաչում էինք ջուր խմել. խմողին «գորտ» էին կոչում: Նմանապէս հացը այնքան քիչ են ուտում, որ ամբողջ ճաշի ժամանակ կերած հացի քանակը մեր մի խոշոր պատառն է:

Իբրեւ զուարճալիք պատմում եմ հետեւեալ տեսարանը: Մի օր մի խումբ ընկերներ միասին գնացինք ճաշարան: Սեղանի երկու շարքը բռնել էինք: Հաց բերին սովորական կարգով. րոպէապէս վերջացաւ. Նորից պահանջեցինք, բերածը րոպէապէս վերջացրինք. երրորդ անգամ պահանջեցինք, որ նոյնպէս շուտով վերջացրեցինք. իսկ երբ չորրորդ անգամ պահանջեցինք, ծառայողը ծիծաղի համար գնաց եւ պաթոն կոչուած մի հաց բերաւ 1 մեթր երկարութեամբ եւ ցուցական ձեւով սեղանի վրայ դրաւ: Մենք իսկոյն հացը բաժանեցինք մեր միջեւ եւ սկսեցինք ուտել, իսկ ծառայողը ընկերներին հաւաքած գլխին, միասին դիտում էին զարմանքով մեր ճաշի տեսարանը, թէ ինչպէս ագահաբար ուտում ենք այդպիսի քանակութեամբ հաց:

Օրական ճաշում էի երկու անգամ: Ֆրանսիայում ճաշը լինում է ժամը 12–ից մինչեւ 2. 2–ին բոլոր ճաշարանները փակւում են եւ այլեւս ճաշ չէք գտնի: Երկրորդ ճաշը լինում է երեկոյեան ժամը 6–10. 10–ից յետոյ ճաշարանները փակւում են եւ այլեւս ճաշ կամ ընթրիք չէք գտնի: Օրական երկու ճաշը նստում էր ուրեմն 2 ֆրանք 50 սանթիմ. թէյ խմելու սովորութիւն չկար, այլ՝ կաթ կամ սուրճ:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Ֆրանսիացիք չեն սիրում գործածել համալսարան (իւնիվէրսիթէ) բառը, այլ ամէն բարձրագոյն դպրոց կոչում են Էքոլ (դպրոց կամ վարժարան), ինչպէս Բժշկական վարժարան, Իրաւաբանական վարժարան, Գեղարուեստից վարժարան, Արեւելեան կենդանի լեզուների վարժարան եւ այլն:

Որովհետեւ իմ նպատակն էր սովորել լեզուաբանութիւն, ուստի ընկերներիս խնդրեցի իմանալ, թէ ո՞ւր է լեզուաբանական դպրոցը: Ամէն տեղ հարցրին, բայց, ոչ մի տեղ այդպիսի անունով դպրոց չգտան: Օրեր սպասեցի, յուսահատ դրութիւն. այսքան տարի ես երազել եմ Փարիզ գալ լեզուաբանութիւն սովորելու, վերջապէս եկել եմ Փարիզ եւ լեզուաբանութեան դպրոց չկա՞յ: Վերջապէս մի օր Արամ Թաշճեանը վազեց ինձ մօտ եւ աւետիս տուեց, թէ «Գտայ լեզուաբանութեան դպրոցը գտայ»: Ուրախութեամբ դուրս թռայ Վօժիրար փողոցից, մի քիչ վերեւ մի նեղ փողոց տարաւ ինձ, ուր ինչ–որ շէնքի պատի վրայ կարդացի մի խոշոր յայտարարութիւն դպրոցի կողմից: Դպրոցը կոչւում էր Էքոլ տէ Հոթ զ'Էթիւտ (Բարձր Ուսմանց Վարժարան): Նշանակուած էին բազմաթիւ դասախօսների անուններ, որոնց կողքին դրուած էր իրենց առարկան: Հրճուանքով կարդում եմ առարկաների եւ լեզուների անունները, Սանսկրիտ, Զենդերէն, Թուրանական լեզուաբանութիւն, Սեմական լեզուներ եւ այլն, եւ այլն: «Այս է իմ փնտռած դպրոցը», – ասացի Արամին եւ փնտռեցինք դպրոցի մուտքը:

Երեւանի հին քարւանսարայի մուտքը շատ աւելի շքեղ էր, քան այս բարձր ուսմանց դպրոցի շէնքի մուտքը: Խարխլած ու կործանուած քարէ սանդուխք, որի վրայով պէտք է զգուշանալ բարձրանալ, վախենալով, որ քարերի հետ միասին կողքի փոսը չտապալուես:

Արամը ինձ թողել հեռացել էր: Բարձրացայ մինչեւ սանդուխքի ծայրը, որ հասնում էր մի տախտակէ հասարակ դրան: Դուռը բաց արի եւ ներս մտայ: Ոչ մի մարդ չկար, բացի մի ծերուկից, որ սեղանի կողքին նստած մի բան էր գրում: Արեւելեան համեստութեամբ կանգնեցի երկար, սպասելով որ ծերուկը ինձ կը դիմի: Վերջապէս, երկար սպասելուց յետոյ, ծերուկը դարձաւ ինձ եւ հարցրեց.

– Ի՞նչ էք ուզում:

– Ես եկել եմ դասախօսութիւններ լսելու:

– Ուզո՞ւմ ես լսել, գնա՛ լսիր:

– Ո՞վ է խօսողը:

– Մասպերոն է:

Մասպերոյի անունը ցնցեց ինձ. ամենախոշոր եգիպտագէտ Մասպերոն էր, որի տասնեակ հատորների մասին լսել էի, բայց չէի կարդացել: Ինքը նաեւ Հայոց պատմութեան խալդիական շրջանի երեւելի մասնագէտն էր:

Ծերունու ցոյց տուած կողմով գնացի այն սենեակը, ուր էր Մասպերոն: 30–ի չափ ուսանող հաւաքուած նստել էին, դասը դեռ չէր սկսած: Ես էլ մտայ եւ նստեցի նրանց կարգին: Մասպերոն հաշուեց բոլորիս եւ ասաց. «30 ուսանող, որոնք պատրաստւում են եգիպտաբանութիւն սովորելու. այդքանը շատ է. յոյս ունեմ, որ ոմանք կը հրաժարուեն»: Եւ սկսեց ամէն մէկիս հարցնել, թէ ո՞վ է եւ ի՞նչ է: Երբ կարգը եկաւ ինձ, ես ասացի. «Ես Հայ եմ»: «Հա՞յ էք, Հայ եւ եգիպտաբանութիւն. իրարից շատ հեռու են, չեմ կարծում, որ շարունակէք»: Եւ դառնալով բոլորին ասաց. ««Եգիպտաբանութիւնը այնքան դժուար գիտութիւն է, որ եթէ շարունակէք մինչեւ ձեր կեանքի վերջը, վերջին օրում հազիւ թէ իմանաք»:

Այս յուսահատական յառաջաբանից յետոյ, սկսեց գրատախտակի վրայ նկարել եգիպտական մեհենագրերը, թռչնագիր, մարդակերպ նկար եւ այլն, այնպիսի գեղեցիկ մանրանկարչութեամբ, որ դիտողի հիացմունքն էր շարժում: Այսպէս խօսեց ու նկարեց, վերջապէս զանգը հնչեց ու դասը վերջացաւ:

Ամէնքը ցրուեցին: Ես էլ դուրս եկայ դասարանից եւ տեսայ մի կապկանման մարդ, այծի մօրուքով, այտերը ուռած թաթարի նման, աչքերին ակնոց, վզին սպիտակ քաշնէ, որ մօտեցաւ ինձ եւ հարցրեց.

– Vous êtes Arménien ? (Դուք Հա՞յ էք):

– Այո, պատասխանեցի:

– Venez chez moi (Եկէք ինձ մօտ), – ասաց եւ հեռացաւ գնաց:

Ես եկայ նոյն ծերունու մօտ եւ հարցրեցի, թէ ո՞վ էր այդ մարդը:

– Mais c'est Monsieur Meillet (Պարոն Մեյէն է):

Ոչ մի անգամ չէի լսած այդ մարդու անունը, որ այնուհետեւ իմ ամբողջ կեանքի ուղեցոյցը պիտի լինէր: Հարցրի ծերուկին նրա հասցէն: Յետոյ յայտնեցի, թէ ես եկել եմ համալսարանում սովորելու եւ պահանջեցի, որ պէտք եղած ձեւականութիւնը կատարի: Հանեց մի թղթի կտոր եւ պահանջեց, որ այնտեղ գրեմ իմ անուն ազգանունը, ծննդեան թուականը, ազգութիւնը եւ ուրիշ ոչինչ: Ես ուսանող էի: Ոչ քննութիւն, ոչ հարցափորձ, ոչ շրջանաւարտի վկայական. ափսո՛ս այն գումարին, որ վճարեցի ֆրանսիական հիւպատոսարանում իմ շրջանաւարտի վկայականս թարգմանելու եւ վաւերացնելու համար: Այդ բոլորը անպէտք դուրս եկան: Յետոյ իմացայ, որ փողոցից անցնող ունէ մի մարդ, ինչ սեռի եւ հասակի էլ պատկանի, կարող է ուսանող գրուել համալսարանում, առանց որեւէ քննութեան:

Գնացի տրուած հասցէով Մեյէի մօտ: Բնակւում էր Սէն–Միշէլ փողոցի վրայ, 7–րդ յարկում: Մտայ իր սենեակը: Իր ամբողջ ընտանիքը բաղկացած էր երեք հոգուց՝ ինքը, ամենատգեղ դէմքով իր քոյրը եւ պառաւ աղախին: Տարաւ իր սենեակը, հարցրեց, թէ ո՞ր քաղաքից եմ եւ ինչի՞ համար եմ եկել:

Շատ կարճ ձեւով յայտնեցի, որ Կոստանդնուպոլսեցի եմ, աւարտել եմ Կոստանդնուպոլսի Կեդրոնական վարժարանը, գիտեմ գրաբար, ֆրանսերէն, թուրքերէն, որոշ չափով պարսկերէն եւ արաբերէն, եկել եմ լեզուաբանութիւն սովորելու: Դժգոհութիւն յայտնեցի իրենց համալսարանական կարգի եւ ձեւի մասին: «Իմ իմացածով, – ասացի, – պէտք է լինէին որոշ ժամերում որոշ դասեր եւ բոլոր ուսանողները, պարտադիր կերպով, պիտի գնային լսելու բոլոր առարկաները»:

– Ձեր ասածը տարրական եւ միջնակարգ դպրոց եղաւ. այստեղ ո՛չ թէ վարչութիւնը նշանակում է ուսանողի սովորելու առարկաները, այլ ուսանողն է, որ ընտրում է իր ուզած առարկան եւ դիմելով ուսուցչին գրւում է նրան ուսանող: Ես առաջարկում եմ ձեզ հետեւել Սանսկրիտի դասերին Սիլվէն Լեւիի մօտ. հայերէն կը սովորէք ինձ մօտ այստեղ՝ տանս. զենդերէն կը դասախօսեմ համալսարանում եւ նոյնպէս կը լսէք. յետոյ դուք կը տեսնէք, թէ ի՛նչ ուրիշ առարկաներ կարեւոր են ձեզ համար:

Այսպէս սկսուեց իմ կանոնաւոր ուսանողութիւնը, որ պիտի տեւէր երեք տարի անընդհատ, մինչեւ 1898 թուականը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ՀԷՔԵԱԹԸ

Ճամբուն ծայրը կը գտնուէր պանդոկը՝ հետի եւ ձիւոր ուղեւորներու համար: Գիշեր–ցերեկ կոնակի վրայ բաց էր դուռը: Բախտախնդիրներ, հաճոյասէրներ, գործի մարդիկ ու վիշտերէ ընկճուածներ իր յաճախորդներն էին:

Առաջին յաճախորդը որ ներս մտաւ հոնկէ՝ երիտասարդ էր ու քաջակազմ: – «Շատ տարիներո՛ւ» ձայնեց. Նոյնը կրկնեցին ներկաները: Տառատոկը կախեց գամէ մը եւ բուխերիկին մօտ իր աթոռը գրաւեց, որովհետեւ ցուրտէն փաա կարած էր: – «Մօտեցի՛ր, բսաւ գինքը գիտող տղու մը, մի՛ վախնար, ես ՅՈՒՆՈՒԱՐՆ եմ. ե՛ս եմ որ կը բերեմ նուէրները. քուլիկներդ մախաղիս մէջն են. ի՞նչ կ'ուզես, փայտէ ձի՞ մը թէ թմբուկ մը. վստահ եմ թէ քուրիկդ պիտի նախընտրէ պուպրիկ մը, ես ա՛ն ալ ունիմ»: Իրեն հաճոյք պատճառելու համար՝ բաստագրտակ (բախտի կարկանդակ) բաժնեցին մէջերնին, եւ իրեն վիճակեցաւ բակլան: Աղուոր իրիկուն մը անցուցին: Յունուար կը չարակրակէր. «Ո՛ւր որ երթամ՝ կը պատուասիրեն զիս, որովհետեւ ամէն մարդ բան մը կ'ակնկալէ ինէ. ոմանց նուէրներ կը տանիմ, ուրիշներու՝ յոյս. վաճառականներն են. միայն որ իս չեն սիրեր՝ իրենց վճարօրին պատճառաւ. մախաղս լեցուն է անոնց մուրհակներով»:

Հազիւ թէ ան մեկնած էր պանդոկէն, երբ ուրիշ ճամբորդ մը երեւցաւ սեմին վրայ, վիզը մուշտակ, կոնակը հաստ վերարկու եւ սեւ թաւիշէ դիմակ մը աչքերուն: – «Ա՞ս ո՞վ է» ձայնեց պանդոկապետը: «Իշխան մը» պատասխանեց պանդոկապետուհին որ տեսած էր նորեկին մետաքս գուլպաներն ու արծաթ հանգոյցներով կօշիկները: –«Բարեկենդա՛նն եմ ես, վրայ բերաւ նորեկը. բուն անունս ՓԵՏՐՈՒԱՐ է. ո՛ւր որ երթամ՝ խնճոյքներ կը սարքեմ եւ դիմակաւոր պարահանդէսներ. քիչ վերջը ձեզի պարել պիտի տամ, բայց նախ ինծի ճաշ բերէք, հաւերէն ու հին գինի, ահա՛ ճաշացուցակս. կեցցէ՛ ուրախութիւնը»: Իր կիթառը պարի յանկերգ մը թրթռացուց: Ան աւելի շուտ մեկնեցաւ քան իր նախորդը՝ կրկնելով. «Կենալու ատեն չունիմ, պէտք է որ 28 օրուան մէջ կարեմ այնքան տեղ, որքան ինէ առջինն ու վերջինը 31 օրուան մէջ»: Յետոյ ա՛ն տեղ տուաւ ուրիշ ճամբորդի մը որ բնաւ իրեն չէր նմաներ, երկայնահասակ, նիհար, աժգոյն, անօթի ու մկոտ: – «Բարե՛ւ, Բախլա–Խորան». այս եղաւ իր բարեւը Փետրուարին՝ որ «Աժու բարին, Աւագ Ուրբաթ» ապաղարձեց ու անհետացաւ:

– Հրամանքնիդ ո՞վ էք, հարցուց պանդոկապետը որ կը վարանէր զայն ընդունելու մասին: «Իմ անունս ՄԱՐՏ է. կու գամ Մեծ–Պահքի երկրէն. քաղցածութեանս չեն նայիր՝ ամէն տեղ ինծի ծոմ բռնել կու տան. բուք–բորանը կը մտնէ կ'ելլէ սա վրանոցիս ծակերէն. ես չեն սիրեր բնաւ, որովհետեւ չէն չէ սիրտս»: – «Սուտ ալ չես» մռլտաց պանդոկապետը, եւ մեղքնալուն՝ առջին քշեց Բարեկենդանքէն աւելցուք ձուազեղը, ոսկան ու պանիրի կտորը:

Յաջորդ առտու Մարտը ծոյլ ծոյլ երկնցած էր խսիրին վրայ, երբ բակէն լսուեցաւ սոյլ մը: Ցատքեց տեղէն՝ նեղսրտած. «Անպիտա՛ն ԱՊՐԻԼ, որ ետեւէս է ինկեր» ըսելն ու կծիկը գնելը մէկ ըրաւ, երբ Ապրիլ ներս կը մտնէր պանդոկէն: Կապուտաչուի լակոտ մըն էր այս, ժիր, ժպտուն բայց ժիր կերպարանքով. աչքի կը զարնէր իր կանանչ կրկնոցակը, գդակին վրայ ալ կար մանուշակի փունջ մը: Հարցուց թէ իրմէ առաջ ճամբորդ եկա՞ծ էր: Երբ Բարեկենդանքին անունը տուին՝ հալածանք մը ծըմռըթեց իր դէմքը. յետոյ աւելցուց. «Խեղկատակութեան իշխանն է ան, մանկլաւիկն եմ ես Ասպետ–Գարունին որ մէկ պահեկէն հոս պիտի ըլլայ»: Այս խօսքին վրայ իրարանցում մը սկսաւ պանդոկին մէջ. ոմանք բակը կ'աւլէին, ուրիշներ պատուհանները կը բանային, մինչ Ապրիլը ծաղիկներ կը սփռէր դուրսի մարգերուն մէջ ու քնէած ծառերը կը ցնցէր՝ արթնցնելու համար անոնց պտուկները: Զատկուան զանգակները սկսան զնգալ ժամերուն աշտարակներէն: – «Ասպետ–Գարունն ուշացաւ, ըսաւ մանկլաւիկը՝ փողոց նայելէ վերջ.

[illegible] «Բարի՛, Հազար բարի, Օրհնեալ ՄԱՅԻՍ»: [illegible]

Իշխանուհին չհասած [illegible]

բռնէր իր տափատը: Ասիկա ամէն մարդ կը ճանչնար: – «Բարե՛ւ, ՅՈՒՆԻՍ աղբար, գոչեց պանդոկապետը զուարթ, դուն կու գաս խարին համար»: – «Ինչպէս միշտ, յարեց մարդը համարձակ. դաշտը թողուցի գերանդիս»: Յետոյ ծարուցած՝ երկարեց դգումէ իր ըմպանակը որ պարապ էր: Յորեկէն վերջ ամայի էր պանդոկը. մարդին խոտերը կարելու վրայ էին բոլորն ալ: Գիշերը խոշոր սայլեր կը թաւալէին դէպի մարագները. կը լսուէր արտոնձին հնչուն ծիծաղը. «Կեցցէ՛ կեանք իմ աղնտուր, հնձուած խարին հոտը կը զովացնէ թոքերը». եւ սկսաւ երգ մը մոլտալ, երբ հրջակայ բլուրներուն վրայ վառող խարոյկներուն լեզու լեզու բոցերը կ'երկննային աստեղացնցուող երկինքն ի վեր: – «Կեցէք բարով, գալ տարի աս ատեն կը տեսնուինք նորէն» պոռաց զուարթերես Յունիսը՝ գերանդին ուսին, եւ իջաւ առուակն ի վար, ճամբու ընթացքին զովանալու համար:

Իրաւ ալ տաք էր. ցերեկուան արեւը կ'անօսրացնէր շուքերը. շուները կը քընանային իրենց որջերուն, հաւերն ալ կը ծուարէին իրենց փոշոտ բոյներուն մէջ. իջեւանին աղօտ երդիքին տակ ուր կային փեղկերուն ծերպերէն սպրդուն մոլորած ճառագայթներ՝ սեւ ճանճերու պարս մը կը բզզար չաքարի կտորի մը վըրայ:

Նոյն պահուն էր որ բաց դուռը քիչ մըն ալ հրելով՝ երկու մարդ մտան բակ. մերկ էր մէկուն բազուկը, հնձողի լայնեզր գլխարկին տակ դէմքն ալ սեւցած էր արեւէն. կաշիէ գօտիին անցուցած էր մանգաղը: Միւսը հագուած էր քաղքենիի պէս, բաճկոնակը միայն բաց էր. քրտնաթոր էր դէմքը, ոտնամաններն ալ փոշեպատ: – «Ես ՅՈՒԼԻՍ կը կոչուիմ» ըսաւ քաղքենին: – «Ե՛ս ալ, գոռաց դաշտի մարդը, գիւղացիք միայն Հնձար անունը կու տան ինծի»: Ասոնք մէկ հօրմէ–մօրմէ եղբայրներու պէս նմանանք ունէին իրարու: – «Միւս պանդոկն երթանք, ձայնեց քաղքենի Յուլիսն իր ընկերոջ. աս ի՛նչ տաք է, քիչ մը խմենք պաղչկինք»: Ասիկա Հնձար–Յուլիսի ալ փափաքն էր. պարեջուրի գովութիւնը կը հրապուրէր մին ու միւսը. քաղքենին՝ ոստաններու ամառներէն, շէնքերու շլացուցիչ ճակատներէն եւ գործատուներու հնոցներէն խօսեցաւ. գիւղացին՝ հասկաթուռ ցորեանը, դաշտերու ոսկի ալիքներն ու ճպուռներու ճուռցն յլշեցնող մանգաղներու խշրտոցը ներբողեց: –«Գիշերը քնանալ կարելի չէ» տրտնջաց մին: – «Ատե՛ն չունինք աչուընիս խփելու» կցեց միւսը՝ գաւաթը պարպելով:

Ոտքերնին իջեւանէն հազիւ դուրս դըրած էին, երբ ինքնաշարժի մը շեփորին ղիլ ձայնը դուռ փութացուց պանդոկապետը: Ամբողջ ընտանիք մը կը կազմէին վար իջնողները որոնք եկան փոշին չէնքին առաջքի դալար աբիշին տակ: Ընտանիքին պետը մինչ կը քննէր ուղեցոյցքարտէսը, ճիժուլիժ կը գոչէին միաբերան. «Կեցցէ՛ արձակուրդը»: – «Մենք ծով պիտի մտնենք» ըսաւ աղջնակ մը. – «Ի՞նչ ծով, մենք լեռները պիտի մագլցինք» դիմադարձեց անդիէն իր բզէզ աղբարիկը: Գործը մեծնալու վրայ էր, երբ մայրերնին անոյշի կապեց. «Ծով կամ լեռ, մենք արձակուրդի ենք ելեր»: – «Ո՞վքեր են աս կուսադանները» հարցուց կաշեայ հեսկեր դրած որսորդ մը պանդոկապետին: – «Մեծ գործարանատէր մը, Պրն. ՕԳՈՍՏՈՍ է անունը. Ջերմօն վաճառանիշն ինք ստեղծած է»: Որսորդը պահ մը նայեցաւ փոշիներու ամպի մը մէջէն սուրացող ինքնաշարժին ետեւէն, յետոյ մտաւ ներս:

Երկու հոգի հոն կը զանուէին արդէն: Մին իր քովն էր դրեր խաղողի կայթ մը, միւսը սեղանին վրայ բաց էր ձգեր ներկատուփ մը: – «ՍԵՊՏԵՄԲԵ՛Րը» լսուեցաւ մէկուն ձայնը՝ սեմին վրայէն: – «Սեպտեմբերը ե՛ս եմ» յոխորտաց որսորդը թիկնէթեկին: – «Այգեպան–Սեպտեմբերը ես ի՛նքս եմ» աւելցուց կայթին տէրը: – «Նկարիչ–Սեպտեմբերն ալ ես ի՛նքս եմ» ծմծմաց երրորդը: – «Համաձայնեցէ՛ք, վճռեց ձայն մը որ Աշունինն էր, օրովհետեւ մէ՛կ Սեպտեմբեր կայ միայն»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ իր շուներով ու շեփորներով սար ու ձոր կը շուլլուի»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ այգեկութի ողկոյզները կը դնէ հնձան»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ նկարակալը կը տեղաւորէ ոսկեծիրան անտառին չքեղութեանը դիմաց»: Վէճը դուցէ չարունակուէր, եթէ նոյն միջոցին պանդոկապետը սեղանին վրայ չդնէր գինիի շիշ մը՝ կնքուած գլուխով: Բաժակահարութիւնը հաշտութեան դաշ նկատուեցաւ: Յետոյ մին իր հրացանը, միւսն իր կայթը, երրորդն ալ իր նկարակալը շալկած՝ բաժնուեցան իրարմէ:

Օթեւանը պարապ չմնաց երկար: Մինչ տիրոջը տղաքը կը պատրաստուէին դըպրոց երթալու, ագարակապանի մը դըրսեւորութով մէկը տմպեց. թաւիշ երիզներ ունէր հագուստը, սոլերուն ներբաններն ալ հողով ծածկուած էին. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՆ էր որ հերկի կ'երթար: – «Օրերը կարճըցան, ըսաւ ան, աշխարհքի՛ն բանը կայ ընելիք, հերկ, ցաքան, վարուցան, համբարել հողկիթն ու ճակնդեղը, ո՞ր մէկն ըսեմ»: Երբ կը մեկնէր, մշակ մը ընկերացաւ իրեն՝ սերմի գոգնոցով: Մորակը շաչեց, ձիանը յառաջ խաղաց, ու քիչ յետոյ արօրին խոփն էր որ կը պատռէր գորշ հողը:

Նայիս՝ մախաղով մուրացիկ մը երեւցաւ պանդոկին սեմին: – «Ո՞վ ես դուն» հարցուց հոնկէ անցնող անդապահ մը: – «Դատարկապորտ ՆՈՅԵՄԲԵՐը»: –«Ո՞ւր այապէս»: Մարդը հորիզոնը ցոյց տուաւ ձեռքի երկաթ բիրին ծայրովը. «Հեռո՛ւն, աւելի տա՛ք երկիրներ. արագիլներն ու ծիծեռնակները հոն ինծ կը սպասեն արդէն»: – «Ապրելու միջոց ունի՞ս գոնէ»: – «Մուրացած հացս ողջ ըլլայ, աւելին՝ խրամներու մէջ դիզուած տերեւներն իբր անկողին»: Անդապահը պոստեց յօնքերը. քիչ էր մնացեր որ ձերբակալէր, սակայն ինք ալ ծիծեռնակներու ընկերանալ չկրնալէն տխուր՝ յարեց.«Ճամբադ գնա, աս տեղուանքը հեգ մըն ալ չտեսնեմ ըզքեզ»: Դատարկապորտը կրկնել չտուաւ անոր խօսքը, կորսուեցաւ իսկոյն տարածուող մշուշին մէջ՝ ցոյց տուած ինքնութեան թուղթը նորէն ծոցը դնելով:

Մշուշին յաջորդեցին հիւսիսային քամին, ձիւնը, սառնամանիքը, երկար գիշերներն ու անարեւ օրերը: Պանդոկին մարդիկը խմբուեր էին բուխերիկին շուրջ՝ ուսերնին տնկած: Շուն մը սկսաւ հաջել: – «Ուշ է, աս ատեն ո՞վ է արդեօք եկողը» մենախօսեց տանտէրը նեղսրտած, մինչ մոյկեր կը բախէին դուրսէն՝ դրանը սեմին, ներբաններուն փակած ձիւնակոճերը քերթելով: Մինչեւ աչքերն իջած մուշտակէ գդակով՝ քթան մօրուօք ծերուկ մը ներս մտնելէ առաջ թօթվեց ձիւնով ծածկուած մաշկեակը: Տղաքը յանկարծ ճանչցան զինք, ու «Բարի՛ ըլլլուն, Ծնունդ Պապա» ձայնեցին ծափելով: Իրաւ ալ Ծնունդն էր եկողը, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ բալխիը վարողը: – «Ծնունդ Պապա, ո՞ւր է եղեւինդ» հարցուց մանչուկ մը: – «Դուրսն է, անտառէն նո՛ր կտրեցի»: – «Ի՞նչ կայ զամբիւղիդ մէջ» հետաքրքրուեցաւ քուրիկը: –«Վաղն առտու մութուն կ'իմանաս. գնա պաճիկ ըրէ՛ հիմա եւ ինծի ձգէ մուճակներդ»: Եւ մինչ սպասուհին փոքր շադանակով լեցուած հնդկահաւը կը դնէր ցայգաճաշի սեղանին վրայ, Դեկտեմբերի բալխիը՝ բոժոժներու խժլտացնող ժխորով կը քաշէր կը տանէր Ծնունդ Պապան ըսպիտակ դաշտերուն մէջէն:

– «Աս տարի ամէն տեսակ մարդ տեսանք» ըսաւ պանդոկապետուհին: –«Պա՛հ, կցեց ամուսինը, մէկ աղբիւրի ջուր՝ բոլորն ալ»: – «Մէջերնուն ամէնէն շատ սիրածս՝ ինքզինքը Բարկենդանք անուանող Բրինձն (իշխան) է» աւելցուց աղախինը: Տղաքը կը փոխասացէին. «Ես Պրն. Օգոստոսը շատ կը սիրեմ, ինքնաշարժ ունի» – «Ես՝ Այգեպան–Սեպտեմբերը, խաղող ունի»: – «Ես՝ Ծնունդ Պապան, խաղալիք ունի»: Համաձայնութեան չկրցան գալ:

...Եւ դուն, ընթերցո՛ղ, ի՞նչ կը խորհիս: Անցեալի, ներկայի եւ ապագայի բոլոր այս անցորդներուն մէջէն՝ որոնք ամէն տարի նոյն կարգով կու գան ու կ'երթան, ո՞րն է նախասիրածդ: Անհոգ եղիր, դուն պիտի տեսնես զայն՝ ապրելով եւ յուշիկ յուշիկ... օրացոյցս թըղթատելով:

ԹԷՈԴԻԿ

«Ամէնուն Տարեցոյցը», 1928

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգ. Վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5-ին տօնուած է ՀՄԸՄ–Կամքի տեղւոյն մասնաճիւղին քառասնամեակը: Դրօշակներու տողանցքէն եւ փառերգներէն ետք, օրուան հանդիսավարը՝ Լեւոն Գաբրիէլեան բացման խօսքը արտասանած է: Մասնաճիւղին 40–ամեայ պատմութիւնը ներկայացուած է սահիկներու միջոցաւ, մեկնաբանութեամբ Ալիք Պուլկարեանի: Օրուան բանախօսը եղած է Մոսիկ Թօփուզեան, որ նախ շեշտած է ՀՄԸՄ–ի պատկանելիութեան գիտակցութեան կարեւորութիւնը, ապա հրաւիրած 25 քոյրեր եւ եղբայրներ, որոնք իրենց երկարամեայ ծառայութեան համար պարգեւատրուած են Շրջ. Վարչութեան անդամներուն կողմէ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ապա Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Հրաչ Տէր–Սարգիսեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեանի հայրական ողջոյնէն եւ Պահպանիչէն ետք, «Յառաջ Նահատակ»ով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿ

1) Դաշնակի կտորներ:
2) Ընտիր երգեր:
3) Նոր երգեր:

Կարելի է դիմել Տիկին Գարամանուկեանին:

269, Halaskâr Gazi Cad.
Menekse Apt - D. 3
Sisli — Istanbul — TURQUIE

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի անդամակցութեան [illegible] թեկնածու դառնալու «յաջողութիւնը» [illegible] Թուրքիոյ [illegible] մէջ: [illegible] չանակեր անշուշտ որ բոլոր ճակատները նոյնքան գոհ են ու մանաւանդ համաձայն՝ այդ թեկնածութեան պարտադրած փոփոխութիւններուն:

Վարչապետ Էճէվիթ լաւատեսութեան ջանքով մը կ'ըսէ թէ անդամակցութեան համար իրենց նպատակը 2004 թուականն է: Ընկերային ու քաղաքական բոլոր անցքերը այլեւս եւրոպական խոշորացոյցով մը կը քննուին, սխալ պատկեր չտալու մտահոգութեամբ: Այդպէս է որ օրինակ, նախագահ Տէմիրէլ վերջերս կատարուած բացումի մը արգելք եղած է ոչխարներու զենումին, հաւանօրէն մտածելով որ այդ աւանդութիւնը յարիր չէ եւրոպական կանոններու:

Սակայն, հակառակ ցոյց տրուած բարի կամեցողութեան, Թուրքիոյ վերջնական անդամակցութեան ճամբան բաւական երկար է ու հաւանական է որ անհրաժեշտ բարեփոխումները լուրջ ընդդիմութեան բախին: Անոնց գլխաւորներն են մարդկային իրաւունքներու եւ արտայայտութեան ազատութեան մարզերուն մէջ եւրոպական չափանիշներուն հասնելու համար անհրաժեշտ նկատուածները: Արդէն սեղան բերուած են բազմաթիւ կարեւոր նիւթեր. վարչապետը առաջնահերթ դասած է մահապատիժին ջնջումը որ յաճախակի վիճարկումներու նիւթ կ'ըլլայ ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա. Էօճալանի դատապարտումէն ի վեր:

Կառավարութեան ծայրայեղ ազգայնականներու թեւը չէ վարանած իր ընդդիմութիւնը յայտնելու վարչապետին մօտեցումին: Անոնք կ'ըսեն թէ կը հասկնան Եւրոպական Միութեան մարդկային կեանքին տուած կարեւորութիւնը, բայց չեն հասկնար թէ ան ինչպէս արժէք ու կարեւորութիւն կու տայ ահաբեկիչներու պարագլուխի մը: Ազգայնականներու կուսակցապետ Տ. Պահչէլի կը յուսայ որ Միութիւնը պիտի չյամառի իր սխալին մէջ ու ահաբեկիչ պարագլուխի մը պատիժը պիտի չշփոթէ Թուրքիոյ անդամակցութեան հոլովոյթին հետ: Երկրին Արտաքին գործերու նախարարը իր կողմէն յայտնած է թէ քրտերէն հաղորդումներու հեռատեսիլի կայան մը կրնայ արտօնուիլ: Սակայն, այս նիւթին մասին ալ կարծիքները կը տարբերին: Բաւական հակազդեցութիւններու տեղի տուած է Մայր Հայրենիքի կուսակցապետ Մ. Եըլմազի այն արտայայտութիւնն ալ թէ «Եւրոպական Միութեան ճամբան Տիյարպէքիրէն կ'անցնի»:

Ասոնց քով կան բազմաթիւ պարագաներ որոնք ցոյց կու տան թէ մտայնութիւններու որքա՛ն խոր փոփոխութիւններ անհրաժեշտ են. վերջերս 12–14 տարեկան վեց դպրոցականներ դատարան կանչուած են բողոքի ապօրինի ցոյց կազմակերպելու ամբաստանութեամբ, քանի որ պաստառներով ցոյցի ելած էին, իրենց դպրոցին համար ուսուցիչ պահանջելով: Կրնան վեց ամիսէն երեք տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ...: Տարբեր չէ պարագան երեք պատանիներու որոնք երկու շապիկ գողցած են եւ 5 ֆրանքի համարժէք գումար մը: Եւ վերջապէս Կրթութեան նախկին նախարար մը արգելափակուած է, քննադատած ըլլալով իսլամականներու դէմ բանակին տարած պայքարը:

Հակառակ այս բոլորին, այն երեւոյթը թէ Թուրքիոյ մէջ կարգ մը զգայուն նիւթերու –քրտականը, աղքատութիւնը, բանակը, կրօնքը– մասին վիճարկումը այլեւս կարելի է, դրական կը նկատուի: Եթէ կան Թուրքիոյ անդամակցութիւնը անկեղծօրէն փափաքողներ, կրնան հիմնուիլ այդքանին վրայ, պնդելու համար որ թեկնածութիւնը զայն պիտի մղէ իրականացնելու երկար ժամանակէ ի վեր սպասուած բարեփոխումները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Պատրաստ եմ երթալու մինչեւ դժոխքի դարպասները, բայց ոչ՛ աւելի հեռու»:

Պիոս Է. պապը՝ փորձելով համաձայնութիւն մը կայացնել Նափոլէոնի հետ: Ան ծնած է 1742 Օգոստոս 14–ին:

● «Մարդոց վրայ կրնաս իշխել, այնքան ատեն որ ամէն ինչ չես խլեր անոնցմէ: Սակայն երբ մարդը կը կողոպտես ամէն ինչ խլելով, ապա ան այլեւս քու իշխանութեանդ չենթարկուիր. ան դարձեալ ազատ է»:

Նոպէլեան մրցանակակիր գրագէտ Ալեքսանտր Սոլժենիցին՝ 1990 Օգոստոս 15–ին, երբ նախագահ Կորպաչով վերահաստատեց Սոլժենիցինի խորհրդային հպատակութիւնը: Ռուս գրագէտը դէպի Արեւմուտք աքսորուած էր 1974–ին, ստալինականութեան սարսափները նկարագրող իր վէպերուն համար:

● «Ուրախ եմ, որ սիրեցիք իմ Կատարինէս: Ես ալ սիրեցի զինք: Ան իշխած է 30 միլիոն հոգիի վրայ եւ ունեցած է 300 սիրահար: Լաւագոյնս ըրի քանի մը ժամուան մէջ»:

Ամերիկացի դերասանուհի Մայ Ուեսթ, «Մեծն Կատարինէ» թատերախաղին ներկայացումէն ետք: Ուեսթ ծնած է 1893 Օգոստոս 17–ին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին։

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) «այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ։ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որուն աւարտին հոգեհանգիստ *կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։*

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կը պատարագէ՝

ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,

Ընթերցուածք՝ ժամը 16–ին,

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17–ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Պատարագ՝ ժամը 10–ին,

Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին։

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,

Մեռելոցի պատարագ՝ ժամը 10–ին,

Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին,

Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին,

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Յաւարտ պատարագի՝ Ջրօրհնէք։

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին,

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16·45–ին,

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·30ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45–ին,

Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11–ին։

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30–ին։

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1,
Ծննդեան Պահոց։ Կաղանդ։ Տարեմուտ։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին,

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15–ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին,

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,

Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին

Պատարագ ժամը 17–ին

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի *արարողութիւն կը կատարուի։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։*

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
ԱՄԱՆՈՐԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կը պատարագէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները կը հաղորդուին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր։ Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր դաղութի բոլոր մանուկներուն։

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերից մը կը սպասէ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին։

Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10–ին։

Կը պատարագէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Պատարագ՝ ժամը 17–ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Ծնունդ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին,

Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2

Ամանորի պատարագ ժամը 10–ին։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17–ին

Ընթերցուածներ ժամը 17·30–ին

Պատարագ ժամը 18–ին

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին

Պատարագ ժամը 10–ին

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Առաւօտեան ժամը 10–ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ *թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ։ Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները։*

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու եւ խմիչքներու շուրջ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու։

Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆԱՔՕ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալայճեան 1·000 ֆրանք։

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ. – Միրէյլ Տօնապետեան 600 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ *Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝* Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, *սովորական հաւաքատեղին։*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
MARDI
4 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·809 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.809

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵԼՑԻՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՊՈՒՏԻՆ ԿՈՒ ԳԱՅ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻՆ

Տարեվերջի մեծ անակնկալն էր Ելցինի հրաժարումը Դեկտ· 31-ին: Մինչ արեւմըտեան աշխարհը տարուած էր 2000-ի մտասեւեռումով եւ պոկերու մտավախութեամբ, յանկարծ Ելցին իր հրաժարականը կու տար կարճ ելոյթով մը եւ փոխանցման շրջանի նախագահութիւնն ալ կը յանձնէր վարչապետ՝ Վլատիմիր Պուտինի:

Ելցին, հրաժեշտի իր ելոյթին մէջ կ'ըսէր.– «Այսօր, խօսք ձեզի կ'ուղղեմ վերջին անգամ ըլլալով որպէս նախագահ: Երկար մտածեցի եւ ցաւով: Վերջացող դարուս սա վերջին օրը՝ կը հրաժարիմ: Վարչապետ Վ· Պուտինի յանձնեցի իմ պաշտօնս: Երեք ամիսէն, ժողովուրդը կ'որոշէ»: Ելցին, նաեւ ներողութիւն խնդրեց՝ «որովհետեւ մեր յոյսերուն մեծ մասը չիրականացաւ: Ամէն ինչ որ պարզ կը թուէր մեզի, ծանրակշիռ դարձաւ»: Ու չեշտեց որ առողջական պատճառներով չէ որ կը քաշուի, բայց, Ռուսաստան նոր մարդոց պէտք ունի, նոր սերունդ մը պէտք է զինք փոխարինէ: Ու Ելցին, Պուտինը կը ներկայացնէ որպէս իր յաջորդը, ներկայիս առժամաբար, ապա՝ վերջնապէս:

Փոխանցման շրջանի նախագահ Պուտինի առաջին գործը եղաւ հրովարտակ մը ստորագրել որով Ելցին ցկեանս անձեռնմխելի կը դառնար, այսինքն որեւէ հետապնդումի չէր կրնար ենթարկուիլ: Այլ խօսքով, Ելցինի ընտանիքը այլեւս հանգիստ է:

Ելցին համայնավարութեան վերջ տըւաւ, բայց, ի դերեւ հանեց իր վրայ դրուած բոլոր յոյսերը: Իրեն շնորհուած բազմաթիւ որակումներու շարքին, այս օրերուն, կայ նաեւ սա մէկը՝ «Հանճարեղ քանդիչ» (Անդրէյ Զերկիզով, Մոսկուայի ձայնասփիւռի քաղաքական խմբագիր):

1985 Դեկտ· 24-ին է, որ Ելցին Համայնավար կուսակցութեան Ա· քարտուղար կը նշանակուի եւ 1991 Յունիս 12-ին, հանրաքուէով, Ռուսաստանի նախագահ կ'ընտրուի: Օգոստոսին համայնավարներու փուչին դէմ դիմադրութիւնը կը ղեկավարէ, Դեկտ· 8-ին, Խորհ· Միութեան վախճանը կը հռչակուի Մինսկի մօտ: 1992 Դեկտեմբերին, Մոսկուա տեղի կ'ունենայ ռուսեւամերիկեան հանդիպում մը եւ կը ստորագրուի երկու երկիրներու ռազմագիտական զինամթերքի նուազումը (Սթարթ-2): Նախարարապետ կը դառնայ Չերնոմիրդին փոխարինելով Կայտարը: 1993 Հոկտ· 3-4 յարձակումն է ապստամբ Խորհրդարանին դէմ, գլխաւորութեամբ Ելցինի: 1994 Դեկտ· 11-ին, առաջին պատերազմն է Չեչէնիոյ դէմ: 1995-ին, Ելցին սրտի յաջորդական երկու տագնապ ունի: 1996 Յուլիս 3-ին, նախագահ կը վերընտրուի: 1996 Նոյ· 5-ին, սրտի հնգեակ կամրջումի կ'ենթարկուի: 1998 Մարտին, Չերնոմիրդինը կը հեռացնէ ու տեղը կը դնէ Կիրիէնկօն: 1998 Օգոստոսին, դրամական մեծ տագնապ կայ, Ելցին կը պաշտօնազրկէ Կիրիէնկօն եւ ետ կը կանչէ Չերնոմիրդինը: 1998 Դեկտ· 10-ին, Պրիմակով կը յաջորդէ Չերնոմիրդինի, 1999 Մայիս 12-ին, Պրիմակով կը հեռացուի եւ տեղը կու գայ Ներքին նախարարը՝ Ստեփաշին: 1999 Օգոստոս 9-ին, այս վերջինը իր կարգին ճամբու կը դրուի եւ նախարարապետ կը դառնայ գաղտնի ըսպասարկութեանց պետ՝ Վ· Պուտին, զոր յետագային, Ելցին կը ներկայացնէ որպէս թեկնածու 2000-ի նախագահական ընտրութեան: 1999 Սեպտ· 23-ին ծայր կու տայ Չեչէնիոյ երկրորդ պատերազմը, որ ճակատագրական է Կրեմլինի համար: Անոր կը պարտի, երեսփոխանական ընտրութիւններու իշխանամէտ նորածին հոսանքին յաղթանակը եւ Պուտինի ժողովրդականութիւնը:

Պուտին, արդէն, անմիջապէս որ նշանակուեցաւ փոխանցման շրջանի նախագահ, կնոջը հետ գնաց Չեչէնիա անցընելու Ամանորը ռուս զինուորականներուն հետ, զորս պարգեւատրեց, հաւատարիմ խորհրդային հին սիստեմին:

Ո՞վ է Պուտին: Անկասկած, վտանգաւոր մարդ մը, եթէ նկատի առնուի իր անցեալը, պաղ եւ չոր դիմագիծը: 47 տարեկան, իրաւաբանական փայլուն ուսում ըրած է Լենինգրադ եւ 1975-էն իսկ, ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի ղեկավարութեան մաս կը կազմէ արտաքին լրտեսութեան ճիւղին համար: Յետագային կ'անցնէր անոր նախագահական աթոռին, հոգ չէ թէ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ն անունը փոխած ըլլայ եւ դարձած՝ ԷՖ-ԷՍ-ՊԷ: Ռուսերը աւելի բան չէն գիտեր մարդուն մասին, որ վաղը, շատ հաւանաբար նախագահական աթոռը գըրաւէ վերջնապէս եւ ժողովուրդին կամքով: Ըստ ոմանց, կը խորհրդանշէ Մեծն Ռուսաստանի վերածնունդը, զինուորական եռանդը եւ Չեչէնիոյ յաղթականը:

– Նախագահական կանխահաս ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Մարտին, բուն թուականը կը ճշդուի Խորհրդարանին կողմէ, Յունուար 5-ին:

– Պուտին Չեչէնիա գացած ըլլալով, Պալշօյի նախագահական օթեակը պարապ մնացած էր (մուտքը 400-էն 1500 տոլար) եւ կարմիր փողկապով ու սմոքինկով միայն Բերեզովսկին է որ Կրեմլինի պարապը «լեցուցած է»:

Հայաստանի նախագահը Ռ· Քոչարեան Ելցինի հրաժարականին մասին ըսած է թէ կը յարգէ որոշումը եւ խորհրդանշական կը նկատէ որ ան այդ քայլը առած է պահու մը երբ Ռուսաստան հզօր ղեկավար մը ունի որ կրնայ երկիրը առաջնորդել նոր հազարամեակին: Ռ· Քոչարեան դրուատած է ազատ եւ ժողովրդավար Ռուսաստանի մը կերտումին մէջ Ելցինի կատարած դերը: Աւելցուցած է թէ հայ-ռուս ռազմավարական յարաբերութիւնները ամուր աւանդութիւններու վրայ հիմնուած են եւ Ելցինի շրջանին առաւել զօրացած: Հայաստանի նախագահը հրաժարեալ իր պաշտօնակիցին առողջութիւն եւ երջանկութիւն մաղթած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ օդակայանը պատանդ եղած Հնդկաստանի օդանաւային գիծերու օդանաւին 160 ճամբորդներու ութօրեայ ողբերգականը վերջ գտաւ Դեկտ· 31-ի գիշերը: Հնդկաստան 36-ի տեղ երեք խլամապաշտ ազատ արձակեց եւ հինգ օդահէններն ալ ազատ դուրս եկան: Հնդկաստանի մամուլը խիստ կերպով կը քննադատէ իշխանութիւնները որոնք տեղի տուած են ահաբեկիչներուն, եթէ նոյնիսկ մասամբ միայն: Հնդկաստան կ'ամբաստանէ Փաքիստանը եւ կը պնդէ որ հարկ եղած փաստերն ունի անոր կատարած դերին մասին, այս առեւանգումին մէջ: Գալով հինգ օդահէններուն, յայտնի չէ թէ ո՞ւր գացած են: Փաքիստան յայտարարած է թէ իր հողամասին վրայ չեն: Քանտահարէն մեկնած են ազատ արձակուած երեք խլամապաշտներուն հետ, բայց ո՞ւր:

ԴԵԿՏ· 31-ի գիշերը շուրջ մէկ միլիոնի կը հասնէր Շան զ'Էլիզէ –աշխարհի գեղեցկագոյն պողոտան– հաւաքուած ժողովուրդին թիւը, ուր 11 անիւներ եւ Էյֆէլի աշտարակին հրավառութիւնը կը տօնէին 2000 թուականը, հակառակ անոր որ աշտարակին հաշուիչ օրացոյցը որ 1000 օր է կը նշէր ճակատագրական օրուան մօտալուտ ժամանումը, բուն օրը դադրեցաւ բանելէ: Ոչ մէկ ծանր միջադէպ պատահեցաւ:

ՇԻՐԱՔ ամանորեան աւանդական մաղթանքներն ըրաւ «վիրաւոր Ֆրանսայի», եւ փափաք յայտնեց որ «աւելի եղբայրական նոր դար մը հնարուի»: Ապա, անձնական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մը տուաւ, կնոջը հետ, Դեկտ· 31-ի գիշերը, Նէքէր հիւանդանոցի հիւանդ մանուկներուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ փոթորիկին հաշուեկշիռը դեռ կը ծանրանայ եւ ութ օր ետք, Յունուար 2-ին, մեռեալներու թիւը 88-ի բարձրացած էր, երիտասարդ զոյգի մը դիակները գտնուած ըլլալով Օրլէան: Մեռած էին իրենց քունին մէջ, ծխնելոյզի մը անկումէն: Միւս կողմէ, դեռ 440 հազար տուներ զուրկ են ելեկտրական հոսանքէ եւ երկաթուղիի երկու գիծեր՝ Լիմօժ-Պրիվ եւ Լա Ռոշէլ – Պորտօ չեն բանիր: Ելեկտրական ցանցերուն կրած վնասները 14-էն 17 միլիառ ֆրանք կը գընահատուին:

ԱՐԿԱԾԵԱԼ ԷՐԻՔԱ քարիւղանաւուն գործած աւերը օրէ օր աւելի կը ծաւալի, հակառակ սկզբնական լաւատես նախատեսութիւններուն՝ անոր սահմանափակ տարածման մասին: Յունուար 2-ին, Իլ տը Ռէի ափերը արդէն ապականած էին, յուսահատութեան մատնելով բնակիչները: Շրջապատի նախարարուհին՝ Տոմինիք Վուանէ կը փորձէ միշտ դարմանել իր հայճեպ գնահատումները եւ կը խոստովանի որ չէ տեսած աղէտին ծաւալը:

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ, կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ եւ Պուտին այլեւս թուական չի տար, անոր անկումին համար: Ռուս եւ Չէչէն զիրար կ'ամբաստանեն քիմիական զէնքերու գործածութեան համար:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ 500 քմ· հարաւ, ալ-Քոշեհի գիւղին մէջ, բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Ղպտիներու և մահմետականներու միջեւ: Երկու Ղպտիներ, հայր ու աղջիկ սպաննուած են, ութ ուրիշներ ալ, երկու կրօնքներէն, վիրաւորուած են:

ԱԼԷՆ ԺԻԼՕ – ՓԵԹՐԷ, հեռատեսիլի հանրածանօթ օդերեւութաբանական մասնագէտը, որ ամէն իրիկուն սրամտութեամբ եւ զուարթ ոճով կը հաղորդէր նաեւ անձրեւ թէ կարկուտ, մեռաւ 49 տարեկանին, խլիրդէ:

ՍՊԱՆԻԱ եռօրեայ սուգ հռչակեց Յունուար 2-ին, մայր թագուհիին մահէն ետք: Խուան Գարլոսի մայրը մեռաւ 89 տարեկանին: Տօնա Մարիա տէ Լաս Մերսէտէս տը Պուպրոն է Օրլէան կեանքին մեծ մասը արտասահման անցուցած է (Զուիցերիա, Իտալիա, Փորթուկալ) Ֆրանքօ արգիլած ըլլալով արքայական ընտանիքին Սպանիա կեցութիւնը:

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ մէջ, ուկրանական Նիկոլայեւ եւ վրացական Պոտի նաւահանգիստներուն կապը ապահովող նաւ մը ընկղմած է, Յունուար 1-ին: Նաւաստիները փրկուած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿԱԾ

Ազրբէջան երկու հայ ռազմագերի ազատ արձակած է Դեկտ· 30-ին: Իշխան Մամոյեան 22 տարեկան եւ Վաչիկ Զոպանեան՝ 42, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի սահմաններուն հատման կէտին յանձնուած են հայ պատասխանատուներուն: Այս ազատ արձակումը պատասխան կը նկատուի Դեկտ· 15-ին Հայաստանի իշխանութիւններուն կողմէ երկու ազրբեջանցի գերիներուն յանձնումին: Լուրը հաղորդած է Հայաստանի հեռատեսիլը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 3)

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԱԿԱՅԻՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒՆ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը, հաւատարիմ Գարեգին Ա· Կաթողիկոսի հաստատած աւանդութեան, Դեկտեմբեր 30-ին այցելած է հայկական բանակ, հայրենիքի պաշտպաններուն հաղորդելու համար Ամանորեան եւ Ս· Ծնընդեան Հայրապետական օրհնութիւնը: Հայրապետը, ընկերակցութեամբ Պաշտպանութեան նախարար Վաղարշակ Յարութիւնեանի, նախ այցելած է բանակի զօրամասերէն մէկը, ապա՝ Հանրապետական հիւանդանոցը: Վեհափառը յանձնած է նաեւ նուէրներ:

ԷՃԷՎԻԹ յայտարարած է որ Թուրքիա պէտք է յարգէ մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանին տուած որոշումը՝ առկախել Էօճալանի մահապատիժին գործադրութիւնը:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ, ինչպէս ամէն տարի, յաւելումներ կը կրեն ընկերային ապահովութեան սահմանափակ սակը 1,6%, հանգստեան թոշակները՝ 0,5, ԷՌ-ԷՄ-Ի-ն 2, ընտանեկան նպաստ՝ 0,5% եւլն· եւլն·: Յաւելում կը կրէ նաեւ ծխախոտը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Ամերիկա մեկնեցաւ, ուր Յունուար 3ին կը վերսկսէին Իսրայէլի եւ Սուրիոյ բանակցութիւնները: Ծանօթ է որ Դամասկոս Գոլանի ամբողջական վերադարձը կը պահանջէ: Պարագ չի ծածկեր որ բանակցութիւնները դժուար պիտի ըլլան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, Յունուար 1-էն ի զօրու դարձաւ քաղաքացիութեան նոր օրէնքը, որ «հողամասի իրաւունք»ը կը ճանչնայ եւ այդ առընչութեամբ, Յունուար 1-ին, թուրք ծնողքէ ծնած երկու մանուկներ գերմանացի կը դառնան, եթէ ծնողքը դիմում կատարէ այդ ուղղութեամբ, մինչեւ Դեկտ· 31: Գերմանիոյ 2,5 միլիոն թուրքերէն 700 հազարը նման դիմում պիտի կատարեն:

ՔՈՀԼԻ դէմ, ինչպէս կը սպասուէր, դատական քննութիւն բացուեցաւ Յունուար 3-ին: Դատաւոր մըն ալ կայ՝ Վիրթ (նախկին արեւելեան Գերմանիայէն) որ կ'ուզէ բանտարկել նախկին վարչապետը: Բողոք բարձրացուցած է Պոնի արդարադատութեան մօտ, պահանջելով Քոհլի արգելափակումը, այն պատճառաբանութեամբ որ ան կրնայ անհետացնել կարեւոր փաստաթուղթեր:

ՅՈՒՇԵՐ

ՓԱՐԻԶՈՒՄ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ՈՒՍՄԱՆՍ ԸՆԹԱՑՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Այն հիմնարկը, որի մէջ գտնւում էր Բարձր ուսմանց վարժարանը, կոչւում էր Սորբոն, որ հիմնուած էր 1600 թուականներին: Ուստի 300 տարուայ հնութիւն ունէր: Երկու տարի յետոյ խարխուլ շէնքը քանդեցին եւ նրա փոխարէն կառուցեցին մի հոյակապ սպիտակափառ շէնք: Երրորդ տարին փոխադրուեցինք նոր շէնքը: Երբ մտանք մեր լսարանը առաջին անգամ, Մեյէն ասաց.

– Դուր չի գալիս. 20 տարի սովորել եմ եւ դասաւանդել եմ այն փոքրիկ շէնքի մէջ. այնպէս վարժուել էի, որ այստեղ զգում եմ ինձ դատարկ միջավայրում:

Բարձր ուսմանց վարժարանը ունէր չորս բաժին

ա) Պատմական եւ բանասիրական.
բ) Գրական.
գ) Կրօնների պատմութեան.
դ) Բնախօսական հոգեբանութեան:

Բ. եւ Դ. բաժինները չեմ տեսել, միայն սովորել եմ Ա. բաժնում, որ ունէր միայն հինգ սենեակ: Բարձր ուսմանց վարժարանից դուրս սովորեցի նաեւ Գոլէժ տը Ֆրանսում եւ էֆոլ տէ Լանկ վիվանթ օրիանթալում (Արեւելեան կենդանի լեզուների վարժարանում): Վերջինում սովորում էի արաբերէն Տէրէնպուրկ անունով հրեայ դասախօսի մօտ:

Այժմ անցնենք խօսել իմ ամէն մի դասախօսի մասին:

Առաջինը եղաւ Մեյէն, որին ամբողջ երեք տարի աշակերտեցի: Շաբաթական մի օր առաւօտը գնում էի իր մօտ. նա սովորութիւն ունէր շուտ վեր կենալու. ժամը 7–ին սկսում էր նուագել դաշնամուրի վրայ. լաւ դաշնակահար էր. ժամը 8–ին քոյրն էր սկսում նուագել. 9–ին գնում էի իրեն մօտ պարապելու համար, ընդհանուր բառով՝ հայերէն: Անցնում էր ինձ հետ հայերէնի ձայնական օրէնքները: Բայց այս դասը շատ ձեւական էր եւ միշտ խանգարւում էր: Ինձ հետ պարապում էր նաեւ մի հասուն երիտասարդ, որի անունն էր Մելիք Սարգիս Դաւիթ Բէկ(եան): Նա մի ժամանակ Երուսաղէմում սարկաւագ էր եղել. արաբկիրցի էր. յետոյ եկել էր Փարիզ ինձնից երկու տարի առաջ եւ աշակերտել Մեյէյին: Այժմ նա պատրաստում էր իր դիսերտացիան, այն է՝ «Հայերէնի մասնիկները»: Փոխանակ մասնիկները բառարանից դուրս բերելու, որոշել էր կարդալ Աւետարանը եւ մասնիկները այդտեղից հաւաքել: Գործը շատ դանդաղ էր առաջ գնում: Մեյէն սիրում եւ յարգում էր նրան, եւ հէնց որ նա գալիս էր, թողնում էր ինձ եւ պարապում էր նրա հետ: Ինձ մնում էր միայն ունկնդիր լինել: Դաւիթ Բէկը մի աֆերիստ էր իսկական բառով: Նա ինչ–որ հարուստներից որոշ հնարքով փող էր պոկում եւ դրանով ապրում: Հագուած էր շքեղ եւ դնում էր բարձրադիր գլխարկ (հօթֆորմ), իբրեւ նշան ազնուականի: Շատ ծանրաբարոյ, խօսքերը չափած–ձեւած, դանդաղ շարժումներով: Իր նպատակն էր մի հարուստ Ֆրանսուհի գտնել եւ ամուսնանալ նրա հետ. դրա համար իրեն յայտարարել էր սուտ ազնուական, իբր թէ Սիւնեաց Դաւիթ Բէկի ցեղից: Ի հարկէ, ոչ ոք չէր հաւատում եւ մինչեւ վերջ էլ կարծեմ իր երազը երազ մնաց եւ այնպէս էլ մեռաւ:

Մեյէի դասերին շատ անկանոն կերպով էր յաճախում: Միշտ ուշ էր գալիս, երբ ես պարապում էի Մեյէի մօտ, միշտ այդ ուշացած րոպէներում: Վերջապէս Մեյէն խելքի եկաւ, տեսաւ որ իր սիրելի ուսանողը աֆերիստ է: «Il fait la noce», – ասում էր Մեյէն, ինչ որ Ֆրանսիացուց ընտանեկան լեզուով նշանակում է. «քէֆ է անում, աղջկանց հետ քարշ է գալիս»: Դիսերտացիան կիսկատար մնաց:

Մեյէի հետ տանը ես ունեցայ ուրիշ պարապմունք էլ. լազերէնի քերականութիւնը եւ բառարանը, որ պատրաստել էի Կոստանդնուպոլսում, ցոյց տուի նրան, շատ ուրախացաւ եւ առաջարկեց որ նոյնը ֆրանսերէնի թարգմանեմ: Մաս առ մաս թարգմանեցի, ինքն էլ հետեւում էր լեզուին, ուղղումներ էր կատարում եւ վերջապէս ամբողջ գիրքը, «Etude sur la langue laze» վերնագրով ներկայացրեց Փարիզի Լեզուաբանական ընկերութեան, որ հրատարակեց իր Տեղեկագրում մաս առ մաս եւ յետոյ առանձին գրքով: Ինձ էլ այդ առթիւ նոյն ընկերութեան անդամ ընտրեցին:

Դպրոցում Մեյէն տալիս էր զենդերէն, լսում էինք մի քանի հոգի: Թարգմանում էինք Զրադաշտի «Աւեստա»ն: Ես լաւ հետեւում էի դասերին, այնպէս որ հայերէնի պէս ազատ կարդում էի եւ մի օր Մեյէն խօսքը ուղղելով ընկերներիս, ասաց.

– Նա ինձանից լաւ է կարդում. արեւելքցի է:

Զենդերէնում այնքան առաջ գնացի, որ ինքը առաջարկեց ինձ կազմել զենդերէնի հոլովների մասին առանձին ուսումնասիրութիւն: Քաղեցի Աւեստայի բոլոր հոլովական ձեւերը, խմբաւորեցի, դասաւորեցի եւ ամէն մի խմբի կանոնները սիստեմի վերածեցի: Աշխատութիւնս պատրաստ էր, եւ իբրեւ դիսերտացիա պիտի ներկայացնէի համալսարանին, երբ հրատարակուեց Պարթոլոմէի հոյակապ բառարանը, ուր կար նաեւ այս աշխատութիւնս: Ուստի իմ դիսերտացիան ջնջուեց, եւ ես հրատարակութեան յոյս չունենալով՝ այրեցի:

Մեյէն անցընում էր նաեւ յունարէն լեզուի պատմութիւնը, որին սիրով հետեւում էին ընկերներս: Ես չսիրեցի այդ առարկան եւ հետեւում էի միայն ուսուցչիս հաճոյք պատճառելու համար: Ամենակարեւորը այն եղաւ, որ Մեյէն արդէն պատրաստուած, դուրս եկաւ համալսարանում աւանդելու պաշտօնապէս հայերէնի համեմատական քերականութիւնը: Ինձ համար լաւագոյն առարկան եղաւ, որին շատ հաճոյքով հետեւեցի:

Մեյէի հետ ունեցած դասերի ժամանակ, իմ ընկերներս էին՝

1) Կօթիօ, ալզասցի մի լուրջ երիտասարդ, որ նաեւ հայագէտ եղաւ, հրատարակեց մի շարք գործեր եւ յետոյ պատերազմի ժամանակ ռումբի հարուածի զոհ գնաց:

2) Վանտրիէս, պրըթոն, որ եղաւ Մեյէի յաջորդը եւ Եւրոպայի ամէնից նշանաւոր լեզուաբաններից մէկը:

3) Կրեկուար, որ պելգիացի էր. նա էլ ունի կարեւոր լեզուաբանական գործեր, մինչեւ անգամ ռուսերէնի թարգմանուած:

4) Մօրս Նիտերման, բարձրահասակ գերմանական զուիցերացի, շատ լուրջ մի երիտասարդ, որ նշանաւոր մասնագէտ եղաւ լատիներէնի:

Մի ընկերուհի էլ ունէի, ամենատգեղ մի ազնուական պառաւ օրիորդ 50–60 տարեկան, որ կոչւում էր մատմուազէլ տը Զերնիցկիեւ, որ ինձ իրեն հայրենակից համարելով, չարունակ կողքիցս չէր բաժանւում եւ իր հոտած շնչով ինձ զըզուանք էր պատճառում:

Սանսկրիտի ուսուցիչս եղաւ Սիլվէն Լեւի, որ ազգով հրեայ էր, արդախօս: Ես մասնակցեցի իր դասերին մի այնպիսի խմբի հետ, որ արդէն մի տարի սովորել էր: Սիլվէն Լեւին հետաքրքիր ուսուցիչ էր, բայց աւելի սիրում էր հնդկական փիլիսոփայութիւնը եւ ոչ թէ լեզուաբանութիւնը, այնպէս որ իր դասերը դժբախտաբար ինձ չէին հետաքրքրում: Իր աշակերտների մէջ կար մի հրեայ՝ Մուս անունով, որ շատ հմուտ էր հնդկերէնին, ինքն էլ բժիշկ եւ հաճոյքով խորանում էր հնդկական փիլիսոփայութեան մէջ: Սիլվէն Լեւին առաջարկեց մեզ բոլորիս ամէն չորեքշաբթի գիշեր հաւաքուել իր տանը, զանազան նիւթերի մասին խօսակցելու համար: Զէնդերէն էլ էր սովորում եւ Մուսի հետ չինական փիլիսոփայութեան մէջ հնդկական փիլիսոփայութեան հետքերն էին որոնում: «Երանի՜ քեզ, – ասաց ինձ մի օր Սիլվէն Լեւին, – որ այնքան լաւ թուրքերէն գիտես: Եթէ ես այդքան թուրքերէն իմանայի, ինչե՞ր կ'անէի»: Թէ ի՞նչ պիտի անէր՝ չգիտեմ: Մի գիշեր Սիլվէն Լեւի խօսեց հնդիկների ուտելիքի մասին եւ ասաց, թէ նրանց գլխաւոր ուտելիքը փլաւն է. եւ դառնալով ինձ հարցրեց. «Դուք փլաւ տեսե՞լ էք»: Պատասխանեցի, թէ փլաւը մեր սովորական կերակուրն է: «Պատրաստել գիտե՞ք»: «Գիտե՛մ, շատ հեշտ բան է»: Իսկոյն տիկնոջը կանչեց, միասին գնացինք խոհանոց, եւ ես քաշովի պատրաստելով փլաւի համար, ձեւը սովորեցրի:

Ֆրանսիական կառավարութիւնը երկրորդ տարում Սիլվէն Լեւին ուղարկեց Հնդկաստան: Մեր սանսկրիտի դասերը ընդհատուեցին: Եւ Լեւիի փոխարէն ուսուցիչ նշանակուեց Ֆինօ, որի հետ պարապեցինք երկրորդ տարին: Սա աւելի օգտակար եղաւ, որովհետեւ սկսեց կուրսի սկզբից: Երրորդ տարին Լեւին վերադարձաւ, բայց այլեւս ես երկար չմնացի նրա մօտ:

Շատ էի ուզում սովորել հայկական բեւեռագրերը: Այդ միջոցին Փարիզ էր եկել Կարապետ Բասմաճեանը, որ յետագայում բեւեռագրութեան մասնագէտի հռչակ հանեց մեր մէջ: Երկուսով միասին դիմեցինք կաթոլիկէ վարդապետ Հայր Շէյլին, որ Վանից նոր էր վերադարձել եւ հայ բեւեռագրութեան մասնագէտ էր:

Հայր Շէյլ ասաց, թէ առանձին խալդիական բեւեռագրութիւն չի աւանդում, բայց պէտք է աւանդի ասորեստանեան բեւեռագրութիւնը, որ խալդերէնի հետ նոյնն է: Կազմուել էր մի մեծ խումբ որի մասնակցեցինք մենք էլ երկուսով եւ սովորեցինք ասորեստանեան լեզուն: Լսելով, որ նշանաւոր Օփէր ֆրանսիացի բեւեռագէտը դասախօսելու է Գոլէժ տը Ֆրանսում, իսկոյն գնացինք նրա կուրսերը լսելու: Շաբաթական երկու անգամ Օփէրը, որ ծերութիւնից կուրցել էր, երկու հոգու թեւը մտած բարձրանում էր բեմ եւ այնտեղից դիմում իր «ունկընդիր»ներին: «Տիկիններ եւ պարոններ, – ասում էր նա, – մինչդեռ լսողները երկու հոգի էին, ես եւ Բասմաճեանը: Այնուհետեւ դառնալով գրատախտակին, կաւիճը ձեռքին ջրի պէս սրընթաց շարւում էին բեւեռագիր տառերը տող տողի վրայ հեծած, տառ տառի վրայ հեծած: Մենք քաղում էինք նրանցից այն, ինչ որ հնարաւոր էր:

Մի օր մի նոր աշակերտ ներս մտաւ: Օփէրը նկատեց նրա գալուստը, տախտակի վրայ բաւական գրելուց յետոյ, դարձաւ նորեկին եւ հարցրեց ըստ սովորականին.

– Pouvez-vous suivre ? (Կարողանո՞ւմ էք հետեւել):

Նորեկը պատասխանեց.

– Ես ալիւրի վաճառական եմ: Ընկերոջս հետ պայմանաւորուել էինք տեսնել իրար Գոլէժ տը Ֆրանսի դրան առաջ. երկար սպասեցի, չեկաւ, այդ միջոցին անձրեւն սկսեց, չթրջուելու համար եկայ այստեղ:

Մեյէն ձայնաբանութեան մասին դասեր ունենում էր: Այդ միջոցին համալսարանում Փասի անունով մի ֆոնետիկոս կար, նշանաւոր մասնագէտ էր համարւում: Ուզեցի նրան աշակերտել: Մեյէն արգելեց ինձ ասելով, թէ նրա ուղղութիւնը գիտական չէ: Ես փախայ եւ սկսեցի ծածուկ հետեւել Փասիի դասերին: 30–ից աւելի տիկիններ եւ օրիորդներ էին, մեծագոյն մասամբ օտարազգի, որոնք յաճախում էին նրա դասերին, իբր թէ ֆրանսերէնի հնչիւնները լաւ սովորելու համար: Նա ունէր մի արհեստական խոշոր կոկորդ, մօտ մի մեթր բարձրութեամբ, որի վրայ կարելի էր տեսնել մարդու կոկորդի բոլոր մանրամասնութիւնները եւ հնչիւնների կազմութեան տեղերը: Փասին գիտէր, որ ես Մեյէի մօտ սովորում եմ եւ երբ առաջին անգամ մտայ իր լսարանը, ոչ միայն զարմանքով, այլեւ հաճոյքով ընդունեց ինձ եւ ամէն մի բացատրութեան ժամանակ իմ կարծիքն էր հարցնում: Օրիորդների գեղեցիկ շարքում գտնւում էր նաեւ (կարծում եմ) հոլանտացի բարձրահասակ մի օրիորդ Հոմպուրկէր, որ յետագայում շատ նշանաւոր լեզուաբան դարձաւ եւ եղաւ Աֆրիկեան լեզուաբանութեան հիմնադիր:

Նշանաւոր երեւոյթ եղաւ, երբ մի ֆրանսիացի հասարակ աբբայ Ռուսըլօ անունով հնարեց կոկորդի ձայները մոմ թղթի վրայ գրի առնելու մի նոր մեքենայ: Բոլոր գիտունները արհամարհեցին նրան. Մեյէն հաւանեց այդ գիւտը: Ֆրանսիական համալսարանի վարչութիւնը իբր փորձ տուեց նրան աշխատանոց (լաբորատորիա), ուր նա դնելով իր նորագիւտ գործիքները, փորձնական ձայնաբանութեան կուրսեր բաց արաւ: Առաջին ուսանողը ես եղայ, որ ներկայացայ իրեն, ուսանելու նպատակով:

Երեք ամիս աշխատեցի իր մօտ, սովորեցի արուեստի բոլոր մանրամասնութիւնները, որից յետոյ սկսեցի հայերէն ձայների վրայ փորձեր կատարել: Փարիզում գտայ վեց ուսանող զանազան գաւառներից, որոնց, ինչպէս եւ իմ հնչիւնները նկարելով հրատարակեցի, աշխատակցութեամբ նոյն Ռուսըլօ աբբայի եւ Մեյէի:

Փոքր դասախօսներից պէտք է յիշեմ Պլոշէին, որ միակ պահլաւագէտն էր Փարիզում: Համալսարանը սիրում է զանազան լեզուների եւ գիտութիւնների համար մի–մի մասնագէտ հասցնել եւ պահել: Այդպիսիներից մէկն էր վերջինս, որ սակայն բացի պահլաւերէնից, ուրիշ ոչինչ չգիտէր, ո՛չ լեզուաբանութիւն, ո՛չ ձայնաբանութիւն եւ ո՛չ էլ նոյնիսկ Պարսից լեզուի պատմութիւն:

Դաւիթ Բէկը վեց ամիս սովորել էր նրա մօտ եւ ինձ հաղորդեց աշակերտել նրան:

Գնացի նրա մօտ եւ վեց ամիս էլ ես մենակս պարապեցի նրա հետ: Կարդացինք Արտավիրաֆի անգլիական հրատարակութիւնը: Այստեղ հանդիպեցի պահլաւերէն նախշակ ռամիթ-ունեդ (քուէ գցել) բացատրութեան, որ ես առաջարկեցի սրբագրել վախշակ եւ կապել հայերէն վիճակ բառի հետ. պահլաւերէն Վ եւ Ն միեւնոյն ձեւով են գրւում. իսկ վիճակ արկանել սովորական հայերէն ոճ է: Պլոշէն չկարողացաւ որեւէ բան ասել, ուստի դիմեցի Մեյէին. շատ ուրախ եղաւ այդ սրբագրութեան համար, որով մի հայերէն բառ եւս մեկնւում էր: Իր առաջարկութեամբ այդ մասին մի յօդուած գրեցի տպագրելու համար Տեղեկագրում, բայց այդ միջոցին դուրս եկաւ SWAW–ի ամսագրում Միւլլէր հայագէտի մի յօդուածը ճիշդ նոյն բովանդակութեամբ եւ իմ յօդուածը չտպուեց:

Գոլէժ տը Ֆրանսի լաւագոյն դասախօսներից մէկն էր Միշէլ Պրէալը, որ արդէն յայտնի էր Գոփի չորս հատորների ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, եւ որի վրայ ես էլ սովորել էի լեզուաբանութիւնը Կոստանդնուպոլսում աշակերտ ժամանակս: Պատկառելի ծերունի էր, հանդարտ, ծանրաբարոյ, խօսում էր դանդաղ, չարունակ իր բառերը կրկնելով, որպէսզի ունկնդիրները լաւ մարսեն: Մեծ ուշադրութեամբ հետեւում էի իրեն մի բառ չկորցնելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԵՐԳԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Տասնամեակներ առաջ, երբ ձայնասփիւռով առաջին անգամ լսեցի Հայրիկ Մուրադեանի ձայնը, տոհմիկ վասպուրականցու առինքնող եւ հոգեհարազատ երգը անբացատրելի մի զգացումով պարուրեց պատանի հոգիս...

Յետագայում, տարիներ անց, պատիւ ունենալով դառնալու դստեր՝ Մարօ Մուրադեանի հիմնադրած եւ ղեկավարած «Ակունք» ազգագրական համոյթի հիմնադիր կազմի անդամներից մէկը, անմիջականօրէն հաղորդակցուելով Հայրիկ Մուրադեան հայրենանուէր գործչի հետ, խորապէս զգացի, որ նրա արուեստը՝ իր բնականութեամբ, պարզութեամբ ու խորութեամբ, երեւոյթ է մեր իրականութեան մէջ:

Խորհրդային իշխանութեան տարիներին, երբ բարեկամութեան և ժողովուրդների եղբայրութեան կարգախօսների քօղի տակ յաճախ համահարթեցւում էին ազգային մշակոյթները, ասպարէզ եկաւ հայ աւանդական – ժողովրդական երգերի հաւաքող, կատարող եւ տարածող Հայրիկ Մուրադեանը՝ մի գործիչ, որի անուան հետ սերտօրէն կապուած են մեր աւանդական երգերը մոռացումից փրկելու, նրանց նոր շունչ հաղորդելու աշ–

գային շարժումը, որը զարմանալիօրէն նախորդեց մեր համազգային նորօրեայ զարթօնքին։

Հայրիկ Մուրադեանի երգերը հայկական ձայնասփիւռով առաջին անգամ հնչեցին 60–ականների սկզբներին եւ մի առանձին ջերմութեամբ ընդունուեցին հայ երգի երկրպագուների կողմից, քանզի բխում էին ազգային երգի անխառն ու մաքրամաքուր ակունքներից։

Ծննդավայրի՝ Մոկաց աշխարհի Շատախ գաւառի Ջնուկ գիւղի տոհմիկ երգասացների պարզ, հանդարտ ու առինքնող երգաոճով կատարուող այդ երգերը խորօրինակ երանգներ հաղորդեցին մեր ժողովրդական երգի ծիածանին, բազմաթիւ երգանմոյշներ ձայնագրուեցին Հայաստանի ձայնասփիւռի ձայնադարանում, հայրենիքում եւ արտերկրում թողարկուեցին ձայնապնակներ, նկարահանուեցին վաւերագրական ժապաւէններ, երաժշտագէտ Ալինա Փեհլիվանեանը կազմեց այդ երգերի ընտրանին «Հայրենի երգեր» ժողովածուն։

Անուանի մտաւորականի 70–ականների բուն գործունէութիւնից յիշատակելի են յատկապէս «Գիտելիք» ընկերութեան կազմակերպած համերգ–դըոյցները, Երեւանի պետական համալսարանում կազմակերպուած «Հայ մշակոյթի ակումբ»ի հանդիպումները, Ճարտարագիտականում սկիզբ առած ժողովրդական երգարուեստի եւ պարարուեստի ամէնամեայ փառատօները...

1977 թուականին հօր գործունէութեանը միացաւ դուստրը՝ բանաստեղծ–երաժշտագէտ՝ Մարօ Մուրադեանը, նրա նախաձեռնութեամբ Հայաստանի ԳԱԱ Հր. Աճառեան լեզուի Ինստիտուտում ստեղծուեց Հանրապետութեան առաջին ազգագրական համոյթը, որը յետագայում դարձաւ Հայաստանի ձայնասփիւռի եւ հեռուստատեսութեան «Ակունք» հանրաճանաչ համոյթը։

Հայրիկ Մուրադեանը նշանակալի աւանդ ներդրեց ոչ միայն «Ակունք»ի, իր իսկ հիմնած «Վան», «Զարթօնք», «Զուարթունք» եւ այլ խմբերի գործունէութեամբ, այլեւ մեծապէս նպաստեց վերջին տասնամեակներում հայ երգի երիտասարդ կատարողների նոր սերնդի ասպարէզ գալուն։

Ցաւօք, ճակատագրի կամօք կեանքից վաղաժամ հեռացաւ Մարօն, վախճանուեց նաեւ Հայրիկ Մուրադեանի կեանքի երկարամեայ ընկերուհին՝ տիկին Աննան, որը ծնունդով Գողթան գաւառի կողմերից էր՝ Նախիջեւանի Երնջակ գիւղից։ Մօտ մէկ տարի ծերունազարդ երգիչը հեռաւոր Փորթուկալում էր, որդեգիր թոռան՝ անուանի թաւջութակահար, միջազգային մրցոյթների դափնեկիր Լեւոն Մուրադեանի մօտ։ Սակայն հայրենիքի հետ հոգու ամենանուիրական թելերով կապուած մտաւորականը չէր կարող երկար մնալ օտար ափերում, եւ 1995–ի Մայիսին վերադառնալով Հայաստան, կրկին հաստատուեց երեւանեան բնակարանում։ Թոռանից բացի նրան հոգատարութեամբ եւ սիրով էին շրջապատում նաեւ քրոջ արտաշատաբնակ զաւակները, բարեկամներն ու սաները։

Չնայած յառաջացած տարիքին՝ Հայրիկ Մուրադեանը շարունակում էր ապրել ստեղծագործական կեանքով։ Հայ ազգային – ազատագրական պայքարին եւ հերոսամարտերին նուիրուած ամբողջ շարք յօդուածների ու գրքերի հեղինակը վերջին տարիներին գրում էր ազգագրական – բանահիւսական բնոյթի ինքնակենսագրական յիշողութիւններ...

Դժուար է հաւատալ, որ այլեւս մեզ հետ չէ մեր երգի անզուգական Հայրիկը, մեր աւանդական երգի քայլող առասպելը։ Իսկ քանի որ առասպելները միշտ մնում են ժողովրդի յիշողութեան մէջ, հաւատանք, որ Հայրիկ Մուրադեան երախտաւորն էլ յաւերժ կը մնայ իր ժողովրդի յիշողութեան մէջ՝ Հայոց մշակոյթի մէջ թողած իր պայծառ–պայծառ հետքով...

ԱՐՏԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

«Ազգ», Դեկտ. 24

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒ (Պոլիս) Պէզճեան Ամիրա սրահին մէջ, Դեկտ. 13–ին, ըստ աւանդութեան տեղի ունեցած է Կեդրոնականցիներու Բաժակի Օրը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի։ Հանդիսավարներն եղած են Կեդրոնականցիներ՝ Նաթալի Տէվիրճիօղլու եւ Ռուբէն Մելիքսէթօղլու, որոնք ողջոյնի խօսքէն ետք, մի առ մի բեմ հրաւիրած են Կեդրոնական Վարժարանի նախ այս տարուան ապա՝ 1949–ի շրջանաւարտները։ Արտայայտուելու հրաւիրուած է Կեդրոնականի երիցագոյն անդամը՝ Բարթող Բարսեղեան։ Այնուհետեւ, ամփոփ տողերով ներկայացուած է «Բաժակի Օր»ուան պատմականը եւ շնորհաւորութեան խօսքեր արտասանած։ Այս տարուան շրջանաւարտներու անունով ուղերձ մը կարդացած է Սէրլի Նշանեան։ Յոբելեար դասարանէն ելոյթ ունեցած է Վարուժան Ասլանեան։ Ան, նախ յայտնած է թէ իր կեանքի ընթացքին երրորդ անգամն է որ ի ձեռին ունի բարձրախօս մը. առաջին անգամ բարձրախօսով արտայայտուած է Երեւան, երբ պոլսահայ մարզիկներու խումբը Հայաստան գացած է մասնակցելու համար Համահայկական խաղերուն եւ որպէս նախկին Կեդրոնականցի իր սրտի խօսքը ըսած է եւ այդ օրուընէ սիրահարած է բարձրախօսին։ Աւելցուցած է որ կ'ուզէ արտայայտուիլ երեք նիւթի մասին։ Նախ, յայտնած է որ անոնցմէ մէկն է մայրենի լեզուի հարցը, երկրորդ՝ նշած է որ պատրաստ է հոգալու իսթանպոլսահայ բոլոր վարժարաններու վարագոյրներու կարիքը, հուսկ, հաղորդած է որ Փարիզի երէց Կեդրոնականցիներ եւ համակիրներ դրօշմաթուղթեր տպած են, որոնց վաճառքէն գոյացած հասոյթը կը տրամադրեն վարժարանին կարիքներուն։ Բաժակի պահէն ետք, ելոյթ ունեցած է Սանուց Միութեան ատենապետ Նուրհան Ճալաք, որ տեղեկութիւններ փոխանցած է Միութեան գործունէութեան մասին։ Յետոյ, խօսք առած է Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ Կեդրոնական Վարժարանի խնամակալութեան ատենապետ՝ Արման Շիրին։ Արտայայտուած է նաեւ Վարժարանի հիմնադիր՝ Կարպիս Պալմումճու։ Ան գրուատած է ուսուցչական կազմի բոլոր անդամները, գլխաւորութեամբ՝ տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեանի։ Այս վերջինն ալ իր կարգին ուրախութիւն յայտնած է որ եռուզեռ կը տիրէ Պոլիս, Լոս–Անճըլըս, Գանատա։ Ըսած է որ ցայսօր վարժարանը տուած է 2000 շրջանաւարտներ։ Կարճ ելոյթներ ունեցած են Միհրան Ուլկեան, Տիգրան Կիւլմէզկիլ։ Վերջին խօսքը տրուած է Պատրիարքին, որ նշած է թէ փութացած է մասնակցելու այս հաւաքոյթին, որովհետեւ, Պոլսոյ մէջ չկայ ուրիշ վարժարան մը որ այնքան դասախօս պատրիարքներ հիւրընկալած ըլլայ, որքան Կեդրոնական Վարժարանը։

* * *

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Վարժարանը, հիմնովին վերանորոգուած դուրսէն եւ ներսէն հիացում պատճառած է բոլոր անոնց, որոնք Դեկտ. 11–ին ներկայ եղած են անոր պաշտօնական բացման։ Այս նորոգութեան մէջ իրենց բաժինն ունին Շիշլիի քաղաքապետութիւնը եւ երկու բարերարներ՝ Եթքին Պէրպէրօղլու ու Տիգրան Կիւլմէզկիլ։ Նախ կատարուած է բացման հակիրճ հանդիսութիւնը։ Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ տիկին Արմաւենի Միրօղլու։ 87 տարուան վարժարանը, այսօր ուսում կը ջամբէ 180 աշակերտներու, որոնց 60ը գիշերօթիկ մանչեր են, 64ը աղջիկներ։ Կրթական անձնակազմը բաղկացած է 23 ուսուցիչներէ եւ 8 հսկիչներէ։ Բացման խօսքերէն ետք, Պատրիարքը եւ քաղաքապետը հաստատած են տարուած գնահատելի աշխատանքը, ապա ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Գարակէօզեան Սանուց Միութեան հանդիսասրահին մէջ։ Բարի գալուստի խօսքեր արտասանած են խնամակալութեան ատենապետ՝ Գէորգ Զադըշըպուք եւ փաստաբան Սեդրակ Տավուտհան։ Կարճ ուղերձ մը կարդացած է քաղաքապետը որու մեկնումէն ետք, խնամակալութեան ատենապետը բացատրութիւններ տուած է կատարուած աշխատանքին մասին։ Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք։

* * *

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) Կոկանեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20–ին ցուցադրուած են եգիպտահայ արուեստագէտ՝ Վահէ Վարժապետեանի գործերը։ Ան յայտնած է որ այս ցուցահանդէսին գաղափարը ունեցած էր յիշելով թէ 30 տարիներ առաջ, 1969–ին, առաջին անդամ ըլլալով մասնակցած էր նորահաս երեք արուեստագէտներու ցուցահանդէսին Գալուստեան Վարժարանի Գառզու ցուցասրահին մէջ։

* * *

ԹՈՓԳԱԲՈՒ (Պոլիս) Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 12–ին եւ սիրոյ սեղան մը կազմակերպուած է Լեւոն Վարդուհեան Վարժարանի ի նպաստ, պատարագէն ետք։ Բացման խօսքը արտասանած է Մկրտիչ Աւետիքօղլու եւ Պ. Նալպանտ ալ կատարած է հանդիսավարութիւնը։ Թաղային Խորհուրդի գանձապահը կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած պիւտճէի դժուարութիւններուն մասին։ Ձեռնարկուած է հանգանակութեան որ յաջողութեամբ պսակուած է։

ԳԱՆԿԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ՄԷՋՏԵՂ ՀԱՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔԵՐ

Սեբաստիոյ Գանկալ գաւառակի բնապահութեան եւ իրերօգնութեան միութիւնը որ հիմնուած է 1996–ին և կը գործէ Պոլիս, որոշած է տեղւոյն Հայոց գերեզմանատունը մէջտեղ հանելու եւ շրջապատը բարեզարդելու աշխատանքին ձեռնարկել։ Եթէ միջոցները գտնուին, պիտի վերանորոգուի նաեւ Մանճըլըքի հայկական եկեղեցին ալ որ աւերուած վիճակի մէջ է։

Այս տեղեկութիւնները Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին հաղորդած են միութեան անդամները. ըսած են թէ արդէն հողին տակ թաղուած կարգ մը տապանաքարեր մէջտեղ հանուած եւ մաքրուած են։ Անոնք դիմած են նաեւ ներկայիս Պոլիս ապրող գանկալցի Հայերու օժանդակութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ հոն թաղուած իրենց հարազատներուն շիրիմներուն տեղը գտնել։ Միութեան անդամներուն մէջ կայ արդէն գանկալցի Հայ մըն ալ որ Պոլիս կ'ապրի։

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

Վերջերս կրցած էր 25 – 30 ոսկի շահիլ, որով կը յուսար գոնէ ամիս մը իր քէյֆը ընել առանց որեւէ աշխատութեան, եւ ահա այդ գումարին մէկ մասը ծախսելէ ետքը, մնացորդը ամբողջութեամբ Շաւարշի ու Թոմի գրպանը անցած էր։

Հաճի Գեղէոն այս բանը չէր ներած։ Ու հիմա, գիշերը մութին, քէմփի լաբիւրինթոսին մէջ կը շրջէր սպառնալից՝ երկու երիտասարդները փնտռելով։

– Ո՞ւր են այդ սրիկաները, այդ խաբերաները, այդ գող աւազակները, – կը պոռչէր դէմը ելլողին, – կա՛մ դրամներս պէտք է ետ տան եւ կա՛մ կը սատկեցնեմ զիրենք...

Ամէնքը վերադարձած էին պահականոցէն, ու Հաճին մէկիկ – մէկիկ գննած էր եկողները, եւ Շաւարշ ու Թոմ անոնց մէջ չէին...

Յանկարծ տեսաւ իր մէկ մտերիմ բարեկամը, Թադէոս աղան։

– Պահականոցէ՞ն կուգաս, – հարցուց։

– Այո, – պատասխանեց միւսը։

– Ի՞նչ եղաւ...

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, քանի մը հոգի բանտարկեցին, վիրաւորները հիւանդանոց ղրկեցին, մեզի ալ ազատ թողուցին, բայց տակաւին քննութիւնը չէ աւարտած, վաղը պիտի շարունակուի։

– Շաւարշը եւ Թոմին տեսա՞ր։

– Այո, հոն էին։

– Զիրե՞նք ալ բանտարկեցին։

– Ոչ, անոնց բան չըրին, թէեւ գիտեմ, որ անոնք ալ յանցանք ունէին այս եղածներուն մէջ։

– Անշուշտ յանցանք ունին, – պոռչեց Հաճին, – էյ, ո՞ւր են ուրեմն։

– Տեսայ, որ մեզի հետ դէպի այս կողմը կուգային։

– Ո՞ւր են, չկան, բոլոր եկողները աչքէ անցուցի։

– Զարմանալի բան, ես աչքովս տեսայ, որ մեզի հետ կը քալէին։

– Ա՜խ, մէյ մը ձեռք անցընէի զիրենք ... գիտե՞ս ինծի ըրածնին։

– Այո, պատմեցիր, պարզապէս քեզ կողոպտեր են։

– Ետքէն նշմարեցի եղածը, երբ արդէն խրախճանքը սկսած էր... բայց հախերնուն պիտի գամ։

– Ինչ որ ընես՝ իրաւունք ունիս։

– Նախ դրամս ետ պիտի պահանջեմ, եւ եթէ մերժեն, այն ատեն ասով պիտի խօսիմ հետերնին։

Եւ Հաճի Գեղէոն գրպանէն րէվոլվէր մը հանեց։

Թադէոս, որ խմեցի էր եւ նկարագրի մասին Գեղէոնէն վար չէր մնար, նոյնիսկ էֆէ Թադէոս մակդիրով մկրտուած էր, հաստատ ձայնով մը ըսաւ.

– Ես ալ եթէ քու տեղդ ըլլայի, ճիշդ այդպէս պիտի ընէի, այդ սրիկաներուն դասը տալու է... մեզի պէս մարդի՞կն ալ խաբելու կ'ելլեն կոր...

– Փարաներս առնեն ու քթիս խնդան հէ՞... վա՛յ, խայտառակ սրիկաներ։

– Ըրածնին պարզապէս աւազակութիւն է։

– Եկուր միասին երթանք անոնք գտնենք։

– Հայտէ երթանք։

Երկու բարեկամները ժամերով ժուռ եկան քէմփին ամէն ծակն ու ծուկը, մէկ քանի անգամ գացին այն տաղաւարը, ուր ընդհանրապէս Շաւարշ ու Թոմի գիշերը կ'անցընէին, բայց ի զուր, երկու երիտասարդներուն հետքը անկարելի եղաւ գտնել։

Արդէն արշալոյսը կը ծագէր, ու Հաճին եւ էֆէն պահ մը հանգչեցան ծառի մը տակ։

– Քեզի բան մը ըսե՞մ, – յարեց Թադէոս, – այս մարդիկը հասկցած են իրենց գլխուն գալիքը ու կծիկը դրած։

– Ո՞ւր կրնան գացած ըլլալ։

– Ո՞վ գիտէ, տեղ մը գացած պահուըտած են։

– Իմ ձեռքէս չեն կրնար ազատիլ...

– Խնդիրը այն է, որ պէտք է զիրենք շուտով գտնես, եթէ ոչ դրամը արդէն ծախսած կ'ըլլան ու ձեռքդ բան մը չանցնիր։

– Դրամը եթէ կորսուի, իրենց պատիժը կուտամ հա՛, այդ ալ բաւական է։

Նոյն միջոցին առաջին նպարավաճառի խանութը կը բացուէր իրենց մօտը։

– Սարգի՛ս աղա, – պոռաց Հաճին՝ խօսքը նպարավաճառին ուղղելով, – մեզի հարիւր տրէմնոց մը ղրկէ։

– Աս ատե՞ն, դեռ կանուխ չէ՞, – հարցուց նպարավաճառը խնդալով։

– Մենք գիշերը չքնացանք, լուսցուցինք ... ղրկէ, կ'ըսեմ կոր, դրամը կանխիկ է, սիֆթահդ մենէ պիտի ընես։

Նպարավաճառին տղան բերաւ հարիւր տրէմ օղին, զոր երկու բարեկամները, ծառին տակ նստած, փոխն ի փոխ կուլ տուին։

Յետոյ ուրիշ շիշ մը յաջորդեց անոր, յետոյ երրորդ մը։

Հաճին լաւ մը գլուխը տաքցուցած էր, ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

– Ես կ'երթամ կոր...

– Ո՞ւր, – հարցուց էֆէ Թադէոս։

– Երթամ սա աւազակները գտնեմ։

(Շար. 165)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՍԿԻ ՊՏՈՒԿԸ

Քաղեց՝

ԱՆԱՀԻՏ ՕՇԱԿԱՆ–ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Նկարազարդեց՝

ՍԵՐԳԷՅ ՌՈՒԲԻՆԵԱՆ

«Արաս» Հրատարակչութիւն,

Պոլիս, 1999

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Իրենց ընկերոջ՝ Նորայր Տիլանի թարմ յիշատակին, Ստեփան Ինճեճեան եւ Գլակ Ղազարեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն փոխան ծաղկեպսակի .– 2000 Ֆր. Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին, 2000 Ֆր. Խրիմ Թարգմանչաց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց ծնողքին՝ Արմինէ եւ Բաքգէն Գաւէզի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գաւէզեան 1·000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

CHAVILLE

DONADZÁR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux le Dimanche 9 Janvier à 15h30, dans la salle de l'église pour fêter avec les élèves de notre école, la nouvelle année et le Noël arménien. *Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section

«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

R E P A S & A M B I A N C E

Animation Disc Jockey V A N I C K

Hôtel ***LE CAESAR

Avenue Georges Pompidou — 13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **M a r t e n Y o r g a n t z et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— Mme Himinian : 01 40 11 19 33
— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

L E P E R E N O E L

vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

S P E C T A C L E D E S E N F A N T S

ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

S P E C T A C L E S U R P R I S E

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

—— E N T R E E G R A T U I T E ——

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին :
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին :
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին :
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի :*

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) «այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար» :

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ :

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ *կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :*
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ *Թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ : Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները :*

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու շուրջ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու :

Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, *սովորական հաւաքատեղին :*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի *արարողութիւն կը կատարուի :*
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :*

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10–ին պատարագ :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ընթերցուածք՝ ժամը 16–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17–ին :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին :

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոցի պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12–ին :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին :
Յաւարտ պատարագի՝ Ջրօրհնէք :

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին :
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16·45–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·30ին :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45–ին,
Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11–ին :
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30–ին :

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան :
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15–ին :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ :
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան :
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին
Պատարագ ժամը 17–ին

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները կը հաղորդուին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի այս թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր գաղութի բոլոր մանուկներուն :
Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին այս տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի անակնկալ մը կը սպասէ :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին :
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Պատարագ՝ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Պատարագ՝ ժամը 17–ին :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Ծնունդ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30–ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10–ին :
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան :
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17–ին
Ընթերցուածներ ժամը 17·30–ին
Պատարագ ժամը 18–ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10–ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
MERCREDI
5 JANVIER
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.810 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.810

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Պատմութիւն է դառնում 1999 թուականը: Անցնող տարում մենք արձանագրում էինք զգալի ձեռքբերումներ: Եթէ չլինէին Հոկտեմբերի 27-ի՝ երկիրը ցնցող իրադարձութիւնները, մենք կը կարողանայինք վստահօրէն ասել, որ տարուայ հիմնական առաջադրանքները կատարուել են: Ժողովրդավարութեան խորացման, քաղաքական մթնոլորտի առողջացման համար էական նշանակութիւն ունեցան խորհրդարանական ու տեղական մարմինների ընտրութիւնները: Մենք վստահօրէն կանգնած ենք Եւրոպայի Խորհրդին անդամակցելու շեմին, ինչը կ'ամփոփի երկարատեւ աշխատանքի արդիւնքները: Կառավարութիւնը լծուեց երկրի տնտեսական զարգացման եւ ժողովրդի սոցիալական խնդիրների լուծման աշխատանքներին: Աշխատանքի տեմպը եւ եռանդը վստահութիւն էին ներշնչում, որ կարճ ժամանակում ժողովուրդը կը զգայ տնտեսական վիճակի էական բարելաւում:

Ակտիւացաւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը՝ սրբագրելով նախորդ շրջանի որոշ կնճիռներ: Ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման գործընթացում եւս նկատելի է յառաջընթաց:

Տարին նշանակալից էր Հայրենիք – Սփիւռք փոխյարաբերութիւնների աշխուժացման եւ արդիւնաւէտութեան առումով: Յաջողութեամբ անցկացուեցին Առաջին Համահայկական Խաղերը, որ դարձան սփիւռքահայ նոր սերնդին Հայրենիքի հետ կապելու գեղեցիկ առիթ:

Առաջին անգամ Երեւանում տեղի ունեցաւ Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովը, որ սկիզբ դրեց թէեւ դժուարին, բայց խիստ անհրաժեշտ ու անյետաձգելի գործընթացի: Այն է մէկտեղել հայ ժողովրդի բոլոր հատուածների կազմակերպական, մտաւոր եւ նիւթական հսկայական ներուժը յանուն մեր համազգային խնդիրների լուծման:

Ցաւօք, վտանգուած են դրական տենդենցները, եւ այս տօնական գիշերը մենք չենք կարողանում լիասիրտ ուրախանալ: Թարմ են վէրքերը, եւ մեր հոգիներում դեռ արձագանգում են Հոկտեմբերի 27-ի ողբերգական դէպքերը: Ծանր փորձութիւն էր մեր երիտասարդ պետականութեան համար: Արուելու է հնարաւոր առաւելագոյնը անաչառ հետաքննութիւն ապահովելու համար, որովհետեւ տեսանելի ապագայում մեր երկրի ներքին զարգացումները մեծապէս կախուած են լինելու դրա արդիւնքներից:

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մենք մեծ կորուստներ ունեցանք, բայց երկիրը շարունակում է ապրել, եւ մեր ազգային նպատակները նոյնն են մնում: Մենք ուղղակի պարտաւոր ենք եռապատկել այդ նպատակներն իրականացնելու մեր ջանքերը յանուն մեր ժողովրդի ապագայի, յանուն Վազգէն Սարգսեանի, Կարէն Դեմիրճեանի, մեր միւս զոհուած զինակիցների յիշատակին:

Ես հաւատում եմ մեր ժողովրդի դարաւոր փորձին եւ իմաստութեանը, որ միշտ իր մէջ ուժ է գտել նայելու առաջ: Դրա համար է, որ իշխանութեան բոլոր թեւերը եւ պետական օղակները այսօր աւելի մեծ պատասխանատուութեամբ պէտք է լծուեն աշխատանքի եւ միականութիւն դրսեւորեն առկայ խնդիրների լուծման գործում: Միայն այդպէս և ժողովրդի համակողմանի աջակցութեամբ ու վստահութեամբ մենք կը կարողանանք յաղթահարել դժուարութիւնները:

Թանկագին հայրենակիցներ,

Այս տօնական գիշերը առանձնակի ջերմութեամբ եմ յիշում մեր հայրենիքի պաշտպաններին, նրանց, ովքեր այս պահին իրենց պարտքն են կատարում Հայրենիքի հանդէպ՝ ապահովելով մեր երկրի ու ժողովրդի անդորրը եւ խաղաղ կեանքը:

Նոր Տարին այն տօնն է, որ իւրաքանչիւր ընտանիք դիմաւորում է նոր յոյսերով: Հաւատանք մեր ուժերին ու ապագային: Մենք ի վիճակի ենք սերունդներին ժառանգել արժանապատիւ հայրենիք:

Լաւատեսութեան այս զգացումով շնորհաւորում եմ ողջ հայ ժողովրդի Նոր Տարին՝ մաղթելով երջանկութիւն, առողջութիւն եւ ամենայն բարիք:

Շնորհաւոր Նոր Տարի:

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՎՃԻՌԻՆ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Թուրքիոյ վճռաբեկ ատեանին գլխաւոր դատախազը մերժած է Ա. Էօճալանի մահապատիժի վճիռը սրբագրելու դիմումը: Ան նաեւ կառավարութեան թելադրած է Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին որոշումներն ալ չյարգել, այն տարրկութեամբ որ անոնք ոչինչով կրնան ազդեցութիւն ունենալ դատարանին վճիռը փոխել տալու ուղղութեամբ:

Ինչ կը վերաբերի դատին վերաքննութեան, նոյն դատախազը ըսած է թէ ատոր համար հարկ է որ նոր փաստ մը, կամ դէպք մը յայտնուի: Անոր մերժումով սպառած են Էօճալանի համար իրաւաբանական ներքին կարելիութիւնները: Կը մնայ իր փաստաբաններուն միջոցաւ Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին դիմելու կարելիութիւնը: Թղթածրարը ղրկուած է Արդարադատութեան նախարարութեան, անկէ ալ վարչապետութեան: Ատով բաւական նեղ կացութիւն մը ստեղծուած է, քանի որ կառավարութիւնը թէ՛ պէտք է վճռէ մահապատիժը ջնջելու հարցը, թէ՛ Էօճալանի պարագան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 30-ին հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի հետ: Անոնք քննարկած են արցախեան վերջին զարգացումները և ներքաղաքական վիճակը: Նիւթ եղած է ընկերա-տնտեսական կացութիւնը և զայն բարելաւելու ուղիները:

ՍՏԱՒՐՈՊՈԼԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՊԱՅԹԻՒՆԻ ԶՈՀ

Քաղաքին կեդրոնը իր ինքնաշարժին պայթումէն մահացած է Ստաւրոպոլի հայ համայնքի ղեկավար Արչիլ Ցոլակեան: Պայթիւնը այնքան զօրաւոր եղած է որ փշրած է մօտակայ շէնքերու ապակիներ. իսկ ջարդուփշուր եղած կառքը քշուած է գրեթէ 200 մեթր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Դեկտ. 26-ի աննախընթաց փոթորիկին հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ եւ 10 օր ետք դեռ 370 հազար տուներ զրկուած են ելեկտրական հոսանքէ, նոյնքան հեռաձայնէ եւ այս վերջին պարագան պիտի չդարմանուի մինչեւ ամսոյս վերջ: Ելեկտրական ընկերութեան կրած վնասը (14-էն 17 միլիառ Ֆր.) իբր հետեւանք կրնայ ունենալ անոր կարգ մը ծրագիրներու ջնջումը, որոնց կարգին եւրոպական ծաւալումը: Արդարեւ, Է-Տէ-Էֆ-ը (Ֆրանսայի Ելեկտրականութիւն) կը ծրագրէր անգլիական եւ գերմանական ցանցեր գնել: Պրիւքսէլի Յանձնախումբը դժգոհ չէ այս կացութենէն, որովհետեւ անընդունելի կը գտնէր Ֆրանսայի դիրքը որ դէմ կը մնար որեւէ օտար ներդրումի: Իսկական աղէտ մըն է ինչ որ պատահեցաւ ծառերուն եւ անտառներուն, որոնց վերականգնումը, տեղ տեղ, դարերու կը կարօտի: 270 միլիոն է արմատախիլ ծառերու թիւը եւ պարզուած պատկերը ողբերգական է: Տնտեսական հետեւանքներն ալ մեծ են: Կաղնի մը որ 800 Ֆր. կը ծախուէր խորանարդ մեթրը, հազիւ 30-35 Ֆր. կ'արժէ երբ փոթորիկէն տապալած է: 200 կրթական հաստատութիւններ ալ չկրցան վերաբանալ իրենց դուռները Յունուար 4-ին, ամանորեան արձակուրդէն ետք, կրած վնասներու հետեւանքով:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ռուսական դեսպանատան դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուած է, Յունուար 3-ին, Պաղեստինցիի մը կողմէ որ կ'ուզէր «նահատակուիլ Գրոզնիի համար»: Կրցած է կրակել դեսպանատան վրայ եւ փոխադարձ կրակոցներ եղած են լիբանանեան ապահովութեան ուժերուն հետ, մինչեւ որ զինուորներ եւ ոստիկաններ սպաննեն ահաբեկիչը: Մեռած է նաեւ լիբանանցի ոստիկան մը եւ եօթը ուրիշ վիրաւորներ ալ կան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ալ-Քոշեհ գիւղին մէջ տեղի ունեցած հակաքրիստոնէական միջադէպերու հաշուեկշիռը ծանրացաւ: 1981-էն ի վեր, ամէնէն ծանր խռովութիւններն են որ տեղի կ'ունենան: Ամէն ինչ սկսած է երբ մահմետական մը ապառիկ կերպաս կ'ուզէր գնել քրիստոնեայ կերպասավաճառէ մը եւ այս վերջինը կը մերժէր: Մահմետականը քիչ ետք կը վերադառնար զինուած իր եղբայրներով եւ կրակոցը ծայր կու տար: Խռովութիւնները տարածուած են մերձաւոր գիւղերը եւ ըստ Ներքին նախարարութեան, մեռեալներու թիւը առնուազն 25 է, 44 վիրաւոր կայ եւ անհետացածներ: Բոլոր մեռեալները ղպտի քրիստոնեաներ են: Շրջանը կտրուած է Եգիպտոսի միւս շրջաններէն եւ հաւանական է որ կրկին ծեծուի ղպտիներու հարցը: Ասոնք Եգիպտոսի երկրորդական քաղաքացիները նկատուած են եւ շրջանին մէջ ալ մահմետական ծայրայեղ տարրերը կը սաստկացնեն իրենց հակաքրիստոնեայ արարքները: Յիշենք որ ղպտիները արաբական աշխարհի քրիստոնեայ առաջին համայնքն են, բայց Եգիպտոսի բնակչութեան (63 միլիոն) միայն 5-էն 10%-ը կը ներկայացնեն:

ՊՈՒՏԻՆԻ առաջին կարգադրութիւններէն մէկը եղաւ պաշտօնազրկել Ելցինի աղջիկը՝ Տատիանա Դիաչենկօն, նախագահի խորհրդականի իր պաշտօնէն: Ան, որ «ցարուհին» մկրտուած է, 39 տարեկան, պաշտօնական խորհրդատուն էր իր հօրը 1997 Յունիսէն եւ օրէ օր իր ազդեցութիւնը ծաւալած էր: Ըստ Ամերիկացիներուն, դարուս մեծագոյն աւազակութեան հեղինակն է 15 միլիառ տոլարի իւրացումով: Պարպած է Պետութեան պահեստի ոսկիի եւ տարադրամի գանձը եւ գրպանած դրամական արտասահմանեան վարկերը: Բազմաթիւ հաշիւներ ունի արտասահման, բազմաթիւ կալուածներ, շքեղ նաւ մը: Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ իր խորհուրդին հետեւանքով է որ հայրը հրաժարած է, շատ բան փրկելու եւ Պուտինի դիրքը ամրապնդելու համար:

ԺՈՍՓԷՆԻ կառավարութիւնը, Յունուար 3-էն ի վեր, իր ամէնէն երիտասարդ կին նախարարուհին ունի յանձին Ֆլորան Փարլիի, 36 տարեկան, ամուրի, որ Պիւտճէի ենթանախարար նշանակուեցաւ, պաշտօն մը զոր կը գրաւէր Քրիստիան Սօթէր, նախքան Ելմտական նախարար դառնալը Սթրօս-Քահնի հրաժարումէն ետք: Էնարք (այսինքն՝ ԷՆԱ աւարտած) ցարդ պիւտճէով կը զբաղէր, Մաթինեօն:

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ մինչ ԱՄՆ-ու մէջ ձեռնարկած էին բանակցութեան, Անգարա դիմում կատարած է հիւրընկալ երկրին, խնդրելով որ «ահաբեկիչ երկիր»ներու ցանկէն չհանէ Սուրիան: Ուզած է նաեւ որ ապահովութիւն տրուի իրեն թէ սուրիաեւիսրայէլ ջուրի համաձայնութիւն մը պիտի չվնասէ իր շահերուն: Իսրայէլ տուած է այդ ապահովութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահի պաշտօնակատարը Վլ. Պուտին հեռաձայնի խօսակցութիւններ ունեցած է Բելառուսիոյ, Ուզպեկիստանի, Տաճիկստանի եւ Ազրպէջանի նախագահներուն հետ: Հ. Ալիեւի հետ ան խօսած է ՀԱՊ-ի երկիրներու նախագահներուն Մոսկուայի յաջորդ վեհաժողովին, Ղարաբաղի հարցին մասին: Պուտին եւ Ալիեւ համաձայն գտնուած են որ առաւել ջանքեր հարկաւոր են խաղաղ լուծումի մը հասնելու համար: Ալիեւ հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Բ. Ելցինի հետ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեաները Թիֆլիսի մէջ գրաւած են մէկ միլիոն ամերիկեան կեղծ տոլար: Այդ դրամները բերուած էին Հարաւային Օսէթիայէն, վաճառուելու նպատակով: Կ'ըսուի թէ կեղծ թղթադրամները պատրաստուած են տպագրական բարձր մակարդակով: 1999-ի ընթացքին Վրաստանի մէջ ընդհանուր հաշուով գրաւուած է աւելի քան երեք միլիոն կեղծ տոլար, հետապնդումի ենթարկուած է 16 հոգի:

ԳՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ նախկին –ճամբու դրուած– նախագահը՝ Քոնան Պետիէ Փարիզ հասաւ Թոկոյի տրամադրած նախագահական օդանաւով: Ֆրանսա ապաստան տուաւ իրեն. արդէն կալուածատէր է Ֆրանսա:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՐԵՄԷՑ, համայնավար երեսփոխան, երեք ամիս յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Լիլի պատժական դատարանին կողմէ «զինեալ բրտութեան» մեղադրանքով: Որոշեց վերաքննութեան դիմել: 1998 Ապրիլ 25-ին, կառքով խանգարած էր կառուղիի մը բացումը Ամիէն, հրմշտկելով ոստիկանները, իր Քամիոնով խորտակած էր առաջին անցարգել մը, ոստիկան մըն ալ թաւալգլոր տանելով կառքին վրայ, քիչ ետք ալ ուրիշ ոստիկան մը կը տապալէր իր կառքով. այս ամբողջը որովհետեւ նախկին ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ Ծառլ Պօռ, որ բացումը կ'ընէր, Փիքարտիի շրջանի նախագահ ընտրուած էր Ազգ. Ճակատի ձայներով:

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ կը յայտարարեն որ երեք քաղաքներ վերագրաւած են եւ ծանր կորուստներ պատճառած Ռուսերուն: Ըստ իրենց, Յունուար 1-էն 3, 50 ռուս զինուոր սպաննուած է: Պէտք է ըսել որ հակառակ յոխորտանքներու, Ռուսերը բաւական ատեն է տեղքայլ կ'ընեն, վնասներ կրելով: Զինուորներու բարոյականն ալ շատ բարձր չէ, քանի 50 տոլարի համար ռուս սպաներ զիրենք Չէչէններու կը ծախեն:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ հարաւային մէկ արուարձանին մէջ, 19-ամեայ Թուրք մը սպաննուած է խումբ մը սքինհէտներու կողմէ:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՈՉ-ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

«Ընկերային Պատմութիւն» ամսաթերթը որ ծաւալուն յօդուած մը հրատարակած էր Սեպտեմբերի թիւով («Յառաջ», Հոկտեմբեր 30/31, Նոյեմբեր 3), 1999-ի վերջին թիւին մէջ ալ տեղ տուած է Օսմանեան Կայսրութեան ոչ-մահմետական տարրին զինուորագրութեան նիւթին: Գրութիւնը ընդլայնուած տարբերակն է հեղինակին՝ Սինան Քունէրալփի ելոյթին զոր ներկայացուցած է Անգարա, Թրքական պատմութեան համագումարին (1990 Հոկտ.): Կատարած պրպտումներէն անոր յանգած եզրակացութիւնը այն է որ շատ մը պատճառներով -զինուորական, քաղաքական, ընկերային եւ նիւթական- կարելի չէ եղած փափաքելի արդիւնքը ձեռք ձգել:

Նիւթը, ինչպէս կը յիշեցնէ հեղինակը, օրակարգի եկած է 1856-ի բարենորոգչական հրովարտակով որ հաւասարութիւն կը հռչակէր կայսրութեան ոչ-մահմետական հպատակներուն: Սակայն, զինուորագրութեան եւս հաւասարութեան փափաքը թուղթի վրայ մնաց, քանի որ ոչ ղեկավարութիւնը, ոչ ալ ընկերութիւնըատոր պատրաստ էր: Ոչ-մահմետականներն ալ մեծ տրամադրութիւն մը չունէին զինուորագրուելու: Որոշուեցաւ 50 լիրա փրկագին գանձել զինուորական ծառայութեան փոխարէն ու 50 տարի կիրարկուեցաւ այդ լուծումը:

1908-ին Սահմանադրութեան հռչակումով նիւթը կրկին օրակարգի եկաւ: Մանաւանդ որ օսմանեան բանակին կիրարկուած փոն տէր կոլցեան վարդապետութիւնը կը պահանջէր աւելցնել զօրակոչեալներու թիւը: Այս մօտեցումը հաշտ չէր թէեւ Տնտեսական նախարարութեան, որովհետեւ փրկագիններու եկամուտը կարեւոր գումար մը կը ներկայացնէր պետական պիւտճէին մէջ:

1908 Հոկտեմբերին համայնքապետերուն կը ղրկուի Պատերազմական նախարարութեան պատրաստած օրէնքի բանաձեւի մը մասին տեղեկատու մը. հոն ըսուած է որ 20-45 տարիքներու միջեւ օսմանեան քաղաքացիները, անխտիր, պարտադիր զինուորութիւն պէտք է ընեն: Անոնք եթէ փափաքին, նաեւ պիտի կարենան աշակերտել պատերազմական վարժարանին ու վկայուիլ որպէս սպայ: Ի տարբերութիւն 1850-ական թուականներուն, ոչ-մահմետականները կը ջանան այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ պատրաստ են իրենց բաժին ինկած պարտականութիւնը ստանձնելու, պահանջուած հաւասարութեան արժանի ըլլալու համար: Այս կեցուածքը արտայայտութիւն կը գտնէ Երեսփոխանական ժողովին, կրօնական ժողովներու, մամուլի էջերուն մէջ: Պուլղարներ կամաւոր կ'արձանագրուին, Հայ եպիսկոպոսներ Անատոլուէն հեռագիրներ կը ղրկեն, պահանջելով որ ոչ-մահմետականները անյապաղ զինուորագրուին:

1909 Մարտ 31-ի դէպքերէն ետք վարչապետ եւ Պատերազմական նախարար Մ. Շեւքէթ Փաշա Յոյներու Պատրիարքին կը տեղեկացնէ թէ աշխատանք կը տարուի ոչ-մահմետականներու զինուորութեան համար եւ թէ անոնք բանակին մէկ չորրորդը պիտի կազմեն. սակայն քանի որ օրէնքին վերջնական պատրաստութիւնը երկար ժամանակի կը կարօտի, կ'առաջարկէ որ ոչ-մահմետականները միջոց մը կամաւոր արձանագրուին:

Յետոյ, Յուլիսին, Երեսփոխանական ժողովը հակառակ կառավարութեան ձրգձրգումի ջանքին, կը քուէարկէ օրէնքը. փրկագինը կը ջնջուի ու կ'որոշուի ընդհանրացնել զինուորական ծառայութիւնը: Կառավարութեան պնդումներով կ'որոշուի մինչեւ օրէնքին գործադրութիւնը թոյլ տալ որ փրկագին վճարել նախընտրողներ դիմեն այդ ճամբուն: Այդպէսով, պետական պիւտճէին համար քանի մը տարի եւս եկամուտ կ'ապահովուի:

Օգոստոսին Ներքին գործերու նոր նախարարը Թալաաթ, կուսակալութիւններուն ղրկուած շրջաբերականով մը կը տեղեկացնէ թէ բոլոր օսմանեան քաղաքացիները պարտաւոր են զինուորութեան համար արձանագրուելու:

Ժամանակներուն պետը կը յայտնէ թէ իրենց համայնքը պատրաստ է հայրենասիրական այդ պարտականութիւնը կատարելու. կարգ մը արտօնութիւններ կը խնդրէ միայն. կ'ուզէ որ քրիստոնեայ զօրախումբերուն համար կրօնաւոր տրամադրուելու պարագային խախամի մըն ալ պաշտօն տրուի. ապա կը դիմէ կարեւոր գիջումի մը. կը ջնջէ զինուոր Հրեաներու յատուկ ուտելիքով սնանելու պարտաւորութիւնը: Յոյն Պատրիարքն ալ կ'ունենայ պահանջներ: «Հայ համայնքն այդ շրջանին շատ ձայն չեղաւ. որովհետեւ Օրմանեան Պատրիարք այլ հարցերու մասին սուր բանակցութիւններու մէջ էր Բ. դրան հետ եւ զբաղած՝ ներհամայնքային հաւասարակշռութիւն հաստատելով» կը գրէ Ս. Քունէրալփ:

Բանաձեւին քուէարկութեան վաղորդայնին կառավարութիւնը կ'որոշէ վեց դասակարգ (1883-88) մէկէն զինուորագրել: Այդ շրջանէն պահուած թուային տուեալներու համաձայն, Պոլսոյ Ֆաթիհի շրջանէն 1155 մահմետականի հետ 344 Յոյն, 33 Հայ եւ 58 Հրեայ կ'արձանագրուին. Խասգիւղ ալ՝ 415 մահմետական, 129 Յոյն, 70 Հայ, 778 Հրեայ:

Արձանագրութիւնները մեծ խրաանցումի պատճառ կ'ըլլան. այդ գործին համար ստեղծուած յանձնախումբերը ենթականերուն տարիքը ստուգելու համար միայն օսմանեան փաստաթուղթեր կը պահանջեն, մկրտութեան վկայականները անվաւեր յայտարարելով: Իսկ անոնք որոնք որոշեալ ժամանակին չեն արձանագրուիր, փախստական կը նկատուին ու ծառայութեան տեւողութիւնը կը կրկնապատկուի, հասնելով վեց տարուան: Կանոնագրին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններով ալ միակ զաւակները, Եւրոպա ուսանողները, Պոլիս ապրող ամուսնացած գաւառացիները զինուորութենէն զերծ կը կացուցուին:

Նոր կարգադրութիւնը տեղի կու տայ դժգոհութիւններու ալ. 24-27 տարեկան զօրակոչեալներուն համար որոնք արդէն գործի տէր են, կ'առաջարկուի յատուկ կարգադրութեամբ սահմանել միայն եռամսեայ ծառայութիւն մը. առաջարկին տէրերէն մէկն է նաեւ Վարդգէս: Ան կ'ուզէ նաեւ որ զինուորական ծառայութեան ընթացքին երիտասարդներուն թրքերէն սորվեցնեն եւ պատերազմական վարժարանը ոչ-մահմետական աշակերտ ընդունի:

1911 Մարտին զինուորութիւն ընող 200 հազար հոգիէն 40 հազարը ոչ-մահմետական է: Կանչուած վեց դասակարգի ոչ-մահմետականները ծառայութեան կարճ շրջանէ մը ետք կը զօրացրուին: Նոյն թուականին Յունաց, Հայոց Պատրիարքարանները, պուլկար էկզարկը միասնական առաջարկ կը ներկայացնեն որ մահմետականներու իրաւունքները տրուին քրիստոնեաներուն ալ եւ պաշտօնապէս յայտարարուի թէ բանակը թէ՛ մահմետականներու, թէ քրիստոնեաներու կը պատկանի: Հրեաներու կրօնապետը չէ ուզած մասնակցիլ միասնական այդ դիմումին: Կառավարութիւնը ժամանակ չի գտներ այդ առաջարկին պատասխանելու, քանի որ կը ծագի նախ Թրապլուսի պատերազմը, ապա Պալքանեանը: Այս վերջինին նախօրեակին պատերազմական վարժարանը կու տայ առաջին ոչ-մահմետական շրջանաւարտները որոնց մէջ կան երեք Հայեր: Աւարտական արարողութեան ներկայ են Թագաւորը, Պատրիարքը, գլխաւոր Խախամը: Մինչ մահմետական շրջանաւարտները երդում կ'ընեն Գուրանին վրայ, Հայերը եւ Հրեաները երդում կ'ընեն Աստուածաշունչին ու Հին Կտակարանին վրայ:

Պալքանեան պատերազմին մօտ ութ հազար հայ զինուոր ճակատ կը ղրկուի: Իսկ Ա. Աշխարհամարտը կ'ունենայ իր պատմութիւնը բանուորական ջոկատներով, փախստական պալաթցի հրեայ երիտասարդներէ բաղկացած «ձեղնայարկի ջոկատներ»ով, Տարտանէլի մէջ թընդանօթաձիգ միաւորներու պետ հայ ըսպաներով: Անուղղակի կերպով՝ բանակին մէջ ոչ-մահմետական զինուորներու ներկայութիւնը չօշափելի այն արդիւնքը կու տայ որ կը սկսի պատառաքաղ-դանակի գործածութիւնը...:

Ս. Քունէրալփի յօդուածին հետ տեղ տուած է շրջանի հայ, յոյն երեւելիներու արտայայտութիւններուն որոնք կը պնդեն զինուորական փրկագինին ջնջումին ու ոչ-մահմետականներու եւս զինուորագրումին վրայ: Ասոնցմէ մէկն է Էրզրումի հայ երեսփոխան Յ. Վարդգէս Էֆէնտիի ելոյթը, արտասանուած 1909 Յուլիս 3-ին Երեսփոխանական ժողովին մէջ: Ան կ'ըսէ. «Բոլորս պէտք է ընդունենք որ ոչ մէկ Օսմանցի իրաւունք ունի զինուորութեան փոխարէն վճարելու և ուրիշին արիւնով ապրելու: Ասիկա կը վերաբերի մահմետականներուն ալ, ոչ-մահմետականներուն ալ եւ մեծ յանցանք է: Գիտնալով որ որդիս պատերազմի պիտի երթայ, անոր արիւնը կը գնեմ 50 լիրայի ու աղքատի մը զաւակը կը ղրկեմ հոն մեռցնելու. ատոր սկզբունքն իսկ չեմ ընդունիր: Ոչ-մահմետականներուն եւ մահմետականներուն համար նոյն բանը կը պահանջեմ: Քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու ուղեղներուն մէջ հաւասարութեան գաղափարը իսկապէս զետեղելու համար հարկաւոր է ասիկա: Երկրորդ՝ մտածելով Պետութեան շահուն, կը խնդրեմ որ կառավարութեան առաջարկը մերժուի եւ ոչ-մահմետականներն ալ մահմետականներուն նման, նոյն պայմաններով զինուորագրուին: ...Զինուորութիւնը մեր նիտին պարտքն է, այլ ճամբայ չկայ»:

Նոյնիմաստ ելոյթներ են յոյն երեսփոխաններու արտասանածներն ալ:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Տ'ԱՆՆՈՒՆՑԻՕ. ԱՊԱԳԱՅԱՊԱՇՏՆԵՐԸ ԴՈ՛ՒՐՍ ՆԱՒԷՆ

Շրջուն խորհրդանշանը. նաւ մը՝ «Իտալիա»ն:

Աւելի քան եօթանասունըհինգ տարի յետոյ, Հռոմ կ'ոգեկոչէ նաւային ճամբորդութիւն մը, սովորականէն տարբեր, որուն գաղափարը նոյնինքն իտալական կառավարութեան յանդուգն եւ անիրագործելի երեւցած էր ատենին, որ է՝ Ա. Աշխարհամարտի աւարներուն մաս կազմող գերմանական նաւ մը, Քէօնիկ Ալպէրթը «Իտալիա» վերանուանել ու զայն քարոզչական միջոցի մը վերածել, իտալական ստեղծագործական ոգին չեփօրելու՝ ճարտարարուեստի եւ գեղարուեստի մարզերուն մէջ. անոր, նաւուն կարգ մը բաժանմունքները յարմարցնել՝ որպէս արուեստի մնայուն ցուցադրավայր. յետոյ զայն Լատին Ամերիկայի այլազան նաւահանգիստները ուղարկել, որպէս իտալականութեան վկայ-մարմնացում, նոյն ատեն ազգային ինքնութեան ոգին վերակենդանացնելու, Արժանթին եւ Պրազիլ գաղթած միլիոնաւոր Իտալացիներու մէջ:

Ճամփիէրօ Մուկինի «Փանորամա»ի մէջ կը գրէ թէ այս ձեռնարկին մասին սկսուած էր խօսուիլ 1923-ի վերջերուն: Սկզբնական գաղափարը Կապրիէլէ տ'Աննունցիօյինն էր, Բանաստեղծին որ այն ատեն իտալական մշակութաքաղաքական կարգին բացարձակ աստղն էր, մէկը որ աշխարհի վրայ մրցակից չունէր արուեստն ու քարոզչութիւնը իրարու շաղկապելու իր կարողութեամբ: Այդ շրջանին, կառավարութեան գլուխն էր ամէնէն երիտասարդ վարչապետը զոր միացեալ Իտալիան երբեւիցէ ունեցած ըլլար. անունը՝ Պենիթօ Մուսոլինի: Այդ կառավարութեան մաս կը կազմէին պահպանողականներ եւ այլազան ազատականներ, մինչ անոր մէջ Ֆաշիստ նախարարները փոքրամասնութիւն կը կազմէին: Մուսոլինիին այս ըսած էին Պենետէթթօ Գրոչէ եւ Հանրապետութեան ապագայ նախագահը Ճովաննի Կրոնգի:

Ծրագիրը կ'իրագործուի եւ ճամբորդութիւնը յաջողութիւն կը գտնէ թէ՛ քարոզչական եւ թէ՛ ճարտարարուեստական մարզերուն մէջ: «Իտալիա» նաւը Լատին Ամերիկայի նաւահանգիստները կ'այցելէ ութ ամիսներու ընթացքին, 1924-ի Փետրուարէն Հոկտեմբեր: Այդ օրերուն առնուած լուսանկարները ցոյց կու տան նաւը որ բառացիօրէն գաղթական Իտալացիներու խուժաններէ եւ կամ Իտալիոյ սիրահարողներէ գրոհի տրուած է: Սակայն, ճամբորդութեան կէսին, Յուլիսի եւ Օգոստոսի միջեւ, կը հասնի սարսափելի լուրը թէ Ֆաշիստ վարձկաններ Հռոմի մէջ ընկերվարական երեսփոխան Ճագոմօ Մաթէօթթին բռնած են եւ ըսպաննած: Նաւը Իտալիա կը վերադառնայ այդ սուր տագնապի ընթացքին եւ Մուսոլինիի կողմէ գլխաւորուած կառավարութիւնը պահ մը տատանիլ կը թուի: Բայց քանի մը ամիս ետք, 1925-ի Յունուար 3-ին, «Տուչէ»ն լսելի հարուածը կու տայ, երբ Ֆաշիզմը անդուլ բռնապետութեան մը կը վերածէ, իրեն հակառակորդներուն դէմ:

Նաւուն դրուագը բացառիկ էր եւ հմայիչ: Ան տեսակ մը ճամբորդող Վիթթորիալէի մը վերածուած էր, շարժուն թանգարանի մը որ ամէնուրեք Երկրին գեղարուեստական եւ ճարտարարուեստական արտադրութեան գեղեցկութիւնը կը յայտարարէր: Այժմ ան ցուցահանդէսի մը նիւթ է, Հռոմի Իտալական - Լատին Ամերիկեան Հաստատութեան Յուցասրահին մէջ: Յուցահանդէս մը որ ամէնէն աւելի ձօն մըն է Ճուլիօ Արիսթիտէ Սարթորիոյի, նկարիչը՝ որ ճամբորդութեան երկայնքին ձեռնարկին գեղարուեստական վերակացուն էր եւ նկարներու շարք մը նուիրած է անոր, այն բոլորին զոր անոր տեւողութեան տեսած էր:

Գեղարուեստական դիտանկիւնէն նըկատի առած, «Իտալիա» նաւուն մէջ տիրող մթնոլորտը տ'Աննունցիոյի դրոշմը կը կրէր, սկսեալ՝ ամէնէն արդի եւ ամէնէն Ֆաշիստ իմացապաշտ խումբէն, ապագայապաշտներու զանցառումով: Տարբեր ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Կապրիէլէ տ'Աննունցիօ ապագայապաշտներու տեսաբան Ֆիլիփփօ Թոմազզօ Մարինէթթին կը համարէր «ապուշ մը՝ տըխմարութեան քանի մը փայլատակումներով»: Ապագայապաշտ ոչ մէկ գիրք կամ նկար նաւուն վրայ էին: Յուցասրահին մէջ ներկայացուած արուեստագէտները ուրիշներ էին, անոնք զորս տ'Աննունցիօ ընտրած էր եւ կ'ընտրէր իր սեփական թանգարանին համար, Վիթթորիալէին:

Իսկ ինչ կը վերաբերէր արուեստի եւ քաղաքական-ճարտարարուեստական քարոզչութեան շաղկապումին, ահաւասիկ արդիւնքն գաղափարը արուեստի գործերը զետեղելու ճարտարարուեստական արտադրութիւններու կողքին: Մուրանոյի ապակեգործութիւնը, բայց նաեւ Պորսալինօ գլխարկները, Փոնթի յախճապակիները բայց նաեւ Ֆիաթի գրահակառքերը, Ճագոմօ Փուչչինիի երաժշտութեան ձայնագիրքերը բայց նաև Գարլօ Էրպայի դեղագործական արտադրութիւնները, Փլինիօ Նոմելլինիի նկարները բայց նաեւ Լա Փերուճինա շոքոլաները եւ Ֆրաթելլի Բամացցոթթի ըմպելիները: Առարկաներ՝ հմայելու համար, արտադրութիւններ՝ ծախելու համար: Գեղեցիկ Իտալիան եւ օգտակար Իտալիան: Տանթէի եւ Ալեսսանտրօ Մանծոնիի Իտալիան, ինչպէս եւ ան որ Ա. Աշխարհամարտէն յաղթական դուրս եկած էր:

Արիսթիտէ Սարթորին ճիշդ անձն էր այս երկու երեսակները ներկայացնող: Ան պատերազմին կռուած էր, Աւստրիացիներու ձեռքը գերի ինկած: Փորձառութիւն մը՝ որ վաթսուն նկարներու ծընունդ տուաւ, բոլորն ալ «Իտալիա» նաւուն վրայ ցուցադրուած:

ՍԵՐՄՆԱՅԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

LA NOUVELLE CILICIE
LES ARMENIENS DU LIBAN

AMINE JULES ISKANDAR

Publication du Prix Littéraire Kévork Mélidinetsi N° 38

Catholicossat Arménien de Cilicie
Antélias, Liban, 1999

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՃԱՄԲԱՐԱԿՈՒՄ

Այդ օրը՝ Դեկտեմբերի 18–ին, Գեղարքունեաց մարզի սահմանամերձ Ճամբարակ քաղաքի դպրոցում հաւաքուած մարդիկ անհամբեր մի յուզումով սպասում էին առանձնայատուկ արարողութեան սկսուելուն։ Նրանց մէջ առանձնանում էր ամենատարեցը՝ ծեր մի տատիկ, որին առաջնորդում էր թոռը։ Իսկ թոռը պատերազմի ժամանակ հայրենի սահմանները պաշտպանելիս ծանր վիրաւորուած Մխիթարն էր, որը կորցրել էր ձեռքը, տեսողութիւնը, բայց հոգու աչքերով տեսնում էր բոլորին, ապրում էր նրանց հոգեվիճակով։

Ադրբեջանի սահմանակից այս գիւղում ապրող մարդիկ տարիներ շարունակ առաւել հեռու են եղել եկեղեցուց եւ նրա սրբազան արարողութիւններից։ Պատճառներն, ի հարկէ, ոչ միայն բնակավայրի կտրուածութեան ու լեռների փէշերին ծուարած լինելով պէտք է բացատրել, այլ առաւել շատ նախկինում մեր երկրի վարած քաղաքականութեամբ, որը մեղմ ասած, այնքան էլ չէր խրախուսում եկեղեցու եւ ժողովրդի կապուածութեան փաստը։ Իսկ դրա արդիւնքում ունեցանք հոգեւոր անդնահատելի կորուստներ, որոնց վերադարձի ուղիները որոնում ենք այսօր։ Դրանով մտահոգ է նաեւ 1700–ամեակի եկեղեցական յանձնաժողովը, որն ամէն ինչ անում է, որպէսզի սրբազան տարելիցը մեր ժողովուրդը դիմաւորի քրիստոնէավայել նկարագրով։ Յանձնաժողովի բազմաբնոյթ գործունէութիւնն արտայայտւում է մերթ հոգեւոր գրականութեան հրատարակմամբ եւ տարածմամբ, մերթ վանքերի եւ եկեղեցիների նորոգմամբ ու կառուցմամբ, մերթ ուխտագնացութիւնների կազմակերպմամբ, յաճախ դրանց թատերականացուած ներկայացումներով՝ նպատակ ունենալով ժողովրդին առաւել դիւրութեամբ հաղորդակից դարձնել դրանց խորհրդին ու նշանակութեանը, մերթ մեր եկեղեցու ու քրիստոնէական կրօնի աւանդութեանն ու պատմութեանը նուիրուած գիտաժողովներով։

Իսկ այս անգամ 1700–ամեակի գրասենեակը նախաձեռնել էր մեզ համար թերեւս անսովոր, բայց եկեղեցու պատմութեան մէջ իր նախադէպն ունեցած մի արարողութիւն՝ հաւաքական մկրտութիւն՝ նպատակ ունենալով մկրտել մարդկանց առաւել մեծ խմբեր միանգամից։ Դեռեւս քրիստոնէութեան ընդունման ամենավաղ դարերում մեր հաւատի հայրը՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը այդպիսի մի արարողութեամբ մկրտեց Թագաւորական ընտանիքն ու բանակի զինուորներին։ Իսկ 1700–ամեակի գրասենեակի ջանքերով այս տարուայ դարնանը Քաշաթաղի ազատագրուած տարածքում Դիլմայրի բնակավայրի Ծաւ գետում միանգամից մկրտուեց շուրջ հազար մարդ։ Այսօր նմանօրինակ արարողութիւնները առաւել շատ թելադրուած են ժամանակի պահանջով, որպէսզի մինչեւ 2001 թուականը մկրտուեն առաւել թւով չմկրտուածներ, որոնք, ցաւօք, Հայաստանում շատ են։

Այդ օրը մկրտուելու էին Ճամբարակի դպրոցահասակ եւ մանուկ 451 երեխաներ։ Թիւը խորհրդանշական իմաստ ունէր, սակայն մկրտուել ցանկացողները շատ էին, նրանց միացան նաեւ մեծահասակներ։ Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Ճամբարակի միջնակարգ դպրոցում՝ նախագահութեամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի ի ներկայութեան Գեղարքունեաց թեմի առաջնորդ Անանիա Արք. Արաբաջեանի, եւ մասնակցութեամբ Զարեհ Վրդ. Կարապետեանի, Աշոտ Արղ. Մնացականեանի, Ներսէհ Արղ. Խալաթեանի, Գնէլ եւ Գէորգ Քահանաների, Աւետիս Սրկ.ի։ Մկրտութեան պատուոյ կնքամայրն ու հովանաւորն էր Ամերիկահայ Նուարդ Արամեանը, իսկ կնքահայրերն էին Հայկ Միքոյեանը, Վահագն Բազիկեանը, Հայկ Լազարեանը, Խորէն Խլղաթեանը, Հենրիկ Յովհաննիսեանը եւ Վարդան Թիգեանը։

Ի դէպ մկրտութեան վայրի ընտրութիւնը ինքնանպատակ չէր։ Տարիներ առաջ էր, երբ Մեսրոպ Արք. հանդիպեց հրաշքով փրկուած հայ զինուորին՝ Մխիթարին, որը ծանր վիրաւորուելուց յետոյ դարձել էր անճանաչելի։ Առաւել յուզուեց Մեսրոպ Արք., երբ երիտասարդ տղան պատմեց, որ իրեն փրկել է մօր նուիրած խաչը։ Այն ինքը կրում էր կրծքին։ Մխիթարին անպայման օգնելու մտահոգութիւնը չլքեց Արք.ին, մինչեւ չգտաւ ելքը։ Նրան համապատասխան բժշկական օգնութիւն ցոյց տրուեց Շիքակոյում։ Քիչ թէ շատ թեթեւացաւ նրա եւ ընտանիքի դժբախտութիւնը։ Իսկ նրան տեսնելու նպատակով հերթական անգամ Ճամբարակ այցելած Մեսրոպ Արք. իմացաւ, որ մկրտուել ցանկացողների թիւը մեծ է այս քաղաքում, ու որոշուեց հերթական հաւաքական մկրտութեան արարողութիւնը կատարել այստեղ։ Այդ օրը մկրտուած ամենատարեց մարդը Մխիթարի տատիկն էր, այն ծեր կինը, որն առաւել անհամբերութեամբ էր սպասում արարողութեան սկսուելուն։

Մկրտուածներին բաժանուեց մկրտութեան խաչեր եւ շապիկներ, նրանց համար տրուեց նախաճաշ։ Իսկ մկրտութեան կազմակերպման գործում 1700–ամեակի գրասենեակին աջակցել էին Գեղարքունեաց թեմը, Ճամբարակի դպրոցի կոլեկտիւը, բնակիչները։

Այս մկրտութեամբ Հայաստանում եւս շուրջ 500 մարդ Աստծուն որդեգրուեց։ Իսկ մինչեւ 2001 թուականը դեռ ժամանակ կայ, եւ 1700–ամեակի եկեղեցական յանձնաժողովը հոգում է, որպէսզի Հայաստանի քրիստոնէացման սրբազան տարեթիւը մենք դիմաւորենք ազգովի Աստծուն որդեգրուած, քրիստոնէացած սրբազան մեռոնով եւ Հայ Եկեղեցու սրբազան ծիսակարգով, արժանացած Քրիստոսի լոյսին ու Սուրբ Հոգու շնորհներին։

ՖԼՈՐԱ ԿԱԲԱՂԵԱՆ

«ԱՇՔԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ»

Պոլսոյ «Պէլկէ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է հետազօտող Ռ. Աքարի ունեւորութեան տուրքին նուիրուած հատորին Բ. տպագրութիւնը «Աշքալէի ճամբորդները» խորագիրով. առաջին հրատարակութիւնը ունեցած է «Ունեւորութեան տուրքը՝ օրինակ մը միակուսակցական շրջանի հակափոքրամասնական քաղաքականութեան» խորագիրը։ Հեղինակը տուրքը փոքրամասնութիւններու համար «տնտեսական ցեղասպանութիւն» որակելէ ետք կ՚ըսէ թէ ան տնտեսական քաղաքականութեան մը արդիւնքը չէր, այլ՝ հաւաքականութեան մը առընչուած ծանր հոգեբեկում մը։

ՀԱՐԻՒՐ ԴՐԱՄՈՎ՝ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Օրերս բոլորովին պատահականօրէն, ընկերուհուս հետ միասին յայտնուեցի, այսպէս կոչուած, «քրջի բազարում»։ Դժուար էր նայել ցրտից սառած այդ տխուր դէմքերին, որոնք նստել էին խոնաւ գետնին եւ վաճառում էին իրենց շուրջ փռած զանազան իրեր՝ հնամաշ կօշիկներ, հագուստներ, գլխարկներ, օգտագործուած կենցաղային իրեր, մի խօսքով՝ ամէն ինչ։ Մենք աշխատում էինք որքան կարելի է շուտ դուրս գալ այդտեղից, իսկ մեր ետեւից լսւում էին զանազան ձայներ. «Աղջիկներ, էժան կը տամ, վերցրէ՛ք, գոնէ մի բան առէ՛ք»։ Քայլերս մի պահ դանդաղեցրի, երբ տեսայ գետնին փռուած գրքեր, մօտեցանք եւ առաջին գիրքը, որ զարնեց աչքիս՝ Նարեկացին էր։

– Ի՞նչ արժէ այս գիրքը, – հարցրի։

– Երկու հարիւր դրամ։

Պատասխանողը մօտ 35 տարեկան կին էր։ Ես եւ ընկերուհիս զարմացած նայեցինք իրար։ Իսկ նա շարունակեց։

–Հարիւր դրամով կը տամ, վերցրէ՛ք։

Ես առանց յապաղելու գնեցի այն։ Նարեկացու կողքին, սակայն կար գրքերի մի ողջ համաստեղութիւն եւ, այն էլ ի՜նչ գրքեր՝ Խորենացի, Ե. Կողբացի, Կորիւն, Սայաթ–Նովա, Աբովեան, Զարենց, Սեւակ, Շիրազ, Կապուտիկեան, Սահեան, Սարոյեան, Շէյքսփիր, եւ այլն։ Մենք, արագօրէն սկսեցինք հարցնել գրքերի գները, իսկ նա պատասխանում էր.

– Դա հարիւր, դա երկու հարիւր, բոլորն էլ իմ գրքերն են, ի՞նչ կը լինի, վերցրէ՛ք։

– Ինչպէ՞ս էք կարողանում վաճառել այս գանձերը եւ այն էլ այս գներով։

Կինը տխուր հայեացքով նայեց ինձ եւ ասաց.

– Ի՞նչ եմ անում ես այս գանձերը, երբ սոված են երեխաներս։

Ես գլուխս կախեցի՝ ամաչելով իմ տուած հարցից։ Ես եւ ընկերուհիս գնեցինք գրեթէ բոլորը՝ հազար դրամով տասնըմէկ կտոր գիրք։ Մեր խօսակցութիւնից պարզուեց, որ նա աւարտել է Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը։ Այն ֆակուլտետը, որտեղ սովորում եմ ես։

ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

«Առաւօտ», Դեկտ. 21

ՀՌՈՄԻ ՀՐԵԱՅ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հռոմի մէջ, շուրջ 30 հրեայ շրջուն վաճառորդներ, որոնք մասնագիտացած են կաթողիկէ կրօնական առարկաներու վաճառքին մէջ, ցոյց մը ըրած են Դեկտ. 27–ին Ս. Պետրոս հրապարակը բողոքելու համար այն առժամեայ արգելքին դէմ որ կ՚առկախէ ծախելու իրենց արտօնագիրը։ Բանավէճը ծագած է իբրեւ հետեւանք այն համաձայնագրին զոր ստորագրած է Հռոմի շրջուն վաճառորդներու սենտիքան քաղաքին իշխանութեանց հետ, որ վերջ կը դնէ, ժամանակաւորապէս իրենց գործունէութեան Հռոմէական եկեղեցիներու շուրջ հազարամեակի տօներուն եւ կաթողիկէ յոբելեանին առթիւ։

Հրեայ վաճառորդները դէմ են այդ համաձայնագրի գործադրութեան։ «Ոչ միայն միւս խանութները եւ կրպակները բաց կը մնան, այլեւ թոյլ կը տրուի որ ապօրինի վաճառորդներ գործեն, անընդունելի է» կ՚ըսէ հրեայ վաճառորդներու երիցագոյններէն մէկը։

Սերունդներէ ի վեր, յաւիտենական քաղաքի հարիւրեակ մը խորայէլացի ընտանիքներ այդ վաճառքով կը զբաղին։ Շուրջ 14.000 հրեայ Հռոմ կ՚ապրի, աշխարհի ամէնէն հին հրեայ գաղութն է։ Առաջին հրեաները Հռոմ եկած են Ն.Ք. 140–ին։

ՊՈՒՏ՚Մ ԺՊԻՏ

Մի տղամարդ մտնում է պար եւ դիմում պարմէնին.

– Ինձ 100 կրամ քոնեակ տուէք։

Պարմէնը լցնում է։ Յաճախորդը գրպանից հանում է չափիչ սարքը եւ վկայականը։

– Ես տեսուչ եմ։ Այստեղ 75 կրամ է։ Տուգանք՝ 50 տոլար։

Յաջորդ օրը նոյն տեսուչը մտնում է նոյն պարը եւ դարձեալ 100 կրամ պատուիրում։ Չափում է՝ դարձեալ 75 կրամ է։ Ստանալով 50 տոլար տուգանքը, տեսուչը հարցնում է պարմէնին.

– Լսիր, չէ՞ որ ճանաչեցիր ինձ, ինչո՞ւ դարձեալ քիչ լցրեցիր։

– Ինձ համար աւելի հեշտ է քեզ 50 տոլար տուգանք վճարել, քան աչքաչափս խախտել...

ՀԱՅ ՏԻՒԱՆՔՈՐԱՆ (ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ) – 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

– Եթէ կ՚ուզես, ես ալ միասին գամ, – առաջարկեց բարեկամը։

– Չէ, պէտք չկայ, այդ խեղճ սրիկաներուն համար ես բաւական եմ։

Ու ճամբայ ելաւ դէպի քաղաք, մինչ էֆէ Թագւոր անքունութենէն ու խմած օղիին ազդեցութենէն ծառին տակ կը փռուէր ու խոր քունի մէջ կը թաղուէր։

Հաճի Գեղէոն, ըստ բախտի, ծովեզերքի ճամբան բռնեց ու քալեց՝ միշտ ակնարկը չորս դին ժուռ ածելով. այսպէս հասաւ մինչեւ նաւահանգիստ ու մէկիկ – մէկիկ աչքէ անցուց սրճարաններն ու գինետուները։ Յանկարծ վայրագ ուրախութեան ճիչ մը արձակեց։

Սրճարանի մը սեղանին առջեւ նստած տեսաւ Շաւարշը, Թօմին եւ ուրիշ երեք հոգի։

– Վերջապէս, ձեռք ձգեցի զիրենք, – ըսաւ ինքնիրեն։

Բայց անմիջապէս չմօտեցաւ քովերնին։ Մօտակայ գինետուն մը մտաւ ու վրայ վրայի մէկ քանի գաւաթ օղի պարպեց։

Յետոյ դանդաղ քայլերով մօտեցաւ երիտասարդներու խումբին։

Եւ ահա կանգ առաւ ճիշդ Շաւարշի դէմը, մինչ Թօմի կռնակը դարձուցած էր։

– Օ՛, Շաւարշ, սա փարաներս տուէք նայիմ, – պոռաց որոտընդոստ ձայնով մը։

Հինգ նստողներն ալ իրենց գլուխները դէպի Հաճին դարձուցին։

– Ի՞նչ փարա, – հարցուց Շաւարշ՝ թեթեւօրէն դողդողացող ձայնով մը։

– Երէկ գիշերուան ձեր գողցած փարաները։

– Աս ի՞նչ խօսք է... խելքի՞դ եկաւ։

– Ինծի նայէ, ես էնայի չեմ, ամէն բան տեսայ, ես այնտեղ ձեզի պիտի հասկըցընէի, բայց իրարանցումը փրթաւ, ժամանակ չեղաւ... տուէք սա 18 ոսկին։

Շաւարշ, որ իր շուրջը գտնուող անձերէն քաջալերութիւն կ՚առնէր, Թօմիի դարձաւ եւ հեգնական ձեւով մը ըսաւ.

– Ի՞նչ կ՚ըսէ աս մարդը։

– Չեմ գիտեր, կ՚երեւայ, որ նորէն առտուն կանուխ օղին շատկեկ փախեր է, – պատասխանեց Թօմի։

– Օ՛, խայտառակ սրիկաներ, գող աւազակներ, ինծի ո՞վ կարծեցիք, ձեր ինչ խաբերաներ ըլլալը ես շատ աղէկ գիտեմ։

– Եթէ գիտէիր մեր խաբերաներ ըլլալը, ի՞նչու հետերնիս թուղթ խաղցիր։

– Խալթ ըրի, խաղցի։

– Այն ատեն իրաւունք չունիս հիմա գանգատելու, – ըսաւ Շաւարշ։

– Խօսք չեմ ուզեր, սա փարաներս տըւէք։

– Թուղթ խաղցեր, դրամ կորսնցուցեր, հիմակ ալ եկեր ետ կ՚ուզէ կոր, ո՞ւր տեսնուած է ասանկ բան։

– Օ՛, ձեր ըրած բոլոր տալավէրաները տեսայ, ես ապուշ չեմ, ինծի Գեղէոն կ՚ըսեն...

– Թող այն ատեն ըսէիր, հիմա քեզ մըտիկ չենք կրնար ընել, առտուն կանուխ խամ քէյֆով։

– Ես մտիկ ընել կուտամ, – պոռաց Հաճին, որուն բարկութիւնը հետզհետէ կը բորբոքէր։

– Հայտէ, ճամբադ քալէ՛, այստեղ քէմփը չէ, – միջամտեց Թօմի, – տե՛ս հիւրեր ունինք, ամէնուն մէջը ինքզինքդ խայտառակ մի՛ ըներ։

– Խայտառակը դո՛ւն ես...

– Պիտի ելլես երթա՞ս, չէ նէ ուրիշ կերպ վարուինք, – պոռաց Շաւարշ, որ հետզհետէ սիրտ կ՚առնէր։

– Ինտո՞ր պիտի վարուիս, տեսնեմ, – պոռաց Գեղէոն։

– Ինտո՞ր պիտի վարուիմ... ոստիկան մը կանչել կու տամ ու խնդիրը կը վերջանայ։

– Հոս ոստիկանը գործ չունի... ես առնելիքս կ՚ուզեմ կոր։

– Եթէ առնելիք ունիս դատարան դիմէ։

– Ես իմ դատս իմ ձեռքովս կը տեսնեմ։

– Պարապ խօսքեր մտիկ ընելու ատեն չունինք...

(Շար. 166)

Պ. Րաֆֆի Պալըգճեան,
Քնար Ցակոբեան (Պուլկարիա)
եւ ընտանեկան պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց շատ սիրելի մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ 2000, Յունուար 1-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 7, ժամը 15-ին՝
Cimetière du Muret à Montmagny
(Val d'Oise)

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ բարեսիրական հաստատութեանց:

Այս տխուր առթիւ, իր շատ սիրելի մօրը յիշատակին Րաֆֆի Պալըգճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Րաֆֆի Պալըգճեանի:

Աղքատախնամ Ընկերակցութեան նախագահը,
Աղքատախնամի Վարչութիւնը
ցաւով կը ծանուցանեն

ԳէՈՐԳ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 103 տարեկանին, Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը, ուր կը մնար 1965-էն ի վեր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 10·30-ին
Funérarium de Montmorency
28, rue de Groslay
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթէյի գերեզմանատունը հանգչելու համար իր կնոջը կողքին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30
REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey VANICK
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **diner dansant** à l'occasion du Noël arménien
le Samedi 8 Janvier
animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**
dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.
Réservation:
— Mme Himinian : 01 40 11 19 33
— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30
MCAV — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12-ին:

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոցի պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Յաւարտ պատարագի՝ Ջրօրհնէք:

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45-ին,
Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԽՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին,
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ:
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10-ին պատարագ:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀէՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30-ին:
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃէՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳէՈՐԳ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Ծնունդ
Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏէՏէԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10-ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10-ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par
J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE
Animée par l'Orchestre DVIN
et DISC-JOCKEY MARCO
Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51
—— Tenue correcte exigée ——

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՏէՕՑԼ. – Նուրհան Մարգարեան 1.000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարփանթիէ 300 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Ռուբէն Գրիգորեան 200 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Ա. Տէր-Պարսամեանէ Գնէլ Գեւոնեանի յիշատակին:

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux le Dimanche 9 Janvier à 15h30, dans la salle de l'église pour fêter avec les élèves de notre école, la nouvelle année et le Noël arménien.
Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏէՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական ծնունդը՝
Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30-ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ: Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները:
Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու եւ խմիչքներու ճոխ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու:
Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16-ին, սովորական հաւաքատեղին:

"Fonds Etudiant S. Badalian"

MOUVEMENT DES ARMENIENS DE FRANCE POUR LE PROGRES

Avec la disparution de S. BADALIAN, le premier secrétaire du Parti Communiste d'Arménie, le pays a perdu un homme d'exception. En cette circonstance, il a été créé un fonds S. BADALIAN en faveur des étudiants. Rappelant en cela que S. BADALIAN avait en son temps bénéficié d'un enseignement universitaire et qu'il avait gardé pour l'institution éducative un profond attachement, le fonds qui porte désormais son nom servira à subvenir aux besoins des étudiants d'Arménie. Notre Mouvement a ouvert un compte spécial afin d'apporter sa contribution à cette noble tâche. Nous sommes persuadés que grâce à cette action nous allons participer à la consolidation des assises de l'Arménie de demain.

Vous pouvez libeller vos chèques à l'ordre de MAFP «Fonds Etudiant S. BADALIAN», un reçu CERFA vous sera délivré. Merci d'avance.

Comité Directeur du MAFP
3, rue de l'Abbé Roger-Derry
94400 VITRY-SUR-SEINE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
JEUDI
6 JANVIER
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.811 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.811

ԵՐԵՒԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ ՀՐԴԵՀՈՒԱԾ

Երեւանի ռուսական «Նովոյէ Վրեմիա» (Նոր ժամանակ) թերթին խմբագրական կազմը Ամանորի արձակուրդէն վերադարձին հրդեհուած գտած է խմբագրատունը: Լուրը տալով, Իթար – Թաս գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ վնասուած են երկու աշխատասենեակներ, տախտակամածը, կահ – կարասի, եւ այլն:

Շատեր կապ կը տեսնեն պատահարին եւ մոսկովեան թերթէ մը յօդուածի մը արտատպումին միջեւ: Յօդուածը նուէրուած է Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչական արարքով վարչապետ Վ. Սարգսեանի սպանութիւնը:

Թերթին գլխաւոր խմբագիրը Ռուբէն Սաթեան ըսած է թէ անծանօթներ հեռաձայնած ու յայտնած են թէ կրնայ իր բնակարանն ալ հրոյ ճարակ դառնալ:

Թերթը Հայաստանի մէջ կը հրատարակուի 1992-էն ի վեր, 5000 տպաքանակով. հովանաւորն է «21-րդ դար» ընկերակցութիւնը որուն նախագահն է ձեռնարկատէր Արկադի Վարդանեան:

⁂

Ի դէպ, քանի մը օրէ ի վեր եւ բացի Հայաստանի նախագահ՝ Ռ. Քոչարեանի ամանորեան ուղերձէն, զոր ստացանք մեր դիմումին վրայ, մասնաւոր լուր չկայ Հայաստանէն: Պատճառն այն է որ տօնական օրերը, ըստ երեւոյթին երկար կը տեւեն Հայաստան, այս օրերուն «Արմէնփրէս» կ'աշխատի «շաբաթական հերթականութեամբ» այսինքն միայն հերթապահ մը կայ, ոտխպողական պարագաներու համար, գրաւոր մամուլն ալ մեծ մասամբ, լոյս չի տեսներ Դեկտեմբեր 23-էն Յունուար 11...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Իսմայիլ Ճեմ կ'ամբաստանուի որպէս քրտամէտ եւ պետութեան Ապահովութեան Անգարայի Ատեանին կողմէ քննութիւն բացուած է իրեն դէմ: Պատճառն այն է որ հրապարակաւ արտայայտուած է ի նպաստ քրտերէն յայտագիրներու հեռատեսիլէն: «Սապահ» օրաթերթը կը գրէ թէ այս հետապնդումը հետեւանք է Անգարայէն քիմիագէտի մը բողոքին, որ կ'ամբաստանէ Արտաքին նախարարը որ դաւաճանած է Թուրքիոյ Սահմանադրութեան մէկ յօդուածին որ թրքերէնը կը հռչակէ երկրին պաշտօնական լեզուն: Արդարեւ, Դեկտեմբեր 13-ին, (տես «Յառաջ», Դեկտեմբեր 16, Ա. էջ) Ճեմ Սի-Էն-Էն կայանէն յայտարարած էր, իբրեւ հետեւանք Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ թեկնածութեան ընդունման, որ՝ ««Ամէն մէկ Թուրք քաղաքացի պէտք է կարենայ իր հարազատ լեզուն խօսիլ»: Ատեանը, քննելէ ետք հարցը հաւանական հետապնդումը որպէս «անջատողական քարոզչութիւն տարածող» (ենթակայ 3 տարուան բանտարկութեան), ի վերջոյ որոշած է հարցը փակել այն պատճառաբանութեամբ որ. – «Դեմոկրատ ընկերութեան մը մէջ, քաղաքացիները կրնան նման արտայայտութիւններ ունենալ»:

ԻՐԻՔԱ, արկածեալ քարիւղանաւուն տեղծած ապականութիւնը ուսումնասիրելու եւ գնահատումը ընելու կոչուած ընկերութիւնը՝ Սետր (Ջուրերու արկածալի ապականութեանց հետազօտութեան եւ փորձարկութեան կեդրոն) որ գլխաւոր խօսակիցն էր կառավարութեան, մասամբ ֆինանսաւորուած է Էլֆի եւ Թոթալ Ֆինայի կողմէ: Ամէն մէկը տարեկան մէկ միլիոն կը վճարեն 10 միլիոննոց պիւտճէի մը վրայ: Յաւելեալ Սետրի ռազմագիտական Կոմիտէի նախագահութիւնն ալ յանձնուած է Էլֆի տնօրէնութեան մէկ անդամին: Պարզ է որ Սետր զգալի կերպով նուազեցուցած էր գործուած աղէտին տարողութիւնը, շատ հասկնալի պատճառներով:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ հարաւը՝ Լիլըհամմըր եւ Աասթայի միջեւ երկու ճեպընթացներ բուռն բախում մը ունեցած են Յունուար 4-ին, որու հետեւանքով առնուազն 30 մեռեալ կայ եւ անհետացածներ: Բախումին հետեւանքով կառախումբեր կրակ առած են: Երկու ճեպընթացները նոյն գիծին վրայ դէմ առ դէմ եկած են:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Եւրոպական յանձնախումբը Ֆրանսայի դէմ դատի դիմեց Արդարադատութեան Եւրոպական Ատեանին առջեւ, քանի Ֆրանսա չի վերցներ Անգլիոյ եզան միսի դէմ դրած ներածման արգելքը: Լիւքսանպուրկի Ատեանին ներկայացուած թղթածրարը շատ հաստ է, քանի յանձնախումբը ջանացած է հարցը ներկայացնել ամենայն յստակութեամբ: Դատը կրնայ երկու տարի տեւել:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւնները ընդդիմութեան յաղթանակը ապահովեցին, Յունուար 3-ին: Պաշտօնական արդիւնքներու համաձայն, 84,30% քուէարկութեան գրասենեակներու վրայ, Նախկին նախագահ, այժմ ողբացեալ՝ Թուճմանի կուսակցութիւնը ձայներու միայն 24,31%-ը ձեռք ձգած էր, մինչ ընդդիմադիր վեց կուսակցութիւններու զինակցութիւնը կ'ապահովէր ձայներու 56,40%-ը: Այս քուէարկութիւնը բացայայտ մերժումն է ինը տարուան ազգայնական քաղաքականութեան մը: Ընդդիմութեան պարագլուխն է Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան պետը՝ Իվիքա Ռաքան, 55 տարեկան, նախկին համայնավար: Ժողովրդական դարձած է իր տարած պայքարին շնորհիւ կաշառակերութեան եւ խարդախ սեփականաշնորհումներու դէմ:

ՕՔՍՖՈՐՏԻ Աշմոլին Միւզէումէն Դեկտեմբեր 31-ի գիշերը գողցուած է միակ Սեզանը զոր թանգարանը ունէր, Բնանկարը՝ Օվէր-սիւր-Ուազ, 30 միլիոն տոլար կը գնահատուի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(5 Janvier)

La destinée voyageuse d'Arsiné Khandjian

«Լը Մոնտ» լայն տեղ կու տայ դերասանուհիին, որ վերջերս փարիզեան արուարձանի մը բեմին վրայ մաս կը կազմէր «Պարել Լուկնադայի մէջ» թատերգութեան դերակատարներուն: Այդ առթիւ հարցազրոյց մըն ալ լոյս տեսած էր «Էլ» շաբաթաթերթին մէջ որուն արձագանգած էինք Դեկտեմբեր 24-ի մեր թիւով:

Այս անգամ, Եղոյեանի նոր ֆիլմն է՝ «Ֆելիսիայի ճամբորդութիւնը» որ առիթ կու տայ թերթին անդրադառնալու Արսինէ Խանճեանի կտրած ճամբուն: Գրութեան կ'ընկերանայ շատ յաջող լուսանկար մը:

Անդրադառնալէ ետք ֆիլմին նիւթին, Ժան – Միշէլ Ֆրոտոն կը ծանրանայ Արսինէ Խանճեանի կենսագրականին վրայ ծննդավայր Պէյրութէն Գանատա, անոր հանդիպումին Աթոմ Եղոյեանի հետ, կատարած դերերուն Գալանտարի, Էկզօթիքայի մէջ: Կը գրէ թէ դերասանուհին դէմ առ դէմ է իր ծագումին հետ, հայ մը Գանատայի մէջ, կը մերժէ գեղեցիկ Արեւելքցիներու դերերը որոնք դիւրութեամբ իրեն պիտի վայլէին: Իր ամէնէն գեղեցիկ դերերէն մէկուն մէջ, կը գրէ յօդուածագիրը, Իրմա Վէփ, կը ներկայանայ որպէս օտար աստուածուհի մը, բոլոր տարօրինակութեանց պօոլէրեան աստուածութիւն:

⁂

Նոյն էջին վրայ, Սամուէլ Պլումֆիլտ դրուատալից տողերով կը խօսի Ֆելիսիայի ճամբորդութեան մասին, որու ներկայացումները սկսան Յունուար 5-ին: Նոյնքան խանդավառ չէ նոյն թուականի «Գանար – Անշէնէ»ն թէեւ, գրութեան վերջաւորութեան կ'ըսէ թէ կ'արժէ երթալ տեսնել:

«Լիպերասիոն» ալ, Յունուար 5-ի, իր թիւին մէջ կ'անդրադառնայ ֆիլմին: Ժան – Մարք Լալան շատ չէ սիրած Եղոյեանի այս ֆիլմը եւ խորագրով ալ կարծիքը կու տայ՝ «Գանատացի Եղոյեան կը փճացնէ իր տաղանդը քանի իր հերոսները կը կորսնցնեն իրենց պատրանքները»:

«Ֆիկառօ» իր կարգին, նոյն օրը հրատարակած է ֆիլմին մասին իր քննադատութիւնը: Էմմանուէլ Ֆրուա հէքեաթի կը նմանցնէ ֆիլմը եւ աւելի կը ծանրանայ Եղոյեանի վրայ զոր խօսեցնել կու տայ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ ի՞նչ բանի կը պարտի անցեալի իր մտասեւեռումը, ուրացումի տրուած կարեւորութիւնը իր գործին մէջ, Եղոյեան կը պատասխանէ. _ «Հայկական ծագումիս: Մեր ժողովուրդին ջարդէն եւ անոր ուրացումէն ժառանգած եմ այդ հոգեբեկումը: Սինեմայի միջոցաւ, կեանք տալու այս ձեւը, անոնց որոնք մեզմէ խլուած են, գիս առաւելաբար կը հետաքրքրէ»:

«Թրիպիւն» օրաթերթը Յունուար 5-ի իր թիւին մէջ երկար յօդուած մը նուիրած է Կովկասի, որու կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Փառք Քեզ Տէր Ամենակալ, որ շնորհը պարգեւեցիր ինձ որպէս Հայրապետ Ամենայն Հայոց, Միածնաէջ Հայոց Բեթղեհէմի մէջ ի լրումն դարի եւ երկրորդ հազարամեակի Քո Ս. Ծննդեան աւետաբերը եւ քարոզիչը լինելու հաւատաւոր իմ ժողովրդին ի Հայաստան, Արցախ եւ ի Սփիւռս աշխարհի:

«Ահաւասիկ աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ, որ եղիցի ամենայն ժողովրդեան, զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ» (Ղուկ. 2:10):

Սիրելի բարեպաշտ հաւատացեալներ 2000 տարիներ առաջ հրեշտակաձայն այս աւետիսը առաջինը լսեցին Բեթղեհէմի պարզ հովիւները և շտապեցին գտնելու Փրկչին, տեսան «խանձարուրով փաթաթուած եւ մսուրի մէջ դրուած մանկանը» «եւ ճանաչեցին Նրան»:

Աշխարհը սպասում էր Փրկչին: Աշխարհը լի էր սպասումով: Հին աշխարհը բռնատիրութեան իր բարքերով, մարդկանց ու ժողովուրդներին օտարացնող ու թշնամացնող յարաբերութիւններով աւելի ու աւելի էր կորցնում բարոյական իր արժէքն ու պատկերը եւ ճիրաններում մեղքի կապանքների ու հոգեկան տուայտանքների սպասում էր Աւետաբերին ազատութեան, արդարութեան ու խաղաղութեան: Եւ Նա եկաւ ի լրումն ժամանակի: Մարդասէր Աստուած Արարչական Իր Սիրով վերստին ընդառաջ եկաւ տկարացած եւ անկեալ մարդուն՝ առաջնորդելու նրան դէպի յաւիտենական կեանքի փրկարար ուղի. «Զի յայսմ երեւեցաւ սէրն Աստուծոյ ի մեզ, զի Որդին իւր Միածին առաքեաց Աստուած յաշխարհ, զի եղիցուք նովաւ կենդանիք» (Ա. Յովհ. 4:9):

Յիսուս աշխարհ եկաւ գերեվարուած, աննշան մի երկրի փոքրիկ քաղաքում, ամենահամեստ ընտանիքում: Նա եկաւ հռչակելու եւ հաստատելու, որ Աստծոյ առաջ չկայ խտրականութիւն, չկայ մեծ եւ փոքր, զօրեղ ու տկար, հարուստ եւ աղքատ: Եկաւ բժշկելու, մխիթարելու, փրկելու խեղուած հոգիներ, ձախողուած կեանքեր, եկաւ ճշմարտութիւնն ուսուցանելու, ազատելու մարդկային հոգին մեղքի կապանքներից և յարութիւն պարգեւելու: Մսուրի խոնարհ ծածկի տակ ծնունդ առած Արքան սիրով մուտք գործեց խրճիթներ, նուաճեց մարդկանց սրտեր, խաչով ու յարութեամբ յաղթեց աշխարհին՝ ճշմարտելով բոլոր ժամանակների համար իր խօսքը. «Ահա պիտի գայ ժամանակ եւ արդէն իսկ եկել է... քաջալերուեցէք, որովհետեւ ես յաղթեցի աշխարհը»: Արդարեւ, Նա չունէր հարստութիւն, զօրք ու զէնք, սակայն Սիրով իր Աստուածային յաղթեց աշխարհին:

Պատմութեան մէջ ակնթարթ է կարճատեւ այն ժամանակահատուածը, որ Մարդացեալ Աստուած՝ Յիսուս Քրիստոս, գործեց մարդկանց մէջ: Այդ ակնթարթը փոխեց ժամանակի ընթացքը՝ ամէնուր հաստատելով առ Աստուած Հաւատքի վստահութիւն, Յոյսի լաւատեսութիւն, Սիրոյ ջերմութիւն, Սիրով՝ հաշտութիւն միմեանց եւ Աստծոյ հետ: Եւ արդ, սիրելիներ, բաց է ճանապարհը դէպի Աստուած եւ մեզ է թողնուած ընտրութիւնը:

Սիրելի բարեպաշտ, հաւատաւոր հայորդիք,

Վերստին կանգնած ենք Աստուածայայտնութեան հրաշքի առջեւ եւ երկուհազարերորդ անգամ ունկնդիր ենք «զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ» երկնառաք մեծ աւետիսին: Մարդկային հոգիներում երկուհազարերորդ անգամ այս աւետիսը նորոգում է վեհախորհուրդ գիշերուայ հիասքանչ պահը Բեթղեհէմի: Երկուհազարերորդ անգամ մեր հոգու աչքով հետեւում ենք երկնքում պայծառ շողացող աստղի ընթացքին եւ լոյսի արձակ շիթերի մէջ վերուվարող հրեշտակների հետ սաղմոսերգում. ««Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն»: Երկուհազարերորդ անգամ Մանուկ Յիսուսի սնարի առջեւ Արեւելքի խորագէտ մոգերի հետ «խոնարհեալ երկիրպագ» երկրպագում, օրհնում եւ փառաբանում ենք Մարդացեալ Աստծուն՝ բերկրանօք սրտի, որ խոնարհ մսուրին փոխարինել են փառաշուք տաճարներ, տօնական հրապարակներ ու սրահներ, մոգերին եւ հովիւներին՝ քրիստոնեայ պետութիւններ ու ժողովուրդներ՝ առաջնորդ հովուապետերով, բազմահազար եկեղեցականներով, քը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS(*)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Վերջերս լոյս տեսած ու խորագրով լոյս կը տեսնէ անցեալ տարի Ապրիլ 16 – 18 Ֆրանսայի Հայ Դատի Յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ Սորպոնի մէջ Հայկական ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան համար կազմակերպուած նոյնանուն գիտաժողովին զեկուցումները պարունակող հատորը, 500 էջ:

Ծանօթ է թէ գիտաժողովէն մօտաւորապէս ամիս ու կէս յետոյ, Մայիս 29, Ուրբաթ առաւօտ, յետ երկարատեւ վիճաբանութիւններու, Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը միաձայնութեամբ(1) հրապարակաւ ճանչցաւ 1915–ին հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած ցեղասպանութիւնը, թէեւ առանց յիշելու թէ ովքեր էին այս աննախընթաց ոճիրին պատասխանատուները, ո՞ւր տեղի ունեցած էր ան, ի՞նչ եղած էին ոճիրին անչարժ թէ շարժուն ստացուածքը, մանաւանդ որ անոնք գաղթականներ չէին եւ դարերէ ի վեր իրենց նախահայրերուն հողերուն վրայ, իրենց հայրենիքին մէջ կ'ապրէին: Սակայն եւ այնպէս, ըստ ֆրանսական Պետութեան Սահմանադրութեան, ցեղասպանութեան ճանաչումը պաշտօնական հանգամանք ստանալու համար անհրաժեշտ էր որ Ծերակոյտը եւս նոյն բանաձեւը վաւերացնէր: Բայց Թուրք կառավարութեան խիստ հակազդեցութեամբ, որով ան նոյնիսկ կը սպառնար բազմաթիւ առեւտրական համաձայնութիւններ ջնջել, անգամ մը եւս արդարութեան սկզբունքը ազգային դերագոյն շահերու սիրոյն տեղի տուաւ ու Ֆրանսայի Ծերակոյտը ցարդ նոր փորմիւլ մըն ալ չկարենալով գտնել, Հայկական ցեղասպանութեան թղթածրարը դեռ կը սպասէ...:

Մինչ այդ, Սորպոնի գիտաժողովին զեկուցումներուն հրատարակութեամբ Հայկական ցեղասպանութեան փաստաթուղթերու եւ վկայութիւններու արդէն իսկ ծանր թղթածրարը կարգ մը նոր տուեալներու լոյսին տակ անգամ մը եւս կը ջրէ պատմական ճշմարտութեան նենգափոխումը իրենց անձնական հաշիւներուն միջոց ըրած «գիտնական»ի համաշխարհային համբաւի տէր պատմաբաններու չինծու վկայութիւններն ու կեղծ ու պատիր եզրակացութիւնները:

Նախքան գիտաժողովին մասնակիցներու զեկուցումները, հատորին մէջ յաջորդաբար կը տեսնենք Ազգային Ժողովի արտաքին գործոց յանձնախումբի նախագահ եւ Մշակոյթի նախկին նախարար Ժէք Լանկի հակիրճ մէկ նախաբանը: Ան կը շեշտէ ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութիւնը եւ յոյս կը յայտնէ որ ի վերջոյ Թուրքերը եւ Հայերը սեղանի մը շուրջ անցեալի առկախ հարցերուն հաշուեյարդարը միասին պիտի ընեն: Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ Արա Գրիգորեան գիտաժողովի բացման խօսքին մէջ կը յիշեցնէ թէ ճիշդ 14 տարի առաջ Սորպոնի նոյն սրահին մէջ «Ժողովուրդներու դատարանը», յետ ներկայացուած զեկուցումներու, իր վճիռը կը յայտնէր ուր ի մէջ այլոց կը շեշտուէր թէ.

– Փոքր Ասիոյ մէջ 1915 թուականին Հայ ժողովուրդի դէմ գործադրուած բնաջնջումի քաղաքականութիւնը ըստ ՄԱԿ–ի Մարդկային իրաւունքներու 1948 Դեկտ. 9 թուակիր տրամադրութեան, ցեղասպանութիւն մըն է:

– Թուրքիա պէտք է ընդունի որ այդ ցեղասպանութեան համար յանցաւոր է:

– Հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային հասարակութիւնը յուզող ոճիր մըն է որուն պատասխանատուութիւնը Թուրք կառավարութիւնը պէտք է ստանձնէ:

– ՄԱԿ–ը եւ անոր անդամ իւրաքանչիւր տէրութիւն իրաւասու է հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջելու:

Գրիգորեան արդարացիօրէն կը յիշեցնէ նաեւ թէ ըստ Եւրոպայի Խորհրդարանի 1987 Յունիս 18 թուակիր որոշումին, նախքան Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ընդունուիլը, Թուրքիա պարտաւոր է Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալու:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա. որ սոյն գիտաժողովի բացման անձամբ ներկայ գտնուած է, իմաստալից պատգամ մը կ'ուղղէ (տե՛ս. էջեր 15–17): Ան մասնաւորաբար դիտել կու տայ թէ «ցեղասպանութիւնը անվիճելի ճշմարտութիւն մը ըլլալով կը մնայ, նոյնիսկ եթէ Թուրքիա այդ պատմական ճշմարտութիւնը կ'ուրանայ եւ իր դաշնակիցները՝ մանաւանդ Միացեալ-Նահանգները, զայն "այսպէս կոչուած՝ ցեղասպանութիւն" կը կոչեն»: Յետոյ Կաթողիկոսը հարց կու տայ թէ «եթէ ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած, ինչո՞ւ համար Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը Սիսէն Լիբանան փոխադրուած է»: Հետեւաբար կ'եզրակացնէ. «Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը մեծ ոճիրէն մին ըլլալով, ան այսօր ամէնէն եռանդոտ պահանջատէրերէն մին է»:

Ամերիկահայ պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեան ընդարձակ եւ կուռ ներածականով մը (տե՛ս. էջեր 19–25) կը հաստատէ թէ «ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն մըն է եւ տէրութիւնը որ իր հպատակները պաշտպանելու պարտականութիւնը ունէր, ինքն է որ անոր երեք հազարամեայ գոյութեան վերջ տըւաւ, պարզապէս իր գաւթիչ քաղաքական ծրագիրները իրականացնելու համար»: Իսկ Մեծ պետութիւնները որոնք պատերազմի ընթացքին հաւաքաբար դատապարտած էին մարդկութեան դէմ գործուած այս ոճիրը եւ յայտարարած թէ պատասխանատուները յետ պատերազմին հաշիւ պիտի տան, շուտով մոռցան իրենց խոստումը: Դաշնակից տէրութիւնները ժամ առաջ պատերազմէն իրենց ինկած աւարը ձեռք ձգելու հետամուտ եղան: Հայկական ցեղասպանութեան պատասխանատուներուն մեծ մասը դատուելու համար Մալթա կղզին փոխադրուած էր ուր աւելի քան տարի մը մնալէ յետոյ մի առ մի ազատ թողուեցան: Սեւրի դաշնագիրը որ սահմանուած էր հայ ժողովուրդի դէմ գործուած չարիքը մասամբ դարմանելու, թուղթի վրայ մնաց: Զոհերուն ոչ մէկ հատուցում տրըւեցաւ եւ այսօր ծանօթ է թէ Թուրքիա քաջալերուած՝ Արեւմտեան պետութիւններու չահադիտական դիրքորոշումէն, կը յանդգնի նոյնիսկ յայտարարել թէ «Հայերն են որ անմեղ Թուրք բնակիչները ցեղասպանութեան ենթարկած են» եւ այս առթիւ Հայաստանի սահմանագլուխին մօտակայ Իգդիր քաղաքին մէջ յուշարձան կը կանգնէ(2):

Այս տողերէն յետոյ, գիտաժողովին ներկայացուած զեկուցումները կը սկսին: Կազմակերպիչ յանձնախումբը գիտաժողովի ընթացքին հայկական ցեղասպանութիւնը իր բազմակողմանի երեսներով եւ հետեւանքներով ուսումնասիրել ծրագրած էր: Հետեւաբար չորս գլխաւոր նիւթեր խնդրոյ առարկայ եղան.

Ա. Պատմական պրպտումի անհրաժեշտութիւնը,

Բ. Փաստը,

Գ. Յիշողութիւն եւ ուրացում կամ մերժում,

Դ. Հայոց ցեղասպանութեան Ի. դարուն մէջ գրաւած տեղը:

Այս չորս գլխաւոր նիւթերուն շուրջ կայացած էր գիտաժողովը. անոնք անջատ նիստերու ընթացքին պատմական, հոգեբանական եւ իրաւագիտական տեսանկիւններէ ներկայացուեցան: Իւրաքանչիւր նիստի ալ նախագահեց հեղինակութիւն ունեցող տարբեր անձնաւորութիւն մը: Ներկաները, յետ իւրաքանչիւր նիստի, առիթ ունեցան մասնակիցներուն հարցումներ ուղղելու եւ լուսաբանութիւններ ստանալու:

Ա. Նիստը իրաւագէտ Ալէն Եագուպովիցի նախագահութեան տակ տեղի ունեցած է: Պատմաբան Ստեփան Աստուրեան (Գալիֆորնիա) «Թրքական արդի ինքնութեան կազմաւորումը եւ հայկական ցեղասպանութիւնը» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կը ներկայացնէ (տե՛ս. էջեր 33–49): Ան արդարացիօրէն դիտել կու տայ թէ բարենորոգումներու փորձերէն յետոյ մահմետականը աւելի անհանդուրժող եղած էր քան թէ առաջ, քանի որ դարերով ստորադաս համարուող անհաւատ կեավուրը այսուհետեւ օրէնքի առաջ նոյն իրաւունքները պիտի վայելէր մահմետականի մը հետ: Աստուրեան փան–թիւրքիզմի դրօշակակիրներ՝ Եուսուֆ Աքչուրայի, Զիյա Կէօքալփի եւ Թէքին Ալփի (բուն անունով Մօիզ Գոհէն) գրգռիչ գրութիւններուն վերլուծումը կ'ընէ. անոնք մահմետականը հետըզհետէ աւելի թշնամացուցին քրիստոնեայ հպատակներուն հանդէպ: Երբ Աստուրեան շատ երկրորդական մանրամասնութիւններու տեղ կու տայ, չէ՞ր արժեր արդեօք որ անդրադառնար նաեւ համառօտ կերպով, տեղացի թէ օտարահպատակ կարգ մը Հրեաներու Պոլսոյ մէջ ցոյց տուած գործունէութեան. մանաւանդ որ վերջերս այս նիւթին շուրջ ծագումով հրեայ քանի մը հեղինակներու կողմէ լոյս տեսած հատորներ կան, թէեւ ոչ բաւարար կերպով:

Նիստին երկրորդ զեկուցումը կը պատկանի Արամ Արքունի՝ Նիւ–Եորքի Գլարա եւ Զօհրապ Հիմնարկի փոխ–տնօրէն: Անոր նիւթն է «Կիլիկիոյ աղէտը եւ ներքին ծալքերը 1909 թուականին»: Արքուն կը գրէ թէ Կիլիկիոյ ջարդերէն յետոյ Հայոց մէջ կրկին յուսախաբութիւն տիրեց ինչ որ շատ բնական հետեւանք մըն էր: Բայց պէտք է յիշել թէ անկէ առաջ իսկ Արեւմտահայաստանի նահանգներուն մէջ առօրեայ կեղեքումները եւ հարստահարութիւնները նոյն թափով կը շարունակուէին եւ ժողովուրդը այնքան դժգոհ էր որքան Համիտեան շրջանին: Ըստ Արքունի, Հնչակեան կուսակցութիւնը սկիզբէն իսկ Երիտթուրքերու հետ գործակցելէ խուսափած է: Մենք այս եզրակացութիւնը պիտի չրաժնենք: 1908–ին Օսմանեան Բ. Սահմանադրութեան վաղորդայնին, Հնչակեան կուսակցութիւնը նուազ խանդավառուած չէր, որքան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Երիտթուրքերու հետ ջերմ էին իր յարաբերութիւնները: Բայց տարակոյս չկայ թէ այդ մեղրալուսնի շրջանը շատ կարճ տեւեց եւ Հնչակեան կուսակցութիւնը շուտով Երիտթուրքերու հետ իր յարաբերութիւնները խզեց:

Գ. զեկուցումը կը պատկանի Հիլմար Քայզէրի. պատմաբանը նիւթ ընտրած է «Հայկական ցեղասպանութիւնը գերմանական մեթոտով» խորագիրը կրող ուսումնասիրութիւն մը: Ան յատկապէս կը փաստէ թէ Գերմանիա ցեղասպանութեան մեղսակից չնկատուելու համար հրատարակչական ինչ ընդարձակ գործունէութեան մը լծուեցաւ:

Քայզէր որ գերմանացի կարգ մը դիւանագիտական գործակալներու անձնական դիւանները թղթատած է, կը գրէ թէ երիտթուրք ոճրագործները անգլիական Ֆօրէյն Օֆիսի պաշտպանութեան տակ Պէրլին ապաստանած էին (տե՛ս. էջ 85):

Դ. զեկուցումը կը պատկանի պատմաբան Ռուբէն Ադալեանի (Ուաշինկթըն): Ան կը մասնակցի «Հայկական ցեղասպանութիւնը ամերիկեան դիւաններու մէջ» խորագիրը կրող էջերով: Ամերիկա որ աւելի քան երկուքուկէս տարի յետոյ Համաձայնականներու կողքին Ա. Համաշխարհային պատերազմին մասնակցեցաւ, կրցաւ իր դիւանագիտական գործակալներուն միջոցաւ, Պոլսոյ մէջ, թէ՛ գաւառներու, օրը օրին հետեւիլ այն բոլոր կանխամտածուած վայրագութիւններուն, որոնց զոհ գնաց Փոքր Ասիոյ գաւառներու բովանդակ հայ ժողովուրդը: Ադալեան կը շեշտէ այս պարագան որ Թուրք կամ այլ նենգամիտ եւ պատեհապաշտ պատմաբաններ կ'ուզեն միշտ անգիտանալ կամ թերագնահատել:

Այս նիստի վերջին զեկուցումը ունեցած է Մերուժան Կարապետեան, Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկէն: Կարապետեանի զեկուցումը կը վերաբերի ռուսական դիւաններու խոր ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութեան: Արդարեւ, ռուսական դիւանները, մանաւանդ հայկական ցեղասպանութեան մասին, ցարդ քիչ ուսումնասիրուած են: Ան կ'անդրադառնայ նաեւ թէ Վատիկանի դիւանները եւս, մանաւանդ Պոլսոյ պապական նուիրակ Տոլչիի անձնական դիւանները, նոր լոյս կրնան բերել հայկական ցեղասպանութեան զանազան հանգրուաններուն:

Բ. Նիստը որ իրաւաբան Պէրնար Ժուանոյի նախագահութեան տակ տեղի ունեցած է, նուիրուած է «փաստեր»ու անհրաժեշտութեան:

Ա. զեկուցումը կը կատարէ Արա Սարաֆեան (պատմաբան, ԱՄՆ): Ան առաջին հայ պատմաբանն է որ թրքական դիւանները այցելած է: Ծանօթ է թէ թրքական դիւաններու բացման որոշումը Անգարայի կողմէ շուրջ տասը տարի առաջ, ինչպէս թրքերէն կ'ըսեն «թմբուկով եւ զուռնայով» ծանուցուած էր(3): Սակայն կը տեսնուի, թէ Սարաֆեանի երեք այցերուն ընթացքին –1991-էն 1995–ի միջեւ–, իրեն ցոյց տրուած են միմիայն վաւերագրերու մանրաժապաւէններ, բայց երբեք բնագիրները ու իր բոլոր դիմումները ապարդիւն մնացած են: Ան կը հաստատէ թէ 1986–ին Թուրք կառավարութեան կողմէ 1915 տարուան դիւանները պատմաբաններու տրամադրութեան տակ դնելու խոստումը պարզապէս խորամանկ հաշիւ մըն էր որ կը ձգտէր պատմաբաններու ազատ պրպտումներուն առարկայ եղող ամերիկեան եւ այլ եւրոպական դիւաններու մէջ Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ փաստաթուղթերու պարունակութեան վրայ շուք ձգելու: Ճիշդ եզրակացութիւն, զոր մենք տարիներ առաջ արդէն նախատեսած էինք երբ կը գրէինք. «Հեռու չէ այն օրը երբ թրքական զաղտնի սպասարկութեան գրասենեակներուն մէջ կեղծ վաւերագրեր պիտի պատրաստուին ու հայ եւ օտար պատմաբաններ պիտի հրաւիրուին զանոնք տեսնելու»(4): Արդարեւ ինչո՞ւ կարգ մը Թուրք կամ օտար պատմաբաններու թոյլատրուած է օսմանեան փաստաթուղթերու բնագիրները տեսնել եւ ոչ՝ Արա Սարաֆեանի, կամ Հիլմար Քայզէրի, որ նմանապէս այդ առթիւ Պոլիս գտնուած է: Թուրք կառավարութիւնը կ'արտօնէ այն Թուրք կամ օտար պատմաբաններուն –վստահաբար շատ սակաւ թիւով– որոնք բացայայտ կերպով պիտի պաշտպանեն ժխտումի եւ ուրացումի իր քաղաքականութիւնը:

(Շար. 1)

(*) Paris, *Edipol*, 1999, 150 francs.

(1) Աւելորդ չենք նկատեր հոս յիշել թէ Ազգային Ժողովի այդ նիստին հազիւ թէ 30 երեսփոխաններ ներկայ էին:

(2) Յուշարձանի պաշտօնական բացումի արարողութեան Հանրապետութեան նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլ անձամբ ներկայ եղած է (տե՛ս. *Հիւրրիյէթ*, 1999 Նոյ. 30):

(3) Տե՛ս. *Լը Մոնտ*, 1989, Մայիս 19, թիւ13781: Օրէնքը քուէարկուած էր Մայիս 16–ին:

(4) Տե՛ս. *Յառաջ*, 1986 Նոյեմբեր 20–ի թիւին մեր գրախօսականը:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԷ՛Ր ՊԱՀԷ ՈՒ ՊԱՀՊԱՆԷ ՍԱ ՊԱՐՏԷԶԸ ՄԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

Օ՜ սա հիանալի պտոյտը հայ բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ: Պտոյտ՝ որ գրասէր մարդը կ'առնէ կը տանի դէպի անհունը եւ դէպի անվերջանալին: Սա պտոյտի առաջին օրերուն իսկ ըսինք: Հայ ժողովուրդը երջանիկ է իր բանաստեղծներով: Հայ ժողովուրդին բանաստեղծները կրնան հաւասարէ հաւասար նստիլ աշխարհի ամէնէն նշանաւոր բանաստեղծներուն հետ եւ հպարտօրէն բան մը կարդալ իրենց տողերէն: Այդ օտարներէն ով գիտէ քանիներ իրենց գլուխները պիտի հակեն, թերեւս պիտի նախանձին, «Երանի՜ թէ ես գրած ըլլայի այս գեղեցիկ տողերը» պիտի ըսեն:

Օ՜ այս պտոյտը, զոր մեր բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ կը կատարենք, ամէն քայլափոխին նորանոր պարտէզներ բանալով մեր առջեւ: Հո՛ն են մեր փոքրիկ ածուին բոլոր հոկանները, բոլոր ժամանակներու քերթողները, երգիչներն ու տաղասացները, աշուղներն ու արտասանողները, որոնք Տարօնցի մեր վարդապետին, Մեսրոպ Մաշտոցին կերտած ափ մը տառերը ցանած են ու ցորեաններու ովկէանոսներ հնձած են անոնցմէ:

Երբ կը պտըտինք անոնց ստեղծած ցորեաններու ովկէանոսին մէջ, երբ մեր լեզուին վրայ ու մեր ականջներուն մէջ կը հնչեցնենք մեր բանաստեղծներուն հիանալի բառերն ու ձայները, ափսո՜ս,

հազար անգամ ափսոս, հարց կու տանք թէ քանի՞ հոգի մեզի հետ միասին ականջ կու տայ անոնց: Կախարդուած հոգեկիճակով ման կու գանք մեր բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ, եւ կասկածանքով երբեմն մեր ետին կը նայինք տեսնելու համար թէ քանի՞ հոգի կը հետեւի մեզի, կամ քանի՞ հոգի մեզմէ անկախ կերպով կը շրջի այս պարտէզին մէջ: Դաժան ճակատագիր: Պարտէզը ամայի է: Բանաստեղծները առանձին մնացած են, անոնց գործածած բառերը մաշիլ սկսած են, օտարանալ սկսած են մեր ժողովուրդին նորահաս զաւակներուն համար:

Բայց այս պարտէզը սովորական պարտէզի մը չի նմանիր: Անգամ մը ծաղկած է, այլեւս կը մնայ: Նոյնիսկ եթէ ամիսներ ամբողջ մէկ հոգի իսկ չմտնէ այս պարտէզէն ներս, նոյնիսկ եթէ մէկը չհոտոտէ սա կամ նա ծաղիկին գգլիչ բուրմունքը, նոյնիսկ եթէ պարտիզպան մը տարիներ շարունակ կաթիլ մը ջուր չտայ այդ ծաղիկներուն, կամ չմշակէ զանոնք, անոնց արանքէն չփրցնէ վայրի խոտերն ու փուշերը, պարտէզը ստեղծուած է անգամ մը ու կը մնայ: Մարդիկ կ՚անցնին կ՚երթան, պարտէզը կը մնայ: Եւ քանի որ կը մնայ, օր մը անպայման մարդիկ դարձեալ կը սկսին մտնել հոնկէ ներս:

Պարտէզը կայ ու կը մնայ: Մեր բանաստեղծները հո՛ն են, դասական կամ ժամանակակից, ապրող կամ մեռեալ: Հիները նոր խօսք չեն ստանար Մուսայէն, բայց ամէն օր կը զրուցեն Մուսային հետ: Նորերը դեռ կը սիրաբանին իրենց Մուսային հետ եւ ամէն օր շունչ մը կը ծծեն անկէ:

Դիւրի՞ն էր բանաստեղծ ըլլալ: Շատեր իրենց կեանքով վճարեցին բանաստեղծ ըլլալու իրենց ճակատագիրը: Շատեր գիշեր ցերեկ զալարուեցան երկունքի ցաւերով: Բայց որքան ցաւ, այնքան երջանիկ ստեղծագործութիւն:

Այսպէս էր որ մեր բանաստեղծութեան ամէնէն ազնուական ասպետներէն մէկը, Դանիէլ Վարուժան ասպարէզ կը կարդար իր Մուսային եւ կ՚ուզէր անպայման տէր կանգնիլ քերթութեան քնարին: Մուսան կը գգուշացնէր, կ՚ուզէր բացատրել թէ որքա՜ն տխուր ճակատագիր է բանաստեղծին ճակատագիրը: Բայց բանաստեղծը կը մնար անդրդուելի: Եւ ահիկա առաջին քայլն էր անմահ բանաստեղծին.

«Ի՞նչ, այս քնա՞րը կ՚ուզես, քնար սեւ
փայտէ.–
այս վէրքերու գործիք մըն է, այս է հուր.
ապագադ է, այս՝ դագաղդ է, անունդ է»:
Ես անյողդողդ ըսի անոր.
– Ըլլայ, տո՛ւր:

Թող ըլլա՛յ, հոգ չէ: Թող վէրքերու գործիք ըլլայ, կրակ ըլլայ, նոյնիսկ դագաղ ըլլայ, հոգ չէ, տուր ինծի այդ քնարը:

Դանիէլ Վարուժանի հետ միասին այսպէս ըսին մեր բոլոր բանաստեղծները եւ իրենց Մուսային ձեռքէն առին սեւ փայտէ քնարը: Թերեւս նոյն փայտէն շինուած էին երկուքն ալ, քնար եւ դագաղ: Բայց ի՛նչ փոյթ: Մինչեւ որ քնարը դագաղի վերածուէր, ամէն ձեռքի մէջ պիտի հնչեցնէր տարբեր մեղեդի մը, տարբեր երգ մը, կարծես երկինքէն իջնող մրմունջ մը, որ պիտի արբեցնէր հայ գիրի սիրահարները, հայ բանաստեղծութեան երկրպագուները:

Փառք ու պատիւ բոլոր այն բանաստեղծներուն որոնք մեր ժողովուրդը ազնուացուցին իրենց արուեստով ու ներշնչումներով: Անոնց ստեղծած պարտէզը այսօր շատ ընդարձակ է, մարդու մը կեանքը չի բաւեր որպէսզի կարենայ շրջիլ մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, բայց ի՛նչ երջանկութիւն՝ հոս կամ հոն կանգնիլ, նայիլ, քիչ մը աւելի մօտէն նայիլ, հիանալ, ուրախանալ, հպարտանալ, երկու քայլ եւս առնել, աջէն ձախէն հասնող մրմունջներու ու երգերու ականջ տալ, երբեմն միանալ այդ երգերուն, մաքին մէջ ձայն մը պահել այդ երգերէն, անգիր սորվիլ, կրկին ու կրկին արտասանել եւ ...

... արտասանել անոնց գեղեցկութեան դիմաց:

Կ՚արժէր որ ամէն Կիրակի, Ս. Պատարագի ընթացքին, պատարագիչ մը իր սովորական աղօթքին մէջ յիշէր նաեւ մեր գրականութիւնը եւ ըսէր.

Տէ՛ր, պահէ ազգս Հայոց,
եւ պահէ, պահպանէ պարտէզը՝
ազգիս բանաստեղծութեան:

Բ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ 1905-1907Ի ԵՒ 1917Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

Ս. Պետերբուրգի գաղթօճախը, որ Ռուսաստանի հայկական ամէնէն հին եւ գլխաւոր գաղութներէն է, պատմութեան մէջ մեծ դեր ունեցած է, ուր, իբրեւ կայսրութեան մայրաքաղաք, ապրած ու գործած են հայ մշակոյթի երախտաւորներ ու քաղաքական գործիչներ:

Ս. Պետերբուրգ բնակող Հայերէն ոմանք կարեւոր դերակատարութիւն ունեցան ռուսական 1905–1907–ի յեղափոխական շարժման եւ յա՛տկապէս 1917–ի Փետրուարեան եւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեանց ժամանակաշրջանին, երբ մանաւանդ հայ համալսարաններ իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերին յեղափոխութեան յաղթանակին:

Ս. Պետերբուրգի գաղթօճախը նոր հանգրուան մը թեւակոխեց ռուսական յեղափոխութենէն եւ Խորհ. Միութեան կազմաւորումէն ետք. ազգային կեանքը կազմալուծուեցաւ, եկեղեցիները փակուեցան, իսկ հասարակական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները դադրեցուցին իրենց գործունէութիւնը:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ

Ս. Պետերբուրգ ԺԹ. դարու կէսէն ետք, յատկապէս Ալեքսանդր Բ. ցարին գահակալութեան տարիներուն (1855 – 1881), արագօրէն սկսաւ բարգաւաճիլ. արդարեւ Ս. Պետերբուրգ – Վարշաւա ճամբուն կառուցումը՝ 1861 – 1862–ին, ինչպէս նաեւ բամպակի եւ մետաղամշակման ճարտարարուեստի հաստատումը զարկ տուին քաղաքի արագ զարգացման:

Մայրաքաղաքի ճարտարարուեստականացումը պատճառ դարձաւ, որ կայսրութեան տարբեր շրջաններէն մեծ թիւով առեւտրականներ, գործաւորներ, ձեռնարկատէրեր ու գիւղացիներ հոն հաստատուին, մանաւանդ՝ 1861–ի գիւղացիական բարեկարգումներէն ետք (երբ 22,5 միլիոն գիւղացիներ ազատագրուեցան ճորտի իրավիճակէն): Քաղաքին բնակչութեան թիւը 1864–ին հասաւ 539 հազարի, իսկ 1900–ին՝ մէկ ու կէս միլիոնի:

Այս ժամանակ Ռուսաստանի արտածումներուն մօտաւորապէս կ/3ը առ հարիւրը Ս. Պետերբուրգի վրայով կը կատարուէր, իսկ 1885–ին ընդարձակուեցաւ նաւահանգիստը՝ աւելի մեծ նաւեր ընդունելու համար:

Այս պայմաններուն տակ կարեւոր թիւով Հայեր գացին հաստատուեցան հոն. անոնց մէջ կային ձեռնարկատէրեր, ազատ ասպարէզներու տէր մարդիկ, գիւղացիներ եւ մտաւորականներ:

ԱԶԳԱՅԻՆ – ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ս. Պետերբուրգի Հայոց ազգային կեանքը հինէն ի վեր գլխաւորաբար եկեղեցւոյ շուրջ կեդրոնացած էր, որուն կողքին կարեւոր դեր ունէին նաեւ հասարակական կազմակերպութիւնները: Ռուսաստանի Հայոց թեմին կեդրոնը թէեւ սկիզբէն իսկ Մոսկուան եղած է, բայց Ս. Պետերբուրգի մէջ ալ ապրած ու գործած են կարեւոր թիւով հոգեւորականներ: Յիշենք, որ հայկական երկու եկեղեցիներ կան հոն. Ս. Կատարինէ եւ Ս. Յարութիւն:

Ս. Պետերբուրգի մէջ 1885–ին ստեղծուեցաւ մայրաքաղաքի հայկական եկեղեցիներու գոյքի կառավարման խորհուրդ. խորհուրդին անդամները համայնքին երեւելի դէմքերէն կ՚ընտրուէին, իսկ խորհուրդին նախագահը պէտք է Արամեան–Լազարեան ազնուական տան անդամներէն ըլլար:

Արամեան – Լազարեան դերդաստանին ներկայացուցիչը իշխան Սիմէոն Արամեան – Լազարեանն էր, որ համառուսական չափանիշով մեծ կալուածատէր ու գործարանատէր էր եւ մեծ հեղինակութիւն ունէր արքունական շրջանակներու մէջ:

Հայկական եկեղեցիներու գոյքի կառավարման խորհուրդը պաշտօնապէս ճանչցուած էր պետութեան կողմէ՝ իբրեւ մայրաքաղաքի հայութեան ղեկավար մարմին:

Ս. Պետերբուրգի հայ եկեղեցական համայնքներուն մէջ 1897–ի տուեալներով 550 հոգի արձանագրուած էր, բայց մայրաքաղաքի հայութեան թիւը անկէ աւելի էր, որովհետեւ բոլոր Հայերը չէին արձանագրուած եկեղեցական տոմարներուն մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՌՈՒՍԱԿԱՆ 1905–1907–Ի ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ս. Պետերբուրգ, իբրեւ կայսրութեան մայրաքաղաք, քաղաքական իրադարձութիւններու կեդրոն էր: Արդարեւ, մետաղամշակման ճարտարարուեստի զարգացումը եւ գործատուներու բազմացումը պատճառ դարձան, որ հետըզհետէ աւելի բազմանայ բնակչութեան թիւը եւ միւս կողմէ ալ զօրանայ գործաւոր դասակարգին ուժը՝ քաղաքական կեանքին մէջ: Արդէն կային քաղաքական տարբեր կազմակերպութիւններ, ընդդիմադիր խմբակներ, որոնք կ՚առաջադրէին տապալել միապետութիւնը: Այս բոլորին մէջ բնականաբար անմասն չէր հայութիւնը, մանաւանդ որ բաւական թիւով հայ ուսանողներ կային Ս. Պետերբուրգի համալսարանին մէջ, եւ հայ պաշտօնատարներ՝ պետութեան կառոյցներուն մէջ:

Այս ժամանակ, 1904 Յունուարին սկըսաւ ռուս–ճափոնական պատերազմը, որուն ընթացքին ռուսական բանակը ցամաքային և ծովային շատ ծանր կորուստներու ենթարկուեցաւ՝ մեծապէս սրելով Ռուսաստանի ներքաղաքական իրավիճակը:

Մինչ պատերազմը կը շարունակուէր Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, Ս. Պետերբուրգի մէջ 1905 Յունուար 9–ին ծայր առաւ ռուսական առաջին յեղափոխութիւնը, երբ մօտաւորապէս 150 հազար գործաւորներ ցոյց կատարեցին դէպի ցարին Ձմեռնային պալատը, աշխատաւոր դասակարգի իրավիճակին մասին խնդրագիր ներկայացնելու համար ցարին: Բայց ցարին հրամանով զօրքը կրակ բացաւ ցուցարարներուն վրայ եւ աւելի քան հարիւր հոգի սպաննուեցան: Պատմութեան մէջ այդ օրը ծանօթ դարձաւ «Արիւնոտ Կիրակի» անունով:

Այսպէսով սկսան յեղափոխական ելոյթները՝ կայսրութեան ամբողջ տարածքին. յեղափոխական շարժման միացան գործաւորներ, գիւղացիներ, ուսանողներ եւ մտաւորական դասակարգը. ծայր առին ցոյցեր ու գործադուլներ, իսկ ռուս–ճափոնական պատերազմի աւարտին, 1905–ի ամրան սկսան զինուորներու եւ նաւաստիներու ելոյթները: 1906–ին սկսաւ հրոսակային շարժումը. յարձակումներ ոստիկանատուներու եւ բանտերու վրայ, զէնքերու գրաւում եւ այլն:

Յեղափոխական այս շարժման ժամանակ կարեւոր թիւով հայ ուսանողներ եւ ռուսական կազմակերպութիւններու անդամ հայ երիտասարդներ կային Ս. Պետերբուրգի մէջ, որոնցմէ շատեր գործօն մասնակցութիւն բերին ելոյթներուն: Անոնցմէ ոմանք ալ յեղափոխական շարժումը առաջնորդեցին հայկական շրջանակներու մէջ: Անոնցմէ յիշենք մանաւանդ Բոգդան եւ Լուտվիկ Կնունեան եղբայրները, անոնց քոյրը՝ Փառանձեմ, Սիմոն Տէր–Պետրոսեան (Կամօ) եւ այլք:

Յեղափոխական ելոյթները շարունակուեցան մինչեւ 1907, մինչեւ որ անոնք դաժանօրէն ճզմուեցան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

– Վերջին անգամ կ՚ըսեմ կոր, սա փարաներս ետ պիտի տա՞ք, – պոռաց Հաճին կատաղի բարկութեամբ մը:

– Կորսուէ՛ պէ, հէրիֆ, – գոչեց Շաւարշ:

Հազիւ այս բառերը արտասանած էր, Հաճին ակնթարթի մը մէջ գրպանէն ըէվօլվէրը քաշեց ու ետեւէ ետեւ երեք հարուած պարպեց չեչտ երիտասարդին վըրայ:

Շաւարշ անշունչ գետին փռուեցաւ, մինչ Թաթուլ ու Սեւ Կարօ իրենց տեղէն ցատքեցին ու զինաթափ ըրին Հաճին:

Վայրկեան մը ետքը ոստիկանները հասած էին արդէն ու Հաճին բանտ առաջնորդած:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Մեր այս պատմած դէպքերուն վրայէն մօտաւորապէս երկու տարի անցած էր:

Բարսեղ աղա, կիրակի առտու մը, Պահր էլ Պէյրութի եզերքը գտնուող սըրճարանի մը մէջ նստած նառկիլէ կը քաշէր: Խոր մտածումներու մէջ ընկճուած էր ծերունին: Այս մտածումները նիւթականի մասին չէին. գործերը դէշ–աղէկ կ՚ընթանային ու իր ապրուստը ապահոված էր, բայց հոգեկան վիճակն էր, որ զինքը կը տառապեցնէր, իր ընտանեկան յարկին քայքայուած, ցան ու ցիր վիճակը: Արդարեւ այժմ Պէյրութի մէջ բոլորովին առանձին կ՚ապրէր, իբրեւ փանսիոնէր տեղացիի մը տան մէջ: Սահակ էֆէնտի, որուն հետ միշտ ընկեր էր, գործերու պատճառաւ իր բնակութիւնը հաստատած էր Հալէպ: Բարսեղ աղայի մեծ աղջիկը՝ Նուարդ, իր ամուսնոյն՝ Տիրանին հետ գացած էր Եգիպտոս, Զապէլ Ռումանիա էր եւ որովհետեւ ծննդաբերութիւն պիտի ունենար, իր մայրը՝ տիկին Մաննիկ գացած էր անոր քով Սօնայի հետ, իր զաւակը՝ Արշակ, վերջնականապէս հաստատուած էր Ֆըրանսա եւ հողագործութեամբ կը զբաղէր:

– Ի՛նչ կ՚երազէի եւ ի՛նչ եղաւ, – կը խորհէր Բարսեղ աղա՝ նառկիլէն քաշելով, – ես կ՚ուզէի զաւակներս շուրջս հաւաքել, երթալ Հայաստան ու վերջին օրերս հոն անցընել, հարսերով, փեսաներով, թոռներով շրջապատուած, իսկատոր փոխարէն, հիմա, միս մինակ մընացած եմ, այս տարիքիս մէջ, օտար երկինքի տակ, օտար մարդոց մէջ, տըրտում–տխուր, սիրականներէս հեռու... Մեր ընտանիքը կարծես ամբողջ մեր ցեղին մանրանկարն է ... տարտղնած, թափառական, իրարու կարօտովը այրող... ի՛նչ դէշ աստղի տակ ծներ ենք, ի՛նչ դժբախտ ժամանակներու մէջ կ՚ապրինք... ալ ինծի համար գերեզմանէն ուրիշ ակնկալութիւն, հանգիստ չկայ:

Յանկարծ զուարթ, պատանեկան թըրթռուն ձայն մը գոչեց.

– Բարեւ ձեզ, Բարսեղ էֆէնտի:

Ծերունին գլուխը վեր վերցուց ու իր առջեւ կանգնած տեսաւ Գարեգինը:

– Վա՛յ, տղաս, դո՞ւն ես, – գոչեց, – նստէ նայինք, աղէկ որ եկար, միս մինակ սիրտս կը նեղանար կոր, բաւական ատեն կայ տեսած չունէի քեզի:

– Զուզեցի ձեզի անհանգիստ ընել, – պատասխանեց որբ պատանին:

– Ատ ի՛նչ խօսք է, գիտես, որ ես քեզ կը սիրեմ, լուս աղբար կը սեպուինք, չէ՞ մի որ Պոլսէն Յունաստան միասին ճամբորդեցինք... քու քաջութիւնդ չեմ մոռնար, ինչպէս ծովը նետուեցար ու աղջիկը ազատեցիր...

– Կ՚աղաչեմ, Բարսեղ էֆէնտի, միշտ մի՛ յիշեցնէք այդ բանը, – ըսաւ Գարեգին ամչկոտ դէմքով մը:

(Շար. 167)

(Շար. Ա. էջէն)

քրիստոնեայ նախագահներով ու վարչապետերով: Փա՛ռք Քրիստոսի ամենազօր Ծննդեան, որ լուսեղեակ զարդարում է ամէն տարեմուտ:

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ:

Քրիստոս ծնուեց. սակայն ոչ այլուր, եթէ ոչ մարդկանց՝ մեր հոգիներում, Իր Աւետարանի կենարար խօսքով ազնուացնելու մարդկանց մտածումները, ուղղելու նրանց ձեռաց գործերը, ճշմարտութեան եւ բարու արժէքներով իմաստաւորելու մարդկային կեանքը:

Բայց ո՞ւր է խաղաղարար Քրիստոս, երբ մարդկութիւնը յօշոտւում է պատերազմներում, ո՞ւր է կարեկից ու ողորմած Քրիստոս, երբ միլիոնաւոր մարդկանց կոկորդն է սեղմում մուրացիկութիւնն ու սովը, ո՞ւր է ազատարար Քրիստոս մարդու եւ ազգերի ազատ ապրելու իրաւունքի ազաղակող ոտնահարումների կողքին: Ի վերջոյ, ո՞ւր է Քրիստոս ազգային – հասարակական մեր կեանքում, երբ հաւատում ենք, որ Սիրոյ յաղթանակն է Քրիստոս. Աստծոյ Սէրն է առ մարդը, մարդու Սէրը առ Աստուած, մարդու Սէրը առ իր նմանը: Արդ, ուրեմն չթերանանք եղբայրասիրութեան մէջ, խաղաղութեան փնտռումի ճանապարհին, չվարանենք միմեանց սատարելու, դժուարութիւններ մէջ համբերելու, հաւատաւոր գործերով ապրելու: Զուչանանք միաբանուելու, չպարտուենք հող հայրենին պահելու ու չէնացնելու, համազգային հրամայականներին պատասխաններ գտնելու, մեր նախնեաց ու մեր երազները իրական դարձնելու գործերում: Հոգու ողջ յանձնառութեամբ ըստանձնեցինք մեր ժողովրդի գալիքի պատասխանատուութիւնը՝ ժողովուրդների մեծ ընտանիքում յարատեւելու հաստատուն կամքով:

Հաւատա՛ւմ ենք, որ Երկնային մեր Վարդապետը յաղթեց Իր խօսքին համարժէք գործով: Հաւատա՛ւմ ենք, որ իրական է Քրիստոսով Յարութիւնը: Հաւատա՛ւմ ենք, ուրեմն ինչպէ՞ս ուրանանք ինքներս մեզ, ժամանակաւոր հոգսերից դրդուած լքենք մեր Հայրենիքը, փոխենք մեր չափանիշներն ու արժէքները եւ փանենք Աստծուց ու մեր նախնիներից մեզ վստահուած ժառանգութիւնը:

Սիրելիներ,

Նոր հազարամեակի շեմին, համայն քրիստոնեայ աշխարհի հետ այսօր մենք եւս Հայ Առաքելական Եկեղեցու զաւակներս ի Հայաստան, Արցախ եւ ի Սփիւռս, կրողն ու ընդունողն ենք «մեծ ու սքանչելի» խորհուրդի՝ Ս. Ծննդեան բերկրալուր աւետիսի՝ լի սպասումով խաղաղութեան, բարի կամեցողութեան, համերաշխութեան ու սիրով համագործակցութեան վերահաստատմանը աշխարհում: Թող Արդարութեան Արեգակի խաւարայիր շողերը բացեն առաւօտը նոր դարաշրջանի: Թող Սիրոյ Աւետարերի օրհնութեան մէջ եւ Խաղաղութեան Իշխանի տընօրինութեան ներքոյ երկիր մոլորակը շարունակի իր պտոյտը յաւերժ:

Մարդացեալ Փրկչի հրաշափառ Յայտնութիւնը մշտապէս խնդութեամբ է համակում հոգիները բազում փորձութիւններ ապրած մեր ժողովրդի զաւակների: Արդարեւ Տիրոջ 2000 Թուականը դիմաւորում ենք յոյսով, բարի ակնկալիքներով, որոնց երաշխիքը հայրենի մեր հողում՝ Հայաստանում եւ Արցախում հաստատուած խաղաղութիւնն է նաեւ՝ որպէս մեր ժողովրդի անցնող դժուարին տասնամեակի վաստակեալ ձեռքբերում, մեր զոհաբերութիւնների անուրանալի արգասիք: Այսօր Հովուապետս հայցն է առ Աստուած ու խնդրանքը, ուր թանկ ձեռք բերուած խաղաղութիւնը լինի անբեկանելի, որ այն Բեթղեհէմի Լուսատուի շողերով հաստատուի նաեւ իւրաքանչիւր հայորդու կեանքում՝ բերելով հոգու անդորր, հաշտութիւն ու երջանկութիւն: Մեր աղօթքն ու մաղթանքն է նաեւ, որ Աստուածայայտնութեան 2000 թըւականը նշանաւորուի Սիրո՛վ նուաճուած յաղթանակներով եւ հոգեւոր ու դաշնայ հաշտութեան եւ փոխադարձ վստահութեան տարի, որպէսզի մեր հոգիները փարատուեն անցնող դարաշրջանի ողբերգութիւններից, նախորդ տարուայ տագնապներից, ներկայ կեանքի անարդարութիւններով ու դժուարութիւններով ամբարուած դառնութիւններից ու անհանդուրժողութիւնից որպէսզի ողորմածութիւնը, գթասրտութիւնը, արիութիւնն ու արդարամտութիւնը, ճշմարտութեան ոգին լինեն մեր կեանքի ուղեկիցները՝ օգնելով Հայրենի հողի վրայ եւ Սփիւռքում նորոգելու հարանց մեր հաւատքը, զօրացնելու հայրենապաշտ մեր ոգին, չէն ու բարգաւաճ դարձնելու անկախացեալ մեր Հայրենիքը, միաբանուելու համազգային իղձերի շուրջ՝ որպէս մէկ Ազգ, մէկ Հայրենիք, մէկ Եկեղեցի՝ ի վկայութիւն եւ ի հաստատում, որ Աստուածայայտնութիւնը՝ Յիսուսի Սուրբ Ծնունդը, մշտապէս իրական է մեր կեանքում:

Ահաւասիկ աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ.

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ, ձեզ եւ մեզ մեծ աւետիս:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux le Dimanche 9 Janvier à 15h30, dans la salle de l'église pour fêter avec les élèves de notre école, la nouvelle année et le Noël arménien. *Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ Թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ: Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ՚ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները:

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու ճոխ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու:

Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Մոն–Սընի Գուաֆիւր (Փարիզ 18–րդ) 1·000 Ֆր. Պէլֆոնթէնի կայանին համար կարասիի գնման որպէս մասնակցութիւն, Պ. Շառլ Եօղպէքեան 800 Ֆր.:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,

Մեռելոցի պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2000 et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey V A N I C K
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— Mme Himinian : 01 40 11 19 33
— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը, Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Ասթրիտ Տէր–Պարսամեան 400 Ֆր., Տիկին Մելինէ Նահապետեան 1·000 Ֆր., Ս. Հեղինէի տօնին առթիւ, մօրը յիշատակին՝ Տիկին Սիլվա Սերոբեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան 1·400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Ադամեան 2·000 Ֆր., Գնէլ Գեւոնեանի յիշատակին՝ Տիկին Նէլլի Գաբրիէլեան 300 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 1·000 Ֆր., Պ. Վարդգէս Տակոեան 1·000 Ֆր., Գաւլիար Պետրոսեան 5·000 Ֆր., իրենց Թոռնիկին՝ Սոնիայի յաջողութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 1·000 Ֆր., Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1·000 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Փանոսեան 500 Ֆր., Օր. Մոնիք Փանոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Քիւչիւկեան 200 Ֆր., Տիկին Նորա Քոչարեան 5·000 Ֆր., Տիկին Ալիս Մոմճեան 3·000 Ֆր., Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանց 1·000 Ֆր., Պ. Ռուբէն Մելիք–Մինասեանց 400 Ֆր., Պ. Երուանդ Պէրպէրեան 5·000 Ֆր., Պ. Գեղամ Թորոսեան 5·000 Ֆր., Պ. Միրզա Միրզայեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Թորոսեան 500 Ֆր., Պ. Տիրիէ Թէքեան 1·000 Ֆր., Մարի Գոգողլանեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Արարատ Մելտոնեան 300 Ֆր., Իրենց՝ Թոռնիկին Ռեմի–Մկրտիչի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մառք Չէյվէճեան 1·500 Ֆր., Ժոզէֆ եւ Այտա Գասպարճեան 10·000 Ֆր., Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Միհրան Պօյաճեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան–Արա եւ Լիւսէթ Մինասեան 3·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան–Փիէր Խաչիկեան 4·000 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
VENDREDI
7 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.812 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.812

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԵՐԸ սախպուեցան խոստովանիլ թէ լուրջ դժուարութիւններու կը բախին Գրոզնիի մէջ, ուր առէնք մը ի վեր տեղքայլ կ'ընեն, ծանր կորուստներ կրելով: Մոսկուա մերժեց նախագահ Մասխադովի եռօրեայ հրադադարի մը առաջարկը: Ցարդ, Ռուսերը 475 մեռեալ եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր ունեցած են: Ռուս զինուորներու համաձայն 2000 չէչէն մարտիկներ կը կռուին Գրոզնիի մէջ: Ասոնք կ'անգլխանան վախը եւ վճռած են առաւելագոյն չափով Ռուս սպաննել նախքան մեռնիլը: Վերջին լուրերու համաձայն, Չէչէնները յաջողած են վերջ տալ Գրոզնիի լրիւ շրջափակման եւ գօտի մըն ալ բանալ ուրկէ կրնան զինամթերք հասցընել: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ Պուտին ժողովրդական դարձաւ եւ իր իշխանամէտ շարժումն ալ յաղթեց երեսփոխանական ընտրութիւններուն՝ շնորհիւ Չէչէնիոյ, կրնայ նաեւ նոյն պատճառաւ Ելցինի չյաջորդել, եթէ մինչեւ երեք ամիս վերջնական ելքի չյանգի:

ԹՈԹԱԼՖԻՆԱ, ի վերջոյ ընդունեցաւ որ –գոնէ– բարոյական պատասխանատուութիւն մը ունի Պրըթանիի ծովեզերքը աղտոտող Էրիքա քարիւղանաւուն գործած աւերին մէջ: Յունուար 5-ին, նախագահ-տնօրէնը՝ Թիէրի Տէմարէ մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ յայտնեց թէ իր ընկերութիւնը աւելի լայն օժանդակութիւն մը պիտի բերէ աղականութեան դէմ տարուած աշխատանքներուն և յանձն կ'առնէ բարելաւել ծովային ապահովութիւնը: Պիտի ստեղծուի «ծովի հիմնադրամ» մը որու համար Թոթալֆինա արդէն իսկ 50 միլիոն Ֆր. կը տրամադրէ: Անցեալ շաբթու արդէն 440 միլիոնի մասնակցութիւն մը բերած էր գործուած աւերին դարմանի մասնակցութիւն: «Ծովի հիմնադրամ»ը առաւելաբար երեք մարզերով պիտի զբաղի. ա) տեսարժան վայրերու վերանորոգում, մասնաւոր ուշադրութիւն ցուցաբերելով կղզիներուն եւ դժուար մատչելի գօտիներուն, բ) վերահաստատում թռչուններու բնակութեան շրջապատին, գ) հուսկ՝ ծովափներու պաշտպանութիւն:

ԳԼԱՄԱՐԻ քաղաքապետը՝ Ժան-Փիէր Ֆուշէ հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, որու գլուխն էր 1987-էն ի վեր: Կ'ըսէ թէ դժուար է միաժամանակ քաղաքապետ եւ երեսփոխան ըլլալ, ատոնց մնասելու պաշտօններէն մէկուն:

«ԴԱՐՈՒՍ ԻՐԵՆՑ ՄԵԾ ՄԱՐԴԸ», ըստ հարցախոյզներու եւ պատմաբաններու կարծիքին, Չըրչիլն է Անգլիացիներուն համար եւ Տը Կօլ՝ Ֆրանսացիներուն: Բայց, նոյն առթիւ, հետաքրքրական յայտնութիւններ երեւան կ'ելլեն փաստաթուղթերու շնորհիւ: Այսպէս, 1943-ին, Չըրչիլի Ուաշինկթըն կատարած մէկ այցելութենէն մնացած փաստաթուղթերու համաձայն Չըրչիլ կ'ուզէր «քաղաքականօրէն մէջտեղէն վերցնել Տը Կօլը»: Երկուքին միջեւ կռիւները շատոնց ծանօթ էին, բայց, բրիտանական կառավարութիւնը (Մէյճըրի) 1993-ին չէր ուզած խանգարել ցամաքահանման տօնակատարութեան պատրաստութիւններ: Չըրչիլէն զատ, Ռուզվելթ ալ չէր սիրեր Տը Կօլը, նոյնիսկ կ'ատէր, ըստ պատմաբան Ֆ. Պեատրիտայի: Բրիտանացիին համար, Ֆրանսացին «յաւակնոտ եւ նոյնիսկ վտանգաւոր մարդ մըն է», «Թաքուն ֆաշիստ մը», որուն կարգ մը ճառերը կը կարդացուին Մայն Քամֆի էջերուն նման: Կ'աւէ Անգլիան եւ անգլիատեացութեան հետք մը ձգած է ուրկէ որ անցած է:

ՍՐԻ-ԼԱՆՔԱՅԻ (նախկին Սէյլան) մէջ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՋՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 29-ին Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեաներուն դիմադրութիւն ցոյց տալու, հանրային կարգը խանգարելու եւ խուլիկանութեան պատճառով ձերբակալուած է Կեդրոն համայնքի ղեկավար, ՀՀՇ վարչութեան անդամ Արարատ Զուրաբեանը: Յունուար 4-ին նախաքննութեան մարմինը զինքը ազատ արձակած է, ստորագրութիւն առնելէ ետք թէ քաղաքէն պիտի չհեռանայ:

անձնասպանական նոր ոճրափորձ մը գործուած է վարչապետին գրասենեակներուն մօտ: 13 մեռեալ կայ եւ 27 վիրաւոր: Արարքը գործած է կին մը, որ մեռեալներուն մաս կը կազմէ: Կիներու օգտագործումը որպէս ռումբ Թամուլ անջատողականներու գործն է:

ԵԼՑԻՆ Իսրայէլ գնաց մասնակցելու համար օրթոտոքս Ծնունդի հանդիսութիւններուն: Ինք եւ ընտանիքը շատ հանգիստ են, քանի որեւէ հետապնդումի չեն կրնար ենթարկուիլ եւ կը շարունակեն վայելել բոլոր առանձնաշնորհումները զորս ունէին, Ելցինի նախագահութեան շրջանին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6-ին, Ֆրանսայի մէջ դեռ 250 հազար բնակարաններ զրկուած էին ելեկտրական հոսանքէ եւ հեռաձայնէ: Ասոնք, ընդհանրապէս, կորսուած գիւղերու շրջաններուն կը պատկանին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, աւելի քան 20 միլիոն հոգի առձեռն հեռաձայն կը գործածէ, այսինքն բնակչութեան մէկ երրորդը: Այս տարի, ատոնց թիւը պէտք է անցնի մնայուն գիծերը (34 միլիոն):

ՓԱՓՈՆ, որ Սանթէի բանտը իր պատիժը կը կրէր, սրտի անհանգստութեան հետեւանքով Յունուար 5-ին Փիթէ-Սալփէթրիէրի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ:

ԳԼԻՆԹԸՆԻ դէմ ծանր արտայայտութիւն մը ունեցած է յոյն օրթոտոքս եկեղեցւոյ պետը՝ Խրիսթոտուլոս Եպիսկոպոսը որ ամերիկեան տիրակալութիւնը նմանցուցած է նացիականութեան եւ ամբաստանած է Գլինթընը որ «արիւն ունի ձեռքերուն վրայ»:

ՋԻՆԱԳՈՐԾԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Քսան տարի ետք համալսարանը կ'երեւի կարծես անցեալ դարասկզբի շարժապատկերի մէջ, դասախօսները կը քալեն, կը ժպտին, կը պտտեն յօնքերը, ձեռքերը կը փարեն, սակայն շարժող շուրթերէն ելլող խօսքերը չեն լսուիր այլեւս:

Լեւոն Ներսիսեանի ձայնն է, որ կ'որոտայ նուաճելով տարիներու բացած վիհը: Դասին նիւթը Իլիականի վաւերականութիւնն է: Սակայն Ներսիսեան՝ Հոմերոսը մէկդի ձգած՝ նիւթէ նիւթ կը սաւառնի: Կը պատմէ, ինչպէս Վահրամ Փափազեան՝ Լոնտոն գտնուած օրերուն Ազգային Մատենադարանին մէջ Շէյքսփիրի ձեռագիրները կը թղթատէր...:

– Փափազեանի կատակներէն մէկն էր. Շէյքսփիրի ձեռքով գրուած տո՛ղ մ'իսկ չէ հասած մեզի, – եւ Ներսիսեանի աչքերը կը ժպտին:

Ան գիտէր աչքերով միայն ժպտիլ, եւ նոյնիսկ այդ պահերուն նայուածքը կը մնար չեշտ, քննող ու թափանցող:

Եւ յանկարծ մէկ ոստումով Յունաստան կը նետուինք: Ո՞վ է Հոմերոս, կոյր տաղասաց մըն էր, թափառական դուսան մը, որ հազարամեակներու ճամբաները կը չափչփէ առ խարխափ: Թերեւս բան մը ստեղծած է, սակայն սերունդէ սերունդ եւ բերնէ բերան՝ նո՞յնն է արդեօք Իլիականը, զոր կը կարդանք այսօր:

Շնչահատ կը հետեւինք Ներսիսեանի: Մինչ այդ ստոյգ կարծուածը կը փլի, կը փոշիանայ: Շէյքսփիրը անվաւեր է, Հոմերոսը եւս...:

– Սակայն գիտցէ՛ք, – կը մռնչէ Ներսիսեան. – Իլիականը բանահիւսութիւն չէր, ոչ ալ դիւցազներգութիւն, այլ սրբազնագոյն շարադրանք մը, զոր արտասանելը կրօնական արարողութեան չափ նուիրական էր Յոյներուն համար: Սերունդները երկիւղածօրէն պահած են ոչ միայն բառերը, այլեւ յետին հնչիւնները անգամ:

Եւ լսարանը շունչ կը քաշէ թեթեւցած:

Ուրիշ դաս մը նուիրուած էր արուեստի գործին եւ գիտողին փոխյարաբերութեան:

– Հազարաւոր անմիտ նայուածքներ կը փակչին արձաններուն եւ կտաւներուն ծեփելով զանոնք անթափանց նիւթի մը հաստ շերտով: Բոլշեւիկներուն հաւատամքը արուեստը ժողովուրդին տանիլն էր: Իմ յուսահատ կոչս է. պաշտպանեցէ՛ք արուեստը ժողովուրդէն:

Այս կէտին վրայ զանգակը կը հնչէ, եւ ներս կը խուժէ ուսուցչական առեանին նախագահը.

– «Հացի համբ» շարժանկարի տոմսակները բերած եմ: Ամէն մէկդ պարտաւոր էք հատ մը գնելով երթալ դիտել: Իսկ դուն, Արշակ, իբրեւ կուսակցական՝ պէտք է երկու հատ գնես. քեզի ու նշանածիդ:

«Հացի համբ» շարժանկարային մարմնացումն էր Բրեժնեւի գրած (այսինքն՝ գրել տուած) վէպերէն մէկուն:

Լեւոն Ներսիսեան լուռ կը դիտէ այս բոլոր վաճառքը, եւ դէմքին ոչ մէկ մկանը կը խաղայ:

Երբ կը զարնէ դասը վերսկսելու զանգակը, վերահաստատուած լռութեան մէջ կը թաւալի իր բամբ ձայնը.

– Ձեր աչքերուն առջեւ կատարուածը լաւագոյն ապացոյցն է մտքիս. պաշտպանել արուեստը ժողովուրդէն:

Եւ ըսելուն պէս դուրս կ'ելլէ: Դասը աւարտած է ու պիտի չմոռցուի: Իր նըպատակը 45 վայրկեան սպառելը չէ, այլ հաղորդել իր կայծակաթեւ միտքը: Նման պահերուն դանակ սրողի կը նմանէր, որու անգութ ձեռքերուն տակ կը կղկղանձէ երկաթը, մինչ կայծերու շլացուցիչ հեղեղը կը ժայթքէ: Սակայն շլացնելու համար չէ, որ կը տքնի: Ի՞նչ կ'ըսէ իր նայուածքը, երբ կը հալի մատով խայթող չեղբին:

Ի՞նչ գիտէք Համլէթի մասին. նիհար ու գունատ երազո՞ղ մըն էր... Ո՛չ: Իր մայրն իսկ կը վկայէ վերջին արարին մէջ, որ գեր է:

Օֆելիայէն զատ սիրածներ ունեցա՞ծ է: Ո՞չ: Իսկ ատա՞կ էր մարդ մը մեռցընելու, առանց երկար – բարակ մտածելու: Դարձեա՞լ ոչ: Այն ատեն ո՞ւր սորված էր ան սուսերամարտի գաղտնիքները. այսօրուան մարզարաններո՞ւ մէջ, թէ՞ կէօթինկըն քաղաքի նեղ փողոցներուն մութ անկիւնները:

Կը յիշեմ՝ մեզի տուած իր վերջին դասախօսութիւնը: Հինգ վայրկեան կը մընար աւարտին. հրաժեշտի պահն էր: Ներսիսեան արտասանեց Պաստեռնակի «Համլէթ» քերթուածը: Ծափահարեցինք:

– Սակայն արքայզնի դերը չէ, որ ուզած եմ խաղալ ձեր առջեւ, այլ՝ իր հօր ուրուականին դերը: Եւ սպաննուած արքային խօսքը կ'ուղղեմ ձեզի. գացէ՛ք ու իմ վրէժս առէ՛ք:

... Հիմա, քսան տարի ետք, շատ բան փոխուած է: Սակայն նո՛յն է գործչութիւնը, որ նոր դրօշներու տակ եւ նոր կարգախօսներու ետին կը շարունակէ իր առաջուան արշաւը:

Եւ մենք՝ Լեւոն Ներսիսեանի շուքին առջեւ Համլէթօրէն անճրկած՝ իր սրած զէնքը ձեռքերնուս մէջ՝ կը հարցնենք.

– Վրէժ ի՞նչպէս առնենք, ըսէ՛:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Թբիլիսի» օրաթերթին Յունուար 5-ի թիւին մէջ երկու էջ գրաւած է Կովկասի նիւթը: Սիրիլ Գորոլէֆ յօդուածը խորագրած է «Քարիւղին եւ հակամարտութիւններու միջեւ Կովկաս կայունութեան կը ձգտի»: Նման նիւթ մը մշակելու համար ան բաւարարուած է Թիֆլիս եւ Բաքու կատարուած այցերով, թէեւ ամենայն հանգստութեամբ կը գրէ Ատրբէջանի մասին թէ «Բաքուի քաղաքական եւ երկրին մնացեալ մասին թշնամութեան միջեւ մեծ է հակասութիւնը եւ թէ մշակումի յարմար ամէնէն հարուստ հողերը կը գտնուին Լեռնային Ղարաբաղի մէջ. շրջան որ երկրին տարածքին մէկ հինգերորդը կը կազմէ, մեծ մասով բնակուած Հայերէ, կը շարունակէ «գրաւուած» մնալ Երեւանի ուժերուն կողմէ ոռնք ոչ բացայայտ կերպով Մոսկուայի նեցուկը կը վայելեն»:

Ինչ որ հետաքրքրական է զոյգ էջերուն մէջ, Ղարաբաղի հարցը իր մեկնումէն առաջ լուծելու Հ. Ալիեւի տրամադրութեան կը վերաբերի. յօդուածագիրը կ'ըսէ. «Եթէ նախագահ Ալիեւի մասին կասկածներ կան թէ Ամերիկացիներուն եւ հայկական լոպիին ճնշումներուն տեղի տալու մօտ է Ղարաբաղի հարցին մէջ, նոյնիսկ գէշ համաձայնութեան մը յանգելու համար, ատիկա նաեւ այն պատճառով է որ խորհրդային նախկին ապարաչիկը կ'ուզէ քաղաքական բեմէն հեռանալէ առաջ փակել այդ թղթածրարը»:

Ալիեւի առողջական խախուտ կացութիւնը գաղտնիք չէ եւ 2003-ի նախագահական ընտրութեան համանական իր թեկնածութիւնը ոչ ոք կրնայ խարել: Սակայն, ան կ'ուզէ պատմութեան մէջ տեղ գրաւել որպէս այն դէմքը որ Ղարաբաղեան այս հարցին լուծում մը գտած է, մինչ այնպէս կը թուի որ ոչ մէկ ելք կայ անոր:

Ալիեւի անձէն թելադրուած անստուգութիւնը տատամսումի կը մղէ քարիւղի օտար ընկերութիւնները, նոյնիսկ երբ յայտնի է թէ որպէս յաջորդ նշանակուած է զաւակը: Այդ պայմաններուն մէջ, քարիւղի համաշխարհային մայրաքաղաքի դարասկիզբի համբաւը վերագտնելու Բաքուի ձգտումը լրջօրէն խոչընդոտուած է: Մանաւանդ որ տեղական ընդդիմութիւնն իսկ կը յայտնէ թէ «Ատրբէջանը երկիրն է միակ անձի մը որուն կամքը աւելի գերադաս է, քան երկրին սահմանադրութիւնը»:

Յօդուածին մնացեալ մասին մէջ նիւթ կ'ըլլան ատրբէջանական քարիւղին փոխադրութեան ճամբաները, Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարին ծրագիրը որուն հիմնական համաձայնութիւնը գոյացած ըլլալով հանդերձ, լուծումի կը կարօտի նիւթականը հայթայթելու խնդիրը:

Երկրորդ յօդուած մը նիւթ կ'ընէ չէչէնական հարցը, յանգելով այն եզրակացութեան թէ «Կովկասի երիտասարդ հանրապետութիւններուն հարստութիւնը նաեւ կը հանդիսանայ անոնց աքիլլէսեան կրունկը»:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Տօքթ. Թէրնոնի (պատմաբան, Փարիզ) մասնակցութեան նիւթն է «Փաստաթուղթերու պատմական արժէքը եւ Հիթլէրի նախադասութիւնը»: Ան նախ եւ առաջ, Արամ Անտոնեանի ներկայացուցած փաստաթուղթերու վաւերականութեան կ'անդրադառնայ: Կը յայտնէ թէ այդ փաստաթուղթերէն հինգը առենօք Թէհլիրեանի Պէրլինի մէջ տեղի ունեցած դատավարութեան ընթացքին ընդունուած են իբր ստոյգ եւ վաւերական վկայութիւն: Յետոյ, այդ օրերուն Պէրլին գտնուող Հիթլէրի եւ Էրզրումի նախկին հիւպատոս Շէօյնէր–Րիխթէրի հետ բարեկամական յարաբերութիւններուն ակնարկելով կը գրէ թէ՝ «շատ բնական է որ Հիթլէր հայկական ջարդերուն տեղեակ էր եւ ոճրագործներուն անպատիժ մնալը յետագային իր ծրագիրներուն գործադրութեան ընթացքը քաջալերեց»: Ծանօթ է թէ Հիթլէր, նախքան Լեհաստանի դէմ գրոհը (1939 Օգոստոս 22), բազմաթիւ Նացի առաջնորդներու առջեւ արտասանած ճառի մը ընթացքին կը յայտարարէր. «Ո՞վ կը յիշէ այսօր Հայկական ջարդերը»:

Ռիչըրտ Յովհաննէսեան (պատմաբան, Գալիֆորնիա) մանրամասն կերպով քննութեան կ'ենթարկէ «ցեղասպանութեան ժխտումի մեթոտները»: Ան բաղդատականը կ'ընէ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը մերժողներու եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացողներու: Յովհաննէսեանի զեկուցումը մեզ մանաւանդ կը լուսաբանէ այն այլազան պատճառներուն եւ միջոցներուն մասին որոնք դեր ունեցան եւ ցարդ ալ արգելք կը հանդիսանան Միացեալ–Նահանգներու կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման: Յովհաննէսեան պատասխանելով կարգ մը ժխտողներու, թէ՝ Օսմանեան կայսրութիւնը հայ բնակչութիւնը բնաջնջելու ծրագիր չէ մշակած, այլապէս «բնաւ վերապրող պիտի չգտնուէր», հարց կու տայ. «Բ. Համաշխարհային պատերազմին ընթացքին Հրեաներու դէմ գործուած ցեղասպանութենէն ալ վերապրողներ եղած են Եւրոպայի մէջ, արդեօք այս պատճառաւ կարելի՞ է ըսել թէ Նացի Գերմանիան Հրեաներու ցեղասպանութիւնը չէր ծրագրած»: Յովհաննէսեանի զեկուցումը յստակ կերպով կը լուսաբանէ այն թաքուն գործունէութիւնը, զոր Թուրք կառավարութիւնը ամէնուրեք ի գործ կը դնէ պատմական մեծ ոճիրը խեղաթիւրելու, պատեհապաշտ քաղաքական դէմքեր ձեռք ձգելու, նենգամիտ եւ խարդախ պատմաբաններ կաշառելով միջազգային հասարակական կարծիքին առջեւ ոչ միայն ինքզինք արդարացնելու, այլ՝ նոյնիսկ իբրեւ զոհ ներկայացնելու համար (տե՛ս. էջեր 143–176):

Ռեմոն Յ. Գէորգեան (պատմաբան, Փարիզ) յատկապէս յետ եղեռնի տարիներուն վերապրողներէ Ա. Անտոնեանի հաւաքած վկայութիւններուն յենլով այնպիսի լրացուցիչ եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ գրի առած է որ եթէ անոնք առենօք հաւաքուած չըլլային, այսօր անհնար պիտի ըլլար Միջագետքի եւ Սուրիոյ անապատներուն մէջ ծուարած տարագրեալներու առօրեայ կեանքին ծանօթանալ: Մինչդեռ օսմանեան կառավարութիւնը իբր թէ զանոնք տեղահան ըրած էր, պարզապէս պատերազմի մերձակայ գաւառներէն հեռացնելու համար. իսկ, արդեօք ինչո՞ւ մինչեւ իսկ Պոլսոյ մօտակայ գաւառներու հայ բնակչութիւնը տեղահան եղած էր: Խնամքով պատրաստուած քարտէս մը ցոյց կու տայ աքսորեալ կարաւաններու պարտադրուած ճամբաները (տե՛ս. էջեր 177–218): Թրքական դիւաններու պաշտօնական հրատարակութիւնները զորս կը նշէ, կը ձգտին մեծ ոճիրը մեղմացնել:

Տիգրան Գույումճեանի (Ֆրէզնոյի Համալսարանի Հայկական Ամպիոնի վարիչ) նիւթն է «Գոյքերու գրաւում եւ պատմական յուշարձաններու քանդում»: Այս նիւթը, ըստ մեզի ցարդ ամէնէն նուազ ուսումնասիրուածն է, բայց ոչ՝ նուազ կարեւորը: Արդարեւ, ի՞նչ կը ներկայացնէր հայ ժողովուրդին ընդհանուր հարստութիւնը. եկեղեցիներ, վանքեր, դպրոցներ, շարժուն թէ անշարժ կալուածներ, ազգային թէ անհատական: Տարակոյս չկայ թէ Թրքական դիւանները միայն կրնան –եթէ ոչ լրիւ, գէթ մասամբ– մեզ լուսաբանել, նկատի առնելով թէ շարժուն արժէքաւոր իրերէն շատեր թալանի զոհ գացին եւ նոյնիսկ Երիտթուրք վարիչները չկրցան ձեռք դնել: Պատերազմէն ետք, Պօղոս Նուպար Փաշայի գլխաւորած Ազգ. Պատուիրակութիւնը թէեւ այս հարցին մասին Փարիզի Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին յղած յուշագրին մէջ 19 միլիառ ոսկի ֆրանք կը գնահատէ հայ ժողովուրդին ընդհանուր նիւթական կորուստը, բայց իսկապէս դժուար է ստոյգ գաղափար մը ունենալ:

Գույումճեան կը յիշեցնէ թէ այսօր իսկ, երբ Թուրքիա միջազգային համաձայնութիւններ ալ ստորագրած է, դեռ կը շարունակէ հայկական յուշարձաններու քանդումի իր քաղաքականութիւնը: Ասոր համար իբր միջոց կը գործածէ երբեմն ճամբու շինութեան պատրուակը, կամ բնութեան պայմանները: Մինչ այդ, իրականութեան մէջ, միջազգային համաձայնութիւններու տրամադրութիւններու պարտադրանքին եւ Թուրք պետութեան որդեգրած քանդումի կամ իւրացումի քաղաքականութեան միջեւ տարբերութիւնը կարելի չէ եղած հարթել, քանի որ գաւառներու մէջ Հայոց պատկանող շարք մը եկեղեցիներ որոնք առենօք պատրիարքարանի հոգատարութեան յանձնուած էին, այսօր նոր օրէնքներով իբր անտէր–անտիրական, կամ լքուած գոյք, պետական գանձին կը փոխանցուին (տե՛ս. էջեր 219–230):

Անահիտ Տէր–Մինասեանի (փարիզահայ պատմաբան) զեկուցումը «Մուշ 1915–ին» խորագիրը կը կրէ: Ինչպէս ծանօթ է, տեղահանութիւնը նախ Արեւմտահայաստանի հայաշատ կեդրոններէն սկսաւ. անոնցմէ մին էր նաեւ Մուշը իր շրջակայ գիւղերով: Տէր–Մինասեան նախ Տարօն նահանգի աշխարհագրական դիրքը կը ներկայացնէ: Մուշ այդ թուականներուն Պիթլիսի կուսակալութեան ենթակայ է: Եթէ քաղաքին մէջ մահմետականներու թիւը կը գերազանցէ Հայոց թիւը, շրջակայ գիւղերուն մէջ հայ բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ: Քաղաքին առեւտրական եւ արհեստաւոր դասակարգը հոս եւս, ինչպէս Փոքր Ասիոյ բազմաթիւ կեդրոններուն մէջ, Հայերն են որ կը ներկայացնեն: Կովկասի ճակատին մօտիկութիւնը եւ հայ բնակչութեան հոծ զանգուած մը ըլլալով գոյութիւնը գլխաւոր պատճառն է որ Մուշ եւս, ինչպէս մերձակայ միւս նահանգները՝ Խարբերդ, Էրզրում, Տիյարպէքիր կամ Տրապիզոն, ցեղասպանութեան գինը շատ սուղ վճարէ: Այս վայրերուն մէջ հայ ժողովուրդը աւելի տեղւոյն վրայ կոտորուեցաւ քան թէ տարագրութեան ենթարկուեցաւ: Տէր–Մինասեան մանաւանդ վերապրողներու վկայութիւններու յենլով կը ներկայացնէ այն անյոյս պայքարը զոր Մուշի եւ Սասունի հայ բնակիչները մղեցին նախայարձակ վաչկատուն քիւրտ ցեղախումբերուն դէմ որոնք փոխանակ պատերազմի ճակատը թշնամիին դէմ կռուելու երթալու, նախընտրած էին տեղւոյն Թուրք իշխանութիւններուն իսկ հաւանութեամբ, անզէն ժողովուրդ մը կոտորել, անոր ինչքին տիրանալու համար:

Գ. նիստը խորագիր ունի «Ժխտում եւ ուրացում. Անցեալի մը յաղթել». տեղի կ'ունենայ մաթեմաթիկոս եւ պատմաբան Գլօտ Մութաֆեանի նախագահութեան տակ: Ան իր բացման խօսքին մէջ համառօտ կերպով կը ներկայացնէ Թուրք իշխանութիւններու կողմէ մանաւանդ Միացեալ–Նահանգներու եւ Ֆրանսայի մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը մերժելու համար տարուած թաքուն թէ բացայայտ գործունէութիւնները:

Այս նիստին առաջին խօսքը կը տրուի Վարուժան Ադգարեանի (ճարտարագէտ, Ժընեւ): Անոր նիւթն է «Յիշողութիւնը Սփիւռքի մէջ. Ցեղասպանութեան ճանաչման համար նախաձեռնութիւններ»: Ան հակիրճ բայց յստակ կերպով կը ներկայացնէ ցեղասպանութեան ճանաչման համար Սփիւռքի մէջ, գիտական թէ քաղաքական մարզերու մէջ տարուած աշխատանքը: Թէպէտ սոյն աշխատանքները բոլորովին դեռ յաջողութեամբ չեն պսակուած, բայց կ'եզրակացնէ թէ այդ ջանքերուն շնորհիւ է որ Ուրուկուէյ (1965), Ռուսաստանի Դուման (1995), Յունաստանի եւ Կիպրոսի Ազգային Ժողովները (1996), Պելժիոյ Ծերակոյտը, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը եւ Իտալիոյ մէջ ալ կարգ մը քաղաքապետութիւններ արդէն ճանչցած են ցեղասպանութիւնը:

Բ. զեկուցումը կը պատկանի Քլէր Մուրատեանի (պատմաբան, Փարիզ): Իր ուսումնասիրութեան խորագիրն է «Յիշողութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ»: Նիւթ մը որ երբեմն ալ օրուան քաղաքական փափուկ պայմաններուն պատճառաւ հակասական ուղղութիւն որդեգրած է: Ան աւելի քան երեսուն էջերու մէջ կ'ամփոփէ Հայաստանի մէջ որդեգրուած քաղաքականութիւնը, թէ՛ Ա. Հանրապետութեան, թէ՛ սովետական իշխանութիւններու շրջանին եւ թէ մեր օրերուն: Արդարեւ, Հայաստանի մէջ Մեծ Եղեռնի առաջին սգատօնը տեղի կ'ունենայ 1919–ին, մինչդեռ խորհրդայնացումէն յետոյ ամբողջ 25 տարի լրիւ մոռացութեան ենթարկուած է ան, յանուն Թուրքեւխորհրդային բարեկամական դաշինքին: Հայկական Հարցը 1945 – 1947 տարիներուն կրկին օրակարգի կու գայ երբ պատերազմէն ետք Խորհրդային Միութիւնը կը տիրապետէ Արեւելեան Եւրոպային: Ասկէ յետոյ կրկին Հայկական պահանջները եւ ցեղասպանութիւնը լռութեան պիտի մատնուին մինչեւ 1965 թուականը երբ Երեւանի մէջ իշխանութիւններու իսկ արտօնութեամբ, եթէ ոչ թելադրութեամբ, ժողովրդական մեծ ցոյցերու առարկայ պիտի ըլլան: Մուրատեանի զեկուցումը ընթերցողին մանրամասնօրէն կը ծանօթացնէ Հայկական Հարցին եւ ցեղասպանութեան նկատմամբ Հայաստանի իշխանութիւններու կողմէ սա վերջին մօտ ութսուն տարիներուն որդեգրուած քաղաքականութեան ներքին ծալքերը (տե՛ս. էջեր 269–305):

Ժանին Ալթունեան «Ցեղասպանութիւնը չճանչցուած ժողովուրդի մը հոգեբանութիւնը» կը վերլուծէ: Երբ ոճիրին հեղինակին ժառանգորդը ոճիրը չի ճանչնար եւ ականատես ու վկայ տէրութիւններն ալ իրենց տնտեսական շահերուն եւ ռազմագիտական նպատակներուն համար կը դժկամակին զայն ճանչնալ, տակաւին ի՞նչ հետեւանք կրնայ ունենալ վերապրողներու յաջորդ սերունդներուն որոնք իրենց ինքնութեան պրպտումին մէջ են: Այս հոգեբանական անկիւնէն է որ Ալթունեան կը ջանայ պատասխան մը գտնել:

Միքէյ Պարտաքճեան (պատմաբան եւ աշխարհագէտ, Փարիզ) «Հայկական յիշողութեան մէջ ցեղասպանութիւնը» խորագիրը կրող զեկուցումով մը կը մասնակցի գիտաժողովին: Ան կը վերլուծէ վերապրողներու մօտ տարագրութեան ընթացքին եւ անկէ յետոյ իրենց առօրեայ ապրելակերպին հոգեբանական հետեւանքները: «Անոնք, կը գրէ, իրարու հետ անցեալը միշտ կը յիշէին, բայց կը խուսափէին յաջորդ սերունդներուն փոխանցելէ իրենց դժնդակ եւ տառապանքի կեանքը»: Արդարեւ, մենք ալ քանիցս անձամբ հաստատած ենք նոյն հոգեբանական վիճակը բազմաթիւ վերապրողներու մօտ: Այս պատճառաւ է որ յաջորդ սերունդները քիչ տեղեակ եղան այն բոլոր թշուառ պայմաններուն որոնց իրենց ծնողքները ենթարկուեցան 1915–էն 1920–ական տարիներու միջեւ: Ինչպէս վերեւ ըսինք, Ռեմոն Գէորգեանի զեկուցումը մանաւանդ, ստոյգ լուսաբանութիւն մը կու տայ ընթերցողին, տարագրութեան տարիներու ընթացքին աքսորականներու առօրեայ կեանքին շուրջ:

Հելէն Փիրալեան՝ (հոգեբան, Փարիզ) «Հայոց ցեղասպանութեան ժխտում. Օրինաւոր պաշտպանութիւն» խորագիրը կրող ուսումնասիրութեան մը մէջ կ'եզրակացնէ թէ 1915–16 տարիներու հետեւանքները այնքան խորապէս ազդած են հայ ժողովուրդին հոգեբանութեան վրայ որ նոյն ճակատագիրը չունենալու համար ի գին ամէն զոհողութեան, ան Ղարաբաղի մէջ պայքար մղեց: Կ'անդրադառնայ նաեւ վերջին տարիներուն Թուրք իշխանութիւններու Քիւրտերու դէմ վարած քաղաքականութեան, զոր, այսպէս կոչուած՝ «մարդասիրական սկզբունքներու դրօշակակիր» Արեւմուտքը իր կրաւորական ընթացքով կը քաջալերէ (տե՛ս. էջեր 339–351):

Հելէն Սթրարէլլաս (Երկրորդական վարժարանի ուսուցչուհի, Փարիզ) նիւթ ըրած է «Հայկական ցեղասպանութեան Երկրորդական վարժարաններու պատմութեան դասագիրքերու մէջ գրաւած տեղը»: Այս խիստ շահեկան ուսումնասիրութենէն կը տեղեկանանք թէ Փարիզի ութ գլխաւոր հրատարակչատուներէն միայն երկուքն են –Հաշէթ եւ Պրէալ– որ մէկ–երկու բառով հայկական ցեղասպանութեան կ'անդրադառնան, մինչ միւսները լրիւ անգիտանալ կը ձեւացնեն: Եթէ նկատի առնենք որ մօտ քառորդ դարէ ի վեր Հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային մամուլին մէջ շատ յաճախ յիշուած է, անկարելի է մտածել թէ դասագիրքերը պատրաստող համալսարանաւոր փրոֆէսէօրները զայն կ'անգիտանան մինչ Օրլէան ճազի երգերու կամ նկարչութեան զանազան դպրոցներու մասին ամբողջ էջեր կը գրեն իբր շատ կարեւոր նիւթեր: Հետեւաբար կարելի է հետեւցնել որ հրատարակչատուները կամ հրահանգ ստացած են եւ կամ ճնշումի ենթակայ եղած են որպէսզի հայկական ցեղասպանութիւնը մոռացութեան մատնուի:

Գիտաժողովի Դ. նիստը խորագիր ունի «Հայկական ցեղասպանութեան տեղը Ի. դարուն. Բաղդատական մօտեցում»: Այս նիստը տեղի կ'ունենայ Երուսաղէմի Հոլոքոսթ եւ Ցեղասպանութեան Հիմնարկի տնօրէն Իսրայէլ Չարնիի նախագահութեան տակ:

Առաջին զեկուցումը կը պատկանի Ռոպէր Մելսընի որ կը պաշտօնավարէ Ամերիկայի Բիւրտիւ համալսարանը, Ինտիանա նահանգը, իբր քաղաքական գիտութեանց դասախօս: Ան բաղդատականը կ'ընէ հայկական ցեղասպանութեան եւ Հոլոքոսթին: Երկուքն ալ կ'որակէ «լրիւ» ցեղասպանութիւն: Մինչ Նիժերիայի մէջ 1967–ին եւ Պոսնիոյ մէջ 1992–էն 1996–ի միջեւ կատարուած ոճիրները կ'որակէ բնաջնջումի «մասնակի» արարքներ (տե՛ս. էջեր 374–375):

Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերը համայնք կը նկատէ որ բոլորովին սխալ մեկնաբանութիւն մըն է: Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ իբր համայնք ապրեցան կը գրէ (տե՛ս էջ 375): Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ ոչ թէ իբր համայնք այլ իբր «ազգ» մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը իրենց գոյութիւնը պահեցին, ինչպէս Պուլկարները, Վրացիները, նոյնիսկ Քիւրտերը, եւն.: Արեւմտահայաստանի պաշտօնական անունը այդ ժամանակներուն Հայաստանի նահանգ էր: Մենք այս հարցին զանազան առիթներով մեր ուսումնասիրութիւններուն մէջ անդրադարձած ենք(5):

Մելսըն կը վերլուծէ նաեւ թէ ինչպիսի պայմաններ թոյլատրեցին որպէսզի Օսմանեան տէրութիւնը եւ Նացի Գերմանիա Հայ եւ Հրեայ ժողովուրդներու դէմ կարենան աննախընթաց ոճիրներ գործել:

(Շար. 2)

(5) Տե՛ս. մեր յօդուածները Revue d'histoire diplomatique, 1973, թիւ 1-2, էջ 143; Relations internationales, 1975, թիւ 3, էջ 22:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական Ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Թիւ 8–9–10, Օգոստոս, Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր 1999

Անթիլիաս, Լիբանան, 1999

ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ՎԱՅՐԸ
Ուղեւորութիւն հայութեան մէջ

ՖԻԼԻՓ ՄԱՐՍՏԸՆ

Թարգմանեց՝
Լուսիկ Կիւլոյեան–Սրապեան

Անթիլիաս, 1999

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԷՋԸ

Ինչպէս ամէն տարի, 1999–ի վերջին օրերուն ալ լոյս տեսաւ Առանց սահմանի լրագրողներու տարեկան տեղեկատուն որ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ լրասփիւռներու, մտքի ազատութեան դէմ գործուած ոտնձգութիւնները կը նշէ: Այս տարուան հատորը 335 էջէ կը բաղկանայ: Տրուած է 132 երկիրներու պարզած պատկերը: Կան երկիրներ որոնք քանի մը տողի «արժանացած» են, ուրիշներ լման էջերու: Երկիրները դասաւորուած են ցամաքամասերով եւ այբբենական կարգով:

Հատորին ընդհանուր նախաբանի էջերէն իսկ ուշադրաւ է Թուրքիոյ պարագան որուն համար բսուած է թէ Սուրիոյ հետ կը մրցի խոշտանգուած ամենամեծ թիւով լրագրողները ունենալու մարզին մէջ: Եւրոպայի եւ նախկին Խորհրդային Միութեան յատկացուած գլուխին նախաբանն ալ կը սկսի Թուրքիան դատապարտող տողերով, քանի որ ինչպէս կ'ըսուի, հակառակ նախկին վարչապետներու տուած խոստումին, Թուրք իշխանութիւնները տակաւին վերջ չեն տուած ոստիկանութեան անպատժելիութեան եւ ազատ կը ձգեն լրագրողներու դէմ ամենադէչ ընթացքները: Բան մը որ միացած՝ լրագրողներու վրայ գործուած ոճիրները հետաքննելու դժկամութեան, կը քաջալերէ նորանոր ոճիրներ:

Հայաստանը մէկ էջէն քիչ մը աւելին գրաւած է հատորին մէջ: Առաջին հաստատումը այն է որ հակառակ Ռ. Քոչարեանի հաւաստումին թէ Հայաստան շրջանին ամէնէն ժողովրդավար երկիրը պիտի ըլլայ, թապուները եւ արգելքները կը շարունակեն տեղ ունենալ, յատկապէս Ղարաբաղի մէջ որ տեղեկատուութեան մարզին համար արգիլեալ գօտի է: Էջին մէջ թէեւ առանց անուն տալու, կրկին կը յիշուի Ազգ. Ժողովի նախագահութեան շրջանին Խ. Յարութիւնեանի արտայայտութիւնը թէ ազատ լրասփիւռները գոյութիւն պէտք չէ ունենան, քանի որ անպատասխանատու են, թէ պաշտօնական մամուլը լայնօրէն բաւարար է: Այս մտայնութիւնը քաջալեր ազդակ կը նկատուի մամուլի մարդոց դէմ ճնշումներու, բռնութեան. կ'ըսուի թէ առնուազն երեք լրագրողներ ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած են, ուրիշներ սպառնալիքներ ստացած իրենց գրութիւններուն կամ կեցուածքին համար:

Հեկողութեան տակ առնուած լրագրողներ եղած են Գայեանէ Յակոբեան, Նայիրի Յարութիւնեան եւ Արթիւր Սաֆարեան որոնք հեռատեսիլի Հրազդան կայանին համար նոյն վայրին ոստիկանատան մասին հաղորդում մը կը կատարէին: Ժամերով հարցաքննուած են ու սպառնալիքներու թիրախ եղած:

Նախագահական ընտրութեան օրը նոյնպէս սպառնալիքներ ստացած է հեռատեսիլի ուրիշ կայանի մը «Ա1+»ի լրագրողներէն Ռուզաննա Ամիրջանեան երբ տեսագրութիւններ կ'ընէր ընտրութեան մասին: Կը նշուի պարագան ալ «Իրաւունք»ի գլխաւոր խմբագիր Հայկ Բաբուխանեանի որ յայտարարած է թէ Ազգային Ժողովը գործօն չէ եւ թէ անոր անդամները սերտ կապեր ունին մաֆիային հետ ու Խ. Յարութիւնեանի կողմէ դատարան յանձնուելու սպառնալիքին արժանացած:

1998 Մարտին լրագրող Մարիամ Ստեփանեանի հաղորդումը արգիլուած է. ան նիւթ առած էր վարչապետ Ռ. Քոչարեանի մրցակիցներուն արտայայտութիւնները, նախագահական ընտրութեան ընթացքին: Սեպտեմբերի վերջաւորութեան հեռաձայնի ընկերութեան կողմէ երեք թերթի՝ «Ազգ», «Այժմ», «Ռեսփուպլիքա Արմէնի» ու լրատու «Նոյեան–Տապան» գործակալութեան հեռաձայնները խզուած են, անվճար մնացած հաշուեցոյցերու պատրուակով, ինչ որ հերքուած է նոյն խմբագրութիւններուն կողմէ: Լրագրողները կը պնդեն թէ հեռաձայնի Արմէնթէլ ընկերութիւնը որ պետական հակակշռին տակ է, կը շարաշահէ իր մենաշնորհը որոշ լրասփիւռներու վրայ ճնշում բանեցնելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ 1905-1907Ի ԵՒ 1917Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

1917–Ի ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ռուսական առաջին յեղափոխութեան ճնշումէն եւ կարգ ու կանոնի վերահաստատումէն ետք Ս. Պետերսբուրգ շարունակեց իր տնտեսական վերելքը, եւ հետզհետէ գիւղական շրջաններէն աւելի մեծ զանգուածներ սկսան հոսիլ մայրաքաղաք. 1910–ի տուեալներով, Ս. Պետերսբուրգի բնակչութիւնը մօտաւորապէս երկու միլիոնի հասաւ, որուն սակայն հազիւ մէկ երրորդը հոն ծնածներն էին. 1917–ին բնակչութեան թիւը հասաւ երկուքուկէս միլիոնի: Այս ժամանակաշրջանին հայութեան թիւը եւս բաւական աճեցաւ:

1914–ի ամրան սկսաւ Առաջին Աշխարհամարտը. այդ օրերուն գերմանական հնչումով Ս. Պետերսբուրգի անունը փոխուեցաւ եւ ռուսերէն հնչումով Պետրոգրադ վերակոչուեցաւ:

Պատերազմի այդ տարիներուն, 1917 Փետրուար 26–ին (Մարտ 11) Պետրոգրադի մէջ սկսաւ ռուսական յեղափոխութիւնը. կառավարութիւնը կորսնցուց իր հեղինակութիւնը եւ յաջորդ օր կազմուեցաւ աշխատաւորներու եւ զինուորներու ներկայացուցիչներու սովետը. իսկ Մարտ 2 (15)ին Նիկոլա Բ. ցարը հրաժարեցաւ գահէն: Կազմուեցաւ ժամանակաւոր կառավարութիւն՝ իշխան Լվովի գլխաւորութեամբ:

Լենին Ապրիլ 3 (16)ին վերադարձաւ Զուիցերիայէն եւ սկսաւ կազմակերպել համայնավար յեղափոխութիւնը:

Այս ժամանակ Պետրոգրադի մէջ կը գործէին հայ համայնավարներ, որոնք գործօն մասնակցութիւն բերին համայնավար յեղափոխութեան պատրաստութեան աշխատանքներուն մէջ:

Ժամանակաւոր կառավարութեան և համայնավարներուն միջեւ յարաբերութիւնները հետզհետէ սրեցան. Յուլիս 3 (16)ին համայնավարներ զինեալ ապստամբութեան ձեռնարկեցին՝ իշխանութեան տիրանալու համար. քանի մը օր շարունակ բուռն կռիւներ մղուեցան Պետրոգրադի փողոցներուն մէջ, մինչեւ որ համայնավարներու խռովութիւնը ճզմուեցաւ եւ Լենին ձերբակալութենէ խուսափելու համար թաքնուեցաւ: Իշխան Լվով հրաժարեցաւ եւ զայն փոխարինեց Ալեքսանդր Կերենսկի:

Համայնավարներ Սեպտեմբերին Պետրոգրադի մէջ Ռազմա – յեղափոխական կոմիտէն կազմեցին, որ ապստամբութեան նախապատրաստութեան կեդրոնը դարձաւ. Հոկտեմբերին արդէն համայնավարները 240 հազար կուսակ ունէին:

Հոկտեմբեր 24–ի երեկոյեան, «Աւրորա» յածանաւի թնդանօթային համազարկով սկսաւ Ձմեռնային պալատին վրայ գրոհը: Ապստամբ բանուորները, զինուորներն ու նաւաստիները մէկը միւսին ետեւէն գրաւեցին քաղաքին ռազմագիտական դիրքերը, կառավարական շէնքերը, փոստը, հեռագրատունը, կամուրջները եւ երկաթուղային կայարանները: Հոկտեմբեր 25 (Նոյեմբեր 7)ի արեւածագին արդէն տապալած էր ժամանակաւոր կառավարութիւնը եւ համայնավարներ տիրացած՝ իշխանութեան:

Պետրոգրադի մէջ համայնավար յեղափոխութեան յաղթանակին մէջ կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած հայերէն յիշենք Սիսակ Բարախանեանը, Գրիգոր Խախանեանը, Ալեքսանդր Վերմիշեւը, Միքայէլ Տէր–Յարութիւնեանցը, Լեւոն Կարախանը, Սարգիս Բաղդատեանը եւ Միրոն Օհանեանը:

Այսպէս կոչուած ժողովուրդներու եղբայրութեան գաղափարով տոգորուած, համայնավար կուսակցութեան անդամ եւ այդ հիմամբ ալ համայնավար յեղափոխութեան մասնակցած այս գործիչները ընդհանրապէս բնիկ պետրոգրադցիներ չէին, թէեւ անոնց մէջ կային տարիներ շարունակ հոն բնակողներ. անոնք ընդհանրապէս հոն հաստատուած ուսանողներ, բանակ զօրակոչուածներ կամ ժամանակաւոր կերպով հոն աշխատողներ էին: Անոնցմէ ոմանք մասնակցեցան ցարի ձերբակալման, համայնավարներու Յուլիսի ապստամբութեան, եւ այնուհետեւ ալ գործօն մասնակցութիւն բերին Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան, մասնակցելով կայազօրներու գրաւման, Ձմեռնային պալատին վրայ գրոհին, Պետրոպաւլովեան ամրոցի գրաւման, Քշեսինսքայայի պալատի գրաւման եւ այլն. ոմանք ալ այդ օրերուն հրամանատարական պաշտօններ ստանձնեցին:

Յիշենք, որ բնիկ պետերբուրգցի Հայերը ընդհանրապէս ազնուական, հարուստ կամ բարեկեցիկ ընտանիքներ էին եւ բնականաբար դէմ՝ համայնավար յեղափոխութեան: Ընդհանուր առմամբ, կարելի է ըսել որ բնիկ պետերբուրգցի Հայերը, ինչպէս նաեւ պետերբուրգցի Ռուսերը մասնակցութիւն չբերին ամբողջ երկիրն ու մայրաքաղաքը տակնուվրայ ընող համայնավար յեղափոխութեան:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐԱՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Համայնավարներու իշխանութեան տիրացումով, մայրաքաղաք Պետրոգրադ եւ ամբողջ Ռուսաստան տակնուվրայ եղան ահաւոր քաոսի ու անիշխանութեան մատնուեցան: Համայնավար նորահաստատ իշխանութիւնը անխնայ սկսաւ քանդել, կոտորել, ոչնչացնել այն ինչ որ ցարական էր Ռուսաստանի մէջ: Ազնուականները սկսան ջարդուիլ ու հալածուիլ, հարուստներուն, բարեկեցիկ ընտանիքներուն ինչքերը, հողերը, տուներն ու հարստութիւնները բռնագրաւուեցան եւ պետականացուեցան, ընդդիմադիրներ բանտերը լեցուեցան կամ զանգուածաբար գնդակահարուեցան:

Համայնավար իշխանութեան դէմ պայքարի դաշտ իջան նախկին վարչակարգին համակիրներ, հակահամայնավար տարրեր եւ այլն: Ամբողջ Ռուսաստանը անխնայ պատերազմի դաշտ դարձաւ. սկըսաւ նաեւ սովը, որ 1918–ին ահաւոր համեմատութիւն ստացաւ:

Այդ օրերուն ահաւոր կացութեան մատնուեցաւ նաեւ Պետրոգրադի հայութիւնը. նախկին հարուստ, ազնուական, ազդեցիկ դասակարգի ներկայացուցիչները, որոնք սերունդէ սերունդ պետրոգրադցիներ էին, ռուսական ընկերութեան ու մշակոյթին մէջ մերուած էին եւ ռուսական ընկերութիւնը յատկանշող ապրելակերպ ու քաղաքակրթական որոշ մակարդակ ունէին, հրապարակէն անհետացան. անոնց ապրանքները, բնակարանները, գործատուներն ու կալուածները բռնագրաւուեցան: Հայոց եկեղեցիները փակուեցան եւ ազգային կալուածներուն ու հարստութիւններուն հետ բռնագրաւուեցան ու պետականացուեցան:

Այսպէսով Պետրոգրադի ազգ. կեանքը մարեցաւ, եկեղեցական, հասարակական և մշակութային կազմակերպութիւնները լուծարքի ենթարկուեցան եւ դադրեցուցին իրենց գործունէութիւնը:

Յիշենք, որ Պետրոգրադ 1924–ին, Լենինի մահէն ետք վերակոչուեցաւ Լենինգրադ:

Խորհրդային Միութեան ժամանակաշրջանին կարեւոր թիւով Հայեր հաստատուեցան Լենինգրադի մէջ. անոնց մէջ կային ակադեմիկոսներ, գիտնականներ, մշակոյթի երախտաւորներ, բժիշկներ, ճարտարագէտներ եւ այլն. անոնցմէ յիշենք ակադեմիկոսներ Լեւոն եւ Յովսէփ Օրբելին եւ Արմէն Թախտաջեանը, երաժշտահան Լեւոն Խոջա–Էյնաթեան, ծովակալ Յովհաննէս Իսակով, եւ այլն: Նաեւ Լենինգրադի համալսարանը ուսած Հայեր իրենց նպաստը բերին Հայաստանի գիտութեան ու արդիւնաբերութեան տարբեր բնագաւառներու զարգացման մէջ:

Խորհրդային Միութեան քայքայման վաղորդայնին եւ այնուհետեւ գաղթօճախը սկսաւ վերակազմակերպուիլ, եկեղեցիները վերադարձուեցան հայ համայնքին, կազմուեցան մշակութային եւ բարեսիրական միութիւններ, բացուեցան կիրակնօրեայ դպրոցներ: Ս. Պետերսբուրգ սկսան հաստատուիլ նաեւ Հայաստանէն ժամանող գաղթականներ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՇԻԼՔԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտ. 19–ին տեղի ունեցած է տարւոյն վերջին մատաղօրհնութիւնը, որուն յաջորդած է տեղւոյն վարժարանին ի նպաստ սիրոյ սեղան մը: Եկեղեցական արարողութենէն ետք Եշիլքիւղի ընդարձակ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է: Օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ, կարճ ուղերձէ մը ետք գործադրութեան դրած է օրուան յայտագիրը: Մատաղի յանձնախումբի ատենապետ եւ ծանօթ բարերար՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ բացումը կատարած է եւ հրաւիրած ներկաները որ իրենց պարտականութիւնը կատարեն: Թաղային խորհուրդի ատենապետը՝ Յովհ. Կարապետեան կարդացած է տեղեկագիրը և հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուած թաղէն ներս կատարուած աշխատանքներու մասին: Այս ընթերցումէն ետք, Պատրիարքին ձեռամբ մեդալներ յանձնուած են բարերարներ՝ Պետրոս Շիրինօղլուի եւ Ֆերտինան Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ յուշապնակներ՝ թաղային խորհուրդէն հեռացող անդամներուն: Գեղարուեստական բաժնի աւարտին, արդէն ակնկալուած գումարը հաւաքուած ըլլալով, վերջին խօսք արտասանողները եղած են Տիրայր Արք. եւ Մեսրոպ Պատրիարք:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտ. 21–ին, կազմակերպութեամբ Սայաթ–Նովա երգչախումբին եւ Կեդրոնական Սանուց Միութեան համերգ մը տրուած է, որու ընթացքին կարելի եղած է լսել Հայաստանի ծանօթ քանոնահարուհի՝ Անժելա Աթաբէկեանը որու կ'ընկերանային քանի մը արուեստագէտներ: Ընկերացողներն էին իր քոյրը՝ դաշնակահարուհի Եղիսաբէթ Աթաբէկեան, երգիչ եւ աքորտէոնիստ՝ Հենրիկ Արեւշատեան, երգչուհի Անժելա Բարսեղեան եւ տհոլի նուագածու Մարգար Էլէֆթէրով:

ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԵՍԵԱՆ

Դաշնակահարուհին Շօփէնի համերգ մը կու տայ Երեքշաբթի, Յունուար 18–ին, ժամը 20–30–ին, Գուրպըվուայի Նախկին Օբէլ տը Վիլի հարսնիքներու սրահը:

ՀԻՆ ՊՈԼՍԵՑԻՆ

«Միլլիյէթ»ի կողմէն ծանօթ լրագրող Ա. Սէրմէն Թաքսիի մը շարժավարին հետ խօսակցութեան կը բռնուի. այս վերջինը կը հարցնէ.

– Ո՞ւրտեղացի ես, աղբարիկ:
– Պոլսեցի եմ:
– Ո՞ր շրջանէն:
– Մէջէն:
– Հասկցայ, բայց բնիկ ո՞ւրտեղացի ես:
– Բնիկ պոլսեցի եմ. 200 տարուան պոլսեցի...:

Շարժավարը երկար կը նայի յաճախորդին, ապա կ'ըսէ.

– Հասկցա՛յ, աղբարիկ, Հա՛յ ես դուն...:

Տիկին Մարիամ Աստուրեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Աստուրեան,
Հրայր Աստուրեան,
Վալերի Աստուրեան,
Ստեփան Աստուրեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ _ հօր եւ ազգականին՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՍՏՈՒՐԵԱՆԻ

(գրական անունով՝
Սերովբէ Մխիթարեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 4_ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 9·30–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղիկի նուէրները ղրկել «Հայաստան» հիմնադրամին:
23, rue Pixericourt — 75020 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»· _ Մեր ցաւակցութիւնները Աստուրեան ընտանիքին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆէՔը կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հեղէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ Թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ: Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները:

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու ճոխ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու:

Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ընդհամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOËL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30
REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey VANICK
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien
le Samedi 8 Janvier
animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**
dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.
Réservation:
— Mme Himinian : 01 40 11 19 33
— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Տպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36
Մուտքը ազատ է:

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux le Dimanche 9 Janvier à 15h30, dans la salle de l'église pour fêter avec les élèves de notre école, la nouvelle année et le Noël arménien.
Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30
M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Thétre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57
Date limite d'inscription : 15 Janvier

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
SAMEDI
8 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.813 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.813

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ՑԵՂԱՅԻՆ ՍՏՈՒԳՈՒՄՆԵՐ

Անգարայի կալուածային դիւաններուն մէջ ցեղային պրպտումներ սկսած են կատարուիլ, նկատի առնելով որ Օսմանեան շրջանին հարկահաւաքի տոմարներուն մէջ արձանագրուած են նաեւ բնակչութեան ցեղային եւ կրօնական տուեալներն ալ: Լուրը տալով «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 6) կը տեղեկացնէ թէ արդէն Թրքերէնի թարգմանուած են Տիյարպէքիրի վերաբերող 1564-1568-ի դիւանները եւ հոն, ինչպէս կ'ըսէ Պետական նախարար Շ. Իւչէնմէզ՝ «Այդ շրջանի արձանագրութիւններուն մէջ պրպտողները քրտական անուններու եւ քիւրտ ազգատոհմերու չեն հանդիպած: Յայտնուած է թէ Քիւրտ նկատուածները իսկութեան մէջ թրքական ցեղեր են: Պատմական այս իրականութիւնները ցոյց պիտի տան քոլոր անոնց որոնք կը պնդեն թէ այս երկրին մէջ Քիւրտերը փոքրամասնութիւն են»:

Նոյն նախարարը յայտնած է նաեւ թէ յետագային պիտի հրատարակուին Մարտինի, Ուրֆայի, Պիրէճիքի, Այնթէպի, Ճապաղջուրի, Էրճիշի, Փասինի, Քղիի, Կարսի, Պայազէտի, Խնուսի, Արաբկիրի, Չմշկածագի եւ Էրզրումի կալուածային տոմարներուն թրքերէն թարգմանութիւններն ալ: Օսմանեան շրջանի այդ տոմարները 254 հատոր կը կազմեն: Իւչէնմէզ կ'աւելցնէ թէ անոնց պրպտումը կարեւոր է ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ նաեւ Սուրիոյ, Իրաքի, Լիբանանի, Հայաստանի, Վրաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Ալպանիոյ, Հունգարիոյ եւ շարք մը ուրիշ երկիրներու ընկերային, մշակութային, տնտեսական, զինուորական եւ քաղաքական պատմութեան լուսաբանումին համար:

Օսմանեան տոմարներու վրայ այս աշխատանքը պահանջած է Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդը. նպատակը՝ ճշդելն է յատկապէս արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան Անատոլուի քաղաքներու բնակչութեան, ընկերային, մշակութային, տնտեսական կառոյցները: Աշխատանքները սկսած են 1981-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՋԱՐԴԻՆ ԱՌՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Երեւանի դատախազութեան համաձայն, Յունուար 5-ին, ձերբակալուած է պետական հեռատեսիլի փոխ – տնօրէնը՝ Յարութիւն Յարութիւնեան, որովհետեւ կասկածներ կան որ դեր ունեցած է Հոկտեմբեր 27-ին Խորհրդարանի յարձակման մէջ: Լուրը դատախազութեան հաղորդած է զինուորական դատախազութեան մէկ պատասխանատուն՝ Արտակ Յարութիւնեան: Նոյն աղբիւրին համաձայն ենթական մերժած է փաստաբանի մը օժանդակութիւնը: Առայժմ դիտահ կը մնայ (96 ժամ), Յունուար 7-ին դեռ մեղադրանքի տակ առնուած չէր: Արտակ Յարութիւնեան ըսած է նաեւ թէ ձերբակալութիւնը միայն Նայիրի Յունանեանի ցուցմունքներու վրայ չէ որ եղած է, այլեւ լուրջ փաստեր կան:

Յարդ, Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերու կապակցութեամբ 14 անձեր բանտն են:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (255) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Անվերնագիր ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Autour de la publication
du dernier livre d'Yves Ternon
RAYMOND H. KEVORKIAN

Les Arméniens en Italie
CLAUDE MUTAFIAN

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԹՂԵՀԷՄ հաւաքուած են, Յունուար 7-ին, օրթոտոքս եկեղեցիներու պատրիարքները տօնելու համար Քրիստոսի Ծնունդը, բացառիկ շուքով: Ներկայ եղած են նաեւ Ելցին, Է. Շեվարնաձէ, Լ. Կուչմա (Ուկրանիա), Լուչինսկի (Մոլդովա), Է. Կոնստանտինեսկու (Ռումանիա): Ընդունուած են Երուսաղէմ օրթոտոքս պատրիարք՝ Թէոտորոս Ա.ի եւ Արաֆաթի կողմէ: Առաջին անգամն է որ նման մակարդակի հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ սրբազան վայրերը: Այս աննախընթաց դէպքին առթիւ, Թէոտորոս Պատրիարքը Ս. Յարութեան օրթոտոքս սպասներու կարգի շքանշանով պարգեւատրեց Ելցինը: Այս վերջինը մտահոգ է եկեղեցիներու բաժանումէն եւ պիտի աշխատի խաղաղութիւն հաստատելու համար շրջանին մէջ: Կ'ըսէ թէ Երուսաղէմ ժամանած պահուն իսկ ինքզինք սրբացած զգացած է: 130 հոգի իրեն կ'ընկերանան, որոնց կարգին նաեւ Ալեքսէյ Բ. Պատրիարքը, հետը տարած է նաեւ երեք զրահապատ լիմուզին, հաղորդակցութեան երեք թոն սարքաւորում եւ կէս թոն խմիչք եւ ուտելիք: Պանդոկին մէջ, կը գրաւէ Գլինթըն զոյգի յարկաբաժինը, իրեն տրամադրուած է ռուսախօս անձնակազմ մը եւ Եւրոպայէն կեռաս բերուած է, քանի շատ կը սիրէ: Արգիլուած է տուրմը (շօքոլա): Յայտարարած է թէ մինչեւ երկու ամիս ռուսական դրօշակը պիտի ծածանի Չէչէնիա:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ, 72 տարեկան, հիմնադիր-նախագահ ԷՌ - Փէ - ԷՖ-ի (Համախմբում Ֆրանսայի համար), պաշտօնապէս յայտարարեց Յունուար 6-ին թէ նախագահութեան թեկնածու է 2002-ի ընտրութեան, որովհետեւ գիտէ թէ իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ պաշտպանել իր գաղափարները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ որոշ նահանգներուն մէջ (Շարանթ-Մարիթիմ, Տորտոներ, Լուառ-Աթլանթիք) դեռ 150 հազար տուներ զըրկուած էին ելեկտրական հոսանքէ, Յունուար 7-ին: Բազմաթիւ դրացի կամ ոչ երկիրներ իրենց օժանդակութիւնը կը շարունակեն բերել կազմածով թէ մասնագէտներով: Կազմածի գետնին վրայ առաւելագոյն ապրանքը հայթայթած է Իտալիա, օգնութեան հասած է մինչեւ իսկ Անտորա՝ չորս մասնագէտ ղրկելով: Դեկտեմբեր 26-ի փոթորիկին ստեղծած այս աննախընթաց կացութիւնը պատճառ է որ Ելեկտրականութեան տնօրէնութիւնը ծրագրէ, յառաջիկայ տարիներուն թաղել ելեկտրական գիծերը, ինչ որ արդէն ըրած են այլ երկիրներ, ինչպէս՝ Գերմանիա, Հոլանտա եւլն.: Հարցն այն է որ սուղի կը նստի եւ թէ խանգարումներու պարագային, նորոգութիւններու աշխատանքները աւելի դժուար են:

Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ Թունուզ այցելութիւնը որ տեղի պէտք է ունենար Յունուարին, յետաձգուած է, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները վատթարացած ըլլալով Պէն Ալիի նախագահ ընտրուելէն ի վեր, 1999-ին: Յարդ, տնտեսական հետեւանքներ չկան, բայց, ֆրանսական մամուլը արգիլուած է տէ փաքթօ, նախագահը կը գտնէ որ իրեն դէմ եղած քննադատութիւնները Լ. Ժոսփէնի ձախ կառավարութենէն ներշնչուած են: Ինք ընտրուած է «ա ալ սովիէթիք», ձայներու 99%-ով:

ՄԱՅԱՄԻԻ դատարանը 1,45 միլիոն տոլար երաշխաւորագին պահանջած է Ս. Սողանալեանի համար որ Դեկտ. 22-ին նոյն վայրի օդակայանին մէջ ձերբակալուած էր Փարիզէն ժամանումի պահուն: Իրեն դէմ կան դրամատնային զեղծարարութեան եւ ապօրինի զումարներու օրինականացումի ամբաստանութիւններ: Իր փաստաբանը յայտնած է թէ 70-ամեայ ամբաստանեալը կրնայ ազատ արձակուիլ ելեկտրոնիկ ապարանջան մը կրելու պայմանով, սակայն պիտի չաճապարէ, քանի որ Գալիֆորնիոյ իր հակառակորդները յայտնած են թէ վճիռի վերաքննութիւն պիտի պահանջեն:

ԷԼԻԱՆ ԿՈՆՍԱԼԷԶ, վեց տարեկան, ճակատումի մը առարկան եղաւ Միացեալ-Նահանգներու եւ Գուպայի միջեւ վերջին շրջանին: Մանուկը մօրը հետ, Ամերիկա կ'երթար նաւով որ ընկղմած է, մայրն ալ խեղդուած (Նոյեմբերի վերջ): Երախան ապաստան գտած էր Ամերիկա, փրկուած ըլլալով ամերիկացի ձկնորսներու կողմէ: Տեղւոյն Գուպացիները, Գասթրոյի հակառակորդ, խորհրդանիշի վերածած էին մանուկը եւ չափազանցեալ ձեւով չփացուցած: Որդեգրող ընտանիքը ջանք չէր խնայեր ցոյց տալու համար այս «նահատակը»: Բայց, կար հայր մը որ Հաւանա էր, անտեղեակ կնոջը ծրագիրներէն, որմէ բաժնուած էր եւ ուրեմն անմիջապէս պահանջեց զաւակը: Գասթրօ ալ զանգուածային զօրակոչի մը դիմեց, ցոյցերով եւ դիւանագիտական դիմումներով: Ի վերջոյ ԻՆՍ-ը (Իմիկրէյշըն էնտ Նաթիւրալիզէյշըն Սըրվիս) քննելէ ետք կացութիւնը մանրամասնօրէն, տուաւ իր վճիռը՝ միայն հայրն է, Խուան Կոնսալէզ, որ իրաւասու է օրինաւոր կերպով խօսելու իր զաւկին անունով եւ պէտք է հօրը քով վերադառնայ: Գասթրօ չուզեր յաղթանակի մասին խօսիլ եւ յայտարարեց որ մանուկին վերադարձը առանց մեծ աղմուկի կ'ըլլայ: Հարցը սակայն չէ փակուած, Մայամիի ժողովուրդը բողոքովին դէմ ըլլալով տրուած վճիռին եւ փողոց իջած է բողոքելու համար: Լոզունգներն են՝ «Գլինթըն՝ դժոխք», «Գլինթըն եւ Գասթրօ պատմութեան աղբամանը» եւայլն, եւայլն: Որոշուած է չթողուլ որ մանուկը Գուպա տարուի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, գործազրկութիւնը զգալի նուազում մը արձանագրած է Դեկտեմբերին եւ գործազուրկներու թիւը չորս միլիոնի իջած է: 2000-ի սկիզբն ալ նախատեսութիւնները լաւ են եւ հաւանական է որ 200 հազար նոր աշխատանք ստեղծուի:

ԵԼՑԻՆԻՆ պէտք չէ նախկին նախագահ ըսել, այլ՝ առաջին նախագահ: Այս է հրահանգը զոր տուած է իր նախկին բանբերը՝ Եակուշին:

ԼԻՍԹԵՐԻՈԶԻ պարագաներ երեւան ելած են Ֆրանսայի զանազան շրջանները եւ երկու հոգի ալ մեռած է, նորածին մը (մօրմէն վարակուած) եւ 75-ամեայ կին մը: Հիւանդութիւնը, որ մահացու է, հետեւանք է ռիյէթի եւ խոզի լեզուի որոշ վաճառանիշ մը կրող ապրանքին: Սարթ նահանգի Գուարէ ընկերութիւնն է արտադրողը, բայց ծախուած է մեծ վաճառատուներու մէջ, զանազան այլ մակնիշներու տակ: Ապրանքը հրապարակէն քաշուած է եւ անոնք որոնք գնած են պէտք է նետեն:

ԵՐԿՈՒ ՔԻՆՈՒՈՐՆԵՐ որոնք Հօթ – Մարնի աղէտեալներու օգնութեան փու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԻՒԹԸ՝ ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ

ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալանի տրուած մահավճիռին գործադրութեան հարցը գլխաւոր նիւթերէն է Թուրքիոյ օրակարգին: Բացայայտ է որ իշխանութեան համար բաւական դժուար է որոշում տալ այդ մասին երբ երկրին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար պայման դրուած է մահապատիժին ջնջումը. միւս կողմէն՝ թէ՛ հանրային կարծիքի կարեւոր տոկոս մը, թէ՛ քաղաքական որոշ կազմակերպութիւններ կը պահանջեն որ ամէն գնով գործադրուի արձակուած վճիռը:

Յունուար 7ի Թուրք մամուլը կը յայտնէ թէ նախագահ Ս. Տէմիրէլ այդ հարցին մասին յատուկ տեսակցութիւններ ունեցած է Ազգ. Ժողովի նախագահին, վարչապետին, Սպայակոյտի նախագահին, Սահմանադրական ատեանի անդամներու, նախարարներու եւ մահապատիժին գործադրութեան կողմնակից կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ:

Ս. Տէմիրէլի կարծիքով՝ դժուար որոշում մըն է տրուելիքը, պէտք է լաւ մտածել. «Պետութիւնը թշնամութեամբ, ոխով չի շարժիր. միտքն է որ պէտք է որոշէ» կ'ըսէ ան, աւելցնելով որ հարկ է սպասել Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին որոշումին, հակառակ պարագային Թուրքիա կը խզուի Եւրոպայէն:

Տէմիրէլի հանդիպումները Թուրք մամուլին կողմէ մեկնաբանուած են որպէս մահավճիռը չգործադրելու ուղղութեամբ ընդդիմադիրները համոզելու ջանք:

ՓՔՔ-ի Նախագահական խորհուրդն ալ հարցին առընչութեամբ կոչ մը ուղղած է Անգարայի, թելադրելով որ ողջմտութեամբ շարժին նկատի առնելով Թուրքիոյ ապագան: Կոչին մէջ ըսուած է թէ Էօճալանի մահապատիժին գործադրութիւնը անխուսափելի նոր ողբերգութեան մը դուռ կը բանայ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Բ. զեկուցումը որ Ռոժէ Սմիթի (պատմաբան) կը վերաբերի, «Ի. դարուն ցեղասպանութեան տրամադրութիւնները եւ գործադրութիւնները» խորագիրը կը կրէ: Ան համառօտ կերպով պատմականը կ'ընէ անցեալին եւ ներկայիս մարդուն մարդու դէմ կատարած համատարած ոճիրներուն ու կ'եզրակացնէ թէ թէեւ նախորդ դարերուն եւս մեծ կոտորածներ տեղի ունեցած են, բայց երբեք համատարած եւ կազմակերպուած ծրագիր մը չէ եղած (տե՛ս. էջեր 387–396), ինչպէս Ի. դարուն տեղի ունեցածները:

Իրաւագէտ Ժագ Ֆրանսիյոն (Փարիզ) «Իրաւագիտական երեւոյթներ մարդկութեան դէմ ոճիրներու» խորագիրը կրող ուսումնասիրութիւնով մը կը բացատրէ թէ ցեղասպանութեան դատապարտումի եւ պատժումի օրէնքը Բ. Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ Միացեալ Ազգերու կողմէ քուէարկուած է, մինչդեռ Հայկական ցեղասպանութիւնը անկէ մօտ երեսուն տարիներ առաջ տեղի ունեցած է: Այս բացատրութիւնը ըստ մեզի բաւարար եւ արդարացուցիչ պարագայ մը չէ, այլ պարզապէս բաց դուռ մը կը ձգէ որպէսզի մեծ պետութիւնները իրենց անտարբերութիւնը օրէնքի վահանին ետին պահելով, կարենան պատասխանատուութենէ խուսափիլ: Զմոռնանք որ դաշնակից տէրութիւնները 1915 Մայիս 24-ին Միացեալ-Նահանգներու Պոլսոյ դեսպան Մորկընթաուի միջոցաւ Մեծ Եպարքոս Սայիտ Հալիմ Փաշայի բողոք մը ներկայացուցին ուր կը յայտնէին թէ «պատերազմէն ետք մարդկութեան դէմ գործուած այս ոճիրներուն պատասխանատուները պիտի պատժուին»: Գիտենք թէ պատերազմէն յետոյ ցեղասպանութեան պարագլուխները Պէրլին ապաստանեցան իսկ իրենց արբանեակներէն շատեր ձերբակալուելով, իբր թէ դատուելու համար, Մալթա կղզին աքսորուեցան: Դաշնակից տէրութիւնները Պէրլին ապաստանած ոճրագործները չէի՞ն կրնար ձերբակալել: Նոյնիսկ գիտենք թէ միջոց մը Թալաաթ անգլիական գաղտնի սպասարկութիւններու հետ շփում ալ ունեցաւ: Եթէ այսօր Կէսօ օրէնքը Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը կ'ուզէ անտեսել, որովհետեւ ոճիրը շատ աւելի առաջ գործուած էր, ասիկա պարզապէս կեղծիք մըն է: Իրականութեան մէջ, Հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ հակառակ անհերքելի փաստերու գոյութեան, պետական շրջանակներու մէջ կը տիրէ նոյն մտայնութիւնը, ինչպէս 1918–1922 տարիներուն, երբ կարելի էր ամէն բան ընել, բայց ոչինչ կատարուեցաւ:

Ֆիքրէթ Ատանըր (պատմաբան, Գերմանիա) ծագումով Թուրք այս պատմաբանը «Հայկական ցեղասպանութի՞ւն. Վերադնահատում» խորագիրը կրող զեկուցումով մը ամփոփ կերպով կը ներկայացնէ նախորդ դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ մինչեւ Ա. Մեծ պատերազմը հայեւթուրք յարաբերութիւնները: Մանաւանդ երկրին տնտեսական թէ մշակութային կեանքի մէջ Պոլսոյ հայ համայնքին դերին ակնարկելով, պաշտօնական հրատարակութիւններէ քաղուած փաստերէ մեկնելով կը յայտնէ թէ եթէ մահմետականները թիւով գերակշիռ էին «երկրին փոխադրական միջոցներուն երեք առ հարիւրին, առեւտրական գետնի վրայ (մեծաքանակ) 15 առ հարիւրին հազիւ տէրն էին. մնացեալը ոչ-իսլամ հպատակներու կը պատկանէր»: Ըստ Ատանըրի, 1876-ին Պոլիս լոյս տեսնող 47 օրաթերթերուն կամ պարբերաթերթերուն(6) 13-ը Թրքերէն լեզուով, իսկ 9 հատը հայերէն լեզուով լոյս կը տեսնէր (տե՛ս. էջ 407): Ատանըր իր գրութեան մէջ հայ կուսակցականներու եւ Երիտթուրք պարագլուխներու յարաբերութիւններուն մասնաւոր տեղ տուած է: 1914 Յունիսին Թալաաթի եւ Արմէն Գարոյի մէկ տեսակցութեան ընթացքին այս վերջինին տուած պատասխանը խիստ յատկանշական է երբ կ'ըսէ. «Մենք, հայ յեղափոխականներս, ձեզի պիտի չթոյլատրենք որ իր հայրենական հողին վրայ աշխատող մեր ժողովուրդը ի նպաստ Քիւրտերուն վտարէք» (տե՛ս. էջ 411):

Ատանըր տարագրութեան օրէնքը, ամերիկահայ պատմաբան Ռոնալտ Սիւնիի մէկ ուսումնասիրութենէն մեկնելով, Սարըղամըշի պարտութեամբ ռուսական զօրքերու յառաջխաղացումին պատճառած խուճապին կը վերագրէ (տե՛ս. էջ 413): Այս տեսակէտը, ինչպէս քանիցս մեր հրատարակած ուսումնասիրութիւններուն մէջ անդրադարձած ենք, իրականութեան չի համապատասխաներ: Որովհետեւ՝

Ա) Տարագրութիւնը օրէնքի յայտարարութենէն առնուազն երկու ամիս առաջ սկսած էր:

Բ) Եթէ Դաշնակիցները 1915 Մայիս 24-ի իրենց հաւաքական բողոքագիրը չներկայացնէին Բարձր Դրան, ան իր ոճիրները անձայն-անշշուկ պիտի շարունակէր:

Գ) Եթէ իրօք խուճապի պատճառաւ տարագրութեան օրէնքը ի գործ դրուեցաւ, Պոլսոյ մերձակայ գաւառներէն՝ Նիկոմիդիայէն, Պրուսայէն կամ Թրակիայէն ինչո՞ւ տեղահանութիւն կատարուեցաւ:

Դ) Վերջապէս, տարագրութեան օրէնքը պարզապէս երեւոյթները փրկելու եւ արդարացումի միջոց մըն էր:

Ամէն պարագայի մէջ, հետաքրքրական զեկուցում մըն է ուր Թուրք պատմաբանը կը ջանայ պատասխան մը գտնել հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրին:

Վերջընթեր զեկուցումը որ գիտաժողովին ներկայացուած է, կը պատկանի Թէլ-Ավիվէն պատմաբան Եէր Օրոնի: Իր նիւթն է «Սիոնիստ շարժումի դիրքորոշումը Հայերու ցեղասպանութեան հանդէպ»: (տե՛ս. էջեր 419–428): Պատմաբան Օրոն ծանօթ անուն մըն է: Ան է որ վերջին տարիներս Իսրայէլի մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը ժխտող քանի մը լրագրողներու խիստ յօդուածներով պատասխանեց: Շուրջ տասը էջերու մէջ Օրոն կը ներկայացնէ Սիոնիստ շարժումի առաջնորդ Թէոտոր Հէրցլի եւ իր գործակիցներուն ԺԹ. դարու 90-ական թուականներէն սկսեալ մինչեւ Ա. Պատերազմին վերջը որդեգրած քաղաքականութիւնը: Օրոն Հէրցլի 1896-ին Կարմիր Սուլթանին մօտ ձեռնարկներուն կ'անդրադառնայ ու զայն կը քննադատէ: Բայց պէտք չէ մոռնալ որ Հէրցլ առանձին չէր եւ այդ ժամանակները, մինչեւ իր վաղահաս մահը՝ 1904, թէ՛ Պոլիս եւ թէ Եւրոպա ունեցաւ ջերմ գաղափարակիցներ որոնք բաժնեցին իր ծրագիրը: Այսուհանդերձ, երբ 1901-ին Զուիցերիոյ Պալ քաղաքին մէջ տեղի ունեցող տարեկան ժողովին Հէրցլ Ապտուլ-Համիտը գովաբանող յայտարարութիւն մը կատարեց, հրեայ մտաւորական եւ լրագրող Պէրնար Լազարէ զայն խստիւ քննադատեց:

Օրոն Ա. Համաշխարհային Մեծ պատերազմին Հրեաներու եւ Հայերու գործակցութեան կ'անդրադառնայ (տե՛ս. էջ 421): Արդարեւ, Պօղոս Նուպար Փաշա Սիոնիստ կազմակերպութեան պարագլուխ Սոկոլովի հետ գործակցած է: Օրոն որ իր հաղորդագրութեան մէջ հրէական դիւաններու մէջ Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ կարեւոր վկայութիւններու կ'անդրադառնայ, կը յայտնէ թէ հրեայ լրտեսական կազմակերպութեան պետ Ահարոն Ահարոնսոն 1916 տարուան Նոյեմբերին Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան ուղարկեց խիստ կարեւոր փաստաթուղթ մը որ Մեծ Եղեռնի համար անհերքելի ապացոյց մըն է (տե՛ս. էջ 422): Խնդրոյ առարկայ զգայացունց վկայութիւնը իր աղջկան՝ Սարայի Պոլսէն դէպի Պաղեստին 1915 Դեկտեմբերին կատարած ճամբորդութեան ընթացքին հայ տարագրեալներու ողբալի վիճակը պատկերացնող ականատեսի վկայութիւնն է զոր մենք առենօք հրատարակած էինք(7):

Կը յուսանք որ Օրոն միշտ նոյն թափով Հայ Դատին իր նպաստը կը բերէ:

Գիտաժողովի Դ. նիստին վերջին զեկուցումը կը պատկանի տոքթ. Թէրնոնի: Ան որ տարիներէ ի վեր աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ տեղի ունեցած ցեղասպանութիւններու ուսումնասիրութիւններուն կը մասնակցի, այս անգամ «Դարու սկիզբին տեղի ունեցած հայկական ցեղասպանութեան եւ դարավերջին տեղի ունեցած Ռուանտայի ցեղասպանութեան բաղդատականը» կ'ընէ: Տոքթ. Իվ Թէրնոն կը յայտնէ թէ ուր որ ոճիր մը գործուի, նպատակը եւ գործադրութիւնը նոյն կերպով տեղի կ'ունենայ եւ միշտ ալ ոճրագործը պատիժէ խուսափելու համար պիտի ուրանայ իր յանցանքը: Ան խստիւ կը դատապարտէ արեւմտեան տէրութիւնները որոնք առենին Հայկական ցեղասպանութեան հեղինակները չպատժեցին եւ մեր օրերուն ալ երբ կրնային Ռուանտայի մէջ տեղի ունեցած ցեղասպանութեան արգելք ըլլալ, չեղան ու հանդիսատես մնացին: Ասոր գլխաւոր փաստը կը նկատէ տոքթ. Թէրնոն այն պարագան թէ Գերմանիա Ա. Մեծ պատերազմին իր դաշնակից օսմանեան տէրութեան կրնար լրջօրէն ազդարարելով արգելք ըլլալ, բայց անոր բերած զինուորական օգնութիւնը նախամեծար համարեցաւ եւ լռեց ի տես հայկական Եղեռնին:

Գիտաժողովի մասնակիցներուն ներկայացուցած զեկուցումները ջանացինք Յառաջ-ի ընթերցողներուն համառօտ կերպով ներկայացնել, մերթ մեր դիտողութիւնները աւելցնելով, մերթ ալ ճշդումներ կամ լրացուցիչ տեղեկութիւններ տալով: Հայ Դատի Յանձնախումբը հատորին աւելցուցած է նաեւ Փարիզէն համալսարանի դասախօս Գաթրին Գոքիոյի մէկ գրութիւնը: Գաթրին Գոքիօ անցեալ տարի, Գոլէժ տը Ֆրանսի անդամակցութեան թեկնածու Օսմանեան պատմութեան ԺԶ. – ԺԸ. դարերու մասնագէտ Ժիլ Վայնշթայնի հայկական ցեղասպանութիւնը կասկածի ենթարկող մէկ գրութեան առթիւ յանդուգն յօդուածներով զայն խստիւ քննադատած է: Հատորը կը վերջանայ Ժերար Շալեանի համառօտ մէկ գրութիւնով ուր ան իրաւացիօրէն կը յայտնէ թէ «հակառակ մարդկային իրաւունքներու ճանաչման համար տարուած բոլոր ջանքերուն, աշխարհի զանազան շրջաններուն մէջ դեռ կան տէրութիւններ ուր մարդկային իրաւունքներու գոյութեան ճանաչման համար դեռ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է»:

⁂

Այս հատորին հրատարակութիւնը կը զուգադիպի միջազգային քաղաքական կարեւոր որոշումներու նախօրեակին: Արդարեւ, Թուրքիա որ 1963-էն ի վեր Եւրոպական Միութեան միանալու համար ջանք կը թափէր եւ քանի մը տարի առաջ ալ Լիւքսանպուրկի մէջ երբ կրկին դուռը փակ գտաւ, սրդողած՝ երկու նաւերով 2.500-ի մօտ Քիւրտեր «մարդասէր» Եւրոպային նուէր ղրկեց, այսօր, Հելսինքիի մէջ, Միացեալ-Նահանգներու նախագահ Գլինթընի բարձր յանձնարարականով պաշտօնապէս 2004 թուականին թեկնածու կը ներկայանայ: Այսուհանդերձ, նախքան անդամակցութեան վաւերացումը, ան պարտաւոր է փաստել որ 1839-ի եւ 1856-ի Հաթթը շէրիֆներէն մինչեւ մեր օրերու կիսատ մնացած բոլոր բարենորոգումներու խոստումները լրացուցած պիտի ըլլայ: Բայց կը թուի թէ այս անգամ Թուրքիա իրօք շատ լուրջի առած է մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքները: Ասոր փաստը անմիջապէս տեսանք երբ իսկոյն Հելսինքիէն վերադարձին, Էճէվիթ կ'աւետէր թէ այսուհետեւ ոչ-իսլամները իրենց ազգային կալուածներու նորոգութեան համար արտօնութեան պէտք պիտի չունենան: Բայց մենք աւելի հետաքրքրական գտանք երբ Թուրք մամուլին մէջ կարդացինք որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը առաջին անգամ ըլլալով 76 տարիներու հանրապետական շրջանին մէջ, երկրին քրիստոնեայ հպատակները Ծնունդի առթիւ ուղերձով մը շնորհաւորած է(8): Ի տես այս բացառիկ բարեբաստիկ լուրին, բարեկամ մը դիտել կու տար որ կարելի է նախագահը կ'անգիտանայ իսկ թէ Պոլսոյ կաթողիկէ համայնքը, Եւրոպացիներն ալ միասին հաշուելով, 4.000 հոգի անգամ չի ներկայացներ, իսկ Հայոց շուրջ 60.000 հոգի ներկայացնող համայնքին եւ այսօր հազիւ թէ 2.000 հոգի մնացած յոյն համայնքին Ծնունդի տօնը ոչ թէ Դեկտ. 25-ին, այլ Յունուար 6-ին է:

Հոս պարտք կը համարենք Հայ Դատի Յանձնախումբը ջերմօրէն շնորհաւորել նախ գիտաժողովը պատրաստող մեղուաջան գործունէութեան համար: Յետոյ, նաեւ կարճ ժամանակի ընթացքին այս հատորը հրատարակելով միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութեան յանձնելուն որ դարուս սկիզբը տեղի ունեցող ցեղասպանութեան մը զոհ ժողովուրդ մը ԻԱ. դարը կը թեւակոխէ միշտ սպասելով առկախ մնացած իր արդար դատին դրական վճիռին...:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(6) Օսմանեան Սալնամէն (տարեգիրքը), 1292 (1876) տարուան համար 15 թրքերէն, 10 հայերէն, 14 ֆրանսերէն եւ 10 յունարէն լեզուով լոյս տեսնող թերթերու անուններ կը յիշէ:

(7) Տե՛ս. Arthur Beylerian, «*Les Grandes Puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens dans les archives françaises*», Paris, Publications de la Sorbonne, 1983, էջեր 286–290:

(8) Տե՛ս. *Հիւրրիյէթ* 1999, Դեկտ. 24:

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Շատ շատեր իմացած կամ հիւանդութեան պատճառաւ անձամբ կրած ըլլալու են I.R.M.-ի քննութիւնը (Image de Résonance Magnétique Nucléaire):

Միջուկամագնիսական արձագանգի սկզբունքով մարդկային մարմնի ներքին օրկանները տարրազննելու եւ նկարահանելու այս միջոցը որ ներկայիս կ'օգտագործուի աշխարհի ամէն կողմը, բաւական փուլերէ անցած է:

Նախ ըսենք թէ մեթոտին գիւտարարներն են Ամերիկացի Edward Purcell եւ Felix Bloch, որոնք ֆիզիքական գիտութիւններու 1962 տարուան Նոպէլ մրցանակով վարձատրուած են: Բայց վերոյիշեալ ֆիզիկոսներուն լաբորաթուարի փոքրիկ թիւպի մը մէջ դրուած անծանօթ նիւթի մը I.R.M.-ի մեքենային մագնիսադաշտին մէջ դրուելով ռատիօ-սինեալներուն սպասելուն եւ ողջ մարդու մը մեքենային մէջ դրուելով, անոր մարմնին ներքին կազմին ու քիմիական բաղադրութեան մասին գունաւոր պատկերացումներ ստանալուն միջեւ դեռ նետուելիք մեծ քայլ մը կար:

Ահաւասիկ այս քայլն է զոր կատարելագործեց մեր ազգակից Ռեմոն Տամատեան իր տարիներու անխոնջ աշխատանքին շնորհիւ: Ան իր փորձերը սկսաւ 1969–70 տարիներուն, բայց յարմար ելեկտրամագնիս մը ստեղծելու համար դեռ 7–8 տարիներ անցան ու 1977 տարուան ամրան կրցաւ կատարել մարդու մարմնի առաջին ելեկտրամագնիսական պատկերացումը:

Նախ ան ստեղծեց սքանէրի համար 500 կաուս ուժով մագնիսադաշտ մը, իսկ ռատիօհաղորդիչը աշխատցուց 5 վաթնոց ուժով մը, որ մարդկային մարմնին վնասի սահմանէն հինգ անգամ աւելի ցած էր:

Մարդկային մարմնի բաղադրիչ որոշ աթոմներու ազդանշանները իրարմէ տարբեր ըլլալով դիւրին եղաւ զատորոշել օրինակ հիտրոժէն, ֆոսֆոր, ազոթ, սոտիոմ պարունակող բջիջներէ եկած ազդանշանները:

Միջուկամագնիսական արձագանգի ազդանշանները կը հասնէին մասնաւոր կոճակի մը, ուրկէ անոնք կ'անցնէին ելեկտրոնիկ հաշուիչ մեքենայի, իսկ այս վերջինը զանոնք կը փոխակերպէր գունաւոր պատկերներու զորս կարելի կ'ըլլար տեսնել հեռատեսիլի պաստառին վրայ:

Այսպէս ուրեմն I.R.M.-ի թեքնիքով կարելի եղաւ իրարմէ զանազանել առողջ ու ուռուցքային հիւսկէնները ու յաջողիլ խլիրդներու կանխաճանաչումը:

Գալով ուղեղային հիւանդութիւններուն՝ ինչպէս ինֆարքթ, ներքին արիւնահոսութիւն կամ պլաքներ, նոյնպէս կարելի եղաւ I.R.M.-ի շնորհիւ կանխահաս ախտաճանաչում: Ռեմոն Տամատեան 1972-ին ստացաւ իր Patente-ը որ կը կոչուէր՝ «Խլիրդային հիւսկէններու ախտաճանաչման համար մեթոտ եւ գործիք»:

Ապա ան հիմնեց «Ֆոնար» ընկերութիւնը 600-է աւելի աշխատաւորներով, կատարելագործելու համար I.R.M.-ի մեքենան: 1980 Հոկտեմբերին, առաջին FONAR-QED-80-ը Cleveland-ի հիւանդանոցին ծախուեցաւ, յաջորդը՝ Monterey-Mexico: Իսկ Եւրոպայի մէջ առաջին մեքենան ունեցաւ Շուէտ, Uppsala-ի Աքատեմիքա հիւանդանոցին մէջ: Ապա Ֆոնար-ներ ծախուեցան աւելի քան 150 երկիրներ:

Յետագային ուրիշ ընկերութիւններ եւս ընդօրինակելով շինեցին ու կատարելագործեցին I.R.M.-ի աւելի կոկիկ մեքենաներ, որով ներկայիս աշխարհի գրեթէ բոլոր մեծ հիւանդանոցները օժտուած են:

Ներկայիս ո՞վ կը խօսի Հայ Տամատ-

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԷՋԵՐԸ

Այս երկիրը հատորին մէջ ամէնէն լայն տեղը գրաւածներէն մէկն է: Աւելի քան ութ էջի մէջ տրուած է հսկողութեան տակ խոշտանգուած, մահացած լրագրողներու երկար ցանկը: Նշուած առաջին անունը Մ. Կէօքթէփէ-ինն է որուն սպանութեամբ մեղադրուած ոստիկաններու դատը երրորդ տարին բոլորած է, իսկ մեղադրեալները առժամապէս ազատ արձակուած են: Ապա դատապարտուած 7·5 տարուան:

Գրաքննութիւնը կը գործէ գլխաւորաբար ձախակողմեան եւ քրտամէտ թերթերու, լրագրողներու համար: Այս վերջիններէն շատեր ձերբակալութեան վիճակի մէջ բազմատեսակ բրտութիւններու, նախատինքներու, սպառնալիքներու թիրախ եղած են: Քրտամէտ արտայայտութիւններով գրութիւնները «անջատողական քարոզչութիւն» կը պիտակուին ու անոնց հեղինակները արգելափակման ու դրամական լուրջ պատիժներ կը կրեն:

Կան մամուլի ներկայացուցիչներ ալ որոնք յարձակումներու թիրախ եղած են հրապարակաւ: Անոնք խոշտանգուած են հրապարակային ցոյցերու, կամ օրինական քրտական տօնախմբութիւններու, հաւաքոյթներու առթիւ:

Լրագրողներ զանազան ամբաստանութիւններով առաջնորդուած են դատական ատեաններ, թերթեր, հեռատեսիլի կայաններ փակուած, կամ որոշ ժամանակի համար արգիլուած են: Ծախանարարական յատուկ վերաբերումի թիրախ եղած է հեռատեսիլի քրտական կայանը որ յաճախակի կերպով ամբաստանուած է երկրին ամբողջականութիւնը վտանգի ենթարկելու մեղքով:

եանի մասին, I.R.M.-ի մեքենան մարդկութեան բարիքին համար օգտագործող բժիշկներէն քանի՞ հատը գիտէ կամ կը յիշէ անոր անունը:

Տամատեանի «Ֆոնար» մեքենան 1980-ին Եւրոպայի մէջ առաջին անգամ ստացող Շուէտի «Lakartidningen» պատկերազարդ յօդուածով մը կը ծանօթացնէր երկրին բժշկական դասուն, այս «Հանճար, génie, enfant prodige» Հայը:

Ան զաւակն է կեսարացի Վահան Տամատեանի որ 1915-ի Եղեռնին Տէր-Զօր հասած ու հրաշքով փրկուած որբերէն մէկն էր որ 15 տարեկանին Ամերիկա տարուած է հաւանաբար Near-East Relief-ի կողմէ:

Մայրը Օտէթ Եազըճեան կէս Հայ կէս Ֆրանսուհի է. իսկ ինքը՝ Ռեմոն ծնած է 1936 Մարտ 16-ին, Նիւ-Եորք:

Ան յաճախած է նշանաւոր Juillard երաժշտական վարժարանի ջութակի ճիւղը. 15 տարեկանին, իր ցոյց տուած յաջողութիւններուն համար ստացած է FORD հիմնարկութեան կրթաթոշակը: Ապա ան մտած է Viscons համալսարանը ուր աւարտած է ֆիզիքական գիտութիւններու ճիւղը: Վերջապէս ան ուսած է Նիւ-Եորքի Ալպէր Այնշթայն բժշկական գոլէճը: 1963էն սկսեալ աշխատած է Հարուարտ Համալսարանի հետազօտութիւններու բաժնին մէջ, ուրկէ ստացած է 1967-ին Docteur en biophysique տիտղոսը: Ուրեմն այս շրջանին է որ Town-state-ի բժշկական կեդրոնին մէջ ան կը յղանայ միջուկամագնիսական արձագանգը բժշկութեան մէջ կիրարկելու գաղափարը:

Ռ. Տամատեան, ունի 65-է աւելի գիտական հրատարակութիւններ ու գիրքեր: Ան 1980-ին պարգեւատրուած է ԱՄՆ-ու գիտութեան եւ թեքնոլոժիի ազգային մետալով:

Զմոռնանք յիշել. Նոյեմբեր 1988-ին Երեւան այցին ան յայտարարած է որ ինք բնաւ կորուսած չէ հայութենէ եւ հայկական կեանքէն: Հոն հանդիպում ունեցած ըլլալով կարող ու յառաջադէմ գիտուն ու թեքնիքեններու հետ, փափաքած է «Ֆոնար»ի շինութեան համար համագործակցիլ, բայց դժբախտաբար, այն ատեն Խորհ. Միութեան մէջ տիրող պայմանները չեն թոյլատրած:

Բժ. ՇԱՊՈՒՀ ԿԷՏԻԿ

Նիս

ՔՍԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱԿԻՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՍՏ «ԼՔՍՓՐԷՍ»Ի

Ա. ԴԱՐ

Հրէաստանի հռովմէական զաւառի կառավարիչը՝ Պիղատոս Պոնտացին ձեռքերը լուաց, անտարբեր Քրիստոսի ճակատագրին: 30 թուականի Ապրիլ 7-ին, ձգեց որ խաչուի ան որ Աստուծոյ զաւակն ու թագաւորը կը նկատուէր. Հռովմէացիները կը սխալին, փոխանակ միաստուածութեան միակ կրօնքի մը որ Հռոմի պաշտօնական բազմաստուածութեան կրօնքի անշեղ հետեւորդ կայսրերու եւ կառավարիչներու աչքին փուշն էր, երկու թիրախ պիտի ունենային պայքարի: Բեթղեհէմ ծնած Յիսուս, մկրտուեցաւ Յովհ. Մկրտիչի կողմէ Յորդանանի մէջ: Իր մահը եւ յարութիւնը ծնունդ տուին նոր կրօնքի մը զոր տարածեցին իր առաքեալները, նախ արեւելք, ապա Օսթիայի նաւահանգիստը, Հռոմի թաղերը, այն ատեն որ, 64-ին, քաղաքին հրդեհը պատրուակ կը ծառայէ Ներոնի հալածանքին: 79-ին, կը թուի որ Վեսուվի ժայթքումը, Պոմպէոսի կործանումին հետ, հին ժամանակներու վախճանը կը յայտնէ:

Բ. ԴԱՐ

Տպագրութիւնը դեռ չէ հնարուած, բայց, հնարուած է թուղթը, հնարողներն են Չինացիները 100 թուականին: Չինական խաղաղութիւն կը տիրէ Արեւելք, հռոմէական խաղաղութիւն արեւմուտք, Տրայիանոսի օրով, 116-ին, Հռոմ կը վերագտնէ իր ամբողջ զօրութիւնը շահագործելով ոսկին եւ Դակիոյ (ներկայ Ռումանիան) ցորենը, արեւելքի մէջ ապահովելով ճամբաներ դէպի Հնդկաստան եւ Չինաստան: Սպանացի Մարկոս - Աւրելիանոս, կայսր 161-ին, կը շարունակէ արեւելքի նուաճումը, բայց կը վերըստանձնէ Տրայիանոսի հալածանքը քրիստոնեաներու դէմ, որմէ ան հրաժարած էր: Փիլիսոփայ կայսրը, ստոյիկեան, տարուած՝ Սենեկայով քրիստոնէութիւնը կը նկատէր վտանգաւոր մանրէ մը որ անձնկութեան կը տանի հնադարեան միտքը եւ իշխանութեան կրօնական հիմերը: Իր ողջութեան իսկ, Հռոմի մէջ 173-ին բարձրացած արձանը, կը յիշեցնէր Հռովմէացիներուն, որ ամենակարող կայսրը չէր հանդուրժեր, նոյնիսկ զաւառը, քրիստոնէական վարակումը: Կայսրը երկու թշնամի ունէր՝ քրիստոնեաները եւ բարբարոսները:

Գ. ԴԱՐ

Գ. դարու կրօնափոխութեան զօրաւոր շարժումը, անդիմադրելի կը դարձնէ քրիստոնէական յառաջխաղացումը Միջերկրականի շուրջ: 210-ին, Հռոմի քրիստոնեաները արդէն իսկ կը զարդարէին գետնադամբանները, ուր կը պատարագէին նախքան իրենք զիրենք հոն թաղելը: Կարակալլայի հրովարտակէն ի վեր (212) կայսրութեան բոլոր բնակիչները կրնային հռովմէացի քաղաքացի դառնալ, նոյնիսկ եթէ Իսիսը կամ Միհրը պաշտէին: Հռովմէացիք իրենք ալ արեւելեան ծէսերու խորհուրդին մէջ կը փնտռէին փրկութիւնը: Աղանդները սունկի պէս կը բազմանային:

Դ. ԴԱՐ

Ի տես քրիստոնէութեան տեւական յառաջդիմութեան կայսերական քաղաքներու մէջ, կայսրութեան համար տրամաբանական լուծումն էր քրիստոնեայ դառնալ, պահպանելու համար իր միութիւնը: Այսպէս, 312-ին, Կոստանդիանոս ընդունեցաւ քրիստոնէութիւնը: 313, Միլանոյի հրովարտակը պաշտօնապէս կը կազմակերպէր հանդուրժողականութիւնը: 325-ին, կայսրը որ բնաջնջած էր իր մրցակիցները եւ վերահաստատած կայսերական միասնականութիւնը, համոզուած որ խաչը իրեն յաղթանակ պարգեւած էր, կը նախագահէր Նիկիոյ առաջին տիեզերական ժողովին որ Եկեղեցին կը հաստատէր Պետութեան մէջ եւ պետութիւնը՝ Եկեղեցւոյ մէջ: Մայրը՝ Հեղինէ, կը հիմնէր սրբազան վայրերը, երեւան կը հանէր Երուսաղէմի Ս. գերեզմանը: Կոստանտիանոս յունական Բիւզանդիոն քաղաքը, իր կայսերական մայրաքաղաքը կը դարձնէր՝ Կոնստանդնուպոլիս, 330-ին, շնորհիւ 40 հազար գոթ հողակիրներու: Մայրաքաղաքը, իր դիրքով, կոչուած էր բարգաւաճ ըլլալու: Հռոմի մէջ է, սակայն, որ Եկեղեցին կը հաստատէր Յուլիոս Ա.ը, որպէս քրիստոնէութեան առաջին եպիսկոպոսը 343-էն իսկ: Եթէ, Հռոմի Եպիսկոպոսը ծանօթ էր ծայրայեղ - արեւելքի գոյութեան, իր աշխարհը կը սահմանափակուէր Միջերկրականով: Ծանօթ չէր Խաղաղականի եւ Հնդկական ովկիանոսի նաւարկութիւններուն որոնք կը բացատրէին, հաւանաբար, Զինպապուէի հարստութիւնը, հարաւ - ափրիկեան քաղաքակրթութիւն մը որ, 350-էն իսկ, կրնար քարէ արձաններ բարձրացնել:

354-ին, Հռոմի մէջ կը տօնուէր Ծնունդը, փոխարինելու համար Աւրելիանոս կայսեր հաստատած արեւի պաշտամունքը: Հետզհետէ կը տօնուէր նաեւ արեւելք:

(Շար. 1)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԻՖԻՍԻԱՅԻ (Յունաստան) քաղաքապետարանի Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ, դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Քրիսթին Թողաթլեան: Ան, 1995-ին աւարտած է Յունաստանի ամերիկեան Տիրի գոլէճը, 1996-ին ալ երաժշտական իր ուսումը կատարելագործած է Լոնտոնի «Ռոյըլ գոլէճ օֆ միուզիք» կեդրոնը, ուրկէ վկայուած է որպէս դաշնակահարուհի: Երկու տարի է դասախօս է Գեմպրիճ քաղաքի գոլէճին մէջ: Ք. Թոքաթլեանի յայտագրին մաս կը կազմէին Սքարլաթի, Հայտըն, Պէթհովըն, Ռաւէլ եւ Շոփէն:

ԱԹԷՆՔԻ «Մեծն Բրիտանիա» պանդոկի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18-ին տեղի ունեցած է Եւրոպական Խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութեան կազմակերպած երեկոյթը որու գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած են Տիկին Եղիս Պաստաճեան արտասանելով Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր հայրենի տուն»ը եւ Համազգայինի «Մարալօ» պարախումբը հայկական տարազներով: Հանդիսութեան ներկայ եղած են նախարարներ, դեսպաններ, առոնց կարգին Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

100-ԱՄԵԱՅ ԱՊՐՈՂ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԱԼԵՔ ԳԱՅՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՌՄԱՆՆԵՐՈՎ

Պատմուածքներ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ի՞նչպէս է նայինք Սուրբիկը, անունը Սուրբիկ էր, այնպէս չէ՞:

– Շատ աղէկ է, ձեռագործի մէջ շատ յառաջդիմութիւն ըրած է:

– Շատ աղէկ, շատ աղէկ, քուրիկդ Արշալոյսը ի՞նչպէս է:

– Ան ալ աղէկ է, միասին կ'աշխատին ու ապրուստնին կը ճարեն, նոյնիսկ խնայողութիւն ալ ըրած են:

– Աֆէրիմ, – գոչեց Բարսեղ աղա, որ Գարեգինի երեւումէն ի վեր պահ մը մոռցած էր իր տխուր խոհերը:

Յետոյ աւելցուց.

– Էյ, դուն ի՞նչ կ'ընես կոր նայինք:

– Ես ալ աղէկ եմ, կ'աշխատիմ, արհեստս առաջ տարի, հիմա վարպետ կօշկակար մը եղած եմ ու կրնամ առանձին խանութ մը բանալ:

– Ատոր համար դրամագլուխ պէտք է:

– Ես ալ բաւական խնայողութիւն ըրած եմ, բայց մեր միտքը ուրիշ է:

– Ի՞նչ է տեսնենք:

– Ես եթէ ձեզի հոս չտեսնէի արդէն վաղը յատկապէս գրասենեակ պիտի գայի՝ մնաք բարով ըսելու:

– Ո՞ւր կ'երթաս կոր, – հարցուց Բարսեղ աղա հետաքրքիր:

– Հայաստան պիտի երթանք, – պատասխանեց Գարեգին՝ գլուխը հպարտութեամբ բարձրացնելով:

– Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչպէս... դուն առանձի՞ն, թէ՞ քոյրդ ալ միասին:

– Ոչ թէ միայն քոյրս, այլ Սուրբիկն ալ միասին, ամէնքս ութ հոգի ենք:

– Միւսները որո՞նք են:

– Ինծի տարեկից չորս որբեր, ամէնքն ալ արհեստաւոր, մէկը դերձակ է, երկրորդը կօշկակար, երրորդը սափրիչ ու չորրորդն ալ ատաղձագործ... երկու տարիէ ի վեր մտքերնիս դրինք Հայաստան երթալ, աշխատեցանք, դրամ հաւաքեցինք, պէտք եղած դիմումները ըրինք ու հիմա ամէն բան պատրաստ է... Չորեքշաբթի օրը ճամբայ կ'ելլենք:

Բարսեղ աղա զարմացած, աչքերը խոշոր-խոշոր բացած, Գարեգինին կը նայէր՝ չկրնալով իր ականջներուն հաւատալ:

– Այո, մենք կ'ուզենք մեր երկիրը, մեր հողին վրայ ապրիլ, օտարներէն խեր չկայ մեզի, հոն պիտի կազմենք մեր ընտանիքները, հոն պիտի զարգացնենք, հոն պիտի բազմացնենք... Զմոռնամ ըսելու, որ Սուրբիկը իմ նշանածս է, քոյրս ալ մեր ընկերներէն մէկուն նշանեցի, բայց մեր հարսնիքը Հայաստանի մէջ պիտի ընենք... քանի որ երիտասարդ ենք, առողջ ենք, արհեստ ունինք, բեռ չենք ըլլար մեր հայրենիքին վրայ, ընդհակառակն, կը ջանանք զայն շէնցընել: Մի՞թէ աղէկ չէ մեր ըրածը:

– Շատ աղէկ է, շատ աղէկ, – գոչեց Բարսեղ աղա խանդավառուած, – ա՛խ, իմ ալ նպատակս, երազս այդ էր, բայց չեղաւ ու այսպէս թափառական, ցիր ու ցան մնացինք. գացէ՛ք, զաւակներս, գացէ՛ք, ու Աստուած հետերնիդ ըլլայ:

– Մեր ետեւէն դեռ ուրիշ որբեր ալ պիտի գան, մենք մեր մէջ միութիւն մը կազմած ենք այս նպատակով, ամէն արհեստաւոր որբ կը պատրաստուի երթալու... պիտի ազատինք օտարներու բերնին հոտէն: Հայաստանի մէջ միայն կրնանք մեր արդար վաստակը հպարտութեամբ ուտել:

– Շատ շիտակ կը խօսիս... ո՛ւր էր, թէ ձեր տարիքը ունենայի ու միասին երթայինք, բայց ափսոս, մենք չարչարուեցանք, տառապեցանք, թափառեցանք, ճակատագիրնիս այս է եղեր, Հայաստանը երազեցինք, բայց չկրցանք վայելել... դուք գացէք, վայելեցէք, երջանիկ եղէք, մեզի պէս մի՛ ըլլաք... Աստուած հետերնիդ, զաւա՛կս:

– Շնորհակալ եմ, մնաք բարով, – ըսաւ Գարեգին ու Բարսեղ աղայի ձեռքը համբուրեց, ու ծերունին իր համբոյրը դրոշմեց անոր ճակատին:

Ու մինչ ԱՊԱԳԱՆ զուարթ, կայտառ եւ յուսալից կը հեռանար, կ'երթար, Բարսեղ աղա գլուխը հակեց եւ լուր արտասուեց:

ՎԵՐՋ

Պէյրութ, 1925 Սեպտ. 22

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Ոմն 600 Ֆր. :

ԳԱՇԱՆ. – Խաչիկ Խանթեմուրեան 200 ֆրանք :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները :

Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Սոնիա Պալըգեան մատաղցու միսերը : Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան (Փարիզէն) 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զարզավաթճեան (Փարիզէն) 2500 Ֆր., Օրիորդ Զմրուխտ Օպոզեան 2000 Ֆր., Պր. Ալեքսանտր Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Քրաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճնկըրտեան, Ժ. Ժ. Գ. Մասթէրինք, եւ Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Բէքմէզեան 1000–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հայկուշ Փափազեան, Տիկին Մատլէն Պասմաճեան, Տիկին Յասմիկ Դանիէլեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կավրիէ, Պր. Արա Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Արմուտեան, Տիկին Մարի Արսլանեան, Տիկին Ազնիւ Աճէմեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէրէքլեան (Թարարէն), Տիկին Մարի Ապատեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Սօմունեան 150–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Ճենկճեան, Տէր եւ Տիկին Պայընտրեան, Տէր եւ Տիկին Պէշիկթաշլեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Արմուտեան, Տիկին Սիլվա Աղտամլեան, Տէր եւ Տիկին Մահտէսեան, Տէր եւ Տիկին Անքըրցեան, Տիկին Մերի Դանիէլեան, Տիկին Տիանա Ռիպայէ, Տիկին Էլիզապէթ Տայմ, Տէր եւ Տիկին Աքսարլեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Փաշապէզեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Փաշապէզեան, Տէր և Տիկին Արմէն Մասիսեան, Նաթալի եւ Կրէկօրի, 100–ական ֆրանք, Տիկին Պայծառ, Տիկին Ժերոմ Թալարօն, Մի Ոմն 50–ական ֆրանք :

Մատաղօրհնութեան առթիւ ճաշին մասնակցութիւննին բերին նաեւ՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարկրիթ Փաշապէզեան, Մի Ոմն, Թագուհի Ղազարեան, Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը, Լիոնի Կապոյտ Խաչուհիները, Լիոնի Կարմիր Խաչուհիները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փաշապէզեան եւ Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Սամաթալեան :

(Շար. Ա. էջէն)

Թացած են, մեռած են Յունուար 6–ին : Շնչահեղձ եղած են ջերմութեան գործիքէ մը այն պընկալոյին մէջ որ որպէս բնակարան կը ծառայէր :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, հիւանդները այլեւս իրաւունքը պիտի ունենան գիտնալու թէ ի՛նչ վտանգներ կը սպառնան իրենց վիրաբուժական գործողութեան մը կամ պարզ քննութեան հետեւանքով : Այս է Պետութեան խորհուրդին տուած որոշումը :

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ քաղաքապետը՝ Վ. Եակովլեւ եւ նախկին վարչապետ Պրիմակով որոշեցին զօրավիգ կանգնիլ Պուտինի նախագահական թեկնածութեան : Երկուքն ալ դաս մը քաղած են երեսփոխանական վերջին ընտրութեանց կրած իրենց պարտութենէն : Պրիմակովի պարագան թէեւ շատ որոշ չէ տակաւին : Թեկնածու են նաեւ Ժիրինովսկի եւ Զիուգանով (համայնավար) :

ԳԼԻՆԹԸՆ ամոլը, Յունուար 5–ին Նիւ Եորքի շքեղ արուարձանին՝ Շափաքուայի իր ապարանքը փոխադրուեցաւ : Այլեւս հոս պիտի մնայ Հիլարի Գլինթըն ծերակուտական աթոռի իր ընտրապայքարը տանելու համար :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Տիվանի մահուան առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրէ Կեդրոնական Սանուց Միութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին :

UGAB - LYON

Le Repas mensuel de l'U.G.A.B.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est assurément
une cuisine arménienne
savoureuse et traditionnelle.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est le plaisir de partager
des instants gourmands
où vous ne serez jamais déçu
car l'amitié et la convivialité
sont toujours au menu.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est au 12, rue Emile Zola —Lyon 2e
Métro : Bellecour ou Célestins
Prix du repas: 70 F — Etudiants: 30 F
Prochain rendez-vous :
Le Dimanche 16 Janvier à midi
Confirmez votre venue au :
04 78 35 06 56

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը նախատեսում է կազմակերպել սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման մէկամսեայ դասընթացքներ համապատասխանաբար՝ նախակրթարանների, միջին դասարանների եւ աւագ դպրոցի ուսուցիչների համար :

Դասընթացքները կազմակերպելու է Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը, «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնում, որ իբրեւ առանձին ուսումնական ստորաբաժանում հիմնադրուել է Խաչատուր Աբովեանի անուան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի շրջանակներում : Դասընթացքների պատասխանատուն է կենտրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների թեկն. փրոֆ. Ս. Դանիէլեանը :

Դասընթացքները վարուելու են արեւմտահայերէնով, Հայաստանի և Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտների ներգրաւմամբ : Սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման ծրագիրը՝ աջակցութեան ակնկալիքով, ներկայացուած է նաեւ «Հայաստան» Հիմնադրամի քննարկմանը :

Դասընթացների կազմակերպական աշխատանքներն իրականացուելու են Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան Միջազգային ծրագրերի համադրման կենտրոնի միջոցով : Սփիւռքի կազմակերպութիւնները եւ կրթօճախները կարող են իրենց յայտերը ներկայացնել նախարարութիւն՝ ուսուցիչների քանակի, նախընտրելի ժամկէտների նշումով :

Հրաւիրուող ուսուցիչների կեցութեան պայմանները, դասընթացքների ուսումնական ծրագրերը եւ դասատախտակը կը ներկայացուեն համապատասխան յայտերի առկայութեան դէպքում :

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար դիմել ՀՀ Դեսպանութիւն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 12. 98. 00
Fax : 01. 42. 12. 98. 03.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10.30–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔԸ կը կատարուի :

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10.30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար :

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու :

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն. :

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14.30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 - 03 - 53 - 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 - 46 - 88 - 36

Մուտքը ազատ է :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme :
Les élèves des écoles de la CBAF
Thétre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

Կիրակի
Յունուար 9
DIMANCHE
9 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 255

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 19·814 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.814

Autour de la publication du dernier livre d'YVES TERNON

Du négationnisme, mémoire et tabou

(éd. Desclée de Brouwer)

par Raymond H. KEVORKIAN

Dès sa parution, le dernier ouvrage d'Yves Ternon, essentiellement consacré à l'élection contoversé du turcologue Gilles Veinstein au Collège de France, n'a pas, c'est le moins que l'on puisse dire, laissé indifférent la communauté universitaire et les plus attentifs des observateurs de la presse parisienne. On a même constaté, dans l'article publié en guise de réponse à ce livre par Pierre Vidal-Naquet dans **Le Monde** daté du 3 décembre qu'Yves Ternon avait fait mouche en appuyant là où cela fait mal. Alors que le chantre du négationnisme avait pris, quelques mois auparavant, au plus fort de la polémique concernant G. Veinstein, des positions en contradiction avec le combat qu'il a lui-même mené toute sa vie, sa «réponse» apparaît, plus qu'une critique de l'ouvrage d'Yves Ternon, comme une tentative de correction de la ligne adoptée précédemment. Trop manifestement incohérent, amalgamant les bons et les mauvais arguments, son premier article n'avait, en effet, aucunement convaincu les observateurs connaissant le dossier, mais tout au plus révélé la fidélité de Pierre Vidal-Naquet à des amis défendants une mauvaise cause. Des contacts avec de jeunes collègues —nous pensons à l'interview accordée à Mikaël Nichanian pour le journal du Nor Seround, **Hayastan**— lui ont fait semble-t-il prendre conscience des dégâts qu'il avait ainsi commis, dont les conséquences ont été d'autant plus graves que sa démarche émanait d'une personne respectée dont les avis étaient pris très au sérieux. Si nous avons été nombreux à ressentir comme une trahison sa «défense» de Gilles Veinstein, nous imaginons aussi à quel point sa propre bévue a dû ulcérer ce savant distingué. Nous notons cependant, avec une certaine tristesse, que dans sa «Réponse à Yves Ternon» publiée dans le **Monde** du 3 décembre, Pierre Vidal-Naquet s'est enfoncé un peu plus. Tout en voulant rectifier le tir sur quelques points indéfendables, pour acquérir une position évidemment plus conforme à son image, il conteste l'analyse d'Yves Ternon, accusé de ne pas faire «précisément dans la nuance», lui reprochant de considérer les propos de Gilles Veinstein comme ceux d'un négationniste. Pierre Vidal-Naquet fait notamment une distinction majeure entre les positions de Bernard Lewis, qu'il considère comme motivées par le double soucis de maintenir serré «le grand cordon de l'extermination majeure» et les bonnes relations entre la Turquie et Israël, et l'argumentation développée par Gilles Veinstein, qui lui semble «ne pas mériter l'épithète de négationniste». Loin de mettre les deux hommes dans le même sac, Yves Ternon se contente pourtant de montrer qu'avec une formulation plus précautionneuse —qui, nous semble-t-il, est plus le fruit d'une prudence induite par la condamnation de Bernard Lewis, qu'une différence de fond— Gilles Veinstein reprend, volontairement ou pas, l'argumentation que l'on trouve dans les publications des officines turques d'Ankara directement rattachées aux services du premier ministre turc. Ajoutons que la position adoptée par Gilles Veinstein en 1995 est aujourd'hui devenue intenable, mais qu'en définitive on exige de nous de considérer qu'il ne s'agit pas de négationnisme, mais des scrupules d'une historien subtil qui a besoin de toucher pour croire.

Outre l'article de Pierre Vidal-Naquet, accompagné d'un texte très neutre du médiateur du **Monde**, une seconde attaque a visé Yves Ternon de façon encore plus personnelle dans un éditorial de la revue l'**Histoire**, celle-là même qui suscita l'article de 1995 sur lequel s'appuie «l'accusation» pour démontrer la nature négationniste des propos de Gilles Veinstein. En guise de débat, le ou les auteurs de l'éditorial commence par qualifier Yves Ternon de «champion de la cause arménienne». Pour qui connaît l'œuvre d'Yves Ternon, qui ne se limite pas à la seule étude du génocide arménien, mais embrasse plus généralement le phénomène génocidaire durant tout notre siècle, ce qualificatif ne peut que faire sourire. On utilise là le bon vieux procédé du discrédit à appliquer à celui qui dérange une communauté d'individu qui ne semblent pas trop aimer rendre des comptes pour ce qu'ils font. Car on confond allègrement débat universitaire et liberté de l'historien avec la responsabilité de celui-ci. Porteur de légitimité, il peut évidemment s'exprimer sur des sujets qu'il ne maîtrise pas, mais dans ces conditions, il doit s'attendre à trouver face à lui des gens qui dénoncent non sa liberté d'opinion, mais l'usage malveillant qu'il en fait. Notons que la loi Gayssot, dont l'**Histoire** semble si mécontente, a tout de même permis de faire cesser des abus humiliants pour les descendants des victimes. Mais il est vrai que ceux qui n'ont pas lu la prose négationniste diffusée par Ankara ne peuvent pas faire de parallèle avec le texte incriminé de Gilles Veinstein. Comme le rappelle opportunément Yves Ternon, l'essentiel de l'argumentaire développé par l'Etat turc s'y trouve joliment agencé —mais peut-être est-il permis de penser qu'il s'agit là d'un simple hasard, comme l'est sans doute l'utilisation de sources aussi douteuses que le livre de Kamuran Gürün et les travaux de H. Lowry, dont le premier est connu comme travaillant directement sous les ordres de l'armée turque, tandis que le second a été pris par ses pairs américains en flagrant délit de collaboration avec l'ambassade turque aux Etats-Unis sur justement un dossier négationniste (l'affaire a fait grand bruit dans les milieux universitaires).

Comment interpréter ces deux réactions à la publication du dossier constitué par Yves Ternon? Parmi les nondits, je pense que sa contribution publique — comme celle de Catherine Coquio voici un an — a dérangé ceux qui voulaient que les «cercles arméniens» ou les «historiens amateurs» soient isolés dans leurs protestations contre le cynisme et la malveillance et exclus du droit de tenir un discours universel sur le négationnisme d'Etat et ses avatars en millieu universitaire. Le qualificatif de «champion de la cause arménienne» employé par l'**Histoire** pour désigner Yves Ternon est à cet égard révélateur de l'intention de l'éditorialiste de renvoyer l'historien des génocides à un statut de militant pour vider son discours de toute légitimité. Cette même légitimité que revendiquent notamment certains de ceux qui ont défendu la réputation de G. Veinstein. Si l'on y regarde de plus près, on constate que pour défendre cette légitimité, qui ne devrait s'affirmer que par la qualité de ses travaux, cette école n'hésite pas à employer des moyens douteux, comme la rédaction d'une pétition qui est en flagrante contradiction avec les positions de G.V. — Yves Ternon a justement mis en évidence cette «contorsion» — pour faire signer des collègues dont il est probable que la plupart ignoraient le fond du dossier, mais ont néanmoins signé un document qui prend la défense de l'honneur baffoué d'un collègue.

Ceci dit, on notera aussi, en marge de cette affaire, qu'au sein de l'école de turcologie française on ne trouve pas un seul chercheur qui se soit sérieusement penché sur le «dossier arménien» et ait fait l'effort de consulter les sources multiples qui l'éclairent. Ce qui revient à dire que l'école légitimée, dont Gilles Veinstein est l'un des leaders, si ce n'est le principal inspirateur, n'a pas à avoir d'avis autorisé sur la question arménienne, préférant traditionnellement se retrancher dans un silence presque absolu — on note quelques timides signes d'intérêt — sur une affaire arménienne qui n'est pourtant même plus totalement tabou en Turquie aujourd'hui.

Une seconde pétition de soutien à Gilles Veinstein, plus encourageante, est présentée dans l'ouvrage d'Yves Ternon. Elle invite notamment les autorités turques à ouvrir leurs archives — sous-entendu de ne plus faire semblant comme cela est le cas depuis 1990 — sans restriction aucune. Nous suggérerions à cet égard les dossiers de la Commission Mahzar qui a instruit le procès des chefs jeunes-turcs, lesquels contiennent tous les télégrammes et documents confidentiels envoyés par le ministère de l'Intérieur aux valis locaux et conservés malgré les ordres de destruction. Les signataires semblent ainsi indiquer que le moment est venu de se pencher sur le dossier. Peut-être peut-on espérer alors, malgré les réticences multiples, qu'on cessera en France de gérer politiquement le génocide des Arméniens pour faire une place à l'étude du processus d'extermination à laquelle nous avons droit. A ce jour, l'université française ne s'est malheureusement pas démarquée nettement des politiques sur ce sujet. Elle tient toujours pour suspecte toute personne qui voudrait, si l'on peut dire, institutionnaliser ce sujet d'étude, le légitimer. Mais, comme le rappelle Yves Ternon dans sa conclusion, cette affaire a eu le mérite d'interpeler la communauté universitaire française, qui est ainsi sortie de son ignorance ou de son indifférence.

Le livre de Yves Ternon est paru en même temps qu'était diffusé un dossier intitulé «l'affaire Veinstein-Dagron», qui reprend les principaux documents illustrant les débats. Brièvement introduit par Claude Mutafian, ce livret constitue une mine d'enseignements pour ceux qui s'intéressent aux méthodes de désignation pratiquées parfois au Collège de France. En soutenant contre vents et marées la candidature de Gilles Veinstein, l'administrateur du Collège de France s'est semble-t-il impliqué dans une mauvaise affaire qui ternit l'image de ce savant byzantiniste. On notera ainsi que c'est en enfreignant, volontairement ou non, le règlement intérieur du Collège que Gilles Veinstein a été «élu» à la majorité simple des professeurs présents, alors qu'une majorité absolue était requise. Ce qui revient à dire qu'on a, en la circonstance, fait peu cas des votes contre l'élection. Quand l'institution décide..., il semble que les règles démocratiques soient parfois enfreintes par ceux qui sont précisément chargés de les faire respecter.

ԱՆՎԵՐՆԱԳԻՐ

Գրեց՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ամէնուր թատրոնը լաւագոյն միջոցն է որեւէ հասարակութեան մօտ, նրա կեանքի մասին, բարոյական ու քաղաքական հասունութեան մակարդակն հասկանալու, ուսումնասիրելու եւ եզրակացութիւններ հանելու համար: Հասարակական կեանքն առողջ է, երբ թատրոններում արտացոլւում են նրա կեանքի բոլոր հակադիր ուղղութիւնները: Զանազան իրարամերժ դրոյթներից ստեղծուած, խմաստաւորուած, ի մի բերուած ամբողջութիւնը բեմում, չփոթի մատնուած մտքերն ու գործողութիւնները ազատագրել, մաքրել է կարող: Թատրոնի մշակութային դերը հարկաւոր է գիտակցել իբրեւ այդպիսին: Տիրող հիւանդագին հոգեվիճակների բերումով, թէ՛ Սփիւռքում, եւ թէ՛ Հայաստանում, հայ բեմը միշտ անկարող է եղել առարկայօրէն քննելու իր հասարակական հարցերը:

Հայ թատրոնը, վերջին մի քանի տասնամեակներում, պարտադրաբար միջազգային «սառն պատերազմի» ենթական լինելով՝ թերացել է իր կեանքի էական խնդիրների ճշմարիտ պատկերն ներկայացնելու եւ դրա խիրայատուկ վիճակն արտայայտելու մէջ: Այս է պատճառը, որ մինչ օրս նրա ամենակարեւոր ու արժէքաւոր թատերագիրները, իրենց հեղինակութիւնների բուն բովանդակութեամբ, երբեք բեմ չեն հանուել: Ամէնուր նրանց յարմարեցրել են: Հայաստանի բեմերի վրայ աշխատող թատերական գործիչները, նշուած խրավիճակի՝ «սառն պատերազմի», դեռ միամիտ զինուորներն են, որոնք հաստատուած ու բնաւորութիւն դարձած ընթացքի զոհը դառնալով, կորցրել են իրենց անաչառ դատողութիւնը: Նրանց գզային բնաւորութիւնը, չփոթուած է թերադնահատութեամբ, կամ չափազանց չոյանքով, տխտղոսներով ու չքանչաններով՝ անտեղի ու անհիմն ամբոխային ծափահարութիւններով: Այսօր նրանք անկարող են ըմբռնելու, որ հիմնաւոր քննադատու-

(Շար·ը Գ· էջ)

Les Arméniens en Italie

(jusqu'au XVIIIe siècle)

Les colonies arméniennes en Occident sont pour leur grande majorité relativement récentes, constituées par les descendants des rescapés du génocide de 1915. En Europe, la plus importante est de loin celle de France, environ cent fois plus grande que celle d'Italie. Mais tout au long de l'histoire c'est ce dernier pays qui eut les liens les plus étroits avec l'Arménie: les rapports arméno-italiens sont d'une richesse incomparable avec ceux que les Arméniens ont pu avoir avec d'autres peuples européens. Parmi les nombreuses raisons de cette situation privilégiée, on peut citer l'ancienneté des contacts entre l'Arménie et les possessions romaines d'Asie, la christianisation étatique de l'Arménie et l'attrait de Rome qui en découla, ou encore les relations commerciales tissées avec les cités marchandes italiennes qui sillonnaient la Méditerranée au Moyen Age.

L'Arménie et l'Empire romain

Le premier contact entre Arméniens et Italiens eut lieu en Asie Mineure, lorsqu'au 1er siècle av. J.C. l'expansion romaine à l'est se heurta à une coalition arméno-pontique, scellée entre le roi Tigrane le Grand et son beau-père Mithridate Eupator, roi du Pont. Tigrane fut vaincu par Pompée mais conserva son royaume. Ces événements sont abondamment rapportés par plusieurs historiens grecs et latins.

Dès cette époque, la littérature latine se fit l'écho de plusieurs mythes liés à l'Arménie, comme celui de l'Araxe fleuve indomptable évoqué dans la description du bouclier d'Enée. Au II' siècle, Juvénal rapporte même la présence de mages arméniens à Rome, probablement ceux qui, selon Pline l'Ancien, ont accompagné le roi d'Arménie. Entre-temps avait eu effet eu lieu un important événement: suite à un accord romano-iranien, le frère du roi parthe inaugura la dynastie des rois arsacides arméniens, mais à la condition d'aller recevoir l'intronisation à Rome des mains de Néron. Plusieurs historiens nous ont laissé la description de ce spectaculaire voyage, en 66 ap. J.C. : le roi Tiridate Ier était accompagné d'une nombreuse suite, et peut-être faut-il voir là la première ébauche d'une population arménienne à Rome.

L'un de ses descendants, Tiridate III, imposa le christianisme à l'Arménie avant que l'Empire romain ne devienne lui aussi chrétien. Bien entendu, cette parenté religieuse favorisa les échanges, d'autant plus qu'en 387 le royaume d'Arménie fut partagé entre ses deux voisins; l'Armenia Minor, à l'ouest de l'Euphrate, intégra l'Empire romain. On trouve au IVe siècle plusieurs témoignages d'Arméniens citoyens romains en Italie : le fameux rhéteur Prohaeresios, le Cappadocien Quirillus, l'eunuque Aedesius. Le pouvoir d'attraction de Rome, lieu des martyrs de saint Pierre et saint Paul, n'allait dès lors jamais cesser: voyageurs ou pèlerins rêvaient de se rendre dans la Ville éternelle — ainsi le «père de l'Histoire» arménien, Moïse de Khorène, signale lui-même son passage—, et il est probable que certains d'entre eux restaient dans la péninsule.

Les Arméniens en Italie byzantine (VIe-XIe siècle)

Au Ve siècle l'Arménie se retrouva divisée entre la Perse sassanide et l'Empire byzantin. Lors de la reconquête de l'Italie sous Justinien, au VIe siècle, de nombreux contingents arméniens intégraient l'armée byzantine, et l'un des deux grands généraux de l'Empire, Narsès, était lui-même arménien. Plusieurs papyrus de Ravenne, datés de la fin du VIe et du début du VIIe siècle, parlent du «Numerus armeniorum» de l'armée byzantine, et le quartier de Classe s'appelait alors Armenia.

Le peuplement arménien concerna encore plus l'Italie du Sud et la Sicile, restées longtemps byzantines. Parfois on assista même à une installation forcée; Constantin VI déplaça en Sicile des habitants du «thème des Arméniaques», parmi lesquels il devait y avoir bien des Arméniens, en 792, et le général Nicéphore Phocas installa en 885 des populations arméniennes en Calabre. Plusieurs de ces Arméniens d'Italie méridionale laissèrent une trace dans l'histoire : citons l'usurpateur Mjej (Mezezios) au VIIe siècle, le gouverneur de Sicile Mouchegh (Musele) et le vainqueur de Bénévent Smbatik (Symbathicius) au IXe siècle.

De manière plus globale, on possède une série de faits et de documents prouvant une présence arménienne conséquente en Italie du Sud dans le haut Moyen Age, qui s'explique très probablement par l'héritage de cette reconquête byzantine. Ainsi le fondateur de l'Eglise arménienne, saint Grégoire l'Illuminateur, est vénéré à Nardo, à Naples et à Palerme. Une partie de ses reliques aurait été transférée dans la première ville dès le VIII' siècle et sa statue domine encore une façade de la place centrale. Quelques siècles plus tard, son crâne aurait été transféré à Naples, où existent encore le quartier et l'église «San Gregorio armeno», cette dernière offrant dans sa décoration intérieure des épisodes de la vie du saint. Plus concrètement, on mit à jour en 1742 un énorme calendrier lapidaire où il est mentionné à trois reprises, avec en plus une mention des vierges martyres d'Arménie Hripsimé et Gayané: daté du IXe siècle, c'est un témoignage indubitable d'une présence arménienne dès cette époque dans la capitale de Campanie.

Les Pouilles et la Basilicate ne sont pas en reste. Un document notarié de Bari, daté de 990, porte une signature en arménien, et une église arménienne, Saint-Georges, y est signalée dès le

par
Claude MUTAFIAN

XIe siècle. Une telle église correspond bien sûr à l'existence d'une communauté arménienne. En ce même siècle sont documentées les églises S. Maria de Armenis de Matera et de Forenza. L'une des églises de cette dernière ville possède encore un tableau du XIe siècle représentant la «Madonna dell'Armenia». L'église arménienne de Matera existe toujours, de même que S. Andreas de Armenis à Tarente, mentionnée au XIVe siècle.

Les Arméniens à Rome

Rome constitue un cas à part à cause de toute la symbolique chrétienne qui s'y attache. Les actes du concile du Latran de 649 font état d'un «monastère des Arméniens» et d'un «monastère des Ciliciens». Ce dernier est situé sur le lieu du martyre de saint Paul, et la chronique de Benoît de Saint-André en attribue la fondation à Narsès. Sur cet emplacement se dresse maintenant l'abbaye trappiste des Trois Fontaines, qui possède dans son cloître deux inscriptions arméniennes, de 1267 et de 1305. Y a-t-il eu continuité de la présence arménienne? On ne peut l'affirmer.

Au XIIIe siècle en tout cas, la présence arménienne à Rome est amplement documentée: une inscription de 1246 au Quirinal, actuellement aux Musées du Vatican, plusieurs manuscrits copiés et enluminés dans la Ville éternelle —le plus ancien connu est daté de 1239—, et une église, Saint-Jacques-des-Arméniens, sur l'emplacement de la place Saint-Pierre. Cette église ayant dû être détruite, les Arméniens reçurent au XVIe siècle l'église de Santa Maria Egiziaca, ex-Temple de la Fortune virile, qui fut échangée au XIXe siècle contre l'église Saint-Blaise. A cette époque aussi fut fondé le Collège pontifical arménien, qui reste une sorte d'héritier de cette «Rome arménienne».

Les Arméniens en Italie centrale et septentrionale (XIe-XIIIe siècle)

En Italie du Nord, deux témoignages isolés au XIe siècle peuvent correspondre à des installations de petites communautés monastiques. Ce sont deux ermites arméniens émigrés en Italie, canonisés peu après leur mort et devenus saints protecteurs de leurs villes d'accueil : San Simeone à Mantoue et San Davino à Lucques.

C'est toutefois un peu plus tard, à partir du XIIIe siècle, qu'allait prendre son essor la présence de communautés arméniennes en Italie du Nord et du Centre, reflétée par tout un réseau d'églises et de «domus», ou «maisons», jouant le rôle d'auberge et de lieu de rassemblement. On possède ainsi dès 1210 la mention du testament d'un riche habitant de Pontecurone, un bourg situé à mi-chemin entre Gênes et Milan sur la via Postumia romaine. Il léguait ses biens à des moines arméniens, à charge d'y construire un hospice pour les malades et les voyageurs. On voit ici le double rôle, religieux et commercial, qui allait caractériser tous ces établissements arméniens en Italie. Les légataires sont appelés: «Révérends pères de Saint Pierre de l'ordre de Saint Basile». Ce terme de «Brasiliens» s'appliquait alors à tous les religieux orientaux, supposés suivre la règle de Basile de Césarée. La situation de Pontecurone sur la route de Gênes vers l'intérieur, et le fait que cette donation suit de peu le privilège accordé aux Génois par le roi arménien de Cilicie Léon Ier en 1201, mettent l'accent sur le rôle commercial de cet établissement.

Les «domus» suivantes dont la mention nous est parvenue au XIII' siècle ont une position géographique qui va dans le même sens. On trouve ainsi une «Armenis Domus» à Ancône en 1248, sous la protection d'Innocent IV. Peu après, en 1253, c'est encore par un testament que les Arméniens de Venise reçurent une «domus». Sur la même côte adriatique, à Rimini, une église arménienne Saints-Jean-et-Matthieu est signalée sur un colophon de 1254. Du côté tyrrhénien, on note en 1263 l'église Sainte-Croix des Arméniens de Sienne, et vingt ans plus tard un colophon mentionne l'église et l'hospice Saint-Matthieu à Salerne. A l'appui des motivations commerciales dues à des évidences géographiques manquent des noms de marchands arméniens. Les actes notariés sont muets sur ce point, et il faut supposer que ces marchands ont laissé peu ou pas de traces nominales.

Toujours au XIIIe siècle, Pérouse, et éventuellement Orvieto, constituent des cas à part. Orvieto avait en 1288 une église arménienne du Saint-Esprit. Quant à Pérouse, on possède plusieurs manuscrits arméniens qui y furent copiés dès le début du XIVe siècle. Mais auparavant l'église San Matteo degli Armeni est mentionnée en 1272, et en 1279 le roi arménien de Cilicie Léon II lui offrit un bréviaire, ce qui suppose que cette communauté arménienne était déjà bien connue. Sa raison d'être n'est certainement pas commerciale, elle est probablement à chercher plutôt du côté franciscain. Nous sommes là en pleine terre franciscaine, et les frères mineurs étaient entrés en contact avec le monde arménien, en Cilicie et en Arménie, dès l'approche du milieu du XIIIe siècle. On peut donc supposer que ces contacts ont engendré une émigration, essentiellement monacale au début, d'Arméniens dans la région ombrienne.

Les implantations arméniennes en Italie au XIVe siècle

Le XIV' siècle fut indubitablement l'âge d'or de l'émigration arménienne en Italie. L'une des raisons essentielles en était la décadence du royaume arménien de Cilicie, due à la fin de l'alliance mongole. L'intensification des attaques mameloukes à partir de la Syrie provoqua la fuite de populations entières, en particulier des régions ciliciennes proches de la Syrie. La frontière était l'Amanus, appelé par les Francs «Montagne Noire», parsemé de couvents arméniens et syriens dont l'existence devenait de plus en plus précaire. D'où cette émigration des «Basiliens de la Montagne Noire» vers des terres dont les habitants étaient familiers, c'est-à-dire essentiellement en Italie; tant les missions catholiques que la fréquentation des ports ciliciens par les navires génois ou vénitiens avaient en effet favorisé les contacts arméno-italiens.

Le premier jalon important fut posé à Gênes, où en 1307 un banquier offrit un terrain à deux frères de «l'ordre de Saint Basile en Arménie, originaires de la Montagne Noire d'Arménie». Dès l'année suivante fut posée la première pierre de l'église San Bartolomeo degli Armeni, qu'on peut encore voir dans la capitale ligure. Les «moines barthélémites» devinrent célèbres dans la péninsule.

Après Gênes, une fondation basilienne est attestée en 1308 à Padoue, avec sa «maison arménienne». Peu après, en 1321, les communautés arméniennes de Parme, Florence et Bologne font l'objet de recommandations de Jean XXII dans trois lettres datées du 8 octobre. A cette époque la papauté voyait d'un œil très favorable ces installations, allant jusqu'à prendre le parti des Arméniens contre les Latins au cours de certains différends, comme ce fut le cas en 1312 à Fasioli (Manfredonia).

L'Archivio di Stato de Venise possède le testament, daté de 1341, d'une «Maria armena» qui fit bénéficier les «maisons arméniennes» de Bologne, Pérouse, Sienne, Gênes, Orvieto et Venise. A la même époque existaient aussi un couvent arménien à Milan et un monastère à Pise; peu après, en 1374, on trouve des Basiliens arméniens installés à Faenza, entre Bologne et Rimini.

Une telle prolifération nécessitait une structure institutionnelle. En 1356, Innocent VI donna son accord à la création d'un prieuré général des Basiliens arméniens, à condition de passer à la règle de saint Augustin et d'adopter les constitutions dominicaines. Dès lors se réunirent régulièrement des chapitres généraux. La «catholicisation», suivie d'une inévitable «italianisation», entraîna trois siècles plus tard la suppression de l'ordre. Celle-ci fut promulguée par Innocent X en 1650, alors qu'il ne restait plus que quatre maisons (Gênes, Pontecurone, Milan, Pavie) et pratiquement aucun frère arménien.

Quelques aspect culturels arméniens en Italie

De nombreux indices montrent qu'une telle population immigrée a laissé des traces en Italie. Près de Pise par exemple, la belle Chartreuse de Calci a été construite grâce au legs d'un marchand arménien de Pise, Mirantus (en arménien Mihran), en 1366. C'est là un bon exemple qui prouve que ces marchands arméniens, aux XIIIe et XIVe siècles, ont pu exister sans laisser de trace dans les archives : on ne connaît ce marchand, pourtant très riche, que par cette donation.

Dans un autre domaine, on a du mal à interpréter les nombreuses références à l'Arménie parsemées dans divers manuscrits de Léonard de Vinci. La plus spectaculaire figure dans les «Lettres arméniennes» que renferme le Codex Atlanticus de la Biblioteca Ambrosiana milanaise(1487). On y lit entre autres : «Me retrouvant moi-même dans ces parties d'Arménie», et il est fortement question du mont Taurus. Ce voyage supposé de l'auteur en Arménie reste très controversé. Comme il parle ailleurs de Chypre et de la Cilicie, il n'est pas exclu qu'il ait voyagé dans cette région, la Cilicie ayant continué à s'appeler souvent «Arménie» même après la chute du royaume. Quoi qu'il en soit,

ԱՆՎԵՐՆԱԳԻՐ

(Տար. Ա. էջէն)

թիւնը, իր մէջ շատ աւելի սէր, գնահատանք ու յարգանք է կարող պարունակել, քան թատրոնի նկատմամբ ընդհանրապէս արտայայտուած, բովանդակազուրկ, պատեհիկ, հիւտերիկ ու անտեղի չուայլուած ծափահարութիւններն ու գովեստները, որոնք միայն շոյում կամ զարգացնում են փառասիրութիւնն ու ինքնակամ, ոչ հաւաքական ոգու դրսեւորումը եւ թուլացնում ու հիմնայատակ աւրում առողջ թատրոն ունենալու հնարաւորութիւնները:

Ամփոփելու դէպքում,
պիտի եզրակացնենք:

Վերջին տասնամեակում հայ թատրոնը քառսային հոլեվիճակ է ապրել: Թատրոնների խաղացանկերը ոչ մի բովանդակալից, գիտակից կեցուածք չեն ներկայացրել: Ընդհանրապէս հիմնուած են եղել պատահականութեան կամ արհեստական կերպով ամեակներ նշելու հիման վրայ: Բեմ են հանել դասական ու ժամանակակից գործեր, առանց մէկի կամ միւսի դրոյթն յարգելու: Թատերական երկերը բեմ են հանուել քմահաճ կրճատումներով ու փոփոխութիւններով: Այդ կեցուածքի ջատագովն են եղել նաեւ թատրոնի կրթական հաստատութիւնները՝ ինչպէս օրինակ Երեւանի Թատերական Ինստիտուտը: Այն ճշմարտապէս խոհեմ ու գործնական կրթական ծրագիր չի ունեցել: Մի քանի հազուադիւտ բացառութիւններից զատ, այն զուրկ է եղել նաեւ յարմար դասախօսներից: Ամէն մի թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար, աւելի նախանձախնդիր է եղել իր անունը մեծատառ որմազդերում տեսնել, քան իրապէս թատրոնին ծառայել: Թատերական քննադատութիւնը մամուլում, վեր է ածուել բեմական գործիչներին զանազան ածականներով գերագնահատելու կամ թերագնահատելու:

Այս բոլորը չպէտք է միայն վերագրել տնտեսական դժուար պայմաններին կամ նմանօրինակ հարցերին: Տնտեսական, քաղաքական կամ այլ բազմաթիւ բարդ վիճակների մէջ են աշխատել հայ բեմի կարեւոր ու նշանակալից հեղինակներից ու գործիչներից շատերը:

Վերջին տասնամեակի վիճակին անդրադառնալով, ընդհանրապէս խառնաշփոթ, տխուր ու ծուռ պատկերն է դրսեւորւում քանի որ «սառն պատերազմ»ի հերկած հողի վրայ են դեռ դրուած այսօրուայ հայ թատրոնը եւ մշակութային այլ հարցերի առընչութեամբ առնուող բոլոր քայլերը: Ամէն անգամ մի նոր քայլ տեսնելով յուսադրւում ենք, սակայն ցաւօք սրտի, արդիւնքը միշտ նոյն է մնում: Այժմ որոշեցինք դրութիւնը մօտից շօշափելու համար ընթերցողների ուշադրութեանը յանձնել մի քանի ցայտուն եւ խօսուն, դրական ու բացասական երեւոյթներ:

ԵՐԿՈՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԲԵՄ

Հայաստանի Թատերական Գործիչների Միութիւնը եւ ՀՍԱՄ «Թատրոն Միութեան» հայկական բաժանմունքը, Անելկա Գրիգորեանի գլխաւոր խմբագրութեամբ՝ 1990 թուի Յուլիսին, հրատարակեցին ԲԵՄ թատերական–վերլուծական գրական, գեղարուեստական պատկերազարդ երկամսեայ հանդէսը: ԲԵՄ–ը պաշտօնական մարմինների կողմից լոյս ընծայուած առաջին հրատարակութիւնն էր ուր կիրառուած էր հայերէնի դասական ուղղագրութիւնը: Երեւոյթն անսպասելի էր: Առնուած քայլն, թէ՛ իր բովանդակութեան եւ թէ՛ իր կիրառած կեցուածքի համար, խիստ ողջունելի էր: Ծանր պայմանների մէջ ԲԵՄ–ը յաջողեց գոյատեւել: Երկամսեայ լինելու փոխարէն, հրատարակուեց տարին մէկ անգամ, ընդամէնը երեք թիւ: 1991–ի եւ 1992–ի թուերը, համարձակ բովանդակութեամբ փորձեցին բացուել դէպի ազատ աշխարհ. Նշանակալից կապ հաստատեցին Սփիւռքի մէջ աշխատող մտաւորականութեան հետ: ԲԵՄ–ի հրատարակչական մարմինների համար ծանր էր հանդէսի տպագրական ծախքը: Սփիւռքից մի խումբ մտաւորականներ, յանձն առան մնայուն բաժանորդագրութեամբ եւ նիւթական նպաստներով ապահովել 1993 թուի հանդէսը եւ ապագային եւս օժանդակել: Հակառակ առնուած քայլերին, առանց որեւէ բացատրութեան, ԲԵՄ–ը դադարեց: Այս մասին մինչ օրս, որեւէ մի տեղ ոչ մի մտահոգութիւն չի արտայայտուել:

ԱՐԱՐ

ԱՐԱՐ Մշակութային Թատերական ամսաթերթը 1993–ին յաջորդեց ԲԵՄ–ին: Այն սկզբում չունէր պետական մարմինների հովանաւորութիւնը: Գլխաւոր խմբագիրն էր՝ Գէորգի Վանեանը: Հակառակ ամսաթերթ լինելուն, ԱՐԱՐԸ–ը յաջողեց միեւնոյն տարուայ մէջ հրատարակել հինգ թիւ, չորսը հովանաւորուած «Մանթաշեանց» համահայկական բարեգործական հաստատութեան կողմից: 1994–ին լոյս ընծայուեց մէկ թիւ. հովանաւորն էր՝ Էդուարդ Պալասանեան: 1995–97 հրատարակուեց երեք թիւ: Դրանք կրում էին նախ՝ ՀՀ Մշակոյթի Նախարարութեան եւ ապա ՀՀ Մշակոյթի, Երիտասարդութեան Հարցերի եւ Սպորտի Նախարարութեան հովանաւորութիւնը: ԱՐԱՐ–ի տաս թուերն էլ լոյս տեսան, ներկայիս պետական համարուող, սովետական ուղղագրութեամբ:

Ընդհանրապէս, սկսեալ 1998 թուից, ամբողջովին թատրոնին նուիրուած, որեւէ հայերէն պարբերական չի հրատարակւում:

ԵՐԿՈՒ ԳԻՐՔ

ԴԵՐԱՍԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՅ

Վերջին տասնամեակում, թատրոնի կապակցութեամբ, երկու կարեւոր հայերէն գիրք է հրատարակուել: Առաջինը, Կոնստանտին Սերգեեւիչ Ստանիսլաւսկու ԴԵՐԱՍԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՅ հատորն է ուր հեղինակը յիշել է՝

– Զափազանցից շատ են եղել հիասթափութիւնները: Ես թատրոնում վաղուց եմ աշխատում, իմ ձեռքի տակով հարիւրաւոր աշակերտներ են անցել, բայց նրանցից մի քանիսին միայն կարող եմ իմ հետեւորդները համարել, որոնք հասկացել են այն ամէնի իմաստը, ինչին նուիրել եմ կեանքս:

– Իսկ ինչո՞ւ այդքան քիչ:

– Որովհետեւ ամենեւին էլ բոլորը չեն, որ իսկական արուեստին հասնելու կամք ու յամառութիւն են ունենում: Միայն «սիստեմն» իմանալը քիչ է: Պէտք է կարենալ եւ ի վիճակի լինել: Դրա համար, ողջ արտիստական կարիերայի ընթացքում ամէնօրեայ, հետեւողական մարզում, վարժանք է անհրաժեշտ(1):

Փրոֆ. Ռաֆայէլ Զրբաշեանի աշխատութեամբ հայերէնի թարգմանուած այս յոյժ կարեւոր հատորը, աւարտւում է թարգմանչի վերջաբանով: Բերում ենք դրա առաջին պարբերութիւնը:

Կ. Ստանիսլաւսկու «Դերասանի աշխատանքն իր վրայ» գիրքը յիրաւի կոթողային աշխատութիւն է դերասանական արուեստի տարրերի ու բաղկացուցիչների բացայայտման, ուսուցման, մեթոդական ցուցումների մասին: Աշխարհի տարբեր ծայրերում այսօր գործում են դերասաններ ու ռեժիսորներ դաստիարակող բազմաթիւ կրթօճախներ, որոնք առաջնորդւում են նրա առաջարկած ստեղծագործական – մեթոդական համակարգով՝ «սիստեմով»: Գիրքը թարգմանուել է բազմաթիւ լեզուներով: Մեզանում նրա թարգմանութիւնը օրակարգի հարց էր Երեւանի Թատերական Ինստիտուտի հիմնադրման տարուանից՝ 1944–ից(2):

Թատրոնի տեսաբանութեան եւ դերասանի համար կարեւոր է համաշխարհային գիտական միտքը հնարաւորին չափ իւրացնել, մերձեցնել՝ մայրենի լեզուով եւս գիտակցել ու բանեցնել: Հայ թատրոնի գործիչները այժմ հնարաւորութիւն ունեն հայերէնով հաղորդակցուելու, հին ռուսերէնով, ոչ միշտ ռուսերէն բառապաշարով չարադրուած, Ստանիսլաւսկու «սիստեմ»ի հետ: Հակառակ այն պարագային, որ փրոֆ. Ռ. Զրբաշեանի թարգմանութիւնը, երբեմն խորթ է թւում ընդհանրապէս ընդունուած հայերէնի արտայայտչաձեւերին, այնուամենայնիւ առնուած քայլը, անտարակոյս մեծ նպաստ է կարող բերել թատերական ինստիտուտում, դերասանի վարպետութեան մասին դասաւանդուող նիւթերի էական հարցերը պարզաբանելու գործում:

Կարեւոր է յիշել՝ անգլերէնի ու ֆրանսերէնի թարգմանուած, ԴԵՐԱՍԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՅ հատորները, որոնք տարածուած են ամէնուր, դեռեւս ամբողջական չեն: Ներկայ թարգմանութիւնը, սակաւաթիւ հրատարակութիւններից է, որ երկն պարունակում է իր ամբողջութեամբ: Այս բոլորով հանդերձ, Երեւանի Թատերական Ինստիտուտի կրթական կազմի պատասխանատուները, դեռեւս չեն իւրացրել ու պարտադիր դարձրել, հայերէն հատորի օգտագործումը:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
XIX–րդ դար

Երկրորդ ուշադրաւ հատորը, ՀՀ Մշակութային Նախարարութեան կողմից հրատարակուած, Հենրիկ Յովհաննիսեանի ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ – XIX–րդ դար աշխատութիւնն է: Աշխատանքը կատարուած է Հայաստանի ԳԱԱ Արուեստի Ինստիտուտում եւ հրատարակուել է գիտական խորհրդի որոշմամբ: Յառաջաբանում կարդում ենք՝ «գրաւոր վկայութիւններով աւանդուածը իրականութիւն չէ, եթէ ներկան մղումներ չի տալիս, եթէ պատմութիւնը չի խօսում արդիականութեան հետ, չի ընկալւում որպէս ներկայ: /…/ 1988–ի փետրուարեան օրերից շրջուեց մեր դիրքն աշխարհի ու պատմութեան հանդէպ: Յանկութիւն առաջացաւ վերստին խօսել մեր հոգեւոր եւ հասարակական ձգտումների մասին, զննել երէկուայ անցած ճանապարհը, հանդիսականը լինել այն չտեսած իրականութեան, որը կոչում ենք թատրոն, մտածելով, թէ այդ է եղել մեր ազգային երազների ամենաշքեղ լուսամուտը»(3):

Հ. Յովհաննիսեան, թատրոնը դիտում է հասարակական ու գեղարուեստա–մշակութային դերերի միասնութեան մէջ: Փորձում է ներկայացնել, որպէս ժողովրդի ու քաղաքական կեանքի խորհրդանիշ: Բաւական ծաւալուն կերպով խօսում է ժամանակի բեմական գրականութեան մասին. իր կարծիքներն յայտնում: Բացայայտում է թատերական միտքը և դերասանական արուեստը ու աշ–

Léonard de Vinci a porté un intérêt constant à l'Arménie : une conséquence manifeste de la présence arménienne en Italie.

Une autre conséquence de cette présence concerne le domaine hagiographique. On a déjà signalé plusieurs saints arméniens patrons de villes italiennes. Ceux-ci étaient bien documentés. D'autres relèvent de la légende, ou plutôt de certaines traditions, qui ne peuvent que refléter l'influence d'une présence arménienne. Ainsi, à Ancône, San Liberio serait, selon un manuscrit de sa biographie, «fils du roi d'Arménie». On ne connaît aucune assise historique justifiant cette affirmation. De même, à Florence, on voit sur la superbe mosaïque du XIIIe siècle ornant l'abside de l'église San Miniato al Monte le portrait de ce saint protecteur de Florence, avec la légende "S. Miniatus rex Erminie». Certaines des biographies confirment cette ascendance royale arménienne, avec le nom arménien Minas. D'autres copies l'ignorent, et des historiens florentins comme Brocchi dénoncent une invention de toutes pièces de la part des Basiliens arméniens de la ville.

Ces Arméniens formaient une population relativement importante de la capitale toscane aux XIVe et XVe siècles. On en trouve l'écho dans la littérature. Ainsi, dans son poème «L'Acerba», Cecco d'Ascoli parle des «Arméniens criant Sorpi,Sorpi». Ce mot «Sorpi» correspond à l'arménien «Sourp» qui veut dire «Saint», et montre que la célébration de la messe arménienne était familière à Florence. A la même époque, Franco Sacchetti, dans ses nouvelles, met en scène «deux frères arméniens» dans des rôles de charlatans, et Burchiello, au XVe siècle, évoque les «vêpres des Arméniens». Dans une autre de ses sonnets, il parle de la «zolfa», c'est-à-dire la «rengaine», des Arméniens. Le mot, correspondant au caractère incompréhensible de la langue arménienne, est repris au siècle suivant par Benedetto Varchi : «Quand on ne comprenait pas quelque chose, on avait coutume de dire que c'était la zolfa des Arméniens».

La dernière vague arménienne en Italie (XVIIe - XVIIIe siècle)

A partir du XVIIe siècle, l'«italianisation» de cette vague médiévale d'immigration n'entraîna par la disparition de toute communauté arménienne dans la péninsule, loin de là. Toutefois la structure et le profil changèrent, avec une concentration en trois pôles. Rome conservait son pouvoir d'attraction, surtout après la création en 1622 de la Congrégation de la «Propaganda Fide» destinée entre autres aux chrétiens orientaux. Mais c'est Venise qui affirmait de plus en plus sa suprématie, surtout depuis l'invention de l'imprimerie : les premiers livres au monde imprimés en arménien étaient sortis des presses vénitiennes dès le début du XVIe siècle. Deux cents ans plus tard, l'installation sur l'île Saint-Lazare de la congrégation catholique arménienne des Mekhitaristes consacra la prépondérance de la Sérénissime, avec ce pôle d'attraction culturelle qui subsiste de nos jours.

A ces deux centres traditionnels de l'«Italie arménienne» s'ajouta au XVIIe siècle un nouveau venu à l'essor fulgurant, Livourne. Sa création fut purement commerciale: à la fin du XVIe siècle, les grands-ducs de Toscane invitèrent les marchands orientaux, en particulier les Arméniens, à exercer leur activité dans ce port destiné à remplacer celui de Pise, ensablé. La «nation arménienne» de Livourne devint vite très prospère, à la fois matériellement et culturellement. Elle avait son propre consul, et inaugura au début du XVIIIe siècle son église, détruite durant la Seconde Guerre mondiale par les bombardements américains.

Le commerce arménien en Italie avait donc un centre sur chacune des deux rives de la péninsule. Ces deux pôles étaient très liés entre eux, et également à un troisième, bien lointain, en Iran. Au début du XVIIe siècle le chah Abbas Ier déporta toute la population arménienne de la vallée de l'Araxe dans un quartier périphérique de sa capitale, Ispahan. Le but était double: laisser une «terre brûlée» à l'ennemi ottoman et utiliser la réputation des Arméniens pour la prospérité de la ville. Le faubourg de la Nouvelle Djoulfa (du nom de la ville d'origine sur la rive de l'Araxe), où vit encore une population arménienne, devint effectivement très vite un centre incontournable du commerce entre l'est et l'ouest. Les grandes familles fondèrent des filiales dans les principaux ports. C'est ainsi que se forma un triangle Livourne-Venise-Ispahan, qui contrôlait une grande partie du commerce méditerranéen. Certaines de ces familles ont amassé de grosses fortunes en Italie, comme les Mirmanian (en italien Mirman) et surtout les Chahrimanian (alias Sceriman), propriétaires de plusieurs palais vénitiens dont l'actuel «Palazzo della regione Veneto». Après la «vague byzantine» et la «vague basilienne», cette troisième émigration arménienne en Italie se fondit elle aussi peu à peu dans le creuset local.

A l'heure actuelle, les quelque deux mille Arméniens d'Italie, essentiellement concentrés à Milan, sont en majorité des représentants d'une immigration récente due au génocide de 1915. Mais les traces arméniennes en Italie sont encore nombreuses, témoignages d'un riche passé commun.

■

խատում, մինչ այժմ Հայաստանում ընդհանրացած, սովետական ոճի թատերագիտութեան ընթացքից տարբերուող մօտեցում՝ կեցուածք ձեւակերպել: Դրանից են ծնուել հետեւեալ տողերը: «Թատրոնն իր իտէալական վիճակով ժամանակի հոգեւոր խորհրդարանն է, հասարակական յառաջդիմութեան ծանրաչափը: Բայց թատրոնը նաեւ քմահաճ ասպարէզ է, կենցաղ, արուեստական կեանք, ծուռ հայելի: Կեանքի մակերեսային պահանջները հետապնդում են թատրոնին, եւ քաղքենիութիւնն էլ չի հեռանում նրա դռներից»(4):

Հեղինակն ընդհանրապէս 19-րդ դարի հայ թատրոնը համարում է լուսաւորական շարժում եւ ազգային-քաղաքական ռոմանթիզմի արտայայտութիւն: Նկատում, որ այսօր թատրոնն ընդհանրապէս որեւէ ազդեցութիւն չունի հասարակութեան մտքի ու զգացմունքի վրայ: Յուշում, որ թատրոնն յստակ տեղ չունի մեր կեանքում ու եզրակացնում է՝ «Հասարակական գիտակցութեան նոր նախահիմքը, որ դեռ չկայ եւ յայտնի չէ՝ ինչ է լինելու, ստեղծելո՞ւ է արդեօք անհատի նոր տիպ: Եթէ այո, ապա կը ստեղծուի մի նոր թատրոն, որի յարկի տակ թերեւս ի յայտ գայ հայ մարդու քաղաքացիական դիմագիծը:

Ի՞նչ ունենք այսօր, որ լինի աւելի վեր, քան հանգամանքների բերումով մեզ վիճակուած քաղաքական Հայրենիք: Այն, ինչ պատմութիւն է, յիշեցնում է պարտք: Եւ ունենք վերջապէս հաստատագրուած մէկ պայման՝ լեզուն, որպէս ազգային կեցութեան տուն: Մնում է հաւատալ ազգի կենսաբանական զօրութեանը եւ կեանքի բնական ինքնանորոգման ուժին:

Այսքանը, ուրիշ ոչինչ»(5):

Սակայն՝ Հենրիկ Յովհաննիսեան, չի բաւարարւում իր նշածով: Շարունակում է՝ «Անցեալի մասին պատմող ամէն խօսք ներկայի համար է եւ կտակ է ապագային: Թող, ուրեմն, այդ դերն ունենան այս անլոյս օրերում գրուած էջերը նրանց համար, ում վիճակուած է ապրել աւելի ազատ ու ներդաշնակ հասարակութեան մէջ»(6):

Հազար օրինակ տպաքանակ ունեցող, այս խոհուն, երբեմն վրդովիչ, բայց միշտ արժէքաւոր աշխատութիւնը, հարց է թէ այսօր՝ հրատարակութիւնից հինգ տարի յետոյ, թատերական մարզում աշխատող քանի ընթերցող է ունեցել. դեռ միւսների մասին չենք հարցնում:

Վերը նշուած երկու հատորները հրատարակուել են սովետական ուղղագրութեամբ:

«ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»Ի ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Շանթ միշտ մեծապէս շահել է երբ բեմադրուել է պարզութեամբ: Բեմի վրայ տառապել ու զոհուել է, երբ ծանրաբեռնուել է կեղծ շքեղութեամբ, պաթոսով եւ մտացածին բեմայարդարումով, բեմավիճակներով: Թատրոնի հնամաշ, ամենափոշոտ բեմադրութիւնների տպաւորութիւնը թողնող, հայ բեմի «շքեղ» կոչուող անճաշակ բեմադրութիւնները, միշտ էլ Շանթի, պատմական հագուստ կրող թատերկների բուն իմաստն ու գործողութեան զսպանակը աւրել ու խաղը ամուլ, անըմբռնելի ու դժուարամարս են դարձրել: Թատերկներից, բեմի վրայ ամէնից շատ տառապածը «Հին Աստուածներ»ն է: Երկը, առաջին բեմադրութեան օրից, զոհուել է արհեստականօրէն երեւակայուած «շքեղ» բեմադրութիւնների բերումով: Անձամբ տեսել եմ առնուազն վեց տարբեր բեմադրութիւն: Խաղի խորքը, խօսքը, հոգեբանական կառոյցը, բացի մի քանի պատկերներում, ամբողջութեամբ չի իրագործուել:

Հայ թատրոնի պատմութեան մէջ, ամենագնահատուած ու «յաջող» համարուող բեմադրութիւնների պարագան եւս նոյնն է: Պարզապէս միշտ յիշուել են մէկ կամ երկու տեսարաններ՝ «Վանահայր ու Իշխանուհի», «Աբեղայ ու Սեդա», «Ճգնաւոր, Աբեղայ ու Ֆօղաւոր» եւ նման հատուածներ: Միշտ էլ մեհեանի, միգանուշների ու հովիկների կամ վանականների տեսարանները, միջանկեալ, անցողիկ, երբեմն պարային կամ մասսայական, ոչ դրամատիկ, թոյլ բաժիններ են եղել: Դրա պատճառը Շանթի երկի կառոյցի մէջ գործող, թաքցուած ողնայարը չընկալել, բեմականօրէն չըմբռնել ու գործի չառնելն է: Ոչ մի բեմադրութեան մէջ, Վանահօր ժխտական կեցուածքը (Չորրորդ Արար, երկրորդ տեսարան), եւ Աբեղայի ծովի գիրկն անցնելը (Չորրորդ Արար, երրորդ տեսարան), իբրեւ միաժամանակ, զուգակցուած կերպով, աշխարհիկ կեանքին հրաժեշտ տալու երկու տարբեր ձեւեր, երկու իրար լրացնող ու բացատրող շարժումներ, չեն դիտուել ու մարմնաւորուել:

Առանց ներհուն ու խոհուն ընթացքի, առանց Վանահօր միայնակ վեր բարձրանալու, Աբեղայի վայր սուզուելու եւ կոյր Վանականի խորհրդաւոր տիպարն այդ երկուսի միջեւ թատերայնօրէն գործողութեան դաշտ հանելու, հանդիսատեսը երբեք պիտի չկարողանայ իր հոգու աչքերով տեսնել ու ապրել այն պահն ու իրավիճակը որն ստեղծւում է, ծովի ջրերի մէջ խարսխուող աներեւոյթ ուղղահայեաց սիւնի կերտմամբ: Այն է, որ ժխտման ճամբով, կանգուն է պահում ու հաստատում, ամբողջացուած խաղի մէջ աներեւութօրէն կերտուած, սրբութիւնն ընդգրկող, մարմին առած տաճարը: Ճիշդ այնպէս ինչպէս կէսօրին արեգակն իր գագաթնակէտին հասնելով, ինքն է յաղթում իր ստուերին ու ուղղահայեաց կանգնում իր վրայ, այդպէս եւս վեր սլացող սիւնը, այդ պահին զրկւում է ստուերից ու հաստատ սրբանում: Այս է Շանթի «Հին Աստուածներ»ի բուն պատգամը՝ տաճարական մտածողութեան խորհուրդը:

Սունդուկեան Թատրոնի բեմում 1999 թուի Մարտ 27-ից ներկայացուող «Հին Աստուածներ»ը ձգտում է, «մոտերն» լինել, բայց փոխարէնը աւելի յետադիմական է քան մինչ այժմ դիտուած բեմադրութիւնները: Անճաշակ երեւակայութեան բերումով խաղի նիւթը վեր է ածուել «հոլիվուտեան» սիրավէպի ուր բեմադիրը՝ վերելակի օգնութեամբ, Աբեղային ու Սեդային երկինք է թռցնում եւ իր «գիւտի» համար, հասարակութիւնից ծափահարութիւններ խլում:

Սեդան Շանթի մօտ ներկայացուած է արթուն երազի ու երեւակայութեան ճամբով: Նա բեմ է գալիս իբրեւ պատրանք: Սեդան՝ Համլէթի հօր պէս, բեմի վրայ իբրեւ շօշափելի ապրող մարմին, երբեք գոյութիւն չունի: Սա յոյժ կարեւոր է: Պէտք է էապէս ըմբռնել: Նա Աբեղայի կողմից շօշափուել է միայն ծովի ջրերի մէջ: Շանթի մօտ Աբեղան երբեք հնարաւորութիւն չունի կղզում՝ հողի վրայ, շօշափելու Սեդային: Սունդուկեանի բեմում, նրանք հէնց առաջին անգամ միմիանց դէմ գտնուելով, գրկախառնւում ու սիրաբանում են:

Երբ խախտւում է երկի հիւսուածքն եւ մտապատրանքի երեւման համար սահմանուածը, բեմի վրայ ոչ մի հոգեպեզում չի զարգանում: Շանթ խիստ նրբութեամբ ու զգոյշօրէն է հիւսել շօշափելի եւ անշօշափելի աշխարհների հանդիպումը:

Վանահօր եւ Իշխանուհու պարագային եւս նոյնն է խնդիրը: Նրանք հակառակ որ ներկայանում են իբրեւ շնչող ու ապրող էակներ, երբեք մարմնով միմիանց հետ հաղորդակցուելու առիթը չունեն: Աշխարհիկ մարմնի արտացոլմամբ, հոգեւոր մարմին կերտելը, իր յատուկ օրէնքներն ու խորհուրդներն ունի: Թէ հեթանոսական, թէ քրիստոնէական տաճարներում, միշտ էլ հաստատ է սրբութիւնը: Առանց այս ըմբռնելու, առանց հոգեւոր սրբացած մարմին արարելու մասին գաղափար ունենալու, անհնար է «Հին Աստուածներ»ը բեմի վրայ իրագործել:

Վահէ Շահվերդեան ձախողում է հէնց առաջին պատկերից: Նա իր արարած մըտացածին առաջին պատկերով, իր առաջին բեմավիճակով բարձրաձայն յայտնում է, որ ունակ չէ Շանթեան աշխարհն ըմբռնելու, սրբութեան գաղափարն թատերայնօրէն վերծանելու: Նա, էժանագին էֆէկտներից զատ, այլ բան չունի դերասաններին փոխանցելու: Այս բերումով է, որ Շանթի տողերը Սունդուկեանի բեմից արտասանւում ու հընչում են իբրեւ հասարակ կոչեր, գաղափարախօսութիւններ, լոզունգներ: Նրանք տիպարների հոգեկան ապրումներն փոխանցելու փոխարէն, «պլակատային» յայտարարութիւնների են վերածուել: Դերասանները, որոնք մեծամասնութեամբ յարմար չեն իրենց դերերին, հոգեւոր ապրում կամ աշխարհ փոխանցելու համար, անճարակօրէն դիմում են չինծու ռոմանթիկ աստուածապաշտութեան. իրենց աչքերն են դէպի վեր յառում, ձեռքի ափերն են իրար միացնում: Իսկ խաղի վերջում, ծափահարութիւնների պահին, երբ դերասանները կրկին բեմ են դուրս գալիս, Վանահայրը (Արմէն Մարութեան), ձեռքն իբր սուրբ-աջ բարձրացնելով՝ «մայր թատրոնի» բեմից, օրհնում է հանդիսատեսին...

Բեմադիրը իր առաջին պատկերում, երկնագոյն շղարշներով պատկերում է անհանդիստ լճի ալիքները եւ փաստում, որ «Հին Աստուածներ»ը շփոթել է Շէյքսփիրի «Փոթորիկ»ի հետ: Շանթի խաղը սկսւում է փոթորիկն դադարելուց յետոյ. նա փոթորիկն պատկերող տեսարան չունի: Հակառակը անելով, խաղը վեր է ածւում պարզապէս «իլլուստրացիա»յի: «Հին Աստուածներ»ը բացայայտուելու համար ունի իր իւրայատուկ բանալին: Առանց դրա բանեցման, հնարաւոր չէ, որ մեհեանի աւերակների մօտ Վանահայրը նախ լսի ու ապա տեսնի Ճերմակաւորին: Վ. Շահվերդեան, խախտել, տեղահանել, անիմաստ է դարձրել խաղի առաջին տեսարանը: Բեմադիրը այնքան ոգեւորուած է իր շղարշէ ալիքներով, որ այն ծաւալել է գրեթէ ամբողջ խաղի վրայ: Միգանուշներն ու հովիկները, Սունդուկեանի բեմում վխտում են անտեղի, շղարշները փռում, թափ տալիս ու հաւաքում: Այնքան չափազանցուել է այս գործողութիւնը, որ Միգանուշներ ու ալիքներ տեսնելու փոխարէն՝ «լուացք» փռող ու հաւաքող կանայք ես տեսնում:

Մի ուրիշ արտառոց երեւոյթ է բեմադրութեան երաժշտական ձեւաւորումը. գործ՝ Աշոտ Ասատրեանի: Խաղի ընթացքում հնչում են գերմանական դասական երաժշտութեան հատուածներ՝ Մահլէր, Մոցարթ... Ինչո՞ւ: Երեւի բեմադիրը մի տեղ կարդացել է այն թերի միտքը, թէ Շանթի իմացական աշխարհը կրկնում է գերմանական՝ Նիցշէական մտածողութիւնը: Փոխանակ հեղինակի երկին ականջ կախելու եւ լսելու նրա ձայնային, հնչիւնային ու երաժշտական կառոյցը, փոխանակ թատերկի մէջ առաջարկուած բնութեան ձայնը՝ կղզու լռութիւնը, հանդարտ ու փոթորկոտ ջրերը, գրաբարեան շարականների հետ մերուեն, ներշնչման աղբիւր դառնան ու դրսեւորեն «Հին Աստուածներ»ի խորապէս ազգային հնչիւնային համակարգը եւ խաղի խօսք բանին, ուղղակի բացայայտի իր հիանալի երաժշտական կառոյցը՝ կիրառուած երաժշտութիւնը շփոթի է մատնում հանդիսատեսի լռութիւնն ու զգացումները եւ Շանթ զրկւում է իր իւրայատուկ հնչիւնային նկարագրից:

Միանգամայն թերըմբռնուած է նաեւ կոյր Վանականի տիպարը: Այն բեմ է մտնում, աչքերը սեւ թաշկինակներով կապուած տղաների հետ, իջնելով մեհեանի աստիճաններից: Անհեթեթ այս լուծումը, Մասոնական ծէս է յիշեցնում. խախտում է հեղինակի նախատեսած, Աբեղայի խուցի մէջ՝ փակ տարածքի մէջ տեղի ունենալիք, հոգու աչքերով Սեդային տեսնելու հնարաւորութիւնը: Բեմադիրը այնքան անզգայուն է Շանթի բովանդակութեան նըկատմամբ, որ Ճգնաւորին, անապատի փոխարէն, մեհեանի աստիճանների վրայ է բեմ հանում: Վ. Շահվերդեան յանձին Եւգենի Սաֆրանովի, բեմական գործողութիւնների համար միանգամայն անյարմար ու անճաշակ տարածք է ըստեղծել: Խախտել է մեհեանի ու եկեղեցու, դրսի ու ներսի, պալատի եւ խցի մէջ ծաւալուող բովանդակութիւնը: Ոչ մի խօսք, որ անպայման կարիք չկար տառացիօրէն ներկայացնել Շանթի տեսարանների բացատրութիւնները, սակայն դրանց գործողութեան դերն ու իմաստը պէտք է, որ ըմբռնուէր նախ բեմադիրի եւ ապա դերասանների կողմից, որպէսզի մեզ փոխանցուէր այդ դրոյթների մէջ ստեղծուող հոգեկան ապրումն ու ընթացքը:

Երկը բազմիցս մկրտուել, «մեկնաբանելու» համար տեղաշարժի է ենթարկուել. յօշոտուել է խաղի սիրտը: Խօսքս վերաբերում է թատերկի երկրորդ արարի երրորդ տեսարանին, երբ Վանահայր ու Իշխանուհի, նոր կառուցուող եկեղեցու բերումով, կրկին հանդիպում են իրար եւ Իշխանուհու մօտ բոցավառւում է անցեալի սէրը: Ճիշդ այդ հանգոյցային զգայուն պահին, բեմադիր ու դերասանուհի որոշել են, լաւ կը լինէր եթէ Շանթ Ֆօղաւորի տողերը Իշխանուհուն շնորհած լինէր: Ու այսպէս՝ յանկարծ, Վանահօր խրոխտ ու հաստատ պատասխանի դիմաց, Իշխանուհին «Յովհաննէ՛ս, Յովհաննէ՛ս, հայր սո՛ւրբ...» է կանչում ու ձեռքերն վեր բարձրացնելով սկսում է արտասանել՝

«Իջէ՛ք, իջէ՛ք
երազներ,
իջէ՛ք զգո՛յշ,
երազներ,
շոյող, անո՛յշ
երազներ,
իջէ՛ք քնքոյշ
երազներ»:

Եւ վարագոյրը փակւում է այս «բռնաբարութեան» վրայ, նախատեսուած ընդմիջման համար:

Բառիս բուն իմաստով, նշուած բռնաբարութեան համար, անցեալ Յուլիսի 1-ին, բեմադրութեան ընթացքում, անտեղի հնչուող բանաստեղծութեան հէնց առաջին բառերն լսելով, անմիջապէս սրահից բողոքի ձայն բարձրացրի եւ բեմադիրից պատասխանատուութիւն պահանջեցի: Երկի նկատմամբ բանեցուած կեցուածքն այնքան պախարակելի, խեղաթիւրումն այնքան կոպիտ էր, որ այդ մասին անկարելի էր լռել: Խնդիրն լուրջ էր: Պէտք էր, որ երիտասարդութեան՝ թատրոնի ուսանողութեան եւ դերասանական կազմի ուշադրութեանը յանձնուէր: Այդ բերումով, որպէսզի հարցերն ու խնդիրներն պարզաբանուեն, Սունդուկեան Թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար՝ Վահէ Շահվերդեանին առաջարկեցի հանդիպում կազմակերպել: Համաձայնուեց եւ խոստացաւ տանել պէտք եղած քայլերն ու ինձ տեղեկացնել օրը: Այդ օրը, հակառակ Թատերական Ինստիտուտի աշակերտութեան եւ մի քանի բանասէրների ցանկութեան, երբեք չհասաւ: Փոխարէնը աշնանամուտին՝ Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողովի օրերին, «Հին Աստուածներ»ի բեմադրութեան ժամանակ, հէնց այդ խիստ պախարակելի բաժնի համար, բեմադիրը «ծափահարութիւններ» նախատեսեց ու կազմակերպեց: Մինչ այսօր, այդ ծափահարութիւնը բեմադրութեան անբաժան մասն է համարւում ու շարունակւում է:

Հարց է այսօր:

Գ. Սունդուկեան Թատրոնը կոչւում է նաեւ ազգային ու ակադեմական: Ազգայինը ներկայիս դժուար է բնորոշել, սակայն Ակադեմիան կառոյց է ու հաստատութիւն: Սունդուկեան Թատրոնը ո՞ր Ակադեմիային է ենթակայ: Եթէ այն իբրեւ ակադեմական գտնւում է Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւնների եւ Արուեստի Ակադեմիայի կառոյցի մէջ, ինչպէ՞ս է որ Ակադեմիան, դասական հեղինակների երկերն ներկայացնելիս, նման խեղաթիւրումներ է թոյլատրում: Շանթի պարագային հարցն էլ աւելի զգայուն է, քանի որ նա դեռեւս միանգամայն «չպեղուած ու անծանօթ» հեղինակ է Հայաստանի հասարակութեան մօտ:

1993 թուին նկարահանուած՝ «ըստ Լ. Շանթի համանուն գործի» պիտակն կրող Ա. Քաջբերեանի «Հին Աստուածներ» ֆիլմով եւ Վ. Շահվերդեանի «մեկնաբանութեամբ» Գաբրիէլ Սունդուկեան Ազգային Ակադեմական Թատրոնում բեմ հանուած ներկայացումով, Հայաստանում սկսուել է՝ Լեւոն Շանթի «ազատագրուած թատերկներ»ի խեղաթիւրումը:

Ա. Ց.

Փարիզ

Ծանօթ. –

(1) Կ. Ս. Ստանիսլաւսկի, ԴԵՐԱՍԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՅ. Թարգմանութիւնն ու վերջաբանը՝ փրոֆ. Ռաֆայէլ Զըրքաշեանի. ՀՀ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի «Տաղիկ» հրատարակութիւն: Երեւան. 1996: էջ 374:

(2) Նոյն. էջ 421:

(3) Հենրիկ Յովհաննիսեան, ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, XIX-րդ դար: Հրատարակութիւն ՀՀ Մշակոյթի Նախարարութեան: Երեւան. 1996: էջ 5:

(4) Նոյն. էջ 6:

(5) Նոյն. էջ 533-534:

(6) Նոյն. էջ 534:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
MARDI
11 JANVIER
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

73րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.815
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.815

ՔՍԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ԵՒ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրք մամուլի որոշ հատուած մը այնպէս կը թուի որ վճռած է անցեալի մութ մնացած էջերը կարելիութեան սահմանին մէջ լոյսին բերել: Այդ էջերուն վերաբերող նիւթեր այլեւս գրեթէ մշտական ներկայութիւն կ'ունենան մամուլի անուններու մէջ:

Անոնցմէ է Դեկտեմբեր 19-ի «Ճումհուրիյէթ»ը որ տեղ տուած է թէ՛ քսան դասակարգի զօրակոչին, թէ՛ Ունեւորութեան տուրքին («Ակօս», Դեկտեմբեր 24): Առաջինին մասին գրած է Ռ. Պալի. կ'ըսէ թէ Բ. աշխարհամարտի ամէնէն փափուկ շրջանին երբ Գերմանացիները կը մօտենային Թուրքիոյ սահմանին, իրենց զինուորական ծառայութիւնը արդէն կատարած քսան դասակարգ քաղաքացի կրկին զօրակոչուեցան. անոնց բոլորն ալ ոչ մահմետական էին: Որոշումը տրուած էր 1941 Մայիսին:

Յօդուածագիրը իրար ամբողջացնող երեք պատճառներով կը բացատրէ կրկնակի այդ զօրակոչը. առաջին նպատակը ոչ մահմետական տարրը առեւտրական ասպարէզէն հեռացնելով մահմետական քաղքենիութեան մը ծաղումը դիւրացնել էր: Երկրորդը՝ չէզոքացնել էր ոչ մահմետական քաղաքացիները որոնք անվստահութեան թիրախ էին ու կրնային վնասակար գործունէութիւն ունենալ եթէ Թուրքիա պատերազմի մտնէր: Երրորդը՝ կատարել էր նացիներու կողմէ Արտաքին գործերու նախարարութեան ուղղուած դիմումը որ փոքրամասնութիւնները ճամբարներու մէջ կեդրոնացուին:

Քսան դասակարգը զօրացրուած է 1942 Յուլիսին, քանի մը ամիս ետք կրելու համար Ունեւորութեան տուրքին հարուածը:

Թերթը այդ տուրքին առընչութեամբ հարցազրոյց մը հրատարակած է, կատարուած՝ այդ շրջանի ելմտական քննիչ Ճ. Գայրայի հետ. ան տուրքին կիրարկումին սխալը կը նկատէ այն որ փոքրամասնութիւններէ պահանջուածը Թուրքերէ պահանջուածէն 50% աւելի էր: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ. «Սակայն փոքրամասնութիւնները հարուստ էին: Ամենայն հանգստութեամբ կրնային աւելի տուրք վճարել, որովհետեւ չվճարեցին, դրուեցաւ Ունեւորութեան տուրքը: Պէտք է բացայայտօրէն ըսել որ այդ տուրքին մէջ յայտնի ցեղապաշտութիւն կար»: Ապա կը բացատրէ որ աշխարհամարտին պատճառով մեծ թիւով մարդիկ զօրակոչի ենթարկուած էին եւ շուրջ միլիոն մը մարդ քաշուած էր արտադրական կեանքէն ու վերածուած սպառողի: Այդ պայմաններուն մէջ, կառավարութիւնը պարտաւոր էր նիւթական հայթայթել. սակայն, սխալ եղաւ այդ կարգադրութիւնը:

Ճ. Գայրա ըսելէ ետք թէ մեծ կամայականութիւններ կատարուած են այդ շրջանին, անմարդկային արարք կը նկատէ մարդիկը ղրկել Աշքալէի նման կեդրոնացման ճամբար մը: Չի կրնար բացատրել թէ ինչպէս նման սխալ մը եղած է, բայց կը կրկնէ թէ ոչ մէկ պատճառ կրնայ ցեղապաշտ կեցուածք մը արդարացնել:

«Պիրիքիմ» ամսաթերթին Դեկտեմբերի թիւին մէջ ալ Ա. Էօ. Թիւրքէշ «Անատոլուի մօսայ դարը» խորագրուած գրութեան մէջ հարց կուտայ թէ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը որպիսի՞ ինքնութեամբ, հաւաքական ի՞նչպիսի յիշողութեամբ մը պիտի ըլլայ. ապա կ'ըսէ. «Տեղահանութեան, բռնագաղթի, ոճիրի, չարչարանքի, առանց դատ – դատարանի պատիժի գործադրութեան նման խմօթալի դէպքերու մեծ մասը հաւաքական մեր յիշողութեան մէջ թաղած կ'ապրինք: Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերը, Ունեւորութեան տուրքի խայտառակութիւնը, Աշքալէի կեդրոնացման ճամբարները, մնացած են գիրքերու մէջ որոնց միայն հետաքրքրուողներ կրնան ձեռք երկարել: Անգիտանալ կը ձեւացնենք թէ հանրապետութեան հռչակումէն ետք Անատոլուի մէջ անակընկալօրէն յայտնուող հարուստներու ունեցածը հիմնուած է բռնագաղթի մղուած կամ սպաննուած փոքրամասնութիւններու ձգած հարստութեան վրայ: Գիծ մը քաշելով բրտութեան դարաւոր մշակոյթին, մահուան ֆէթիշիզմին վրայ, մեր ժողովրդավար ինքնութիւններով կրնա՞նք նստիլ Եւրոպայի սեղանը»:

Դեկտեմբեր 19-ի «Ռատիքալ»ն ալ որպէս կենդանի վկայ Ունեւորութեան տուրքին եւ Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերուն, ներկայացուցած է Կրոնթէս Արաքը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՋԱՐԴԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Հոկտ. 27-ի Խորհրդարանի դէպքերուն կապակցութեամբ, Շաբաթ, Յունուար 8-ին, Երեւանի մէջ ձերբակալուած է Արթուր Յակոբեան, Ներքին նախարարութեան պաշտօնական շէնքերու պահպանման բաժնի պատասխանատու, «պաշտօնական անփութութեան» մեղադրանքով: Իր փաստաբանն է՝ Մայիս Ղուկասեան:

Միւս կողմէ, պետական հեռատեսիլի փոխ-տնօրէնը՝ Յարութիւն Յարութիւնեան որ ձերբակալուած էր Յունուար 5-ին եւ դիպահ էր (96 ժամ) մեղադրանքի տակ առնուեցաւ եւ բանտարկուեցաւ: Իր փաստաբանը՝ Ժորա Խաչատրեան զարմանալի կը գտնէ այս բանտարկութիւնը, առարկելով որ հարկ եղած փաստերը չկան:

Այժմ, Հոկտ. 27-ի ջարդին կապակցութեամբ 16 հոգի բանտը կը գտնուին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԼՂՀ

ՍԷՅՐԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆ՝ ԲԱՆԱԿԻ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Նախագահ Արկադի Ղուկասեանի Յունուար 7 թուակիր հրամանագրով ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար գեներալ-մայոր Սէյրան Օհանեան նշանակուած է երկրին պաշտպանութեան բանակի հրամանատար:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ոչ պաշտօնական այցով Արցախ գացած նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 7-ին հանդիպումներ ունեցած է ԼՂՀ բանակի հրամանատար կազմին հետ եւ ծանօթացած սահմանները տիրող իրավիճակին: Նոյն օրը, Հայաստանի նախագահը Ա. Ղուկասեանի եւ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ալ ներկայութեան հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ կառավարութեան անդամներու եւ վարչակազմի ղեկավարներու հետ: Տեսակցութիւնը Ռ. Քոչարեանին առիթ ընծայած է ծանօթանալու յատկապէս Արցախի ընկերա-տնտեսական վիճակին, նախարարութիւններու եւ գերատեսչութիւններու առջեւ ծառացած խնդիրներուն, լուծումի համար առնուած քայլերուն: Ան ընդգծած է երկու հանրապետութիւններու գործակցութեան կարեւորութիւնը:

ԲԱՔՈՒԻ ՅՈՅՍԵՐԸ ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ

Յունուար 25 – 26-ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունենալիք ՀԱՊ-ի վեհաժողովը որուն ընթացքին կրնայ համաձայնութիւն գոյանալ Հայաստանի, Ազրբէջանի ու Վրաստանի նախագահներուն մասնակցութեամբ կովկասեան համաժողովի մը մասին: Ազրբէջանի նախագահի աշխատակազմի ներկայացուցիչը ըսած է թէ այդ համաժողովին մասնակցելու պատրաստակամ է Ռուսաստանն ալ, քանի որ Կովկասի հակամարտութիւնը ցաւ կը պատճառէ նաեւ անոր:

ՋԱՆՔԵՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Վրաստան աշխոյժ բանակցութիւն մը վարէ Հայաստանի ու Ազրբէջանի հետ որպէսզի կարելի ըլլայ Կովկասի երեք նախագահներու հանդիպում մը: Այս մասին յայտնած է Արտաքին գործերու նախարար Ի. Մենագարիշվիլի, աւելցնելով թէ Վրաստանը կը մեկնի այն համոզումէն որ Կովկասի երկիրները միասին պէտք է կերտեն շրջանի ապագան: Ան կը կարծէ նաեւ որ նման համաժողով կրնայ դեր խաղալ Ղարաբաղի հարցը կարգաւորելու գործին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ա. ԷԼՉԻՊԷՅ.– «ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԻՏ ՊԷՏՔ Է ԱՌՆՈՒԻ»

Ազրբէջանի ժողովրդական ճակատի ղեկավար ու նախկին նախագահ Ա. Էլչիպէյ թրքական «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 10) օրաթերթին տրուած հարցազրոյցով մը նիւթ ըրած է Ղարաբաղը: Ըսելէ ետք թէ այսօր շրջանին մէջ Ռուսաստանէն աւելի հզօր երկիր է Թուրքիան ու պէտք է այս հարցին մէջ վճռական դեր կատարէ, Էլչիպէյ յուսախաբութիւն յայտնած է որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Պոլսոյ Դեկտեմբերի վեհաժողովին մասնակից Թուրք ղեկավարներէն ոչ մէկը հետաքրքրուած է Ղարաբաղի եւ Ազրբէջանի գրաւեալ հողերուն ճակատագրով:

Էլչիպէյ ծանր կերպով քննադատած է երկրին ներկայի նախագահ Հ. Ալիեւն ալ, անյարմար դատելով Անգարայի կողմէ անոր տրուած Աթաթիւրքի խաղաղութեան մրցանակը: Ըսած է թէ ան պատրաստ է Ղարաբաղը Հայերուն յանձնելու, Լաչինէն բացուելիք անցքով մը Ազրբէջանն ու Նախիջեւանը միացնելու հեռանկարին փոխարէն: Ինք կ'ըսէ թէ իր երկիրը Ղարաբաղի համար 30 հազար զոհ տուած է ու այսօր անընդունելի է որ այդ շրջանը Հայերուն յանձնուի: Էլչիպէյ նման պարագայի մը վճռած է լեռ բարձրանալ ու կռիւի ձեռնարկել. կը սպառնայ ըսելով. «եթէ մեր հողերէն թիզ մը Հայերուն յանձնուի, Ազրբէջան Չէչէնիոյ եւ Աֆղանիստանի կը վերածուի»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ռուսերը դադար մը հռչակած էին Յունուար 7-ին, օրթոտոքս Ծնունդին առթիւ եւ միաժամանակ փոխարինած Չէչէնիոյ գործողութիւններուն պատասխանատու երկու զօրավարներ: Պուտին այդ դադարը բացատրեց այն մտահոգութեամբ որ կ'ուզէն խնայել բնակիչները, զորս Չէչէնները կը գործածեն որպէս «մարդկային վահաններ»:

Խորքին մէջ, աւելի հաւանական եւ տրամաբանական կը նկատուի որ Ռուսերը այդ դադարի ժամանակաշրջանը կ'ուզէին օգտագործել վերակազմուելու համար: Բայց, պարզուեցաւ որ այդ դադարէն օգտուողներն եղան Չէչէնները, որոնք հակայարձակման անցած են եւ շատ նեղ կացութեան մատնած Ռուսերը, Չէչէնիոյ արեւելեան կողմը, վերագրաւելով Ռուսերու ձեռքը անցած քաղաքներ: Յունուար 10-ին, Չէչէնները տէր դարձած են Շալի, Արդուն, Աչկօյ – Մարտան գիւղերուն: Յարձակում գործած են նաեւ Գուդերմէսի (երկրին 2-րդ քաղաքը) ռուսական ուժերու հրամանատարութեան կայաններուն վրայ:

Նախապէս, օրթոտոքս Ծնունդի նախօրեակին է որ Պուտին պաշտօնազրկած էր զօրավար Շամանովն ու զօրավար Տրոշեւը եւ զանոնք փոխարինած իրենց կցորդներով:

Վ. Պուտին իր վեթօն դրած է Դումայի մէկ օրինագիծին, կենդանիներու պաշտպանութեան վերաբերող: Միեւնոյն ատեն, նամակով մը պատասխանած է Պրիժիթ Պարտոյի որ իրեն ուշադրութեան յանձնած էր կենդանիներու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը եւ զայն շնորհաւորած իրեն տարած պայքարին համար այդ ուղղութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻԿԱ վերահաստատեց ստուգումները իր սահմանագլուխներուն վրայ, զսպելու համար ապօրինի մուտքերը: Ներքին նախարարութիւնը չէ ճշդած թէ որքա՞ն ժամանակի համար է: Լիւքսանպուրկ կը հետեւի պելժիական օրինակին: Սկզբունքով նման ստուգումները ջնջուած էին Շէնկէնի պայմանագիրը ստորագրած 9 երկիրներու ներքին սահմանագլուխներու միջեւ (Պելժիա, Գերմանիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Լիւքսանպուրկ, Հոլանտա, Աւստրիա, Փորթուկալ, Սպանիա):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան Նախագահը որոշած է գործօն դեր ստանձնել Կովկասի քաղաքական կեանքին, յատկապէս չէչէնական հարցին կարգաւորման մէջ որ կը սպառնայ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին բանակցութիւններուն: Տէմիրէլ Յունուար 14 – 15-ին Վրաստան կ'այցելէ, իսկ աւոր նախօրեակին, Յունուար 8 – 9-ին Անգարայի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Ազրբէջանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ: Գլխաւոր նիւթերը եղած են քարիւղատարը եւ չէչէնական հարցը: Անգարա մեկնումէն առաջ Ալիեւ ըսած է թէ Ս. Տէմիրէլի հետ պիտի շօշափէ Հայաստան – Թուրքիա սահմանը բանալու հարցը որ սեղան եկած է Ռ. Քոչարեանի

(Շար.ը Դ. էջ)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԿԱՊՈՒԱԾ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Հոկտեմբեր 27-ի Ազգային Ժողովի պատահարէն ետք տարաբնոյթ հարցականներու կարեւոր մէկ մասը կ'առընչուէր ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին Նախարար եւ բանակի հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանին։ Հայաստան _ Ղարաբաղ ամբողջութեան զօրաւորագոյն դէմքերէն այդ ղեկավարը հետաքրքրութիւն կը շարժէր նախ պատահարին նկատմամբ ունեցած կեցուածքին, ապա ԼՂՀ իշխանութեան մէջ առենէ մը ի վեր տիրող պառակտումին տեսանկիւնէն։ Մանաւանդ երբ Հոկտեմբեր 27-էն կարճ ժամանակ ետք, Դեկտեմբեր 20-ին, իրմէ առնուեցաւ բանակի հրամանատարի պաշտօնն ալ, քաղաքական յետագայ զարգացումները կառչելու ուղղութեամբ անշրջանցելի եղաւ անոր մինչեւ այսօր կատարած ու ասկէ ետք կատարելիք դերին նկատառումը։ Զանազան առիթներով Ս. Բաբայեանի մասին գրուածները, յատկապէս զինքը բնութագրող էջերը, անծամբ չճանչցողին համար գծած են բաւական անգիւղող ու գիւրութեամբ չենթարկուող անձի մը պատկերը։ Այս տուեալը չառեւ րու մտածել կուտայ, թէ իսկապէս փակուա՞ծ էր ԼՂՀ ներիշխանական պառակտումը եւ կարելի՞ էր խաղաղացած նկատել Հոկտ. 27-ի պատահարէն ծայր առած ալեկոծումը որուն արձագանգն էր ան։

«Երկիր»ի մէջ (Դեկտեմբեր 22) լոյս տեսած հարցազրոյց մը, կատարուած՝ Շուշանիկ Աբրահամեան – Հայրապետեանի կողմէ, բաւական տուեալ ունի գոհացնելու համար այս կարգի հետաքրքրութիւններ։ Ս. Բաբայեան իրմէ մինչեւ այսօր տրուած պատկերին համաձայնութեամբ՝ կը ներկայանայ որպէս անխոով, վճռակամ ղեկավարը։ Հանգիստ պատասխանելու գիրքին մէջ է մինչեւ այսօր բրածներուն մասին հարցումներու եւ որոշած ընելիքը։

Առաջին խօսքերէն կը յայտնէ թէ լուռ կը մնայ, աւելորդ կիրքեր չբորբոքելու համար։ Գոհ է որ 1992-ին երբ իր ուսեբուն դրուած է «ազգի համար ճակատագրական ծանր բեռը» զոր պատիւով տարած է։ Ատիկա իրեն վստահութիւնը կը ներշնչէ թէ հակառակ իր դէմ այսօր տարուած հեռացումի քաղաքականութեան, «որոշ ժամանակ անց՝ ժողովուրդը ինքը կ'իմանայ ո'վ ով է»։ Յետոյ կ'ընէ կարեւոր յայտարարութիւնը թէ մարտադաշտէն կ'իջնէ քաղաքական դաշտ, քանի որ Ղարաբաղի հարցին լուծումը անցած է դիւանագիտութեան ձեռքը։

Այս յայտարարութիւնը վրէժի ներյայտ երանգ մըն ալ ունի, անցեալին իր անձը թերագնահատողներու հասցէին։ «Ժամանակին ասում էին թէ պատրաստ չեմ վարչապետ դառնալ, քանի որ տնտեսութիւնը չգիտեմ» կ'ըսէ ան, աւելցնելով՝ «նրանք մի բան չգիտէին կամ չէին ուզում հասկանալ որ բանակի պիւտճէն աւելի մեծ էր, քան հանրապետութեանը։ Եւ այդ ամէնը ես յաւուր պատշաճի տնօրինում էի եւ բանակում ամէն բան ճշգրտօրէն արւում էր»։

Ս. Բաբայեան հաւանօրէն իր անձին դէմ անուցուած ու ցոյց տրուած ժխտականներուն ազդեցութեան տակ, առենին դիմած է որ պաշտօնէն ազատ արձակեն. չեն ըրած։ Իսկ Վ. Սարգսեանի մահէն ետք նման բան դաւաճանութիւն համարած է։ Այսօր ինքզինք կը կոչէ «Ազգի զինուորը». կ'երթայ հոն ուր պէտք ըլլայ, որպէս շարքային զինուոր։ Ինչ կը վերաբերի Վազգէն Սարգսեանի կորուստին, անոր մեծութեան յետոյ պիտի գիտակցի ժողովուրդը։ Ճիշդ է որ 1998 Մայիս 26-ին ինք նամակ մը գրած է անոր. երբ ժամանակը գայ, պատճէնը պիտի հրապարակէ։ Իսկ այսօր կատարուածին մասին կ'ըսէ՝ «Հայաստանը թուլացնում են ներսից»։

Զրոյցը ապա կ'առընչուի ԼՂՀ ներքին հակադրութեան. ճիշդ է որ ինք ապտակած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանը, բայց ատիկա չէ իր հեռացման պատճառը. հեռացումը արդէն որոշուած էր։ Ինք զգուշացուցած է վարչապետը թէ «հիւրը տանտիրոջը չի կարող յիմարի տեղ դնել»։ «Հիւրը» Ա. Դանիէլեանն է անշուշտ որ Ղրիմէն հոն գացած է վարչապետի աթոռը գրաւելու։ Ս. Բաբայեան չէ յօժարած որ ան վիրաւորէ տեղի գիւղապետները որոնք «իրենց որդիներին դրեցին Ղարաբաղի ազատագրութեան զոհասեղանին»։ Իսկ վարչապետութեան վեց ամսուան ընթացքին «նա իր անձնական պիզնէսն է իրագործում, օրէնքներ խախտելով»։

Երբ զրուցավարը դիտել կուտայ թէ իր մասին ալ բանակին գումարները անձնական շահերու համար օգտագործելու տարաձայնութիւններ շրջած են, փաստք կը յայտնէ որ իր նախարարութեան մէջ ստուգումներ կատարած երեւանեան յանձնախումբերը հրապարակեն իրենց եզրակացութիւնները։ Ինչ կը վերաբերի ղեկավար դէմքի մը տրուած ապտակին հետեւանքներուն, թէ կրնան դատել, եւ այլն, նոյն անվրդով շեշտով կ'ըսէ. «1991-ը ադրբեջանական բանտերում եմ անցկացրել, հիմա էլ թող այստեղ դատի տան, չեմ վախենում։ Հաւատում եմ մեր ժողովրդին. ես միայն նրա դատից եմ վախենում»։

Սխալ է կարծել թէ ցոյց տրուած պաղարիւնութիւնը անտարբերութիւն կը նշանակէ այլեւս բանակին նկատմամբ։ «Սիրում եմ երեխայիս նման։ Եթէ ասեմ՝ հեշտ եմ բաժանուել, սուտ կը լինի» կ'ըսէ. ապա կը կրկնէ թէ քաղաքական պայքարին մէջ կը մտնէ. կը մաղթէ մէկ բան՝ որ իրեն փոխարէն բանակը ղեկավարէ ան որուն «սիրտը կը ցաւի եւ' զինուորի, եւ ամէն մի թիզ հողի համար»։

Քաղաքական ասպարէզ իջնելը առանձին արարք չէ։ 2000 թուականին պէտք է պաշտօնապէս արձանագրուի իր նախաձեռնած «Միացեալ Հայաստան» կուսակցութիւնը։ Կը հրաւիրէ անդամագրուելու ամէն անոնք որոնք կ'ուզեն շօշափելի դարձնել այս տեսիլքը։ Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավարութեան, խօսքով չէ, օրինապահութեամբ կ'իրագործուի։

Վերջին հարցով զրուցակիցը մաղթանքներու կը մղէ Ս. Բաբայեանը։ Ան Հայոց բանակին կայունութիւն եւ արիութիւն կը մաղթէ, ժողովուրդին ալ համբերութիւն։ Կը հաւատայ ժողովուրդին կամքին, ըսելու համար թէ 2000 թուականը կ'ըլլայ տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճումներու տարի։

Ինչ որ ամէնէն ուշագրաւն է զրոյցին մէջ, քաղաքական մարզ անցնելու որոշումն է Ս. Բաբայեանի մօտ։ Ատիկա կը նշանակէ թէ հարցը փակուած չէ ու հակամարտութիւնը կրնայ տեւել նախագահ – վարչապետ ճակատին հետ. ու այս անգամ նոյն՝ քաղաքական դաշտին վրայ եւ ո'չ նախկինին պէս բանակ – քաղաքականութիւն տարբեր հարթակներու վրայ։ Բան մը որ լարումի նոր դրուագներ նախատեսել կուտայ առաջին ակնարկով։ Կը մնայ տեսնել սակայն թէ նոր կուսակցութիւնը՝ Միացեալ Հայաստանը, ի'նչ ընկալում պիտի գտնէ քաղաքական մարզէն։ Եթէ Ս. Բաբայեանի յոյսերը իրականանան ու մեծ թիւով անդամակցութիւն ըլլայ, անկարելի չէ որ ան քաղաքական բեմին վրայ աւելի մնայուն տեղ ունենայ նախ որպէս լուրջ ընդդիմադիր ուժ, ապա... ո՛վ գիտէ։ Այսօրուան համար առողջ ընդդիմութիւնն ալ արհամարհելի ստացուածք չէ ոչ միայն ԼՂՀ-ի նման պետութեան մը համար։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾՆՆԴԱՆՇԱՆ
ամերիկահայ անգլիագիր
բանաստեղծութեան երկլեզու ժողովածու

«Բաց նամակ», Մատենաշար թիւ 3, 1999
Կլէնտէյլ, Գալիֆորնիա

ՔՍԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱԿԻՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՍՏ «ԼԷՔՍՓՐԷՍ»Ի

Ե. ԴԱՐ

410-էն Գերմանները կը խորտակէին Հռենոսի եւ Դանուբի սահմանային ամրոցները։ Զէին անգիտանար քրիստոնէութիւնը, բայց Արիոս քահանան, զինք դարձի բերողը, իրենց մտքին մէջ դրոշմած էր հերետիկոս հաւատք մը, քանի որ կը մերժէին Քրիստոսի աստուածութիւնը։ Եւ Ալարիկոս Վիզիկոթը չէր վարանած թալանի տալու Հռոմը 410-ին, առանց ակնածանքի անոր եպիսկոպոսին՝ Իննովկենտիոսի նկատմամբ։ Ալ աւելին կ'ընէին Ասիայէն Աթթիլաս եւ Հոները։ Եթէ չէին յաջողեր Օրլէանը ձեռք ձգել, փրկուած իր եպիսկոպոսին շնորհիւ, ոչ ալ Փարիզը, Պաշտպանուած Սէնթ-Ժընըվիէվի կողմէ, կ'աւերէին սակայն Կալլիան եւ Իտալիան։ Աթթիլաս գրաւած կ'ըլլար Հռոմը եթէ Մեծն Լեւոն Պապը յաջողած չըլլար վճարել որպէսզի Բանոնիա վերադառնայ, ուր եւ կը մեռնէր հարսնիքին գիշերը, երբ կը պատրաստուէր կրկին Արեւելքի վրայ յարձակելու։

Այլեւս միայն եպիսկոպոսներն էին որոնք կը պաշտպանէին հաւատացեալները, կը կազմակերպէին քաղաքներու դիմադրութիւնը յարձակողներու դէմ, որոնք իրենց մէջ կը բաժնէին արեւմուտքը։ Հռոմ դադրած էր կայսրութեան մայրաքաղաքն ըլլալէ։ Արեւմուտքի վերջին կայսրը՝ Հռոմուլոս քաշուած էր Ռավեննայի իր պալատին մէջ, զինուորական նաւահանգիստ մը որ թոյլ կուտար իրեն ապաստան գտնել Կ. Պոլիս։

Վերջ՞ն էր կայսրութիւններու։

480-ին պառակտուած Չինաստանը Թուրք – մոնղոլներու սպառնալիքին տակ էր։ Արեւմուտքը բարբարոս միապետութեանց անիշխանութեան ձեռքն ինկած էր, որոնցմէ միայն մէկը, Գլովիսի միապետութիւնը, Եկեղեցւոյ ձեռքը պիտի անցնէր։ 496-ին է հաւանաբար, որ Ռեմի եպիսկոպոսը կրցած էր յաջողցնել Թագաւորին մկրտութիւնը։

Զ. ԴԱՐ

Արեւմուտքի մէջ Գլովիսի Կալլիան պապին ու Եկեղեցիին միակ յոյսն էր։ Հոն 507-ի օրէնք մը կիներու առջեւ կը փակէր դահակալութեան ճամբան։ Այսուհանդերձ, ատիկա բաւարար չեղաւ որ Գլովիսի մահէն ետք ժառանգորդներուն միջեւ բաժան բաժան չըլլայ թագաւորութիւնը։ Նոյն ժամանակներուն ո՞վ կրնար գիտնալ թէ կեդրոնական Ամերիկայի մէջ Մայաները քաղաք – պետութիւններու քաղաքակրթութիւն մը կը զարգացնէին։ Արշաւանքներու զոհ Իտալիոյ մէջ հարաւային լեռները հաւատացեալներու ապաստան կ'ըլլային. Նուրսիոյ Ս. Բենետիկոսը 530-ին կը հիմնէր Բենետիկեան միաբանութիւնը որուն նպատակը պիտի ըլլար դարձի բերել Եւրոպան։ 537-ին Յուստինիանոս կայսրը բացումը կը կատարէր Այա Սոֆիա տաճարին։ Դարը կ'աւարտէր Եկեղեցիին արեւելեան եւ արեւմտեան թեւերուն անջատումով երբ Հռոմ կը ձեռնարկէր բարբարոսները դարձի բերելու քաղաքականութեան մը եւ կը մերժէր ենթարկուիլ Կ. Պոլսոյ կայսրին։

Է. ԴԱՐ

Դարը կը յատկանշուի Արաբիոյ մէջ նոր կրօնքի մը յայտնութեամբ որուն մարգարէն Մոհամէտ կը կոչուի։ Անոր մարտիկները կ'արշաւեն ամբողջ Արեւելքի տարածքին, կը հասնին մինչեւ Միջին Ասիա եւ Հնդկաստան։ Բիւզանդիոնը պատուար կը հանդիսանայ անոնց, բայց անոնք կ'արշաւեն մինչեւ Մաղրէպ։ Կալիան որ Տակոպէրի ղեկավարութեան տակ է եւ 631-ին կցած է Աքիթէնը, կը կարծէ պատսպարուած ըլլալ մահմետական արշաւանքէն։ Այդ արշաւանքը դադարի պահ մը կ'արձանագրէ երբ 661-ին կը սպաննուի մարգարէին փեսան Ալի ու անոր շիի հետեւորդները կը մերժեն ենթարկուիլ սիւննի Օմէյյաններու։ Մահմետական տիրակալութիւնը կ'արտօնէ որ քրիստոնեաներն ու Հրեաները ունենան կրօնքի ազատութիւն, այնքան ատեն որ խալիֆային կը վճարեն իրենցմէ պահանջուած հարկը։ Եկեղեցիներու կողքին մզկիթներ կը սկսին բարձրանալ։ Երուսաղէմի մէջ, 691-ին, կառուցումը կը սկսի Օմարի մզկիթին, Հռովմէացիներու կողմէ քանդուած տաճարին տեղը։ Մահմետականները կը պնդեն որ Երուսաղէմը իրենց համար եւս սրբազան վայր է ուր գտնուած է Մոհամէտ. զինքը կը դասեն Աստուածաշունչով յայտնուած մարգարէներու շարքին։ Բայց կը մերժեն մարդ – Աստուծոյ քրիստոնէական վարդապետութիւնը։ Քրիստոսը կը նկատեն միայն մարգարէ մը։ 683-ին անոնց արշաւանքը կը վերսկսի. կը նուաճեն Ափրիկէի հիւսիսային շրջանը, սպառնալով քրիստոնեայ Արեւմուտքին։

Ը. ԴԱՐ

Ամբողջ աշխարհը մահմետակա՞ն պիտի դառնայ։ 711-ը Թոլէտօ քաղաքին անկումը կը նշէ։ Հոն ուր քրիստոնէութեան լաւագոյն Թուրերը կը դարբնուէին լատինական խաչին ձեւով, այլեւս արաբական տիրապետութիւն հաստատուած է։ Լեւոն Գ. կայսրը որ 717 – 718-ին պաշարուած Բիւզանդիոնը կը փրկէ, կայսրութիւնը բարեկարգելու եւ Եկեղեցին իր տիրակալութեան ենթարկելու համար 730-ին կ'արգիլէ սրբապատկերներու փառքը եւ պաշտամունքը։ Իսկ Գրիգորիոս Գ. կը բանադրէ այդ հրահանգին հպատակողները։

732-ին արաբական արշաւանքները կը հասնին Փուաթիէ, կը գրաւեն Նարպոնը եւ կը թալանեն Մարսէյլը, Ալպեան շրջանն ու Պուրկոնեը, բայց չեն կրնար տիրել Փուաթիէի եւ Թուրի հարուստ սրբավայրերուն։ Այդ ձեւով Ֆրանքները քրիստոնէութեան փրկիչները կը դառնան։ Արեւմուտքի մէջ չկարենալով աւելի յառաջանալ, մահմետականները 751-ին կրկին կը դառնան Արեւելք. Չինացիներէն կը խլեն Կեդրոնական Ասիան, մինչ արեւնալի կռիւներ վերջ կուտան Օմայյաններու ղերդաստանին որոնցմէ միակ ճիւղ մը կը յաջողի վերապրիլ Սպանիոյ մէջ։ Աբբասիները որոնք 750-էն ի վեր իշխանութեան տէր են ոսկեդար մը պիտի ապրին Պաղտատի մէջ։ Արեւմուտքի մէջ յառաջանալու անոնց ջանքին դէմ կանգնած է Մեծն Գարլոս որ 800-ին կայսր օծուած է Հռոմի Ս. Պետրոս Տաճարին մէջ, Լեւոն Գ.ի կողմէ։

Թ. ԴԱՐ

Նախորդ դարուն վերջին տասնամեակին Եւրոպայի վրայ սկսած են Վիքինկներու յարձակումները։ Անգլիոյ մէջ կը յաջողին դանիացի արշաւողներու պատուար կանգնիլ, բայց Նորմանտիոյ եպիսկոպոսները չեն յաջողիր դիմադրել Վիքինկները հոն մուտք կը գործեն ու նարդել։

Ֆրանքներու կայսրութիւնը նոր բաժանումներու բեմ է. 842-ի Սթրազպուրկի ուխտէն ի վեր արեւմուտքի մասը ռոմաներէն կը խօսի, արեւելքը՝ թիւտէսքներու լեզուն։ Ծնած են ֆրանսերէնն ու գերմաներէնը։ Արեւելքի մէջ միսիոնարները դարձի կը բերեն սլաւները որոնց Ս. Կիւրեղը եւ եղբայրը սլաւներէն լեզուով կը քարոզեն։ 860-ին իրենց ազդեցութիւնը զօրացնելու նպատակով անոնք կը ստեղծեն Կիւրեղեան այբուբենը, որ մինչեւ այսօր կը գործածուի։

Վիքինկները Վոլկայի երկայնքին կը թալանեն արեւելքի եկեղեցիները։ 885-ին կը պաշարեն Փարիզը։ Թագաւորը անոնցմէ փրկուելու համար կը ձգէ որ թալանեն Պուրկոնեը։

Ժ. ԴԱՐ

Միջերկրականեան երեք քաղաքներ ուշադրութիւն կը գրաւեն. առաջինը Գլիւնին է որուն 910-ին հիմնուած աբբայարանը ծաղկած է Եւրոպայի մէջ, կազմելով 10 հազար վանականներով կայսրութիւն մը։ Երկրորդ քաղաքը Հռոմն է ուր հռոմէականեւգերման կայսրութիւնը կը ձգտի իր հովանաւորութեան տակ առնել պապական աթոռը եւ նոյնիսկ ինք նշանակել դահակալը։ Այդ հանգրուանէն կը սկսի կայսրին ու պապին միջեւ երկարատեւ հակադրութիւն մը։ Երրորդ քաղաքը Գահիրէն է որ Փաթիմի խալիֆայ – Մուիզի կողմէ հիմնադրուած է 969-ին։ Շիի խալիֆաները Ափրիկէի

հիւսիսային շրջանին իշխելէ ետք տիրած են Նեղոսի հովիտին:

Քրիստոնեայ աշխարհին միւս ծայրամասին մէջ Կիեւը շնորհիւ ցորենի բերքին, հարուստ ու բարգաւաճ մայրաքաղաքը կ'ըլլայ վիքինկ ղեկավարներու եւ ռուսական առաջին քաղաքակրթութեան ոստանը: Վլատիմիր իշխանը այնքան հզօրութեան տէր է որ 988-ին քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք կը յաջողի ամուսնանալ Բիւզանդիոնի կայսրին քրոջը հետ:

ԺԱ. ԴԱՐ

1009-ին Արեւելքը կը բռնկի երբ Ֆաթիմի եւ շիի խալիֆան՝ ալ-Հաքիմ Նեղոսի հովիտին քրիստոնեաները հալածել կը սկսի, կը քանդէ Ս. Յարութեան տաճարը եւ կը սպաննէ Երուսաղէմի բնակիչները: Նոյնիսկ երբ Պաղտատի սիւննի խալիֆան կը դատապարտէ կոտորածը, 50 միլիոն կաթողիկէներ կը տեղեկանան թէ սրբազան վայրերը յարձակումի թիրախ են: Օմար Խայամ որ 1050-ին Իրան ծնած է, ամբողջ կեանքը կ'անցընէ կրօնամոլներու նեղմտութեան թիրախ ըլլալով:

Ասիա այդ շրջանին ունի աշխարհի 300 միլիոննոց բնակչութեան 65%-ը: Դարուն կարեւոր թուականներէն է 1050ը երբ տպարանի առաջին գաղափարը կը ծնի Չինաստանի մէջ:

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւնները կ'ընդհատուին: Պառակտում մը կը հակադրէ Հռոմի պապն ու օրթոտոքս պատրիարքը: Արեւելքի քրիստոնեաները երբեք չեն կիրարկեր լատինական ծէսերը:

1071-ին Ալփ Արսլանի հեծեալները կը մտնեն Անատոլու, Մանազկերտի մէջ յաղթանակ տանելէ ետք Բիւզանդացիներուն դէմ: 1095-ին պապը Գլէրմոնի մէջ խաչակրութեան կոչ կ'ուղղէ, քանի որ չի կրնար Հռոմ մտնել հոն հակապապի մը գոյութեան պատճառով: Խաչակիրները կը մեկնին Երուսաղէմ, Քրիստոսի վերադարձին ու աշխարհի վախճանին ներկայ գտնուելու. 1099-ին կը գրաւեն քաղաքը եւ բնակիչները կը կոտորեն:

ԺԲ. ԴԱՐ

Սէն Պերնար կը քարոզէ Բ. խաչակրութեան մը ի նպաստ որպէսզի պահուին սրբազան վայրերը եւ քրիստոնէութիւնը վերածաղկի Արեւելքի մէջ: Ան պապերուն եւ թագաւորներուն խորհրդականն է. կ'ուզէ վանական զինուորներու բանակ մը կազմել: Սակայն անոր խաչակիրները ծանօթ չեն վառօդին որուն գիւտը եղած է 1161-ին, Չինաստանի մէջ: Կը ձախողի Գ. խաչակրութիւնն ալ: 1171-ին Վենետիկի մէջ կը հիմնուի առաջին դրամատունը որ նիւթականը պիտի հայթայթէ չորրորդին: Մինչ այդ Սելճուքեաններու ծառայութեան մէջ գտնուող քիւրտ պատերազմիկի մը որդին՝ Սալահէտտին, Ֆաթիմիները կը վտարէ Եգիպտոսէն. կը տիրէ Արաբիոյ եւ Եգիպտոսի ու 1171-ին սուլթան կը յայտարարուի: Կը տիրէ Ապպասեաններու իշխած Սուրիոյ եւ կ'ապահովէ իսլամական միութիւնը: Կ'արտօնէ որ Երուսաղէմի ուխտագնացութիւնները տեղի ունենան եւ արգելք կ'ըլլայ որ մոլեռանդներ քանդեն Յարութեան տաճարը:

ԺԳ. ԴԱՐ

Արեւմուտքը կը զարգանայ, շնորհիւ Արեւելքի հետ առեւտրական յարաբերութիւններու, կը բարգաւաճին իտալական քաղաքները, մինչ այդ, Դ. խաչակրութիւնը 1204-ին կը տիրէ Կ. Պոլսոյ, երեք օր թալանելէ ետք, քաղաքը արեւելքի լատինական կայսրութեան կեդրոնը դարձնելու նպատակով: Նոյն միջոցին Մոնղոլներու Ճէնկիզ խանը կը հռչակուի համաշխարհային արքայ. կը տիրէ Չինաստանի հիւսիսին, Թիւրքիստանի եւ Ասիոյ մէկ մասին:

Ծայրագոյն արեւելքը պատերազմներու աւերիչ հետեւանքները կը կրէ: Վենետիկցիները եւ Ճենովացիները ծովային առեւտուր կ'ընեն արեւմուտքի մէջ: Հաբըստացումը թափ կու տայ մայր տաճարներու կառուցումին:

1214-ին Ֆիլիփ-Օկիւսթ կը թելադրէ որ իր պառոնները թալանեն հարաւի շրջանները. հողերը այն հերետիկոսներուն որոնք կը մերժեն իրենց հարկերը վճարել պապին: Լուի Թ. արքան 1229-ին կը ժառանգէ Լանկըտոքը. 1271-ին Թուլուզի իշխանութիւնը կը կապուի գահուն:

Կը ձախողին Փրուսիոյ նուաճողները որոնք խաչակրութեան պատրուակով փորձած են կցել սլաւական տարածքները: Սպանացի կաթողիկէ պառոնները 1262-ին կը յաջողին ետ առնել Գատիքսը եւ 1270-ին մահմետականները միայն Կրանատան կը պահեն իրենց ձեռքը:

Դարավերջին մօտ Վենետիկի ճանապարհորդ Մարքօ Փոլօ շատ ջերմ ընդունելութիւն մը կը գտնէ Փէքինի մէջ, մոնղոլ տիրակալ Քուպլիլայ խանի կողմէ:

(Շար. 2)

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ԱԶՐԲԵՋԱՆ

Երկրին մէջ գրաքննութիւնը պաշտօնապէս ջնջուած ըլլալով հանդերձ, լրատուները իսկական ազատութիւն չեն վայելեր: Անկախ եւ ընդդիմադիր մամուլը, անոնց աշխատակիցները ոստիկանութեան բռնութեան թիրախ կ'ըլլան: Նախագահ Ալիեւ ուզած է որ պետական գաղտնիքներու պահպանութեան պարտականութեամբ յատուկ մարմին մը կազմըւի, իսկ Խորհրդարանը կոչ ըրած է որ լրատուներու վրայ աւելի գզալի հակակշռի հաստատուի:

Մեծ թիւով նիւթեր կան որոնք թաբու են եւ իշխանութիւններն ալ շատ ժըլատ կը գտնուին լրատուներուն տեղեկութիւն փոխանցելու մէջ: Մամուլի աշխատակիցներ երբ բողոքելու համար հաւաքուելու դիմած են Գերագոյն Ատեանի շէնքին առջեւ, ոստիկանութիւնը բըռտօրէն ցրուած է զիրենք ու անոնցմէ շատեր խոշտանգած:

Հոն եւս «անջատողական քարոզչութիւն»ը, «իշխանութեան անարգումն ու վարկաբեկումը» լրատուներու դէմ յաճախ գործածուած մեղադրանքներ են: Ամբաստանեալները կը խոշտանգուին, կը բանտարկուին, կամ յարձակումի թիրախ կ'ըլլան:

Գրաքննութեան կ'ենթարկուին նախագահին շրջապատին, ընդդիմադիր որոշ ղեկավարներու, երկրին ընկերա – տընտեսական, մարդկային իրաւունքներու յարգանքին, կաշառակերութեան, Ղարաբաղի հակամարտութեան, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու առնչըւող նիւթերը:

Ազրբեջանի գրաքննութեան զոհ դարձած է Ազատութուն ռատիօկայանի ազրբեջաներէն հաղորդումն ալ, այն պատճառաբանութեամբ որ կայանը պէտք է կանոնակարգուի:

ՎՐԱՍՏԱՆ

Լրատուներու աշխարհի 1998ի վերաբերող տեղեկատուին մէջ մեզ հետաքրքրող երկիրներէն նուազագոյն տեղը գրաւածն է Վրաստանը: Հակառակ այսուհանդերձ, Ս. Նըշումը, սակայն, կը վերաբերի Աբխազիոյ մէջ լրագրողի մը սպանութեան: Երիտասարդը հետեւած է վրացի զինեալ խումբի մը որ աբխազ ապստամբներու ծուղակը ինկած է ու անոնց հետ մահացած: Աբխազիան ինքնավար այն հանրապետութիւնն է որ 1992-էն ի վեր, հակառակ 1994-ին ստորագրուած հրադադարի մը, ճակատումներու բեմ կ'ըլլայ: Պետական երկրորդ պարագան որ նշուած է, հեռատեսիլի մը թղթակիցին առնչուած է: Ան հարցազրոյց մը կատարած է նախկին Ներքին նախարարին հետ որ կ'ամբաստանուի նախագահին դէմ թակարդ կառքով մահափորձի մը մասնակցութեամբ: Հարցազրոյցը կատարելէ ետք լրագրողը կը հրաւիրուի ընդհ. դատախազութիւն ուր կը հարցաքննուի, քանի որ վերոնշեալ նախկին նախարարը խոյս տուած է երկրէն:

Երկու ուրիշ լրագրողներ ալ որոնք մաս կը կազմեն ոչ-կառավարական կազմակերպութեան մը թերթին խմբագրութեան, ոստիկաններու սպառնալիքներուն ենթարկուած ու խոշտանգուած են երբ կը ջանային Թիֆլիսի կեդրոնը ապահովութեան ուժերու մէկ միջամտութիւնը տեսագրել:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՄԱՐՄՆԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին, տեղի ունեցած է Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի Կեդրոնին պաշտօնական բացումը, ներկայութեամբ միութիւններու վարչականներու, Հայաստանի աւագ հիւպատոսին եւ Կլէնտէյլի Թաղապետական Խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեանին: Բացման իր խօսքին մէջ Մարմնի ատենապետը՝ Գրիգոր Շէնեան, նշած է թէ ծրագրուած է Կեդրոնին մէջ կազմակերպել դասախօսութիւններ եւ հանդիպումներ, գաղութը հետաքրքրող այլազան հարցերու մասին: Բանախօսած է Երուանդ Պապայեան, ներկայացնելով Հայրենակցական Միութիւններու ծագման պատճառները, անոնց գործունէութիւնը՝ Հայաստան թէ ըՍփիւռքի տարածքին: Շնորհաւորանքի խօսքեր արտասանած են աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Րաֆֆի Մանուկեան, Տոքթոր Յարութիւն Սաղրեան, Տիգրան Էքիզեան եւ Նուպար Յակոբեան: Հուսկ՝ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը: Կեդրոնը կը բաղկանայ 100 հոգինոց սրահէ մը, երկու ժողովասենեակներէ եւ մէկ վարչական սենեակէ: Ունի նաեւ ճոխ գրադարան մը»:

«ԱՆՉԱ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Գուլեան – Զաքարեան – Վասպուրական» Ազգային վարժարանի Տնտեսական Մարմինը հիմնած է «Անչա» անունով հասութաբեր հիմնադրամ մը, ի յիշատակ Ճորճ Մարտիկեանի եւ Սուրէն Սարոյեանի: 80 հազար տոլար դրամագլուխով հիմնադրամին տարեկան եկամուտը կը յատկացուի կարեւոր հայ աշակերտներու կրթաթոշակին:

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լա Քրեսենթա Հովիտի Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած խրախճանք – երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինին: Բացման իր խօսքին մէջ Յակոբ Տապպաղեան ներկայացուցած է Սայաթ Նովայի կեանքը եւ անոր ստեղծագործութիւններուն արժէքը: «Զուարթնոց» ժողովրդական նուագարաններու համոյթը մեկնաբանած է Սայաթ Նովայի եւ այլ գուսաններու գործերը: Հանդէս եկած է երգչուհի Անահիտ Շահնազարեան: Վրէժ Տէր – Պետրոսեան խօսած է Սայաթ Նովայի տաղանդին, ինչպէս նաեւ Պարսկաստան ապրած հայ գուսաններու մասին:

50 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԷՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Նոր տարուան եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առթիւ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Գարոլան 50 հազար տոլար նուիրած են Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին: Բարերարներուն փափաքով սոյն գումարին կէսը յատկացուած է Առաջնորդարանի նոր շէնքի հիմնադրամին:

50 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԷՐ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի եւ Ճուան Մանուկեան 50 հազար տոլար նուիրած են Լոս – Անճըլըսի Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, յատկացուելու համար Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն: Յիշենք թէ Մանուկեան ամոլը «Հորիզոն» հեռատեսիլի 10-ամեակին առիթով 100 հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած էր, առաւել եւս խթանելու համար յիշեալ հեռատեսիլի սփռումները, արդիական կազմածներով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ

Դեկտեմբերի վերջին շաբաթը Լոս – Անճըլըս այցելած է Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան եւ հանդիպումներ ունեցած հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն, պատասխանատու մարմիններուն եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ղեկավարներուն հետ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

– Հայրիկ, ներքինին ի՞նչ բան է:
– Դա այնպիսի մի զինուոր է, որից խլել են անձնական զէնքը:

– Երէկ կնոջս բռնեցրի սիրեկանի հետ: Հարցը շատ կտրուկ դրեցի. կամ՝ ես, կամ՝ նա:
– Եւ ի՞նչ:
– Ամէն ինչ կարգին է: Հիմա նա է աղբով դոյլը դուրս տանում:

Երկու տղամարդ զրուցում են: Մէկը հարցնում է.
– Ի՞նչ կ'ասես, եթէ հանդիպես մի կընոջ, որը քեզ կը ների ամէն ինչ, բարի ու հոգատար կը լինի քո նկատմամբ եւ որի համար դու կը լինես ամենա–ամենալաւը:
Միւսը երկար մտածելուց յետոյ պատասխանում է:
– Կ'ասեմ, «Բարեւ, մայրիկ»:

Փարաշիւթիսթը որոշում է ամուսնանալ: Հայրը նրան խորհուրդներ է տալիս.
– Որդիս, դու գիտե՞ս, թէ կնոջդ ի՞նչ չպէտք է թոյլ տաս անել:
– Գիտեմ, չպէտք է թոյլ տամ վզիս նստել:
– Դա չէ գլխաւորը, որդիս:
– Հասկացայ, չպէտք է թոյլ տամ ընտանեկան պիւտճէն տնօրինել:
– Դա էլ ամենագլխաւորը չէ որդիս:
– Այդ դէպքում, ինքդ ասա:
– Քո դէպքում, որդիս, վերոյիշեալը իմաստ չունի: Գլխաւորը՝ երբեք թոյլ չտաս, որ քո փարաշիւթը կինդ հաւաքի:

Երիտասարդն ամուսնանում է: Որոշ ժամանակ անց ընկերները նրան յայտնում են, որ կինը նախկինում պոռնիկ է եղել: Դէ, տղան էլ որոշում է բաժանուել: Կինը հարցնում է նրան.
– Մի՞թէ ես վատ եմ վերաբերւում քեզ:
– Ոչ, բայց...
– Մի՞թէ վատ եմ վերաբերւում ծնողներիդ, բարեհամբոյր չեմ ընկերներիդ նկատմամբ:
– Ոչ, բայց...
– Մի՞թէ վատ եմ եփում: Վատ տե՞սք ունեմ: Անկողնում վա՞տն եմ:
– Ոչ, բայց...
– Իսկ մի՞թէ դու կարծում ես, թէ այդ ամէնը կարելի է սովորել հեռակայ կարգով...

Զրուցում են երկու ընկեր: Մէկն ասում է.
– Լսիր, հանդիպել եմ մի աղջկայ, որը խոստանում է ինձ շրջապատել սիրով, հոգատարութեամբ եւ քնքշանքով: Ի՞նչ ես մտածում այս մասին:
– Մտածում եմ, թէ ինչպէս ես դուրս գալու շրջափակումից:

Դատաւորը՝ ատամնաբոյժի մօտ.
– Աջ ձեռքը դրէք Աստուածաշնչի վրայ եւ երդուէք, որ կը հեռացնէք ատամս, միայն ատամս եւ ոչինչ՝ բացի ատամից:

(Շար. Ա. էջէն)

հետ իր հանդիպումներուն: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի մասին ուղղակի բանակցութիւններու, Ազրպէյճանի նախագահը յայտնած է թէ Յունուարի վերջաւորութեան հաւանական է անոնց վերսկսիլը ՀԱՊ-ի Մոսկուայի վեհաժողովին եւ Տաւոսի Համաշխարհային տնտեսական փորումին:

ԹՈՒՐՔԻԱ որպէս Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան պատրաստութիւն, քաղաքացիական օրէնսգիրքէն ետք պատժական օրէնսգիրքն ալ բարեփոխելու աշխատանքին ձեռնարկած է: Կատարելի փոփոխութիւններուն գլխաւորը կը վերաբերի մահապատիժին որ պիտի փոխարինուի «ցկեանս ծանր բանտարկութեամբ»: Բարեփոխումներու ծրագիրը անմիջապէս որ պատրաստուի պիտի փոխանցուի Ազգային Ժողովին: Ցկեանս ծանր բանտարկութեան դատապարտուած մէկը ոչ մէկ կերպով ազատ պիտի կրնայ արձակուիլ, առանց 30 տարի արգելափակուած մնալու: Եթէ այս տրամադրութիւնները վերջնական ձեւ ստանան, Ա. Օճալան պիտի փրկուի մահապատիժին գործադրութենէն:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Իսլամ Կարիմով վերընտրուեցաւ Յունուար 9-ին: Քուէներու հաշիւը դեռ չաւարտած, յայտարարուած էր իր յաղթանակը: Ընտրական յանձնախումբին նախագահը, քուէարկութեան փակումէն ժամ մը ետք յայտարարած է.- «Կասկած չկայ որ ներկայ նախագահը կը յաղթէ»: Իր միակ մրցակիցն իսկ՝ Ա. Ճալալով իրեն ի նպաստ քուէ տուած է: Վերջին հարցախոյզներու համաձայն պիտի ընտրուէր ձայներու 99%-ով:

ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահուհին՝ Միշէլ Ալիօ - Մարի, ի մօտոյ, պիտի նշանակէ կուսակցութեան նախագահին նոր քարտուղարը Օ-տը-Սէնի մէջ, փոխարինելու համար Շ. Փասքուան, որ այդ պաշտօնին գլուխն է սկիզբէն ի վեր: Սկզբունքով, այդ պաշտօնը Փաթրիք Տէվէճեանի պէտք է շնորհուի եւ այդ պարագային ճակատում մը կը նախատեսուի Փասքուայի եւ Տէվէճեանի միջեւ:

ՔՐԻՖ-ի (Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական Խորհուրդ) նախագահը՝ Անրի Հաժտընպերկ ընտրուեցաւ «Եւրոպական հրէական համագումար»ի նախագահ: Այս համագումարը Եւրոպայի 38 հրէական համայնք կը ներկայացնէ, այսինքն շուրջ 2 միլիոն հրեայ: Միակ թեկնածուն էր եւ ընտրուած է երկուեւկէս տարուան համար: Ժողովը գումարուած էր Պրիւսէլ:

ՍՈԼՖԵՐԻՆՕ կամրջակը որ կը կապէ Օրսէի Թանգարանը Թիւիլըրիներուն եւ որուն բացումը կատարուած էր Դեկտեմբեր 11-ին, փակուեցաւ անցորդներուն, որովհետեւ պարզուեցաւ որ ապահով չէ եւ ցնցումներ զգալի են: «Լիպերասիոն» (Յունուար 8) կը յիշեցնէ այս առթիւ որ ճարտարապետը՝ Մարք Միմրամ այս առթիւ պարգեւատրուեցաւ «Արծաթեայ էքէռ»ի շքանշանով: Այս հարցին նուիրուած յօդուած մը ունէր «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» (Յունուար 9) ուր, «Սոլֆէրինօ կամրջակին առեղծուածները» խորագրին տակ, կը պատմէր թէ բանավէճեր կան Փարիզի քաղաքապետութեան եւ Պետութեան միջեւ: Ճարտարապետը կը խոստովանի որ կամրջակը փակ պիտի մնայ երկար ատեն, շաբաթներ, թերեւս ամիսներ: Գործածուեր է իփէ փայտ մը, այն նոյն փայտը որ գործածուած է Ֆրանսայի Գրադարանին (Միթերան) բակին համար եւ զոր հրշէջները մկրտած են «լ'Էսփլանատ տէ գ'Էնվալիտ» այն սահուններ կը պատճառէ: Բնապահական Ընկերակցութիւնը դէմ է այդ արեւադարձային փայտին գործածութեան:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻՆ գործունէութիւնը եւ ապարանքներու մեծ թիւով գնումներն սկսած են մտահոգել Ֆրանսական իշխանութիւնները: Դեռ անցեալին, գործակցութիւն մը ծայր տուած է իտալական մաֆիային հետ: Այս գնումները (ապարանքներ կան որոնք մինչեւ 350 միլիոն ֆրանքի ծախուած են) կը ծառայեն մաքսուանդ դրամի օրինականացման: Ներքին նախարարութեան մէկ գաղտնի տեղեկագիրը («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Յունուար 9) կը նշէ որ այդ Ռուսերուն ախորժակը կ'երթայ մինչեւ քաղաքական,

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Զուարթ Տիլան, Դարբին, Գամպէր եւ Տիլան ընտանիքները իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԻԼԱՆ-ի

մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները ըրած են.-

2000 Ֆր. «Հայաստան» հիմնադրամին, 2000 Ֆր. Համազգայինի Մարսէյլի դըպրոցին եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔԸ կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առթիւ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

մշակութային եւ մարզական շրջանակները:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(6-12 Janvier)

Les chiites arméniens...

Էքսփրէս շաբաթաթերթը յաւելուած մը ունի (մակազին) որու քանի մը էջերը նուիրուած են Պոլսոյ: 28-րդ էջին նկարին վրայ նկարագրութիւն մը կայ որ սապէս կը վերջանայ.-

«Puis on parvient à la mosquée sans minaret ouverte aux chiites arméniens»...

Այս տողերուն հեղինակն է խո՛ր գարգացման տէր ոմն Էլիա Իմպէրտիս: Նման պարագաներու Անգլիացիք կ'ըսեն No comment:

Ֆրանս-Սուարի (Յունուար 10) նամականիի բաժնին մէջ, Թրուվիլէն Գլօտէթ Ժաւանօ գիտել կու տայ որ 1987 Յունիս 18-ին, Եւրոպական Խորհրդարանը ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար դրուեցան որոշ նախապայմաններ. ինչպէս ժողովրդավարութեան վերահաստատումը, Կիպրոսի հարցը, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, Քիւրտերու ջարդին դադրեցումը եւլն.: Եւ հարց կու տայ թէ ո՞ր Եւրոպային անդամ կրնայ ըլլալ Թուրքիա, որու մեծ մասը Ասիա է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

ԽՍԱՁԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Խսաձեանի սաներուն աւանդական «Բաժակի Պահը» տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 23, ժամը 12.30-ին

ARARAT
ճաշարանին մէջ
16, rue du Roule, Paris 1er
M° Chatelet ou Louvre

Սիրով կը հրաւիրուին Խսաձեանի սաներն ու համակիրները սոյն հանդիսութեան, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու հայ վարժարաններուն կենացը:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
01 - 43 - 08 - 12 - 06
կամ՝
01 - 47 - 80 - 42 - 76
թիւերուն:

Ճաշագին՝ 200 Ֆր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14.30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 - 64 - 03 - 53 - 05
թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 - 19
01 - 42 - 46 - 88 - 36

Մուտքը ազատ է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԿՈՒԱԹԷՄԱԼԱ 1 - 1

Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականը Լոս-Անճըլըս կատարած մարզահաւաքի շրջանակին մէջ «բարեկամական» մըրցում մը խաղացած է Կուէթամալայի դէմ որու ընթացքին երկու կողմերէն երեք խաղացող վտարուած են եւ հինգ ուրիշներ ալ դեղին քարտի ազդարարութիւն ստացած: Մրցումը տեղի ունեցած է Յունուար 7-ին, Լոս-Անճըլըսի Գոլիզէում մարզադաշտին վրայ: Ա. կէտը նշանակած է Գ. Մանուկեան, 20-րդ վայրկեանին, որուն լատին Ամերիկացիները փոխադարձած են 41-րդ վայրկեանին Ճերման Ռուանոյի միջոցով:

UGAB - LYON

Le Repas mensuel de l'U.G.A.B.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est assurément une cuisine arménienne savoureuse et traditionnelle.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est le plaisir de partager des instants gourmands où vous ne serez jamais déçu car l'amitié et la convivialité sont toujours au menu.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est au 12, rue Emile Zola —Lyon 2e
Métro : Bellecour ou Célestins
Prix du repas: 70 F — Etudiants: 30 F
Prochain rendez-vous :
Le Dimanche 16 Janvier à midi
Confirmez votre venue au :
04 78 35 06 56

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12
MERCREDI 12 JANVIER 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.816 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.816

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 10 / 11)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Յունուար 10-ին աշխատանքի այցով Մեծն Բրիտանիա մեկնած է, ընկերակցութեամբ կառավարական պատուիրակութեամբ մը: Մինչեւ Յունուար 13 ան ի միջի այլոց հանդիպումներ կ'ունենայ Վերակառուցման եւ զարգացման եւրոպական դրամատան ղեկավարներուն հետ: Պատուիրակութեան մէջ են Գիւղատնտեսութեան նախարար Գ. Շահպազեան, կեդրոնական դրամատան տնօրէնը, վարչապետին խորհրդականը:

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՊԱՏԱՀԱՐԻՆ ԱՌՆՉՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ԸՆԹԱՑՔԷՆ

Հոկտ. 27-ի պատահարին հետաքննութեան առնչութեամբ վրդովումներ յայտնուած են Երեւանի մէջ: Դժգոհութիւն կայ յատկապէս հեռատեսիլի ընթացքէն որ «կասկածի մթնոլորտ» ու «անհարկի լարուածութիւն» ստեղծած է որոշ շրջանակներու մէջ: Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ են «Միասնութիւն» դաշինքին եւ «Շամիրամ»ի յայտարարութիւնները: Առաջինը կը քննադատէ հեռատեսիլին հետ շարք մը այլ լրատուներու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու ղեկավարներուն մեկնաբանութիւնները որոնք կը շահարկեն ժողովրդավարութիւնն ու խօսքի ազատութիւնը: Դաշինքը կը պահանջէ որ քննիչ խումբը տեղի չտայ ճնշումներու եւ շարունակէ քննութեան բնականոն ընթացքը, կը պահանջէ նախագահէն եւ վարչապետէն որ այդ ընթացքը ապահովուի եւ ազգային հեռատեսիլին դէմ վճռական քայլերու ձեռնարկուի հանրութիւնը անհարկի լրատուութեամբ կասկածի ու սարսափի չմատնելու համար:

Ինչ կը վերաբերի «Շամիրամ»ի յայտարարութեան, ան թիրախ ունի հեռատեսիլի «Հայլուր» լրատուական ծրագիրին ընթացքը որով կ'ըսուի թէ ամբաստանեալ Յ. Յարութիւնեանի (պետ. հեռատեսիլի փոխ-տնօրէն) «պաշտպանութեան քարոզարշաւ» կը կատարուի: «Շամիրամ»ը եւս անընդունելի կը նկատէ որոշ լրատուներու «լրագրողական համերաշխութիւնը» որով «հակակրանք» եւ «չփաստարկուած անվստահութիւն» կը սերմանեն քննիչ մարմիններու գործունէութեան հանդէպ:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 10-ին վերսկսած է Վ. Սիրադեղեանի, Ներքին գործերու հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի ու միւս 10 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը: Վ. Սիրադեղեանի ուղղուած ամբաստանութիւնն է Ներքին գործերու նախարարութեան շրջանին Արմէն Տէր-Սահակեանի գլխաւորութեամբ չարագործ խմբակ ըստեղծել եւ զինել: Իր հրամանով այդ խումբը յարձակումներ գործած է քաղաքացիներու, պաշտօնատարներու վրայ, սպանութիւններ, մահափորձեր կատարած: Այդ խմբակին կը վերագրուին Աշտարակի շրջանային գործկոմի նախկին նախագահ Յ. Սուքիասեանի, երկաթուղիի նախկին պետ Հ. Ղանդիլեանի սպանութիւնները, մահափորձեր: Դատախազութեան քննիչ վարչութեան նախկին պետ Վ. Գրիգորեանի մահափորձէն ետք Վ. Յարութիւնեան համակարգէն հեռացուցած է խմբակը: Այս վերջինը ամբաստանուած է Մոսկուայի Հայ համայնքէն Ս. Զիրաւեանի սպանութեան պատրաստութեամբ:

Պատասխանելով դատարանին, Վ. Սիրադեղեան ըսած է թէ իրեն ուղղուած մեղադրանքներուն մէջ ինքզինք յանցաւոր չի նկատեր: Վ. Յարութիւնեան ինքզինք մասամբ մեղաւոր նկատած է: Դատը կը շարունակուի Յունուար 12-ին:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Վ. Գուլիեւ Բաքուի մէջ յայտնած է թէ պէտք է իրատես ըլլալ եւ թէ անկարելի է Ղարաբաղը նախկին վիճակին վերադարձնել: Ներկայիս կրնայ իրավիճակը բնականոնացնելու հարցը ըլլալ, ի հաշիւ որոշակի զիջումներու, ըսած է ան: Գուլիեւ չէ խօսած զիջումներու բնոյթին մասին: Բանակցութիւններու ձգձգումն ալ նախարարը բացատրած է փոխադարձ զիջումներու հարցին մէջ համաձայնութեան գալու կողմերուն անկարողութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԷ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Շուէտի նախաձեռնութեամբ Յունուար 25-28 Սթոքհոլմի մէջ Հրեաներու Ողջակէզին նուիրուած միջազգային ժողովին հրաւիրեալ 40 երկիրներու ցանկին մէջ տեղ չէ տրուած Հայաստանին: Շուէտի հայկական միութիւնները համադրող կեդրոնին դիմումին որ Հայաստան եւս հրաւիրուի, Արտաքին գործերու նախարարութեան պատասխանը այն եղած է որ հրաւիրուած են այն երկիրները որոնք մասնակցած են Հրեաներու Ողջակէզին մնացած ժառանգութեան մասին Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի ժողովներուն:

ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՅԼԵՒՍ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ՍՏԱՆԱՐ

Հայաստան Յունուար 7-էն ի վեր ելեկտրականութիւն չի տար Վրաստանի: Տարեմուտի նախորդող օրերէն մինչեւ այդ թուականը Թիֆլիսին տրուած է օրական 100 մեկավատ ելեկտրականութիւն որուն շնորհիւ մայրաքաղաքի որոշ թաղեր օգտուած են: Թիֆլիսի ուժանիւթի բաժնի ղեկավարը ըսած է թէ հաւանօրէն հայ-վրացական բանակցութիւնները կը շարունակուին ուժանիւթի մատակարարումը վերսկսելու մասին:

ԲԱՔՈՒԻ ԿՈՉԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ

Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մտահոգութիւն եւ վրդովում յայտնած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան յայտարարութեան թէ Ազրպէյճան յենակէտ կը ստեղծէ Չէչէնիոյ ձգձգուող պատերազմը վարելու համար: Յայտարարութիւնը որակուած է «բիրտ սադրանք եւ կեղծարարութիւն»: Ազրպէյճանի նախարարութիւնը առիթը հանրային կարծիք պատրաստելու արարք մը կը նկատէ, որպէսզի Ազրպէյճան ներքաշուի հիւսիսային Կովկասի հակամարտութեան մէջ:

ԾՆԱԾ՝ 2000 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԻՆ

Ամանորի գիշերը Երեւանի մէջ ծնած առաջին երախան կը կոչուի Սերգէյ Արբահամեան. ծնած է ժամը 2-ին, Երեւանի մէկ ծննդատան մէջ: Ծնողքը գործազուրկ է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԼԻԵՒԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ»

Յունուար 11-ի «Հիւրիյէթ»ը այս խորագիրով տուած է լուրը թէ Ազրպէյճանի նախագահը Անգարա երկօրեայ այցին յայտնած է թէ կրնայ հրաժարիլ Հայաստան – Թուրքիա սահմանային անցքը Ղարաբաղի ազդակով պայմանաւորելու կեցուածքէն: Ծանօթ է որ Բաքու մինչեւ այսօր կը պնդէր որ Անգարա չբանայ այդ անցքը այնքան ատեն որ հայկական զօրքերը չեն քաշուիր «գրաւեալ» տարածքներէն: Թրքական օրաթերթը կ'ըսէ թէ Ալիեւ ունի այն մօտեցումը թէ Հայաստանի նիւթով Թուրքիոյ աւելի ճնշում բանեցնելը ապարդիւն է, թէ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար թերեւս աւելի օգտակար կ'ըլլայ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ հաւասարակշռուած երկխօսութեան մը սկիզբը:

Անգարա մեկնումէն առաջ ան Բաքուի մէջ ալ յայտնած է թէ Ս. Տէմիրէլի հետ իր հանդիպումներուն կարեւոր նիւթերէն պիտի ըլլայ Հայաստանը, եւ թէ Ազրպէյճան կրնայ հայեւթուրք սահմանագլխուն անցքին գործածութեան դէմ իր վէթօն վերցնել:

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ս. Տէմիրէլ Է. Շեւարնաձէի հետ ունենալիք հանդիպումին ալ սեղան պիտի բերէ Հայաստանի նիւթը, ջանալով որ Հայաստան շրջանին մէջ մեկուսացած ու մարտական հակումով երկրի մը չվերածուի: Նոյն աղբիւրին համաձայն կը սպասուի որ Անգարա առաջին առիթով Հայաստանի հետ սահմանը բանալու նիւթը կառավարութեան եւ Խորհրդարանին վաւերացման յղէ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՆՈՒԱՐԴ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

Մոնրէալի մէջ, Յունուար 7-ին, իր մահկանացուն կնքած է Նուարդ Թիրեաքեան: Ողբացեալը դուստրն էր Հ. Յ. Դ. առաջին սերունդի ծանօթ դէմքերէն՝ Հայկ (Հրաչ) Թիրեաքեանի: Ծնած էր Պոլիս 1910-ին, կանուխէն փոխադրուած Եգիպտոս, իր հայեցի դաստիարակութիւնը ստացած է Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան Ազգային Վարժարանը աշակերտելով Լեւոն Շանթի ու Նիկոլ Աղբալեանի, մանկավարժական ուսման հետեւած է Զուիցերիա, ապա տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի հայկական վարժարաններուն մէջ, կանուխէն սկսած է իր գրական փորձերը «Յուսաբեր»ի էջերէն, ետքը շարունակած է աշխատակցիլ Պոսթընի «Հայրենիք»ին ու Մոնրէալի «Հորիզոն»ին: Զուգահեռաբար ծառայած է հայ բեմին, իբր բեմադիր ու դերասուհի, այլեւ իբր թարգմանիչ միջազգային ծանօթ բազմաթիւ թատերախաղերու, Եգիպտոս ու Գանատա, ուր հաստատուած է 1965-ին: Իր գրական հարիւրաւոր էջերէն ոմանք ամփոփուած են «Հովահարի ետին» (1960, Գահիրէ) եւ «Իմ ճամբան ոլոր մոլոր) (1992, Մոնրէալ) հատորներուն մէջ:

Կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցէր «Հորիզոն»ի, գլխաւորաբար անոյշ յուշեր պատմելով Եգիպտոսէն: Նուարդ ստորագրութեամբ այդ գրութիւնները հրատարակած ենք նաեւ «Յառաջ»ի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 10-ին, Մոնրէալի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը ամփոփուած է Սէն – Լօրան գերեզմանատունը: Դամբանականներ խօսած են Վրէժ – Արմէն Արթինեան (Համազգային), Վարդգէս Քիւփէլեան (Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան Կոմիտէ), Վիգէն Թիւֆէնքճեան եւ Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ, որ աշխարհի առաջին հայթայթիչն է համացանցի սպասարկութիւն տրամադրող, գնեց Թայմ Ուարները որ մետիաներու հսկան է: Այս ձուլումը կարելի դարձած է որովհետեւ Աոլ 165 միլիառ տոլար կ'արժէ սակարանը եւ Թայմ Ուարներ միայն 83 միլիառ: Ծնած է նոր հսկայ մը որ 350 միլիառ տոլար կը կշռէ սակարանը եւ ամերիկեան պատմութեան մեծագոյն ձուլումն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հաշուեքննիչ Ատեանը շատ խիստ տեղեկագիր մը հրապարակեց Պետութեան մսխումներուն մասին, մանաւանդ որպէս «գործատէր»: Իր քննութիւնը ցոյց կու տայ որ մանաւանդ Ելմտական նախարարութիւնը շատ անկանոն եւ մութ գործելակերպ մը ունի, աշխատավարձքերու իր վճարումներուն գրութեան մէջ: Բազմաթիւ պաշտօնատարներ զերծ են տուրքի վճարումէ իրենց ստացած գումարին մէկ քառորդին վրայ, աշխատավարձքի մէկ մասը պարգեւի կամ այլ ձեւերով կը տրուի: Նոյն ձեւով կը մեղադրուին արդարադատութեան, ներքին, աշխատանքի եւ զօրակցութեան, կրթական եւ գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնները: Անկանոնութիւնները, չյայտարարուած վճարումները, պաշտօնատարներու բուն թիւի քօղարկումը գայթակղութիւն մը հրապարակ կը հանեն, բայց, պարզ է որ քանի մը օր մամուլը զբաղեցնելէ ետք, ոչ մէկ բանի կը ծառայէ:

ԳԵՐՄԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ նախագահը՝ գերպ. Կարլ Լեհման, Յունուար 9-ին ակնարկած է Պապին հրաժարման, առողջական պատճառներով: Չի կասկածիր Պապին «քաջութենէն եւ բարոյական ուժ»էն նման որոշումի մը համար, բայց, կը խորհի որ իր շրջապատը չի համաձայնիր: Աւելցուցած է որ մէկ միլիառ հոգինոց Եկեղեցի մը պէտք է առաջնորդուի «զօրաւոր անձի մը» կողմէ: Առաջին անգամն է որ նման վարկած մը հրապարակաւ կ'ողեկոչուի պաշտօնի գլուխ եպիսկոպոսի մը կողմէ: Կանոնագիտութեան թիւ 332 յօդուածին համաձայն, պապ մը ազատ է հրաժարելու իր պաշտօնէն: Վերջին պարագան տեղի ունեցած է 1294-ին Կելեստինոս Ե.ի հրաժարումով: Ճիշդ է որ Յովհ. Պօղոս Բ.ի առողջական վիճակը կը մտահոգէ եւ այն կարծիքը կայ նաեւ որ չի խնայեր, ինչպէս Յունուար 10-ին, երբ, ոտքի 3 քառորդ ժամ խօսքն ուղղեց 171 դեսպաններու Ամանորի առթիւ: Կաթողիկէ գրագէտ՝ Վիթթորիօ Մեսորի, որ հեղինակն է Պապին հետ խօսակցութիւններու հատորի մը, կը խորհի որ պապը կ'ուզէ Լեհաստանի վանք մը քաշուիլ, եթէ կարենար ազատօրէն որոշում տալ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը տարեմուտի աւանդական հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտնած է թէ իր երկրին յատուկ ծառայութիւնները տեղեկութիւններ ունին թէ որոշ ուժեր ծրագիրներ կը նիւթեն ներ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԾՈՒՌ ԽՕՍՔ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Երեւանի Գրողներու Միութեան Տան մէջ 1999 Սեպտեմբեր 24-ի կլոր սեղանին մասին կարդացի «Յառաջ»էն արտատպուած Արփի Թոթոյեանի յօդուածը: Պերճախօս վերտառութիւն մը. «Կլոր սեղան բութ անկիւններով»: Քանի մը տող կարդալ կը բաւէր գտնելու համար «բութ»ն ու բթամտութիւնը:

Յատկանշական է, որ Ստալինի մահուընէ ետք եւ ի մասնաւորի Խորհրդային Միութեան քայքայումէն յետոյ, հակաստալինացումի կամ ընենք ապաստալինականացումի (déstalinisation) շարժում մը ծայր տուաւ անջատուած երկիրներու մէջ. վար առնուեցան նկարներ եւ արձաններ, փշրուեցան կիսանդրիներ, իրենց հին անունները վերագտան փողոցներ եւ աւաններ: Զարթօնք արձանագրեցին կրօնական եւ ազգային գիտակցութիւն: Սակայն Հայերու համար անփոփոխելի եւ անայլայլելի մնացին երկու ըմբռնումք. Ղարաբաղի անըրաժանելիութիւնը Ատրպէջանէ եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան անփառունակ կերպարանափոխութիւնը: Հայաստան չկրցաւ անդրադառնալ, որ Ստալինի նենգամտութեամբ եւ չարախոհութեամբ դարբնուած այս զոյգ արարքները, հաւասարապէս ուղղուած նոյն թիրախին՝ կը միտէին բաժնել հայ ժողովուրդը, հեռացնել իր արմատներէն եւ հետզհետէ ուծացումի տանելով լուծարքը դիւրացնել:

Հայաստան կռուեցաւ Արցախի համար: Թէեւ գիտցաւ ապահովել զօրակցութիւնը իր ուժեղ դրացիին եւ օգտուիլ նաեւ Սփիւռքի ոչ արհամարհելի կարելիութիւններէն, սակայն բնիկ հայաստանցի եւ ղարաբաղցի հայ բնակչութեան զոհողութեամբ եւ արեան գնով է որ կրցաւ շահիլ պատերազմը: Արցախը մնայ անկախ կամ դառնայ կիսանկախ՝ ճամբաներով, լեզուով եւ մշակոյթով այլեւս կապուած է Մայր Հայրենիքին: Մինչդեռ Հայաստանի մտաւորականութիւնը չկրցաւ տեսնել եւ այսօր ալ կը յամառի անտես առնել երկրորդ իրականութիւնը, որուն կառչած է դեռ յուլօրէն եւ չի կրնար պրծիլ Ստալինի խորամանկօրէն լարած թակարդէն, այսինքն իրեն պարտադրուած աբեղեան ուղղագրութենէն:

Ես տեսայ ու լսեցի Հրանտ Մաթեւոսեանը նախ քան Գրողներու Միութեան նախագահի տիտղոսին տիրանալը: Ռազմիկ Դաւոյեանի հետ Մոնրէալ հրաւիրուած էր եւ միասնաբար տուին դասախօսութիւն մը: Յետոյ պատասխանեցին ներկաներու հարցումներուն, որոնք բերնէ բերան լեցուցած էին Համազգայինի մեծ սրահը: Տակաւին կարեւոր աթոռներ գրաւած չէին թէեւ, բայց ունէին արժէքաւոր գրողի համբաւ: Հրանտ Մաթեւոսեան նուազ խօսողն էր: Թերեւս աղջկանս եւ փեսիս գնահատական խօսքերն ալ օգնեցին, որ իր անհամարձակ եւ համեստ արտայայտութիւններուն ետին տեսնել կարծած ըլլամ ծայր աստիճան խոնարհ եւ համակրելի գրագէտ մը, որ վստահաբար լաւ գիտէր թէ ի՛նչ բանի պէտք ունէին իր հայրենիքը եւ ժողովուրդը:

Ինչ մեղք, որ ուղղագրութեան մասին իր կեցուածքը եւ կլոր սեղանի շուրջ արտասանած իր խօսքերը կոչուած էին պատրանաթափ ընել զիս: Մինչդեռ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, վարչապետ, Արտաքին գործերու նախարար եւ Խորհրդարանը ամբողջ ամէն առիթով եւ ամէնուրեք կը կրկնեն նոյն յանկերգը, թէ Հայրենիք եւ Սփիւռք միասնաբար պիտի աշխատին. երբ մեր Առաքելական Եկեղեցւոյ զոյգ Կաթողիկոսները չեն յոգնիր քարոզելէ մէկ Ազգ, մէկ Եկեղեցի, մէկ Հայրենիք՝ անհանդուրժելի է լսել Գրողներու Միութեան նախագահական աթոռէն եկող այն խորթ ձայնը, որ կը ջանայ խափանել քաղցրահնչիւն բոլոր պատգամները եւ մեզ կը դնէ երկընտրանքի մը դէմ: «Սփիւռքը պարտաւոր է հետեւիլ Հայրենիքին» կը վճռէ Հրանտ Մաթեւոսեան: Եթէ ականջ տանք այս խօսքերուն, պէտք է հաւատալ, որ երկրի բոլոր աւագանին, իր խորհրդարանով, կառավարական լրիւ կազմով եւ եկեղեցական դասով, անլուրջ հրապարակախօսութիւններ կ՚ընեն, միասնաբար եւ ծածկամտօրէն Սփիւռքը շլացնելու եւ սիրաշահելու համար: Բարեբախտաբար Գրողներու Միութեան կարեւոր մէկ մասը համախոհ չէ իր նախագահին եւ ներառեալ քարտուղար Արգար Սփինեանը, շատեր չեն բաժներ իրենց նախագահին կարծիքը:

Ո՛չ, սիրելի Պր. Մաթեւոսեան, երբ բոլոր ղեկավարները երկրին կը ձգտին Հայրենիք եւ Սփիւռքը միացնելու բարեգործ հոսանք մը ստեղծել, դուք իրաւունք չունիք հայութիւնը բաժնելու հակահոսանք մը նիւթելու, ենթադրելու 2 զանգուածներ՝ մին քշող եւ իշխող, միւսը լուռ ենթարկուող: Եթէ նոյնիսկ Սփիւռքն ու Հայրենիքը միահամուռ զօդելու փափաքը որոշ չափով վարկածային բնոյթ ունենայ, ընդմիշտ օգտակար պիտի ըլլայ ան, պայմանաւ որ ձեր կարճատես մտայնութիւնը հետեւորդ չունենայ: Սա հաստատ իրականութիւն է, որ ոչ Սփիւռքը պարտաւոր է հետեւելու Հայրենիքին, ոչ ալ այս վերջինը Սփիւռքին: Սփիւռքը պիտի չընդունի աբեղեան ուղղագրութիւնը եւ պիտի շարունակէ ապրեցնել եւ զարգացնել Մեսրոպեան հարազատը, ինչպէս մօտ 80 տարիներէ ի վեր ըրաւ, այն յոյսով, որ օր մը Հայաստան պիտի թօթափէ սովետական լուծը, պիտի դառնայ ազատ եւ տէր պիտի կանգնի Սփիւռքէն իրեն փոխանցելի աւանդին, 1600-ամեայ հարուստ ժառանգութեան: Սփիւռքը կրնայ ուժասպառ ըլլալ, կորսնցնել իր ինքնութիւնն ալ, իր լեզուն ալ եւ իր ուղղագրութիւնն ալ ասոնց հետ: Բայց պիտի չհետեւի Հայրենիքին տակաւին միւս ունակութիւններուն՝ կաշառակերութեան, մաֆիական եւ անխոստովանելի ամէն տեսակ մոլութիւններու:

Ինչպէս որ Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրներէն ետք հարցաքննութիւններ կատարուեցան դէպքին ետեւ թաքնուած մղիչ ուժերը ճշդելու հնարաւորութիւն տեսնելով, Սփիւռքն ալ իրաւունք ունի այնքան բանիմաց եւ լուրջ ճանչցուած Գրողներու Միութեան նախագահին ետին պահուած մութ շրջանակներու մասին խորհելու: Կը կարծեմ, որ եթէ Հ. Մաթեւոսեան որոշ հոսանքի մը գաղափարականութիւնը առաջ քշելու պարտադրանքի տակ մնացած չըլլար, պիտի չկարենար իբր խոչընդոտ ցոյց տալ 70 տարուան գրական վաստակը եւ աչք գոցել 15 դարերու մշակութային ժառանգին թանգարան ղրկուելուն: Մինչդեռ Գրողներու Միութիւնը ստեղծողական ծանր աշխատանք ունի ընելիք, մաքրելու համար վերջին երեք քառորդ դարու հրատարակութիւնները՝ դպրոցական գիրքերէ մինչեւ հանրագիտարանները, բանասիրական, պատմական կամ գիտական աշխատասիրութիւններէ մինչեւ բանաստեղծական հատորները, որոնք պէտք է մաղուին եւ դուրս հանուին պարտադրաբար դրուած Լենիններն ու Ստալինները, տրակտորն ու սովետականը: Հարկաւ թէ այս մաքրութենէն առաջ հարկ է վերադարձած ըլլալ Մեսրոպեան ուղղագրութեան: Ասիկա Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մրցակցութեան հարց չէ, համահայկական արժանապատուութեան հարց է: Սա ալ իրողութիւն է, որ այս գործը պետական սնտուկէն – գոնէ առայժմ – կարելի չէ իրագործել. սփիւռքեան մեկենասներու եւ հիմնարկներու ձեռնտուութեամբ պէտք է իրականանայ:

Հիմա ներեցէք, որ փոքր շեղում մը ընեմ եւ փակագիծ մը բանամ: Մեր ուսուցիչները կը պարծենային, որ հայերէն լեզուն ձեռնտուութիւն կուտայ ամէն կարգի նոր բառերու կազմութեան՝ ածանց կամ բարդ. եւ այս մասին կը բերէին օտար նշանաւոր լեզուաբաններու վկայութիւնները: Փրոֆ. Յակոբ Մարթայեան եւս հպարտութեամբ ի վեր կը հանէր հայ լեզուի ընձեռած այս դիւրութիւնը: Զարմանքով տեսայ, որ գիտական մարզէ ներս հակառակը պնդողներ կան. Իմ մասնագիտութենէս բոլորովին դուրս է այս նիւթը, որուն մասին գաղափար յայտնելն իսկ պիտի խուսափիմ: Միայն թէ աչքս ու միտքս կառչեցան բառի մը, որուն ֆրանսերէնը գործածեր է, ըսելով. «Չի կարելի 2 – 3 սնոպների պատճառով կռնակ դարձնել ժողովուրդին»: Ուշադրութի՛ւն, «սնոպ» բառը ոչ իսկ գիտական կամ փիլիսոփայական բառ մըն է: Խորհեցայ, որ եթէ չկայ հայերէն փոխանակը, Գրողներու Միութեան նախագահը մէկն էր այն քանի մը իրաւասու անձերէն, որոնք կրնային կերտել հատ մը:

Բացի Լուսինեան բառարանը, ուր գտայ (անձնագով, անձնահաճ, անձնամոլ, ցուցամոլ). շարունակեցի պրպտել Մալխասեանց բառարանի մէջ, ուր կային տակաւին (սնապարծ, անձնապարծ, ինքնագով, ինքնահաւան, եսամոլ, սնափառ, նորաբան, նորաձեւ, նորասէր, նորելուկ): Այս տասնեւչորսէն ոչ մէկը սիրեր է նախագահը: Ինչպէս վերի հոմանիշներէն յայտնի կը դառնայ, «սնոպ»ը ոչ թէ հինը, այլ նորը կապկողն է. եւ քանի որ ուղղագրութիւններէն աբեղեանն է նորայոյնը, կարելի է հետեւցնել, որ Հ. Մաթեւոսեանի անուան աւելի վայել է «սնոպ»ը:

Գրութիւնս կ՚ուզեմ աւարտել Շուշանիկ Կուրղինեանի մէկ բանաստեղծութեամբ, որուն տողերուն մէջէն պիտի գտնէք նաեւ իմ յուսախաբութիւնը կլոր սեղանի բերմամբ:

Սէրդ սրտիս ծաղիկ ցանեց
Սակայն ջրել մոռացաւ,
Գիժ կարօտն ալ մրրիկ հանեց
Ծիլ ծաղիկս չորացաւ:

Դեռ չհասած ցուրտ ու ձմեռ
Դեղին տերեւ ինձ տուիր,
Միթէ՞ սէրդ է չնչին թիթեռ՝
Օրից աւել չի ապրիր...

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ, Դեկտեմբեր 1999

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԵԼՑԻՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ելցինի անակնկալ հրաժարականը կը շարունակէ զբաղեցնել միջազգային լրասփիւռները: Զանազան դիրքերէ կատարուած մեկնաբանութիւններ ու նախատեսումներ տեղ կը գտնեն մամուլի էջերուն մէջ: Անոնց ուշագրաւներէն է Ելցինի նախորդին՝ Մ. Գորբաչովի հետ կատարուած հարցազրոյց մը որ լոյս տեսած է «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի Յունուար 6 – 12-ի թիւին մէջ:

Գորբաչով կ՚ըսէ թէ զարմացած չէ Ելցինի հրաժարականին. ամիսներէ ի վեր արդէն ան կը փնտռէր անձը որ պահպանէր զինքն ու ընտանիքը, նաեւ ապահովելով իր վարչակարգին շարունակութիւնը: Այդ ընթացքին մէջ մեծ դեր կատարած է վախը. ան վախցած է որ օր մը երկրին ու ժողովուրդին դէմ ըրածներուն հաշիւը տալու պարտաւոր կ՚ըլլայ: Ինչ որ զարմացուցած է զինքը, տեսնելն է թէ Ելցին հրաժարական ելոյթին մէջ գործածած է իր ոճը: Յատկապէս երբ ըսած է թէ սխալած է, ուզելով արմատական փոփոխութիւններ պարտադրել եւ կարծելով որ ուժի միջոցով կարելի է հսկայական հարցեր լուծել: Իշխանութեանը վերջին շրջանին որոշումները տրուած են Ելցինէն աւելի անոր շրջապատին կողմէ, իսկ երբ այդ շրջապատը նշմարած է թէ նախագահը իրեն պահապան ըլլալէ աւելի խոչընդոտ էր ու վտանգ մը վարչակարգին համար, անոր մեկնումը ստոյգ եղած է:

Պուտինի ընտրութիւնը գլխաւորաբար կը բացատրուի անով որ Ելցինի առաջին մտահոգութիւնը իր խմբակին ապահով վերապրումին երաշխիքը ունենալն էր: Այդ տեսանկիւնէն, Պրիմակով որ 1998 Սեպտեմբերին վարչապետ նշանակուեցաւ Խորհրդարանին ճնշումին տակ, շատ անկախ չարժեցաւ: Նաեւ աններելի մեղքը գործեց կաշառակերութեան դէմ պայքարի ձեռնարկելու, թիրախ առնելով յատկապէս Բերեզովսկին. ու ատիկա պատճառ եղաւ որ փութով ճամբուի:

Ճիշդ է որ Պուտին քաղաքական մարզի փորձառութիւն չունի: Երբեք ընտրուած չէ, կամ քաղաք մը, շրջան մը ղեկավարած: Ներկայիս պատրաստ չէ Ռուսաստանի նման երկիր մը ղեկավարելու: Վերջերս, արդէն ԷՖ – ԷՍ – ՊԷ-ի (Նախկին ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ) տնօրէնութեան կոչուելուն առիթով հաւանօրէն գիտակցելով իր կարողութեան սահմաններուն, մերժեց զօրավարի կոչումը: Մինչդեռ քանի մը ամիս ետք, անվարան ստանձնեց վարչապետի պաշտօնը, ապա նախագահի պաշտօնակատարի: Ասոնք ցոյց կուտան թէ ան պէտք է վարժ ձեռքերու կողմէ առաջնորդուի: Պէտք է սպասել, տեսնելու համար թէ ան պիտի գոհանա՞յ ենթակայի դերով մը, թէ պիտի ըմբռնէ որ անհրաժեշտ են վարչակարգի հիմնական փոփոխութիւններ. նաեւ մեթոտներու, երկիրը վարելու կերպերու եւ պաշտօնատարներու:

Գորբաչով, հակառակ յայտնուած ընդհանուր կարծիքին, ստոյգ չի նկատեր Ռուսաստանի նախագահութեան աթոռին վրայ Պուտինի ներկայութիւնը, Մարտի ընտրութենէն ետք: Միշտ կարելի է, կ՚ըսէ, որ ընդդիմութեան ուժերը որքան ալ տարանջատ ըլլան, միանան ու համախոհական ճակատով մը խմբուին հասարակաց թեկնածուի մը շուրջ ու յաղթեն ներկայ իշխանութեան կուսակցութեան:

Անդրադառնալով Չէչէնիոյ խնդրին որ Պուտինի մեծագոյն գրաւականը կը նկատուի, Գորբաչով կ՚ըսէ թէ նման պարագաներու միակ լուծումը զինուորականը չի կրնար ըլլալ ու ղեկավարութիւնը պիտի պարտաւորուի քաղաքական լուծում փնտռելու: Իրեն զարմանալի ու աւելին՝ մտահոգիչ կը թուի տեսնել որ Պուտին ամանորի գիշերը Գրոզնի գացած է, յարգանքը արտայայտելու համար ռուս զօրքերուն:

Կը կարծէ՞ որ ժողովրդավարական կ՚ըլլայ նախագահական ընտրութիւնը. Գորբաչով կ՚ըսէ թէ արդէն ժողովրդավարութեան փաստ մը չէ երեւոյթը որ այդ ընտրութիւնը որոշուած է հապճեպով, նշանակուած յաջորդը ղեկավարութեան դիրքի բերելու եւ իշխանութեան փոխանցումը փափաքելի ձեւով կատարելու համար: Կը յիշէ նաեւ Դեկտեմբեր 19-ի ընտրութեան մասին խարդախութիւններու արձագանգները:

Ռուսաստանի դժբախտութիւնը կը նկատէ ժողովրդավարութեան իսկական փարումէ զուրկ անձերու իշխանութեան հասնիլը, ժողովրդավարութիւնը պահպանելու պատրուակով: Ատոր դէմ միակ ելքը կը նկատէ յամառօրէն պահանջել որ նախագահական անաչառ ընտրութիւն ըլլայ եւ ժողովուրդին առիթ տրուի ազատօրէն արտայայտելու իր կամքը: Հակառակ պարագային, փողոցը պիտի փնտռէ լուծումները, կ՚ըսէ, աւելցնելով որ այսուհանդերձ, ոչ ոք իրաւունք ունի յուսալքուելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Հոն, ուր ուժ անհրաժեշտ է, պէտք է կիրարկուի յանդգնութեամբ, վճռականութեամբ եւ ամբողջութեամբ: Սակայն հարկ է գիտնալ նաեւ ուժի սահմանափակումները. հարկ է գիտնալ, թէ ե՛րբ պէտք է ուժը միաձուլել խուսանաւումի, հարուած մը՝ համաձայնութեան»:

Ռուս յեղափոխական Լէոն Տրոցկի: Ան գլուխէն մուրճով մահացու հարուած մը ստացաւ 1940 Օգոստոս 20-ին, Մեքսիքօ քաղաքին մէջ:

● «Թշուառական մըն եմ, նոյնիսկ՝ յաղթանակի պահուն, եւ միշտ կ'ըսեմ, որ կորսուած ճակատամարտի մը կողքին մեծագոյն դժբախտութիւնը յաղթանակով աւարտած ճակատամարտն է»:

Ուելինկթընի դուքը՝ Ուաթըրլոյի ճակատամարտէն ետք: Դուքս դառնալէ առաջ ան իր բրիտանական ջոկատներով պարտութեան մատնած էր Ֆրանսացիները Վիթորիայի մէջ, 1813-ին:

● «Ձեզի կ'ըսեմ. այսօր, կանուխ առաւօտուն ստորագրեցի մահապատիժս: Միաժամանակ մտածեցի, թէ ինչ տարօրինակ ու ծիծաղելի էր. փամփուշտ մը նոյն գործը տեսած պիտի ըլլար 5 տարի առաջ»:

Իրլանտացի յեղափոխական Մայքըլ Քոլինզ, 1921-ին ստորագրելէ ետք իրլանտական ազատ պետութիւն մը հիմնելու համաձայնագիրը: Քոլինզ սպաննուած է դարանակալ յարձակումի մը ընթացքին, 1922 Օգոստոս 22-ին:

ՔՍԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱԿԻՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՍՏ «ԷՔՍՓՐԷՍ»Ի

ԺԴ. ԴԱՐ

Եւրոպան կազմուած է պետութիւններէ. քրիստոնէական միութիւն գոյութիւն չունի: 1309-ին Կղեմէս Ե. պապը կը հաստատուի Աւինեոն:

Ովկէանոսներու վրայ մեծ արշաւանքները սկսած չեն: Աշխարհը կ'անգիտանայ թէ Ամերիկայի մէջ Ացդեկներու կայսրութիւն մը գոյութիւն ունի:

1346-ին Էտուըրտ Գ.ի անգլիական բանակը Գրէսիի մէջ յաղթելով Ֆրանսականին, սկիզբ կը դնէ Հարիւր տարուան կործանիչ պատերազմին: Անոր աւերը, այսուհանդերձ, չի համեմատուիր 1348-ի ժանտախտի մեծ համաճարակին որ Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ 25 միլիոն կեանք կը հնձէ:

Ֆրանսայի թագաւորութիւնը տագնապած է. պատերազմը կը պարտադրէ դրամական աղբիւրներ գտնել: Ժան Բ. լը Պոն որ Փուաթիէի մէջ 1350-ին պարտըւած է եւ տարուած Լոնտոն, երեք միլիոն ոսկի էքիւի նման հսկայական գումարի մը փոխարէն ազատ կ'արձակուի: Ան է որ կը ստեղծէ ֆրանքը որ ոսկեդրամ մըն է (1360):

Թէ՛ Անգլիացիները, թէ՛ Ֆրանսացիները ամբողջովին անտարբեր են օսմանեան զօրքերու յամրաքայլ, այլ վճռակամ յառաջընթացին, պալքանեան թերակղզիին մէջ: 1389-ին ոչ ոք Սերպերու օժանդակութեան կը փութայ երբ քրիստոնեայ օրթոտոքս բնակչութիւնը Քոսովոյի մէջ սուլթան Մուրատ Ա.ի զօրքին ոտքին կոխան կ'ըլլայ: Թուրքերը Նիշի եւ Սկիւպի մէջ ապատօրէն մինարէներ կը բարձրացնեն ու Ալպանիոյ գիւղերուն մէջ գործի կը լծեն ենիչէրիները:

ԺԵ. ԴԱՐ

Չինաստանէն Իտալիա կը գործէ մետաքսի ճամբան: 1409-ին Մինկ դերդաստանը կը վռնտէ մոնղոլները, կը վերագտնէ իր հին քաղաքակրթութիւնը: Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները կը շարունակեն իրար սպաննել: 1429-ին երբ Ժանն տ'Արք Օռլէանը կ'ազատագրէ ու Ռէնսի վրայ կը քալէ գահ բարձրացնելու համար Շառլ Է.ը, մեծահարուստ Մետիչիները կը տիրեն Ֆիրէնցէ: Պրիւնէլէշքի 1420 - 1436-ի միջեւ կը կառուցանէ Ֆլորանսի մայր տաճարը որ արդիական ճարտարապետութեան Ա. իրագործումը կը նկատուի: 1440-ին Կիւթէնպէրկ Սթրազպուրկի մէջ կը հնարէ տպագրական գործիքը:

Տարուած իրենց ազգային կռիւներուն Արեւմուտքցիները անտարբեր են աշխարհի պատահարներուն: 1453-ին երբ Գասթիյոնի ֆրանսական յաղթանակը վերջապէս կ'աւարտէ Հարիւր տարուան պատերազմը, կը տեղեկանան թէ նոյն տարին Մէհմէտ Բ. Կ. Պոլիսը գրաւած է: Ոչ ոք այլեւս կը մտածէ Երուսաղէմը կրկին գրաւելու մասին: 1492-ին Քրիստափոր Գոլոմպոս Ամերիկա կը հասնի իր երեք նաւերով. բայց վերադարձին որոշ յուսախաբութիւն կը պատճառէ, քանի որ ո՛չ ոսկի, ոչ ալ համեմներ բերած է հետը: Գոլոմպոս մինչեւ վերջ կ'անգիտանայ թէ նոր հողամասի մը գիւտը ըրած է:

ԺԶ. ԴԱՐ

Քրիստոնէութեան հոգեւոր կեդրոնը Երուսաղէմ չէ այլեւս, այլ Հռոմը: Յուլիոս Ժ. պապը Ս. Պետրոսը կառուցանել կուտայ եւ Սիքստինեան մատուռը յարդարելու գործը կը յանձնէ Միքէլ Անճելոյի, 1508-ին: 1521-ին պապը կը բանադրէ օգոստինեան վանական Մարթէն Լութէրը որ կը յաւակնէր բարեշրջել եկեղեցին:

Վենետիկի, Ֆիրէնցէի, Փիզայի, Ճէնովայի մէջ վերածնունդը ամբողջ թափով կը շարունակուի: 1534-ին Հանրի Ը. հիմը կը դնէ Անկլիքան եկեղեցիին: 1543-ին Կոպեռնիկ կը պնդէ որ Երկիրը կը դառնայ արեւուն շուրջ, իր վրայ հրաւիրելով բոլոր շանթերը: Ֆրանսա կրօնական պատերազմներու կը ձեռնարկէ որոնք 40 տարի կը տեւեն: Նանթի ուխտը վերջ կուտայ անոնց:

ԺԷ. ԴԱՐ

Եւրոպան պատերազմներու դաշտ է: Ֆրանսացի Շամփըլէն Փոռ Ռուայալը (1604) եւ Գէպէքը (1608) կը հիմնէ: Քաղաքակրթութիւնը կը նրբանայ, հակառակ պատերազմներու վայրագութեան: 1605-ին լոյս կը տեսնէ Սերվանթէսի Տոն Քիշոթը: Շէյքսփիր բեմ կը հանէ Մաքպէթը. ողբերգութիւն որ կը նախատեսէ այն վայրագութիւնը որուն զոհը պիտի ըլլայ Եւրոպան: Երեսուն տարուան պատերազմը կը սկսի 1618-ին: Անոր զոհ կ'ըլլան 12 միլիոն Եւրոպացիներ: 1631ին, մոնղոլ Շահ Ճիհան որ Թիմուրլէնկի շառաւիղներէն է եւ տիրած՝ հնդկական թերակղզիին մեծագոյն մասին, Թաճ Մահալը կը կառուցանէ:

ԺԸ. ԴԱՐ

Կալիլէի, Թորիչէլլիի, Քէփլէրի եւ ուրիշներու գիւտերուն շնորհիւ գիտութեան ու թէքնիքի մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրուի: Մեծն Պետրոս 1703-ին մայրաքաղաք կը դարձնէ Ս. Պետերսպուրգը, աւելի մօտ ըլլալու համար Նորաբար Արեւմուտքին: 1717-ին Լոնտոնի մէջ ազատ որմնադիրները կը սկսին իրենց գաղափարները տարածել ընտրանիին մէջ: 1720-ին ժանտախտը Մարսէյլի բընակչութեան կէսը կը զոհէ, բայց վերջին երեւումն է: 1721-ին Պախի Պրանտպուրկեան քոնչէրթօն մարդկութեան երջանկութեան նոր շրջան մը կ'աւետէ:

Ուաթի 1763-ին հնարած շոգիի մեքենան ճարտարարուեստի մարզի նոր յեղափոխութեան մը յոյսերը կը ներշնչէ, 1751-ին առաջին հատորը կը տպուի Տիտըրոյի եւ Ալամպէռի հանրագիտարանին: Ճէնըր կը գտնէ հարսանիթին պատուաստը: 1776 Յուլիս 4-ին Ամերիկայի անգլիական 13 գաղութները Ֆիլատելֆիոյ մէջ հաւաքուելով կը ծանուցանեն աշխարհի որ անկախ մեծ ազգ մը ծնած է:

Ֆրանսայի մէջ ազգային շարժումը Լուի ԺԶ.-ին ընդունիլ կուտայ Սահմանադրութիւն մը: 1789 Յուլիս 14-ին Պասթիյ կը գրաւուի:

ԺԹ. ԴԱՐ

Աշխարհի տիրապետութեան համար պայքար կը մղեն Մեծն Բրիտանիան ու Նափոլէոնի կայսրութիւնը: 1815-ին Ուաթըրլօն Անգլիոյ առջեւ կը բանայ առեւտրական առաջնորդութեան դար մը: Հարաւային Ամերիկայի մէջ սպանական գաղութները անկախութեան պայքար կը մղեն: Պրազիլիա կը խզուի Փորթուկալէն, 1825-ին: Անգլիա կը զօրակցի Յունաստանի: Իսկ 1833-ին կը ջնջէ գերութիւնը, նեղ կացութեան մատնելով Միացեալ - Նահանգները որոնց գերիները բամպակի մշակութեամբ կը զբաղին հարաւի մէջ: Վիքթորիա թագուհին որ 1837-ին գահ բարձրացած է, կը տիրէ աշխարհին:

Անգլիա յիսուն տարուան առաւելութիւն ունի ճարտարարուեստի մարզին մէջ: 1825-ին կը բանայ առաջին երկաթուղին:

1848-ին Լոնտոնի մէջ կը հրատարակուի Համայնավար կուսակցութեան մանիֆէսթը որուն հեղինակներն են Մարքս եւ Էնկէլս: Տարուէն 1859-ին կը հրատարակէ բնական զտումի մասին իր հատորը: Քաղաքացիական պատերազմ մը 1861 - 1865 կը փոթորկէ ԱՄՆ-ու հարաւը. կ'աւարտի գերութեան ջնջումով:

Ճարտարարուեստականացումը մեծ թափ կը ստանայ ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի, Ճափոնի մէջ: Ֆրանսա կը հասնի Անգլիոյ գաղութատիրութեան եւ ճարտարարուեստի մէջ ետին կը ձգէ Գերմանիան: Եթէ Տէմլէր 1886-ին հեղուկ վառելանիւթով ինքնաշարժը հրապարակ կը հանէ, ֆրանսացի Ատէրին Էօլը 1890-ին երկինք կը բարձրանայ, Լիւմիէռ եղբայրներու սինէման կը գործէ 1895-ին: Կը հնարուին նաեւ գնդացիրը, անծուխ վառօդը, որոնք սարսափելի վաղորդայններ նախատեսել կուտան:

Ի. ԴԱՐ

Դարը սկսաւ գիտութեան եւ արուեստի մարզերու լայն հեռանկարներով. 1900-ին Ֆրոյտ ենթագիտակցութիւնը պեղելու ձեռնարկեց, 1905-ին Այնշթայն յարաբերականութեան տեսութիւնը բանաձեւեց, իսկ Փիքասօ նկարեց «Ավինեանի օրիորդները»: 1911-ին Պլէրիօ օդանաւով Մանշը կտրեց, Ամունտսէն հարաւային բեւեռ հասաւ: Սակայն, աշխարհամարտը վերջ դրաւ քաղաքակրթութեան այս յառաջընթացին: Սարայեւոյի մահափորձով բռնկած հրդեհը զէնքի տակ կանչեց 65 միլիոն հոգի որոնց 9 միլիոնը ինկաւ ռազմադաշտին վրայ: 1915-ը այդ քաոսին մէջ արձանագրեց 1·5 միլիոն զոհերով Հայերու ցեղասպանութիւնը, որ դարուն առաջինը պիտի հանդիսանար: 1917-ի բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը որ իշխանութեան բերաւ Լենինը, մեկուսացուց Ռուսաստանը: 1922-ին Իտալիոյ մէջ գործի գլուխ անցաւ Մուսոլինին, Գերմանիոյ մէջ ալ 1933-ին Ա. Հիթլէրը: Սպանիոյ 1936 - 1939-ի պատերազմը աւարտեցաւ Ֆրանքոյի յաղթանակով: Նոյն տարին Հիթլէրի զօրքերը մտան Լեհաստան ու Ֆրանսա: 1941-ին ԱՄՆ պատերազմի մտաւ: 1942-ին Սթալինկրատի դիմադրութիւնը ահազանգ հնչեցուց նացիներուն որոնք կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ 6 միլիոն Հրեայ բնաջնջեցին: Հիրոշիմայի վրայ նետուած ատոմական ռումբը Գերմանիայէն ետք Ճափոնը ծունկի բերաւ 1945-ին: Սկսաւ ցրտամարտը որ պիտի տեւէր 50 տարի: 1947-ին Հնդկաստան անկախացաւ, տարի մը ետք ըստեղծուեցաւ Իսրայէլի պետութիւնը: 1949-ին Մաօ Չինաստանի ժողովրդական հանրապետութիւնը հռչակեց: Ֆրանսա իր կայսրութեան կորուստը աւարտեց 1962-ին, Ալժերիոյ անկախացումով:

Անջրպետին տիրելու ԱՄՆ - Խորհրդային Միութիւն մրցակցութիւնը առաջինին ի նպաստ կարեւոր քայլ մը առաւ 1969ին, առաջին աստղանաւորդին Լուսնին վրայ առաջին քայլերով:

Համայնավար կայսրութիւնը սկսաւ տատանիլ. իսկ 1989-ին Պերլինի պատին քանդումը նախ միասնական աշխարհի մը աւետիսը բերաւ, բայց որուն չուտով յաջորդեցին արիւնալի կռիւներ: Դարավերջը յատկանշուեցաւ համացանցին վայելած լայն ժողովրդականութեամբ. ան իր հիւսած կապերով համաշխարհային միասնութեան մը նոր չաղախը ըլլալ կը խոստանայ:

(Տար. 3 եւ վերջ)

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ

Որքան ալ զարմանալի ըլլայ նման հատորի մը մէջ Ֆրանսայի պէս երկրի մը ներկայութիւնը, ան գրաւած է մօտ երկու էջ: Բնականաբար, այդ էջերուն մէջ իրավիճակը համեմատելի չէ շատ այլ երկիրներու վերաբերողներէն, սակայն, լրատուներու աշխատակիցներուն դէմ ցուցաբերուած որոշ ընթացքներ նիւթ հայթայթած են տեղեկատուին: Նշուած պարագաներուն մեծ մասը լրագրողներու դէմ ոստիկանական բրտութիւններու, յարձակումներու, նաեւ հսկողութեան տակ առնուելու արարքներու կը վերաբերին:

Այսպէս, մամուլի լուսանկարիչի մը աշխատանքը խանգարուած է երբ Լիլի մէջ գործազուրկներու շարժումը կը տեսագրէր, եգիպտացի եւ սաուտցի երկու լրագրողներ որոնք Ռ. Կարոտիի դատավարութեան հետեւելու գացած են, Փարիզի արդարադատութեան պալատէն ելքին խոշտանգուած են Հրեայ ծայրայեղական երիտասարդութեան Պէթար կազմակերպութեան կողմէ: Հրատարակութեան տնօրէն մըն ալ տասը ամիս յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուած է թմրեցուցիչի գործածութեան դրդող գրութեան մը համար: Դատապարտումը հետեւանք ունեցած է թերթին փակումը:

«Լիպերասիոն»ի եւ «Հիւմանիթէ»ի երկու լուսանկարիչ լրագրողներ հսկողութեան տակ առնուած են, ապօրինի կեցութեամբ Ֆրանսա գտնուողներու արտաքսումը տեսագրելու ընթացքին: Նըշուած են նման այլ պարագաներ ալ:

Եղած են լրագրողներ ալ որոնց բնակարանները խուզարկուած են տարբեր դատերու, խնդիրներու առընչութեամբ. անոնք դանդատ յայտնած են որ իրենց աշխատասեղանէն բազմաթիւ փաստաթուղթեր հասցէի ցանկեր, նօթեր դըրաւուած են:

Նշուած պարագաներուն մեծ մասը աւարտած է կարճ ատենէն, կան սակայն բացուած դատեր որոնք կը տեւեն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՐԻ ՏԱՐԻ
ԲԱՐԻ ԴԱՐ
2000
(օրացոյց)

Մկնիկ Մատենաշար թիւ 53
Փարիզ, 1999

ԴԵՂՁՈՒԹԻՒ ԴԵՂՁՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Սասուն քաղաքամասի «Նայիրի» սրահին մէջ, Դեկտ. 9-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի բազմամեայ անդամ՝ Հրայր Մարուխեանի յիշատակին, անոր մահուան տարելիցին առթիւ: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ բացումը կատարած է Ժ. Մեհրաբեան, անդրադառնալով անոր կեանքին եւ գործունէութեան: Օրուան բանախօսը եղած է «Ալիք» օրաթերթի արտօնատէր ճարտ. Ալպէր Աճէմեան որ նաեւ ծանրացած է Հրայր Մարուխեանի կեանքին վրայ, յատկապէս անոր հանրային եւ կուսակցական գործունէութեան, շեշտելով թէ ան «դաշնակցական ղեկավարի կատարեալ կերպարն էր»: Ա. Աճէմեանի խօսքէն ետք, ներկայացուած է շուրջ 40 վայրկեան տեւող տեսերիզ մը Հ. Մարուխեանի տարբեր երկիրներ ունեցած ելոյթներուն եւ հարցազրոյցներուն նուիրուած: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի դահլիճին մէջ, Դեկտ. 4-ին, տեղի ունեցած է Առողջապահութեան նախարարութեան եւ Միջազգային Առողջապահական Կազմակերպութեան հովանաւորութեամբ Ուսումնական, Երիտասարդական եւ Մարմնամարզութեան նախարար՝ Մոհամէտ Եուսուֆ Պայտունի մրցանակներու բաշխումը: Սիտայի համաշխարհային օրուան առթիւ, գծագրութեան մրցում մը հաստատուած էր Լիբանանի երկրորդական բոլոր վարժարաններու բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութեան համար: Մասնակցած էին ԼՕԽ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) Շրջ. Վարչութեան Առողջապահական Յանձնախումբը և «Ա. Պուլղուրճեան» ընկերաբժշկական Կեդրոնի նախազգուշական բաժանմունքը: Մրցումին մասնակցող լիբանանեան վարժարաններու 400 աշակերտներէն 18-ը Հայեր եղած են, որոնք կը ներկայացնէին հետեւեալ վարժարանները.– Հայ Աւետարանական Գոլէճ՝ մէկ աշակերտ, Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան Վարժարան՝ ութ աշակերտ, ՀԲԸՄ Դարուհի Յովակիմեան Վարժարան՝ վեց աշակերտ, Մխիթարեան Վարժարան՝ մէկ աշակերտ, Ս. Հռիփսիմեանց Վարժարան՝ երկու աշակերտ: Մրցումին առաջնութիւնը շահած է Գողէթ Աթէշեան, Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան Վարժարանէն, առաջին տասը լաւագոյններու կարգին էին նաեւ Սարօ Տէր-Գէորգեան (Մեսրոպեան Վարժարան) եւ Վիգէն Ակէհեան (Ս. Հռիփսիմեանց Վարժարան):

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանը, Դեկտ. 9-ին, բացումը կատարուած է Հ. Մ. «Արարատ» կազմակերպութեան Արուեստից Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցող «Դարավերջի նըկարչական ցուցահանդէս»ին, մասնակցութեամբ իրանահայ նկարիչներու: Բացման խօսքը արտասանած է Մարինա Ղահրամանեան, որու յաջորդած է Նելլա Ղարիբեան որ բացատրած է ցուցահանդէսին տուն տուող պատճառները:

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Երեցկին Խաթուն Գույումճեան եւ զաւակները՝ Հրանդ եւ Խաժակ ցաւով կը գուժեն

Արժանապատիւ

ՏԷՐ

ՆՇԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

վախճանումը:

Անոնք որոնք կը փափաքին աջհամբոյր ընել, կը տեղեկացուի որ մարմինը կը փոխադրուի եկեղեցի, Չորեքշաբթի, Յունուար 12, ժամը 15-ին:

Վերջին օծման եւ յուղարկաւորութեան կարգը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունուար 13, ժամը 9·30-ին Հայց. Առաքելական Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ՝

7, boulevard Arthur Michaud,
13015 Marseille
Tél. : 04. 91. 58. 18. 23

(Շար. Ա. էջէն)

քին իրագրութիւնը ապակայունացնելու: Շմարնածէ աւելցուցած է թէ Վրաստանի բնակչութիւնը սադրանքի պիտի չենթարկուի: Խօսելով վերջերս իշխանութեան կողմէ բազմաթիւ մրցակիցներու չնորհուած ներումին մասին, Վրաստանի նախագահը յայտնած է թէ այդ ներումը ոչ թէ տկարութեան, այլ հզօրութեան ցուցանիշ է:

ՊՈՒՏԻՆ պաշտօնազրկեց Պաւէլ Բորոդինը որ Կրեմլինի ինչքերու մատակարարութեան պետն էր եւ չատ մօտ Ելցին ընտանիքին: Միաժամանակ, փոխ-վարչապետի հանգամանք չնորհեց երմտական պատասխանատու՝ Կասիանովի եւ Ստիպողական պարագաներու նախարար՝ Շոյկուի: Ջնջեց նաեւ Ն. Աքսենենկոյի առաջին փոխ-վարչապետի պաշտօնը եւ կը մնայ միայն Երկաթուղիի նախարար: Ենթական չատ մօտ էր Բերեզովսկիի:

ՆԱԽԱԳԱՀ Շիրաքի 2000-ի այցելութիւններու ցանկը ընդգրկած է նաեւ Թուրքիան: Այս մասին տեղեկացուցած էր Յունուար 10-ի Թրքական մամուլն ալ: «Ֆիկառօ» կ'ըսէ թէ Փետրուարի սկիզբը նախագահը կ'այցելէ Հոլանտա, ապա Շուէտ. Թուրքիոյ այցը նախատեսուած է Մարտին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բեռնավարները (ռութիէ) Յունուար 10-ին սկսած են փակել սահմանագլուխները օտար բեռնակառքերու առջեւ: Այս ճիւղին մէջ, գործատէր եւ աշխատաւոր ձեռք ձեռքի տուած են եւ համաձայն են իրենց դժգոհութեան եւ բողոքին մէջ, որոնք կը վերաբերին 35 ժամերու պարտադիր դրութեան: Դիտել կուտան որ այդ դրութիւնը չի կրնար կիրարկուիլ իրենց ճիւղին մէջ եւ պարտադրանքի պարագային, սնանկացին մահն է: Արդարեւ, դրացի բոլոր երկիրները նման կանոնագիր մը չունին, բեռնավարներն ալ 45, 50, 60 ժամ ստիպուած են աշխատիլ: Պրիւքսէլի յանձնախումբն ալ բացատրութիւններ պահանջած է Ֆրանսայէն սահմաններու վրայ ստեղծուած կացութեան համար:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ, սպաննուած է Պալթիքա ընկերութեան թիւ 2-ը՝ Իլիա Վայզման, 35 տարեկան: Պալթիքա Ռուսաստանի գարեջուրի ամէնէն հաստատուն ընկերութիւններէն մէկն էր:

«ՈՂՋ ՊՈՒՏՏԱՅԻՆ» փախուստը Թիպէթէն Հնդկաստան, նեղ կացութեան մատնած է Չինաստանը: 14-ամեայ, Թիպեթեան պուտտայականութեան երրորդ բարձրաստիճան անձը յաջողած էր խոյս տալ Լհասայի (Թիպէթի մայրաքաղաք) վանատունէն, իր քրոջ եւ երկու վանականներու հետ, քալելով անցած է Հիմալայան (1400 քիլոմեթր), ճմրան խիստ ցուրտին հանելու համար Հնդկաստան: Քարմափա չատուիղի 17-րդ պուտտան է, հաստած է հնդկական ապաստանը, ինչ որ պատակ մը կը նկատուի Փեքինի համար եւ Թիպէթ տարած իր քաղաքականութեան ձախողութիւնը:

1500 ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐ, Յունուար 9-ին անցած են բաժանման գիծը (հաստատուած 1974-ին Թրքական հիւսիսի եւ յունական հարաւի միջեւ) ուխտագնացութեան երթալու համար Հալա Թեքքէ Սուլթանի մզկիթը, Լարնաքայի մօտ:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14 h 30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme :
Les élèves des écoles de la CBAF
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

TOUS ENSEMBLE

L'année 1999 a été riche en événements et toutes les organisations où qu'elles se trouvent y ont pris une part capitale.

Afin d'aborder 2000 avec une meilleure stratégie d'union sur tout le territoire français, le Comité du 24 Avril a souhaité renouveler l'expérience très fructueuse d'une réunion nationale de coordination et de structuration des actions d'intérêt majeur et transversal.

Toutes les organisations, les média et tous ceux et toutes celles qui se sentent concernés par ces questions et actions communautaires sont donc invités à participer à une réunion

Le 23 Janvier 2000
à l'UGAB
6, rue Faventines — 26000 VALENCE
de 10h à 16h30

pour dresser le bilan des actions passées, déterminer tous ensemble une stratégie commune et cohérente pour la reconnaissance par le Sénat du génocide arménien et pour préparer les bases de réflexion d'une meilleure structuration communautaire sur des questions et principes majeurs.

Cette réunion sera précédée d'une conférence-débat, le 22 janvier 2000, à 20h30, à la Maison de la Culture Arménienne de Valence, sur «la reconnaissance du génocide arménien» avec la participation du Dr. Yves Ternon, auteur de nombreux ouvrages sur le sujet.

Ժամբողղութիւնը ըրած են 33 հանրակառքերով եւ ՄԱԿ-ի ուժերու ընկերակցութեամբ:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ կ'ամբաստանուի «պատերազմական ոճիրներու» համար, Լիբանանի հարաւը: Մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան «Պ'ցելեմ» Իսրայէլեան խումբը Յունուար 9-ին հրատարակուած տեղեկագրով մը կ'ամբաստանէ Իսրայէլը որ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները Լիբանանի մէջ: Կը դատապարտէ մարդոց ձերբակալութիւնը եւ բանտարկութիւնը առանց դատավարութեան Խիամի (հարաւային Լիբանան) արգելափակման կայանը եւ ծանրակշիռ չարչարանքները հարցաքննութեան ընթացքին: Կը խօսի նաեւ 15 տարեկան մանուկներու բռնի զօրակոչին մասին, հարաւային Լիբանանի բանակին մէջ, կասկածելիներու բնակարաններու քանդումին եւ փոփորով ռումբերու գործածութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB - LYON

Le Repas mensuel de l'U.G.A.B.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est assurément
une cuisine arménienne
savoureuse et traditionnelle.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est le plaisir de partager
des instants gourmands
où vous ne serez jamais déçu
car l'amitié et la convivialité
sont toujours au menu.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est au 12, rue Emile Zola —Lyon 2e
Métro : Bellecour ou Célestins
Prix du repas: 70 F — Etudiants: 30 F
Prochain rendez-vous :
Le Dimanche 16 Janvier à midi
Confirmez votre venue au :
04 78 35 06 56

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆը

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 – 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 – 19
01 – 42 – 46 – 88 – 36
Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔը կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաչէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
ՏՕՆ Է. ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակացինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
JEUDI
13 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.817 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.817

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՓԱՐԻԶ–ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄ

Երկուշաբթի, Յունուար 10-ին, Արմինիըն էոլայնզի էռ-պիւս օդանաւը օդը բարձրանալէն քիչ ետք համակարգիչի խանգարում ունեցած է եւ հարկ եղած է աշխատցնել թթուածնային ապահովման անհատական համակարգը: Մէկ ժամ ետք, օդանաւը վերադարձած եւ էջք կատարած է Ռուասիի Շառլ տը Կոլ օդակայանը: 60 ճամբորդները փոխադրուած են պանդոկ: Ամէն ինչ կարգի մտած ըլլալով, օդանաւը մեկնած է Երեքշաբթի կէսօրէ ետք:

⁂

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կրթութեան նախկին նախարար, Մ. Սեբաստացի կրթական համալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանի դատը սկսած է Յունուար 11-ին: Ան ամբաստանուած է նախարարութեան օրով գումարներ իւրացնելու մեղքով: Դատարանին յայտնած է որ նոր վարձած փաստաբանը թղթածրարին ծանօթանալու համար ժամանակի պէտք ունի, որով նիստը յետաձգուած է Յունուար 24-ին: Ատեանը մերժած է ազատ արձակուելու անոր դիմումը: Ա. Բլէեան արգելափակուած է 1999 Մայիսէն ի վեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 10/12)

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ՊՈՒՏԻՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

Յունուար 10-ի իրիկունը նախագահ Ռ. Քոչարեան հեռաձայնային զրոյց մը ունեցած է Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի հետ: Անոնք խօսած են ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու ղեկավարներու հերթական նիստին նախապատրաստութեան, ինչպէս նաեւ երկկողմ յարաբերութիւններուն մասին:

⁂

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՑՆՑՈՒՄ

Յունուար 10-ին կէս գիշերուան մօտ երկրաշարժ մը արձանագրուած է: Վերնակեդրոնը գտնուած է Աշոցքէն 10 քմ. հիւսիս. ուժգնութիւնը եղած է 3-4 բալ:

⁂

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԱՓՆԵԿԻՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Յունուար 11-ին Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Ե. Ղազարեան դրամական պարգեւներ յանձնած է գիտական միջազգային ողիմպիականներու մասնակից 14 պատանիներու: 1999-ին Հայաստան մասնակցած է ուսողութեան (երեք պրոնզ մետալ), տարրաբանութեան (մէկ վկայական) եւ բանակարգումի ճիւղերուն մրցումներուն: Այս տարի Հայաստանցի աշակերտներ պիտի մասնակցին նաեւ «պատանի ֆիզիկոսներ»ու մրցումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞

Ինչպէս յայտնած էր Անգարա մեկնումին նախօրեակին, Ս. Տէմիրէլի հետ հանդիպումին Ադրբեջանի նախագահը յայտարարած է թէ իրենք կը վերցնեն Հայաստան-Թուրքիա սահմանային անցքին բացումը Ղարաբաղի հարցին լուծումին կապելու պայմանը: Հ. Ալիեւի այս յայտարարութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է յատկապէս Թուրք առեւտրական շրջանակներուն որոնք շուկայի նոր կարելիութիւններ ու փոխադրութեան ճամբաներու հեռանկարներ կը նշմարեն այդ որոշումին ետին:

Հայաստանի հետ սահմանային անցքը Թուրք առեւտրականներու թոյլ կու տայ կեդր. ասիական հանրապետութիւնները հասնելու համար ունենալ աւելի ուղիղ, կարճ ճամբայ, փոխանակ Հայաստանը շրջանցելու համար անցնելու Վրաստանէն կամ Իրանէն: Նոյնն է պարագան Երեւան ղրկուած թրքական ապրանքներուն որոնք ներկայիս Վրաստանի վրայով տեղ կը հասնին: Թուրք առեւտրականները շնորհիւ Ալիեւի որոշումին, Կարսի ու արեւելեան Սեւ Ծովեան շրջանին համար առեւտրական գործունէութեան փայլուն հեռանկար կը տեսնեն: Իգդիրի առեւտրական սենեակներու նախագահը շրջանի գործազրկութեան լաւագոյն դարման նկատած է սահմանային անցքին բացումը, աւելցնելով որ մօտ օրէն իրենց կողմէ պատուիրակութիւն մը Երեւան պիտի երթայ եւ թէ անհամբերութեամբ կը սպասեն նաեւ երկաթուղային երթեւեկին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՆՈՇԷ, շատ հաւանաբար չդատուի եւ առոք փառոք Զիլի վերադառնայ: Արդարեւ, Լոնտոնի չորս մասնագէտ բժիշկներ միաձայնութեամբ վճռած են որ նախկին մենատէրին առողջական վիճակը թոյլ չի տար որ Սպանիոյ յանձնուի, դատուելու համար: Ներքին նախարարն ալ վաւերացուցած է այս վճիռը եւ յայտարարած թէ պատրաստ է ազատ արձակելու մենատէրը: 84 տարեկան, Փինոշէ զանազան հիւանդութիւններէ կը տառապի, ի շարս որոնց շաքարախտէ: Սպանիա եւ մարդասիրական ու մարդկային իրաւունքներու պաշտպան կազմակերպութիւններ մէկ շաբաթ պայմանաժամ ունին վերաքննութեան դիմելու համար: Հաւանական չէ որ հետեւանք ունենայ: Այս կարգադրութիւնը մեծ հրճուանք պատճառած է տիկին Թաչըրի, որ սկիզբէն բուռն պաշտպանն էր Փինոշէի զոր «շատ արդար մարդ» կը գտնէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բեռնավարներու գործադուլը եւ անոնց հաստատած պատնէշները սահմանագլուխներուն վրայ, վերջ կը գտնէին Յունուար 12-ին, համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով Փոխադրութեան նախարարութեան հետ, վեց ժամ վիճաբանութիւններէ ետք, Յունուար 11-ին: Համաձայնութիւն ձեռք ձգուած է որպէսզի 35 ժամերու դրութիւնը տառացի կերպով չգործադրուի այս պարագային եւ յարմար կարգադրութիւններ ըլլան, կարգադրութիւններ նաեւ կազօյլի վերաբերեալ:

ԴՈՒՄԻ (կռիփ) համաճարակը կը տարածուի ամբողջ Եւրոպայի վրայ: Մեծն-Բրիտանիոյ հիւանդանոցներուն մէջ անկողին չէ մնացած, բժիշկ, հիւանդապահուհի չեն դիմանար եւ իրենք ալ կը վարակուին: Ֆրանսայի մէջ, համաճարակը հարաւէն հիւսիս կը բարձրանայ, Իտալիա երկու միլիոն հիւանդ ունի եւ շա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ ՄԵ՞ՐՆ ԱԼ ԷԻՆ

Հաւանօրէն միամտութիւն է, սակայն, հասկնալի մտահոգութեամբ ամէն առաւօտ նոր բան մը բռնող լուր կ'ակնկալենք Հոկտ. 27-ի պատահարին մասին: Մինչեւ այսօր լուսաբանումի սպասումները ոչ մէկ գոհացում գտան. պարբերական լուրերը նոր ձերբակալութիւններ կը նշեն որոնց հասկցուածը այն է որ նախագահին շրջանակը ուշադրութիւն կը գրաւէ: Անշուշտ, տակաւին կանուխ է եզրակացութեան համար երբ գործը դատարան հասած չէ ու «կասկածելի ըլլալ», «ամբաստանուիլ», «մեղադրուիլ», «դատապարտուիլ» իրարմէ անջատ բաներ են, շատ անգամ յաջորդականութիւն չպահող:

Մտահոգի, հետաքրքիրի մեր սպասումներուն մէջ ուշագրաւ «քար» մը ինկած է, ադրբեջանական ճակատէն: Շատ աւելի խօսուն է ան, քան՝ սա կամ նա ձերբակալութեան մասին Երեւանէն տըրուած ցամաք լրատուութիւնը եւ շատ աւելի մտահոգիչ, քան՝ Երեւանեան տունալներուն մինչեւ այսօր ներշնչածը:

Դեկտ. 16-ին Պաքուի մէջ խանդավառ ջահակիրներու երթ մը տեղի ունեցած է, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Իրաւունք» (Դեկտեմբեր 21-27). այդ ցոյցին մասնակիցները պաստառներ կրած են, վրաները արձանագրուած՝ «Վազգէն կիթթի, Սամուէլ չըխտը, Ղարաբաղ պիզի՛մտիր» (Վազգէնը գնաց, Սամուէլը ելաւ, Ղարաբաղը մերն է): Ցոյցը լայն տեղ գտած է Պաքուի հեռատեսիլին լուրերու բաժնին մէջ ալ, ընկերացած այն կարծիքին թէ Ադրբեջան վերջապէս ձերբազատած է ամէնէն վտանգաւոր երկու թշնամիներէ եւ թէ այս առիթէն պէտք է օգտուին ադրբեջանական իշխանութիւնները:

Շաբաթաթերթին Ստեփանակերտի թղթակից Վ. Աղաջանեանի ստորագրութեամբ տրուած լուրը խորագրուած է «Ո՞ւմ է ձեռնտու»:

Ո՛չ ապահովաբար անոնց որոնք Ազգ. ժողովին մէջ կատարուածը «քանի մը խելագարի գործ» նկատելով, կը փորձէին շարունակել տալ պահ մը ընդհատուած մեր քունը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՐՈԶՆԻ՝ ՄԱՀԱՑՈՒ ԾԱԽԾԱԽՈՒՏԸ

Ռուս սպայ Քուխլովեց Գրոզնիի վերջին մարտերուն մասնակից զինուորական մըն է: Երբ կը հարցուի մղուած կռիւներուն մասին, չի ծածկեր որ իր ջոկատը չէչէն ապստամբներու կրակին տակ կոտորակուած է, ջանալով քաղաք մտնել: Մայրաքաղաքին մէջ իրենց հանդիպած ընդդիմութիւնը աննախընթաց գտած են անոնք, հակառակ անոր որ կռուած են Չէչէնիոյ բոլոր շրջաններուն մէջ:

Ռուս զինուորները թափանցած են շատ մը շրջաններ, բայց չեն յաջողած ձեռք անցընել մայրաքաղաքին կեդրոնական մասը: Այդ պարագան որ նախագահի նոր պաշտօնակատար Պուտինի համար գլխաւոր փորձաքարն է, կը շարունակէ զբաղեցնել կողմերը: Գրոզնիին տիրանալու համար անհրաժեշտ նկատուած էր տուները մէկ առ մէկ «մաքրել». նաեւ փողոցները, անցքերը, գետնայարկերը. մէկ խօսքով՝ ապստամբ բոլո՛ր կէտերը: Պաշտօնական տուեալներով՝ Դեկտեմբերի վերջին շաբաթը Ներքին գործերու նախարարութեան 21 զինուորներ սպաննուած են, 56 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Սակայն, նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը յայտնեն թէ այդ տուեալները մեծապէս լաւատեսական են: Ռուս զինուորներու կորուստները համարուած են այն դիակները որոնք գտնըւած են եւ որոնց ինքնութիւնը ճշդուած է: Սակայն, կ'ըսուի թէ Գրոզնիի սաստիկ բախումներուն ռուսական կորուստը օրական միջին հաշուով 10 հոգի եղած է երբեմն:

Գրոզնիի գրաւումին դժուարութիւնը անկէ կու գայ որ զայն պաշտպանողները բազմաթիւ պատսպարաններ շինած են, մինչեւ կեդրոնական մասին մէջ ու իրենք տեղափոխուելու մեծ կարողութիւն ունին: Մինչդեռ Կրեմլինը ռուսական հանրային կարծիքին ընդունիլ տուած էր պատերազմը, ըսելով թէ զինուորներու միջեւ զոհերու թիւը շատ ցած պիտի ըլլար: Եւ եթէ կարելի չըլլար այդ խոստումը յարգել, վախ կար որ ժողովուրդին նեցուկը տկարանար թէ՛ պատերազմին, թէ՛ Պուտինի: Անհաւանական չի նկատուիր որ Ելցինի հրաժարականը երկարատեւ հակամարտութեան մը հեռանըկարէն մեկնած էր, թոյլ տալու համար որ նոր ընտրութիւն կազմակերպուի:

Նոյն սպան կ'ըսէ թէ գիշերը չարժուող ամէն բանի վրայ կը կրակէին: Մութին իջնելուն հետ կողմերէն ոչ մէկը դուրս կ'ելլէր: Նոյնիսկ ճեմիչ երթալու արտօնութիւն չկար: Քուխլովեց վստահ չէ թէ այդ խստութեամբ վերստին շարունակել կռիւները, արդիւնք կը բերէ: Անոր ու հաւանօրէն շատ մը ռուս զինուորներու միտքէն ելած չէ չէչէն մարտիկներու ծաղրական անարգանքները ուղղուած՝ «Իւան»ներուն եւ միւս «տխմար Ռուսեր»ուն որոնք մեռնելու գացած են Գրոզնի...:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(12 Janvier)

CASSE-TETE OTTOMAN

Այս խորագրին տակ, երգիծաթերթը արձագանգ կը հանդիսանայ կառավարութեան Յունուար 6-ի սեմինարին, որ գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուեր է Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին: Գըլխաւոր կէտը՝ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը եղած է: Հեռանկարը դէմ առ դէմ կը հանէ համակեցութեան դերակատարները: Շիրաք նպաստաւոր է, Ժոսփէն դէմ է: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ա. Ռիշար դիտել կու տայ՝ «Թուրքիոյ մուտքը բնաւ ժողովրդական չըլլար Ֆրանսայի մէջ», իսկ Ժ.-Փ. Շըվէնըման կ'աւելցնէ՝ ««Բազմաթիւ հարցերու ալ առիթ կու տայ: Ի՞նչպէս մերժել Խորհ. Միութեան նախկին Հանրապետութիւններուն ինչ որ կ'ընդունինք Թուրքիոյ համար»: Վետրին կ'եզրակացնէ.— «Ամէնէն պատասխանատու ձեւը գտանք յանձնառու ըլլալու համար մեր նախորդներուն անպատասխանատու յանձնառութիւններուն: Դժուար պայմաններ պարտադրեցինք Թուրքիոյ, զորս չի կրնար յարգել»:

Ու թերթը կ'եզրակացնէ.— «Թուրքերը գոհ կրնան ըլլալ տեղեկանալով որ կառավարական սեմինարներու մէջ, Ֆրանսայի նախարարները ճիշդ հակառակը կ'ըսեն եւրոպական վեհաժողովներու մէջ իրենց ըսածին»:

ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութիւնը որ ուշագրաւ գործունէութիւն կը ծաւալէ յատկապէս հայերէն հատորներու թրքերէնի թարգմանութեան ու հրատարակութեան գործով, անցնող տարուան վերջաւորութեան լոյս ընծայած է Մկրտիչ Մարկոսեանի ստորագրութեամբ հայերէն բ. հատոր մը. «Տիգրիսի ափերէն»։ Անոր նախորդած էր Արամ Փէհլիվանեանի (Ա. Շաւարշ) գրական արտադրութեան արդէն տպուած ու անտիպ էջերը մէկտեղող թրքերէն գրքոյկ մը, «Անկախութիւնը քայլ մը անդին չէ» խորագիրով։ Դատելով թուրք մամուլին մէջ գտած արձագանգէն, պէտք է ըսել որ լուրջ ուշադրութեան արժանացած է ան, ոչ հայկական շրջանակին մէջ ալ։

«Արաս» հրատարակչութիւնը հիմնուած է սիրողներու փոքր խումբի մը կողմէ ու կը գործէ նոյն խումբին ջանքով։ Հայ գիրքն ու գիրը իսկապէս սիրողներ են անոնք եւ ուզած են այդ սէրը արտայայտել գործնապէս։ Հրատարակչականը իրենց համար եղած է գործունէութեան ամէնէն յարմար ձեւը. ինչ որ առաջին քայլէն ուշադրութեան առարկայ ըրած է իրենց աշխատութիւնը եւ մանաւանդ արտադրութիւնը, հայ հեղինակներու թրքերէնի թարգմանութեամբ լոյս ընծայումն է։ Այդ ճիւղին մէջ աւելի քան տասնեակ մը հատորներու կարեւորագոյններն են Յ. Մնձուրիի պատմուածքները, Զ. Պիպէռեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը» եւ Ա. Անտոնեանի «Պալքանեան պատերազմը»։

Հայ գրական արտադրութեան թրքերէն թարգմանութեամբ հրատարակութիւնը կրնայ զգացական հակազդեցութիւններու մղել բնականաբար, ենթադրելի միջոցներով։ Սակայն, իրապաշտ մօտեցումով՝ անկարելի է անտեսել որ անհրաժեշտութիւն դարձած պարագայ մըն է ատիկա, ժամանակակից մեր կացութեան մէջ։ Անհրաժեշտութիւն որուն չէին անդրադարձած, կամ չէին ուզած անդրադառնալ աւելի առաջ ուրիշներ։ Անհրաժեշտութիւնը հոս կը քալէ զոյգ ուղղութեամբ. նախ, կայ հայութեան այն հատուածը որ Պիպէռեան, Մարկոսեան, Մնձուրի, կամ ուրիշ որեւէ բան չի կրնար կարդալ հայերէնով, բայց բնաւ տրամադիր չէ խզուելու այդ հարստութենէն. գոնէ տակաւին։

Պոլսոյ նման աւանդութեան պահպանումի բերդ նկատուած շրջանակի մը համար բաւական դժուար մարսելի այս իրողութիւնը այնպէս կը թուի թէ սրբագրուելու լուրջ հեռանկար չունի. առնուազն այսօր։ Կարելի է ու նաեւ կենսական որ այդ վիճակը – հայերէնին կորուստը – հարցադրումներու, քննութեան, խորհրդակցութեան, բանավէճի նիւթ ըլլայ ու մտածուի եթէ ոչ դարմանի, գոնէ սահմանափակումի մասին։ Սակայն, ատիկա չի նշանակեր որ ձեռնածալ պէտք է սպասել կորուստին հրաշք դարմանին, անխուլ կեցած տեղէն կրկին չարժելու համար։ Ամէն ժամանակ ունի իր պայմաններէն ծագած յատուկ թելադրականութիւն. եւ անոր անտեսումը լուսանցքի վրայ կը ձգէ շատ բան, ինչպէս կը վկայէ ամէն շրջանի հայկական իրականութիւնը։

Թրքերէն հրատարակութեան գործը ունի հայկականը զանցող տարողութիւն մըն ալ որ նոյնպէս կուգայ ներկային թելադրականութենէն։ Թուրքիոյ այժմէականութիւնը յաղթահարած է այսօր որոշ թապուներ ու փոքրամասնութեան պատկանելութիւնը նախկինին չափ արհամարհուած, անտեսուած բան չէ. թէ՛ հաւաքական, թէ անհատական, թէ մշակութային գետնի վրայ։ Կայ բացուելու յայտնի տրամադրութիւն մը, թերեւս սահմանափակ տակաւին, որ կը մղէ հետաքրքրուելու, ճանչնալու ոչ – թուրքը, ոչ թրքականը։ Այս իրավիճակը դրական երեւոյթ է, անշուշտ, մէկդի ձգելով անխուսափելի պարագայականը որ եղած է, կայ ու պիտի ըլլայ հազար տարի ետքն ալ։ Արթնցած հետաքրքրութիւններ «կերակրելու» գործը պէտք չէ՞ր որ մէկը ստանձնէր եւ այդ մէկը ըլլար միջոցներու, ճաշակի, գիտակցութեան տէր։ Այդ ուղղութեամբ «Արաս»ին կողմէ տարուած աշխատանքին զուգահեռ մըն է երկլեզու շաբաթաթերթ «Ակօս»ը։ Իսկ երկուքին ալ գտած դրական ուշագրաւ ու հեռուն գտնուողին համար զարմացնող արձագանգը փաստ է թէ որքան տեղին է այդ աշխատանքը։ Եւ պէտք է ըսել որ արձագանգողներուն մէջ – անհատ ընթերցող թէ մամուլ – գերակշիռ է ոչ հայ տարրը։

Այս առագ անդրադարձին մղեց «Տիգրիսի ափերէն»ը ուր 168 էջի մէջ տրուած են Մ. Մարկոսեանի գիւղագրական էջերը ու այլ արձակներ։ Առաւել հետաքրքրականը առաջին բաժինն է ուր հեղինակը ինչպէս նախորդ «Մեր այդ կողմերը», կը պատմէ Տիգրանակերտի հայկական կեանքէն որ իր մանկութեան շրջանակն է։ 70 էջ գրաւած այդ բաժինով տրուած է ինը պատմուածք։ Մնացեալ էջերը յատկացուած են «Գրական փորձեր»ու եւ «Լինդի դէմէն ուշացած նամակներ»ու։ Առաջինը ունի 13 խորագիր որոնց տակ զետեղուած գրութիւնները կարելի է իրապաշտ պատկեր, կամ աւելի ընթացիկ կոչումով՝ պատմուածք որակել։ Պոլսահայ գրականութեան մէջ Վարուժան Աճէմեանի, Արա Կիւլէրի, Վարդան Կոմիկեանի ու շատ ուրիշներու սիրած այս սեռը մեծ բան չի շահիր Մ. Մարկոսեանի փորձով։ Մանաւանդ որ լեզուն ալ հեռու է օգնական ազդակ ըլլալէ. որքա՛ն տպաւորիչ է ան Տիգրանակերտի պատմուածքներուն մէջ, տեղական բարբառին հաճելի գունաւորումով, այնքա՛ն ինքնութենէ զրկեթէ զուրկ ազդակի մը վերածուած է, յաճախ թրքերէնէ թարգմանուածի կասկած ներշնչող բնոյթով։ Շատ տարբեր չէ վերջին բաժինին ալ պարագան։

Հատորին մէջ առնուած գրութիւնները անտիպներ չեն. լոյս տեսած են Պոլսոյ հայ մամուլին մէջ. մեծ մասով «Մարմարա»յի, նաեւ «Ժամանակ»ի ու «Թօ»ի։ Կը կրեն 1959–էն 1989 թուականներ։ Վերջին էջերուն մէջ զետեղուած է բառարան մըն ալ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ յատկացուած Տիգրանակերտի բարբառէն գործածուած բառերուն կամ թրքերէն ասութիւններուն։ Անջատ ցանկով մըն ալ ու այբբենական կարգով տրուած են գործածուած բոլոր յատուկ անունները։

Հատորը կը բացուի «Զօն»ի յուզիչ էջով մը. լուսանկար մը հեղինակը ցոյց կուտայ Տիգրանակերտի մէջ Լիւսիէ պաճօյին խօսքերը ձայնագրելու պահուն։ Ինչպէս կ'ըսէ Մ. Մարկոսեան, ան «վերջին շառաւիղն էր այն «օրհնեալ» պառաւներուն որոնք մեզ սնուցին մեր մայրենիով՝ Տիգրանակերտի բարբառով»։ Մինչեւ կեանքին վերջալոյսը չէ բաժնուած ծննդավայրէն, միայն ծանր վիճակի մէջ փոխադրուած է Պոլսոյ Ազգային հիւանդանոցը ուր 17 օր ետք մահացած է։ Ըսելէ ետք թէ ներկայիս կը հանգչի Հալըճօղլուի Հայոց գերեզմանատունը, Մ. Մարկոսեան կ'ուզէ որ իր տողերով յիշուի ան, եթէ «անհետանան անցորդներն ալ որոնք չեն մոռնար «օղորմի երթէ հոգուն» մը արտասանել այդ արագընթաց երթեւեկին մէջ, երբ քովէն կ'անցնին Հալըճօղլուի գերեզմանատան»։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՈՐԱՅՐ ՏԻԼԱՆԵԱՆ. ՄԵՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՆԱՆՈՒՆ ԵՒ ԱՆՋՆՈՒՐԱՑ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Հողին յանձնուեցաւ նաեւ Նորայր Տիլանեանը։

Եւ թէ ան հողին յանձնուեցաւ օտարութեան մէջ, թերեւս անհարազատ հողի մը մէջ, որ այնքան հեռու է իր պաշտելի Պոլիսէն։ Այնքան հեռու՝ Պոլսոյ պաշտելի մշակութային ու կրթական կեանքէն, այնքան հեռու սիրելի իր Կեդրոնականէն, Տատեան վարժարանէն, Իսթանպուլի բոլոր կրթական օճախներէն։

Նորայր Տիլանեան անուն մըն էր մեր մօտ, մեզի համար, բոլոր անոնց համար՝ որոնք տոհմիկ հետաքրքրութիւններու ու տոհմիկ ինքնութեան առաջին կայծերը ստացած էին անկէ քառասուն, յիսուն տարի առաջ, Պոլսոյ հարուստ ու բերրի ենթահողէն։ Նորայր Տիլանեան այդ սերունդի ամէնէն հեղինակաւոր ու վստահելի ներկայացուցիչներէն մէկն էր, որուն սիրտը կը բաբախէր միայն իր ժողովուրդին ու իր տոհմիկ ինքնութեան համար։ Երբ պարագաները ստիպեցին որ յառաջացեալ տարիքի մէջ իր կեանքի օրերուն մէկ մասը անցընէ իր սիրելի Պոլիսէն հեռու, ան չկրցաւ փրթիլ իր անցեալէն ու իր նախասիրութիւններէն, իր տաքուկ շունչը շարունակեց պահել մեր մօտ դիմելով զանազան միջոցներու ու բարերարութիւններու, ծածուկ ու անձայն, բայց հրաշագործ ու կենսատու։

Այսօր կրնանք հարց տալ։ Մեր համայնքային ղեկավարներէն, մեր համայնքային կեանքին ուղղութիւն տուող մեր ազգայիններէն քանի՞ հոգի արդեօք կը ճանչնար, կամ բաւականաչափ կը ճանչնար Նորայր Տիլանեանը։

Նորայր Տիլանեանը անոնցմէ շատերուն համար անծանօթ մըն էր, հակառակ որ Տիլանեանին ալ սիրտը օրը քանիցս ժամ կը տրոփէր ազգային այն հաստատութիւններուն համար, որոնք ուշադրութեան կիզակէտն են համայնքային մեր այսօրուան գործիչներուն։ Աւա՜ղ, քիչեր միայն լաւ կը ճանչնային Նորայր Տիլանեանը, եւ ատիկա այնքան ալ անբնական չէր, որովհետեւ Տիլանեանին ու մեր այսօրուան գործիչներուն միջեւ կար ո՛չ թէ մէկ սերունդի տարբերութիւն, այլ թերեւս քանի մը հարիւր տարիներու տարբերութիւն, թերեւս ալ ամբողջ յաւերժութիւն մը։

Ծայր աստիճան խոնարհ, ծանրախոհ, ամէն տեսակ շատախօսութենէ հեռու, հեռատես, գաղտնօրէն հանրանուէր, եւ անպարտելիօրէն բարեսիրտ անձնաւորութիւն մըն էր ան, որ իր օժանդակութեան ձեռքը կ'երկարէր իր դիմացինին, առանց որ դիմացինը տեսնէր այդ ձեռքը։ Ո՞վ գոյգն իսկ գաղափար ունի արդեօք թէ այսօր այս համայնքը ինչեր կը պարտի Նորայր Տիլանեանին։ Ո՞ւր արձանագրուեցան անոր ազնիւ իրագործումները, ո՞ւր էր որ մենք պիտի կարենայինք բարձրացնել Նորայր Տիլանեանի մէկ կիսանդրին։ Կարծես ան ամէն ինչ ըրաւ որպէսզի իր հրաշագործ նախաձեռնութիւններուն մէջէն միշտ բացակայի իր անունը, որովհետեւ հաւատաց, անկեղծօրէն հաւատաց, որ իր անունը չէ՛ր որ կարեւոր էր, այլ այն նախաձեռնութիւնը՝ որ պէտք էր իրականանար։

Նորայր Տիլանեան հաւատաց մեր դըպրոցներուն, հաւատաց մեր դպրոցներուն առաքելութեան, հաւատաց մեր աշակերտութեան, հաւատաց մեր հայատառ մամուլին, հաւատաց մեր մշակոյթին, հաւատաց մեր մշակոյթի մարդոց, հաւատաց հայ տիպ ու տառին։ Սակաւաթիւ մարդիկ իրենց դրամը կրցած են այնքան առատօրէն գաղափարի փոխակերպել, որքան ըրաւ Նորայր Տիլանեան, իրեն լաւագոյն գաղափարակից մը գտնելով նաեւ իր վաղեմի գործընկերոջ, հանգուցեալ Գեղամ Շահինեանի անձին մէջ, ուրիշ Նորայր Տիլանեան մը աչաւասիկ, նոյնքան գաղափարապաշտ, նոյնքան հանրանուէր, նոյնքան պոլսեցի, նոյնպէս օտար հողի մը յանձնուած։ Այսօր յաճախ կ'ըսենք. դրամը այն ատեն արժէք ունի, երբ կը փոխակերպուի ոգիի ու հոգիի։ Նորայր Տիլանեան այդ հրաշագործներէն մէկն էր։ Կրցաւ դրամը փոխակերպել ոգիի, կրթութեան, դաստիարակութեան, գիրքի, եւ տակաւին այնպիսի ոգեղէն արժէքներու, որոնք մեզ կանգուն կը պահեն ու պիտի պահեն միշտ։

Կարօտի զգացում մը մեզ արդէն կը համակէ Նորայր Տիլանեաններու նկատմամբ։ Ու կը մտածենք. կը բաւէր որ այսօր մեր համայնքէն ներս ունենայինք քառասուն, յիսուն Նորայր Տիլանեաններ, որպէսզի հրաշքներ իրագործէինք, որպէսզի կասեցնէինք մինչեւ իսկ պատմութեան տխուր գնացքը եւ այդ պատմութեան տայինք նոր ու երջանկաբեր ուղղութիւններ։

Բայց մէկ հատ իսկ իրական Նորայր Տիլանեան մը պիտի կարենա՞նք ունենալ արդեօք յառաջիկայ տասը, քսան տարիներու ընթացքին։

Օտար հողը թեթեւ ըլլայ մեր սիրելի ու անմոռանալի Նորայր Տիլանեանին վրայ։

Բ. Հ.

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Հրատարակութիւններ

Իսրայէլ Չարնիի գլխաւոր խմբագրութեամբ եւ հինգ գործակից խմբագիրներու աշխատակցութեամբ տարիներէ ի վեր պատրաստութեան մէջ եղող Ցեղասպանութեան Համայնագիտարան (Encyclopedia of Genocide) երկհատոր կոթողային գործը վերջապէս լոյս կը տեսնէ այս օրերս։ Բացի Տոքթոր Ռուբէն Ադալեանէ, որ այդ հինգ գործակից խմբագիրներէն մին է եւ ունի հայկական ցեղասպանութեան առընչուող յօդուած մը, փրոֆ. Տատրեան այս գործին մէջ ի յայտ կուգայ երեք առանձին յօդուածներով որոնք են՝ ա) Յատուկ Կազմակերպութեան Դերը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ, բ) Թրքական Պատերազմական Ատեանին Դատական Հետապնդումները Ցեղասպանութեան Հեղինակներուն Դէմ, գ) Գերմանիոյ Մեղսակցութիւնը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ։

Անգլիական Արքայական Բժշկագիտական Հանդէսի ընթացիկ թիւին մէջ անգլիացի փրոֆ. Ճէրէմի Հիւկ Պր. «Ցեղասպան Բժիշկներ» մակդիրով յօդուած մը ունի, որուն Ա. մասը ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայկ. Ցեղասպանութեան։ Այս երկասիրութեան մէջ անգլիացի հեղինակը ամբողջութեամբ օգտուած է փրոֆ. Տատրեանի հրատարակած գործերէն յատկապէս Holocaust and Genocide Studies ակադեմական պարբերաթերթին մէջ իր հրատարակած գործէն, որ «Թուրք Բժիշկներու Դերը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ» խորագիրը կը կրէ։

Նոյն պարբերաթերթի վերջին թիւերէն մէկուն մէջ ամերիկացի փրոֆ. Կապրիէլ Ռոզընֆէլտ վեր կը հանէ փրոֆ. Տատրեանի ուրիշ մէկ մենագրութիւնը ուր հայ ակադեմականը Հրէական Ողջակիզումը անզուգական եւ անբաղդատելի հռչակող հրեայ պատմագէտներու կարգ մը գործերը քննութեան բովէ անցընելով այդ պնդումները խնդրական կ'որակէ։ Փրոֆէսէօր Ռոզընֆէլտ, ինքն իսկ հրէական ծագումով մէկը, Տատրեանի վերլուծումը «Հիմնական» կը յայտարարէ այդ յօդուածին մէջ։

Ցեղասպանագիտական նոր ակադեմական հանդէս՝ Journal of Genocide Research, իր Ա. թիւին մէջ վերջերս հրատարակեց Փրոֆ. Տատրեանին մէկ երկասիրութիւնը, որ ընդարձակուած մէկ տարբերակն է դասախօսութեան մը, զոր ան երկու տարի առաջ տուաւ աշխարհահռչակ Եէյլ համալսարանին մէջ։

Քրաքովիա–Աուշվիցի մէջ Սեմինար մը

Նոյեմբեր 14 – 21 ժամանակաշրջանին փրոֆ. Տատրեան յատուկ հրաւէրով անգամ մը եւս մասնակցեցաւ 20–րդ դարու ընթացքին գործուած գլխաւոր ցեղասպանութիւններու վերլուծման գործին նուիրուած միջազգային սեմինարի մը։ Եւրոպական զանազան համալսարաններէ

եկած էին շուրջ ութսուն ուսարտական ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ, որոնց մասնագիտութիւնը լրագրութիւն էր։ Դասախօսական կազմը կը բաղկանար Ֆրանսայէն, Իսրայէլէն, Պելժիքայէն եւ Միացեալ Ամերիկայի Նահանգներէն եկած մասնագէտներէ։ Բացի գլխաւոր իր դասախօսութենէն, որ ուղղուած էր բոլոր ներկաներու, ամբողջական նիստը մը մէջ, Տատրեան տուաւ նաեւ երկու մասնայատուկ փոքր սեմինարներ ստորաբաժանուած երկու խումբերու. իսկ սեմինարի վերջին օրը, ընդառաջելով կարգ մը համալսարանականներու մասնաւոր փափաքին, ան ծրագրէն դուրս տուաւ երրորդ սեմինար մը Հայկական Ցեղասպանութեան ուշագրաւ յատկանիշներուն մասին։ Ինչպէս անցեալին, այս անգամ ալ բոլոր ներկաները ամբողջ օր մը յատկացուցին այցելելով եւ ուսումնասիրելով նացիներու ստեղծած Աուշվիցի եւ Պիրքընաուի երկու ամէնէն վատահամբաւ համակեդրոնացման ճամբարները։ Սեմինարի մասնակիցներուն մէջ կային երկու Թուրք ուսանողուհիներ, որոնցմէ մին Իսթանպուլի Կալաթասարայ, միւսն ալ Պիլքէնթի պետական համալսարանէն էին եւ երկուքն ալ յայտնեցին, որ ծանօթ էին Տատրեանի գործերուն եւ թէ իրենք անաչառ կերպով կ'ուզէին մօտենալ հարցին։

Դասախօսութիւններ

Նոյեմբեր 6-ին փրոֆ. Տատրեան, Աքթմաէյլ, Արիզոնայի մէջ տուաւ հանրային դասախօսութիւն մը Հայկական Ցեղասպանութիւնը բնորոշող գլխաւոր ազդակներու մասին եւ այդ առիթով հետաքրքիր կայանի մը համար տուաւ հարցազրոյց մը եւ ապա մակագրեց իր գիրքերը։ Աուշվիցի սեմինարէն յետոյ մեկնեցաւ Ցուրիխ եւ Ժընեւի համալսարանին մէջ ֆրանսերէն լեզուով տուաւ իրերայաջորդ երկու դասախօսութիւններ։ Մին, Քաղաքական Աշխարհագրութեան Կաճառին մէջ էր եւ կը շօշափէր հետեւեալ նիւթը՝ «Գաղթականական շարժումներու եւ ազգագրութեան ազդակները Հայկական Ցեղասպանութեան մէջ», միւսը՝ «Հայկական Ցեղասպանութեան փաստարկումի հարցերը» նիւթին մասին էր։ Այս առթիւ Կաճառի փոխ-տեսուչը եւ դասախօսներ փրոֆ. Տատրեանը պատուեցին ճաշով մը։

Նախ քան Ցուրիխէն մեկնիլը, գերմանական Ցուրիխի մէջ աշխատող Հայերու ակումբին մէջ Տատրեան տուաւ յաւելեալ դասախօսութիւն մը, որ բացառիկ հանդամանք ունէր։ Հոն գործի լծուած Հայերու ստուար մէկ մասը Անատոլուի զանազան վայրերէն եկած Թրքախօս Հայեր են։ Ընդառաջելով իրենց չէզոքի փափաքին փրոֆէսոր Տատրեան Նոյեմբեր 25-ին Օպէրէնթֆէլտընի մէջ անգամ մը եւս Թրքերէն լեզուով դասախօսեց Հայկական Ցեղասպանութեան մասին (նոյնը ըրած էր քանի մը տարի առաջ նոյն ակումբին մէջ, նոյն պայմաններու տակ)։

Ամերիկա վերադառնալէ յետոյ, փրոֆ. Տատրեան, Դեկտեմբեր 6-ին Պոսթընի համալսարանին մէջ դասախօսեց իր վերջին գիրքին բովանդակութեան մասին։ Դասախօսներէ զատ, ներկաներու մէջ կային շատ մը ուսարտական ուսանող եւ ուսանողուհիներ, որոնք եկած էին շրջանի Հարվարտ, Էմայթի, Թաֆթս եւ Նորթիսթըրն համալսարաններէն։

Հարց ու պատասխանի միջոցին Թուրք ուսանողուհի մը հարց տուաւ թէ դեռ մինչեւ ե՞րբ ատելութիւնը պիտի շարունակուի Թուրքերու դէմ։ Փրոֆ. Տատրեան պատասխանեց ըսելով, թէ հարցը ամէն բանէ առաջ ոճիրի մը ուրացումի հարց է եւ հետեւաբար խնդրոյ առարկայ են արդարութեան եւ ճշմարտութեան անժամանցելի հարցեր։ Իր ելոյթէն յետոյ, Տատրեան մակագրեց իր գիրքերը։

Հարցազրոյցներ

Ցուրիխի իր կայքի միջոցին փրոֆ. Տատրեան հարցազրոյցներու հրաւիրուեցաւ կարգ մը հրատարակիչներու կողմէ։ Ցիւրիխի մէջ գերմաներէն լեզուով հրատարակուող հանդէսի մը խմբագրին ընծայած հարցումներուն պատասխանեց համապարփակ կերպով։ Յօդուածը լոյս կը տեսնէ այս տարուան Յունուարին։ Ժընեւի մէջ, տուաւ երկու հարցազրոյցներ իր վերջին դասախօսութենէն յետոյ։ «Լը Գուռիէ» օրաթերթը զայն հրատարակեց Նոյեմբեր 27 – 28 իր թիւին մէջ ատոր յատկացնելով գրեթէ կէս էջ։ Իսկ «Լը Թան» որ մտաւորականներու կողմէ կարդացուող թերթ մըն է, Դեկտեմբեր 7-ի իր թիւին մէջ երեք լայն սիւնակներով, ինչպէս նաեւ Տատրեանի մեծ մէկ նկարով, արձագանգ եղած է Հայ ակադեմականին պարզած տեսակէտներուն, որոնք կ'առընչուին Թրքական ուրացումներուն, ատոնց դրդապատճառներուն եւ զանոնք ընդգրկող նենգափոխութիւններուն։

Անոնք որ կը փափաքին յաւելեալ տեղեկութիւն ստանալ մեր հիմնարկի Ցեղասպանութեան Պրպտումներու Տնօրէն՝ Փրոֆ. Վահագն Տատրեանի հրատարակութիւններուն եւ յարակից գործունէութիւններուն մասին, կրնան դիմել՝

George Shirinian,
Zoryan Institute (416) 512.8600, Ext. 13
Գանատայի մէջ՝
E.mail: zoryan@idirect.ca

եւ կամ՝

Prof. L. Chorbadjian, (617) 497.6713,
Cambridge, MA.,
Ամերիկայի մէջ։

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Կիլիկիա» Թանգարանին սրահին մէջ, Դեկտ. 13-ին, գինեձօն մը տեղի ունեցած է անգլիացի գրող Ֆիլիփ Մարսդընի «Հանդիպման վայրը. ուղեւորութիւն հայութեան մէջ» հատորին հայերէն թարգմանութեան լոյս ընծայման առթիւ։ Ձեռնարկին բացումը կատարած է կաթողիկոսութեան դիւանապետ՝ Խաչիկ Տէտէեան, որ ամփոփ գիծերով ներկայացուցած է հեղինակը, անոր դրդապատճառները դէպի հայութիւն կատարած ուղեւորութեան մասին եւ հրաւիրած թարգմանիչը՝ Լուսիկ Կիւլոյեան-Սրապեանը որպէսզի խօսի հեղինակին եւ հատորին մասին։ Ան, յիշելով թէ հատորը լոյս տեսած է իր բնագրին լեզուով, վեց տարի առաջ, չեշտած է Մարսդընի հայանպաստ աշխատանքը։ Հեղինակը ծանօթացած է հայութեան նախ Երուսաղէմի «Կիւլպէնկեան» մատենադարանին մէջ, ապա, շրջած երկրէ երկիր՝ Վենետիկ, Կիպրոս, Լիբանան, Սուրիա, Թուրքիա, Պուլկարիա, Ռումանիա, Թրանսիլվանիա, Ղրիմ, Մոլդովա եւ Վրաստանի վրայով՝ Հայաստան։ Այնուհետեւ, անգլերէն, իր գնահատականը յայտնած է Արամ Կաթողիկոս, հեղինակին եւ թարգմանիչին։ Ընդգծելէ ետք անգլիացի գրողին գործին չորս գլխաւոր կէտերը, իր խօսքը վերջացուցած է ըսելով.– «1991-ին, դուն այս գիրքը սկսար որպէս Անգլիացի մը, բայց, երբ վերջացուցիր անոր գրառումը, այլեւս Անգլիացի չէիր, այլ Հայ՝ "Փիլիպպոս Մարսդընեան" անունով եւ հայացար դուն՝ դժուար քննութենէ մը յաջողապէս անցնելէ ետք, որովհետեւ դուն ոչ թէ հայութեան մասին խօսեցար, այլ այս գիրքով փոխասացութեան մէջ մտար հայութեան հետ, անոր դարաւոր ինքնութեան, մշակութային եւ գոյատեւման գաղտնիքներուն հետ»։ Վերջին խօսք առնողը եղած է Ֆ. Մարսդըն, որ յայտնած է թէ հաճոյքով կ'ընդունի իր հայկական անունը եւ դիտել տուած թէ գլխաւոր հարցումը, որ մղած է զինքը դէպի Հայաստան ու հայութիւն ուղեւորութեան, սա է՝ «Ինչո՞ւ այս ժողովուրդը տակաւին ողջ է»։ Անգլիացի հեղինակը պատասխանած է ներկաներուն հարցումներուն։

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտ. 24-ին տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 109-րդ տարեդարձը։ Լիբանանեան եւ հայկական փառերգներէն ետք, բացման խօսքով հանդէս եկած է Կորիւն Քէլէշեան։ Առաջին բանախօսը եղած է Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչ՝ Հրանդ Մարգարեան, որ ծանրացած է Հ.Յ.Դ.-եան Հայաստանի մէջ ծաւալած գործունէութեան վրայ, վերջին տասնամեակին։ Ներկայացուած է Հ.Յ.Դ.-եան Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի պատրաստած տեղերիզը «Երդում» խորագրեալ, կուսակցութեան 109-ամեայ կեանքին մասին։ Հանդիսութեան երկրորդ բանախօսը եղած է Հ.Յ.Դ.-եան Բիւրոյի անդամ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան։ Ան խօսած է Հոկտ. 27-ի ոճրային արարքներուն մասին եւ անոնց ստեղծած վտանգաւոր մթնոլորտին ու տիրող մտահոգիչ կացութեան՝ Հայաստան թէ Արցախ։ Հանդիսութիւնը փակուած է «Մըշակ Բանուոր» քայլերգով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Վասպուրական սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13-ին եւ 14-ին տեղի ունեցած է «Մարկօ Պապիկեան» երգի մրցումը, որուն մասնակցած են ինը երգչուհիներ, Լիբանանէն, Սուրիայէն եւ Հայաստանէն։ Մրցումը բաց էր նաեւ Կիպրոսի, Յորդանանի եւ Եգիպտոսի թեկնածուներուն։ Բացումը կատարած է «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական ընկերութեան տնօրէն խորհուրդին անունով՝ Զաքար Քէշիշեան, որ նախ հրաւիրած է ներկաները յոտնկայս յարգելու յիշատակը երեսփոխան, նախկին նախարար եւ մրցումի հիմնադիր Խաչիկ Պապիկեանի, ապա ներկայացուցած է դատակազմի անդամները։ Դեկտեմբեր 13-ին, ինը մասնակիցները յաջորդաբար կատարած են պարտադիր եւ ազատ ստեղծագործութիւնները։ Դեկտեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է մրցումին աւարտական բաժինը, որուն ընթացքին յայտնուած են յաղթողները՝ Բալիկ Գալէմքէրեան, Աննա Մնացականեան, Նունէ Մուրատեան, Քրիսթին Սահակեան եւ Լուսինէ Մարկոսեան։ Դատակազմի անունով արտայայտուած է նախագահը՝ Դաւիթ Ղազարեան (Հայաստանէն)։ Դեկտեմբեր 19-ին ալ, ամերիկեան համալսարանի «Ասեմպլի Հոլ»ի մէջ, տեղի ունեցած է դափնեկիրներու համերգը, հովանաւորութեամբ Տիկին Խմիլ Լահուտի եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական ընկերութեան։ Համերգին բացումը կատարած է Տիկին Քրիսթին Պապիկեան – Ասսաֆ որ բացատրութիւններ տուած է մրցումին հիմնադրութեան եւ ընթացքին մասին։ Նախորդ մրցումները տեղի ունեցած են, 1995-ին եւ 1997-ին։ Ապա, ելոյթ ունեցած են հինգ դափնեկիրները, որոնք երգած են Վերտիէ, Փուչինիէ, Հէնտէլի, Չուհաճեանէ, Վակներէ եւ Սէն-Սանսէ օփերայի կամ Օրաթորիոյի կտորներ, նաեւ հայկական ռոմանսներ։ Դ. Ղազարեան յայտնած է դատական կազմի որոշումները՝ Ա. մրցանակը տրուած է Լուսինէ Մարկոսեանի (Հայաստան) եւ Քրիսթին Սահակեանի (Հայաստան), Երկրորդ մրցանակը Աննա Մնացականեանի (Հայաստան), երրորդ մրցանակը՝ Բալիկ Գալէմքէրեանի (Սուրիա) եւ Նունէ Մուրատեանի (Հայաստան)։

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ՀՐԷՏԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մանկութեանս օրերուն երբ դեռ թիզ մը հասակ ունէի, երբ ծարաւնայի, քալելով գլտորելով կ'երթայի մօրս պալունին՝ այսինքն հագուստին փէշէն կը քաշէի ու կ'ըսէի.

– Պո՛ւ... պո՛ւ... պուս՛...

Մայրս կը հասկնար թէ ինչ ըսել կ'ուզէի. իմ լեզուս մօրս ալ սորվեցուցած էի...։ Ան անմիջապէս կ'երթար, պղինձէ կլայեկուած թասին մէջը պուտ մը ջուր կը լեցնէր ու շրթունքիս կը մօտեցնէր, կամ թասը ձեռքս կուտար, որպէսզի ջուր խմէի։ Ես ալ կը խմէի, շատ անգամ ջուրին կէսը վրաս թափելով։

Երբ անօթենայի, կրկին կը փակէի մօրս փէշին ու կ'ըսէի.

– Փէփէ՛... փէփէ՛... փէփէ՛...

Մայրս կը հասկնար, գիտէր թէ քըղցած՝ անօթի էի... Կը շտապէր, շուտով կը քալէր, կ'երթար ԹիլԷրէն՝ մառանէն նորէն պղինձէ տաշտէն կտոր մը «փէփէ» կ'առնէր ինծի կ'երկարէր։ Ես փոքր ձեռքիս մէջ խոշոր կտոր մը «փէփէ» բռնած, կը կրծէի մեծ ախորժակով։ Հասկցաք չէ՞, ես երբ «փէփէ» կ'ըսեմ, հաց ըսել կ'ուզեմ. հա՛ց։

Երբեմն ալ երբ մօրս փէշէն քաշէի, ան անմիջապէս կը հասկնար թէ «փէփէ» պիտի ուզեմ։ Կը գրկէր զիս, կ'առնէր թոնրատուն կը տանէր, կը նստեցնէր քովը, գետինը, ու առջեւս կը դնէր խոշոր ուսքուրա մը. ուսքուրա՞, ըսել կ'ուզեմ՝ պղինձէ խոշոր թաս։ Վերջն ալ իր յաւիտենական կախաղանէն վար կ'իջեցնէր մեծնի տոպրակը՝ մածունի տոպրակը, ուրկէ դգալ մը թանձրացած մածուն կ'առնէր կը դնէր ուսքուրային մէջ, հորէն պաղ ջուր կը քաշէր ու կ'աւելցնէր մածունին վրան, կը խառնէր փայտէ դգալով եւ թան կը շինէր. յետոյ թանին մէջ մեծ համբերութեամբ բրդոն բրդոն հաց կը բրդէր։ Երբ հացն ու թանը իրարու հետ կը մկրտուէին, կ'ըլլային թանապուր, կամ եթէ կ'ուզէք, չուէք հացապուր։ Եւ ես արդէն շատոնց ձեռքերովս մտած կ'ըլլայի ուսքուրային մէջը եւ մեծ ախորժակով կը չափէի իմ «փէփէ»ս...։ Կը զգայի թէ մայրս զիս կը դիտէր մեծ ուրախութեամբ։ Ես երբ ուտելով, վրաս թափելով կը շարունակէի իմ գործս, մայրս ալ իր կարգին կը շարունակէր իր կիսատ մնացած գործը, լուացք՝ վլեցք կ'ընէր, կամ ցորեն կը հնտրէր, էգուխ՝ ագուխ ջուր կը քամէր։

Երբ ես ասոնք կ'ըսեմ, կը պատմեմ, ինչպէս ես, նոյնպէս դուք ալ վստահ եմ թէ այս պատմածներուս չէք հաւատար։ Չէ՛, չէ՛, ես այդ տարիքիս այս պատմածներէս ո՛չ մէկը գիտէի, կամ կը հասկընայի։ Միայն մօրս շարժումները, անոր աշխատանքը կը դիտէի եւ այդքան։ Այսինքն ծուռ նստինք, շիտակ զրուցինք, ես ուրկէ՞ն պիտի գիտնայի թէ մայրս վլեցք կ'ընէ, կամ ուրկէ՞ն պիտի գիտնայի թէ մայրս ցորեն կը հնտրէ։ Ես ցորենը չէի գիտեր, չէի ճանչնար, նոյնիսկ չէի գիտեր, թէ իմ «փէփէ»ս ցորենէն կը շինեն։

Ես անշուշտ չէի գիտեր, թէ «փէփէ» ուտելով, «պու» խմելով է որ հասակ կը նետէի եւ հասակիս հետ միասին բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ կը շատնար։ Այդ օրերուն անշուշտ թէ ես թիւ ու թուանշաններուն մասին գաղափար չունէի. այսինքն երբ կ'ըսեմ թէ բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ կը շատնար, պարզապէս ըսել կ'ուզեմ, թէ ես այլեւս «փէփէ»էն տարբեր բաներ ալ սկսած էի ուտել եւ զանոնք ալ ակռաներովս կը ծամէի ինչպէս՝ չամիչ, ընկոյզ, պաստեղ...։

Իմ ակռաներուս թիւին զուգահեռ, իմ տղայական բառերուս տեղը կամաց կամաց կուգային տեղ կը գրաւէին մայրենի լեզուիս հարազատ բառերը, «փէփէ»ն կ'ըլլար «հաց», «պու»ն ալ՝ «ջուր»։

Իմ երկու կամ երեք տարեկանիս հաց եւ ջուրի բառամթերքիս գրեթէ նոյն օրերուն եկաւ ու միացաւ ուրիշ բառ մըն ալ, եւ այդ բառը առաջին անգամ հայրս՝ Սգէն՝ Սարգիսը սորվեցուց. մինչդեռ հաց եւ ջուրը մայրս՝ Խնօն՝ Խանըմը սորվեցուցած էր։

Հասակս երբ այլեւս երկու թիզի էր հասած, հայրս զիս կ'առնէր կը նստեցնէր ծունկերուն վրայ ու մազերս, երեսս շոյելով կ'ըսէր.

– Ըսէ հիյեմ տղեսի, դուն ե՞ւր տեղեցի իս...

Հօրս Աստուծոյ առջեւ ծնրադրելով, երկրպագելով պէտք է խոստովանիմ որ ես՝ մեղաւորս՝ այդ օրերուն հօրս խօսքերէն բան մը չէի հասկնար, աւելի ճիշդը՝ չէի գիտեր թէ ի՞նչ պէտք է հասկընամ եւ ի՞նչպէս պատասխանեմ։

Իմ գայեակս՝ սա ծերուկ պառաւը՝ Քուրէ Մաման որքան որ ալ հօրս ականջիս փափսած ու զիս մկրտած էր որպէս «գդում գլոխ», նորէն ալ հայրս չէր հաւատար, եւ իր հաստատ համոզումը ունէր թէ պուտ մը խելք ունէի ու անոր համար ալ կը ջանար ինծի բաներ մը սորվեցնել։ Հայրս իմ երկու տարեկան հասակիս մէջ հաց եւ ջուրին կարգին եւ անոնց համազօր ուրիշ բառ մը եւս սորվեցնելու սուրբ պարտականութիւնը ստանձնած էր։ Ամէն անգամ որ յարմար առիթ մը կը գտնէր, անմիջապէս զիս գրկելով կ'առնէր կ'երթար սետիրին ծայրը կը նստէր ու կրկին երեսս, մազերս շոյելով կ'ըսէր.

– Ըսէ հիյիմ տղեսի Մարկոս, դուն ե՞ւր տեղեցի իս...

Եւ յետոյ ինք կը պատասխանէր ինքնիր հարցումին, աչքերուս մէջ նայելով մեծ յուզումով.

– Հրէտանցի...

Ես ո՛չ հօրս հարցումը եւ ոչ ալ անոր պատասխանը կը հասկնայի, կը նայէի այդպէս պիշ պիշ, պարապ աչքերով եւ կը խնդայի... Ան ալ իր կարգին կը խնդար ու երեսս շոյելով կ'ըսէր.

– Ըսէ՛, ըսէ՛, Հրէտանցի...

(Մնացեալը յաջորդով)

Վերջերս իր մահկանացուն կնքած է

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(ԾՆԵԱԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ)

94 տարեկանին, շրջապատուած իր զաւակներուն, թոռներուն եւ ծոռներուն գուրգուրանքով:

Թող հոգին հանգչի Աստուծոյ խաղաղութեան մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմենուհի Գաւաֆեան 1000 փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Պերճ Գաւաֆեանի եւ ծնողքին՝ Սարգիս եւ Սաթենիկ Սելթեկեանի յիշատակին:

(Շար. Ա. էջէն)

բաժական 25 հազար ալ կ'աւելնայ ու 19 մեռեալ կայ: Այս տարի, կռիւը ցած ջերմութիւնով, քիչ մը յոգնութեամբ եւ կոկորդի ցաւով կ'արտայայտուի: Բուն աղէտը, սակայն, ապագային վերապահուած է. կը վերաբերի մահացու ախտական համաշխարհային համաճարակի մը: Թռչունի վիրիւս մըն է, որ խոզէն անցնելով մարդոց կը հասնի եւ, օր մը պիտի գայ Զինաստանէն եւ ըստ մասնագէտներուն երկու միլիառ անձ պիտի վարակէ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը՝ Պուժեֆլիքա ներում շնորհեց Ա.Ի.Ս.ի (Փրկութեան Իսլամական Բանակ) որ 1997–էն ի վեր դադրեցուցած է ահաբեկչական իր գործունէութիւնը:

ՓԱՐԻԶ – ՏԱՔԱՐ ռալին ստիպուեցաւ իր ճամբան փոխել ահաբեկչական սպառնալիքի պատճառաւ: Արդարեւ, Յունուար 11–ին, ֆրանսական եւ ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, ահաբեկչական խումբ մը Նիժերի մէջ ոճրափորձ մը գործելու պատրաստ էր: Կազմակերպիչները որոշեցին ջնջել Նիժերի այդ 4 հանգրուանները և ամբողջ ռալին օդային կամուրջով մը փոխադրել Լիբիա, շարունակելու համար ուղեգիծը: Կը կարծուի որ սպառնալիքը կը վերաբերէր Ալժերիոյ Ժէ–Ի–Ա–ին (Իսլամական Զինեալ Խումբ):

ԹԷՆԻՍ

ՕՔԼԱՆՏԻ ԲԱՑ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Թէնիսի Հայաստանի ամէնէն ծանօթ ներկայացուցիչը՝ Սարգիս Սարգսեան, Օքլանտի մէջ, Աւստրալիոյ բաց մրցաշարքին բացումը կատարած է, Յունուար 10–ին, Արժանթինցի Կասթոն Կաուտիոյի դէմ մրցումով: Հայաստանցի մարզիկը, սակայն, Ա. շրջանէն դուրս մնացած է խաղը իր մրցակիցին զիջելով՝ 7–5, 4–6, 6–5 սէթերու արդիւնքներով, պարտուելով 2–1:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Ժան – Փիէր Պիւրթէ եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Յունուար 16, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՓԻԷՐ ՊԻՒՐԹԷ–Ի

(Ծնեալ Շահան Կարապետեան)

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Հ. Բրմըզեան 600 Ֆր.:

⁂

ԱՆԹՈՆԻ. – Տիկին Զանտոմենեկօ 200 փրանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10.30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le MANOUGNEROU OR

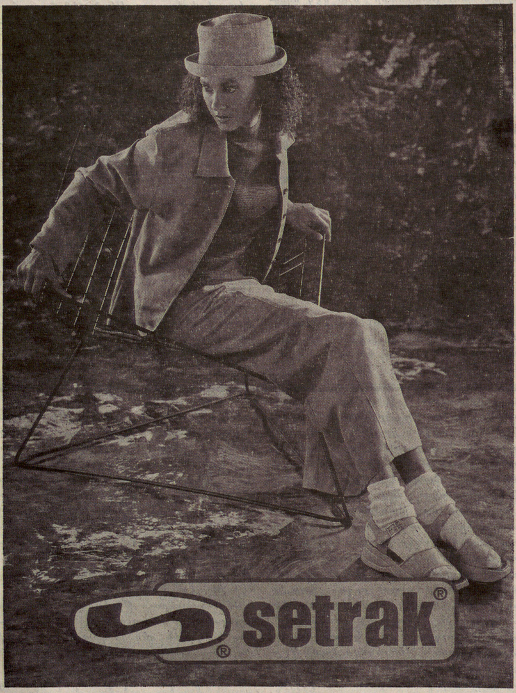
Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : Les élèves des écoles de la CBAF
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CONSEIL COMMUNAUTAIRE ARMENIEN DE LA COTE D'AZUR

281, bd. de la Madeleine, 06000 Nice
Tél: 04 97 07 06 13 / Fax: 04 93 86 15 26
Tél: 04 93 45 37 03 / Fax: 04 93 45 37 03

Communiqué

Le Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur et le Foyer Culturel Arménien de Nice, ont organisé le dimanche 12 décembre, au Complexe Barsamian à Nice, le Premier Colloque des Associations culturelles arméniennes du Grand Sud de la France et d'Italie en présence de S E Gagik Baghdassarian, Ambassadeur de la République d'Arménie en Italie et de M. Gégham Grigorian, directeur de l'Opéra d'Erevan.

Les travaux de ce colloque ont permis aux différents intervenants de s'exprimer sur leurs activités réciproques dans le domaine culturel, de définir leurs potentialités, de s'informer sur leurs moyens financiers. Ils ont pû intervenir dans tous les débats concernant la coordination des projets pour leurs futurs spectacles dans un calendrier approprié. Le problème concernant les tournées des artistes qui arrivent d'Arménie, dans des conditions aléatoires, et d'une qualité pas toujours évidente, a été évoqué.

Cette rencontre a permis aux intervenants d'exprimer leur volonté de coordonner leurs efforts par une information permanente.

A la suite des débats, décision a été prise de créer dans un premier temps, un secrétariat permanent, dont le siège provisoire serait installé à Nice. Ce secrétariat aura pour mission de diffuser et recevoir toutes les informations concernant les événements culturels aux différentes associations du Grand Sud de la France et d'Italie.

C'est un premier pas important, qui devra déboucher ultérieurement sur la nomination d'une commission exécutive qui pourra ouvrir d'autres horizons, et permettra entre autres d'organiser en toute confiance les tournées des groupes artistiques de qualité venant d'Arménie. Elle permettra également de promouvoir les groupes artistiques de toutes les associations arméniennes du Grand Sud de la France et d'Italie, dans un premier temps, et la possibilité d'élargir leur champ d'action, aux autres régions de France, et pourquoi pas en direction de l'Europe, dans un deuxième temps.

C'est vers 16 heures que prit fin ce colloque. La journée avait été fertile en débats de toutes sortes, d'informations partagées et de confiance réciproque. Fructueuse journée qui en appellera d'autres'!

N.B. : Pour les associations qui n'étaient pas informées et qui souhaiteraient s'associer à cette initiative peuvent se mettre en rapport avec le secrétariat permanent.

M. Charles Kechkekian
281, bd. de la Madeleine, 06000 Nice
Tél: 04 97 07 06 13
Fax : 04 93 86 15 26

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
VENDREDI
14 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.818 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.818

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 12 / 13)

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՀՈԿՏ. 27-Ի ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան որ կը վարէ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հետաքննութիւնը, մամուլի ասուլիս մը տուած է Յունուար 12-ին, որպէս նորութիւն յայտնելով որ քննութեան մարմինը հերքած է աւելի քան տասը վարկածներէն երեքը. ան չէ ըսած թէ որոնք են այդ վարկածները: Պատասխանելով հարցումներու, ան տեղեկացուցած է թէ մինչեւ հիմա 11 փորձաքննութեան եզրակացութիւն ստացուած է, 5 ինքնաձիգ գրաւուած, 11 խուզարկութիւն կատարուած, եւ այլն: Դատախազը բնական համարած է գործին նկատմամբ լուրջ հետաքրքրութիւնը. ըսած է թէ Ն. Յունանեան Ազգային ապահովութեան մեկուսարանը փոխադրուած է եւ կայ այն կարծիքը թէ տակաւին փոփոխութեան մը կը սպասէ:

Տրուած տեղեկութիւններուն մէջ կայ այն որ զէնքերը Ազգային Ժողովի շէնքը բերուած են նոյն օրը: Ջհանգիրեան չէ բացառած ի հարկին Հանրապետութեան նախագահին եւս հարցաքննութիւնը: Չէ բացառած նաեւ մէկ – երկու պաշտօնատար ու ոչ պաշտօնատար անձերու ձերբակալուելու հաւանականութիւնը:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 12-ին շարունակուած է Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի եւ միւս տասը ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը: Վ. Յարութիւնեան ըսած է թէ Վ. Սիրադեղեանի հետ ծանօթութիւնը 1989-էն է, ունեցած է լաւ յարաբերութիւններ: Ըստ իր կարծիքին նախկին նախարարը տեղեակ էր Տէր – Սահակեանի խմբակին գործունէութեան: Ան յայտնած է նաեւ թէ Վ. Սիրադեղեանի գիտութեամբ կատարուած են Ազգային ապահովութեան վարչութեան պետի նախկին տեղակալ Գ. Եղիազարեանի եւ Կ. Բալայեանի մահափորձերը որոնք չեն յաջողած: Իսկ զէնքերը յանցագործ խմբակին տրուած են Վ. Սիրադեղեանի հրամանով: Նիստը շարունակուած է Յունուար 13-ին:

«ԱՋ» ՈՒԺԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աջակողմեան քաղաքական կուսակցութիւններ՝ «21-րդ Դար», Լիպերալ Դեմոկրատական (ԼԴԿ), «Ազատութիւն», Քրիստոնեայ Դեմոկրատական Միութիւն (ՔԴՄ), Պահպանողական, «Շամիրամ», «Նոր Ուղի», «Արմատ» կեդրոն, Յունուար 12-ին միացեալ յայտարարութեամբ մը իրենց տեսակէտները արտայայտած են Հայաստանի վերջին օրերու քաղաքական խրավիճակին նկատմամբ: Հոկտ. 27-ի պատահարին հետաքննութեան կոչուած յատուկ յանձնախումբին վրայ իշխանութեան և քաղաքական կարգ մը ուժերու բանեցուցած ճնշումները եւ միջամտութեան փորձերը դատապարտե-

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գարեգին Բ. Յունուար 14-ին Երուսաղէմ կը հասնի տասնօրեայ այցելութեան մը համար ու ներկայ գտնուելու Յունուար 18-ին Բեթղեհէմի մէջ Քրիստոսի ծննդեան 2000-ամեակի նշումներուն: Յորդանան ուրկէ ան պիտի անցնի Երուսաղէմ, հանդիպում մը պիտի ունենայ Ապտալլահ թագաւորին հետ: Գարեգին Բ.ի Երուսաղէմի կեցութեան օրերուն հոն կը գտնուին նաեւ Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան ու Եւրոպայէն, Թուրքիայէն, Ամերիկայէն ուխտաւորներու խումբեր:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ալ, ընդառաջելով Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի հրաւէրին, Երուսաղէմ կը մեկնի Յունուար 17-ին: Ան կ'այցելէ նաեւ Բեթղեհէմ: Նախատեսուած են Իսրայէլի եւ Պաղեստինի պաշտօնական դէմքերուն հետ հանդիպումներ ալ:

լէ եաք յայտարարութիւնը կ'անդրադառնայ ազգ. հեռատեսիլի վերջին օրերու գործունէութեան, զայն որակելով «ճըշմարիտ տեղեկատւութիւն ստանալու մարդու իրաւունքի ոտնահարում եւ անկայունութիւնը խորացնող գործօն»: Իրաւապահ մարմիններէն ալ կը պահանջուի՝ «տեղի չտալ որեւէ ճնշման եւ, պահպանելով օրինականութիւնը, հնարաւոր սեղմ ժամկէտներում իրականացնել ոճրագործների թիկունքում կանգնած ուժերի բացայայտումը»: Հայաստանի քաղաքացիներուն ալ կոչ կ'ուղղուի չենթարկուելու պետութեան դէմ կատարուող գրգռութիւններուն:

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունուար 11-ի հրամանագրով Փարիզի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Է. Նալբանդեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակուած է նաեւ Իսրայէլ: Բնակութեան վայրը կը մնայ Փարիզը:

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունուար 12-ի հրամանագիրներով ալ Արժանթինի դեսպան Արա Այվազեան նշանակուած է միաժամայն Ուրուկուայի դեսպան, իսկ Արամ Գրիգորեան որ Թիւրքմէնիստանի դեսպան է, նշանակուած է նաեւ Տաճիկըստանի դեսպան:

ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ԻՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդին վեհաժողովը տեղի կ'ունենայ Յունուար 25-ին, Մոսկուա: Հաւանական կը նկատուի Բ. Ելցինը այդ խորհուրդին պատուակալ նախագահ ընտրելու առաջարկը. ան ներկայիս տակաւին խորհուրդին նախագահն է: Մինչեւ Յունուար 25 տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ-ի երկիրներու վարչապետներու հանդիպումը որուն կը նախորդէ Արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումը:

Ռուսաստան Հայաստանի ու Ատրպէջանի առաջարկած է որ ՀԱՊ-ի վեհաժողովին զուգահեռ տեղի ունենայ Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպում մը որուն Վլ. Պուտին ալ կը մասնակցի: Հայաստան համաձայնած է: Յունուարի վերջին ալ Հայաստանի նախագահը կը մասնակցի Տաւոսի տնտեսական փորումին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ՅԵՏԱՁԳԵՑ ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՎՃԻՌԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ ղեկավարներու վեհաժողովը Յունուար 12-ին եօթնուկէս ժամուան նիստէ մը ետք որոշած է առ այժմ մէկդի ձգել ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալանի մահապատիժին գործադրութեան թղթածրարը: «Պատմական» որակուած նիստը գումարուած է վարչապետ Պ. Էճէվիթի նախագահութեամբ. մասնակցած են Արդարութեան, Արտաքին գործերու, Մարդկային իրաւունքի հարցերու, Ճարտարարուեստի նախարարները, վարչապետի օգնականներ, համախոհութեան կառավարութեան մասնակից կուսակցութիւններու ղեկավարները:

Թղթածրարը առ այժմ մէկդի ձգելու գլխաւոր ընդդիմադիր յայտնուած է Ազգայնական շարժում (ՄՀՓ) կուսակցութեան ղեկավարը, պահանջելով որ թղթածրարը անյապաղ Ազգային Ժողովին յղուի, առանց նկատի առնելու Մարդկային իրաւունքներու միջազգային Ատեանին վճիռը: Երկար վէճերէ ետք Պ. Էճէվիթ յաջողած է համաձայնութիւն գոյացնել ու ժողովը որոշած է միջոց մը յետաձգել վճիռին գործադրութիւնը:

Վարչապետ Էճէվիթ ժողովէն ետք յայտարարած է որոշումը, աւելցնելով որ կատարուածը չի նշանակեր թէ Մարդկային իրաւունքներու միջազգային Ատեանը կրնայ թրքական ատեանի մը արձակած որոշումը փոփոխութեան ենթարկել: Եւ թէ երբ յետաձգումի հոլովոյթը աւարտի, Էօճալանի թղթածրարը պիտի փոխանցուի Ազգային Ժողովին: Ան ըսած է նաեւ թէ տրուած որոշումը եթէ ահաբեկչական կազմակերպութենէն, կամ անոր կողմնակիցներէն չահարկուի Թուրքիոյ շահերուն դէմ, իրենք անմիջապէս յետաձգումը կը ջնջեն ու թղթածրարը Ազգ. Ժողով կը ղրկեն:

Ղեկավարներու վեհաժողովէն առաջ նախագահ Տէմիրէլ ալ համամիտ գտնուած է յետաձգումին, ըսելով որ եթէ Թուրքիա Եւրոպայի արդարադատութեան չափանիշներով չշարժի, կը կորսնցնէ ժամանակակից երկիր ըլլալու բնոյթը:

Յունուար 13-ի Թուրք մամուլը լայն տեղ տուած է նիւթին, արձագանգելով նաեւ այն դժգոհութեան որ յայտնուած է նախորդ օրը զոհուած զինուորականի մը յուղարկաւորութեան ընթացքին, Ս. Տէմիրէլի ներկայութեան:

Էօճալանի հարցին նուիրուած ժողովին զուգահեռ Մարդկային իրաւունքներու Եւրոպական ատեանին ընդհանուր քարտուղարն ալ կոչ ուղղած է Անգարայի որ մահապատիժը չգործադրելու վճիռ արձակէ, հակառակ պարագային ատեանը կրնայ Թուրքիոյ դէմ նոր որոշումներ տալ:

Յստակ է որ Եւրոպայի անդամակցութեան նպատակին համար Անգարայի գըլխաւոր գրաւարկն է Էօճալանի մահավճիռին հարցը, զոր պիտի փորձէ առաւելագոյնս շահարկել: Միւս կողմէն, նկատի առած կառավարութեան մասնակից ՄՀՓ-ի եւ ընդդիմադիր կուսակցութիւններու մահավճիռը անմիջապէս գործադրելու պնդումները, անկարելի է համաձայն չըլլալ Թուրք մամուլին մէջ վերջերս տեղ գտած այն դատումին, թէ Էօճալան յաջողեցաւ իր մահավճիռով ի վերջոյ պառակտել Թուրքիան. բան մը զոր չէր յաջողած երկու տասնամեակի զինեալ պայքարով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ռուսական ուժերու հրամանատարը՝ զօրավար Վ. Կազանցեւ յայտարարած է որ չէչէն բնակչութեան հանդէպ ստուգումները պիտի ամրապնդուին, որովհետեւ, ցարդ ռուս զինուորները շատ թոյլ կը վարուին եւ հարկ եղածին պէս չեն մաքրագործած «անկախապաշտ ապստամբները»: Ասկէ ետք, կ'ըսէ զօրավարը. – միայն 10 տարեկանէն վար մանուկները, 65 տարեկանէն վեր այրերը եւ կիները զաղթական պիտի նկատուին: Վերջին օրերու կրած ձախողութիւններէն ետք, Ռուսերը որոշած են նոր ռազմավարութիւն մը կիրարկել: Ռուս ղեկավարները որոշած են սաստկացնել իրենց գործողութիւնները, քանի Մոսկուայի մամուլն ալ սկսած է քննադատել եւ ակնարկել բանակին խրումին, յիշեցնելով 1994 – 1996-ի պատերազմը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «Համարկումի Բարձրագոյն Խորհուրդը» խիստ քննադատական տեղեկագիր մը յանձնած է վարչապետ Լ. Ժոսփէնի Ֆրանսայի գաղթին մասին վերջին շրջանին: Տեղեկագիրը երկու հակասութիւն կը շեշտէ: Մէկը կը վերաբերի ձեւին, միւսը՝ խորքին: Առաջին կէտին մասին, դիտել կուտայ որ կեդրոնացած ոչ մէկ աղբիւր կայ որ համախմբէ Ֆրանսայի օտարներուն վերաբերող տուեալները, ոչ ալ արդիւնաւէտ դրութիւն մը գաղթողներու հաշուարկումի: Խորքին մէջ, մուտք գործողներու դասակարգերու անհաւասարակշռութիւնը երթալով աւելի ցայտուն է: Խորհուրդին ղեկավարը կը զարմանայ որ, այսօր, մուտք գործողներու միայն 5%-ը աշխատաւորներ են: Գաղթը ոչ – Եւրոպացիներու 55% յաւելում կրած է 1997-էն 1998:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ «ամբողջական ծրագիր» մը ներկայացուց Յունուար 12-ին դարմանելու համար երկրին կրած վնասները Դեկտեմբեր 26 – 27-ի աննախընթաց փոթորիկէն: Կառավարութիւնը 12 միլիառ Ֆրանք պիտի տրամադրէ փոխատուութեան ձեւի տակ եւ 4 միլիառ ալ որպէս անմիջական օգնութիւն:

ՊԱՊԸ Ս. վայրերը պիտի այցելէ Մարտ 20-էն 26: Իսրայէլի նախագահութիւնը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԸ ՏԷՍԻՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Տէսինի թղթատարութեան կեդրոնէն հասած նամակ մը կը յայտնէ թէ որոշուած է թղթատարական պահարաններուն վրայ զետեղել քաղաքին խորհրդանիշ նըկատուած կոթողներ: Տեղւոյն կարեւոր եւ ուժական հայ համայնքին ներկայութիւնը պատճառ եղած է որ ընտրուի Ազատութեան հրապարակին վրայ բարձրացած Հայերու ցեղասպանութեան յուշարձանը:

Նամակին ընկերացած է պահարան մըն ալ որուն ձախ կողմը զետեղուած է կոթողին նկարը՝ «Տէսին – Հայկական ցեղասպանութեան յուշարձան» արձանագրութեամբ:

ՅՕԴՈՒԱԾԻ ՄԸ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԻՆ ՀԵՏՔՈՎ

Յունուարի առաջին օրերուն, լուրերու ռուսական գործակալութեան մը կողմէ հաղորդուեցաւ լուրը. Երեւանի «Նոր ժամանակ» ռուսերէն թերթին խմբագրական կազմը Ամանորի արձակուրդէն վերադարձին տեսած էր թէ խմբագրատունը հրդեհուած է, վնասներ կան: Նաեւ ըսպառնական հեռաձայններ ստացած էր գլխաւոր խմբագիրը թէ նոյն բանը կրնայ պատահիլ իր տանն ալ: Տեղեկատուութեան մէջ կ՚ըսուէր թէ խափանարարութիւնը կապ կրնայ ունենալ թերթին մէջ մոսկովեան մամուլէն յօդուածի մը արտատպումին հետ: Այդ յօդուածը առընչուած էր Ազգային Ժողովին մէջ Հոկտեմբեր 27-ին պատահածին եւ վարչապետ Վ. Սարգսեանի սպանութեան («Յառաջ», Յունուար 6):

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը (Դեկտեմբեր 29) «Բարոյականութեան փախձանք» խորագրուած կէս էջով մը բաւական լայն լուսաբանութիւն կը բերէ վերոնշեալ լուրին նիւթ կազմած արտատպումին ու նաեւ պատճառ կ՚ըլլայ կարգ մը հարցականներու:

Մոսկուայի խնդրոյ առարկայ թերթը կը կոչուի «Վերսիա». անոր Դեկտեմբեր 21 – 27-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է «Վարչապետին փախձանք» խորագրուած յօդուած մը, ստորագրուած՝ Գէորգ Տէր – Մարգարեան: Անոր հրատարակութեան ու անմիջապէս երեւանեան թերթին մէջ արտատպումին մասին գրելով, Արմէն Յարութիւնեան այն կարծիքը կը յայտնէ թէ այդ էջը «դրդուած է եւ պատուիրուած Հայաստանից»:

Սփիւռքի ընթերցողին համար դժուար է լման գաղափար ունենալ «Վերսիա»յի յօդուածին մասին, եթէ չէ տեսած Երեւանի թերթին արտատպումը, որովհետեւ Ա. Յարութիւնեանի գրութիւնը անդրադարձ մըն է ուր միայն որոշ մէջբերումներ կատարուած են խնդրայարոյց հրապարակումէն: Անոր հակազդեցութիւնը կը մեկնի այն հաստատումէն որ վերջին տարիներուն սովորական դարձած է օտարներու ներթափանցումը Հայաստանի ներքաղաքական դաշտը, ինչպէս անոնց ջանքերը՝ ուղղութիւն տալու պատահարներուն եւ որոշ հանրային կարծիք ստեղծելու:

Ա. Յարութիւնեանի ըսածներէն ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ նոյնպէս վերջին շրջանին քաղաքական որոշ ուժերու կողմէ նպատակը կը հետապնդուի հանրութեան ուշադրութիւնը շեղելու ներկայի կացութեան բուն պատճառներէն եւ «մարդու իրաւունքների քօղի տակ պաշտպանել Նայիրի Յունանեանին եւ միւս մարդասպաններին»: Յօդուածին մէջ նաեւ ակնարկութիւն եղած է թէ «բանակն էր ցանկանում վերացնել Վ. Սարգսեանին», ինչ որ հասարակութեան համար անհաւատալի, անընդունելի կը նկատէ Ա. Յարութիւնեան:

Որքան ալ զարմանալի ըլլայ, Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին պարագլուխ Ն. Յունանեանի անձին ու արարքին մէջ դրականը նշմարելու կամ նշմարել տալու պարագան միայն ռուսական թերթին հրապարակումին մէջ տեղ գտած չէ: Դեկտեմբեր 25-ի «Հայկական ժամանակ» օրաթերթին մէջ ալ Նայիրա Զօհրապեան նկարագրելով նախորդ օրը տեղի ունեցած բողոքի ցոյց մը, կը տեղեկացնէ թէ կառավարութեան շէնքին առջեւ «Ն. Յունանեանին սատարելու կոչեր էլ հնչեցին, որը խօսում էր երեխաների կօշիկի ու դասագրքի համար: Ցոյցը կամաց – կամաց Ն. Յունանեանին անմահացնելու երանգներ էր ձեռք բերում, երբ բազմազաւակների «Շիրազ» Միութեան նախագահը կոչ արեց սրբապիղծ յայտարարութիւններ չանել»: Պէտք է ըսել որ նոյն ցոյցը կատարուած է նիւթապէս անապահով բազմութիւններու կողմէ, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը գրաւած են բազմազաւակ մայրեր ու ծնողազուրկ երախաներ: Ցոյցին նկարագրականէն երկու մէջբերում բաւարար են պատկերացնելու տիրած մթնոլորտը. «Երէկ, կառավարական շէնքի առաջ, սոցիալական անապահով խաւերը, հիմնականում բազմազաւակ մայրեր ու ծնողազուրկ երեխաներ աշխարհի տակ եղած ու չեղած բոլոր էկզոտիկ հայհոյանքները ուղղեցին Ռ. Քոչարեանին ու այս երկրին»:

... "«Այս երկրի բանակի համար ես ոչ մի տղայ չունեմ, առանց ամուսին, սոված ու տկլոր հինգ որդի եմ պահում, ու թող վաղը բանակի համար ոչ մէկն իմ դուրը չքակի, ես որդի չունեմ այս երկրի համար, իմ որդին այս երկիրը չի պաշտպանելու, որովհետեւ այսօր, երբ հինգ անչափահաս տղաներս սոված են, այս երկիրը նրանց չի պաշտպանում» ասաց հինգ արու զաւկի մայրը":

Հաւանօրէն այս կացութիւնը նկատի առած է ան որ ռուսական թերթին վերոնշեալ յօդուածը թելադրած է, եթէ ճիշդ է Ա. Յարութիւնեանի համոզումը թէ հրապարակումը Հայաստանէն դրդուած եւ պատուիրուած է: Արդէն Ն. Յունանեանի տխպարին մէջ երկրին, ժողովուրդին, Ղարաբաղի խնդրին նուիրեալ մարտիկի, գաղափարական ու սկզբունքի տէր մարդու, «ազգի զինուոր»ի, արդարութեան ջատագովի մատնանշումը կը մատնէ թէ ինչ ազդակներ դեր կատարած են: Յօդուածագիրը՝ Գ. Տէր – Մարգարեան գրած է թէ այդ յատկանիշներուն յարիր արարքով ալ Յունանեան սպաննած է Կ. Դեմիրճեանն ու Վ. Սարգսեանը: Այս վերջիններուն մասին բուած է ի միջի այլոց. «երկար ատեն է ի վեր լուրեր կը շրջէին ազգային շարժումին յայտնի գործիչ Մ. Գորգիսեանի զոհուելուն մէջ Վ. Սարգսեանի մեղսակցութեան մասին»:

Կարեւոր կէտ մը կը շեշտէ Ա. Յարութիւնեան երբ «սադրանք» կոչելով այս վերագրումները, յօդուածով կատարուած դաւադրութեան մէջ կը տեսնէ «Հոկտեմբեր 27-ի նախնական բեմագրութեան շարունակութեանը»: Իսկապէս, դժուար է չմտածել թէ Հոկտեմբեր 27-ի նման պատահար մը կարելի դարձնող արտաքին ազդակները որոնք դժուարութեամբ կրնան մէկդի ձգուիլ, պիտի չմտածէին հանրային կարծիք ալ ձեւաւորելու մասին:

Իսկ այդ հանրային կարծիքին մէջ Վ. Սարգսեանի անձը, որպէս ղեկավար, պարզ է որ առաւելագոյն չափով պիտի արժեզրկուի, վարկաբեկուի, եթէ նպատակը արդարացնել է անոր դէմ կատարուածը: Ռուսական թերթին յօդուածը զինքը ներկայացուցած է «քանի մը միլիոն տոլարի անձնական կարողութեան տէր, սիրուած հրամանատարները մաքրագործող, վառելանիւթի շուկային մեծ մասը հսկողող, ադրբեջանական գիւղերը թալանող, քարիւղի առեւտուրի, ծխախոտի ներածման ձեռնարկութիւններու տէր, երկրին մէկ երրորդը հսկողող» անձնաւորութիւն: «Այսինքն մի ստահակ, որին արժանիօրէն գնդակահարել է Ն. Յունանեանը» կը գրէ Ա. Յարութիւնեան: Ան կ՚ըսէ նաեւ թէ վարկաբեկող յօդուածին հեղինակը նաեւ չփոթած է ոճրագործին դաշնակցական ըլլալու հանգամանքով: Այդ պարագան որուն յատուկ կարեւորութիւն տալու ջանքեր եղան առաջին պահէն, ինչպէս կը գրէ լրագրողը, փաստացի դարձաւ իրաւացի կերպով, որովհետեւ «Դաշնակցութիւնն ինքն էր սկսել լայնամասշտաբ հերքումները, թէեւ նրան ոչ ոք դեռ չէր մեղադրել: Եւ անհասկանալի մնաց թէ ինչո՛ւ էին շփոթուել դաշնակցականները»:

Ա. Յարութիւնեան Ն. Յունանեանի տիպարին ազնուացումին մէջ կը հակադրէ ըսուածին ալ թէ ան 91–94 կռուած է Ղարաբաղի ճակատին վրայ: Ան Ղարաբաղի պատերազմին մասնակցած չէ, «վերջերս նոյնիսկ մտերիմները խոստովանել էին որ Նայիրին կարծես թէ ամաչում էր այն ընկերներից որոնք կռուել էին»:

Աւարտելէ առաջ, տեղին է Ն. Յունանեանի մասին մէջբերել Աննա Իսրայէլեանի գրիչով անոր «Դիմանկարի փորձ»էն («Առաւօտ», Դեկտ. 18 եւ 22) յատկանըշական հաստատում մը ուր կ՚ըսուի «Առաջնորդի չբաւարարուած յաւակնութիւնները» ենթախորագրուած բաժնին մէջ. «Որեւէ տարակոյս չկայ նրան ճանաչողների համար որ Նայիրին առաջնորդի վառ արտայայտուած յաւակնութիւններ ունէր: Ի վերջոյ, բաւական ինքնավստահ պիտի լինես ապուշութիւնները խորիմաստ տեսքով ներկայացնելու, դրանց հաւատալու եւ ուրիշներին էլ այդ ամէնի ճշմարտացիութիւնը հետեւողականօրէն ապացուցելու համար»: Եւ հետաքրքրական է տեսնել որ Մոսկուայի թերթին հրապարակումը Վ. Սարգսեանի վարկաբեկումին հետ բացայայտ նպատակը հետապնդած է Ն. Յունանեանի անձին մէջ վեր հանելու անոր մօտ ամէնէն անգոյ յատկանիշը:

Բուն խնդիրը այն չէ այնքան որ ռուսական մամուլին մէջ Ն. Յունանեանի պէս մէկը դերագնահատելու ջանքեր կ՚ըլլան: Այլ այն չահարկումն է որ կը հիմնուի այդ դերագնահատումին ու Վ. Սարգսեանի արժեզրկումին վրայ: Նաեւ այդ չահարկումին նպատակը: Ո՞վ, ի՞նչ կ՚ուզէ ձեռք ձգել կերպով մը ջանալով «արդարացնել» նման արարք: Իսկապէ՞ս արտաքին թափանցումի հետեւանք է Հայաստանի ներքին քաղաքականութեան. թափանցում որուն առաջին արա՞րն էր Հոկտ. 27-ի պատահարը:

Հարցականներ որոնք լուսաբանութեան որոշ լարեր տրամադրելով հանդերձ, շատ աւելի ծանր կը կշռեն իրենց ներշընչած լուրջ մտահոգութիւններով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԳԵՐՄԱՆ-ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ

DEUTSCH-ARMENISCHE GESELLSCHAFT

1914 - 1999

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հայ ժողովուրդի պատմական ճակատագիրը շատ դառն ու ծանր եղած է, բայց այն, ինչ որ տեղի ունեցաւ 19-րդ դարի վերջին եւ 20-րդ դարի առաջին տասնամեակներուն, վեր է ամէն տեսակի երեւակայութենէ: Կարմիր Սուլթան Ապտիւլ Համիտը որոշած էր բնաջնջել Արեւմտեան Հայաստանը եւ ատիկա կատարեց անլուր բռնութեամբ, քաղաքակիրթ աշխարհի կառավարութիւններու աչքին առջեւ:

Աշխարհի մարդասէր մտաւորականները, նշանաւոր գրողներն ու արուեստագէտները, հրապարակախօսներն ու հանրային գործիչները իրենց ձայնը բարձրացուցին ցեղասպանութեան դէմ:

Օսմանեան կայսրութիւնը աստուածապետական հիմքով պետութիւն մըն էր, հաստատուած՝ հաւատացեալներու եւ «անհաւատներ»ու քաղաքական եւ ընկերային անհաւասարութեան վրայ: Օսմանցիներու անակնկալ պարտութիւնը իրերայաջորդ երկու Պալքանեան պատերազմներուն ալ ատեն, բնականաբար, պիտի նպաստէր միջազգային գետնի վրայ Հայկական Հարցի արծարծման:

Դժբախտաբար, ոչ միայն Պոլսոյ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան ընկերները, այլեւ պատրիարքարանը, Թրքահայ միւս կուսակցութիւնները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Կովկասի բովանդակ հայութիւնը կը հաւատային, թէ Եւրոպայի քրիստոնեայ մեծ պետութիւններուն ապաւինելով պիտի յաջողէին լուծել Թրքահայաստանի հարցը:

Հայութիւնը տակաւին յուսախաբ չէր եղած Եւրոպական դիւանագիտութենէն եւ բնական է որ, այդ ուղղութեամբ շարունակուէին ջանքերը: Պոլսոյ, Էջմիածնի, Պետերբուրգի, Փարիզի, Լոնտոնի եւ Պէրլինի մէջ հայկական զանազան հաստատութիւններ, կազմակերպութիւններ եւ անհատներ ինքնաբուխ կերպով նախաձեռնարկ եղած էին հետապնդելու Հայ Դատը դիւանագիտական ճանապարհով:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Էջմիածնէն իր լիազօր ներկայացուցիչը նշանակած էր Պօղոս Նուպար փաշան՝ Հայ Դատը Եւրոպայի մէջ հետապնդելու համար: Միաժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Բիւրօն Փարիզ ուղարկած էր Դաշնակցութեան գաղափարախօս Միքայէլ Վարանդեանը, գործակցելու համար Պօղոս Նուպար փաշային հետ: Այդ նոյն ատենները Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատասխանատու Մարմնին գործակցութեամբ, սկսած էր վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքել Թրքահայաստանի գաւառներու բնակչութեան ազգային կազմին մասին, օգտագործելու համար այդ տեղեկութիւնները Հայ Դատի դիւանագիտական հետապնդման ընթացքին:

Երբ Պալքանեան առաջին պատերազմէն յետոյ զինադադար եղաւ, Պոլսոյ Հ. Յ. Դաշնակցական ընկերները որոշեցին Պէրլին ղրկել ընկեր Ռուբէն Դարբինեանը, երկու նպատակով: Առաջին՝ «Ազատամարտ» թերթի համար միջազգային քաղաքական կացութիւնը պարզող թղթակցութիւններ գրելու եւ երկրորդ Պէրլինի մէջ աշխատելու գերման – Հայ Կոմիտէի մը կազմութեան որ կրնար մեծապէս օգտակար ըլլալ Հայ Դատի յաջող հետապնդման:

Գերմանիոյ մէջ, հակառակ Վիլհելմ կայսրին ձեռք առած միջոցներուն, – որոնք մինչեւ իսկ արգելքներ դրին ի նըպաստ Հայոց հաւաքոյթներ գումարելու եւ զոհերուն համար հանգանակութիւններ կատարելու, Հայկական Դատի պաշտպաններու առաջին շարքին կը գտնուէր անմոռանալի վերապատուելի Եոհաննէս Լեփսիուս որ ամբողջ կեանքի ընթացքին համակրանք ցոյց տուաւ հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ անոր դատին պաշտպանութեան նուիրեց իր վերջին ուժերը, զայն նոյնացնելով մարդկութեան դատին հետ:

Ռուբէն Դարբինեան Դեկտեմբերի վերջը (1912) Պոլսէն նաւ կ՚առնէ դէպի Գոնսթանցա (Ռումանիա): Այնտեղէն երկաթուղիով կը շարունակէ ճամբան դէպի Պէրլին: Երբ Պէրլին կը հասնի, նոյն օրը կը հանդիպի դաշնակցական ուսանող Հայկ Օհանեանին. հետեւեալ առաւօտ միասնաբար կ՚երթան պարսից դեսպանատունը Յովհաննէս Խան Մասեհեանի մօտ, որ պարսից դեսպանն էր այդ օրերուն Գերմանիոյ մէջ: Դեսպանը հայերէն թարգմանիչն էր, «Համլէթ»ի, «Մաքպէթ»ի եւ այլն, նախկին պարսկական դեսպան Լոնտոնի մէջ. խորհրդական եւ անդամ երկու պատուիրակութիւններու, ան իր կենցաղագէտ եւ խոհուն բնաւորութեամբ փորձ մը կատարեց ձուլելու երկու պատուիրակութիւնները, դժբախտաբար՝ անյաջող:

Պէրլինի Հայերուն մէջ Ռուբէն Դարբինեան այն ատեն այս նպատակին համար ամէնէն կարեւոր ու անհրաժեշտ անձը կը նկատէր Ճէյմս Կրինֆիլտը. իրաւաբան, շրջանաւարտ գերմանական համալսարանէն, շատ կիրթ եւ փափկանկատ, պարկեշտ եւ վերին աստիճանի թաքթ ունեցող մէկն էր, մանաւանդ խիստ կարգապահ, որ շահած էր բոլորին յարգանքը:

Ճէյմս Կրինֆիլտ (համակիր դաշնակցական) թէեւ անգլիական անուն ունէր, իր անգլիահպատակ օտար հօր պատճառով, բայց ամբողջովին Հայ մըն էր եւ լաւ Հայ մը: Մայրը Հայ էր, ինք մեծցած էր Պարսկաստանի Թաւրիզի հայ գաղութին մէջ, ամուսնացած էր մեծահարուստ Թումանեաններու ընտանիքին մէկ աղջկան հետ, սքանչելի հայերէն գիտէր, ինչպէս եւ կատարեալ գերմաներէն: Միջնակարգ ու բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած էր Գերմանիոյ մէջ եւ ամէն տեսակէտով յարմար անձ մըն էր Գերման – Հայ Կոմիտէն կազմակերպելու եւ ղեկավարելու համար:

Իրաւաբան եւ քաղաքական գիտութիւններու Տոքթոր Ճէյմս Կրինֆիլտ չափազանց ոգեւորուած կը լսէ Ռուբէն Դարբինեանէն Պոլսոյ մէջ եղած տրամադրութիւններու մասին եւ թէ Դաշնակցութեան ունեցած տեղեկութիւններուն համաձայն, ի՛նչ աշխատանքներ կը կատարուէին Պետերբուրգի եւ Փարիզի մէջ՝ Հայ Դատը հետապնդելու համար: Պոլսէն եկած դաշնակցական Ռ. Դարբինեանը եւ պէրլինաբնակ համակիր դաշնակցական Ճ. Կրինֆիլտը կ՚որոշեն նոյն նպատակով անյապաղ ձեռնարկել Գերման – Հայ Կոմիտէի մը կազմութեան՝ Պէրլինի մէջ: Իսկոյն կը կազմեն ցանկը այն Հայերուն եւ Գերմանացիներուն որոնց պիտի դիմէին առաջին հերթին: Սակայն ամէնէն առաջ կ՚որոշեն խօսիլ Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսին հետ, որուն մասնակցութիւնը չափազանց կարեւոր կը նըկատէին իրենց գործին յաջողութեան համար:

Երբ Ե. Լեփսիուսի մասնակցութիւնը կ՚ապահովեն, կը դիմեն Տոքթոր Փաուլ Ռոհրպախին, անկէ յետոյ՝ վերապատուելի Էվալտ Ըշթիրին եւ շարք մը ուրիշներուն: Բոլորն ալ հաճոյքով կը համաձայնին: Շուտով Պէրլին կը հասնին Կովկասէն երկու դաշնակցական ընկերներ՝

Տոքթոր Մուրատեան եւ Տոքթոր Վարդապետեան, քիչ ետք Պոլիսէն ընկեր Լիպարիտ Նազարեանը եւ ուրիշներ, կազմակերպելու համար Հայ – Գերման Կոմիտէն:

Հայ – գերման Կոմիտէի յաջողութիւնները կ՚անհանգստացնեն Թիֆլիսը, Պետերսբուրգը եւ Լոնտոնը: Ոչ միայն Ռուսաստանի Հայերը, այլեւ ռուսական կառավարութիւնը, ինչպէս եւ Անգլիոյ քաղաքական որոշ շրջանակներ չափազանց գժգոհ էին, որ հայկական որոշ տարր մը գերմանական հակումներ ցոյց կուտար եւ կ՚աշխատէր ապահովել Գերմանիոյ բարեկամութիւնը՝ Հայ Դատը լուծելու համար:

Ամենամեծ անհանգստութիւնը ցոյց տուած է Ռուսաստանի Արտաքին գործոց նախարար Սազանովը: Ան երբ կը լսէ Հայ – Գերման Կոմիտէի գործունէութեան մասին, Պէրլին կը ղրկէ Պետական Դումայի Հայ անդամ Բարաջանովը, որ ճընշում գործէ եւ օր առաջ դադրեցնել տայ Կոմիտէի քաղաքական աշխատանքները Պէրլինի մէջ:

Երկու շաբաթ վերջ Թիֆլիսէն Պէրլին կը հասնի Կովկասի Հայ ազգային դասակարգի ներկայացուցիչ Ջերքէզեանը նոյն պահանջով: Հայ – գերման Կոմիտէն երկուքն ալ ուշադրութեամբ կը լսէ, երկուքին հետ ալ բուռն վիճաբանութիւններ կ՚ունենան եւ կը մերժեն:

Քանի մը օր ետք Լոնտոնէն Պէրլին կը հասնի փրոֆ. Ցակոբեան անունով անձ մը, ըսելու թէ Անգլիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնն ալ հակառակ էր Հայ – Գերման Կոմիտէին գոյութեան. այս փրոֆէսէօրն ալ մերժողական պատասխան կը ստանայ:

Իսկ չորրորդ այցելողը կ՚ըլլայ Թիֆլիսի մէջ հրատարակուող «Մշակ» օրաթերթի խմբագիր Համբարձում Առաքելեանը. ան ալ առանց արդիւնքի կը վերադառնայ Կովկաս:

Ըստ Ռ. Դարբինեանին, «Եթէ պատերազմը քանի մը տարի ուշանար եւ Հայ – Գերման Կոմիտէն ժամանակ ունենար իր սկզբնական նուաճումները ընդարձակելու գերման ղեկավար շրջանակներու մէջ ու յաջողէր Հայ Ժողովուրդին հանդէպ աւելի նպաստաւոր տրամադրութիւններ ստեղծել թէ՛ գերման ժողովուրդին եւ թէ՛ գերման կառավարութեան մէջ, թերեւս կարելի պիտի ըլլար Գերմանիոյ օգնութեամբ առաջքն առնել Թրքահայ Ժողովուրդի տարագրութեան եւ, ուրեմն, նաեւ կոտորածին, պատերազմի ընթացքին»:

Հայկական բարենորոգումներու Հարցին վերաբերեալ Ռուսիոյ Արտաքին գործոց նախարար Սերգէյ Սազանով իր յուշերուն մէջ կը գրէ հետեւեալը. «Մեր դեսպանը, հաղորդեց ինծի, որ գերման Արտաքին գործոց նախարարը համակիր չէր մեր տեսակէտներուն, թէեւ գիտէր, թէ հայկական նահանգներուն մէջ, Պէրլին հասած լուրերուն համաձայն, որեւէ կերպով ապահովութիւն չկար Հայերուն համար: Եւ, աւելցուցած էր թէ եկած տեղեկագիրները կարելի չէր եղած քննել մանրամասնութեամբ: Ան (գերման նախարարը) բարենորոգումներու հարցը շատ կնճռոտ է, փափուկ կը գտնէր ու կ՚ըսէր թէ շատ մը պարագաներու մէջ Հայերը իրենք են պատասխանատուները: Շեշտած էր նաեւ թէ Հայերու մասին մըտածելու ատեն՝ պետութիւնները պէտք չէ մոռնա՛ն նաեւ Քիւրտերու մասին:

«Ռուսական քայլը հայկական բարենորոգումներու խնդրոյն մէջ անմիջապէս փոխեց գերման դիւանագիտութեան տեսակէտը: Գերմանիա, փոխանակ քաջալերելու բարենորոգումները, փորձեց հասկցնել Հայերուն թէ առանց իր օգնութեան եւ աջակցութեան իրենց բաղձանքներն ու յոյսերը չէին կրնար իրականանալ: Անկէ զատ, Գերմանիան թելադրեց Մեծ Վէզիրին արգիլել Ռուսիոյ առաջարկած քայլը՝ բարենորոգումներու ընթացքին»:

Դեկտեմբեր 1913–ին, տեղի կ՚ունենայ Եւրոպայի Դաշնակցական Ուսանողական Միութեան համագումարը: Պէրլինի եւ Լայփցիկի համալսարանէն կը մասնակցէին՝ դաշնակցական ընկերներ, Արշակ Շիրինեան, Երուանդ Ֆրանքեան, Վահան Խորէնին, Արշակ Ջամալեան, Վահան Զաքարեանց, Գառնիկ Գիւզէլեան, Դաւիթ Դաւիթխանեան եւ շատ ուրիշներ:

1910–էն 1911–ի վերջերը Արեւմտեան Հայաստանի գաւառներուն մէջ հայկական կեանքը հետզհետէ անհանդուրժելի կը դառնար եւ օսմանեան Խորհրդարանի Հայ երեսփոխանները խիստ համեստ պարունակութեամբ ծանուցագիր մը ներկայացուցեր էին Սատրազամ Սայիտ փաշային, անյետաձգելի բարեկարգական միջոցները պարունակող: Բացասական աւելի տխուր հետեւանքներու տեղի չտալու համար օսմանեան Հայ երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը խոհեմութիւն սեպած էր հայկական պահանջները իրենց ամբողջ ծաւալով բեմին վրայ չպարզել, վասնզի նոր Ջարդերու վախը երբեք անհետացած չէր:

Կաթողիկոսը ռուս պետութեան թոյլտուութեամբ, ընդգրկեց եւ գործադրութեան դրաւ այս գաղափարը, Եւրոպայի Հայ պատուիրակութիւնը նշանակելով եւ անոր գլուխը կարգելով Պօղոս Նուպար փաշան եւրոպական մայրաքաղաքներուն մէջ, Փարիզ, Լոնտոն եւ Պէրլին: Իսկ Հայկական Հարցին ծանրութեան կեդրոնը Պոլիսն էր, իր Ազգային Ժողովի խըմբակցութիւններով, Հայ յեղափոխական կուսակցութիւններով եւ բոլոր հոսանքներով:

Ռուսիան, երբ մեր խնդիրը ձեռքը առաւ, խելոյն համաձայնեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ քալեցնելու համար. հաւանական ընդդիմութիւնը Գերմանիոյ կողմէ պիտի գար, քանի որ 1895–ին Գերմանիան, Աւստրօ-Հունգարիան եւ Իտալիան ձեռնպահ մնացած էին հայկական խնդրին մէջ:

1895–էն մինչեւ 1913, Գերմանիոյ դիրքը բոլորովին փոխուած էր Թուրքիոյ հանդէպ. մանաւորապէս Անատոլուի մէջ: Գերմանիա որ 1895–ին գրեթէ չահ չունէր ասիական Թուրքիոյ մէջ, 1913–ին մեծամեծ շահեր ունէր այնտեղ եւ այս ուղղութեամբ օտար բոլոր պետութիւններէն առաջ անցեր էր արդէն: Գերմանիա իր խաղաղ մուտքով՝ Ատանայի վիլայէթին ամբողջութեանը, Գոնիայի հարաւային եւ Հալէպի հիւսիսային մասին մէջ, իր եթէ ոչ գրաւումի, մտաւոր թեւարկութեան չափը բացեր էր: Հայկական Հարցին առթիւ, որոշած էր ամբողջ Միջագետքը գրաւել եւ մինչեւ Մուսուլ տարածուիլ:

Հայկական Հարցին այդ պահէն հրահրումը, Գերմանիոյ հաշուին եւ ակնկալութեանց տեսակէտէն, վաղահաս էր: Ամէն պարագայի մէջ, Հայկական խնդիրը որ Անատոլուի ապագայ բաժանման հարցին առաջին գլուխը պիտի ըլլար, մեծապէս կը շահագրգռէր զինք, գրեթէ նոյն չափով, եթէ ոչ աւելի,, որքան Ռուսիան կը շահագրգռուէր: Հայկական Հարցին գլխաւոր պաշտպանութիւնը Ռուսիոյ ձեռքին մէջ դնելով հանդերձ, Պոլսոյ մէջ հայկական պատուիրակութիւնը կանուխէն անհատական եւ անպաշտօն խօսակցութիւններ կատարած էին Գերմանիոյ համակրանքն ալ ձեռք բերելու համար: Գերմանիոյ թելադրութեամբ բարձրագոյն Դուռը ճիշդ այդ յանձնաժողովի գումարման նախօրեակին՝ 1913 Յուլիսին ընդհանուր շրջաբերականով կը հաղորդէր վեց պետութեանց թէ ինք՝

1.– Ամբողջ Անատոլուի մէջ ընդհանուր բարենորոգումներ ի գործ պիտի դնէր:

2.– Թէ այդ նպատակով Արեւելեան Անատոլուն կը բաժնէր քննչական երկու հատուածի.

Ա.– Էրզրում, Տրապիզոն, Սվազ,

Բ.– Պիթլիս, Վան Խարբերդ Տիյարպէքիր.

3.– Թէ ամէն մէկ հատուածին գլուխը եւրոպացի ընդհանուր քննիչներ պիտի նշանակէր, տալով անոնց լայն իրաւասութիւններ: Երբ Ե. Լեփսիուսը Կիլիկիոյ իր ճամբորդութիւնէն Պոլիս վերադարձաւ, հոն իր առաջին գործը եղաւ մօտէն ծանօթանալ հայկական խնդրի իրադարձութիւններուն եւ փարատել այն կասկածները որոնք իրեն յայտնուած էին գերմանական դեսպանատունէն թէ Հայերը ռուս քաղաքականութեան եւ շահերուն կը ծառայեն:

Այն ժամանակ Գերմանիոյ դեսպանը, Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի միջոցով, ամէն կերպ կը ջանայ անջատել Հայերը Ռուսերէն, չէզոքացնել զանոնք եւ իրեն հետ կապելով ուղղակի յարաբերութեան մէջ դնել օսմանեան կառավարութեան հետ. սակայն Հայերը կը խուսափին այդ դիրքէն եւ կը պահանջեն նախ ռուս – գերմանական մերձեցումը: Հայկական բարենորոգումներու վերաբերող ծանուցագիրը խմբագրուած է գերմանական դեսպանատան կողմէ եւ կիսապաշտօն կերպով հաղորդուած Ե. Լեփսիուսի միջոցով:

Ա.– Ընդհանուր քննիչները եւրոպացի պիտի ըլլան եւ նշանակուած՝ բարձրագոյն Դրան կողմէ, պետութեան համաձայնութեամբ:

Բ.– Ընդհանուր քննիչը իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնէ զրկելու ամէն կարգի պաշտօնատարներ, մէջը ըլլալով վալիները (կուսակալ):

Գ.– Խառն ազգաբնակչութիւն ունեցող սանճաքներու մէջ, ընդհանուր եւ վարչական խորհուրդներու աթոռներու բաժանումի ընթացքին իսլամներու եւ ոչ իսլամներու հաւասարութեան սկզբունքը պիտի կիրարկուի:

Դ.– Հանրային պաշտօններու բաժանումի ընթացքին նոյն սկզբունքը պիտի յարգուի իսլամ եւ ոչ իսլամ պաշտօնատարներու նկատմամբ:

Ե.– Իսլամ գաղթականներ, ընդհանուր քննիչներու համաձայնութեամբ, միայն կարող են հաստատուիլ եօթը վիլայէթներէն ոեւէ մէկուն մէջ:

Զ.– Շրջանային զինուորական ծառայութիւնը ընդունուած է, պայմանով որ որեւէ կերպով չվնասէ կայսրութեան ապահովութեան:

(Մնացեալը յաջորդով)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Ակումբի սրահը, Դեկտեմբեր 10–ին տեղի ունեցած է «Հայ Կին» Միութեան հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 60–ամեայ յոբելեանը: Կորիւն Արք. Պապեան, տիկին Անժիկ Մանուկեանի բացման խօսքէն ետք, կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, ապա «Հայ Կին» Միութեան նախագահուհի Սեդա Աբրահամեան նախկին տարիներէն ցայսօր Միութեան գործունէութեան նուիրուած ֆիլմի զուգընթաց կարդացած է Միութեան տեղեկագիրը: Միութեան հիմնադիր անդամներէն՝ տիկին Ցամիկ Սահակեան խօսած է սկզբնական շրջանի դժուարութիւններուն մասին: Վարազդատ Ա. Քհնյ. Քէշիշեանի միջոցով կարդացուած է անցեալին պատրաստուած ողբացեալ Արտակ Արք. Մանուկեանի, Ատրպատականի Հայոց Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Նշան Ծ. Վրդ. Թոփուզեանի եւ Թեհրանի Հայոց Թեմի քահանայից դասու ուղերձները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը Դեկտեմբեր 10–էն սկսեալ շարք մը ներկայացումներ տուած է «Բլրեցի Եփփէն» թատերգութեան: Գործին հեղինակն է դանիացի գրող՝ Լուտվիկ Հոլպէրկ, Վարուժան Խտըշեան ձեռք անցուցած է այս քիչ ծանօթ թատերագիրին գործը եւ զայն բեմադրած:

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ՀՐԷՏԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Ե՛ւ երբ հայրս իմ շրթունքներէս վանկ առ վանկ կը քաղէր «Հր–րէ–տան–ցի»ն, շատ կ՚ուրախանար, կը խնդար, գիս կը համբուրէր, կուրծքին վրայ կը սեղմէր ու գրպանէն անպայման ուտելիք մը կը հանէր ինծի կուտար: Երբեմն երկու հատ պիստակ, երեք հատ նուշ կամ նշով շաքար...: Ես այդ տարիքիս բաւականաչափ նուշ, պիստակ, կաղին, շաքար, ընկոյզ, խնձոր, նուռ, պաստեղ, չամիչ, չոր թութ ուտելով եւ մազերս շոյուելով վերջապէս Ռուս գիտնական Փավլովի շուներուն պէս հասկցած էի, որ հայրս Սգէն երբ գիս գիրկը նստեցնէ ու հարցնէ թէ.

– Ըսէ հիյեմ տղեսի, եո՞ւր տեղեցի իս:

Ես պէտք է պատասխանէի.

– Հրէտանցի...

Ե՛ւ երբ ես «Հրէտանցի իմ» կ՚ըսէի, հօրս ուրախութեան սահման չկար, կը կը դառնար մօրս ու կ՚ըսէր.

– Հիյէ՛, հիյէ՛, Խնօ, տղեսի ի՛նչ կ՚ըսէ...

Մայրս ալ հօրս օրինակին հետեւելով՝ իր կարգին նոյն հարցումը կը կրկնէր ժպտելով.

– Ըսէ՛ հիյեմ իմ փաշա տղեսի, եո՞ւր տեղեցի իս...

Ես խնդալով կը պատասխանէի.

– Հր–րէ–տան–ցի...:

Այս անգամ հօրս ուրախութեան կուգար ու կը միանար մօրս հրճուանքը եւ երկուքը միաբերան կ՚ըսէին.

– Էֆէրը՛մ... շատ էպրիս...

– Էպրիս լաւօսի, շա՛տ էպրիս, օր մի էրթես միր Հրէտանը տըսնիս...

Անոնց ուրախութիւնը կը զգայի, բայց չէի գիտեր, թէ ինչո՞ւ էր մարդիկ իրենց ուրախութեան պահերուն երբեմն արցունք ալ կ՚ունենան...

Երբ բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ եկաւ ու հաւասարեցաւ մեր քէօսէ խաղուրին ցանցառ մօրուքին դեղին թելերուն, այլեւս կրնայի ընկոյզ մի՝ ընկոյզ մը ակռաներովս կոտրել ու միջուկը հանելով ուտել: Միայն ընկոյզնե՞րը, չէ՛, չէ՛, նոյնպէս կաղինները, նուշերը ակռաներովս կը կոտրէի ու միջուկները կ՚ուտէի: Երկար բարակ քար չէի փնտռեր մեր քիւչէներէն՝ փողոցներէն: Գիտէի թէ իմ ակռաներս շատ աւելի զօրաւոր էին քան թէ մեր Տիրէքչիպաշը կոչուած նեղ փողոցին ծերուկ քարերը...:

Քուրէ Մաման դեռ առաջին օրն իսկ որքան որ ալ գիս առանց մօրս, Աւետարանի, խաչի, խունկի եւ միւռոնի «դդում գլուխ» մկրտած էր, ես նորէն ալ հասկցած էի թէ հայրս՝ Սգէն, մայրս՝ Խնօն, մեծ հայրս՝ Խալօն, մեծ մայրիկներս՝ Սենեմն ու Սարօն, էմմէս՝ հօրաքոյրս Միրյէն, տայիս՝ մօրեղբայրս Խաչօն եւ առաջին աշխարհամարտի այդ անխծեալ օրերուն՝ մեծ Եղեռնին կորսըւած, միմիայն իրենց անուններով ինծի ծանօթ մեծ հայրս Մկրտիչը, հօրեղբայրներս Աբրահամը, Նշանն ու Խաչատուրը, բոլորն ալ հոն ծնած էին, հոն՝ Հրէտանի մէջ, ո՛ւ յետոյ ցիրուցան եղած... կամ մօրս ասացուածքով՝ պերտան պերտան եղած էին, այսինքն՝ կտոր կտոր, հոս ու հոն...: Յետոյ այդ կտորներէն միմիայն մէկ մասը ճակատագրական անիմաստ, լեղի եւ դառն խաղերէ, ինչ ինչ ելեւէջներէ յետոյ, այս անգամ ալ կրկին բրդոն բրդոն գիրար գտած էին տարիներ, տարիներ յետոյ... ո՛ւ Հրէտանը իրենց համար մնացած էր անուն մը որպէս մասունք, որպէս սուրբ...:

Ո՛ւ... Հրէտանը եղած էր արիւն եւ եկած էր կը շրջէր մեր երակներուն մէջ: Մեր հացը քիչ մը Հրէտան էր մեր ջուրը քիչ մը Հրէտան. մեր խաղողը, պաստեղը, նուշը, աւելի ճիշդը ինչ բան որ համով էր, անոյշ էր, իր մէջ մաս մը Հրէտան կը կրէր, Հրէտան կը պարփակէր...:

– Ըս թուզը աղէկ է, միր Հրէտանի թուզին կըլմընի, կ՚ըսէր մեծ մայրս Սարօն, երբ իր լնտերովը կը ծամէր թարմ եւ հոտաւէտ թուզը...

– Ըս թութը հեմով է, Հրէտանի թութին չափ էնուշ, կ՚ըսէր մայրս երբ չորցած թութէներու մը կը լեցնէր գըրպանս:

Ես Տիգրանակերտի փողոցներուն մէջ քիչ մը մեր այդ Հրէտանի թութին համը բերնիս՝ կ՚երթայի երկաթագործ Խաչօ քեռիիս խանութը և փուք կը քաշէի...: Քեռիիս քրտինքը Հրէտան կը հոտէր, իսկ քեռիիս սա խսած լեզուն ալ քիչ մը Հրէտան չէ՞ր, երբ «եւ, տիւ, հիրէ», ըսելով զազայերէն՝ մէկ, երկու, երեք կը համրէր: Հրէտանի կողմէ եկած գիւղացիներուն, Քուրդերուն կը հարցնէր իր ծննդավայրին մասին, Հրէտանին կարօտը սրտին մէջ՝ կը հարուածէր, կը հարուածէր չէկ երկաթի այդ տաք կտորները եւ մանգաղ կը շինէր, խոփ կը շինէր...:

Եւ ես վստահ էի թէ քեռիս շատ անգամ այդ իր իսկ շինած խոփերն ու մանգաղները կը շալկէր մտովին ու կ՚երթար Հըրէտանի ընդարձակ դաշտերուն մէջ ցորեն կը ցանէր ու մանգաղովն ալ կը հնձէր դեղին հասկերը ու յետոյ ալ այդ բերքը կը բերէր, կը լեցնէր հօրենական տան քիլէրներուն, հաստափոր կարասներուն մէջ, այնպէս՝ ինչպէս տարիներ ու տարիներ առաջ ըրած էր նոյնը իր հայրը՝ Խալօն, կամ բուն անունովը մեծ հայրս՝ Կարապետը...:

Հրէտա՛ն, Հրէտա՛ն, Հրէտա՛ն... պապենական երկիր, պապենական հող... զաւակներդ ամբողջ եղան ցիրուցան, եղան պերտան պերտան. բա՛յց երբեք քեզ չմոռցան...: Մեր շրթներուն համբոյր եղար, մեր սրտերուն կարօտ, եղար խաչքար: Ե՛ւ... այդ խաչքարերէն մէկն ալ դեռ երէկ բարձրացուցինք հօրս Սգէին հողակոյտին վրայ Պոլսոյ, Շիշլիի Գերեզմանատան մէջ, ու վրան արձանագրեցինք.

«Հրէտանցի Սարգիս Մարկոսեան 1911 – 1989»...:

(Շար. 2 եւ վերջ)

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier
à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

—Entrée libre—

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գօգօ եւ Վանուհի Պանոյեանի, զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ–մօր՝ Տիկին Մարի Պանոյեանի մահուան (Պէյրութ) առթիւ։

(Շար. Ա. էջէն)

արդէն յայտարարած էր այս այցելութիւնը, յետադային ներողութիւն խնդրելով այդ յայտարարութեան կանխահաս բնոյթին համար։ Յովհ. – Պօղոս Բ. Յորդանան, Իսրայէլ եւ պաղեստինեան հողամասերը պիտի երթայ։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բաւական մտահոգ ըլլալով անդլեղէնի վերջին գայթակղութիւններուն պատճառաւ (խենթ կովէն տիոքսինով հաւ, կոկա–կոլա եւ լիսթերիոզ) որոշած է անկախ կազմակերպութիւն մը ստեղծել, ներշնչուած ամերիկեան մօտէլէն (Ֆուտ էնտ Տրըկ Ատմինիսթրէյշըն) ապահովութիւն տալու համար սպառողներուն, քանի այս վերջինները այլեւս որեւէ վստահութիւն չունին կարգ մը ուտելիքներու նկատմամբ։ Հարցը հոն է որ հակառակ անոր որ ԱՄՆ գովքը կը հիւսեն իրենց այդ կազմակերպութեան, տարին 5000 հոգի կը մեռնի։ Ամերիկեան այս կազմակերպութիւնը մաս կը կազմէ պետական կառոյցին, մինչ եւրոպականը բոլորովին անկախ պիտի ըլլայ։ Եւրոպական Յանձնախումբը առաջարկած է, մինչեւ 2002, «Սննդեղէնի Եւրոպական Հակակշռող Մարմին» որ գիտական մնայուն անձնակազմ մը պիտի ունենայ եւ համապատասխան պիւտճէ մը։

ՓԻՆՈՇԷԻ ազատ ձգուիլը անգլիական իշխանութեանց որոշումով զանազան հակազդեցութեանց առիթ կուտայ։ Ֆրանսա կ՚ըսէ թէ կը յարգէ անգլիական որոշումը, ընկերվարական կուսակցութիւնը, սակայն, աշխատանք կ՚ուզէ տանիլ բրիտանական իշխանութեանց մօտ որպէսզի Փինոշէ ենթարկուի միջազգային արդարադատութեան կանոններուն։ Դատի դիմող, տուժող կողմերը գայթակղած են։ Կը թուի որ Փինոշէ, ըստ բժիշկներուն եւ իր փաստաբաններուն, ֆիզիքականէն զատ, մտային դետնի վրայ ալ հիւանդ է։

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարեց Յունուար 12–ին, որ միասեռականները այլեւս կրնան ծառայել բանակին մէջ։ Այս որոշումը տրուած է հետեւելով Մարդկային իրաւանց եւրոպական ատեանին մէկ վճիռին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ս. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր ընկերուհիներուն հոգեհանգիստին առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան, Պր. Տիգրան Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Սանտալեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան, Օր. Ժօէլ Սարաճեան, Պր. Ղազար Ղազարեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր – Մեսրոպեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Էթմէքճեան, Պր. եւ Օր. Քիւրտօղլեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էրիք Սարաճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կալիեանց, Տիկին Ն. Պարէեան, Տիկին Թամար Արսլանեան, Տիկին Ս. Տավուտեան, Տիկին Թ. Պետիկեան, Շահինեան ընտանիք, Տէրտէրեան ընտանիք, Պր. Օհաննէս Տէր–Վարդանեան, Պր. Իսրայեան, Պր. Վարուժան Տէր – Վարդանեան, Տիկին Մառի Տօրումեան, Տիկին Զապէլ Տիրիկեան, Տիկին Աղաւնի Տէր – Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Տը Լիւքա, Պր. Մահիկեան100–ական Ֆր.։

Վարսենիկ Մուսայէլեանի թաղման առթիւ Տիկին Բարիս Արմաղանեան 100 Ֆր.։ Պր. Սինտիրեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սինտիրեան 500 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.։

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 – 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 – 19
01 – 42 – 46 – 88 – 36
Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théâtre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ընտրելիք

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 JANVIER
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.819 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.819

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, Ռուսերը շատ ծանր կորուստներ կրած են Յունուար 12-ին եւ 13-ին, իրենց իսկ խոստովանութեամբ: Միայն Յունուար 13-ին, 33 զինուոր սպաննուած է եւ 26 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ երկիրները շատ գոհ են որ Էօճալանի մահապատիժի գործադրութիւնը յետաձգուած է: Միւս կողմէ սակայն, երեք երիտասարդներ բողոքելու համար այս յետաձգումին դէմ, փորձած են իրենք զիրենք հրկիզել Պոլսոյ մէջ, Յունուար 13-ին: Հիւանդանոց փոխադրուած են: Նախագահ Տէմիրէլ գոհ է որոշումէն եւ կը խորհի որ «քայլ մըն է դէպի խաղաղութիւն»: Եւրոպայի Խորհուրդը «քաջ» գտած է Թուրք կառավարութեան որոշումը, Ցանձնախումբը «շատ գոհ է», իսկ Ֆրանսա «կարեւոր եւ տեղին» որակած է, մինչ Իտալիա, Շուէտ, Ռուսաստան եւ Յունաստան կ'ողջունեն Թուրքիոյ կարգադրութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը վաւերացուց 35 ժամերու վերաբերող 2-րդ «Օպրի օրէնքը», ջնջելով սակայն չորս կէտեր: Աստնցմէ մէկն է այն դրութիւնը որ 25%-ի նպաստներ կը նախատեսէ հոն ուր աշխատանքը 35 ժամի իջած է եւ միայն 15% հոն ուր չի կիրարկուիր: Մարթին Օպրի կէս ձախողութիւն կը նկատէ այս գրաքննութիւնը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, Յունուար 13-ին վերջ գտաւ այն պայմանաժամը, զոր Պութեֆլիքա դրած էր զինեալ իսլամապաշտներու որպէսզի զէնքերը վար դնեն եւ յանձնուին: «Քաղաքացիական համերաշխութեան» շրջագօտիին մէջ, նախագահը ներում խոստացած էր բոլոր անոնց որոնք ոճրային արարք չեն գործած: Հրովարտակէն վեց ամիս ետք, կարելի չէ ըսել թէ Պութեֆլիքա յաջողած է, քանի բիրտ արարքները եւ ջարդերը չդադրեցան, մանաւանդ Ռամազանի շրջանին:

ՆԱԽԿԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վերջին նախագահը՝ Էկոն Քրէնց բանտարկուեցաւ Յունուար 13-ին: Պէրլինի Հաքընֆելտէ բանտին մէջ 6-ուկէս տարուան պատիժ մը պիտի կրէ մարդասպանութիւններու համար, գործուած միջգերմանական սահմանին վրայ:

ԼԻԲԻՈՅ մայրաքաղաքին մօտ զուիցերական Ջարթըր ընկերութեան մը օդանաւը ջախջախուած է: 43 ճամբորդներէն 23-ը մեռած են: Օդանաւը փորձած է էջք կատարել, բայց, չէ յաջողած: Բանուորներ կը փոխադրէր քարիւղային կայաններ:

ԳԱՐԱԳԱՍԻ մէջ (Վենեզուելա) բաւական վրդովում ստեղծուած է, երբ հաստատուած է որ աղէտալի ողողումներու ատեն «փրկարարները», այսինքն ապահովութեան ուժերը, 60 հոգի սպաննած են թալանի տալու համար անոնց ինչքերը: Ականատեսներ սկսած են խօսիլ, թէեւ փոխ - վրէժէ կը վախնան: Սարսափազդու նկարագրութիւններ կ'ըլլան այս առընչութեամբ, մէկը կը պատմէ որ 12 զինուած ոստիկաններ 20 պատանիներ հաւաքած են ու մինչեւ ծովափ քաշքշած, հոն ալ սպաննած, ծնրադրել տալէ ետք:

Ս. ՊԵՏՐՈՍ (Վատիկան) հրապարակին վրայ քանի մը տասնեակ միասեռականներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ դիրքին դէմ իրենց նկատմամբ: «Կրօնական պարտականութիւններ կատարող այս քրիստոնեաները» կը պահանջեն նաեւ որ կին մը բազմի Ս. Պետրոսի գահին վրայ:

ԷՏԻՄՊՈՒՐԿԻ իշխանը, այսինքն Անգլիոյ Թագուհիին ամուսինը, այլեւս իր զուլպաները Հարոտսէն պիտի չգնէ եւ ուրեմն 1956-էն ի վեր շնորհուած արքայական կնիքը պէտք է քաշուի վաճառատունէն: Պատճառն այն է որ ան կը պատկանի եգիպտացի մեծահարուստ՝ Մոհամէտ ալ - Ֆայէտի որ հայրն է իշխանուհիի Տայանայի սիրահարին: Ֆայէտ ամբաստանած էր իշխանը որ կազմակերպած է տղուն եւ Տայանայի «ոճիրը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 13 / 14)

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը վրդովում յայտնած է որ խումբ մը ուժեր երկրին ներքաղաքական վիճակը կրկին սրելու փորձ կ'ընեն: Յատկապէս նշուած է որ ժողովուրդին յարգանքը կորսնցուցած, վարկաբեկուած ծանօթ նախկին պաշտօնատարներ «յատուկ առաքելութեամբ» շրջաններ կ'երթան, փորձելով համախոհներ գտնել որոնք կ'ընդգրկուին «Երկրապահ» կազմակերպութեան մէջ. այդ պաշտօնատարները չեն թաքցներ իշխանութիւնը գրաւելու, իրենց կորսնցուցած դիրքերը վերագտնելու նկրտումները: Ըստ յայտարարութեան, արդ ուժերը աջակցութիւն չեն գտներ: Պատերազմի վեթերաններն ալ մեծամասնութեամբ կը դատապարտեն «Երկրապահ»ներու ներկայի ղեկավարութեան կեդրոնախոյս ընթացքը եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն ԼՂՀ իշխանութեան սատարելու: Նաեւ կը նախընտրեն «Արցախի պատերազմի վեթերաններ» նոր կազմակերպութեան ստեղծումը: ԼՂՀ կառավարութիւնն ալ պատրաստ է անոնց աջակցելու, վստահեցնելով որ ներքաղաքական կացութիւնը խանգարող ընդդիմադիր ուժերու սադրանքը կասեցնելու եւ մեղաւորները պատժելու համար անհրաժեշտը կ'ըլլայ:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 13-ի նիստին շարունակուած է Վ. Յարութիւնեանի հարցաքննութիւնը: Ան ըսած է որ Ա. Տէր - Սահակեանի խմբակին սպանութիւնները ՀՀՇ-ի շահը կը հետապնդէին: Սպանութիւնները, մահափորձերը, յարձակումները կ'որոշուէին ՀՀՇ-ի խումբի մը կողմէն, իսկ Վ. Սիրադեղեան կ'ապահովէր անպատժելիութիւնը: Վ. Յարութիւնեան ըսած է թէ եթէ մինչեւ վերջ բացուին որոշողներու ինքնութիւնները, «Սիրադեղեանն այդ ցուցակում հրեշտակ է»:

Շարունակելով իր յայտնութիւնները, ան խօսած է Մոսկուայի մահափորձին մասին ալ. ըսած է թէ իր տեղակալ Ա. Մարգարեանէն տեղեկացած է (1993) թէ Ռուսաստանի մէջ ահաբեկչութիւն կը ծրագրուի Հայաստանի նախագահին, Ներքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն դէմ եւ պատուիրատուն Սերժ Զիլալեանն է, իսկ դրդողը Ռուսաստանի առաջնորդ Տիրան Արք. Կիւրեղեանը: Այս տեղեկութիւններուն հետ Վ. Յարութիւնեան յայտնած է Վ. Սիրադեղեանին թէ երկու երիտասարդի հետ – Ա. Յովհաննիսեան, Կ. Ուրֆալեան – պատրաստ են մեկնելու Մոսկուա եւ իրականացնել Ս. Զիլալեանի սպանութիւնը: Սակայն գործողութիւնը ձախողած է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ 1999-Ի ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Վ. Օսկանեան Յունուար 13-ին մամուլի ասուլիսով մը արժեւորած է անցնող տարին զայն «յաջող» որակելով: Ան յատկապէս նշած է Իրանի եւ Վրաստանի հետ արդէն զարգացող յարաբերութիւններու ընդլայնումը, իսկ Թուրքիոյ մասին ըսած է թէ նոր զարգացում արձանագրուած չէ, հակառակ Հայաստանի յայտնած բարեացակամութեան: Շարունակուած է Ռուսաստանի հետ ռազմավարական գործընկերութեան բնականոն ընթացքը: Հայաստան նաեւ շարունակած է Արեւմուտքի, ԱՄՆ-ու հետ աշխոյժ յարաբերութիւն պահել: Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի, կարեւոր առաջին քայլ մը եղած է «Գործընկերութեան եւ համագործակցութեան պայմանագիր»ը:

Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԱՏԵԱՆԻՆ ԴԻՄԱԾ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան օժանդակելու մեղադրանքով, Ազգային հեռատեսիլի բանտարկուած փոխ - տնօրէն Ց. Յարութիւնեանի փաստաբանը վերաքննիչ Ատեանին դիմած է, որպէսզի բանտարկութեան որոշումը փոխուի: Ան պատճառաբանած է որ իր պաշտպանեալին ներկայացուած մեղադրանքը հիմնաւոր չէ եւ բանտարկութեան հիմք չկայ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

«Համաշխարհային սկաուտական շարժում» կազմակերպութեան (կեդրոնը՝ Ժընեւ) նախագահ Ժաք Մորեյոն, կազմակերպութեան Եւրասիոյ խորհուրդի նախագահ Յարութիւն Յարութիւնեանի ձեռնարկման կապակցութեամբ Յունուար 12-ին նամակ մը ղրկած է նախագահ Քոչարեանի: Ժ. Մորեյոն կ'ըսէ թէ չի փափաքիր միջամտել Հայաստանի ներքին գործերուն, սակայն համոզուած է թէ Յ. Յարութիւնեան անմեղ է եւ Հոկտ. 27-ի դէպքերուն արդար բացայայտումով պիտի պարզուի այդ իրականութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷՆ

Ոչ միայն Ռուսաստանի, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի համար մեծ անակնկալ եղաւ նախագահ Ելցինի հրաժարականը եւ երկրին ղեկին Վ. Պուտինի յանձնումը: Փողոցի ուսին համար իսկապէս նկատելի տարբերութիւն մը կը նշէ՞ր կատարուածը: Խոստումի, հեռանկարի բնոյթ կը կրէ՞ր առօրեայ ծանօթ պայմաններուն մէջ հազար դժուարութիւն դիմագրաւող բազմութիւններու համար:

Լեհ լրագրող մը նոր տարուան գիշերն իսկ փորձած է անմիջական պատասխաններ ունենալ այս կարգի հարցումներու. հարցումներ ուղղած է Կարմիր Հրապարակին վրայ Սմանորի ցնծութեան մէջ բաժակ բարձրացնող, պարող, երգող, կամ անկիւն մը ուտելիք վաճառող մարդոց: Առաջին խօսակիցը երիտասարդ գործի մարդ մըն է որ զբաղած է ձեռքի սուղնոց ուխաքի շիշը մեծ ումպերով պարպելու: «Գործատեղի»ն հաստատած է նոյն հրապարակին վրայ. կ'աշխատցնէ հինգ երիտասարդուհիներ որոնք Դումային շէնքին առջեւ կը ջանան յաճախորդներ գտնել որոնք կարող ըլլան ժամական 50 տոլար վճարելու...: Այդ գործարարը համոզում կը յայտնէ որ Ելցին քաղաքական մեծ դէմք էր. միայն Ստալին կը գերազանցէր զինքը: Լաւ ըրաւ որ չմնաց մինչեւ Յունիս, որովհետեւ տնտեսութիւնը շուտով պէտք է աշխուժացնել: Պուտին կրնայ ընել ատիկա: Պէտք է կարգ – կանոն հաստատել երկրին մէջ, սկսելով Չէչէնիայէն: Յետոյ ամէն բան կարգի կը մտնէ: Ի վերջոյ, Ռուսաստանի մէջ աւելի մեծ է միլիոնատէրներու թիւը, քան ԱՄՆ-ու: Պէտք է անոնց համար պայմաններ ստեղծել որպէսզի յաջողին:

Անդին անկիւն մը եօթանասուննոց կին մը կը ջանայ իր կողմէ պատրաստուած կաղամբի կերակուրը եւ պահածոներ ծախել: Անոր համար ոչ մէկ տարբերութիւն կայ Ելցինի ու Պուտինի միջեւ: Նոյն խումբին կը պատկանին բոլորն ալ. իրմէ յոյսի վերջին փշուրն իսկ խլած են: Երբ Ելցին ղեկավարութեան եկած է, ինք դրամատան մէջ երկու հազար ռուբլի ունէր, այսօր չոր հացը հազիւ կրնայ գնել: Ամառը կը մշակէ Մոսկուայի մօտակայ իր հողակտորը, վարունգ, լոլիկ ու այլ բանջարեղէններ կը հասցնէ, ձմեռը Կարմիր Հրապարակին վրայ ծախելու համար: Կ'ըսէ թէ ինք անգամ չուտեր անոնցմէ, շատ սուղ են:

Քիչ մը անդին արուեստի պատմութեան մասնագէտ կին մը Ելցինի ընթացքը կ'արժեւորէ, ըսելով որ հրաժարականը ժողովրդական կամքը արհամարհելու նոր ապացոյց էր: Ամէն մարդ գիտէր թէ Պուտին պիտի յաջորդէր իրեն, բայց կ'ակնկալէին իշխանութեան աւելի ժողովրդավարական փոխանցում մը, ընտրութեամբ, եւլն.: Անհամ նոր կատակ մըն էր ըրածը, ճիշդ այն պահուն երբ մարդ կ'ուզէր մոռնալ ամէն բան ու լաւ տրամադրութեամբ սկսիլ նոր հազարամեակը:

Քաղաքագործքէն երիտասարդ մը որ ապահովութեան կը հսկէ այդ փողոցներուն մէջ, կ'ըսէ թէ Ելցին շատ աւելի կանուխ պէտք է մեկնէր: Հիւանդ է, երկար ատենէ ի վեր ոչինչ կ'ըմբռնէ: Պուտինի պարագան ուրիշ է. երիտասարդ է ան, ուժական եւ լաւ դաստիարակութեան տէր: Ամէն բան պիտի փոխուի, ամէն բան աբրելաւուի:

ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԱԿԱՄԱՅ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ՄԸ

Հոկտեմբեր – Դեկտեմբեր ամիսներուն, Հարաւային Ամերիկայի երեք երկիրներ՝ Արժանթին, Ուրակուայ եւ Զիլի նախագահական ընտրութիւններ ունեցան: Արժանթինի մէջ փերոնական տասնամեայ կառավարութիւնը փակուեցաւ ընկերա – տնտեսական ուժեղ տագնապով, որուն յաջորդեց ընդդիմադիր՝ կեդրոն – ձախ դաշինքի մը ընտրութիւնը: Ուրուկուայի ձախակողմեան Լայն Ճակատը առաջին հանգրուանին յաղթեց (առաջին անգամ ըլլալով՝ երկրի պատմութեան մէջ), չհասնելով մեծամասնութեան, եւ երկրորդ հանգրուանին պարտուեցաւ 7 առ հարիւրի տարբերութեամբ: Զիլիի մէջ, աջակողմեան եւ ընկերվարական թեկնածուները փաստօրէն հաւասարեցան առաջին հանգրուանին, եւ երկրորդ հանգրուանի քուէարկութիւնը կը կայանայ Յունուար 16–ին:

Հոկտեմբեր 15–ին, Պուէնոս – Այրէսի «Գլարին» օրաթերթին մէջ, Սան Անտրէս Համալսարանի դասախօս, հայազգի քաղաքագէտ Խուան Թոքաթլեան ուշագրաւ յօդուած մը ստորագրած է՝ վերլուծելով շրջանի քաղաքական կեանքը այս քուէարկութիւններու նախօրեակին: Ան դիտել կու տայ, թէ «հասարակաց կարգ մը խնդիրներու շարքին (…) այս կարելի նախագահները եւ իրենց զօրակցող խումբերը պէտք է արժանահաւատ եւ արդիւնաւէտ կառավարելիութիւն (gobernability) մը հիւսեն»:

Այս խնդիրները, ըստ Թոքաթլեանի ցանկին, հետեւեալներն են.–

– Ժողովրդավարութեան ամրապնդումը
– Զարգացում՝ աշխատանքով ու եկամուտի աւելի հաւասար բաժանումով
– Ընկերային կապերու վերականգնումը
– Քաղաքացիական ապահովութիւն
– Հանրակարգային (institutionnel) թափանցիկութիւն
– Պետական եւ մասնաւոր զեղծարարութեան դէմ պայքար
– Միջազգային ինքնավար տեղադրում
– Շրջանային համարկումի պայմանագիրներու ամրապնդում

Այսինքն, շրջանի այսպէս կոչուած «ազատական» կառավարութիւններու վերջին տասնամեակի վարած քաղաքականութիւնը, որ ենթադրեց պետութեան որպէս այդպիսին չէզոքացումը եւ երկիրներու պետական համակարգի գրեթէ ամբողջական սեփականացումը՝ յանուն արդիականացումի, այդ երկիրները դրած է անկառավարելիութեան սահմանի եզրին, վերոյիշեալ «հասարակաց խնդիրներ»ու բացայայտումով:

«Այդ կառավարելիութեան հասնելու համար նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է որ ներկայ ոչ – ազատական ժողովրդավարութիւնները վերածուին ազատական վաւեր ժողովրդավարութիւններու: Ոչ – ազատական ժողովրդավարութիւն մը կը յատկանշուի պարբերական, մրցունակ եւ բազմակուսակցական ընտրութիւններով, թէեւ իրական պետութեան էական հիմնասիւները կը պակսին անոր, այսինքն, օրէնքի իրական տիրակալութիւնը, ազատութիւններու եւ էական իրաւունքներու արդիւնաւէտ պահպանումը, եւ իշխանութիւններու խիստ տարանջատումը»:

Այսինքն, «ազատ եւ արդար» ընտրութիւններու գոյութիւնը չի նշանակեր, որ ժողովրդավարութիւն կայ: Որքան ատեն որ չկան իրաւական էական խարիսխները, արդար օրէնքի բերած կարգ ու կանոնը, այդ ընտրութիւնները չեն յատկանշուիր քաղաքացիի իրական մասնակցութեան, այլ պարզապէս՝ «թող ամէն ինչ փոխուի, որպէսզի ոչինչ փոխուի»ի հոգեբանութեան մը դրսեւորումին: Երբ որ հետզհետէ խրամատ մը կը բացուի ու կը լայննայ ժողովուրդի եւ կառավարութեան միջեւ, կը նշանակէ, որ ընտրութիւնները ինքնանպատակ կը դառնան եւ կրնան օր մը վտանգաւոր հետեւանքներու յանգիլ: Եթէ ընտրուած կառավարութիւնը երկիրը կը թուի վարել ինքն իր համար, կըրնայ ծագիլ հարցը, թէ «ի՞նչ պէտք կայ ընտրութիւններու»: Ու այստեղէն հակաժողովրդավարական միջոցառումներու միայն մէկ քայլ կայ:

Եւ ինչո՞ւ Հարաւային Ամերիկայի ժողովրդավար պետութիւնները, որոնք 100 տարիէն աւելի է, որ մեծաւ մասամբ այդ աւանդութիւնը ստեղծած են – հոգ չէ թէ պետական հարուածներու, մենատիրութեան, արտաքին ճնշումներու եւ այլ խախտումներու անցանկալի մասնակցութեամբ – «ոչ – ազատական» ժողովրդավարութիւններ են:

Որովհետեւ «ենթարկուած են ուժեղ շահախնդրութիւններու, հանրային ամուր բարոյականութենէ զուրկ են եւ իշխանութեան բարձր կեդրոնացումէ կը տառապին: Նոյն ձեւով, այս ժողովրդավարութիւնները դեռ կը պահանջեն քաղաքական հարազատ հանրապետութիւն մը, օրէնքի հետ քաղաքացիական յաւելեալ յանձնառութեան մը կարիքը ունին եւ քաղաքացիներու կողմէ հանրային պաշտօնեաներու վերահսկողութեան գործօն մասնակցութեան պէտքը կը զգան»:

Նկատի պէտք է ունենալ, որ «ազատական» բառը կը գործածուի անհատին ազատութիւնը ապահովող վարչաձեւի մը համար, եւ համանուն գաղափարախօսականին հետ աղերս չունի:

Այս «նոր կառավարելիութեան» պահանջը կը բխի տնտեսական իրադրութեան փոխակերպումէն: 1980–ականներու արտաքին պարտքի տագնապէն ետք, Լատին Ամերիկան՝ Մեքսիքոյէն դէպի Հարաւ, անցած է միջազգային տնտեսական մարմիններու վերահսկողութեան տակ, որոնք իրագործած են «ուղղափառ բնորդ» մը. պետական հաշիւները հաւասարակշռել, պակասորդը (déficit) նուազեցնել, որպէսզի պարտք ու տոկոս կարելի ըլլայ վճարել: Ամէն աւելորդ ծախք կը նուազեցուի, ներառեալ՝ հանրային կրթութեան, առողջութեան, եւ առ այդ՝ պետական մասնակցութիւնը տնտեսութեան մէջ կ'իջեցուի նուազագոյնի, եւ դռները կը բացուին մասնաւոր տնտեսութեան լայն ու անխափան մասնակցութեան: Մընացեալը «շուկայի օրէնքը» կը ղեկավարէ:

Ահաւասիկ նախադրեալները՝ «անգլօ–ամերիկեան դրամատիրութեան» բնորդին, աւելի ծանօթ՝ «վայրի դրամատիրութեան» անունով, որ կը հակադրուի ֆրանքօգերմանական բնորդին եւ կը ստեղծէ տասնեակ առկախ հարցեր, առաջինը՝ ընկերային վերելքի խափանումը: Ցանկը կարելի է երկարել.–

– Արդիւնաբեր աշխատատեղիի մնայուն ստեղծումը
– Ճարտարարուեստական երկարաժամկէտ քաղաքականութեան պահանջը
– Շահադիտական դրամագլուխի վերահսկողութիւնը
– Գիտական ու արհեստագիտական արդիականացում
– Կրթութեան բովանդակային բարելաւումը
– Ընկերային երկարատեւ ներդրում

Մէկ խօսքով, տեւական յարմարեցումի (ajustement) քաղաքականութիւնը, որ կը բխի միջազգային տնտեսական մարմիններու ուղղափառ ու երկրորդ կարծիք չընդունող հրահանգներէն – որոնք ո՛չ մէկ երկրի մէջ չեփորուած արդիւնքը տուած են–, ձախողութիւն մըն է եւ կործանումի կը տանի երկրի մը ընկերա – քաղաքական համակարգը: Արդարութիւն եւ ազատութիւն կը սկսին պարապ խօսք դառնալ, երբ երկրի մը արդիականացումը միայն կը սատարէ մենաշնորհեալ փոքրամասնութեան մը շահերուն:

Թոքաթլեան կը նշէ նաեւ իր դիտողութիւնները համաշխարհայնացումի մասին, և կը նշէ, թէ շրջանի երկիրները պէտք է որդեգրեն «հայեցողական եւ պաշտպանական կեցուածքի» փոխարէն՝ «գործօն եւ առաջարկող դիրքորոշում» մը: Ասիկա անհրաժեշտ է, որովհետեւ «այսօր որոշ միջազգային դրական երեւոյթներու ըստեղծագործ իւրացումը պէտք է համադրուի հետեւողական ընդդիմութեամբ՝ համաշխարհային հարցերու, որոնք երկրի մը վրայ անկասկած ժխտական ազդեցութիւն մը ունին»:

Այսինքն, երկիր մը չի կրնար այսօր սպասել, որ միջազգային կամ անդրազգային դրամագլուխի քանի մը ներկայացուցիչներ իր շահերը տնօրինեն, եւ առօք – փառօք անոնց հրահանգներուն ենթարկուի կամ յարմարի, առանց երբեք մտածելու անոնց առաջքը առնելու կամ սեփական քաղաքականութեամբ առաջնորդուելու: Այլեւս սեփական զարգացումի ձեւ չի մնար, երբ երկրի հարցերը դուրսէն կը տնօրինուին:

Քաղաքագէտը կ'աւելցնէ, որ կեդրոն – ձախ դաշինքները պատմականօրէն ունեցան այսօր գոյութիւն չունեցող կարգ մը յենարաններ իրենց յաջողութեան.

– Սեփական արդիւնաբերական ծրագիրով օժտուած ազգային քաղքենիութիւն մը
– Մեծ զօրաշարժի ենթարկուած ցած ու միջին լայն խաւեր
– Յարաբերաբար օժտուած եւ ուժեղ պետութիւն մը:
– Նորացած եւ յառաջդիմական այլընտրանքներու փորձը կարելի դարձնող միջազգային շրջապատ մը:

Սակայն, կը նշէ. – «(…) ծրագրային հետեւողականութիւնը, հանրային կարծիքի հանդէպ անկեղծութիւնը, առաջարկներու արդիւնաւէտութիւնը եւ որոշ առաջնահերթ բարեփոխումներու մէջ համարձակութիւնը կրնան դառնալ հիմքերը ծրագրի մը, որ զոնէ բաւարարէ ազգային մեծամասնութիւններու ակնկալութիւնները»: Եւ օրինակը կը բերէ Աւստրիոյ ընտրութիւններուն նորփաշական Հայտէրի յաջողութիւնը, որ նշան է, թէ «փոփոխութեան գլխաւոր խոստումները պէտք է գործադրուին նախքան որ քաղաքացիութիւնը յուսահատի եւ որեւէ այլընտրանքի դիմէ՝ յառաջդիմական դաշինքներու կողմէ պահպանողական քաղաքականութիւններու միօրինակ կրկնութեան դիմաց»:

Այսինքն, այսօր ազգային քաղքենիութիւնը մասամբ քայքայուած է՝ այդ դասակարգի դէմ կիրարկուած քաղաքականութեան հետեւանքով, մինչ ցած եւ միջին խաւերը այլեւս չունին զօրաշարժի իրենց հին ուժը, պետութիւնը «նահանջած» է իր պարտականութիւններէն, իսկ միջազգային իրադրութիւնը պարզապէս միայն ցարդ կիրարկուած ճանապարհը ցոյց կու տայ: Ուստի, ի՞նչ կը մնայ յառաջդիմական համարուող կամ ներկայ պահպանողական կարգ ու կանոնի դէմ պայքարող նորեկ կառավարութիւններու: Հետեւողական ըլլալ իրենց ծրագրին գործադրութեան մէջ, վստահութիւն ներշնչել հանրային կարծիքին, արդիւնաւէտ ու իրապաշտ առաջարկներ տալ եւ համարձակիլ՝ առաջնահերթ փոփոխութիւններ կատարել: Այլապէս, շատ շուտով ծայրայեղական լուծումներու զոհ կը դառնայ:

Եթէ ընթերցողը աչալուրջ հետեւեցաւ մէջբերումներուն եւ մեր նշմարներուն, պէտք չունի շատ խորաթափանց վերլուծումի, որպէսզի միաժամանակ տեսնէ, թէ ո՞ր աստիճան այս կացութիւնը կը նմանի Հայաստանի ներկայ իրադրութեան եւ թէ որքա՞ն պէտք է աշխատիլ, որպէսզի այդ կացութիւնը փոխուի՝ երկրի ու ժողովուրդի բացարձակ մեծամասնութեան ի նպաստ: Որպէսզի յետոյ չփնտռենք «անակնկալներու» առջեւ, թէ մարդիկ օր ցերեկով Ազգային Ժողով մտնեն՝ «ժողովրդի արիւնը ծծողներ» ահաբեկելու (կեղծ թէ անկեղծ համոզումով, ուրիշ հարց), եւ դեռ ալ՝ շատեր մտածեն, որ այդ ահաբեկումները արդար էին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԳԵՐՄԱՆ-ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ

DEUTSCH-ARMENISCHE GESELLSCHAFT

1914 - 1999

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

1913–ին Պէրլինի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակը պարզ էր՝ հետապնդել Հայ Դատը, ջանալով Հայերու կողմը շահիլ ոչ միայն գերմանական կառավարութիւնը, այլեւ գերման հանրային կարծիքը, մասնաւորապէս կառավարութեան վրայ զօրաւոր ազդեցութիւն ունեցող շրջանակները:

Գերման – Հայ կոմիտէի դերը Հայ Դատի լուծման մէջ, Դաշնակցութիւնը չափազանց կարեւոր, նոյնիսկ բախտորոշ կը նկատէր այն պատճառով որ Թուրքիան որեւէ պետութենէ աւելի ենթակայ էր Գերմանիոյ ազդեցութեան:

Ըստ Ռուբէն Դարբինեանին՝ «Եթէ կարողանայինք, հայ ժողովուրդին ի նպաստ տրամադրել Գերմանիան, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլայինք Հայ Դատին լուծումը կամ գէթ չէզոքացուցած, կասեցուցած կ'ըլլայինք այն չարիքները, զորս Թուրքիա կրնար հասցնել հայ ժողովուրդին»:

Պէրլինի մէջ եւս, հայկական կոմիտէն Տոքթոր Փաուլ Ռոհրբախի միջոցով կապ կը հաստատէ Տոքթոր Էրնըստ Եէքհի հետ որ Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարարութեան մնայուն քարտուղարն էր: Այդ օրերուն Ռուբէն Դարբինեան կը ծանօթանայ Տոքթոր Էրնըսթ Զոմէրին եւ Տոքթոր Լոհմանին՝ իր բնակարանին մէջ: Տոքթոր Է. Զոմէրը մաքուր հայերէն կը խօսէր, Խարբերդի գոլէճի փրոֆէսոր եղած էր քանի մը տարիներ եւ հոն ալ հայերէն սորված: Ան Պէրլինի մէջ հետեւեալը կը պատմէ Ռուբէն Դարբինեանին.

«Տոքթոր Լոհմանի հետ նոր վերադարձած ենք երկար եւ խիստ հետաքրքրական պտոյտէ մը, Թրքահայաստանի գաւառներուն մէջ: Ամէն տեղ պատեհութիւն ունեցանք ծանօթանալու նաեւ ձեր Հայ Յեղափոխական Դաշնակցական ընկերներուն: Թէեւ շատ ուշագրաւ եւ տպաւորիչ բաներ շատ տեսանք, բայց ամէնէն աւելի խորունկ կերպով տպաւորուեցանք մանաւանդ ձեր ղեկավար ընկերներէն, Արամէն, Իշխանէն, Սարգիսէն, Վռամեանէն, Տոքթոր Զաւրիեւէն եւ ուրիշներէն. անոնց զմայլելի զոհաբերող ոգիէն, անոնց պարզ, նահապետական կենցաղէն, անոնց անհաւատալի այլասիրութենէն եւ ինքնամոռացումէն:

«Տոքթոր Լոհման եւ ես մեր ճամբորդութենէն վերադարձանք այն համոզումով որ ոչ թէ մենք՝ եւրոպացի միսիոնարները, պէտք է Թուրքիա կամ Հայաստան երթանք քրիստոնէութիւն սորվեցնելու ձեր ժողովուրդին, այլ ձեր դաշնակցական գործիչները պէտք է գան Եւրոպա, իրենց կենդանի օրինակով իրական քրիստոնէութիւն սորվեցնելու մեր ժողովուրդին»:

Այդ օրերուն Պոլսէն Պէրլին եկած էր դաշնակցական գործիչ տոքթոր Յ. Զաւրիեան՝ ծանօթանալու համար Հայ – գերման կոմիտէի գործունէութեան եւ զեկուցում տալու Պէրլինի ընկերներուն, Պոլսոյ մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին: Շաբաթ մը վերջ, Տոքթոր Յ. Զաւրիեանը եւ Տոքթոր Ռուբէն Դարբինեանը կ'երթան Ֆրանքֆուրթ կամ Օտէր հանդիպելու Տոքթոր Զոմէրին եւ Տոքթոր Լոհմանին, որոնց միսիոնարական հաստատութիւնը (կեդրոն) տեղաւորուած էր բաւականին ընդարձակ կալուածի մը մէջ: Հոն հիմնած էին միսիոնարական դպրոց մը Մերձաւոր – Արեւելքի պատանիներու եւ երիտասարդներու համար: Տոքթոր Յ. Զաւրիեանը երկուքին ալ ծանօթացեր էր Թրքահայաստանի գաւառներուն մէջ անոնց կատարած պտոյտին

տեն եւ փոխադարձաբար շատ լաւ տպաւորուած էր անոնցմէ:

Ռուբէն Դարբինեան կը գրէ. «Երկարօրէն խօսեցանք մեզ հիւրընկալող այնքան համակրելի գերմանացի միսիոնարներուն հետ, ոչ միայն իրենց առաքելութեան, այլեւ Թրքահայաստանի ազատագրման մասին: Հաճոյքով տեսանք, որ անոնց տեսակէտները շատ ալ տարբեր չէին մերինէն: Անոնք խոստովանեցան, որ իրենց գլխաւոր նպատակը ոչ թէ կրօնական է, այլ մշակութային: Համաձայնեցան մեզի հետ, ծիծաղելի է քրիստոնեայ ազգերուն քրիստոնէութիւն քարոզել եւ որ ներելի չէ հայ լուսաւորչականները հեռացնել իրենց ազգային պատմական եկեղեցիէն:

«Մեզի համար միանգամայն պարզուեցաւ որ Տոքթոր Լոհման եւ իր գործակից գերմանացի միսիոնարները իրականին մէջ շահագրգռուած էին ոչ այնքան քրիստոնէութեան, որքան գերմանական մշակոյթի եւ քաղաքական ազդեցութեան տարածումով եւ անոնց համաքրիստոնէական քարոզչութիւնը յարմարագոյն վարագոյր մըն էր միայն իրենց զուտ գերմանական ազգային նպատակները հետապնդելու համար: Ուրախութեամբ համոզուեցանք մանաւորապէս, որ Տոքթոր Լոհման եւ իր միսիոնար գործակիցները մոլեռանդ գերմանացի ազգասէրներ ըլլալով հանդերձ, շատ բարձր գաղափար ունէին հայ ժողովուրդի մասին, ջերմօրէն ու անվերապահօրէն կը համակրէին մեր ազգային ազատագրական շարժման եւ կը ձգտէին հայութիւնը հաղորդակից ընել գերման փառապանծ մշակոյթին, այն յոյսով թէ հայ ժողովուրդը այդ կերպով պիտի դառնար Գերմանիոյ բարեկամն ու գործակիցը Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ»:

Փարիզի մէջ ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի միջոցով Հայ – գերման Կոմիտէն կապ կը պահէր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին պաշտօնական ներկայացուցիչ՝ Պօղոս Նուպար փաշայի առաքելութեան հետ: Հայ – գերման Կոմիտէի տրուած տեղեկութիւնները այնքա՛ն հետաքրքրած էին, որ Պօղոս Նուպար փաշան կ՚որոշէ շուտով Պէրլին երթալ եւ հոն մօտէն մասնակցիլ Հայ Դատի գործերուն: Քանի մը օրէն կը հասնի Պէրլին եւ անմիջապէս նշանաւոր ԱՏԼՈՆ պանդոկին մէջ կ՚ապահովէ փոքրիկ սենեակներէն հատ մը որպէսզի միշտ Հայ – գերման Կոմիտէի անդամները կարենան սեղանի մը շուրջ նստած՝ խորհրդակցիլ եւ ճաշել:

Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի նախագահութեամբ Կոմիտէն կ՚որոշէ օգտագործել Պօղոս Նուպար փաշայի ներկայութիւնը, Պէրլինի մէջ, Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարարին կամ անոր օգնականին հետ տեսակցութիւն մը ունենալու համար: Կոմիտէն կը դիմէ Տոքթոր Էրնըսթ Եէքհի որ ապահովէ տեսակցութիւն մը: Ան խորհուրդ կուտայ ոչ թէ Եակովին այլ անոր օգնական Տոքթոր Ցիմերմանը տեսնել, որովհետեւ վերջինս էր բուն իրեն, Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան իրական ղեկավարը: Կոմիտէն յարմար կը նկատէր որ Պօղոս Նուպար փաշային ընկերանայ Եոհաննէս Լեփսիուսը:

Գերման կառավարութիւնը Թրքահայ Դատով շահագրգռելու համար, Կոմիտէն անհրաժեշտ կը գտնէ որ Պօղոս Նուպար փաշան ըսէ Տոքթոր Ցիմերմանին թէ Թրքահայ ժողովուրդը երջանիկ պիտի ըլլար, եթէ Գերմանիա իր հովանաւորու– տակ առնէր զայն եւ Թուրքերուն վրայ պէտք եղած ճնշումը բանեցնէր, Թրքահայ գաւառներուն ինքնավարութիւն տալու համար: Նախատեսելով որ Տոքթոր Ցիմերման կրնար հետաքրքրուիլ Թրքահայաստանի հայ բնակչութեան քանակով, Պէրլինի Կոմիտէն Պօղոս Նուպար փաշային կը յանձնէ Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանէն նոր ստացած վիճակագրական թիւերը, որոնք կազմուած էին նոյն պատրիարքարանի մէջ դաշնակցական ընկերներու աջակցութեամբ:

Տոքթոր Էրնըսթ Եէհքը, Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց նախարարութեան մնայուն քարտուղարը, որ ներկայ էր եղած Տոքթոր Ցիմերմանի եւ Պօղոս Նուպար փաշայի տեսակցութեան, հաղորդած էր Հայ – գերման Կոմիտէի անդամ Տոքթոր Փաուլ Ռոհրպախին, որ Տոքթոր Ցիմերմանը շատ գոհ մնացած էր Պօղոս Նուպար փաշայի հետ ունեցած տեսակցութենէն եւ համակրանքով լսած էր Պօղոս Նուպար փաշայի զեկուցումը Հայ Դատի մասին: Իսկ Տոքթոր Ցիմերման մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած եւ ըսած էր թէ գերմանական կառավարութիւնը շատ բարձր կարծիք ունէր հայ ժողովուրդին բացառիկ ընդունակութիւններու մասին, գիտէր թէ ան ջահակիրն է եւրոպական քաղաքակրթութեան Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ եւ վստահ է թէ ան կրնայ ըլլալ Գերմանիոյ լաւագոյն բարեկամը, ինչպէս եւ գերման լեզուին ու մշակոյթին տարածողը:

Երկու պարագաներ սակայն, կը մտահոգէին գերման կառավարութիւնը, Հայկական Հարցին վերաբերմամբ, – աւելցուցած էր ան. – Ա) Այն է, որ Թրքահայաստանի գաւառները սահմանակից են Ռուսաստանի: Բ) Հայերուն թիւը այդ գաւառներուն մէջ մեծ չէ: Պօղոս Նուպար փաշա այն ատեն յանձնած է Տոքթոր Ցիմերմանին Պոլսոյ պատրիարքարանին մէջ կազմուած վիճակագրութիւնը, Հայերու եւ միւս ազգութիւններու մասին Թրքահայաստանի գաւառներուն մէջ: Այդ վիճակագրութիւնը Հայերուս համար շատ աւելի նպաստաւոր էր, քան գերման կառավարութեան թրքական աղբիւրներէ ստացածը:

Տոքթոր Ցիմերմանի երկրորդ դիտողութիւնը Պօղոս Նուպար փաշան չէր ժխտած, որ Հայերը ընդհանուր առմամբ ռուսասէր են, որովհետեւ Ռուսաստանը օգնութիւն կը խոստանայ: Եթէ Գերմանիա ստանձնէ հայ ժողովուրդին հովանաւորութիւնը, Թուրքիոյ եւ մանաւորապէս Թրքահայաստանի մէջ եւ Գերմանիոյ օգնութեամբ Հայերը ինքնավարութիւն ու ապահովութիւն ստանան, մոլեռանդ գերմանասէրներ պիտի դառնան, անկասկած:

Պէրլինի մէջ, 1914 Մարտի երկրորդ կէսին գումարուած է խորհուրդը, (Հ. Յ. Դաշնակցութեան խորհուրդը կը կազմէին Արեւելեան Բիւրօն, Արեւմտեան Բիւրօն, Հայաստանի Բիւրօն եւ Ամերիկայի Կ.Կ–ի ներկայացուցիչները): Այդ մասին կը վկայեն գոնէ Օխրանայի գաղտնի տեղեկագրերը (Ցարական Ռուսիոյ գաղտնի ոստիկանական արխիւը): Ըստ այս տեղեկագրերուն, մասնակցած են Աւետիս Ահարոնեան, Տոքթոր Մինաս Մուրատեան (պէրլինաբնակ) Արեւելեան Բիւրոյէն, Արմէն Գարօ եւ Խեչօ (դաշնակցական Խեչօ?) Հայաստանի Բիւրոյէն եւ Մ. Վարանդեան՝ Արեւմտեան Բիւրոյի կողմէ (կուտանք ամենայն վերապահութեամբ):

Այլ տեղ՝ կը յիշատակուին անունները Սարգիս Արարատեանի («Դրօշակ»ի կողմէ?), Լիպարիտ Նազարեանցի (Պէրլինի Հ.Յ.Դ. Կոմիտէին կողմէ?), այդ օրերուն Պէրլին ապրող Արտաշէս Ջիլինգարեանի (Ռուբէն Դարբինեան) եւ այլն: Խորհուրդը կը քննէ երեք բիւրոներու աշխատանքի ծրագրերը, կը զբաղի 8–րդ Ընդհանուր Ժողովին նախապատրաստութեամբ, Պէրլինի «Հայկական Կոմիտէ»ի աշխատանքներուն ծանօթութեամբ, եւ ի մասնաւորի գործերով:

Պէրլինի Հայ Կոմիտէի հրաւէրով Ժընեւէն Պէրլին կուգայ դաշնակցական գրող Աւետիք Իսահակեան, «Մեսրոպ» պարբերականի խմբագրութեան քարտուղարութիւնը ստանձնելու եւ միաժամանակ թերթին հայերէն մասին սրբագրութիւնները կատարելու համար:

Գրիգորիս վարդապետ Պալաքեան ալ կարճ ժամանակուան մը համար Պէրլին կ՚ապրէր: Առաջին պատերազմը չսկսած, Պէրլինի մէջ կ՚ապրէին թիւով շատ քիչ Հայեր որոնք եկած էին Թուրքիայէն – Էտիրնէէն եւ ծխախոտի գործով կը զբաղէին. Նաեւ քանի մը ուսանողներ:

Ըստ Ռ. Դարբինեանին, նախքան գերմանացի անդամները ժողովի հրաւիրելը, մենք՝ Հայերս հաւաքուեցանք եւ մեր ընելիքը որոշեցինք: Ապա միայն ունեցանք խառն ժողով մը մեր գերմանացի բարեկամներուն հետ:

Հայ – գերման ընկերութեան հրաւէրին մէջ հետեւեալը կը կարդանք:

«Մենք ստորագրեալներս կը կազմակերպենք «Հայ – գերման ընկերութիւնը», որ երկու ազգերու փոխադարձ շփման եւ մշակութային մերձեցման զօրաւոր խթան մը պիտի ըլլայ: «Հայ – գերման ընկերութիւնը» ունենալով գերազանցապէս մշակութային բնոյթ, իր նպատակները արդիւնաւոր եւ անարգել հետապնդելու համար կը դրուի քաղաքական տեսակէտով չէզոք գետնի մը վրայ, ուր կարող են համախմբուիլ ամէն դասակարգի, դաւանանքի եւ ուղղութեան պատկանող տարրեր ու անհատներ:

«Հայ – գերման ընկերութիւնը ոչ միայն չունի քաղաքական տարամերժ հակումներ, այլ ընդհակառակն կոչուած է կենսագործ օրինակ մը դառնալու նոյնանման այլ միութեանց գոյացման, նաեւ մշակութային, միւս երկիրներուն մէջ, հայ – ռուս, հայ – ֆրանսական, հայ – անգլիական եւ հայ – իտալական նոյնանպատակ ընկերութիւններու կազմակերպ գործունէութիւնը պիտի լրացնէ միայն այն աշխատանքը, զոր պիտի կատարէ «Հայ – գերման ընկերութիւն»ը:

Որովհետեւ այսպէս բազմակողմանի շփման միջոցով է որ հայութիւնը պիտի կարենայ գտնել եւ հարթել իր առաջ արագ զարգացման ուղին: «Հայ – գերման ընկերութեան» նպատակները կ՚ամփոփուին հետեւեալ կէտերուն մէջ.

Ա. – Տարածել հայ ժողովուրդի մասին արդար եւ անաչառ գնահատանք Գերմանիոյ մէջ եւ գերմանացի ժողովուրդին մասին՝ Հայոց մէջ:

Բ. – Միջնորդել հիմնական ծանօթութիւն տալու հայ ժողովուրդի ստեղծագործութեանց մասին համաշխարհային մշակոյթին մէջ եւ գերմանացի ժողովուրդի ձգտումներուն, հայ մշակոյթի զարգացման համար:

Գ. – Մշակել անձնական յարաբերութիւններ Գերմաններու եւ Հայերու միջեւ, մանաւանդ անոնց, որոնք Գերմանիա կ՚ուսանին:

Այս նպատակներու իրագործման համար հետեւեալ միջոցներ պիտի նկատի առնուին.

1. – Մատակարարել ճշգրիտ տեղեկութիւններ Հայաստանի վիճակի մասին, գերման մամուլին:

2. – Հրատարակել ամսագիր մը երկու լեզուներով, որ պիտի ներկայացնէ հայ մշակոյթը գերման հանրութեան եւ ճամբայ բանայ գերման մշակոյթին՝ դէպի Հայաստան:

3. – Թարգմանել արժէքաւոր հայ գրական գործեր գերմաներէնի եւ գերմաներէն գործեր, հայերէնի:

4. – Հիմնել գիտական հայկական գրադարան մը Գերմանիոյ մէջ՝ հայ լեզուի, մշակոյթի եւ պատմութեան ուսումնասիրութեան համար:

5. – Տարածել եւ դասաւանդել գերմաներէն լեզուն հայ դպրոցներուն մէջ:

6. – Հիմնել տեղեկատու բիւրօ մը Գերմանիոյ մէջ հայ ուսանողներուն համար եւ ստեղծել դիւրութիւններ որ անոնք ընդունուին գերմանացի ընտանիքներուն մէջ:

Հայ – գերման Կոմիտէի անդամներն էին ըստ առաջին կոչին, Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուս – Փոցտամ, Տոքթոր Մարկուարտ – Պէրլինի համալսարանի փրոֆէսէօր, Տոքթոր Ռադը – Մարպուրկի համալսարանի փրոֆէսէօր, Տոքթոր Փաուլ Ռոհրպախ – Պէրլին, Վերապատուելի Ըշթիր – Ալթն – Դէսաու, Տոքթոր Ռուբէն Դարբինեան – Պէրլին, Տոքթոր Ճէյմս Կրինֆիլտ – Պէրլին, Տոքթոր Հայրանեան – Պէրլին, Աւետիք Իսահակեան – Պէրլին, Տոքթոր Մ. Մուրատեան – Պէրլին, Տոքթոր Շահպազեան – Պէրլին:

Հայ – գերման Կոմիտէի կոչէն ետք 1914 Յունիս 16–ին Պէրլինի Թագաւորական Թանգարանի ազգագրութեան ճոխ սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ առաջին նիստը, ժողովը կ՚որոշէ հրատարակել «Մեսրոպ» անունով պարբերաթերթ մը հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով: Դժբախտաբար «Մեսրոպ»ի միայն առաջին թիւը լոյս տեսաւ (1914 Յուլիս – Օգոստոս), երբ երկրորդ թիւը պատրաստուելու վրայ էր, սկսաւ Առաջին Համաշխարհային պատերազմը, ուրեմն երկրորդ թիւը անտիպ կը մնայ Վիէննայի Մխիթարեաններուն մօտ:

Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի գրադարանին եւ արխիւին տնօրէն եւ Հալլէ քաղաքի համալսարանի աստուածաբանութեան դասախօս ու տեքան՝ փրոֆ. տոքթ. Հերման Կոյց ժամանակին կը գրէր. «19 – 20–րդ դարու հայ պատմութիւնը գրելը հնարաւոր չէ առանց Եոհաննէս Լեփսիուսի անունը յիշատակելու: Միւս կողմէ՝ անոր կենսագրութիւնը գրել, կը նշանակէ ցոլացնել Հայ ժողովուրդի պատմութեան ողբերգական մէկ դրուագին պատկերը»:

Այո՛ մենք՝ Հայերս ուր որ ըլլանք, երախտագիտութեամբ պիտի յիշենք մեր մեծ բարեկամին՝ Եոհաննէս Լեփսիուսի անունը: Ծնած էր 1858 Դեկտեմբեր 15–ին Պէրլինի մէջ, զաւակն էր գերմանացի անուանի եգիպտագէտ Պէրլինի համալսարանի դասախօս՝ Կարլ Ռիչարտ Լեփսիուսին: Եոհաննէս Լեփսիուս երեսուն տարի աշխատեցաւ Հայ Դատի համար, կեանքը ամբողջ նուիրած էր հայութեան, սրտի հիւանդութեան պատճառով 1926 Փետր. 23–ին մահացաւ Մերանօ քաղաքը, Իտալիա:

Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան երբ Ե. Լեփսիուսի մահուան լուրը լսեց, հետեւեալը գրեց: «Հայ ազգը իր զաւակներուն մէջ հանդէպ Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի երախտագիտութիւն պիտի արթնցնէ: Անոր յիշատակը հայ ազգին մէջ միշտ կենդանի պիտի մնայ, որովհետեւ ան Հայ ազգը խորունկ կերպով կը սիրէր եւ անոր ծառայելու համար իր ամբողջ բարոյական եւ ֆիզիքական զօրութիւնը ի սպաս դրաւ»:

Աղբիւրներ. –

1. – Ռուբէն Դարբինեան յուշեր «Կեանքիս գրքէն» (Հայրենիք ամսագիր), Պոսթըն, 1959 Մայիս – Յունիս – Յուլիս:

2. – Հրանդ Բաստրմաճեան «Հայոց պատմութիւն» Բ. հատոր, Անթիլիաս, 1958:

3. – Վահան Փափազեան «Իմ յուշերը» Բ. հատոր, Պէյրութ, 1952, եւ Գ. հատոր Գահիրէ, 1957:

4. – Հրաչ Տասնապետեան «Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպման կառոյցի հոլովոյթը» Պէյրութ, 1974:

5. – «Հայ–գերման Ընկերութեան» հրաւէրը, «Մշակ» օրաթերթ, Թիֆլիս, 1914 Յուլիս 14:

6. – Համօ Պետրոսեան «Հայերը Գերմանիոյ մէջ» «Նաւասարդ» ամսագիր, Թիւ 110, 1991, Լոս – Անճըլըս:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գերմանիա, Դեկտեմբեր 1999

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

1998–ի ընթացքին իրենց արհեստը գործադրելու «մեղք»ով սպաննուած են երկու լրագրողներ. երեք պարագաներ ալ քննութեան նիւթ են: Օրաթերթի մը աշխատակիցն ալ բարձր մակարդակով դաւաճանութեամբ ամբաստանուած է հետաքրքրուած ըլլալով հիւլէական ապականումով ու հսկողութեան տակ առնըւած: Մամուլի ազատութիւնը երկրին մէջ անմերժելի իրականութիւն նկատուելով հանդերձ, զայն կիրարկողներու համար աւելի քան երբեք վտանգաւոր դարձած է: Նոյն տարուան Դեկտեմբերին երեսփոխանուհի Գ. Ստարովոյտովայի սպանութիւնը փաստ կը նկատուի թէ որքան դիւրաբեկ է ժողովրդավարական հոլովոյթը:

Կացութիւնը աւելի սարսափելի է կարգ մը ինքնավար մարզերու մէջ, ինչպէս Թաթարստան, Քալմուքիա, եւլն., ուր լրագրողներու սպանութիւններ միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը չեն իսկ գրաւեր: Չէչէնիան մէկն էր այդ շրջաններէն ուր լրագրողներ այլեւս չեն երթար, վախնալով իրենց կեանքի ապահովութեան համար:

Հակասականը այն է որ մէկ կողմէն մինչ Խորհրդարանը վաւերացուցած է մարդկային իրաւունքներու եւրոպական համաձայնագիրը, ռուս իշխանութիւնները գրեթէ ոչինչ ըրած են լրագրողներու ապահովութիւնը երաշխաւորելու: Մինչդեռ մեծամեծ միջոցներ կիրարկած են լրասփիւռներու, յատկապէս հեռատեսիլին վրայ հակակշիռ հաստատելու համար: Եւ ըսել որ լրագրողի աշխատանքը հեռու է նիւթական ապահովութիւն ալ բերելէ. ռուս լրագրողներու 60%–ը 50 տոլար կը շահի ամիսը. շատ թերթեր իրենց էջերը պակսեցուցած են ու բազմաթիւ լրագրողներու պաշտօնին վերջ տրուած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՄ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱԿ ՓՈՒՇ ԶԿԱՅ...

ԱԶԱՏ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

«Վան արեան», Երեւան 1999

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Գրիգոր Զօհրապ
(ա) ՀԱՑՈՒԱԾ ■
(բ) ՀԱՑՈՒԱԾ

Յակոբ Օշական
« ՓԱ՛ՌՔ ԱՍՏԸԾՈՅ » . . .

Կիրակի, փետրուար 29, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Le Docteur EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France
et
les membres
du Conseil d'Administration
vous convient à un

DINER

en l'honneur du
Dr HAGOP HAGOPIAN

le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid — 50, bd Victor Hugo — 06000 Nice

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER
au : 06 03 74 16 99

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Նորայր Իփէքճիի մահուան առթիւ:

Արտաշ Գարագաշ, Թորոս Տէտէեան, Արման Գարուն, Պետրոս Մարաշլը, Նոյէ Խօզթաշ 200–ական Ֆր., Խաչիկ Թօրթաշ 2000 Ֆր., Պարգեւ Տէտէեան 100 Ֆր., Արթիւր Գաբթանեան 200 Ֆր., Եդուարդ Ալթունթաշ 100 Ֆր., Ժագ Սարոյեան 150 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14 h 30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000

à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** - Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

Groupe Edouard Dériklian
«AIDE A LA JEUNESSE ARMENIENNE»

REPRESENTATION THEATRALE

ANPAN HOURINE — **NOR PEJICHGUE**

Samedi 22 Janvier à 20 heures précises

Tirage au sort du billet de
TOMBOLA : **week-end à VENISE**
à l'issue de la représentation!

M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE
Tél. : **04.91.50.15.09** / **04.42.58.33.67**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆը

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14.30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը _ Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14.30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն: Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը:

« ՅԱՌԱՋ »ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թի.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վար չութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18
MARDI
18 JANVIER
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.820 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.820

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՈՐ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարը բազմաթիւ առումներով անկիւնադարձ մը նշեց Հայաստանի ու նաեւ Արցախի ընթացքին մէջ· Երկու պետութիւններու համար ալ ճակատագրական դեր մը ունեցող ղեկավարներու ոչնչացումին հետ, փաստը սուեւ իշխանութեան խոցելի բնոյթին, բեկանեց այնքան զոհողութիւններով պահպանուած կայունութեան աւանդութիւնը: Ասոնցմէ թերեւս աւելի ծանրակշիռ է, սակայն այսօր, տեսնել թէ անկախութեան տասնամեակին առաջին անգամ երկիրը դէմ յանդիման կը գտնուի ոչ արտաքին թշնամիին:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան էջերէն շատ ծանօթ այս պատկերը այսօր ալ, Հոկտեմբեր 27-էն երեք ամիս ետք, կը շարունակէ իր սարսափին տակ պահել մեր իրականութիւնը: Եւ ամէնէն ափսոսալին այն է որ այդ պատկերը առաւելաբար կը յայտնուի կրակի առաջին գիծին վրայ, Ղարաբաղի մէջ: Ատոր նորագոյն փաստն էր ԼՂՀ կառավարութեան Յունուար 13-ի Յայտարարութիւնը («Յառաջ», Յունուար 15): Անոր առաջին ըսուածը այն էր որ խաղաղած չէ ներքաղաքական վիճակը· իսկ ատոր պատասխանատու կը նկատուին «նախկին պաշտոնատար անձինք», որոնք արատաւոր գործունէութեամբ վարկաբեկուած են, եւ այլն: Կառավարութիւնը իրեն համախոհ եւ նեցուկ ցոյց կու տայ պատերազմի վեթերանները ալ, վստահեցնելով որ ամէն միջոց ի գործ կը դրուի սադրանքները կասեցնելու, մեղաւորները պատժելու համար:

Դժուար չէ կռահել թէ կացութեան սրուելուն պատասխանատու ցոյց տրուած նախկինները պաշտպանութեան պաշտօնազրկուած նախկին նախարար ու բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի համախոհներն են: Արդէն բաւական միամտութիւն էր յուսալ որ զէնքն ու ներկայի ղեկավարութեան գլխաւոր դէմքերը՝ նախագահ Ա. Ղուկասեանն ու վարչապետ Ա. Դանիէլեանը հակադրող վտանգաւոր կացութիւնը շուտով պիտի բնականոն դառնար անոր պաշտօնազրկումով: Ս. Բաբայեան իրեն այսօր ուղղուած մեղադրանքներուն քով մեծ բարենիշի տէր է Ղարաբաղի պատերազմին մէջ կատարած կարեւոր դերով: Այնպէս որ իշխանութեան դիրքը զիջելու անոր անձին դժկամութեան քով, պէտք է ենթադրել զանգուածի մը համակրանքն ալ որ ուղղուած է սպարապետին, յաղթանակը տանելու գործին մէջ վաստակ ունեցողին: Այսքանը արդէն աւելի տրամաբանական կ'ընէր ծագած տագնապը մարելու համար անոր հետ իշխանութեան միւս թեւի գլխաւոր անուններուն ալ հրաժարումը, ինչպէս պահանջուեցաւ բանակին կողմէ, բայց չգործադրուեցաւ: Անշուշտ թէ նման կացութիւն յղի էր նոր բարդութիւններով, սակայն նաեւ ունէր աւելի հաստատուն, մնայուն լուծում տանելու կարելիութիւնը: Մինչդեռ, այսօր, խնդրոյ առարկայ Յայտարարութենէն յայտնի կը դառնայ թէ նոր խմորումներ սպասելի են այդ փափուկ, ամէն վտանգի բաց հողին վրայ: Յայտնի կը դառնայ նաեւ թէ իշխանութիւնը այնքան ալ ինքնավստահ չէ իր ուժին ու կը ջանայ հանրային կարծիք մը ձեւաւորել Ս. Բաբայեանի դէմ:

Այս տպաւորութիւնը նախ արդիւնք է այն անհանդստութեան որ կը յայտնուի «նախկին»ներու շրջաններ կատարած այցէն որ կ'ըսուի թէ համախոհներ գտնելու, զանոնք Երկրապահ կազմակերպութեան մէջ առնելու նպատակը կը հետապնդէ· անոնց կը վերագրուի իշխանութիւնը գրաւելու, իրենց կորսնցուցած դիրքերը վերագրաւելու նկրտումը: Մինչդեռ, միայն այսքանէն դատող մը պիտի չհասկնայ թէ դատապարտելի ի՛նչ կայ ատոր մէջ, երբ մանաւանդ Ս. Բաբայեան արդէն բացէ ի բաց յայտնած էր թէ ռազմականէն որոշած է քաղաքական դաշտ անցնիլ: Իր պաշտօնազրկումը արգելք մը կը դնէ՞ նման բանի: Ապահովաբար ոչ: Ուստի, դժուար է մեղադրանքի լար մը գտնել մէկուն համար որ քաղաքական գործունէութիւն կ'ուզէ տանիլ ու իշխանութեան կը ձգտի:

Հարցը բնականաբար այլ բնոյթ կ'առնէ եթէ Յայտարարութեամբ ըսուածէն պէտք է հասկնալ թէ «նախկին»ներու այցերը եւ յատկապէս համախոհներ գտնելու, անոնցմով «Երկրապահ»ի շարքերը լրացնելու մտանշումը կ'ակնարկէ իշխանութիւնը ուժի միջոցով ձեռք անցնելու մտադրութեան: Սակայն, այդ պարագային ալ Յայտարարութիւն մը նման դաւադրութեան հակադարձելու շատ անզօր ձեւ է:

Իշխանութեան ուժական դիրքը խնդրականացնող է ըսուածն ալ թէ «նախկին»ները, անոնց գործակիցները, աջակցութիւն չեն գտներ եւ թէ պատերազմի վեթերանները «Երկրապահ»ի ներկայի ղեկավարութենէն դժգոհ, կը նախընտրեն նոր կազմակերպութիւն ստեղծել, անով սատարել իշխանութեան: Եթէ իսկապէս ատիկա է իրականութիւնը, ոչ մտահոգուելու պատճառ կայ, ոչ ալ Յայտարարութիւն հրապարակելու: Ի՞նչ վտանգ կրնայ ներկայացնել բնակչութենէն զօրակցութիւն չգտնող խմբակ մը որմէ իրենց ճամբան անջատել կ'ուզեն նախկին գործակիցներ իսկ: Առանձնութեան ու հետեւաբար պարտութեան դատապարտուած չէ՞ր ան: Պարագայ մը որ նոյնպէս աւելորդ կը դարձնէ՛ նման Յայտարարութիւն:

Այսուհանդերձ, տրուած է ան, լրասփիւռներով ալ ցրուած հայութեան բոլոր կեդրոններուն: Պահ մը մոռնալով անգամ պարունակութենէն ներշնչուած վերոյիշեալ կէտերը, «երկրի ներքաղաքական իրադրությունը սրելու փորձեր»ուն շեշտումը բաւական է մտահոգ ըլլալու, վախցնող հեռանկարներ նշմարելու: Բաներ որոնք ղարաբաղեան ներկային մէջ ոչ մէկ պատճառ, իրաւունք պէտք է ունենան գոյութեան:

Մանաւանդ երբ մեր ձեռքերով մեր հողը փորելու օրինակներով լայնօրէն յագեցած պատմութիւն մը կը հետեւի մեր քայլերուն եւ սկսած էինք հաւատալ թէ հասած ենք վերջապէս այդ ախտէն փրկուելու հասունութեան:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 15/17)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Յունուար 13-ին Լոնտոնի եօրեայ այցէն վերադարձած է դրական տպաւորութիւններով: Ան ըսած է թէ Եւրոպական դրամատան հետ քննած են չորս հարցեր· անոր նախագահը գարնան կ'այցելէ Հայաստան, դրամատունը ստանձնած է աշնան Լոն-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՀԻՆ ԿԱՐԳԵՐԸ

Հիմա որ մարդկութիւնը ազատ շունչ կը քաշէ վերապրած ըլլալով երրորդ հազարամեակի մուտքին գուշակուած աւետաբանական թէ գիտական Յայտնութենական վախճանէն, պետութիւններ, քաղաքական կազմակերպութիւններ թէ հանրային դէմքեր վերադարձած են իրենց սիրելի զբաղումին, այն ինչ որ եղած էր նախորդ դարուն եւ կամ անցեալ բոլոր դարերուն, Պղատոնի Հանրապետութիւնէն առաջ թէ վերջ:

Յամի Տեառն 2000 թուականի առաջին օրերուն աշխարհի հզօրագոյն պետութիւնը եւ ճարտարարուեստականօրէն ամէնէն զարգացած երկրին ժողովուրդը կը գրաւէ եւ կը զբաղեցնէ աշխարհը գուպացի վեցամեայ մանչուկին ճակատագիրով, որմէ կախեալ կը թուի ըլլալ արեւմտեան ժողովրդավարութեան ճակատագիրը եւ պատմական կարգերու երկրորդ փրկութիւնը՝ Խորհրդային կարգերու տապալումէն ասդին:

Մարդկային կատակերգութիւն մըն է որ կը պատկերուի իր ամէնէն տխուր գիծերով: Քաղաքական ոտնագնդակի մրցում մը՝ դրացի, այլ թշնամի երկու երկիրներու միջեւ, գնդակը ըլլալով անգիտակից Էլեան Կոնսալէս, Ֆլորիտայի բացերը նաւաբեկումէ հրաշքով փրկուած երախան, որուն մայրը եւ խորթ հայրը մնացեալ տասը ուրիշ փախստական Գուպացիներու հետ խեղդուած էին:

Հարցին պատկերազարդ երեսը ծանօթ է. ամերիկեան – մասնաւորաբար Ֆլորիտայի – կողմը ցոյցեր, դիմումներ, բողոքներ, երախան վերադարձնելու պարագային բարկաճայթ սպառնալիքներ Սպիտակ Տան ուղղութեամբ գուպայական տարագիր կազմակերպութիւններուն կողմէ, որոնց տասնեակ տարիներու գոյութեան իրաւունքի նշանաբանն է «Գուպայի ազատագրութիւնը համայնավար բռնապետութիւնէն», իսկ գործունէութեան զսպանակը՝ կոյր ատելութիւնը հանդէպ Ֆիտէլ Գասթրոյի: Իրենց կը միանան ամերիկեան նոյնպէս արմատական թեւի ներկայացուցիչներ, նահանգային թէ դաշնակցային կարգ մը քոնկրէսմէններ, որոնց պաշտօնին մէկ կարեւոր մասը կը թուի ըլլալ աշխատանքը Գասթրոյի տապալումին, առընթեր՝ իրենց աթոռին պահպանումին, շնորհիւ ամերիկացի Գուպացիներու քուէներուն: Պատկերին միւս երեսը կը գտնուի դիմացի կղզին՝ Գուպա, ուր նոյնպէս ժողովրդային ցոյցեր տեղի կ'ունենան պահանջելով տղեկին վերադարձը երկիր եւ իր հարազատ հօրը, որ կը պահանջէ իր որդին: Այս իրարանցումին մէջ Էլեան կ'ապրի հրաշապեղ, երանելի օրեր, առանց ըմբռնելու մէկ օրէն միւսը իր շուրջ տեղի ունեցած հրաշափոխութիւնը, – ան ջերմ գուրգուրանքին, տօթագին գորովին առարկան է տարագիր Գուպացիներուն, որոնք Էլեանի մէջ արդէն կը տեսնեն ապագայի ազատագրուած Գուպայի խորհրդանիշը: Ու խաղալիքներով կ'ողողուի երախան: Հաւանաբար Մերսէտէս եւ Քատիլլաք ինքնաշարժներ ալ ստանար եթէ իր տարիքը արտօնէր: Նուէրներու կ'ընկերանայ մանչուկին նորաբողբոջ ուղեղին ուղեղալուացքը ազատատենչերու որոշ դասակարգի մը կողմէ, որպէսզի դարուս այս առաջին հերոսը թօթովէ իր շուրջ ոստոստող եւ իր ամէն շարժումները լուսանկարող-պատկերահանող պզտիկ թէ մեծ մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ ջախջախիչ նախադասութիւնը – «Չեմ ուզեր երթալ»: Հա՞րկ է շեշտել թէ ան մեր դարասկիզբի ամէնէն շատ լուսանկարուած եւ մետիաներուն կողմէ հարցազրուած առաջին անձնաւորութիւնն է, երկրին նախագահական չորս գլխաւոր թեկնածուներուն կողքին:

Որպէսզի ամերիկեան պատկան իշխանութիւնները մանչուկը իր հօր վերադարձնելու որոշումը չգործադրեն, գտնուեցան նաեւ քոնկրէսմէններ, որոնք մտածեն պաշտօնական հրաւիրով յանձնախմբային ունկնդրութեան կանչել երախան, ի Ուաշինկթըն, անոր ազատ կամքին վկայութիւնը ստանալու համար, կամ Երուանդ Օտեանի նշանաւոր հերոսին հետեւողութեամբ, որ այս պարագային ի զօրու է՝... իբրեւ ազատ երկրի ազատ քաղաքացիներ, եւ ազատ խօսքի ու կարծիքի ուխտեալ պաշտպաններ, բացարձակ ազատութիւն տալով որ Էլեան Կոնսալէս իր մտածումները ազատօրէն ներկայացնէ: Կը խորհուի նաեւ որ Քոնկրէսը բացառիկ տնօրինումով մը քաղաքացիի օրինավիճակ տայ երախային: Ինչպէս կը տեսնուի, արեւմտեան Դեմոկրասին պարապ խօսք չէ:

Ամերիկեան մամուլին մէջ արմատական գրիչներ նաեւ մտահոգուած են երախային ճակատագրով, ու կը թուեն բոլոր ժխտական կողմերը վերադարձի պատահարի մը պարագային.– Էլեան Կոնսալէս պիտի վերադառնայ անբնական երկիր մը, դպրոցին մէջ պիտի ստանայ համայնավար դաստիարակութիւն, համալսարան պիտի ընդունուի եթէ բարեհաճոյ նկատուի, անկէ ետք մինչեւ 27 տարեկան պիտի ծառայէ բռնապետական երկրի մը բանակին մէջ, հոգեպէս պիտի խանգարուի հիմա որ տեսած է ժողովրդավարական կեանքի բարիքները եւ մարդկային գուրգուրանքը, պիտի ատէ իր մայրը եւ զայն նկատէ հայրենիքի թշնամի, մինչ ան իր կեանքը զոհեց ազատութեան ճամբուն վրայ: Ու դեռ՝ «Պոսթըն Կլոպ»ի մէջ ծայրայեղական հանրածանօթ սիւնակագիր մը, որուն գրութիւններէն միայն թոյն կը հոսի եւ որ օրն ի բուն «հակասեմական» ուրուականներ կը տեսնէ ամէն կողմ, կը գրէ թէ ինչպէ՞ս կարելի է ղրկել Էլեանը երկիր մը, ուր «ամէն ինչի տագնապը կայ, ըլլայ կաթէն մինչեւ դեղօրայք, ուր խիստ պարենաւորումի ենթակայ են օճառը եւ միսը, ուր կը պակսի ատամնաքսուկը եւ (գործողութեան պարագային) զգայազրկիչը»:

Այս մարդասիրական եւ ազատատենչական սրտայոյզ մթնոլորտին մէջ միակ մոռացութեան տրուածը բազմամիլիոն ամերիկեան չքաւոր ընտանիքներն են, որոնք զուրկ են առողջական ապահովագրութենէ, եւ որոնց փոքրիկները զրկուած են այն բոլոր բարիքներէն որոնք այսօր կը տեղան գուպացի մանչուկին շուրջ, սկսեալ թերեւս նոյնիսկ... ատամնաքսուկէ, որուն տեսակաւոր արտադրութիւնները կ'ողողեն շուկան:

Եւ որովհետեւ համայնավար փորձարկուած փրոփականտի մեքենան նոյնքան ազդու լծակներ ունի որքան դրամատիրական կարգերունը, Ֆիտէլ Գասթրօ պէտք է որ Գուպա հրաւիրէ տասնեակ մը ամերիկացի այդ չքաւոր եւ յաճախ միայնակ ծնող ունեցող մանուկներէն, ու զանոնք շլացնէ այն բոլոր շռայլանքով որ համայնավար վարչամեքենան գիտէ պարգեւել անհրաժեշտ առիթներուն, եւ որոնց լաւատեղեակ են արտասահմանի ձախակողմեան այն տարրերը, որոնք ժամանակին հիւրերը եղած են Մոսկուայի եւ կամ Երեւանի: Հիւրեր՝ որոնք տեսած են որ հրաւէրները կրկնուին ամէն երկու կամ երեք տարին...:

Իսկ Գուպայի մէջ, ամերիկացի մանուկներուն ամէնէն «համոզուած»ներուն յայտարարել տալ թէ՝ իրենք չեն ուզեր Ամերիկա վերադառնալ, անշուշտ միշտ... իբրեւ ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան պայմաններու մէջ ապրող ազատ քաղաքացիներ, եւ ազատ խօսքի ու կարծիքի ուխտեալ..., եւ այլն:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ՝ ԴՐՍԵՑԻԻ ԱՉՔՈՎ

Նոր տարուան վերամուտի առաջին օրերուն հնարաւորութիւնը ունեցայ այցելելու Փարիզի շրջանի երեք ամէնօրեայ վարժարանները՝ Ռէնսիի Դպրոցասէրը, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպը եւ Իսի – Լէ Մուլինոյի Թարգմանչացը: Ասոնք ալ ունին իրենց ուրոյն յատկանիշները և մեծ ու պզտիկ հոգեր, որոնցմէ թելադրուած են հետեւեալ խորհրդածութիւնները:

Դպրոցասէրը հին արմատներ ունեցող հաստատութիւն է, որ 120 տարիէ ի վեր նուիրուած է դաստիարակչական աշխատանքի՝ Պոլիսէն մինչեւ Մարսէյլ ու Ռէնսի: Դպրոցը տպաւորիչ շէնք մըն է ընդարձակ բակի մը մէջ: Ան ունի զարգացումի բացայայտ հնարաւորութիւններ: Իմ այցելութեան օրը վարչութիւն եւ տնօրէնութիւն լծուած էին քանի մը օր առաջուան աւերիչ փոթորիկին վնասները դարմանելու աշխատանքին: Միաժամանակ տեղի կ'ունենային դասերը սովորական օրերուն եղածին պէս:

Տնօրէնուհին՝ Տիկին Գարակիւլեան, ուզած էր նաեւ օգտուիլ առիթէն եւ հայերէնի ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու խորհրդակցական հանդիպում մը կազմակերպել դասաւանդումի կերպին մասին: Խորհրդակցութեան մասնակցեցան չորս մանկավարժներ եւ ինքը՝ տնօրէնուհին: Զրոյցի հիմնական նիւթէն զատ խօսակցութեան առարկայ դարձան նաեւ երկլեզու դասաւանդութեան, դասագիրքի, համակարգումի հարցեր:

Ս. Մեսրոպը կը գործէ քսանամեակէ մը ի վեր Ալֆորվիլի Եկեղեցիին կից եւ անոր հովանիին տակ: Հոս գլխաւոր հարցը տեղի նեղութեան կը վերաբերի: Դպրոցը տեղաւորուած է 3 անջատ շէնքերու մէջ, որոնցմէ մէկը դպրոցական յարմարութիւններէ զուրկ բնակարան մըն է, միւս երկուքն ալ՝ եկեղեցիի կողքին սեղմուած փոքրատարած կառոյցներ, որոնք նեղ կուգան նախակրթարանին ու մանկապարտէզին: Գոյութիւն ունին շինարարական ծրագիր մը եւ արդէն պատրաստ նախագիծ մը, բայց յայտնի չէ թէ երբ պիտի իրականութիւն դառնան անոնք:

Թէեւ յատուկ կերպով չխօսուեցաւ այդ հարցի մասին, բայց կարծես անբաւարարութիւն կայ հայերէն լեզուի ուսուցիչներու: Կան հայերէնի երկու դասատուներ, որոնց վրայ կ'աւելնայ նաեւ տնօրէնուհին: Ան, մէկ շէնքէն միւս շէնքը իր վազվզուքին եւ վարչական աշխատանքներուն կողքին, կը զբաղի նաեւ հայերէնի դասաւանդութեամբ: Այցելութեան օրը դասարան մը քերականութեան գրաւոր աշխատանք կ'ընէր գրատախտակին վրայ գրուած թելադրանքներու օգնութեամբ, «որովհետեւ աշխատանքի տետրակները տակաւին չեն հասած Պէյրութէն»:

Թարգմանչացը նորահաստատ եւ նորակառոյց դպրոց է: Ունի երեք յարկանի շէնք մը լուսաւոր դասարաններով եւ օգտագործելի տարածութիւններով: Գործող քանի մը կարգ միայն կայ, որովհետեւ դպրոցը աճումի ընթացքի մէջ է՝ տարին մէկ դասարանի հաշուով: Ըստ երեւոյթին, գոյութիւն ունին անհասկացողութենէ ծնած դժուարութիւններ: Քանի մը հոգիէ բաղկացած անձնակազմը բոլորովին փոխուած է այս տարի:

Այցելութեան օրը վարչութիւն, տնօրէն եւ ուսուցչուհիներ լծուած էին Ամանորի հանդէսն ու հիւրասիրութիւնը յաջողցնելու աշխատանքին: Տնօրէնը՝ Պ. Ադամեան, ուսուցչուհիներու օգնութեամբ եւ աշակերտներու խանդավառ մասնակցութեամբ պատրաստած էր հանդէս մը, ուր արտասանութիւն, երգ, պար ու գաւեշտ իրարու կը յաջորդէին դպրոցական հանդէսներու յատուկ մտերիմ մթնոլորտի մէջ: Զգալի էր ծնողները – եւ անոնցմէ անդին՝ թաղեցիները – դրապէս տպաւորելու ճիգ մը՝ դպրոցին զարգացումը ապահովելու հասկնալի մտահոգութեամբ:

Ի՞նչ կարելի է ընել այս դպրոցներու դրական կողմերը շեշտելու, անպատեհութիւնները չեզոքացնելու եւ աշխատանքը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու համար: Շատ բան: Բայց գոհանանք արտայայտուած մտահոգութիւններուն արձագանգելով ու լուծումներ առաջարկելով: Կրնայ պատահիլ որ «հեռաւոր սուրբ»ի զօրութեան ժողովրդային հաւատալիքի պատճառով աւելի ազդու ըլլան անոնք քան տեղական թելադրանքները…

Առաջին կարեւոր առաջարկը կը վերաբերի հայերէնի դասատուներու համագումարի մը: Այս դպրոցներուն մէջ եւ անոնցմէ դուրս կան հայերէնի բազմաթիւ ուսուցիչներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը գործէ իր գիտցած ձեւով: Մեծապէս օգտակար կրնայ ըլլալ երկու – երեք օրերու վրայ տարածուած սեմինարական աշխատանք մը, որուն ընթացքին կարելի ըլլայ խօսիլ շրջանի դիմագրաւած հարցերուն մասին եւ բոլորին յարմարող լուծումներ գտնել անոնց:

Կարելի է որդեգրել նաեւ դասաւանդումի ընդհանուր կերպ մը, որ համապատասխան ըլլայ Ֆրանսայի եւ յատկապէս Փարիզի շրջանի պայմաններուն: Անհրաժեշտ չէ որ ամէն մարդ տառացիօրէն գործադրէ զայն, բայց լաւ կ'ըլլայ որ ներշնչուի անկէ եւ իր անձնական փորձառութենէն բխած մանրամասնութիւններով հարստացնէ զայն:

Այս համարկումը կարեւոր է յատկապէս միօրեայ վարժարաններու դասատուներուն համար: Անոնք արհեստավարժ ուսուցիչներ չեն անպայման, յաճախ հին մեթոտներով կ'աշխատին եւ արդիւնաւէտ գործունէութիւն չեն ունենար: Դասաւանդումի փորձուած կերպերու ծանօթացումը, կարծիքներու փոխանակումը, յարմար եզրակացութիւններու ձեւակերպումը անպայման որ օգտակար կ'ըլլան անոնց եւ լաւ արդիւնքներ կ'ապահովեն անոնց աշխատանքին:

Նման համագումարի մը կազմակերպումը կրնայ ստանձնել Ազգային Իշխանութիւնը, մշակութային որեւէ մարմին կամ որեւէ դպրոց: Կարեւորը անոր պատրաստութիւնն է արհեստավարժ հիմերու վրայ եւ գործնական նպատակներով:

Արհեստավարժ մօտեցումին կրնան նպաստել հաստատութիւններ եւ անհատներ, որոնք մանկավարժական ու լեզուագիտական կոչում ունին եւ փորձառութիւն: ԻՆԱԼՔՕ-ի հայկական բաժինը, օրինակ, «Խաչեր Գալուստեան» Մանկավարժական Կեդրոնը եւ անոնց մասնագէտ դասախօսները, ինչպէս նաեւ Ց. Քիւրքճեանի եւ Ռ. Տէր – Մերկերեանի նման անձեր:

Կարեւոր երկրորդ առաջարկը դասագիրքերու հարցին կը վերաբերի: Այսօր Ֆրանսայի դպրոցներուն մէջ կը գործածուին հայերէնի դասագիրքեր, որոնք, հակառակ իրենց առաւելութիւններուն, չեն պատշաճիր տեղական պայմաններուն: Զի բաւեր որ դասագիրք մը լաւ պատրաստուած ըլլայ, պէտք է նաեւ համապատասխան ըլլայ տեղի պահանջներուն: Անշուշտ Հայաստանը եւ հայութիւնը ներկայ պիտի ըլլան հոն, բայց նաեւ, Ֆրանսայի պարագային, Սէնի մասին խօսք պիտի ըլլայ եւ Ալպեաններուն, ֆրանսական բարքերուն եւ սովորութիւններուն:

Ֆրանսայի մէջ գործածուող հայերէնի դասագիրքը պէտք է ներշնչուի ֆրանսերէն լեզուի դասագիրքերէն: Բնականօրէն ու անխուսափելիօրէն կը գործադրենք արդէն կրթական պետական ծրագիրը, պէտք է գործածենք նաեւ հայերէնի դասագիրք մը, որ կը պատշաճի անոր տառին ու ոգիին:

Երրորդ առաջարկը կը բխի մեր վարժարաններու երկլեզու բնոյթէն: Ամէն տեղ Սփիւռքի մէջ եւ որոշ չափով Հայաստանի, մենք դատապարտուած ենք երկու, յաճախ նաեւ երեք լեզու սորվելու պայմաններու բերումով: Հայերէնի կողքին ստիպուած ենք գործածել հիւրընկալ երկրի լեզուն եւ սորվիլ միջազգային լեզու մը, անգլերէնը կամ ֆրանսերէնը, երբեմն նոյնիսկ երկուքը:

Այս կացութիւնը դասացուցակի ծանրաբեռնում կը ստեղծէ միշտ, յաճախ նաեւ՝ այլ դժուարութիւններ: Շատ մը դպրոցներու մէջ միաժամանակ կը սկսինք սորվեցնել երկու լեզու, բանաւոր ու գրաւոր, եւ ահաւոր ճնշումի կ'ենթարկենք պզտիկները: Անոնք կը յոգնին կանխահասօրէն ու անտեղի կերպով: Շատ լաւ կարելի է մէկ լեզուով գրել – կարդալ սորվեցնել եւ երկրորդ լեզուով միայն բերանացի աշխատանք կատարել՝ երգով, արտասանութեամբ, խօսակցութեամբ:

Յաջորդ տարին կարգը կուգայ երկրորդ լեզուի ընթերցումին ու գրութեան:

Հոս կը դրուի մայրենի լեզուի հարցը: Ֆրանսայի մէջ միշտ չէ որ մայրենի լեզուն առաջին լեզուն է պզտիկին: Շատ մը ընտանիքներու մէջ, անոնք զուտ հայ ըլլան թէ խառն, առաջին լեզուն ֆրանսերէնն է: Ան է մտերիմ գործածութեան լեզուն, որով կը կազմուին գաղափարները, որով կը հաշուեն, կ'աղօթեն, կը հայհոյեն, իրենք իրենց հետ կը խօսին մարդիկ:

Կարելի չէ անտեսել այս իրողութիւնը:

Փարիզի շրջանի հայկական վարժարաններու աշակերտութիւնը հայախօս է առհասարակ կամ թրքախօս: Ուրեմն կարելի է հայերէնով սկսիլ լեզուներու ուսուցումը եւ ֆրանսերէնին անցնիլ յաջորդ տարին: Բայց եթէ օր մը շրջուի կացութիւնը, պէտք չէ վարանիլ ֆրանսերէնով սկսելու եւ հայերէնով շարունակելու: Զուտ մանկավարժական հարց է սակայն, ոչ՝ ազգային: Մայրենի լեզուին առաջնութիւն տալու նպատակով պէտք չէ վտանգել նոյն այդ մայրենիին բարւոք դասաւանդումը, կարեւորը, ներկայ հանգրուանին, երկու այբուբեն միաժամանակ չսորվեցնելն է եւ ուսուցումի հերթականութիւնը յարգելը:

Վերջին առաջարկը կը վերաբերի ուսուցիչներու պատրաստութեան: Ներկայիս Փարիզի շրջանին մէջ գործող հայերէնի ուսուցիչներու մեծամասնութիւնը Մերձաւոր – Արեւելքէն եկած է եւ մասնագիտական պատրաստութիւն չունի անպայման: Այս կացութիւնը յաւերժական չէ. պէտք է մտածել նոր ու մասնագէտ ուժերու պատրաստութեան մասին:

Եւ կարելիութիւնները չեն պակսիր նման պատրաստութեան մը համար, Ֆրանսայի մէջ եւ Լիբանանի:

Ներկայիս «ԻՆԱԼՔՕ»ն հայերէնի լիսանս պատրաստելու հնարաւորութիւն կու տայ ուզողներուն: Կարելի է օգտուիլ այդ կարելիութենէն, հայերէնագիտական գիտելիքներ ապահովել եւ դպրոցներու մէջ աշխատելու իրաւունք, մանաւանդ որ հայերէնը իբրեւ կենդանի օտար լեզու ընդունուած է ֆրանսական պետութեան կողմէ եւ մաս կը կազմէ պաքալորեայի ծրագիրին:

Հայերէնի համալսարանական վկայական ունեցող թեկնածուները կրնան համաձայնութիւն կնքել հայկական դպրոցներու հետ եւ յատկապէս անոնց համար լրացնել իրենց մասնագիտական պատրաստութիւնը: Այս նպատակով կրնան փորձնական աշխատանք կատարել Լիբանանի մէջ՝ հետեւելով «Խաչեր Գալուստեան» Մանկավարժական Կեդրոնի մեթոտային դասընթացքին եւ սթաժ կատարելով հայկական վարժարաններու մէջ: Ի հարկին «Խաչեր Գալուստեան»ի պատասխանատուները այս դասընթացքը կրնան խտացած կերպով կազմակերպել նաեւ Փարիզի մէջ:

Փարիզի շրջանի հայկական դպրոցները շատ կողմերով կը յիշեցնեն ուրիշ երկիրներու հայկական վարժարանները: Նման առաւելութիւններ ունին եւ կրթական ու այլ նման հոգեր: Այլ, յատկապէս նիւթական, հոգերու մասին պէտք է մտածեն համապատասխան մարմիններ ու անձեր: Իմ հետաքրքրութեանս առարկան կրթական կալուածն է: Եւ բարի կամեցողութեամբ ու քիչ մը ճիգով կարելի է բարելաւել զայն: Վերի առաջարկները այս բարելաւումին նպաստելու կը ձգտին:

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ՝
«Խաչեր Գալուստեան» Կեդրոնի
Պէյրութ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

ԽՄԲ. – «Մարմարա», Դեկտեմբեր 23, 24 եւ 25-ի իր թիւերուն մէջ թարգմանաբար հրատարակած է «Ռատիքալ»ի աշխատակից՝ Ճէլալ Պաշլանկըճի յօդուածաշարքը Հայաստան եւ Արցախ կատարած իր այցելութեան առթիւ, խումբ մը թուրք լրագրողներու հետ: Ստորեւ՝ ամփոփ կերպով կը ներկայացնենք յատկանշական կէտերը:

Դեկտեմբերի կէսերուն, Հայաստան եւ Արցախ այցելած են խումբ մը Թուրք լրագրողներ, որոնցմէ մէկը՝ Ճէլալ Պաշլանկըճ իր տպաւորութիւնները հրատարակած է «Ռատիքալ»ի մէջ: Անոր ուշադրութիւնը գրաւած է որ Հայերու համար կան երեք անմոռանալի բաներ՝ ցեղասպանութիւնը, Ղարաբաղը եւ երկրաշարժը: Նկատած է որ ամէն քայլափոխի Ագրը (Արարատ) լեռը որքան կարեւոր է Հայերուն համար եւ թէ Հայերը ի՛նչ կարօտով կը նային այդ լերան հակառակ անոր որ ան կը գտնուի իրենց սահմաններէն դուրս: 11-րդ տարին ըլլալով հանդերձ, երկրաշարժը չէ մոռցուած եւ այդ օրը սուգի օր է երկրին մէջ: Կ'ըսէ թէ անոնք չեն մոռնար նաեւ 1915, Ապրիլ 24-ը եւ Ղարաբաղը: Երեւանի մէջ, մարդ ամէն վայրկեան կրնայ զգալ, կը գրէ Թուրք լրագրողը, արուեստի եւ մշակոյթի շունչը, մանաւանդ երբ այցելէ Մատենադարանը ու կը պատմէ նոյնիսկ Մշոյ Աւետարանին ոդիսականը:

Թուրք լրագրողը հանդիպումներ ունեցած է անցորդներու հետ եւ ինչպէս սիրելի սովորութիւն մըն է Թուրքերուն համար, Պաշլանկըճ ալ կ'անդրադառնայ թրքախօս Հայերու, շատերու կարօտին Թուրքիոյ հանդէպ եւայլն, եւայլն: Ներկայ կ'ըլլայ պետական պարախումբին մէկ ներկայացումին ու կը նշէ՝ «բեմադրուած պարերուն մէջ կարծես քիչ մը Կարս կայ, քիչ մը Էրզրում, քիչ մը Մուշ, քիչ մը Տիյարպէքիր եւ կարծես քիչ մըն ալ Ատրբէջան»:

«Ռատիքալ»ի աշխատակիցը տեսնուեր է Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շառոյեանի հետ որ յայտներ է թէ իրենք հարկ եղածին չափ չեն ճանչնար Թուրքիան, կը ճանչնան միայն հին գիրքերէ ու օգտակար են փոխադարձ երթեւեկները երկու երկիրներու միջեւ:

Լրագրողը կ'անդրադառնայ Թուրք գործարարներու դժուարութիւններուն Հայաստանի հետ աշխատելու համար եւ փողոցի մարդն ալ կը սպասէ որ Թուրքիոյ հետ սահմանը բացուի:

Ծիծեռնակաբերդ այցելութեան առթիւ, Պաշլանկըճ կ'ըսէ թէ լրագրողներ են եւ իրենց նպատակն է ընթերցողներուն պատմել թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Հայաստան, ուրեմն անպատեհութիւն չի տեսներ այդ այցելութեան մէջ: Այցելած են յուշարձանն ու թանգարանը ու կը խորհի որ պատմաբաններուն պէտք է ձգել հարցին ուսումնասիրութիւնը, անոնք պէտք է ըսեն թէ ցեղասպանութիւն գործուած է՞ թէ ոչ: Ինք կը նկարագրէ յուշարձանը, քովընտի 12 պատերը որոնք կը խորհրդանշեն տեղահանութիւն կատարուած 12 նահանգները: Թանգարանին տնօրէնը ըսեր է իրեն «կ'ուզեմ որ գիտնանք թէ մենք Թուրքերուն նկատմամբ ատելութիւն չունինք: 85 տարի առաջ կատարուած ցեղասպանութեան մը հաշիւը այսօրուան Թուրքերէն չենք կրնար պահանջել»: Թուրք լրագրողին համոզումն այն է որ ժողովուրդը հարց չունի Թուրքերուն հետ եւ երբ փողոցի մարդիկը կ'իմանային որ Թուրք են, երբեք ցեղասպանութեան հարցը չէին դներ իրենց առջեւ:

Լրագրողներու այցելութիւնը տեւած է 12 օր եւ յօդուածաշարքին վերջին մասին մէջ, Պաշլանկըճ կը խօսի նաեւ Ղարաբաղէն ստացած իր տպաւորութիւններուն մասին: Տեսնուած է Արտաքին նախարար՝ Ն. Մելքումեանի հետ որ բացատրութիւններ տուած է կացութեան մասին եւ շեշտած թէ բուն խօսակիցները պէտք է ըլլան Հայաստան, Արցախ եւ Ատրբէջան: Եթէ Ամերիկա կամ Ռուսաստան շատ ճնշում բանեցնեն, հարցը չի լուծուիր: Կ'ըսէ նաեւ թէ երբ 1988-ին անկախութեան շարժումները սկսած են, տեղւոյն Ազերիներն ալ համամիտ էին որ Ղարաբաղը Հայաստանի կցուի:

Փոթորիկէ մը մազապուրծ փրկուելէ վերջ կը հասնին, կրկին, Երեւան ու երբ Երեւանէն ալ կը բաժնուին, իրենց ետին կը թողուն բազմաթիւ բարեկամներ: Լրագրողը սապէս կը վերջացնէ.- «Ինչ որ ալ ըլլայ, հակառակ անցեալի մէջ ապրուած ի՛նչ ի՛նչ ժխտական դէպքերու, բոլորս ալ նոյն հողերուն զաւակներն ենք»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՑ ՄԷՋ ՄԱՐՍԷՅԼ

Յունուար 6–ին, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւս մեծ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Ծնունդը: Աստուածայայտնութեան եւ Մկրտութեան տօնին առթիւ պատարագը մատոյց՝ Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան, աընթերակայութեամբ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. և Զաւէն Վրդ.ի: Կոմիտասեան քառաձայն երգեցողութիւնը, հոգեմայլ մեկնաբանութեամբ կատարեց Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ելմաղեանի: Տարօն Եպիսկոպոս, քարոզէն առաջ կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի Ս. Ծննդեան Պատգամը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Պատարագը վերջ գտաւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութեամբ, որու կնքահայրութեան պարտականութիւնը ստանձնած էր՝ Պր. Հաթեմեան:

Յաւարտ պատարագին, Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Ծննդեան հանդիսաւոր տօնախմբութիւն, հրաւէրով Տարօն Եպիսկոպոսի եւ Եկեղեցւոյ վարչութեան: Հիւրասիրութեան ներկայ էին պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ժ. – Գ. Կոտէն, նահանգապետ, ընդհանուր խորհուրդի նախագահ, կուսակալութեան դահլիճի տնօրէն, թաղամասերու եւ արուարձաններու քաղաքապետներ եւ քաղաքապետարաններու կցորդ եւ խորհրդատուներ, զանազան երկիրներու դեսպաններ, Փանոփիէօ Արքեպիսկոպոս նաեւ քոյր եկեղեցիներու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց եկեղեցւոյ վարչականներէն՝ Միշէլ Կէվիկեան, արտասանելով Նոր Տարւոյ եւ Ս. Ծննդեան շնորհաւորականը եւ ապա խօսքը տուաւ Տարօն Եպիսկոպոսին:

Ան, նախ իր կարգին յայտնեց շնորհաւորական մաղթանքները յանուն Թեմին, Ազգային Խորհուրդի եւ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ յետոյ ակնարկ մը նետեց անցեալ տարուան վրայ, յիշատակեց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի կորուստը եւ ըսաւ. «Հայոց 132–րդ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի ընտրութիւնը կը զուգադիպէր Հայաստանի ապրած ճգնաժամին եւ անոր առաջին խօսքերը եղան ողբանք, բայց մաղթենք որ յաւելի պայազաներու մէջ ըսկըսած իր Կաթողիկոսութիւնը ըլլայ ներքին համերաշխութեան եւ Սփիւռքի հետ եղբայրականութիւնը ամրապնդուած շրջան մը»: Տարօն Եպիսկոպոս իր խօսքի ընթացքին ծանրութիւնը դրաւ – Ցեղասպանութեան ճանաչման – հարցին, ըսելով՝ «մէկ ու կէս տարի առաջուան Ազգային Ժողովի յուսալիր, միաձայն քուէարկութիւնը, այժմ փոխարինուած է ծերակուտականի անմեկնաբան լռութեամբ: Ամօթ կը զգամ յանուն Ֆրանսայի, որ եղած է մարդկային իրաւունքներու պաշտպանը ուրկէ ծագած են արդարութեան, ազատութեան գաղափարները, այսօր այդ նոյն երկիրը տարուած քաղաքական – տնտեսական խաղերով, կը թաքցնէ մէկ ու կէս միլիոն Հայ զոհերու յիշատակը...»:

Յաջորդաբար խօսք առնեցաւ՝ քաղաքապետարանի խորհրդական Պր. Ժիլպէր Քէրքէրեանի, 13 – 14–րդ թաղամասի քաղաքապետ՝ Պր. Կարօ Յովսէփեանի, հուսկ քաղաքապետ՝ Պր. Ժ. – Գ. Կոտէնի: Ինչպէս նախկինները, այս վերջինը, ինք եւս անդրադառնալով ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին ըսաւ. – «Համոզուած ըլլալով հանդերձ թէ՝ ոչ Հանրապետութեան նախագահը, եւ ոչ ալ կառավարութիւնը չեն փափաքիր այդ ճանաչումը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարուան Մայիս ամսուան մէջ անգամ մը եւս առաջարկը պիտի ներկայացնեմ Ծերակուտական Ժողովի: Քանի Հայ համայնքը կը բերէ իր գործօն մասնակցութիւնը քաղաքի բարելաւման, փոխադարձաբար ես ալ պարտք կը համարիմ ի գործ դնել իմ կարելիութիւններս»:

Ներկաները հիւրասիրուեցան Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

2000

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Հոլանտացի լրագրող մը որ 1993ին որպէս թղթակից եկած է Ֆրանսա, մեկնումին նախօրեակին հրատարակուած էջով մը ամփոփած է երկրին մէջ տեսանելի փոփոխութիւնները: Փարիզ հասած տարին տակաւին բնական էր մտածել ու գործել ֆրանսական ոճով: Երկիրը իր սահմաններուն մէջ կը փակէր պատմական քաղաքներու, անտառներու, գետերու, լեռներու եւ ծովերու հարստութիւն մը, գըրական կեանք, ճեպընթացներու ցանց եւ տակաւին գինին, խոհանոցը, ապրելու արուեստը:

Ֆրանսայի ամէնէն վարկ վայելող կըրթական հաստատութիւնները՝ «մեծ վարժարանները» վերապահուած էին ընտրանիի մը, ինչպէս՝ Գիյօմ Մեսիթէրանէի վարչութիւնը, հիւլէական ուժի արտադրակայանները: Այսօր շատ բան փոխուած է: 90–ական թուականներու սկիզբը ընթերիքի հրաւէրի մը ժամադրութիւնը յարգել ընդունուած սկզբունք էր, ներկայիս ճշդապահութիւնը պարտադիր բան մը չէ փարիզեան երեկոյթներուն համար: Ուշացողը առձեռն հեռաձայնով մեծ հանգստութեամբ կը տեղեկացնէ թէ կ'ուշանայ: Նոր սերունդը ամենայն դիւրութեամբ «դուք»ը փոխարինած է «դուն»ով: Ֆրանսական ընկերութիւնները միանալով ուրիշներու, կը բացուին աշխարհին: Նոյնիսկ թղթատարութեան, ելեկտրականութեան, երկաթուղիի հանրապետական ձեռնարկութիւնները տէր կը դառնան արտասահմանեան ստացուածքի:

Քաղաքական տեսակէտէ 1958–ի Տը Կոլեան սահմանադրութիւնը կ'ենթադրէ որ նախագահ եւ վարչապետ նոյն գոյնը ունենան: Աւանդական վարդապետութեամբ անկարելի բան էր ձախակողմեան ու աջակողմեան համակեցութիւն մը: Մինչդեռ բացառութիւնը կանոնի կարգ անցած է եւ Ժոսփէնի ձախակողմեան կառավարութեան գործնապաշտութիւնը ոչ մէկ ընդդիմութիւն կը գտնէ նախագահ Շիրաքի կողմէն: Այս տեսակէտով ալ Ֆրանսա սկսած է նմանիլ եւրոպական այլ երկիրներու. հոն եւս մեծ դէմքերու եւ մեծ արարքներու շրջանը փակուած է ու միասին աշխատելէ ուրիշ ելք չէ մնացած:

Դուրսէն դիտողին համար մեծ փոփոխութիւններու մարզ է նախապէս պետական ձեռնարկութիւններու – դրամատուն, մեծ հիմնարկներ – ինչպէս «Էռ Ֆրանս»ը, «Թէլէքոմ»ը, սեփականաշնորհումը:

Ամէն կողմ տեսանելի երեւոյթ է ամերիկանացումը: Ցատկապէս հարաւային մեծ քաղաքներու մէջ: Ինքնաշարժի արագ նորոգութեան վայրեր, առանց կառքէն իջնելու «ֆասթ – ֆուտ» ունենալու կարելիութիւն, գործածուած կառքերու շուկայ, հսկայական հանրախանութներ, եւ այլն: Ամէնէն աւելի յաջողութիւն գըտած տասը ֆիլմերէն հազիւ երկու – երեքը ֆրանսական են: Մաք Տոնալտը այդ շուկային տիրոյեանն է, 709 ճաշարաններով:

Կարելի չէ ըսել նաեւ թէ Ֆրանսա երէկուան նոյն կաթողիկէ երկիրն է: Ամուսնութիւնները միջին հաշուով 14 տարի կը տեւեն: Նախագահ Շիրաք ընդունած է թէ պետութիւնը մասամբ պատասխանատու է Վիշիի օրով կատարուած ժխտական արարքներուն. առիկա ըսել կուտայ որ երկիրը այլեւս վախ չունի անցեալի հայելիին նայելէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

«ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ»

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՍ–ԱՆՃԸԼԸՍ.– Մխիթարեան Հայագիտական դասընթացքներու ծիրէն ներս, Մարտ ամսուան սկիզբը պիտի սկսի նաեւ «Հայաստանի Քրիստոնէական Մշակոյթ»ին վերաբերեալ հարուստ դասախօսութիւններու շարքը (Ե. – ԺԶ. դարեր):

Այս դասախօսութիւնները ո՛չ միայն պիտի ընդգրկեն նիւթերու պատմական բաժինները, այլեւ պիտի վերլուծեն կրօնական, եկեղեցական ու հոգեւոր մշակոյթը, սեւեռումի ենթարկելով անոնց հիմնական նուաճումները եւ արժէքները, դերը եւ կարեւորութիւնը մեր կեանքէն ներս:

Կարելի չէ ուրանալ որ քրիստոնէական կրօնքը եւ Հայ Եկեղեցին, հոգեւոր հայրերով, ջահակիրներով եւ սպասարկուներով՝ հայ ոգիին եւ հայ մշակոյթին վրայ անառարկելի ազդեցութիւն եւ դեր ունեցած են:

Դասախօսութիւնները պիտի ընդգրկեն հետեւեալ նիւթերը. –

1) Հայ Եկեղեցին. Դիմագիծ, Պատմութիւն, Արժէք:

2) Հայ վանականութիւնը եւ վանքերը. Դիմագիծ, Պատմութիւն, Վկայութիւն:

3) Հայ կրօնական ճարտարապետութիւն. Գաղափարաբանութիւն, Կառոյց, Ոճ:

4) Հայ կրօնական գրականութիւն. Աստուածաբանութիւն, Դաւանաբանութիւն, Ծէս եւ Պաշտամունք, Հայրախօսութիւն, Շարականագրութիւն, Վարքագրութիւն, Ճառագրութիւն, Ջատագովութիւն, Բարոյախօսութիւն, Մեկնողական եւ Կանոնական գրականութիւն, Հոգեկանութիւն:

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի նշումը խնկական առիթ մը կը ստեղծէ ընդարձակ տեսողութեամբ ճանչնալու եւ լաւագոյնս գնահատելու հայ հոգեւոր եւ կրօնական մշակոյթին պատմութիւնը եւ անոր արժէքները:

Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան Կլէնտէյլի մէջ:

Մանրամասնութիւններու համար կապ հաստատել Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի գրասենեակին հետ. –

Հեռաձայն.– (818) 546 – 1967:

Հեռապատճէն.– (818) 548 – 1166:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Փարիզի Կաւօ սրահին մէջ (*), Յունուար 28–ին, ժամը 20.30–ին դաշնակի ունկնդրութիւն մը կուտայ Վարդան Մամիկոնեան: Յայտագրին վրայ տեղ գտած են Պէթհովէնի, Պրոկոֆիեւի, Տէպիւսիի եւ Ռաւէլի գործերը:

Վարդան Մամիկոնեան ծանօթ անուն մըն է ոչ միայն Ֆրանսայի արուեստի շրջանակներուն մէջ, այլեւ աշխարհի բազմաթիւ երկիրներու: Ծնած Երեւան 1970–ին, երաժշտական ուսումը կատարած է Մոսկուա եւ փայլուն կերպով աւարտած Չայքովսկի Երաժշտանոցը: 1990–ին, Սէն – Ժերմէն ան – Լէյի Իվոնն Լըֆէպիւր միջազգային մրցումին առաջին մրցանակը կը ստանայ, միաձայնութեամբ եւ 1992–ին ալ կրկին առաջին մրցանակը Մոնթէ – Գարլոյի «Ոսկէ Միւզիք Մասթէրս» 3–րդ մրցումին: Այդ թուականներէն վերջնապէս կը հաստատուի Ֆրանսա:

Բազմաթիւ նուագահանդէսներ տուած է սկսելով Նիւ – Եորքէն եւ Լոնտոնէն, ապա յաջորդաբար՝ Պէրլին, Միւնիխ, Լայփցիկ, մասնակցած է երաժշտական փառատօններու:

Յունուար 17–ին կը նուագէ Լիզպոն: Փարիզի Յունուար 28–ի նուագահանդէսէն ետք ալ, Փետրուար 17–ին Լայփցիկ կ'երթայ, Փետր. 22–ին՝ Մանհայմ: Ապրիլին եւ Մայիսին ալ Իտալիա եւ Սպանիա:

(*) 45, rue La Boëtie, 75008 Paris
Réservations:
01 49 53 05 07 / 01 42 29 10 24

ԴՈՂԴՈՒԹԷ ԴՈՂԴՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանն ու Սուրբ Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին չարչարանով ու աղօթքով, Դեկտեմբեր 31–ին, խաղաղաւէտ օր մը ապրած են: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են դահլիճը, ուր խօսք առնելով Մեսրոպ Պատրիարք յայտնած է այս առթիւ որ Շահան Արք. Սվաճեան կը նշանակուէր Պատրիարքական Փոխանորդ, Պատրիարքի բացակայութեան կամ վախճանման պարագային բնականօրէն Պատրիարքական Ընդհ. Փոխանորդի իրաւունքով եւ պարտականութեամբ մինչեւ տեղապահի մը ընտրութիւը Եկեղեցական համագումարին կողմէ: Պատրիարքական Աթոռի լուսարարապետ կը նշանակուէր Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեան, Թուրքիոյ բոլոր Հայ եկեղեցիներէն ներս ծխական տարութիւններուն, խորհրդակատարութիւններուն եւ հոգեւոր հանդիսութիւններուն հսկելու պարտականութեամբ:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի ճաշարահին մէջ, Դեկտեմբեր 29–ին, տեղի ունեցած է ամանորեայ աւանդական հաւաքոյթը, հիւանդանոցին մնայուն բնակիչներուն ի պատիւ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է նուագածու Վահան Յակոբեան, ապա խօսք առած է հոգաբարձութեան ատենադպիր՝ Գրիգոր Տէօշէմէճեան: Ան գնահատանքով արտայայտուած է Ս. Փրկիչ Մատրան նախկին հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Գույումճեանի մասին, նշելով որ ան տասը տարի հոգեկան սփոփանք պատճառած է հիւանդանոցի բնակիչներուն, իսկ հիմա պատրիարքին կարգադրութեամբ, պիտի ծառայէ այլ եկեղեցիի մը մէջ: Զինք կը փոխարինէ Եղիշէ Աբեղայ Ուչքունեան: Խօսք առնելով Արամ Եպիսկոպոս ծանրացած է մարդկային նկարագրի կարեւորութեան վրայ: Յանուն հոգաբարձութեան, ատենապետ՝ Փիլօ Աթան նուէրներ յանձնած է պատրիարքի գլխաւորութեամբ բոլոր հոգեւորականներուն: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք: Յիշած է որ դարասկիզբին գաղութը ունէր հազարաւոր դպրոցներ, եկեղեցիներ, տասնեակներով առաջնորդարաններ, իսկ այսօր այդ թիւը ողբալի կերպով նուազած է: Այսօր կան 16 դպրոցներ եւ ուրեմն 16 պիտաճէններ: Պէտք է այդ թիւն ալ զեղչուի, որպէսզի աւելի որակեալ ուսում եւ կրթութիւն ջամբուի տղոց, կեդրոնացեալ աշխատանքով:

ՊՈԼՍՈՅ «Մարմարա» օրաթերթը կը հաղորդէ որ Իգնա Սարըասլան անդամ ընտրուած է միջազգային «Փէն» գրական ակումբին: Յիշեալ կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1921–ին նոպէլեան գրական մրցանակի դափնեկիր Ճօն Կէլզըրթիի (1867 _ 1933) կողմէ: կողմէ: Ցարդ 91 երկիրներէ անդամներ ունի:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ լոյս տեսած են Ռոպէր Հատտէճեանի երկու նոր գիրքերը՝ «Երեւանեան յուշատետր» (1989) եւ «Յակոբ Պարոնեան վերադարձաւ» (1999):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Ինքնաթիռի սրահում միանում է բարձրախօսը.

– Խօսում է օդաչուն: Ուղեւորների մէջ բժիշկ կա՞յ:

Ուղեւորներից մէկը բարձրանում է տեղից ու մտնում օդաչուի խցիկը: Քիչ անց բարձրախօսը դարձեալ միանում է.

– Խօսում է բժիշկը: Ուղեւորների մէջ օդաչու կա՞յ...

Նոր Հայը հարցնում է քարտուղարուհուն.

– Միլիոնի մէջ քանի՞ զրօ կայ:

– Ինչքան յիշում եմ՝ վեց:

– Պարզ է: Ուրեմն երկու միլիոնի մէջ՝ տասներկու զրօ կայ:

Հարց Հայկական ռատիոյին.

– Ինչո՞ւ բանտում չեն սիրում «Եհովայի վկաներին»:

Պատասխան.

– Բանտում ընդհանրապէս ոչ մի վկայի չեն սիրում:

(Շար. Ա. էջէն)

տոն տեղի ունենալիք համահայկական գործարար համաժողովին կազմակերպութեան մէկ մասը, քննուած են «Հրազդան» ելեկտրակայանին, «Զուարթնոց» օդակայանին, «Հայկական Ալիւմինիումներ»ու բենտատարութեան առնչուած խնդիրներ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐԸ՝ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Յունուար 15-ին տեղի ունեցած համագումարին (որ առաջինն էր Ս. Բադալեանի մահէն ետք), կեդրոնի քարտուղար Լէոնիդ Ցակոբեան առաջադրած է կուսակցութեան Բ. քարտուղար Վլ. Դարբինեանի թեկնածութիւնը, որ միաձայն քուէարկութեամբ ընտրուած է կեդրոնի Ա. քարտուղար: Իսկ Բ. քարտուղար ընտրուած է Լէոնիդ Ցակոբեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլ Թիֆլիս կատարած այցին ընթացքին ծանրացած է Կովկասի մէջ կայուն խաղաղութիւն հաստատելու կարեւորութեան վրայ. առաջարկած է որ կազմուի «Կովկասի կայունութեան ուխտ» մը, երաշխաւորելու համար շրջանին ապահովութիւնն ու խաղաղութիւնը: Ան առանց անուն տալու, բայց բացայայտ կերպով Ռուսաստանի ակնարկելով ըսած է թէ Կովկասի վրայ ոչ ոք պէտք է իր ազդեցութիւնը տարածել ջանայ եւ թէ այդ շրջանի Հանրապետութիւնները պէտք է իրենք իրենց ուժերով ինքնաբաւ ըլլան: Տէմիրէլի այցը եւ Շըվարնածէի հետ հանդիպումը որուն գըլխաւոր նիւթը եղած է Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարին համար Թիֆլիսի յարուցած հարցերուն կարգաւորումը, յայտնի հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Մոսկուայի մօտ: Խողովակաշարին մասին Թիֆլիսի պատճառած հարցերը կը սպասուի որ վերջնապէս լուծուին Յունուար 21-ին Անգարայի մէջ ուր պիտի երթայ վրացական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորաբար խողովակաշարին իր երկրէն անցքին համար պահանջուած գինին մասին բանակցելու:

ԻՐԱՆԻ Արտաքին գործերու նախարար Խարազի Յունուար 16–17 Անգարա կը գտնուէր Թուրքեւիրայէլեան գործակցութեան հանդէպ իր երկրին անհանգըստութիւնը փոխանցելու համար Թուրք ղեկավարներու: Այցը կը զուգադիպի ժամանակի մը երբ Անգարա ալ վրդովուած կը յայտնէ քիւրտ ապստամբներու Իրանէն գտած զօրակցութեան առնչութեամբ: Այցին նախօրեակին Թուրքիոյ վարչապետը Թեհրանը ամբաստանած էր որ ապաստան կու տայ քիւրտ ապստամբներու: Իսկ Թեհրան մերժած էր այդ ամբաստանութիւնը:

ՉԻԼԻԻ նախագահ ընտրուեցաւ ընկերվարական Ռիքարտօ Լակոս, որ թեկնածուն էր իշխանութեան գլուխ գտնուող դեմոկրատ Համախմբումին, պարտութեան մատնելով աջի թեկնածուն: Լակոս, 61 տարեկան, նախկին հակառակորդ Փինոշէի, ձայներու 51,32%-ը ստացաւ, իսկ Լավին՝ 48,68%-ը: Առաջին շրջանին (Դեկտ. 12) գրեթէ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգած էին (47,96 եւ 47,52) եւ վախ կար որ պահպանողականները յաղթեն:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Յունուար 15ին, խորհրդաւոր պայմաններու տակ սպաննըւած է Զելյկօ Ռազնաթովիչ, 47 տարեկան, ծանօթ Արքան ծածկանունով, որ ամբաստանուած էր Լա Հէյի պատժական միջազգային ատեանին կողմէ մարդկութեան դէմ ոճիրի համար: Խրուաթիոյ եւ Պոսնիոյ հակամարտութեանց ատեն, ծանօթ էր որպէս ցեղային մաքրագործումի վարպետ մը: Իր քաղաքագործը՝ «վագրեր» մկրտուած, մեղադրուած է ջարդերու եւ վայրագութեանց համար: Ո՞վ սպաննած է Արքանը Պելկրատի ինթերքոնթինանթալ պանդոկին հոլին մէջ, յայտնի չէ: Շշուկներ կան, ոմանք կ'ըսեն թէ իր մահով Միլոսեւիչի դէմ կարեւոր վկայ մըն է որ կ'անհետանայ:

ՓԱՐԻԶԻ Սանթէի բանտին բժշկապետին՝ Վերոնիք Վասէօրի հատորը, որ լոյս կը տեսնէ այս օրերուն, հրապարակ չիջած իսկ մեծ իրարանցում ստեղծեց: Հատորին բովանդակութիւնը խիստ ամբաստանագիր մըն է բանտային դրութեան մասին, 1992-էն ցայսօր: Հեղինակը կը խօսի այն բոլոր թերիներուն մասին որ կան բանտէն ներս, մաքրութեան պակաս, հսկիչներու վերաբերում, սեռային հարցեր, թմրեցուցիչ եւլն., եւլն.: Բանտային տնօրէնութիւնը անմիջապէս հակազդած է, նախ առարկելով որ եօթը տարիներու երկայնքին զգալի բարելաւումներ կատարուած են և թէ Վասէօրի ըսածները այլեւս չեն համապատասխաներ ճշմարտութեան: Դուռներն ալ առաջին անգամ ըլլալով, բացուեցան լրագրողներու առջեւ որպէսզի հաստատեն: Լիպերասիոն իր խմբագրականով (Յունուար 17) կ'ընդունի որ գիրքը կրնայ քննադատութեան տեղի տալ, անկապ եւ ժամանակագրական դետնի վրայ անորոշ իր բնոյթով, բայց եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ որ Ֆրանսայի բանտային դըրութիւնը չի համապատասխաներ իրաւական ամէնէն հին եւ ամէնէն հարուստ երկիրներէն մէկուն պատկերին: Սանթէի բանտը 1236 բանտարկեալ կայ 1200 տեղի համար: 80-էն 90 հոգիի համար, ամէն մէկ յարկի վրայ 4 ջրցան (տուշ) կայ: Այս բանտը վերապահուած է կարճ պատիժ կրողներու եւ առժամեայ արգելափակումի ենթակայ եղողներու: Օտարները մեծամասնութիւն կը կազմեն, 61%-ի համեմատութեամբ: Յուլիս 1-ին, Ֆրանսայի մէջ 57918 բանտարկեալ կար 50014 տեղի համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գոնկրէսի հանրապետական բազմաթիւ անդամներ կը պահանջեն որ բացառիկ ձեւակերպութեամբ մը ամերիկեան հպատակութիւն շնորհուի զուպացի մանուկին՝ էլիանի, որպէսզի առաջքն առնուի Գուպա իր վերադարձին: Այդ ձեւով այլեւս կախում չունենար Գաղթի Գրասենեակէն որ կողմնակից է իր վերադարձին: Գուպա կը դատապարտէ այս նախաձեռնութիւնը, Սպիտակ Տունն ալ բացասական պատասխան տուած է:

ԱԼՖՈՆՍ ՊՈՒՏԱՐ մեռաւ 74 տարեկանին, սրտի տագնապէ: Դիմադրականի, բանտարկեալի իր անցեալին կցած էր գրագէտի իր հանգամանքը եւ այդ գետնին վրայ է, առաւելաբար, որ յաջողութիւն արձանագրած վիպասան մըն էր: Մեծ հիացող մըն էր Սելինի, կը գըրէր ժողովրդական լեզուով մը, ինք կը սիրէր ըսել երկլեզու եմ՝ ֆրանսերէն եւ արկօ:

ՔԱՐԻՒՂԻ ընկերութիւններու միջեւ հաշուեյարդարները սուր բնոյթ ստացան, երբ Լիպերասիոն (Յունուար 15) երեւան հանեց որ Շէլ «անգործածելի» նկատած էր էրիքա քարիւղանաւը եւ մերժած անով փոխադրել իր ապրանքը: Յունուար 17-ին, նոյն թերթը կը յայտնէր որ Պէ-Փէ եւ էքսոն ալ մերժած էին նոյն պատճառներով:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, Ք-Ֆորի (ՄԱԿ-ի պաշտպան ուժեր) ամերիկացի մէկ զինուորը ամբաստանուած է 12 տարու ալպանացի աղջկան մը սպանութեան համար, սեռային բռնաբարումէ ետք:

ՌՈԺԷ ՀԱՆԷՆ, ծանօթ դերասան եւ նաեւ ծանօթ որպէս քեռայրը ողբացեալ Ֆ. Միթերանի, յայտարարած է ԷՌ-Սէ-Ժի (հրեայ համայնքի ձայնասփիւռ) կայանէն որ Ժոսփէն իսկապէս արհամարհելի անձ մըն է եւ թէ ձեռքը չի սեղմեր, որովհետեւ երբ, Միթերան մահամերձ էր, ըսած է. «Պիտի նախընտրէի որ աւելի յստակ անցեալ մը ունենար: Հիմա հաշուեկշիռը պէտք է ընել եւ էջը դարձընել»:

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien «LA SOURCE» — Thollon les Mémises · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 23 Janvier à 11 heures
MESSE

L'Eucharistie sera célébrée à la Chapelle œcuménique de Genève avec les permanents du Cœ. La prédiction sera prononcée par ARAM Ier, Catholicos de la Grande Maison de Cilicie.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱՄՆ (-23) — ՀԱՅԱՍՏԱՆ
3 - 1

Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականը ամերիկեան իր վարժընթացի երկրորդ մրցումը խաղացած է Կիրակի, Յունուար 16-ին, Ռոզ Պաուլի (Գալիֆորնիա) մարզադաշտը, ընդդէմ ԱՄՆ-ու երիտասարդական (տարիքով 23-էն վար) հաւաքականին: Մրցումը վերջ գտած է 3 - 1 ի նպաստ Ամերիկացիներուն: Հայաստանի կէտը նշանակած է Տիգրան Պետրոսեանց:

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներուն շարքին, Վալանս իր դաշտին վրայ 0–0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիորի հետ: Դասաւորման գլուխն է միշտ Լիլ 54 կէտով եւ 20-րդ ու վերջին՝ Վալանս, 16 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Յունուար 16-ի արդիւնքներն են. –

Փարիզեան Շրջան
Վոլթէռ – ՀՄԸՄ Ֆրանս 0 – 1

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան
Ժիննաք – ՀՄԸՄ Արծիւ 0 – 1

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France

et

les membres
du Conseil d'Administration

vous convient à un

DINER

en l'honneur du
DR HAGOP HAGOPIAN

le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid —
50, bd Victor Hugo — 06000 NICE

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER

au : 06 03 74 16 99

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պանեչօ – Գաչանի Սխամանթօ գպրոցը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ Տիկին Հռիփսիմէ Պալըճեանի, մահացած Յունուար 1-ին, որ 29 տարի, մինչեւ 1985 նուիրեալ եւ սիրուած ուսուցչուհին եղաւ Սխամանթօ գպրոցին:

Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամները 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց անդամուհիներէն՝ Օր. Լիլեանի հօր՝ Եուրի Օկանճէսովի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը – Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն: Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը:

Groupe Edouard Dériklian
«AIDE A LA JEUNESSE ARMENIENNE»

REPRESENTATION THEATRALE
ANPAN NOR
HOURINE PEJICHGUE
Samedi 22 Janvier à 20 heures précises

Tirage au sort du billet de
TOMBOLA : **week-end à VENISE**
à l'issue de la représentation!

M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE
Tél. : 04.91.50.15.09 / 04.42.58.33.67

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19
MERCREDI
19 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.821 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.821

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՃԻՇԴ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒԱ՞Ծ Է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ը

Կովկասը հզօրներու մրցակցութեան բեմի մը վերածուած է կրկին: Քաղաքական ու տնտեսական շահերու կարեւոր հեռանկարներ հոն ազդեցութեան գօտիներու տիրանալու ջանքին մղած են երկու մեծերը: Կայ անշուշտ շրջանին աւանդական «տէր»ը Ռուսաստանը որ հակառակ՝ երեկուան ուժի դիրքէն շատ բան կորսնցուցած ըլլալուն, տրամադիր չէ քաշուելու եւ մանաւանդ ձեռնածալ դիտելու ԱՄՆ-ու, կամ անոր հաւատարիմ գործակիցներուն հոն թափանցումը: Կայ մանաւանդ այս վերջիններուն կազմած ճակատը որ գլխաւորաբար Ռուսաստանի տկարացումէն խթանուած, հետամուտ է հին նպատակներու իրագործումին, պահը յարմարագոյն նկատելով:

Այս մրցակցութեամբ եթէ Արեւմուտքը Չեչենիոյ մէջ ազատ ձգած է Մոսկուան ու մարդկային իրաւունքներու յարգանքի, ժողովրդավարութեան խրատականները կը խնայէ անոր, փոխարէնը կ'ակնկալէ անշուշտ որ իր կարգին ազատութիւնը ունենայ թափանցումի փորձեր ընելու գօտիէ մը ներս որ աւանդաբար Ռուսաստանի հովանաւորութեան ենթակայ կը նկատուէր: ԱՄՆ-ու գլխաւորութեամբ այդ փորձերը կարեւորագոյն դերակատարը կ'ընեն Թուրքիան, որպէս շրջանի կարեւորագոյն պետութիւն ու հաւատարիմ դաշնակից. մանաւանդ որ ինք ալ յատուկ շահեր ունի այդ անկիւնին մէջ, ուժերու նորովի ձեւաւորելի կէտին: Ունի քրտական հարցը, Բաքուի քարիւղին խողովակի բաժին ստանալու հեռանկարը, Իսրայէլի հետ ցանկալի գործակցութեան ընդլայնումի գործը եւ միջին ասիական թրքալեզու հանրապետութիւններուն հետ միասնութիւն մը իրականացնելու, զայն գլխաւորելու ձգտումը: Բնական է որ այս բոլորը նկատի առած, մասնակից ըլլայ օրինակ՝ Չեչենիոյ խնդրին հանդէպ Արեւմուտքին պահած լռութեան, հակառակ որ ծանօթ է թէ քողարկուած օժանդակութիւն կը բերէ չեչէն մարտիկներու, յարգելով այդ ընթացքով ուշադրութիւն չգրաւելու սկզբունքը:

Վերոնշեալ մրցակցութիւնը վերջին օրերուն յայտնի անցքերով աւելի ուշագրաւ դարձած է: Ատրպէյճանի նախագահին Անգարա այցը, ապա Ս. Տէմիրէլի Թիֆլիս մեկնումը, գլխաւորաբար բացատրուեցան Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին առընչուած կնճիռները հարթելու նպատակով: Անոր ապահովութիւնը երաշխաւորելու Վրաստանի վարանումը, ապա իր տարածքէն անցքին համար պահանջած փոխարժէքը, այնպէս կը թուի որ լուրջ խոչընդոտ համարուած են թէ՛ Բաքուի, թէ՛ Անգարայի կողմէ: Յատկապէս ԱՄՆ-ու համար փայփայելի այդ ծրագրին սպառնացող վտանգը բնական է որ գործի անցընէ Թուրքիոյ նախագահը:

Շրջանին մէջ ազդեցութիւն ծաւալելու ԱՄՆ-ու ձգտումը ուշագրաւ է որ վերջերս անուղղակի կերպով ընդգրկած է Հայաստանն ալ որ աւանդաբար Կովկասի մէջ Ռուսաստանի ամէնէն «հաւատարիմ» դաշնակիցը կը նկատուի. իսկ այսօր գործնապէս՝ միակ «հաւատարիմ»ը: Այլապէս, ի՞նչ յատուկ պատճառ կայ որ Հ. Ալիեւ անակնկալօրէն յայտնէ թէ այլեւս դէմ չեն Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացումին եւ թէ կը դադրին այդ բացումը Ղարաբաղի խնդրին լուծումով պայմանաւորելու իրենց նախկին ընթացքէն:

Ներկայացումի այս շրջանակին մէջ երեւութապէս մտահոգ ըլլալու պատճառ չերեւիր. թերեւս նոյնիսկ կարելի է գոհ ըլլալ դէպքերու առած ուղղութենէն. չէ՞ որ ծանօթ պայմաններով միշտ ալ Թուրքիոյ հետ բաց սահման ունենալու տրամադրութիւն կայ Երեւանի մէջ:

Սակայն, հարցը երեւութականէն քայլ մը անդին կը գտնուի. գոնէ հետաքրքրութեան մակարդակի վրայ: Ալիեւի յօժարութեամբ խնդրոյ առարկայ սահմանը բանալուն փոխարժէքը ի՞նչ պիտի ըլլայ Երեւանի համար: Ղարաբաղի խնդրին մէջ խաղաղ լուծումի մը յանգելու համար ամէն բանակցութենէ ետք կրկնուած «փոխադարձ զիջումներ»ու ընդունելի սահմանին մէջ կ'իյնա՞յ, պիտի իյնա՞յ այդ փոխարժէքը, թէ հայկական կողմը դժուար մերժումի մը ու փորձանաւոր համակերպումի մը միջեւ պիտի գտնուի: Մեկնելով այն սկզբունքէն որ քաղաքական բեմին վրայ մէկը միւսին միայն թունաւոր բաժակ մը կրնայ նուէր ընել, մտահոգուելու բաւարար տուեալներ ունի հարցումը:

Իսկ մտահոգութիւնը աւելի եւս կը շեշտուի Հայաստան – ԼՂՀ-ի ներկայի պայմաններով. Հոկտեմբեր 27-ին կատարուածով լրջօրէն խոցուած է ղեկավարութիւնը, աւելի քան երբեք խոցելի ընելով երկիրը. յաւելեալ՝ երկու մայրաքաղաքներուն ալ ներյայտ կամ բացայայտ ներքին քաշքշուքները, հակամարտութիւնները միայն կրնան աւելի շեշտել վախերը: Մինչդեռ, միայն Վազգէն Սարգսեանի մը ներկայութիւնը, հակառակ ամէն բանի, ապահովութիւն ներշնչող ազդակ էր նման զարգացումներու դէմ: Կարելի՞ է նոյն ապահովութիւնը ունենալ Հոկտ. 27-էն ի վեր առանձին, նաեւ որոշ չափով անզօր մնացած նախագահի մը, քաղաքական կեանքին օտար, հետեւաբար ամբողջովին անփորձ վարչապետի մը ու շահարկելու առիթը օգտագործելու հետամուտ խմբաւորումներու, դէմքերու բախումներով աշխուժացած շրջանակի մը ներկայութեան: Կամ, դառնալով Ղարաբաղին, կարելի՞ է մտահոգուելու պատճառ, վախ չունենալ երբ Հոկտ. 27-ի ալիքը իշխանութեան ասպարէզը վերածած է հակադրութիւններու, ակներեւ պառակտումներու եւ խուլ խմորումներու բեմի մը:

Այնքան յանկարծակի կերպով շրջուած ըլլալ կը թուի կացութիւնը որ կովկասեան շրջանի քաղաքական ներկայի զարգացումները կը մղեն հարց տալու թէ Հոկտ. 27-ին Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ պատահածը պատրաստուած բեմադրութեան մը մեկնարկը չէ՞ր...:

Ա. Թ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԵՂԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Քիւրտ ղեկավար Ա. Օճալանի մահավճիռին առկախումը մէկ կողմէն երկրին ամէնէն վիճայարոյց թղթածրարին մասին «հրադադար» մը նշանակեց Թուրքիոյ համար, միւս կողմէն նոր առիթ եղաւ արեւմտեան երկիրներուն որ այդ որոշումին մէջ տեսնեն Եւրոպայի անդամ ըլլալու Անգարայի լուրջ մէկ գրաւականը ու գոհունակութիւն արտայայտեն: Սակայն, առաջին ակնարկով յայտնուած այս պատկերին ետին կայ հաշիւներու, հեռանկարներու աւելի բարդ իրականութիւն մը. ան հետաքրքրական է Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի Միութեան միջեւ Օճալանի հարցին շահարկումով քաղաքական ճապկումներու դաշտ մը մտնելու իմաստով: Պէտք է հաւանօրէն քանի՛ մը տարի համբերել սակայն, տեսնելու համար թէ Օճալանի ազդակը ո՛ր կողմը պիտի յաջողի իր շահուն ծառայեցնել ու իր կամքը պարտադրել դիմացինին: Այս հիմնականին քով, նոյնիսկ երկրորդական կը մնայ քիւրտ ղեկավարը կախաղան հանել, կամ պահելու խնդիրը:

Ներկայի առաջին հանգրուանին երբ վճիռին գործադրութիւնը յետաձգուած է տեւաբար մինչեւ Եւրոպայի մարդկային իրաւանց ատեանին վճիռը որ կ'ըսուի թէ շուրջ մէկուկէս տարուան կը կարօտի, այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ Թուրքիա ենթարկուած է, կամ յարգած արեւմտեան չափանիշները: Բան մը որ բարենիշ կը նկատուի իրեն համար: Սակայն, անկարելի է չնշմարել այն հակաքայլերը որոնք յետաձգումի որոշումին հետ տրուած են Անգարայի մէջ, քաղաքական նուրբ հաշուեկշիռներով: Հակաքայլեր որոնք իրենց կարգին հարկեցուցիչ բնոյթ ունին Եւրոպական միութեան համար:

Պ. Էճէվիթի յայտնի ջանքով տրուած յետաձգումի որոշումին ընկերացած է պայմաններու շարք մը: Թուրքիա պատիժին գործադրութեան հոլովոյթին կը վերադառնայ, կ'ըսուի, եթէ կարգ մը երկիրներ շարունակեն Թուրքիոյ պայմաններ պարտադրելու իրենց հակումը արտայայտել. եթէ Օճալան իր բանտէն շարունակէ քաղաքական սպառնալի յայտարարութիւններ կատարել. եթէ վերջ չգտնեն քրտամէտ կուսակցութիւնը (ՀԱՏԷՓ) շահագործելու եւ ՓՔՔ-ն քաղաքականացնելու ջանքերը. եթէ Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին վճիռի արձակումը կամայական ձեւով ձգձգուի: «Եթէ»ներով տարազուած այս կէտերով յայտնի է թէ Թուրքիա կը ձգտի հասկցնելու թէ տրամադիր չէ Եւրոպացիներուն ձեռքը կամազուրկ խաղալիկի մը վերածուելու: Հոս եւս ժամանակի հարց է թէեւ թէ այսօրուան վճռակամութենէն մինչեւ կիրարկումի պարագայ, «եթէ»ներէն որքանը կը մնայ ներկայի դիրքին վրայ:

Ասոր քով Անգարա գծեղած է երկրորդ էջ մըն ալ որ Էճէվիթի կառավարութեան պայմանները ամենայն լրջութեամբ նկատի առնել կը թելադրէ, անուղղակիօրէն գծելով հեռանկար մը ուր Եւրոպական միութիւնը կրնայ կորսնցնել Թուրքիոյ այսօրուան մօտեցումը: Այդ երկրորդ էջը Էճէվիթի իշխանութեան մասնակից, բայց տրուած որոշումներուն ընդդիմադիր կուսակցութիւններուն –Առաքինութիւն, Ազգ. Շարժում– կեցուածքը կ'ամփոփէ. անոնք սպառնալով վերջ տալ համախոհական իշխանութեան, կը պահանջեն որ Օճալանի վճիռին առկախումի շրջանին մահապատիժը ջնջելու առաջարկ չըլլայ իշխանութեան միւս կուսակցութիւններուն կողմէ. նման առաջարկ կառավարական հարցի մը ծագելուն պատճառ կ'ըլլայ: Դիտել կու տան նաեւ թէ Եւրոպական միութեան որպէս պատրաստութիւն ընելիք շատ բաներ ունի Թուրքիա եւ անոնց վերջինն է մահապատիժին ջնջումը:

Անկախ՝ կեդրոնական նիւթէն որ Քիւրտերու համար միայն մահու կենաց խնդիր է, հետաքրքրական է տեսնել որ ճապկումներու մրցումին մէջ ո՛վ պիտի ըլլայ վերջնական յաղթականը. Եւրոպա՞ն որ խոստումէն աւելի արժէք չներկայացնող հեռանկարներով կը յաւակնի Անգարայի ընթացքին ուղղութիւն տալ, թէ Թուրքիա որ շատ անգամ փաստը տուած է նման կացութիւններ իրեն ի նպաստ գործածելու վարպետութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 17/18)

ԼՂՀ «ԵՐԿՐԱՊԱՀ»ՆԵՐՈՒ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ղարաբաղեան պատերազմի վեթերաններու «Երկրապահ» միութիւնը Յունուար 16-ին հրապարակած յայտարարութեամբ մը դատապարտած է ԼՂՀ կառավարութեան Յունուար 13-ի յայտարարութիւնը, զայն նկատելով «երկրում բռնապետութիւն հաստատելուն ուղղուած քաղաքականութեան պարզ արտայայտութիւն»: Հոն ըսուած է նաեւ թէ իր («Երկրապահ»ի) ներկայացուցիչները առանց ապացոյցներ բերելու հակապետական գործունէութիւններով մեղադրելով, կառավարութիւնը հիմք կը ստեղծէ միութեան եւ անոր անդամներուն դէմ ձեռնարկելիք քայլերուն համար: «Առաջանում է կառավարութեան իսկ կողմից երկրի հիմնական օրէնքները խախտելու իրական հաւանականութիւն, ինչը կարող է ամենալուրջ սպառնալիքը ներկայացնել ԼՂՀ պետականութեանը եւ ժողովրդավարական կարգերին» եզրակացուած է յայտարարութեան մէջ: Վերջաւորութեան կոչ ուղղուած է իշխանութիւններուն՝ «քանի դեռ ուշ չէ, վերադառնալ օրինականութեան դաշտ եւ այնտեղ դիմագրաւել ժողովրդավարութեան մարտահրաւէրը»: Ապահովութիւն տրուած է նաեւ ԼՂՀ քաղաքացիներուն եւ հանրային-քաղաքական ուժերուն, որ «Երկրապահ»ը չենթարկուիր գրգռութիւններու եւ հաստատապէս պատրաստ է պաշտպանելու երկրին օրինական կարգերը ամէն տեսակ ոտնձգութենէ:

⁂

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ Յունուար 14-ին Երեւանէն հասած է Արաբական էմիրութիւններու մայրաքաղաքը Շարժա ուր մնացած է քանի մը ժամ, այցելելով Ս. Գրիգոր Եկեղեցին, հոն հանդիպում ունեցած է տեղւոյն համայնքին հետ: Յաջորդ օրը Ամման հասնելով ան այց տուած է Եխտպաշեան – Կիւլպէնկեան վարժարանին, ապա ընդունած Յորդանանի համայնքը: Յունուար 17-ին Գարեգին Բ. ընդունուած է Յորդանանի Թագաւորին կողմէ որ բարձր գնահատելով երկրին հայ համայնքը, զինքը պատուած

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HISTOIRE» (No 239)

Janvier 2000

A PROPOS DU NEGATIONNISME

Yves TERNON

Ամսաթերթը Դեկտեմբերի իր թիւին մէջ ծանր խմբագրական մը հրատարակած էր Իվ Թեռնոնի դէմ (տես՝ «Յառաջ» Նոյեմբեր 30) անոր լոյս ընծայած հատորին առթիւ. Ժ. Վայնշթայնին հարցին վերաբերեալ:

Օգտագործելով «պատասխանի իր իրաւունքը» Իվ Թեռնոն գրութիւն մը ղրկած է պարբերականին որ հրատարակուած է Յունուարի թիւին «Ընթերցողներու Ֆորումը» բաժնին մէջ: Կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԻՒԱՆԸ

Ինչպէս ամէն տարի, 1999-ի վերջին օրերուն եւս Ս. Էջմիածնէն ստացանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ս. Ծննդեան պատգամը: Տարիներու աւանդութիւն դարձած է որ Սփիւռքի մամուլի [illegible] կը զգայ, կը տրուի համազգային ամբողջութեան մը մասնիկը ըլլալու, համազգային ամէնէն նուիրական կեդրոնացումի մը հետ կապ պահելու իրողութիւնը: Մնացածը՝ պատգամով բուածը, ընդհանրապէս զգացական վերացումի արտայայտութիւններով յագեցած բնագիր մըն է որուն մէջ երբեմն բարձրաթռիչ տարապաստումներ ծանր կը կշռեն, երբեմն կաղապարներու կրկնութիւններ: Սակայն, հրատարակողն ալ, ընթերցողն ալ, լուռ համախոհութեամբ կը նախընտրէ կապին ապացոյցը ունենալ ու չատ չծանրանալ պարունակութեան վրայ: Անշուշտ կայ նաեւ այն հատուածը որ ոչ կրօնական թերթի մը մէջ նման պատգամի հրատարակութիւն միշտ անտեղի կը նկատէ, երբեմն բարձրաձայն յայտնելով ալ իր տեսակէտը: Այսուհանդերձ, կաթողիկոսական պատգամը հրատարակելու աւանդութիւնը տարուէ տարի չարունակուեցաւ ու ապահովաբար չարունակուի յետագայ տարիներուն ալ:

Ինչ որ կրկնուող այս երեւոյթին անդրադառնալու պատճառ եղաւ այս տարի, աւանդութեան կաղմածին յարակից մարզի մը մէջ նկատուած յետքայլն էր: Սովորութիւն էր ու ընդհանուր կացութեան մէջ չատ դրական համարուած երեւոյթ որ Մայր Աթոռէն հասած պատգամները, ինչպէս հոնկէ լոյս տեսնող հատորներ, պարբերականներ գրուած ըլլային դասական ուղղագրութեամբ: Ու այս երեւոյթը լուրջ ապահովութիւն մը կը ներշնչէր նման խնդիրներով հետաքրքրուող եւ մտահոգուողներու որ 1920-ական թուականներու սկիզբը տիրակալ քաղաքական ուժին հաշիւներով Հայաստանի ժողովուրդէն խլուած ուղղագրութիւնը ներկայի մերժողական լայն ծովուն մէջ ապահով հանգրուան մը ունէր: Եւ կարեւորգոյն հանգրուան մը: Ամուր հասցէ մը որ փաստ ալ կ'ըլլար թէ ընդհանուր հոսանքին, պարտադրուած հոսանքին դէմ միշտ կարելի էր թիավարել ու միշտ եղած էին, հետեւաբար նաեւ պիտի ըլլային, թիավարողներ: Շատ տեղին ու արդար էր փառաւորումը որ եղաւ Սեպտեմբերին Երեւանի Հայ Գրողներու Միութեան կեդրոնատեղին, ուղղագրութեան հարցին նուիրուած կլոր սեղանին երբ մասնակիցներ երախտապարտութեամբ յիշեցին դասական ուղղագրութեան պահպանումին մէջ Սփիւռքին ու Մայր Աթոռին աւանդը:

Այս աւանդին պահպանումին մէջ փոփոխութեան երեւոյթ մը նշեց այս տարուան Ծնունդի պատգամը որ հասաւ սովետական «ուղղագրութեամբ»: Որեւէ բացատրութիւն, կամ նոթ չէր ընկերանար անոր: Անշուշտ հարցը այն չէր որ մեքենագրուած քանի մը էջի ծաւալով գրութեան մը ուղղագրութիւնը փոխելու աշխատանք կը պարտադրուէր գրաչարին. այլ, այն որ հաւատարմութենէ մը շեղելու նշանը կը տրուէր ատով: Նոյնն էր պարագան Էջմիածինէն պարբերաբար ղրկուած խմակներու (E-Mail) որոնք տեղեկութիւն կը հաղորդէին նշուելու արժանի անցքերու մասին:

Քանի մը տողով հեռապատճէնով մը յարմար դատեցինք փոփոխութեան առթած զարմանքը արտայայտել ու յիշեցնել իրենց ուղղագրութեան մարզին մէջ Մայր Աթոռի նախանձախնդիր աւանդապահութիւնը: Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ գրեթէ համոզուած էինք թէ եղածը պարզապէս անուշադրութեան հետեւանք էր ու Մայր Աթոռի Մամուլի Դիւանը կրնար ժամանակ ալ չտրամադրել այդ պարագան նշող պատասխան մը տալու համար:

Շաբաթ մը ետք պատասխան մը ստացանք սակայն. Հոն «Տեղեկատուութեան Համակարգի տնօրէն» Արշաւիր Գաբուճեան կը յիշեցնէր մեզի թէ «Մամլոյ դիւանի կողմից գործածուած ուղղագրութիւնը Հայաստանի հանրապետութիւնում ընդունուած պետական լեզուի ուղղագրութիւնն է»: Այսինքն, նախ՝ տառացի կերպով կը հաստատուէր թէ վերջ գտած էր առողջ բան մը պահպանելու սովորութիւնը ու այդ շրջանակին մէջ ալ թիերը այլեւս կը քաշուէին ընդհանուր հոսանքին ուղղութեամբ: Ապա նաեւ փաստը կը տրուէր որ «լեզու – ուղղագրութիւն» շփոթէն որ կը կատարուէր երբեմն անգիտութեամբ, յաճախ՝ փաստի սովէն հանգամանաւոր ելք մը գտածի փութկոտութեամբ, զերծ չէր Մայր Աթոռն ալ: Քանի՞ անգամ տակաւին պէտք է գրել, ըսել ու առանց վհատելու կրկնել, կրկնել, կրկնել թէ ուղղագրութեան վէճը ոչինչով առընչուած է լեզուին, ըլլա՛յ ան «պետական», կամ Թաղային...: Երբ կ'ըսուի «Հայաստանում ընդունուած պետական լեզուի ուղղագրութիւնը», մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ 1920-ական թուականներուն ստեղծուած է նաեւ այդ «պետական լեզու»ն որ գոյութիւն չունէր, չէր կրնար ունենալ ուղղագրութեան վըխուն անցուած սովետական դիմակէն առաջ...:

Էջմիածնի մամուլի դիւանին պատասխանը ազգային արժէքներու ամէնէն անգիջելին պաշտպանութեան բերդերէն մէկուն եւս անձնատուութիւնը կը նշանակէ, ընդհանուր սրբագրութեան ակնկալութիւնները քիչ մը եւս հեռացնելով. Ցլատող բան է այս մէկը: Սակայն, վստահաբար աւելի մտահոգիչ է «պետական»ին վահանին ապաստանողներու կարգին Մայր Աթոռին գոյութիւնն ալ նշմարել:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՏՐՈՎԱԴԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԱԹԼԱՆԴԻ՞ՏՆ Է

Գերմանացի գիտնականներու խումբ մը ատենէ մը ի վեր պատրաստ էր արեւմըտեան Անատոլու երթալու, որովհետեւ կը կարծուի որ հոն ուր ժամանակին հին Տրովադան կը գտնուէր, կրնայ պահուած ըլլալ առասպելական սուզուած հողամասը, Ատլանտիդը: Վալթէր Ռաուհէ «Փանորամա»ի մէջ կը գրէ թէ Հանովըրի Երկրաբանական Գիտութիւններու Ինսթիթութէն փորձագէտներու համաձայն, որոնք ծրագրած են Տրովադայի բլուրը երկրախուզել, Ատլանտիդի նաւահանգիստը կըրնայ անոր աւազով ծածկուած ըլլալ: Հինգ մասնագէտներու խումբը, Թրքական կա[illegible] մէկ գաղափարին վրայ: 1992-ին իսկ Զանկըրի առաջադրած վարկածը, Տրովադան եւ Ատլանտիդը նոյնացնելով, աղմուկ յառաջացուցած էր: Ան գաղափարը ունեցած էր. կը մնային զայն ստուգելու միջոցները: Այսպէս, ամէնէն ուշ մինչեւ 2000-ի գարունը ծրագիրը ի գործ կը դըրուի եւ Հանովրէն ուղղաթիռ մը ճամբայ կ'ելլէ, ճարտարագիտական մեծ կարելիութիւններով օժտուած որ իր կրած գերարդիական գործիքներուն միջոցաւ պիտի կարենայ մինչեւ 150 մեթր ընդերկրեայ խորութիւն հետախուզել եւ շաբաթներու երկայնքին Տրովադայի բըլուրին վերեւը պիտի թռչի, զայն սանթիմեթր առ սանթիմեթր քննելով: Արդէն, մինչեւ անցեալ Հոկտեմբեր, գերմանացի մասնագէտները 13-ով 14 քիլոմեթր տարածութիւն մը հետախուզած էին:

ՀԱՆԵԼՈՒԿԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Առասպելը կը հիմնուի յոյն իմաստասէր Պղատոնի մէկ պատումին վրայ, պապիրուսի մը վրայ գրուած: Ասոր մէջ ան կը նկարագրէ հզօր պետութիւն մը, իր ջըրմուղներով եւ բաղնիքներով, արօյրէ զէնքերով եւ ռազմական զարգացած միջոցներով: Հողով կը պատրաստուէին պնակներ եւ անկէ կ'արտահանուէին նուիրական իւղեր, պղինձէն եւ արծաթէն զատ: Անոր Թագաւորները, Պղատոն կը պատմէ, Փոզէյտոնի սքանչելի տաճարին մէջ կը համախմբուէին, իսկ ժողովուրդը առատութեան մէջ կ'ապրէր եւ հարուստ էր: Ոսկեզօծ պալատներ արեւուն տակ կը փայլէին եւ նաւերը, համեմներով, յախճապակիներով եւ հանքային յարգի քարերով բեռցուած, քաղաքը շրջապատող արուեստական ջրանցքներու ցանցի մը մէջէն կ'անցնէին, մինչեւ որ Ատլանտիդը, «միակ եւ ահաւոր օրուան մը ընթացքին», ծովուն մէջ սուզուեցաւ, աղէտի մը պատճառով:

Պղատոն կը համարի որ պատումը իսկապէս տեղի ունեցած իրողութիւններու քրոնիկն է: Ան կը մէջբերէ Սողոնը, աթենական ժողովրդավարութեան օրէնսդիրն ու յղացողը, որ Եգիպտոս կատարած իր այցելութենէն իր հետ բերած կ'ըլլայ պատումը: Կ'աւելցնէ նաեւ որ ամբողջ կղզին, Ատլանտիդը, արուեստական ձեւով ոռոգուած էր եւ կը նկարագրէ ներքին նաւահանգիստ մը՝ նաւարկելի խրամներով եւ մեծ ամբարտակներէ ու արուեստական անցքերէ եկող ջուրերէ կազմուած աւազաններով: Այս բոլորը անհաւանական չէ, քանի որ հին Արեւելքի մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուեցան հորեր, նաւահանգիստներ եւ ճարտարագիտութեամբ յղացուած ջրատարական հսկայ կառոյցներ: Արդէն, Ն. Ք. 3000 թուականը, Մինէս փարաւոնը Նեղոսի վրայ 400 մեթր լայնք ունեցող ամբարտակ մը կառուցանել տուած էր, ինչ որ բարձր ճարտարագիտութեան օրինակ մըն է: Տակաւին աւելի տպաւորիչ են ուրարտացիներու աշխատանքները, բնակիչները արեւելեան Անատոլուի, այն վայրը ուր ուղղաթիռը իր հետազօտումները պիտի շարունակէ: Այստեղ, ատենին շատ հեռուն գտնուող [illegible] նկարագրումներու պարագան: Ամիսներ առաջ, հնաբան Խալար Փուչ Նեղոսի Թագաւորի պալատին մէջ նոյն տեսակի ոսկեզօծ սալայատակներ տեսած է: Անոնց իրագործման կերպը ապշանք կը յառաջացնէ: Կառուցողները չաքարի նման մանր փոշի կ'առնէին, զայն թարմ կիրի մէջ կը խառնէին եւ յատակը կը ծեփէին: Պղատոնի ցուցմունքները, նուիրական իւղով ծեփուած մետաղներուն վերաբերող, այս արդիւնքներուն հետ կը համընկնին:

ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Սակայն կարելի՞ է այսքան հին վկայութիւններու վստահիլ: Նման հարցի մը բերումով, «հետախուզական ծրագիրը երկար ատեն բանավէճի նիւթ դարձաւ», կ'ըսէ գերմանացի պատասխանատուներէն մէկը, բայց կ'աւելցնէ թէ՝ «վերջին շրջանին կարգ մը հնաքաններ լոյս աշխարհ բերած են ճարտարագիտական գըլուխ – գործոցներ որոնք աւելի քան 5000 տարուան հնութիւն ունին, ինչ որ աւելի հաւանական կը դարձնէ բովանդակ պատումը»: Բայց եւ այնպէս, հակառակ տեղի ունեցած բոլոր յայտնաբերումներուն, տակաւին հիմնական երկու հարցումներու պատասխանը առկախուած կը մնայ: Ո՞ւր կը գտնուի Ատլանտիդը եւ ե՞րբ ան սուզուած է:

Նեղոսի հնագոյն ամբարտակները կառուցուած են հինգ հազար տարի առաջ: Դեղին պղինձը աշխատելու արուեստը կրնայ չորս հազար տարի առաջ սկիզբ առած ըլլալ: Պղատոն, ամէն պարագայի, Ատլանտիդի վախճանը կը զետեղէ 11500 տարի առաջ. սակայն այդ շրջանին միայն թափառականներ կ'ապրէին: Աշխարհագրական տուեալները նաեւ իրարու չեն համապատասխաներ. այսպէս, վերջին երկու հազար տարիներու ընթացքին, տասնեակներով Ատլանտիդներ ենթադրուած են տարբեր տեղերու եւ հողամասերու մէջ: Իր գրութեան մէջ, Պղատոն չի յայտներ կղզիին վայրը: Ան քրոնիկագիրի մը եղանակով կը գրէ, հիմնուելով այն բանին վրայ զոր Սողոն պատմած է: Սողոն, իր կարգին, կրնայ պատումը գրի առած ըլլալ Նեղոսի տաճարին յուշակոթողներէն մէկուն վրայ գտնուող արձանագրութիւնէն: Իսկ Սողոնի ձեռագիրը չորս սերունդ յետոյ հասած է Պղատոնի: «Բացառելի չէ որ, անոր վաւերականութիւնը նկատի առած, չափազանցութիւններ եւ զեղծումներ տեղ գտած ըլլան», Հանովրի Ինսթիթութի մասնագէտները կը զգուշացնեն. «Սակայն փորձառութիւնը կը սորվեցնէ որ կրնայ ճշմարտութեան լաւ եզր մը գտնուիլ»:

Ուսումնասիրողներ, օրինակի համար, փաստած են որ Սողոն իսկապէս Եգիպտոս գացած է Ն. Ք. 560-ին: Պղատոնի հանգամանքը եւս անհերքելի է: Ան համաշխարհային գրականութեան առաջին հեղինակն է որ Երկիրը «բոլորաձեւ» համարած է: Սակայն, այլ ուսումնասիրողներ կ'առաջադրեն հարցը թէ, Սողոն կըրնայ սխալ մեկնաբանած ըլլալ եգիպտական յուշակոթողին արձանագրութիւնը եւ ճշգրիտ կերպով հասկցած չըլլալ քուրմերուն տուած աշխարհագրական տուեալները, եղելութը Միջերկրականէն Ատլանտեան Ովկիանոս փոխադրելով: Նոյնիսկ քաղաքին անհետացման թուականը կրնայ սխալ ըլլալ: Արեւային տարիներու փոխարէն կրնայ լուսնային շրջաններով [illegible] կը համընկնին միջերկրականեան քաղաքակրթութեան մը հետ, Արօյրի Շրջանի վերջերուն զարգացող: Տեսութիւնը [illegible] Ատլանտիդը Տրովադան կրնայ ըլլալ գործնապէս ամէնէն հաւանականը կը կատուի: Ատլանտիդի մասին կը պատմէ Պղատոն, իսկ Տրովադայի մասին Հոմերոս: Երկու վայրերուն միջեւ նմանութիւններ կան: Պղատոնի քաղաքը 1200 նաւ ունի: Տրովադայի նաւատորմիղը 1186 նաւ կը հաշուէր: Ատլանտիդի վրայ կը փչէր հիւսիսի հովը, ինչպէս Տրովադայի: Առաջին քաղաքին մէջ տաք եւ պաղ ջուրերու ակեր կային, երկրորդին մէջ գոյութիւն ունէին «տոչորուն կրակի հոր մը եւ ուրիշ մը՝ «կարկուտի ձմեռնային ցուրտ»:

ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներկայի փնտռտուքներուն ենթարկուած շրջանը ցարդ հնաբանականօրէն չէ քննուած: Փոքր բլուրը, ուր 130 տարի առաջ Տրովադան յայտնաբերուեցաւ, տակաւին բազմաթիւ գաղտնիքներ կը պահէ: Սակայն այս տարածութեան մեծ մասը զինուորական շրջան մըն է, թըրքական բանակին տրամադրուած: Փնտռտուքները պիտի կեդրոնանան գլխաւորաբար Ատլանտիդի առասպելական նաւահանգիստին վրայ: Այն ատենուան բոլոր հարուստ քաղաքները կարիքը ունէին մեծ նաւահանգիստի մը՝ միջազգային երթեւեկի համար:

Ատլանտիդը ստեղծած էր ներքին [illegible] մը ծովափնեայ լեռներու կռնակին: Ջուրի ճամբաներուն մէջէն կը ճամբորդէին «ամբողջ աշխարհէն վաճառականներ»: Մասնագէտները հետաքրքրուած են գլխաւորաբար այն մեծ խոռոչով որ Տրովադայի դիմացը գտնուող ծովափին սարակոյտին վարը կը գտնուի: Բացուածքը, որ երեսուն մեթր խորութիւն եւ հինգ հարիւր մեթր լայնք ունի, որպէս նաւամատոյց օգտագործուած ըլլալու է. նաւերը պարաններու միջոցաւ քաշելով սահ[illegible]ղին վրայ կը բերուէին:

Եթէ ենթադրութիւնները ճիշդ ելլեն, Ատլանտիդը վերջապէս դուրս պիտի գայ, զինք պատող խորհուրդէն ու պիտի հաստատէ թէ միւս յիսուն վայրերուն համար, ուր կը կարծուէր թէ ինք կը գտնուէր, մարդկային երեւակայութիւնը հարկ եղածէն աւելի գործած է...:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ «LE PERA»

Փարիզի կեդրոնը, Օփերայի եւ Մատլէնի միջեւ, ռիւ Գոմարթէն Յունուարի սկիզբէն գոյութիւն ունի չորս աստղանի շքեղ պանդոկ մը հայկական տնօրէնութեամբ: Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Յունուար 11-ին, ճոխ հիւրասիրութեամբ մը եւ բազմաթիւ հիւրերու ներկայութեան:

Առիթ տրուեցաւ նաեւ այցելելու սենեակներ եւ յարկաբաժիններ, գեղեցկօրէն կահաւորուած եւ արդիական բոլոր յարմարութիւններով օժտուած:

Իսկապէս գնահատելի ձեռնարկ մը, որ առիթ կուտայ գաւառէն կամ արտասահմանէն Փարիզ ժամանող Հայերուն յարմար իջեւանի հասցէ մը ունենալ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին ամէնէն կեդրոնական վայրի մը մէջ (*)

(*) Le Pera, 17, rue Caumartin, Paris 9e
Tél.: 01 53 43 54 00 / Fax: 01 53 43 54 10

ԹՈՒՐՔ ՑԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՍԻՐՈՑՆ

Գերմանիոյ գործի, առեւտուրի շրջանակներուն մէջ վերջին տարիներուն ուշագրաւ նորութիւն մը յայտնուած է. այն ձեռնարկութիւնները որոնք կը ձգտին գրաւել աւելի քան երկու միլիոննոց Թուրքերու համայնքը, սկսած են շահարկել լեզուական ազդակը: Նկատի առած այն երեւոյթը որ այդ համայնքին անդամներուն մէջէն սերունդը տրամադիր չէ համարկուելու, գոնէ երկրին լեզուն սորվելու եւ այդ պատճառով չի գրաւուիր գերմանական շուկայէն, գործի մարդիկը որոշած են շրջել դերերը եւ իրենք մօտենալ այդ զանգուածին:

Այս ուղղութեամբ առաջին քայլը առնողներու առաջիններէն է հեռաձայնի ընկերութիւն մը որ սկսած է նախ ծանուցումները, յայտարարութիւնները թրքական մամուլով ընել, ապա 30%-ի չափ զեղչել Գերմանիա _ Թուրքիա հեռաձայնի խօսակցութեան գիները: Ատիկա բաւարար եղած է որ 190 հազար Թուրքեր իրենց նախընտրութիւնը կեդրոնացնեն նոյն ընկերութեան վրայ: Անոր օրինակով, շատ մը ձեռնարկութիւններ հետըզհետէ կը նշմարեն Թուրքերէ բաղկացած շուկային մեծ կարողականութիւնը: Հեռաձայնի ընկերութեան հետեւած են ինքնաշարժի, ուտելիքի ձեռնարկութիւններ: Անոնք թերթերու, հեռատեսիլին տրուած թրքերէն ծանուցումներով, թռուցիկներով կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրած են: Հեռաձայնի ընկերութիւնը սակայն շահաւորներու գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, քանի որ Թուրքերը աշխարհին ամէն կողմը ցրուած ազգականներ ունին որոնց հետ շատ յաճախ հեռաձայնով կապ կը պահեն: Ճշդուած է որ անոնք եռապատիկ աւելի կը հեռաձայնեն, քան՝ միջին Գերմանացին:

Շուկայի ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են որ Գերմանիա հաստատուած աւելի քան 600 հազար Թուրք ընտանիքներ ամիսը 2 միլիառ ֆրանքէն աւելի կը ծախսեն ուտեստեղէնի ու անձնական պէտքերու համար: Անոնց 33%-ը ամիսը չորս հազար մարքէն աւելի եկամուտ ունի: Անոնց համար ապրանքներու մակնիշներն ալ կարեւոր են. Թուրքը այլեւս չի նկատուիր այն յաճախորդը որ փլասթիք պայուսակ մը ձեռքը աժաննոց ապրանք կը փնտռէ: Իսկ հոն ապրող երրորդ սերունդը իրեն տարեկից Գերմանացիին հետ նոյն նախընտրութիւնները ունի. առձեռն հեռաձայնէն մինչեւ համակարգիչը:

Այս մարզը պրպտողները տեսած են որ Թուրքերը ընկերային մակարդակ նշող խորհրդանշաններու մեծ կարեւորութիւն կուտան. օրինակ «Մերսէտէս» մակնիշով ինքնաշարժ մը ունենալ, անոնց համար հոմանիշ է գործի մարզին մէջ յաջողութեան, տեղ մը հասած ըլլալու: Նոյն մակնիշով ինքնաշարժերու ընկերութիւնը թրքական ծանուցումներու սկսելէ ետք տեսած է որ յաճախորդներու թիւը 25%-ի յաւելում կրած է:

Թրքական լրատուներու ծանուցում տալ կը ծառայէ նաեւ Գերմանիա ապրող Թուրքերուն ցոյց տալ թէ անոնց նկատմամբ համաքաղաքացիի վերաբերում կայ: Մինչդեռ, մինչեւ վերջերս անոնք աւելի գաղթական կը նկատուէին ու որպէս յաճախորդ չէին վայելեր Գերմանացիներու վերապահուած ուշադրութիւնը:

Թուրքերու ուղղուած ծանուցումներուն լեզուին հետ այլ պարագաներ ալ հաշուի կ՚առնուին: Օրինակ՝ ածելիի շեղբի մը գովեստին համար մերկ մարդ մը խօսեցնել, ինքնաշարժի մը գնումին համար կնոջ կարծիքին տեղ տալ, կամ ցոյց տալ մարդիկ որոնք իրենց կօշիկները չեն հաներ երբ տուն կը մտնեն, ձախողութիւնը երաշխաւորող ճամբան բռնել կը նշանակէ: Նման պարունակութեամբ ծանուցում ոչ մէկ Թուրք յաճախորդ կ՚ապահովէ:

Նման եղած է «Սիմէնս» հաստատութեան պարագան որ անցեալ տարեվերջին ուզելով Թուրք յաճախորդներու ուշադրութիւնը հրաւիրել իր ելեկտրական գործիքներուն, շնորհաւորած է Թուրք գնողներուն Ծնունդը, անգիտանալով, կամ մոռնալով թէ անոնք մահմետական են եւ իրենց մեծ բան չըսեր Քրիստոսի Ծննդեան տօնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՄԻԱՁՈՒԼՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՄԵԿՆԱՐԿԸ

20-րդ դարի համաշխարհային զգեստանկարչութեան եւ կարարուեստի զարգացման բնագաւառում ընդգծուած ձեւով արտայայտուած են նաեւ մի քանի հայ զգեստանկարիչ-զգեստարարների անուններ: Այսպէս օրինակ, Պարսից շահի պալատական դերձակների ընտանիքից սերող Ռէյ Աղայեանը հաստատուելով ԱՄՆ-ում, դառնում է Հոլիվուդի նշանաւոր կինօաստղերի ամենասիրուած զգեստանկարիչ-զգեստարար վարպետներից մէկը: 1970-80-ական թուականներին Ֆրանսիայում փայլում է հալէպահայ ծագում ունեցող Ժան-Փիէր Տէլիֆէս զգեստանկարչի (Տէլիֆարեան) ստեղծագործական արուեստը: Այս բնագաւառում առանձնանում է յատկապէս 1968 թ. Երեւանից Հոլիվուդ տեղափոխուած Սիլվա Զաքմաքջեանի անունը, որը ոչ միայն դառնում է Մայքըլ Ճէքսընի, Մատոննայի, Շէրի, Փոլա Ապտուլի, Լայզա Մինէլլիի եւ կինոյի, երգի ու երաժշտութեան բնագաւառների ամենափայլուն բազմաթիւ այլ աստղերի ամենանախընտրելի դերձակուհին, այլեւ տարիներ շարունակ իր ձեռքում պահում Հոլիվուդի ամենաճանաչուած դերձակուհու կոչումը:

Ահա այս եւ նորաձեւութեան միւս յայտնի անհատականութիւնների շարքում կանգնելու համարձակ քայլեր է անում նաեւ պէրլինաբնակ 20-ամեայ տաղանդաւոր զգեստանկարչուհի Արմինէ Պետրոսեանը: Նրա պատրաստած հագուստի մոտէլներն ու էսքիզները արդէն գովասանքի բազմաթիւ արտայայտութիւններ են կորզել նորաձեւութեան խստապահանջ ֆրանսիացի, իտալացի, գերմանացի եւ այլազգի տարբեր ճանաչուած փորձագէտներից: Այսպէս՝ 1999 թ. Մայիսի 30-ին, Պէրլինի ճարտարապետական կենտրոնի ճեմասրահի մէջ տեղի ունեցաւ ֆրանսիական ESMOD նորաձեւութեան բարձրագոյն վարժարանի տարբեր երկրներից եկած 22 շրջանաւարտների աւարտական «THE WEALL FASHION SHOW» ծրագիր հանդէսը, որին, երեք տարի ուսեալ վարժարանում սովորելուց յետոյ, մասնակցեց նաեւ պէրլինաբնակ Հայուհին: Երիտասարդ զգեստանկարչուհին ցուցադրութեան էր ներկայացրել ճանաչուած նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի վեց նկարների (A Fisherman, A Woman with a mirror, Resting, Sorror, Arthur Peleshian, Dummy und a fallen coat) մոտիւներով պատրաստած իր վեց հագուստները, որոնք մեծ նազանքով ցուցադրեցին հայ օրիորդները: Ցուցադրութիւնը, որին դիտելու էին եկել աւելի քան 500 հանդիսատեսներ, ներկայացուած էր բազմազգ կազմ ունեցող ժիւրիի դատին: 15 հոգուց բաղկացած ժիւրին ներկայացնում էին ինչպէս նորաձեւութեան աշխարհի ճանաչուած շատ մասնագէտներ, այնպէս էլ աշխարհում յայտնի մի քանի նորաձեւութեան տների տնօրէններ: Շրջանաւարտների աշխատանքները դիտելուց յետոյ Փարիզի ESMOD նորաձեւութեան 13 վարժարանների ընդհանուր տնօրէնուհին արտայայտելով ժիւրիի վերջնական կարծիքը նախ ֆրանսերէնով ապա նաեւ գերմաներէնով յայտարարեց, որ մրցութեան յաղթող է ճանաչուել Արմինէ Պետրոսեանի վեց մոտէլների հաւաքածուն եւ սահմանուած «Ոսկէ ասեղ» բարձրագոյն մրցանակը յանձնեց դեռեւս իր մասնագիտական առաջընթացի վաղորդայնին գտնուող տաղանդաշատ Հայուհուն:

Արմինէի արուեստի ոգեշնչման աղբիւրը Յակոբ Յակոբեանի նկարչական աշխարհն է, որը այդքան դրականօրէն ներգործել է գեղագիտական ներդաշնակութիւնը իւրատեսակ նրբանկատութեամբ ընկալող երիտասարդ զգեստանկարչուհու վրայ: Արմինէի գեղեցիկի ընկալման ահա այս բնորոշ յատկանիշն է, որ միանգամից ընկալեցին Պէրլինի գերմանական օրաթերթերի թղթակիցները, որոնք յաջորդ օրը այդ մասին դրուատանքով արտայայտուեցին իրենց թերթերում:

20-ամեայ զգեստանկարչուհին, որը խիստ վճռական տրամադրուած, ուզում է իր ուրոյն էջը բացել նորաձեւութեան եւ ընդհանրապէս կարարուեստի աշխարհում, չնայած իր երիտասարդ տարիքին, հասցրել է արդէն իր մասնագիտական կենսագրութեան մէջ որոշակի լուրջ քայլեր կատարել: Աւարտելով Պէրլինի կաթողիկէ երկրորդական վարժարանը, Արմինէն ընդունուում է նոյն քաղաքում գործող ֆրանսիական ESMOD նորաձեւութեան բարձրագոյն դպրոցը: Այստեղ տեսական գիտելիքներ ստանալուն զուգահեռաբար նա աշխատում է Պէրլինի նորաձեւութեան յայտնի Mustang-Jeans, Joseph Otten-Red Collection, ZAPA – Fashion տների մէջ, Gerhard Pabst-Berlin արտադրական ձեռնարկութիւնում, 1998 թ. մասնակցում Smirnoff Fashion Awards Methamorpose-ի մրցութեանը, իսկ նոյն թուականի ամրանը իր մասնագիտական գիտելիքները կատարելագործում Երեւանի Նուպարաշէն եւ Գարուն կարի արտադրական ձեռնարկութիւններում, մօտիկից ծանօթանալով նաեւ Հայաստանի կարարուեստին եւ ընդհանրապէս նրա թէքսթիլ արդիւնաբերութեան հետ:

Բայց Արմինէ Պետրոսեանի համար 1999 թ. առաւել նշանաւոր էր նրանով, որ իրականացաւ իր գեղեցիկ երազանքներից ամենաբաղձալին: Նա 1999 թ. Հոկտեմբերի 6-ին պատրաստած հագուստի 93 էսքիզներ եւ վեց մոտէլներ յաջողութեամբ ցուցադրեց Երեւանի Մանկական Գեղագիտական կենտրոնում: Նրա այդ ցուցահանդէսը, որի բացումը իրենց ելոյթներում ողջունեցին Գեղագիտական կենտրոնի տնօրէն, արուեստաբան Հենրիկ Իգիթեանը, ակադեմիկոս, ճարտարապետ Վարազդատ Յարութիւնեանը, Երեւանում գործող Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Լ. Բարսեղեանը եւ ուրիշներ, լայն արձագանգ գտաւ Երեւանի արուեստասէր հասարակայնութեան լայն շրջանակների կողմից: Ցուցահանդէսին ակտիւօրէն այցելեցին նաեւ այդ օրերին Երեւանում գտնուող Հայաստան-Սփիւռք խորհրդաժողովին մասնակցած բազմաթիւ սփիւռքահայ հիւրեր: Ցուցահանդէսը իր արձագանգը գտաւ նաեւ երեւանեան մամուլում:

Ի հարկէ պատահական չէր Արմինէ Պետրոսեանի առաջին մեծ ցուցահանդէսի հայաստանեան հասցէն: Լինելով աղջիկը պէրլինաբնակ համայնքային 35 տարուայ ակտիւ գործիչ, Հայաստանի եւ միջազգային ժուռնալիստների միութեան անդամ Համօ Պետրոսեանի, նա փոքրուց կապուած է եղել հայկական կեանքի հետ, բաւականին լաւ ուսումնասիրել հայ նկարչական արուեստը, ուր Յակոբ Յակոբեանի վրձինը առաւել դիպուկ է եղել Արմինէի գեղագիտական ներաշխարհի կերտման գործում: Մի գուցէ եւ այստեղ պէտք է փնտռել Արմինէ Պետրոսեանի Երեւանում ցուցադրած բոլոր էսքիզների եւ մոտէլների վրայ գրուած «Ի պատիւ Յակոբ Յակոբեանի» արտայայտութեան բացատրութեան բանալին, որը մեծ նկարչին ուղղուած երիտասարդ զգեստանկարչուհու երախտագիտական զգացումների անկեղծ դրսեւորման լակոնիկ ձեւն էր:

Արմինէի արուեստը, որը ոչ միայն իւրօրինակ կիրառական ձեւ է տալիս Յակոբ Յակոբեանի նկարներին, յիշեցնում նրանց թանգարանների պատերից եւ մարդկանց լայն զանգուածների համար դարձնում ուղղակի շօշափելի ու մշտապէս ներկայ, այլեւ ինքնըստինքեան ծառայում է այն նպատակին, որ յակոբեանական նկարչութիւնը մէկ անգամ եւս մեծ հնարաւորութիւն է ստանում ներկայանալու եւրոպական երկրների արուեստասէր հասարակայնութեան դատին, որը վստահ ենք արժանին կը մատուցի նաեւ Յակոբեան-Պետրոսեան միաձուլուած արուեստի նոր ու հետաքրքիր դրսեւորումներին:

ԱԶԱՏ ՕՐԴՈՒԽԱՆԵԱՆ

Պոխում, Յունուար 5

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 9-ին, Հայ Մշակոյթի տան «Ժան Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան դպրոցի Ծնունդի հանդէսը: Բազմաթիւ ծնողքներ եւ հանդիսականներ ներկայ էին գեղեցկօրէն զարդարուած սրահին մէջ:

Մշակոյթի Տան նախագահ Պ. Փաքքալ Պաղտաղեան ամանորեան իր մաղթանքներէն ետք ներկայացուց ուսուցչական կազմը, բաղկացած Պ. Աշոտ Յակոբեանէ, Օր. Սօֆի Սիմոնեանէ եւ Տիկին Շաքէ Մանուկեանէ, որոնք ջանք չէին խնայած հանդէսին պատրաստութեան:

Տնօրէնը՝ Աշոտ Յակոբեան բարի գալստեան իր ուղերձէն ետք խօսքը տուաւ մանուկներու բաժնի պատասխանատու Շաքէ Մանուկեանին, որ իր կարգին բարեմաղթութիւններ ուղղեց հանդիսականներուն. խօսեցաւ դպրոցին եւ մայրենի լեզուին անհրաժեշտութեան մասին և կոչ ուղղեց հաւաքական ուժով օգնելու մեր Մայր Հայրենիքին, անոր դժուար այս օրերուն:

Ապա բեմ բարձրացան 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ ուրախ եւ ժպտուն: Նախ երգեցին հայկական եւ ֆրանսական փառերգները, արտասանեցին բազմաթիւ ոտանաւորներ, երգեցին մանկական զըւարթ երգեր. խմբային շքեղ պարերէ ետք ներկայացուցին Յիսուսի Ծնունդը. փայտէ մսուրը պատրաստած էին Ժան-Գլօտ Կոստիկեան եւ Խորէն Մատէն. բազմաթիւ այլ ծնողքներ եւս մասնակցեցան ներկայացումին պատրաստութեան գործին:

Հանդէսի երկրորդ բաժնին, գաղութէն արուեստագէտներ՝ Ներսէս Մնացականեան (ջութ), Գրիգոր Պաղտասարեան (դաշնակ), Նաթալի Սիմոնեան (դաշնակ), Աննա Եղոյեան (մենապար) եւ Երեւան երգչախումբը՝ ամանորեան խաղաղութեան երգերով յատուկ փայլ մը բերին յայտագրին:

Ճոխ գոյներուն, լոյսերուն, ծաղիկներու բուրմունքին ու սրահի մանուկներուն եկաւ միախառնուիլ Կաղանդ Պապան ալ ու բաժնեց միրգ ու նուէրներ: Փոքրիկները երգեցին ու արտասանեցին իր շուրջը:

Հանդէսը վերջ գտաւ խոր եւ լաւ տպաւորութիւն թողլով ծնողքներուն եւ բոլոր հիւրերուն:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԷՎՐԻԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՌՈՊԷՐ ՏԱՒՈՒՏԵԱՆ

Ինչպէս գրած էինք Նոյեմբեր 26-ի մեր թիւով, Հոկտեմբեր 28-ին, Էվրիի Առեւտրական դատարանի նախագահ ընտրուած էր, չորս տարուան համար, Ռոպէր Տաւուտեան:

Պաշտօնի յանձնումին հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի, Յունուար 12, ժամը 17-ին, Առեւտրական դատարանի սրահը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Արարողութեան կարգ մը ձեւակերպութիւններէ ետք, նախագահական աթոռը գրաւեց Ռոպէր Տաւուտեան: Առաջին առթիւ խօսք առաւ հրաժարեալ նախագահը՝ Գլօտ Լըմոնիէ, որ յայտնապէս յուզուած, հրաժեշտ կուտար իր պաշտօնին եւ չէր ծածկեր իր դառնութիւնը Արդարադատութեան նախարարութեան պատրաստած նոր օրինագիծին մասին, որ Նախարարաց Խորհուրդին պիտի ներկայացուի ի մօտոյ: Ծրագրուած նոր կարգադրութիւնները բաւական խրարանցում ստեղծած են, մանաւանդ Առեւտրական դատարաններու մօտ, ուր հրաժարականները բազմացած վերջերս:

Իրեն յաջորդեց Ռոպէր Տաւուտեան խնամքով պատրաստուած ելոյթով մը, ուր կը վերլուծէր թէ՛ Էվրիի թէ՛ ընդհանուր կացութիւնը: Վերջին խօսք առնողն էր Միճիթէր Փիւպլիքի ներկայացուցիչը, որ ջանաց արդարացնել նախատեսուած ծրագիրը, շնորհաւորելով նոր նախագահը:

Եթէ չենք սխալիր, առաջին անգամն է որ Առեւտրական դատարանի մը նախագահ կ՚ընտրուի Հայ մը, գոնէ մեր շրջանին մէջ, ինչ որ գնահատելի երեւոյթ մըն է եւ խիստ պատուաբեր ենթակային համար:

Հանդիսաւոր այս արարողութիւնը վերջ գտաւ քոքթէյլով մը:

Ա. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈՒՐԲԸՎՈՒԱ.– Տիկին Մօրիսէթ Զօքքարեան 600 Ֆր.։

ՎԵԼԻԶԻ.– Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 500 Ֆր.։

ՎԱԼԱՆՍ.– Աչոտ Առաքելեան 100 Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Պանեէօ – Գաչանի
Սիամանթօ Դպրոցին 70–ամեակը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Շաբաթ, Մարտ 25
ժամը 20–էն սկսեալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

(Շար. Ա. էջէն)

է Յորդանանի Ս. կարգի չքանչանով։ Նոյն օրը Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է վարչապետին հետ ալ։ Զոյգ հանդիպումներէն ետք Գարեգին Բ. Ամմանի Ս. Թադէոս Եկեղեցիին մէջ քարոզած է, անդրադառնալով Հայաստան – Արցախ – Սփիւռք գործակցութեան։ Պատարագէն ետք ան գացած է Ամմանէն ոչ շատ հեռու Ջարաշ պատմական քաղաքը որուն աւերակներուն մէջ պահպանուած է «Հայաստան» անունը կրող արձանագրութիւն մը։

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԱԾ

Քրիստոսի ծննդեան 2000–ամեակի հանդիսութիւններուն մասնակցելու նպատակով Նախագահ Ռ. Քոչարեան պատուիրակութեամբ մը Յունուար 17–ին մեկնած է Երուսաղէմ։ Պատուիրակութեան կազմին մէջ են Արտաքին գործերու, Առողջապահութեան, Մշակոյթի նախարարները եւ այլ պաշտօնատարներ։

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ

Յունուար 17–ին Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի եւ տասը ամբաստանեալներու դատավարութեան շարունակուած է Վ. Յարութիւնեանի հարցաքննութիւնը։ Ան ըսած է թէ 1994–ին Վ. Սիրադեղեանի հասցէին հնչած մեղադրանքներէն, դատախազութենէն Վլ. Գրիգորեանի դէմ մահափորձէն ետք Լ. Տէր – Պետրոսեան չէր կրնար Վ. Սիրադեղեանը զոհել, քանի որ այդ պարագային նախկին չարագործութիւններու համար պէտք է չատեր հարցաքննուէին։ Վ. Յարութիւնեան ըսած է նաեւ թէ 1998 Յունուար 29–ին ինք իմացած է թէ Վազգէն Սարգսեանի դէմ մահափորձ կը պատրաստուի եւ տեղեկացուցած է անոր։ Նոյն երեկոյին իմացած է որ Ա. Տէր – Սահակեան եւ 28 հոգի ձերբակալուած է։ Համոզուած յայտնած է թէ Հ. Ղանդիլեանի, Յ. Սուքիասեանի սպանութիւնները որոշողը միայն Վ. Սիրադեղեանը եղած չի կրնար ըլլալ։ Նիստը կը շարունակուի Յունուար 21–ին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ համալսարանը որոշած է կովկասեան լեզուներու եւ մշակոյթներու բաժինին մէջ բանալ հայերէնի, հայկական գրականութեան ամպիոն մը։ Համալսարանին փոխ տեսուչը այս մասին յայտնած է Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիր Հրանտ Տինքին։ Փոխ տեսուչը ըսած է նաեւ թէ երկու դասախօս պատրաստութեան համար Ռուսաստան ղրկած էին, որոնցմէ մէկը Ս. Պետերբուրգի համալսարանին մէջ հայագիտական ուսումը աւարտած, միւսն ալ տօքթորայի աւարտաճառը յանձնած, վերադարձած են Թուրքիա։ Նոյն պատասխանատուն ըսած է թէ կը մտածեն գործակցիլ Երեւանի համալսարանին հետ եւ թէ արդէն ուշացած ձեռնարկ է ամպիոնին բացումը։ Հետաքրքրական է գիտնալ թէ հայերէնի եւ հայկական գրականութեան մասին վերոնշեալ դասախօսը Ս. Պետերբուրգի համալսարանին ո՛ր բաժինին մէջ պատրաստուած է երբ վերջերս միայն յայտարարուեցաւ թէ նոյն համալսարանին մէջ վերաբացուած է հայկական ամպիոնը...։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶԻՆՔԵՐՈՒ չհաստատուած մը կայ Վրաստան։ Ըստ Խորհրդարանի Նախագահ՝ Զուրաբ Ժվանիայի, Ապահովութեան վրացական նախարարութիւնը տեսերիզներ ունի որոնք ցոյց կու տան զէնքի վաճառքի ցանց մը Վրաստանի ռուսական զինուորական կայանին եւ չէչէն դիմադրութեան միջեւ։ Տեսերիզէն հատուածներ ցուցադրուած են ռուսական հեռատեսիլէն, մինչ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը և էՖ–էՍ–Պէ–ն (Նախկին ՔԱ – Կէ – Պէ) անմիջապէս հերքած են։ Վրաստան չամբաստաներ Ռուսաստանը, բայց «դէպք մը հաստատած է եւ ոճրային քննութիւն մը բացած» յայտարարած է Մոսկուայի Վրաստանի դեսպանը։ Միջադէպը կը պատահի այն ատեն, երբ Մոսկուա կ'ամբաստանէ Վրաստանը որ թոյլ կու տայ զէնքի եւ չէչէնամէտ ռազմիկներու անցքը իր սահմանէն, միակը որ Ռուսերու հակակշռին տակ չէ։

ՊՈՒՏԻՆ, փոխանցման շրջանի նախագահը, ապահովութիւն կու տայ որ Չէչէնիոյ կացութիւնը բարդ է, բայց, հակակշռի տակ է։ Յունուար 17–ին, ռմբակոծութիւնները սաստկացած են, բայց եւ այնպէս Ռուսերը տեղ քայլ կ'ընեն։ Պատերազմի սկիզբէն ի վեր (Սեպտեմբեր 1999) 3000 ռուս զինուոր մեռած է եւ 6000 ալ վիրաւորուած։ Այս թիւերը տուած է Զինուորներու Մայրերու Խորհրդային Միութեան պատասխանատու։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահ Ս. Տէմիրէլի Թիֆլիս այցին ընթացքին գործակցութեան զարգացման չորս փաստաթուղթ ստորագրուած է։ Գործակցութեան հետանկարները կ'առնչուին ռազմօդային ուժերու, գիտատնտեսութեան բնագաւառին, թէքնիք մարզերու։ Նախագահ Է. Շեւարնածէ յայտարարած է նոյն առթիւ թէ Վրաստան խնդիրներ չի ստեղծեր Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթամուղին իրականացման գործին մէջ։

ԶԻԶԷՆԻՈՅ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ահմադով Բաքուէն ԱՄՆ մեկնած է։ Լուրը հաստատուած է Ազրբէջանի Արտաքին գործերու Նախարարութեան կողմէ, հակառակ որ այս վերջինը նախապէս կտրուկ կերպով մերժած էր նման բան։ Ազրբէջանցի նախարարը ըսած է նաեւ թէ Ահմադով ԱՄՆ մուտքի վիզան ստացած է Բաքուի ամերիկեան դեսպանատունէն։

ՉԻԼԻԻ նոր նախագահը, ընտրութեան օրն իսկ, կոչ ըրաւ համերաշխութեան, շեշտելով թէ արդիւնքը չէր նշանակեր պարտութիւն մը իր հակառակորդներուն համար։ «Ամէնուն համար տեղ կայ Զիլիի մէջ, ոչ ոք աւելորդ է» ըսաւ։ Նախկին գործակից Այենտէի որ զինք դեսպան նշանակած էր Մոսկուա (1973), բայց, երբեք չէ գացած, աջը դէմ ըլլալով, վերջին շրջանին, ընտրապայքարի ատեն հեռացած էր Սալվատոր Այէնտէէն, վախ չպատճառելու համար ժողովուրդին մէկ հատուածին, մնալով խամախմբող մը։ Նախկին դասատու, Լակոս քաղաքական ասպարէզ մտնելէ ետք, հիմնադիրներէն եղած է «Ժողովրդավարութեան կուսակցութեան» որ, այսօր, երկրին Բ. ուժն է։ Տնտեսական վիճակը ծանր է եւ Լակոս պարտի տէր մնալ իր խոստումներուն, զարկ տալ աշխատանքի, ստեղծելով նորեր (խոստացած է 200 հազար) զարմանելու համար գործազրկութիւնը։

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 23 Janvier à 11 heures
MESSE

L'Eucharistie sera célébrée à la Chapelle œcuménique de Genève avec les permanents du Cœ. La prédiction sera prononcée par ARAM Ier, Catholicos de la Grande Maison de Cilicie.

Groupe Edouard Dériklian
«AIDE A LA JEUNESSE ARMENIENNE»

REPRESENTATION THEATRALE
ANPAN NOR
HOURINE PEJICHGUE
Samedi 22 Janvier à 20 heures précises
Tirage au sort du billet de
TOMBOLA : week-end à VENISE
à l'issue de la représentation!
M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE
Tél. : 04.91.50.15.09 / 04.42.58.33.67

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France
et
les membres
du Conseil d'Administration
vous convient à un
DINER
en l'honneur du
DR HAGOP HAGOPIAN
le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid —
50, bd Victor Hugo — 06000 NICE
— O —
Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur
— O O —
Animation musicale
Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre
Réservation indispensable avant le 19 JANVIER
au : 06 03 74 16 99

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ԷՍԱԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Էսաեանի սաներուն աւանդական «Բաժակի Պահը» տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 23, ժամը 12·30–ին

ARARAT
ճաշարանին մէջ

16, rue du Roule, Paris 1er
M° Chatelet ou Louvre

Սիրով կը հրաւիրուին Էսաեանի սաներն ու համակիրները սոյն հանդիսութեան, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու հայ վարժարաններուն կենացը։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
01 – 43 – 08 – 12 – 06
կամ՝
01 – 47 – 80 – 42 – 76
թիւերուն։
Ծաչագին՝ 200 Ֆր.։

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN
D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre
CONSOLATION
Vernissage le Vendredi 21 Janvier
à 19 heures — Cocktail
Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
— Entrée libre —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը – Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն։ Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սուլթան Գարագաշի մահուան առթիւ. – Աննա Գարաթէփէ, Սենեքերիմ Մուրատեան, Խաչիկ Թօսուն, Ռեմոն Թաշճըօղլու, Սիւզան Գարաթէփէ 200–ական Ֆր., Մարտիրոս Գայան, Երեւան Բուլուր 100–ական Ֆր., Թորոս Տէտէեան 400 Ֆր., Հայկազ Կէօրտէպաք 500 Ֆր., Տիգրան Գէօզէեան 300 Ֆր., Սիմոն Բէհլիվան 250 Ֆր., Գասպար ընտանիք 100 Ֆր., Յակոբ Կէօնճիւ, Արթին Թաշճըօղլու, Անդրանիկ ընտանիք, Կարօ Սանթիկեան, Արթին Եալչըն, Համբար Ապօ 200–ական Ֆր., Վահէ Տիչճի 400 Ֆր., Սարգիս Մուրատեան, Թորոսօղլու ընտանիք 500–ական Ֆր., Կարպիս Գահլէճիօղլու, Գրիգոր Պառուականեան 300–ական Ֆր., Մաթիլտ Թաչճը 100 Ֆր., Հրաչ Գումրու, Պետրոս Մարաշլը, Խաչիկ Գումրու, Մուրատ Բուլուր, Արամ Գարագէօզէօղլու, Նուպար Գասպար, Անդրանիկ Պարսադ, Յովհաննէս Այտըն, Դանիէլեան ընտանիք, Սուրէն Գան, Մուրատ Մուրատեան 200–ական Ֆր., Արման Կոստանեան, Գէորգ Տէյիրմէնթաշ, Գրիգոր Պարսադ, Վերժին Մուրատեան 300–ական Ֆր., Ժիրայր Բէհլիվան, Արթօ Թաչճը, Զաքար Հաքալմազ 500–ական Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
JEUDI
20 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փարանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Անհրաժեշտ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.822 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.822

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱՐԱՖԱԹ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Յունուար 18-ին, Բեթղեհէմի մէջ է որ նախագահ Քոչարեան հանդիպում մը ունեցած է Եասէր Արաֆաթի հետ։ Մանրամասնութիւններ չեն տրուիր իրենց տեսակցութեան մասին, բայց խօսակցութեանց աւարտին, Արաֆաթ յիշատակի մետալով մը պարգեւատրած է Հայաստանի Նախագահը, ապա, միացած են հազարաւոր Հայերու եւ ուխտաւորներու որոնք կը հետեւէին պատարագին զոր կը մատուցանէր Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը տեղւոյն Եկեղեցւոյն մէջ։

Նախագահ Ռ. Քոչարեան այցելած է նաեւ Իսրայէլի Խորհրդարանը (Քնէսէթ), հանդիպած իսրայէլցի գործարարներու եւ ծաղկեպսակ մը դրած Ողջակիզման յուշարձանին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 18 / 19)

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ԻՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներու մօտալուտ վեհաժողովին շրջանակին մէջ Յունուար 25-ին Մոսկուայի մէջ, Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Փութին հանդիպում կ'ունենայ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրպէջանի նախագահներուն հետ, քննարկելու համար Կովկասի իրավիճակը։ «Արմէնփրէս»էն տարբեր աղբիւրներ ալ կը հաղորդէին թէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալը յաջողած է համոզել Ալիեւը, որպէսզի առանձին հանդիպում մը ունենայ Քոչարեանի հետ։

* * *

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՈԳԵԿՈՉԱԾ ԲԱՔՈՒԻ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ ԶՈՀԵՐԸ

10 տարի առաջ Ազրպէջանի մայրաքաղաքին մէջ ամբողջ շաբաթ մը կը տեւէր Հայերու ջարդը։ 150 Հայեր սպաննուեցան, շուրջ 200 հազար հայ բնակիչներ ալ տեղահանուելով ապաստանեցան Հայաստան եւ այլուր։

Յունուար 18-ին Ստեփանակերտի մէջ նշուած է Բաքուի հայկական ջարդերուն տասնամեակը։ Քաղաքին յուշահամալիրը այցելած են Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանի, վարչապետ Ա. Դանիէլեանի գլխաւորութեամբ հարիւրաւոր անձեր։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Արցախի թեմին կրօնաւորները մատուցանած են հոգեհանգստեան պատարագ։

Նոյն օրը Երեւանի մէջ ալ քանի մը հարիւր տեղահանուածներ, Ազգ. Ժողովի երեսփոխաններ, կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, ԼՂՀ հայաստանեան ներկայացուցչութեան պատուիրակութիւնը, Հայաստանի Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Սերժ Սարգսեան, Տարածքային կառավարման նախարար Խոսրով Յարութիւնեան, Տեղահանուածներու վարչութեան պետ Գագիկ Եգանեան եւ պաշտօնատար անձեր Ծիծեռնակաբերդ յարգանքի տուրք մատուցանած են Բաքուի ջարդերու զոհերուն յիշատակին։ Զոհերու յիշատակին նուիրուած խաչքարին մօտ պատարագ մատուցանած է Սիոն Վրդ. Ադամեան։ Խօսք առած է գրող, հրապարակախօս Զօրի Բալայեան։

ԼՂՀ

ՆԵՐՈՒՄ

Ա. Ղուկասեան Յունուար 15 թուակիր հրամանագրով մը ներում շնորհած է 16 բանտարկեալներու։ Ներումը հիմնուած է անոնց ընտանեկան կացութեան, Ղարաբաղի ազատագրման պայքարին անոնց բերած մասնակցութեան կամ ինքնապաշտպանութեան գործողութիւններուն մէջ ունեցած դերին վրայ։

Ներումէն օգտուած են երկու բանտարկեալներ ալ որոնց մահապատիժները վերածուած են 15-ական տարի բանտարկութեան։ Մասնակի ներումի արժանացած են վեց այլ դատապարտեալներ եւս, մինչ վեց ուրիշներ ալ մերժուած են։

* * *

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Յունուար 13-ին ստորագրած հրամանագրով Մանուէլ Սարգսեանը նշանակած է քաղաքական հարցերով նախագահի խորհրդական։ Ան եղած է Հայաստանի մօտ Ղարաբաղի առաջին ներկայացուցիչը, 90-ական թուականներուն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

«Հայաստանի հանրապետություն»ը Յունուար 15-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Յունուար 13-ին 68 տարեկանին մահացած է արձակագիր Վլադիմիր Յարութիւնեան։ Ծնած էր Ախալքալաքի Սուլդա գիւղը։ 1947-ին աւարտելէ ետք տեղւոյն մանկավարժական հիմնարկը, երեք տարի ուսուցիչ եղած է նոյն գիւղին մէջ։ Երեւանի մէջ թատերական հիմնարկը եւ բանասիրական ճիւղը աւարտած է ու միջոց մը «Ոզնի» երգիծաթերթին մէջ գրականութեան բաժինը վարած։ 1970 - 1973 եղած է Գրողներու Միութեան Սիւնիքի նախագահը, խմբագրած է «Ծիածան» թերթը։ Հեղինակ է վիպակներու, վէպերու, թատերգութիւններու։

1990-ին ստեղծած է «Հայաստանի հանրապետութեան բնակավայրերը» մատենաշարը որ մինչեւ այսօր ծրագրուած 600 հատորներէն 40-ը հրատարակած է։ Մատենաշարին նպատակն է ներկայացնել Հայաստանի բնակավայրերը, բնակչութեան տեղափոխութիւնները, անոնց պատճառները, ժամանակակից տոհմերը վերականգնել ու կազմակերպել օտարացած շառաւիղներուն որոնումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄԸ, զոր պատրաստած էր տիկին Կիկու և որ հաւանութիւնն ունէր Հանրապետութեան նախագահին, յետաձգուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն։ Արդարեւ, ընդդիմութեան երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու մեծամասնութիւնը որոշած էր դէմ քուէարկել սահմանադրական բարեփոխումին որ թոյլ կրնար տալ վերանշել

(Շար.ը Դ. էջ)

«L'HISTOIRE» (No 239)

Janvier 2000

FORUM DES LECTEURS

A propos du négationnisme*

Yves TERNON, auteur de «Du négationnisme» (Desclée de Brouwer), répond à notre dernier éditorial.

«En me cataloguant comme *«champion de la cause arménienne»*, vous me privez de toute légitimité scientifique. En transformant la présentation d'un dossier en réquisitoire, vous déguisez un historien en pamphlétaire vétilleux et en "chasseur de sorcières".

«Je me présente donc. Je suis un chercheur qui poursuit depuis plus de trente ans des études sur le crime de génocide. Pour ce faire, j'ai été amené, comme les autres chercheurs, à utiliser le mot négationnisme, mot inventé pour désigner les négateurs de la Shoah. Cet usage est répandu actuellement dans les articles, livres et colloques sur le génocide arménien et sur le génocide rwandais.

«La négation du crime est tissée avec le crime. Le point d'application de cette négation diffère selon le génocide. Les uns nient tout en bloc: c'est absurde, révoltant, abject, et par là même infamant. D'autres partagent les responsabilités et avancent la thèse du double génocide: c'est plus habile et des gens de bonne foi en viennent à douter. D'autres, plus subtils encore, historiens respectés par leurs pairs, reconnaissent tout, les massacres, les crimes contre l'humanité, mais ils émettent un doute sur l'existence d'un plan concerté et, par l'expression de ce seul doute, ils refusent d'admettre que la preuve est établie.

«Je tiens également à m'exprimer sur une ambiguïté. Elle concerne la différence entre le fait de l'intention et le moment de cette intention. Nier l'intention, c'est nier un génocide. Par contre, dans tous les cas de génocide contemporain, le moment de l'intention reste imprécis —pas d'ordre signé—, et la détermination de ce moment est un objet de recherche: c'est le cas du débat parfaitement légitime entre intentionnalistes et fonctionnalistes.

«Pour conclure, je demande seulement que me soit ouvert *"un espace de liberté, où, entre gens de bonne foi, la quête de la vérité* [se fasse] *par l'affrontement des thèses et des hypothèses autant que par la recherche technique des preuves"*. Il est un moment dans l'administration de la preuve où cet affrontement doit cesser: lorsque la conviction s'établit devant l'évidence. Au-delà, le doute est instrumentalisé, le sceptique se fait négateur. Les preuves du génocide arménien sont établies. Il n'y a pas lieu d'y revenir, pas plus que sur l'administration des preuves des génocides juif, tzigane et rwandais.

«Le débat que je réclame en écrivant ce livre sur le "négationnisme" porte sur le bon usage d'un mot, sur le droit à déplacer le bornage d'un vocable encore frais et d'une remarquable pertinence. Je pose une question, une seule: quel mot employer pour désigner la négation des autres génocides ? Et, en corollaire, comment appeler ceux qui pratiquent cette négation ? Nous avons, vous et moi, les mêmes adversaires. Un fossé nous sépare, creusé par un malentendu. Employons-nous, courtoisement mais fermement, à le combler».

Yves TERNON

LA REPONSE DE «L'HISTOIRE»

Pour notre part, nous persistons à penser que, pour l'intelligence du débat, il faut réserver l'emploi du terme négationniste à ceux qui nient l'existence d'un massacre ou d'un génocide.

* * *

(*) *Comme nous l'avions signalé dans notre précédent numéro, la revue* L'Histoire *avait bien voulu publier la réponse d'Yves Ternon à son éditorial, paru en Décembre. Yves Ternon a mis à notre disposition une autre réponse, celle qu'il avait faite à Pierre Vidal-Naquet pour son article paru dans* «Le Monde des Livres» (3 Décembre) *et que nous publierons dans notre prochain numéro, la direction du* «Monde» *considérant qu'il n'y avait pas diffamation, n'ayant pas donné suite à ce «droit de réponse».*

«ՄԱՐՄԱՐԱ»ՅԻ ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏԸ ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑԱԾ Է

«Մարմարա»յի Յունուար 18-ի թիւէն, ցաւով իմացանք որ թերթին խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, Ուրբաթ օր, Յունուար 14-ին, կառքի արկած մը անցուցած է։ Թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ այդ մասին։

«Ռ. Հատտէճեան, անցեալ Ուրբաթ առաւօտ, տունէն խմբագրատուն գալու ճամբուն վրայ, Իսթինիէի մօտերը, ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, գլխու զօրաւոր հարուած մը ստացաւ եւ փոխադրուեցաւ Իսթինիէի պետական հիւանդանոցը, ուր անմիջապէս դարմանումի տակ առնուեցաւ։ Գլխուն վրայ գոյացած ճեղք մը անմիջապէս կարուեցաւ եւ անհրաժեշտ բոլոր քննութիւնները կատարուեցան։ Այնուհետեւ, մեր խմբագրապետը իր իսկ փափաքով փոխադրուեցաւ Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոց, ուր անմիջապէս յանձնուեցաւ Բժշկապետ՝ Տոքթոր Արման Զաքըրօղլուի, Տոքթոր Արմենակ Մեծատուրեանի եւ Տոքթոր Վարդգէս Պէյլէրեանի խնամքին։ Կատարուած ուղեղի, գլխու եւ մարմնի բոլոր քննութիւնները բարեբախտաբար ցոյց տուին որ մտահոգիչ ոչի՛նչ կար մեր խմբագրապետին առողջական վիճակին մէջ։

Ներկայիս ուրախ ենք յայտնելու մեր ընթերցողներուն, թէ վէրքին դարմանումը արագ եւ յաջող կ'ընթանայ»։

* * *

Նոյն օրը հեռաձայնային կապ հաստատեցինք «Մարմարա»յի հետ եւ տեղեկացանք որ Ռ. Հատտէճեան թէեւ կը մնայ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը բայց, մտահոգիչ բան մը չկայ։

Արագ ապաքինում կը մաղթենք մեր պաշտօնակիցին։

ԱՐՏԱԳԱՂԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱ՞ՄԲ

Հայաստանէն մեկնումներու ամէն օր աւելի ուշագրաւ դարձող երեւոյթը իր ծաւալին համեմատութեամբ անկեղծ մըտահոգութիւն կ'արթնցնէ՞: Դժուար է դրական պատասխան տալ նման հարցումի: Այդ մտահոգութիւնը պէտք է ունենային նախ երկրին իշխանութիւնները, ղեկավարներ, ապա թերեւս նաեւ Սփիւռքը: Ի՞նչ բանով կարելի էր չափել մտահոգութիւնը. հոս ալ դժուար է սահմանումը: Եթէ ամէն ներկայացած առիթի ծունկ ծեծելու, «ա՜խ»երու, «վա՜խ»երու մէջ կը կայանայ մտահոգութեան արտայայտութիւնը, կա՛յ առկա: Այն ղեկավար դէմքը որ Երեւանէն Սփիւռքի մէկ անկիւնը կը հասնի, յաճախ դէմ առ դէմ կը մնայ նիւթին մասին հարցականներու: Կը շարունակուի՞ երեւոյթը, կա՞ն վիճակագրութիւններ, ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին եւ առնուած են մեկնումները սահմանափակելու համար: Ամէն անգամուն ալ այս մասին պատասխան կը տըրւի «այո՛, այո՛», «շատ ցաւալի է, բայց...», «հետեւում ենք»ի նման շատ բան չըսող տարազներով որոնք մտահոգութեան պատասխանելէ աւելի կը հաստատեն թէ պէտք չէ երկարել տրամաբանութիւն փճացնելու գործը...: Կայ տակաւին Հայաստան – Սփիւռք համաժողովի ընթացքին Ռ. Քոչարեանի կողմէ յայտնուած գրեթէ գոհունակութիւն պարունակող կեցուածքը թէ մտահոգուելու այնքան ալ պատճառ չկայ, քանի որ երէկ, այսօր մեկնողները անպայման կը վերադառնան ու իրենց հետ կը բերեն գումարներ, փորձառութիւն, զանոնք ի սպաս դնելու երկրին վերելքի գործին: Հաւանօրէն քիչ կը գտնուի այնքան լաւատես նախագահ մը որ իր երկրին բնակչութեան մօտ մէկ երրորդին զեղչուելուն մէջ դրական ազդակներ նըշմարէ:

Պարզ է որ արտագաղթը մեծապէս տընտեսական մեկնակէտով է: Շատ շատերէ լսուած է մեղայականի նմանող այն արտայայտութիւնը թէ եթէ աշխատանք ըլլար, մեծին ու պզտիկին կարիքներուն հասնիլ կարենային, ի՞նչ գործ ունէին օտար ափերու վրայ ուր մասնաւոր «բարի՛ եկաք» ըսող ալ չի գտնուիր: Կայ նաեւ անտարբերութեան ազդակին մեծ դերը: Անտարբերութիւն՝ արեւուն տակ մեծցող անհաւասարութեան, բեւեռացումին, աթոռի, աթոռակի տէրերու կողմէ մնացեալին բաժին հանուած շահագործումին դէմ:

Ընդհանրապէս այս շրջանակներուն մէջ նկատի կ'առնուի արտագաղթի երեւոյթը ու այլ ազդակներ կը մնան շուքին մէջ: «Արմէնփրէս»ի Յունուար 13-ի լրատուութեան մէջ կար «Մարզպետը դէմ է պետպատուէրին» խորագրուած լուր մը որ լոյսին կը բերէր շուքին մէջ մնացածներէն պարագայ մը, միշտ արտագաղթին վերաբերող: Լուրին մէջ յիշուածը Լոռիի մարզպետն է. Հենրիկ Քոչինեանը: Ան Վանաձորի մանկավարժական հիմնարկին անգլերէնի բաժնին շրջանաւարտներուն վերջին տարիներու ընթացքը ուսումնասիրելէ ետք յանգած է եզրակացութեան մը. ըսած է թէ պետութեան օժանդակութեամբ օտար լեզուի տիրապետած մասնագէտները մեծ մասով կամ կը փորձեն արտագաղթել, կամ աշխատանք ունենալ միայն որպէս թարգմանիչ: Իբրեւ օրինակ տրուած է անգլերէնի տիրապետելէ ետք ԱՄՆ մեկնելու պարագան:

Նոյն լուրը կը տեղեկացնէ թէ Լոռիի մարզին մէջ միջնակարգ վարժարանները մանկավարժներու մեծ պակաս ունին: Աւելի քան 600 ուսուցիչի կարիք կայ այդ դպրոցներուն համար: Եւ մարզպետը որ մեծ կարեւորութիւն կու տայ բուն մասնագիտութեան պաշտօն յանձնելուն, որոշած է երեւոյթը կանխել: Այսինքն՝ արգիլել ըլլալ որ պետական պատուէրով տեղեր յատկացուին անգլերէնի բաժինին:

Նման կեցուածք դիւրութեամբ կրնայ յետադիմութիւն, ժամանակավրէպ մըտայնութիւն նկատուիլ, այն մտածումով որ աշխարհը օրէ օր կը պզտիկնայ, յարաբերութիւններու ցանցերուն ընդլայնումով, հաղորդակցութեան կարելիութիւններուն բազմացումով: Ու օտար լեզուներու ուսուցումը, տիրապետումը առաջնային ազդակներէն է յաջողութեան: Սակայն, երբ Հայաստանի պայմաններով երկրի մը իրականութեան մէջ կը փոխադրուին այս բոլորը, յստակ է որ օտար լեզուի մը տիրացումը դուրսի աշխարհէն գնահատելի առաւելութիւն մը կ'ըլլայ: Եւ երբ պետութիւնը գործնապէս կը քաջալերէ այդ առաւելութեան ձեռքբերումը, անուղղակի կերպով խթանած կ'ըլլայ ատոր հետեւանք արտագաղթն ալ:

Ատոր աւելի մեծ մասշտաբի վրայ նախընթացն է Երեւանի Ամերիկեան համալսարանը: Ան որ գրեթէ տարեկից է Հայաստանի անկախութեան եւ որուն հիմնադրութիւնը այնքան շողշողուն յաջողութեան մը փառքով ծանուցուեցաւ:

Օտար լեզու, օտար մշակոյթ, օտար գիտական պաշար ունենալ, անշուշտ, հարստացնող ազդակ է որեւէ երկրի համար: Սակայն, երբ Հայաստանի մէջ կը ձեռնարկուէր այդ քաղաքականութեան, օգուտին հետ վնասն ալ հաշուելու մասին մտածուեցա՞ւ արդեօք: Կամ եթէ ամերիկեան գիտական միտքէն, թէքնիքէն օգտուիլ էր նպատակը, կարելի չէ՞ր որ այդ բաները ըլլային Երեւանի պետական համալսարանին բարեփոխումով, առանց մտայնութիւններու եւ ձգտումներու «օտարացում»ին:

Հարցումներ որոնք բնական է որ ժամանակավրէպ են այսօր երբ արդէն Ամերիկեան համալսարանը լարած է իր մագը որուն վրայէն կը հաւաքէ պէտք ունեցածը, իսկ պետական համալսարանը կը շարունակէ իր խղճին մէջ տապկուիլ – ո՛չ միայն նիւթականի առումով – իրեն մնացած հնարաւորութեամբ վերապրիլ:

Լոռիի մարզպետին նախանձախնդրութիւնը փոխանցիկ դարձնելու միջոց մը կարելի՞ է գտնել արդեօք...:

ԱՐՓԻ ԹՕԹՕԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՄԱՂԹԱՆՔԸ

Եւգենի Եւտուշէնկօ ռուս ծանօթ բանաստեղծն է որ 60-ական թուականներու սառնահալին երգիչը եղաւ: Նախագահ Ելցինի մեկնումին առթիւ ռուսական մամուլին մէջ էջ մը ստորագրած է ուր դառնօրէն կը մեղադրէ զայն մտաւորականութիւնը անարգելով ու երկրին բարոյական անկումը արագացնելով:

Նախ որոշ բարեմասնութիւններ կը յիշէ Ելցինի անձին առընչուած: Ան պատմութեան մէջ տեղ պիտի ունենայ որպէս նուաճողը որ գրոհեց անցեալի սայլին դէմ ու կեցուց զայն. նաեւ որպէս առաջին ռուս ղեկավարը որ արտօնեց իր դէմ ամէնէն կծու ծաղրանկարներու հրատարակութիւնը: Ան պատմութեան մէջ հիմնադիրն է անհաւատալի նախընթացի մը. այդ նախընթացը կը վերաբերի առանց արիւնահեղութեան, Սահմանադրութեան կատարեալ յարգանքով իշխանութենէն հեռանալու երեւոյթին:

Գորբաչով չէր գիտցած ժողովրդավարութեան ալիքին վրայ նաւարկել. Ելցին յաջողեցաւ: Օգտուեցաւ ալ անկէ, առանց անոր յառաջ գալուն մէջ դեր ունեցած ըլլալու: Զինքը առեղծողները իրականութեան մէջ եղան մտաւորականները, գըրողները, գիտնականները, ճարտարապետները, այլախոհները: Անոնց համար Ելցին մարմնացումն էր ժողովուրդին արտայայտած ոգիին: Անոր կոպտութիւնը, կրթութեան պակասը, Ռուսերու մաֆիական հակումները փայփայեցին իր ժողովրդավարութիւնը արմատ առած մենաշնորհներու մերժումէն, սակայն ճառերը առաջնորդեցին նոր մենաշնորհներու որոնցմէ գլխաւոր օգտուողը ինք եղաւ, այն աստիճանի որ նոյնիսկ Բրեժնեւի շրջապատը պիտի չյանդգնէր երեւակայել:

Պատնէշներու առաջին շրջանի ընկերներէն կարճ ատենէն ոչ ոք մնացած էր մօտը. Թալանողներ փոխարինեցին զանոնք: Ելցին շատ վարպետօրէն «քնացուց» մըտաւորականութիւնը, ապաստանած հաւաքական այն նամակին որով իրմէ կը խնդրուէր բացառիկ միջոցներու դիմել, ընդդիմութիւնը լռեցնելու համար: Եւտուշէնկօ կը յիշէ բանաստեղծ, երգիչ Օքուճավայի զղջումը այդ նամակին տակ դրած ստորագրութեան համար: «Կարմիր վտանգ»ին սպառնալիքը բոլորին այնպէս կը թուէր թէ Խորհրդարանին ուղղուած կրակոցները կ'արդարացնէր:

Յետոյ, սակայն, Նախագահը չլսել ձեւացուց չէչէնական անհեթեթ արիւնահեղութեան վերջ տալու կոչերը: Ելցին հեռըզհետէ խուսափեցաւ մտաւորականներու հետ շփում ունենալէ որոնք ցարական արքունիքին հետ նոյն մակարդակը չունէին. սկսաւ նոր բարեկամներ ունենալ որոնք նոր հարուստներ էին, կամ հեռատեսիլի աստղեր: Ամբողջովին անտարբեր մնաց երբ Սոլժենիցինի, զոր հրաւիրած էր երկիր, պատրաստած ծրագիրը հեռատեսիլի յայտագրէն հանուեցաւ, կամ երբ զանազան դիմումներով շատ մը գրողներու, շարժանկարի արուեստագէտներու անմխիթար վիճակը իր ուշադրութեան յանձնելու ջանքեր եղան:

Ռուս բանաստեղծը Ելցինի օրինակին մէջ կը տեսնէ երեւոյթը թէ ինչպէ՛ս մըշակոյթի պակասը կրնայ բարոյական անկումի առաջնորդել: Ելցին, միջոց մը ետք, իր քաղաքացիներուն տառապանքին դէմ անդրդուելի ղեկավարի մը վերածուած է. «Ռուսաստանի բերանը թխմեց փառերգ մը որ խօսք ալ չունէր, որովհետեւ ան չէր գիտեր թէ ինչի մասին պէտք է խօսէր» կը գրէ Եւտուշէնկօ:

Մեկնումին տակարկեց իր եւ շրջապատին անձեռնմխելիութեան մասին: Բնաւ չմտահոգուեցաւ սակայն քաղաքացիներուն յոյսերուն անձեռնմխելիութեամբ. այն քաղաքացիներուն որոնք ձեռք ձեռքի մարդկային շղթայ կազմած պահպանած էին զինք ու Սպիտակ Տունը: Ինչո՞ւ չմտահոգուեցաւ միլիոնաւոր աշխատաւորներու խնայողութիւններուն անձեռնմխելիութեամբ որոնք իր պաշտօնատարներուն կողմէ կողոպտուեցան:

Հրաժարումի սեմին հասնող Ելցինը այն չէ որ 1992-ին պատնէշներուն վրայ էր: Այդ թուականէն ետք իր ձեռքը կուտակեց այնքան շատ իշխանութիւն զոր չէր կրնար պահել եւ ի վերջոյ այդ իշխանութիւնն է որ զինք մերժեց: Եւտուշէնկօ կը յիշեցնէ իր մէկ բանաստեղծութիւնը ուր կոչ ըրած է որ Խորհրդարանին դէմ բացուած կրակին համար Ելցին ներողութիւն խնդրէ. կ'ըսէ թէ չորս տարիուան պէտք ունեցաւ մինչեւ որ ներողութիւն խնդրեց. թէեւ լաւ է ուշ, քան երբեք:

«Դառն զգացում մըն է որ գրիչս կ'առաջնորդէ եւ ոչ՝ իր հրաժարականէն ներշնչուած յաղթութեան զգացում մը: Դառնութիւնը կուգայ յոյսերու դաւաճանումէն» կը գրէ բանաստեղծը, անմիջապէս աւելցնելով որ սխալ է այսուհանդերձ միակ պատասխանատուն Ելցինը նկատել: Կ'ըսէ թէ իրենք ալ յանցաւոր են խաբուած ըլլալով: Լենինի հիացումը տողերու վերածելով Պաստեռնակ գրած էր. «կը վարէ հոգիներու հօտը, առով վարելով երկիրը»: Եւտուշէնկօ ատոր մէջ կը նշմարէ Ելցինի ողբերգութիւնը. անգամ մը դիւային մղումով մը տիրելէ ետք հոգիներու հօտին, միշտ խուսափած է իր հոգին ալ անոնց ու մտաւորականներու հոգիներուն միացնելէ: Մինչդեռ պատմութիւնը ցոյց տուած է որ մէկը երբ մտաւորականութեան կռնակ կը դարձնէ, շատ երկար ճամբայ չի մնար իրեն:

Եւտուշէնկոյի մաղթանքը այն էր որ այդ դառն դասէն օգտուին Ռուսաստանի ապագայ բոլոր ղեկավարները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չինաստան լրագրողներու ամենական մեծագոյն բանտն է, կը գրէ տեղեկագիրը: 14 լրագրող, որոնցմէ երեքը Թիպէթցի, բանտ էին 1999-ի առաջին օրը: Անոնցմէ ոմանք առողջական լուրջ պատճառներ ունենալով հանդերձ, նոյնիսկ պայմանաւոր կերպով ազատ չեն արձակուիր: Գրաքննութիւնը կը շարունակէ արգիլել ըլլալ 1989-ի Թիէնանմէն հրապարակին անցքերուն պաշտօնական տեղեկատուութիւնը խնդրականացնող հրապարակումներու: Նոյնն է պարագան Համայնավար կուսակցութեան մենաշնորհեալ դիրքին դէմ բարձրացող ձայներու, կամ գործադրութեան աւելցող թիւին մատնանշումին:

Չինական մամուլը տարեկան աւելի քան 18 միլիոննոց ցրուումով աշխարհի մէջ առաջին տեղը ունի: Սակայն, միշտ կեդրոնական իշխանութեան հակակշռին ենթակայ է: Այսուհանդերձ, կան շրջաններ որոնց թերթերը քաջութիւնը կ'ունենան գրաքննութեան սահմանները չափով մը ընդարձակելու եւ գրելու կաշառակերութեան մասին, կամ հետաքննելու բանակին, ոստիկանութեան կողմէ կատարուած չարաշահումները:

Ճիշդ է որ հոկտեմբերին ստորագրուած քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներու միջազգային ուխտը որոշ փոփոխութիւններ բերած է. կան դատեր որոնց մամուլը արտօնուած է հետեւելու: Սակայն, անկախ մամուլի գոյութիւն աներեւակայելի է, լրատուները ամբողջութեամբ ենթակայ են իշխանութեան քննութեան, ինչպէս համացանցը:

Բանտարկուած կամ պարտադիր աշխատանքի ուղարկուած գրագէտներ կան որոնց մեղքն է օրինակ՝ ոչ պաշտօնական գրական թերթի մը հրատարակութեան ձեռնարկել, կամ օտար լրագրողի մը հարցազրոյց տալ: Նման պարագաներու ամբաստանութիւնը կը տարազուի յաճախ «իշխանութիւնը տապալելու դրդել»ու յանցանքով:

Իշխանութեան յատուկ ուշադրութիւնը «կը վայելեն» անշուշտ Թիպէթեան լրատուներ, նոյնիսկ երբ երկրին մէջ չեն գտնուիր: Ինչպէս տեղեկագիրը կ'ըսէ, օրինակ «Թիպէթի ձայն» հեռատեսիլի կայանին որ Նորվեկիայէն սփռում կը կատարէ, սփռումները խանգարուած են չինական միջամտութեամբ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԻՄՊՐԻՋԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտ. 12-ին հոգեճաշ-մատաղ տեղի ունեցած է յաջորդելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան մղած ազատագրական պայքարի ընթացքին նահատակուած հերոս ընկերներու յիշատակի հոգեհանգիստին: Օրուան հանդիսավարը՝ Ժոզէֆ Փօլատեան անդրադարձած է օրուան խորհուրդին, ապա ներկայացուցած զօր. Դրոյի աճիւնները Հայաստան փոխադրելու եւ հոն Դրոյի անունով սպայից վարժարան մը հիմնելու ծրագիրը եւ այդ նպատակին համար հայ գաղութներու պարտաւորութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Յակոբ Տէր-Խաչատուրեան խօսած է Հ.Յ.Դ.-եան 109 տարիներու գործունէութեան մասին: Հանդիսութենէն ետք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Վ. Յովնանեան սրահին մէջ, Դեկտ. 11-ին տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ-ճաշ մը Ս. Յակոբ Մծբնայի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի անուանակոչութեան առթիւ, կազմակերպութեամբ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ դպրաց դասին: Բացման խօսքը արտասանած է դպրաց դասի վարչութեան ատենապետ՝ Այտա Աթիքեան: Օրուան դասախօսը եղած է Մուշեղ Գարագաշեան որ արտայայտուած է երկու սուրբերուն մասին: Խօսք առած է եկեղեցւոյ դպրապետը՝ Սարգիս Համպոյեան: Գործադրըուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտ. 12-ին, հայ երգի փառատօն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ եւ Հայ կեդրոնի հանգանակիչ մարմնին, որու հասոյթը կը յատկացուէր վերոյիշեալ մարմնի 1999ի հանգանակային ծրագրին: Բացումը կատարած է տիկին Սիլվա Փայլեան որ ներկայացուցած է օրուան երգչուհին՝ Անահիտ Կուտուզեան: Ան ծնած է Երեւան և աւարտած Կոմիտաս Երաժշտանոցը: 1998-էն ի վեր կը պաշտօնավարէ Թորոնթոյի ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանը որպէս երգի եւ երաժշտութեան ուսուցչուհի: Ա. Կուտուզեան երգած է Եկմալեանէ, Ա. Վարդանեանէ, Սայեաթ-Նովայէ, Թումաճանէ եւ այլ հեղինակներէ գործեր: Փակման խօսքը արտասանած է Շահէ Վրդ. Փանոսեան:

ՇԱՒԻԼ

ՏՕՆԱԾԱՌ - 2000

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր վերջին ժողովը, 1999 Հոկտեմբեր 17-ին, որոշեց իր երկօրեայ դպրոցը անունով մը օժտել. յետ քուէարկութեան, ներկաներուն մեծամասնութիւնը իր հաւանութիւնը տուաւ «Լեւոն Շանթ» անունին, ի յիշատակ այն մեծ թատերագիր - դաստիարակին որ շրջան մը, Շաւիլ ապրած էր:

Կիրակի, 2000 Յունուար 9-ին, յետ միջօրէին, Շաւիլի երկօրեայ «Լեւոն Շանթ» դպրոցին աւանդական եւ նոյն ատեն առաջին տօնածառի հանդէսն էր: Այդ առթիւ, եկեղեցւոյս ճաշակով զարդարուած սրահը լեցուած էր ծնողքներով եւ բարեկամներով, եկած քաջալերելու աշակերտները:

Այս տարի, դպրութին հովեւոր հովիւ՝ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանն է, որ իր կրօնական առաքելութեան կողքին, կը ստանձնէ նաեւ դպրոցին ուսուցչի պատասխանատու պաշտօնը: Խօսք առնելով, ան պարզեց անոր ներկայ վիճակը. 25 աշակերտներ, երեք տարեկանէն մինչեւ չափահաս տարիք, որոնք դասաւանդութեանց կը հետեւին չորեքշաբթի օրերը (3+2 ժամ) եւ ուրբաթ երեկոները: Ան խրախուսեց ծնողքները որ ա՛լ աւելի մեծ թիւով իրենց զաւակները ղրկեն հայերէն սորվելու, նոյնիսկ հեռու վայրերէ, անոնց երթեւեկը այդ պարագային ապահովելով «մինիպիւս»ի մը միջոցով:

Ապա, բեմ բարձրացան ներկայ 18 աշակերտները եւ հանդէսը սկսաւ յոտնկայս երգուած «Մեր Հայրենիք»ով: Այդ յուզիչ պահէն ետք, յաջորդականութեամբ, տղայ ու աղջիկ արտասանեցին օրուան տօնին պատշաճող հայերէն գողտրիկ կտորներ, ներկաներուն ջերմ գնահատանքին արժանանալով: Մասնաւոր ծափահարութիւններ խլեցին նոր աշակերտներու միաբերան արտասանած «Յիսուս մանուկին ձօն»ը եւ... երեք տարեկան փոքրիկ Մայտա Թաշճեանի ամանորեան ոտանաւորը:

Կաղանդ Պապային այցելութեան պահը հասած էր. ան բեռնաւորուած, մուտք գործեց սրահ ու իր պարկը պարպեց օրուան բոլոր ներկայ երախաներուն առջեւ, բոլորին բաժնելով արժէքաւոր նուէրներ (անուշեղէն, գիրք, խաղալիք): Խմբային լուսանկարէ մը ետք, ան հրաժեշտ առաւ, խոստանալով գալ տարի եւս այցելել, ա՛լ աւելի աշակերտներու հանդիպելու եւ պարգեւելու յոյսով:

Ցերեկոյթը շարունակուեցաւ քանի մը հաճելի խաղերով որ խանդավառութիւն ստեղծեցին բոլորին մօտ: Ժամանակը արդէն բաւական յառաջացած էր. փակման խօսքով հանդէս եկաւ Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան, որ իր կարգին հանրութեան կոչ ըրաւ որ չվարանայ օգնել դպրոցին օժանդակ մարմնին, ալ աւելի մասնակից դառնալով անոր գործունէութեան, որպէսզի «"Լեւոն Շանթ" դպրոցը բարգաւաճի ու արժանի ըլլայ իր այս պանծալի անունին»:

2000 թուականի տօնածառի հանդէսը վերջ գտաւ ճոխ ընդունելութեամբ մը:

Հ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆԻ 65-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ, Յունուար 9-ին, նշուած է Անդրանիկ Սարեանի գրական, հրապարակագրական գործունէութեան 65-ամեայ յոբելեանը: Ներկայ եղած են շուրջ 600 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած են Գրիգոր Օգարեան եւ Անահիտ Մարտիրոսեան: Ցուցադրուած է յոբելեարին կեանքը ներկայացնող տեսերիզ մը: Բացման խօսքը արտասանած է յանուն Լոս - Անճըլըսի Իրանահայ Միութեան Աննիկ Սահակեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած են՝ յանուն Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ենովք Պալիկեան, յանուն «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի Գրիգոր Շէնեան, յանուն Թէքէեան Մշակութային Միութեան Վաչէ Սէմէրճեան: Կարդացուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի կոնդակները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Ռոլան Շառոյեանի եւ Արտաքին փոխ - նախարար Արմէն Բայբուրդեանի գնահատագրերը: Ամենայն Հայոց Հայրապետը Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ շքանշանով պարգեւատրած է յոբելեարը: Անդրանիկ Սարեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Յակոբ Պօղոսեան, իսկ Օշին Քէշիշեան խօսած է յոբելեարին նոր հրատարակած «Մեր պղնձեայ դայլը» գիրքին մասին: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգիչներ Աշոտ Ազարեան, Սալբի Մայիլեան, Մարինէ Պետրոսեան, Յարութ Փամպուքճեան, Ռազմիկ Մանսուրեան եւ դուդուկահար Արարատ Պետրոսեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը: Փակման խօսքը արտասանած է Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան: Հուսկ՝ կատարուած է գիրքի գինեձօնի արարողութիւնը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԵՔ ԳԼՐՃԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Լոս - Անճըլըսի «Արարատ» հանգստեան տան մէջ, Դեկտեմբեր 19-ին, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ Ալեք Գլըճեան, 99 տարեկանին: Ողբացեալը ծնած էր 1900 Դեկտեմբեր 20-ին, Զորք Մարզպան: 1915-ին տարագրուած է Սուրիա: 1921-ին անցած է Միացեալ - Նահանգներ, ուր աւարտած է Սփրինկֆիլտի երկրորդական վարժարանը: 1926-ին անցած է Նիւ - Եորք եւ մտած Ռ. Ա. Կուսակցութեան շարքերը: Գրական փորձերը կը կատարէ «Պայքար» օրաթերթին մէջ: Անդրանիկ Անդրէասեանի հետ ձեռնարկած է «Պայքար»ի «Նոր Գիր» գրական բաժնի հրատարակութեան, իսկ տարի մը ետք՝ 1936-ին, սկսած է հրատարակել «Նոր Գիր» գրական ամսագիրը, Ալեք Գլըճեանի ընծայականով եւ Անդրէասեանի կնքահայրութեամբ, իսկ խմբագրութիւնը վարած է Բենիամին Նուրիկեան: 1939-ին Գլըճեան անցած է Լոս - Անճըլըս: Հրատարակած է 3 գիրքեր՝ «Երգեր ուրացման եւ պղջումի» (1938), «Երգեր հողի եւ հատուցման» (1985) եւ «Թափառիկ խոհեր» (1998):

ԼՐԱՏՈՒ

ՄՕՏԱԼՈՒՏ Է ՀԲԸՄ-Ի ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱՌԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԿԷՏԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհով մէկ գոլէճներու եւ համալսարաններու հայ ուսանողները յաջորդիւ ի՞նչ թուականներու մասին պէտք է մտահոգուին, բացի իրենց քննութիւններէն, Սուրբ Ծնունդէն եւ Y2K-էն: Այդ թուականներն են՝ Յունուար 15-ն ու Փետրուար 15, 2000-ը, որոնք վերջին ժամկէտներն են արձանագրուելու համար Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Նիւ-Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագրին:

Հայ ուսանողները այս տարի ունին հազուադէպ առիթը պատմութիւն կերտելու, մասնակցելով նոր հազարամեակի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նիւ - Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագրին:

Փորձառական Ծրագիրը եզակի գործունէութիւն մըն է, որ ցերեկային աշխատանքը կը զուգորդէ ընկերային եւ մշակութային գործունէութիւններուն հետ՝ երեկոյեան ժամերուն եւ շաբաթավերջերուն, մասնակիցներուն ընձեռելով կրթական եւ լուսաւորիչ անմոռանալի ամառ մը: Ծրագրին տեւողութիւնն է տարին ութ շաբաթ՝ Յունիսէն Օգոստոս:

Վերջին 14 տարիներուն, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նիւ - Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը օգնած է հայ ուսանողներուն ունենալու ասպարէզային սկիզբ մը, սորվելու առաւելագոյնը ազգային իրենց ժառանգութեան մասին եւ ստեղծելու նոր բարեկամներ: Ծրագրի գործադրութեան առաջին տարուընէ ի վեր մասնակցած են աւելի քան 350 աշակերտներ, որոնք կը կազմեն շրջանաւարտներու ուժեղ եւ արհեստավարժ ցանց մը, ընդգրկելով աշխարհը: Թէեւ մեծ մասը փորձառական վարժութեան թեկնածուներուն եկած են Միացեալ - Նահանգներէն, սակայն, Ծրագիրը հիւրընկալած է մասնակիցներ Հայաստանէն, Գանատայէն, Եւրոպայէն, Միջին - Արեւելքէն, Հարաւային - Ամերիկայէն եւ Աւստրալիայէն:

Փորձառական վարժութեան վերջին մասնակիցները հիացական արտայայտութիւններ ունին Ծրագրին բազմաթիւ առաւելութիւններուն մասին: «Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը, վստահօրէն, մշակութային եւ փրոֆէսիոնէլ տեսանկիւնէն, իմ կեանքիս ամէնէն հարստացուցիչ փորձառութիւններէն մին էր», կ՚ըսէ 1999-ի մասնակից Գորին Աւագեան, Զուիցերիոյ Ժընեւ քաղաքէն, որ անցեալ ամառ իր վարժութիւնը անցուց Merrill Lynch հիմնարկութեան մօտ:

Լեւոն Աւագեան, Լառնաքայէն, Կիպրոս, նոյնպէս մասնակցած է 1999-ի ծրագրին, մասնագիտական իր վարժութիւնը ունենալով Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն ներս: «Ես միշտ հպարտ եղած եմ իմ հայութեամբս», կ՚ըսէ ան: «Սակայն, ամառնային այս Ծրագիրը օգնեց ըմբռնելու, թէ ինչո՞ւ նախկինէն քիչ մը աւելի հայ եմ»:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նիւ - Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը հիմնուած էր 1987-ին եւ առկից ի վեր ֆինանսաւորուած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նախագահաց Ակումբին կողմէ, որ խորհուրդն է գլխաւոր նուիրատուներու, որոնք կը խոստանան տարեկան $1000-ական տուրքով մասնակցիլ Ծրագրին: Ուաշինկթըն Տի - Սի-էն Տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան, որոնք համա - հիմնադիրներն են Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրներուն, միաժամանակ, Համա-Նախագահներն են նուիրեալ այդ խումբ մը Հայերուն:

«Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը ուսումնական հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ այսօր հայ երիտասարդութեան առջեւ, ի շահ վաղուան», կ՚ըսէ Նախագահաց Ակումբի Համա-Նախագահ Ռիթա Պալեան: «Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նախագահաց Ակումբը հպարտութեամբ կը հովանաւորէ այս Ծրագիրը, օգնելու համար կառուցելու ապագան համաշխարհային հայ հասարակութեան»:

Նկատելով, որ Ծրագիրը շատ ժողովրդական է հայ ուսանողներու մօտ, անոր մասնակցութիւնը եւս հետզհետէ աւելի մրցակցական բնոյթ կը ստանայ: Ամէն տարի, համալսարաններու աւարտական դասարանի աւելի քան հարիւր ուսանողներ եւ շրջանաւարտներ, Ծրագրին մասնակցութեան համար կ՚ուղարկեն իրենց դիմումնագիրները, բայց կ՚ընտրուին միայն 35 թեկնածուներ: Ընտրուած ուսանողները, Հ.Բ.Ը.Մ. իր ջանքերով ոչ միայն կը զետեղէ Նիւ - Եորքի ամենայայտնի հիմնարկներու մէջ, որոնք յարմար են մասնակիցներու ընտրած մասնագիտութեան եւ հետաքրքրութիւններուն, այլեւ կը համակարգէ կրթական, մշակութային եւ ընկերային գործունէութիւններ, կեդրոնանալով հայկական ժառանգութեան եւ Նիւ - Եորքի յայտնաբերման վրայ: Եւ այս բոլորը բացառապէս ծրագրի մասնակիցներուն համար: Ծրագրի գործադրութեան ընթացքին, մասնակիցներու կեցութիւնը ապահովուած է պատմական Կրինիչ Վիլէճի Նիւ-Եորք Համալսարանի հանրակացարաններուն մէջ:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փորձառական Ծրագրին նախընտրելի նկատուելու համար, թեկնածուները պէտք է ունենան 19-էն 30 տարիքը, պէտք է աւարտած ըլլան գոլէճի սոֆոմոր դասարանը եւ ապահոված ըլլան նուազագոյնը 3·0 ընդհանուր միջինը: Նախընտրելի ուսանողներէն պիտի պահանջուի ամբողջացնել դիմումնագիրը, յանձնել կենսագրութեան ամփոփագիրը, ուսումնական տուեալները, յանձնարարականները, եւ այլն, Արձանագրութեան Յանձնախումբին կողմէ վերանայման համար: Միացեալ - Նահանգներէն դուրս դիմումնագիր ներկայացնողներէն առաւել պիտի պահանջուի ցուցաբերել անգլերէն լեզուի սահունութիւն՝ հեռաձայնի վրայ կատարուած հարցազրոյցի ընթացքին: Թեկնածուները պիտի գնահատուին ըստ իրենց ուսումնական հմտութեան, իրենց ընտրած ճիւղին մէջ յաջողելու հաւանականութեան եւ հայկական ժառանգութեան նկատմամբ իրենց շահագրգռութեան:

Փետրուար 15-ը վերջին ժամկէտն է ուսանողներու մեծ մասին համար, որպէսզի ՀԲԸՄ-ի Նիւ-Եորքի Կեդրոնատեղի ուղարկեն դիմումնագրի ամբողջացուած ծրարը: Սակայն, Հաշուապահութեան, Առեւտրական Գիտութիւններու, Տնտեսագիտութեան եւ Միջազգային Յարաբերութիւններու մէջ մասնագիտացող ուսանողները ունին աւելի կանուխ ժամկէտ մը, որն է Յունուար 15-ը(*):

Այն ուսանողները, որոնք հետաքրքրուած են ՀԲԸՄ-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագրի մասին տեղեկութիւն քաղելով, կամ դիմումնագրի ծրարը ստանալով, կրնան կապ հաստատել ՀԲԸՄ-ի Նիւ-Եորքի Կեդրոնատեղիէն Լանա Գազանճեանին հետ, հետեւեալ թիւերուն.-

Հեռ.- (212) 319-6383,

Ֆաքս - (212) 319-6346,

e-mail : nysip@aol.com

«ՅԱՌԱՋ». - Այս հաղորդագրութիւնը ստացանք Յունուար 17-ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՓԻՆԷ ԵՒ ԷԼԻԶԱԲԷԹ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ
(երգ)

ԺՈՐԺ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ
(ղեկավարութիւն)

Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի, Փետր. 1-ին եւ 2-ին, Փարիզի մէջ (*) հայկական երաժշտութեան եւ երգի համերգներ կը տրուին, մասնակցութեամբ Պաս-Նորմանտիի Շրջանային Նուագախումբին ղեկավարութեամբ՝ Ժորժ Փեհլիվանեանի եւ սոփրանոներ՝ Արփինէ եւ Էլիզաբէթ Փեհլիվանեանի: Յայտագրին մէջ տեղ գտած են Եկմալեան - Ճելալեան, Կոմիտաս, Կանաչեան, Ալէմշահ, Յարութիւնեան, Դոլուխանեան, Մելիքեան, Կոտոյեան եւ Խաչատրեան:

Ժորժ Փեհլիվանեան, 33 տարեկան երիտասարդ ղեկավար մըն է, որ 1991-ին, առաջին Ամերիկացին եղած է որ միաձայնութեամբ յաղթական դուրս ելած է Պըզանսոնի ղեկավարներու միջազգային մրցումին: Իր սերունդին ամէնէն օժտուած խմբավարը կը նկատուի: 1996 Սեպտեմբերին, «հրաւիրեալ գլխաւոր խմբավար» նշանակուած է Լա Հէյի Սէնֆոնիք նուագախումբին եւ այդ նշանակումով ամէնէն երիտասարդ խմբավարն է այդ պաշտօնին գլուխը նուագախումբին պատմութեան մէջ: Միաժամանակ, Վիէննայի սենեկային նուագախումբը զինք կը նշանակէ «հրաւիրեալ մնայուն գլխաւոր խմբավար»: Միջազգային մամուլը գովասանքի տողերով արտայայտուած է միշտ իր մասին: Ծրագիրներ ունի 2000 թուականին համար:

Արփինէ Փեհլիվանեան, մայրը Ժորժի, ծանօթ անուն մըն է տարիներէ ի վեր, գնահատուած արուեստագիտուհի մը եւ այսօր, կը ներկայանայ նոյնքան տաղանդաւոր իր աղջկան՝ Էլիզաբէթի հետ:

(*) Auditorium Saint-Germain des Prés mardi 1er février, mercredi 2 février à 20 heures 30.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԴԱԿ
2000, Յունուար 1, բացառիկ
(208 էջ)

Պէյրութ, Լիբանան

Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Վիրժինի Միհրան եւ զաւակները՝ Սոֆի եւ Սթեֆանի, Պ. Ժաք Միւթէվէլեան եւ զաւակները՝ Մարի եւ Հելէն
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԻՒԹԷՎԷԼԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 18–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 20, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փասիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»․ – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն։

(Շար․ Ա․ էջէն)

բարենորոգումը, Յունուար 24–ին Վերսայլ, ուր նիստի հրաւիրուած էր Համագումարը (Գոնկրէ, այսինքն Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտ) այդ նպատակով։ Շիրաք, Յունուար 18–ին յայտարարեց թէ պատրաստ է յետաձգման հրովարտակը ստորագրելու, եթէ Ժոսփէն ալ իր համաձայնութիւնը տայ, ինչ որ նախարարապետը բրաւ եւ յաջորդ օրը, միահամուռ ստորագրեցին հրովարտակը։ Ժիսքար տ'Էսթէն յօդուածով մը («Լը Մոնտ», Յունուար 19) նման փափաք մը յայտնած էր։ Նախատեսուած բարենորոգումին գլխաւոր տրամադրութիւնները կը վերաբերէին դատաւորներու, որոնք պիտի կորսնցնէին իրենց մեծամասնութիւնը Ատենակալութեան Բարձրագոյն Խորհուրդին մէջ, ի նպաստ «անձնաւորութիւններու» (իրաւաբանութեան դասախօս, Պետութեան խորհրդական, քաղաքական դէմքեր), ապա, կառավարութիւնը պիտի զրկուէր դատախազներ նշանակելու իրաւունքէն առանց Բարձրագոյն Խորհուրդին հաւանութեան։ Պատահածը անշուշտ ապտակ մըն է կառավարութեան եւ Նախագահին համար։

ԹՐՔԱԿԱՆ ընկերութիւն մը որ մաս կը կազմէ միջազգային քոնսորսիոմի մը, աշխարհի առաջին ծփուն խողովակաշարը կառուցանելու ծրագիր կը մշակէ։ Անով ջուր պիտի փոխադրուի Թուրքիայէն Կիպրոս։ Անգարա «խաղաղութեան ջուրի ծրագիր» կը կոչէ զայն, յոյս յայտնելով որ պիտի դիւրացնէ կիպրացի Յոյներու եւ Թուրքերու հաշտութիւնը։ Խողովակաշարը 78 քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ եւ կարող պիտի ըլլայ տարեկան 75 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր փոխադրելու ինչ որ աւելին է կիպրացի Թուրքերու պէտք ունեցածէն։ Կը սպասուի որ կառուցումին ձեռնարկուի տարուան Բ․ կէսին։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, սպաննուած է իսլամապաշտ ղեկավար մը՝ Հիւսէյին Վէլիօղլու։ Յունուար 17–ին, ոստիկանութեան հետ հրացանաձգութեան մը ընթացքին է որ իրանամէտ Հիզպուլլահ ծայրայեղ կազմակերպութեան պետը սպաննուած է, երկու ուրիշ անդամներ ալ ձերբակալուած։ Բախումը պատահած է Պէյքոզ։ Թրքական իշխանութիւնները յաջողած են հետքը գտնել Վէլիօղլուի շնորհիւ Մոսատի (Իսրայէլի Գաղտնի Սպասարկութիւն) ցուցմունքներուն։

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ կռիւները շատ բուռն բնոյթ ստացած են եւ Ռուսերը յայտարարած են, Յունուար 18–ին, որ մայրաքաղաքին կեդրոնը հասած են։ Չէչէններն ալ կ'ընդունին որ Ռուսերը տէր դարձած են ռազմագիտական կամուրջի մը որ Գրոզնիի արեւմուտքը կը կապէ արեւելքին։ Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւն մըն ալ եկած է տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը եւ նախ Մախաչկալա գացած է (Տաղստանի մայրաքաղաքը) ուրկէ պիտի անցնէր ռուս հակակշռի տակ եղող չէչէն հողամասերը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ յետադիմական «Առաքինութիւն» կուսակցութիւնը կրկին խնդրոյ առարկայ է։ Գլխաւոր դատախազ Վուրալ Սավաշ Յունուար 18–ին Սահմանադրական դատարանին առջեւ բուռն եղոյթով մը կուսակցութեան լուծարումը պահանջած է։

ԹՈՒՐՔ մամուլին կարծիքով, Յունուար 25–ին Մոսկուա կայանալիք կովկասեան ղեկավարներու հետ հանդիպումը Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Պուտինի կողմէ մետասաներորդ պահուն եղած կարգադրութիւն մըն է որպէս հակազդեցութիւն նախագահ Տէմիրէլի Կովկաս ունեցած շփումներուն։

Կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՊԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Յունուար 10–ին։

Թաղումը կատարուած է մտերիմ շրջանակի մէջ։

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 23 Janvier à 11 heures
MESSE

L'Eucharistie sera célébrée à la Chapelle œcuménique de Genève avec les permanents du Cœ. La prédiction sera prononcée par ARAM Ier, Catholicos de la Grande Maison de Cilicie.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 30, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30–ին քաղաքապետարանի Թատրոնը։

Երգ, պար, արտասանութիւն, թատերախօսութիւն աշակերտներուն կողմէ։ Կաղանդ պապուկը կ'այցելէ նուէրներ բաշխելով։

Կը հրաւիրուի գաղութը քաջալերելու Կապոյտ Խաչի դպրոցին աշակերտները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ․– Ա․ եւ Լ․ Տէր – Պարսամեան 400 Ֆր․։

⁂

ՎԻԼՆԷՕՎ․– Սամուէլ Ներկարարեան 300 Ֆր․։

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France

et

les membres
du Conseil d'Administration

vous convient à un

DINER

en l'honneur du
Dr HAGOP HAGOPIAN

le Vendredi 21 Janvier à 20 heures

dans les Salons de l'Hôtel Splendid — 50, bd Victor Hugo — 06000 NICE

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER

au : 06 03 74 16 99

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆը

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս․ Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն․։

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է։

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ․Վէ․Ա․ (տե՛ս․ փակագծի մէջ ընդհ․ գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը _ Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն։ Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը։

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Պաննէօ – Գաշանի
Սիամանթօ Դպրոցին 70–ամեակը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Շաբաթ, Մարտ 25
ժամը 20–էն առաւօտ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris

organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura)

Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !

Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h)

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
VENDREDI
21 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 19.823 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.823

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ առաջին սխալ մը գործած է համայնավարներուն միանալով Դումային (Երեսփոխանական ժողով) մէջ: Մամուլը խիստ կերպով կը քննադատէ համայնավարները եւ իշխանամէտ նորածին կազմակերպութեան՝ «Միութեան» գինակցութիւնը: Արդարեւ Դումայի նախագահութիւնը յանձնուեցաւ համայնավար Կ. Սելեզնեւի, Պուտինի կուսակցութիւնը քաշած ըլլալով իր թեկնածուն եւ միանալով համայնավարներուն: Կը կարծուի որ Կրեմլինը, այս ձեւով, իրեն ենթակայ Դումա մը կ'ուզէր, ուրիշներ այնքան ալ ձախաւերութեան չեն վերագրեր Պուտինի քայլը, յիշեցնելով իր հին համակրութիւնը համայնավարներուն հանդէպ, որպէս ՔԱ-Կէ-Պէ-ի ղեկավարը: Բայց եւ այնպէս ընդդիմադիրներ ստեղծած է եւ 130 երեսփոխաններ (450-ի վրայ) ձգած են նիստը եւ համադրումի կոմիտէ մը կազմած պաշտպանելու համար իրենց փոքրամասնութեան իրաւունքները, որովհետեւ յանձնախումբի միայն 3 նախագահութիւն ձեռք ձգած են: Ծայրայեղ ազգայնական Ժիրինովսկի, ձայներու 5%-ով, կրցած է սակայն Դումայի փոխ նախագահի աթոռ մը գրաւել:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Պեթթինօ Գրաքսի սրտի տագնապի մը զոհ գնաց Թունուզի մէջ, ուր ապաստանած էր 1994-էն ի վեր չկրելու համար 27 տարուան բանտարկութեան պատիժը (5-ը վերահաստատուած վերաքննութեան ատեն) որուն դատապարտուած էր Իտալիա: 65 տարեկան, ընկերվարական նախկին վարչապետը ամբաստանուած էր կաշառակերութեան եւ իբրեւ ընդհանրացած կաշառակերութեան դրութեան մը գլխաւոր պատասխանատուն, որ յայտնաբերուեցաւ 1992-ին, «Մաքուր ձեռքեր» գործողութեան ընթացքին:

ՌՈՒՍԱՄԷՏ ՉԷՉԷՆ պաշտօնական անձնաւորութիւններ յայտնած են Յունուար 19ին թէ գաղտնի խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Մոսկուա ռուս հրամանատարներու հետ:

ՊՈԼՍՈՅ մէկ տան պարտէզին մէջ, ոստիկանութիւնը 10 դիակներ յայտնաբերած է: Ասոնք գործարարներ են առեւանգուած իսլամապաշտ ծայրայեղ Հիզպուլլահ կազմակերպութեան կողմէ, որուն պետը սպաննուեցաւ Յունուար 17-ին:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանին մէջ, աւելի քան մէկ միլիոն նամակներ փոստի կեդրոններու մէջ կը մնան շաբաթներէ ի վեր եւ անմիջական կարգադրութեան ալ յոյս չկայ: Սէ - Ժէ - Թէ-ն կը մեղադրէ Թղթատարի տնօրէնութիւնը որ յաւելեալ աշխատաւորներ չէ առած տօնական շրջանին, իսկ Թղթատարի տնօրէնութիւնն ալ կ'առարկէ որ այդ չէ պատճառը, այլ պաշտօնէութեան 20%-ը հիւանդ է (գրիպ եւ այլն): Բազմաթիւ գործարարներ կը բողոքեն, քանի վճարումներու եւ այլ հարցեր առկախ կը մնան: Անձ մը կը դժգոհի որ 9-րդ թաղամասէն 10-րդ մէկ շաբաթ դրած է իրեն ուղղուած կարեւոր նամակ մը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ եւ վարժարաններուն մէջ բռնութիւնը օրէ օր կը սաստկանայ եւ քանի մը օր է արդէն որ Պոնտիի (Սէն - Սէն Տընի) Ժան - Զէ վարժարանի դասատուները գործադուլ հռչակած են այլեւս չկարենալով հանդուրժել բիրտ արարքներու բազմացումին: Յունուար 18-ին, աշակերտ մը հը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի կողմէ կովկասեան երկիրներու նախագահներուն ուղղուած ժողովի հրաւէրը (Յունուար 25) հակաքայլ մը կը նկատուի Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլի վերջին օրերու նախաձեռնութիւններուն որոնք Թրքական ազդեցութեան գօտի մը բանալու կը ձգտէին շրջանին մէջ: Ազրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի Անգարա այցով, ապա Ս. Տէմիրէլի Թիֆլիսի շփումներով շեշտը դրուած էր Կովկասը խաղաղութեան գօտիի վերածելու հեռանկարին վրայ: Այդ նպատակին համար Հ. Ալիեւ յայտարարած էր թէ կրնան հրաժարիլ Հայաստան - Թուրքիա սահմանին բացումը Ղարաբաղի հարցին լուծումով պայմանաւորելու, հրաժարելով մինչեւ այսօրուան իրենց պնդումէն, իսկ Է. Շեւարնածէ հաւաստած էր թէ պիտի չխոչընդոտեն Բաքուի քարիւղին իրենց տարածքէն դէպի Թուրքիա փոխադրութիւնը:

Այս վերջին մտահոգութիւնը ուշադրութեան կեդրոնը կը գրաւէ քարիւղի շահուն վրայ, սակայն յայտնի է որ Անգարայի ու անոր հետ ԱՄՆ-ու ծրագիրները չեն սահմանափակուիր այդքանով: Ու Կովկասի մէջ կայունութեան ուխտ մը կնքելու կոչելու Ս. Տէմիրէլի առաջարկը նիւթականին հետ քաղաքական հեռանկարներէ ալ կը մեկնի: Ու այս վերջին պարագային հակադարձելու արար կը նկատուի Վլ. Պուտինի հրաւէրը. Թուրք մամուլը այդ հրաւէրին մէջ կը տեսնէ անուղղակի իր ազդեցութեան գօտին նկատուած Կովկասեան շրջանին մէջ ուրիշ ազդեցութիւն չարտօնելու Մոսկուայի կեցուածքը: Կ'աւելցնէ թէ Պուտինի պաշտօնավարութենէն ի վեր թէ՛ Վրաստան, թէ՛ Ազրպէյճան մտահոգ են Մոսկուայի կողմէ իրենց դէմ խիստ քաղաքականութեան մը հաւանականութենէն: Երկու երկիրներն ալ Մոսկուայի ենթակայութեան վերջ տալու համար յարմարագոյն այլընտրանք կը նկատեն Թուրքիան որ իրենց մօտեցումով կը խորհրդանշէ արեւմուտքի դուռը:

Ռուսական մամուլն ալ լայն տեղ կու տայ Կովկասի համար Ռուսաստան - Թուրքիա մրցակցութեան. «Իզվեստիա» գրած է թէ Տէմիրէլի առաջարկած Կովկասեան կայունութեան ուխտը բացայայտ նախաձեռնութիւն է շրջանին մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը նուազեցնելու եւ նոր զարգացումներու մէջ զայն անտեսելու:

Droit de réponse*

Je ne puis laisser sans réponse l'adresse de Pierre Vidal-Naquet, publiée dans le numéro du 3 Décembre du *Monde des Livres*, en réplique à mon livre sur le négationnisme qui vient de paraître. Sa prise de position dans «l'affaire Veinstein» ne pouvait manquer d'être mentionnée dans la relation que j'ai faite de cet événement. J'y ai consacré une modeste place, une page. Par contre, j'ai cru bon de publier en annexes —seize pages— deux lettres qui témoignaient de l'émotion soulevée alors par son engagement au côté de son collègue de l'Ehess. Qui imaginerait de traiter de «négationniste» l'auteur des *Assassins de la mémoire* et l'homme qui a pris courageusement position en 1984 pour dénoncer la négation par l'Etat turc du génocide arménien ? Pas moi, en tous cas. Qu'il me permette toutefois de déceler une dérive dans son argumentaire en défense : la perception d'une menace, réelle ou fictive —la présence d'Arméniens de part et d'autre de la frontière russo-turque en 1915—, n'est pas une justification du crime, mais l'une des explications du mobile. Ce glissement peut conduire à accréditer la thèse d'un «complot arménien» et Pierre Vidal-Naquet sait bien dans quelle voie on s'engage alors. Je pourrais aussi renvoyer les piques —«sympathisant de la cause arménienne», «solidarité communautaire»—, en faisant allusion à des réflexes corporatistes, voire relever une coquille — Khartoum au lieu de Kharpout. Ce serait abaisser le propos. C'est sur le fond que j'entends répondre.

Voilà trente ans que je surveille le front de la négation. Je crois connaître toutes les ruses des sapeurs, de la banalisation à la relativisation et au retournement. Ma première enquête portait sur le maquillage de la mise à mort des aliénés allemands en euthanasie. Le «réviseur» procède souvent de la même manière: drapé dans sa bonne foi, il revendique son droit à la parole et se penche, la loupe à la main, pour détecter une faille. Pour la Shoah, il nie les meurtres. Pour le génocide rwandais, il partage les responsabilités. Dans le cas du génocide arménien, il lui suffit d'effacer la marque d'infamie: le qualificatif de génocide. La charge est habilement placée, en un point sensible: la preuve du plan concerté; sans intention, pas de génocide. Même légère, l'explosion amorce une brèche qui, par une réaction en chaîne, poursuivie ailleurs, produit une rupture. La manœuvre est habile: par un jeu de solidarités, elle désoriente des universitaires honnêtes qui, attachés à préserver des libertés fondamentales, se retrouvent embrouillés, sans repères, au milieu de combattants vêtus du même uniforme, tandis que le «rapporteur», moi en l'occurrence, est désigné comme inquisiteur. C'est ce qui advient dans «l'affaire Veinstein». Certains diraient que c'est bien joué. Mais quand on traite de ces problèmes graves, on ne joue pas.

Je maintiens ma position, la vérité du génocide arménien a été établie au-delà d'un doute raisonnable. Jusqu'ici, il est clair que ceux qui la remettent en cause utilisent l'histoire comme instrument d'une politique. Ces «discutants» le font-ils tous intentionnellement? C'est à eux de le savoir. J'appelle cette pratique «négationnisme» et ceux qui y recourent en connaissance de cause, «négationnistes». Suis-je en droit de le faire? Voici une bonne question.

A moins de créer dans un même espace juridique des hiérarchies, il me semble légitime d'appliquer le même mot pour combattre une agression qui produira le même effet délétère, et, justement parce que le contexte diffère radicalement, de déplier par l'usage de ce mot l'éventail de la négation. Pouvais-je stigmatiser par une qualification considérée aujourd'hui comme infamante un texte que je jugeais d'autant plus dangereux qu'il revêtait l'apparence de la rigueur et de l'honnêteté intellectuelle? Pierre Vidal-Naquet pense que non, mais il ne répond pas à la question posée, cette question pour laquelle j'ai écrit ce livre afin de régler un point de sémantique demeuré en suspens avec l'émergence d'un substantif lourd de signification: si on ne l'appelle pas «négationnisme», comment faut-il nommer la méthode qui consiste à remettre en cause la vérité du génocide arménien, une vérité que Pierre Vidal-Naquet et tous ceux qui ont soutenu Gilles Veinstein dans cette affaire, reconnaissent comme établie? C'est à l'université de proposer une réponse.

Yves TERNON

(*) *NDLR. — Ce* «Droit de réponse» *était destiné au journal* «Le Monde», *qui ne l'a pas publié, jugeant que l'article de Pierre Vidal-Naquet n'avait aucun caractère diffamatoire.*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 19 / 20)

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Յունուար 19-ին ԱԺՄ գրասենեակին մէջ մամուլի ասուլիս մը տալով կուսակցապետ Վ. Մանուկեան անդրադարձած է երկրին ներկայ վիճակին: Վատթարացող տնտեսութիւնը, անիշխանութիւնը եւ նախագահին առանձնութիւնը Հայաստանը կործանման շեմին հասցնող ազդակներ նկատած է ան: Ըսած է թէ Սահմանադրութեան փոփոխութեան, Ազգային Ժողովի նոր ընտրութեան, նախագահի հրաժարականի նման առաջարկներէն ամէնէն յարմարը կը նկատէ վերջինը: «Նախագահին իմէք պէտք է հասկանայ այն որ երկրում իրավիճակը դուրս է մնացել իր վերահսկողութիւնից» ըսած է Վ. Մանուկեան. գլխաւոր հարցը այն համարած է որ պատասխանատուութիւն առնելու պատրաստ մարդիկ չկան, մանաւանդ Հոկտեմբեր 27-էն ետք: ԱԺՄ պայքարի պետի մանէ որպէսզի իշխանութեան թեւերէն մէկը իր ուզած թեկնածուն նախագահ «նշանակէ»: Վ. Մանուկեան ըսած է որ եթէ նախագահական նոր ընտրութեան որոշում տրուի, պէտք է մէկդի դնել աջ - ձախի գաղափարական պայքարը, անոր փոխարէն ստեղծելով օրինակ՝ Հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ:

Նոյն ասուլիսին նիւթ եղած է ԼՂՀ կացութիւնն ալ որ «շատ վատ» որակած է Վ. Մանուկեան, աւելցնելով որ ան արդիւնք է Հայաստանի քաղաքական անկայուն վիճակին: Եթէ կարելի չըլլայ ուժեղ Հայաստան կառուցանել, բանակցութիւններու հոլովոյթէն յաջողութիւն ակնկալել կասկածելի կ'ըլլայ եւ հակառակորդն ալ կրնայ մտածել հարցը կրկին ռազմական ուղիներով լուծելու մասին:

ՍԱՍՏԻԿ ՔԱՄԻՆԵՐ ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԱԾ

Յունուար 18 - 19-ի գիշերը ուժեղ փոթորիկ մը Գեղարքունիքի մարզին մէջ տանիքներ թռցուցած, ապակիներու մօտ 50 տոկոսին կոտրելուն, ելեկտրականութեան եւ հեռաձայնի լարերուն փրթելուն պատճառ եղած է: Զինամթերքին պատճառով ալ փակուած են ճամբաները: Փակուած է նաեւ Գաւառագետի հունը եւ գետին ջուրերը ողողած են առափնեայ տուներն ու շէնքերը: Մրրիկը լուրջ վնաս պատճառած է Արագածի եւ Ապարանի շարք մը բնակավայրերուն ալ:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԴՐՈՒԱԳԸ ԵՒ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԾԱՆԱԲԱՐ

Զօն՝ Պր. ՂԵՒՈՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻՆ

Աւելորդ է ըսել, անկասկած, թէ Նոր Կտակարանի «կենսագրական» գիրքերը չորս են. Մատթէոսի աւետարան, Մարկոսի աւետարան, Ղուկասի աւետարան, Յովհաննէսի աւետարան: Անոնցմէ միայն երկուքը Քրիստոսի ծնունդը պատմած են. մէկը՝ Մատթէոսի, միւսը Ղուկասի աւետարանն է: Այս աղբիւրները նմանութիւններ ունին, բայց մանաւանդ՝ տարբերութիւններ: Անոնց բաղդատականը չէ գիս այս առիթով հետաքրքրողը, այլ, ինչպէս արդէն տիտղոսը կ'ըսէ, Ն. Շնորհալիի մեկնութիւնը: Վերծանաբար զայն ներկայացնելու համար կատարուած այս աշխատանքը՝ գրուածքը մօտէն ճանչնալ է ուզած միայն:

Երկու բան գիրքին մասին, որուն պիտի հակիմ:

Անուանաթերթը. Մեկնութիւն / Սուրբ / Աւետարանին / Որ ըստ Մատթէոսի / Արարեալ ի սրբոյ Ներսիսէ շնորհալւոյ մինչ ի համարն 17' հինգերորդ գլխոյն. եւ անտի աւարտեալ յերանելւոյն Յոհաննու Երզնկացւոյ՝ որ կոչի Ծործորեցի: / Տպագրեալ ըստ ընտիր օրինակաց: վեհափառ հրամանաւ Տեառն Կարապետի արհի եպիսկոպոսի եւ երանաշնորհ Պատրիարգի մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպօլսի: Արդեամբ միս.ի Աբրահամ ամիրայի ակնեցւոյ յիւրում իսկ տպարանի: / Յամի Տռն. 1825. Մարտի 16. / ի Հասանփաշայ խանն:

Ն. Շնորհալի այս մեկնութեան ձեռնարկած է իր եղբօր՝ Գրիգոր Կաթողիկոսի հրամանով: Սակայն, ափսոս, որ մեկնութիւնը կեցած է 5.17–ի վրայ. կամ հեղինակը չէ շարունակած կամ մնացեալ մեծ բաժինը կորսուած է: Ծործորեցին իր բացատրականին մէջ գրած է, թէ չի գիտեր մեկնութեան դադարումին պատճառը: Ըստ իրեն՝ ոմանք մահը տեսած են մեկնիչին՝ իբրեւ պատճառ, ոմանք՝ հայրապետական հոգը, ուրիշներ թէ՝ գրած եւ աւարտած է զայն, սակայն աշխատութեան մնացեալ բաժինը կորսուած է: Այս կարծիքները անհաւանական տեսած է ան, բայց իր կողմէ ենթադրութիւն չէ ըրած:

Նախքան մեկնուած հատուածին մէջբերումը եւ վերծանութիւնը նշեմ որ՝ իմ աշխատանքի էջերը կ'երկարին գրքին 30–37–ը:

ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ – 1.18–25 –

«Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը այսպէս եղաւ»:

Անոր մայրը՝ Մարիամ Յովսէփի նշանուած էր: Եւ մինչ չէին միացած իրարու դեռ՝ Ս. Հոգիէն յղի մնաց ան:

Յովսէփ՝ անոր այրը չուզեց զայն խայտառակել, քանի արդար էր: Այլ խորհեցաւ լուռօրէն արձակել զայն: Եւ մինչդեռ այս մասին կը մտածէր ան, ահա Տիրոջ հրեշտակը անոր երեւցաւ տեսիլքի մէջ ու ըսաւ.

– Յովսէփ, Դաւիթի որդի, մի' վախնար կինդ՝ Մարիամը քովդ պահելէ, որովհետեւ անոր մէջ ծնածը Ս. Հոգիէն է: Ան որդի մը պիտի ծնանի, որուն անունը Յիսուս պիտի դնես: Յիսուս իր ժողովուրդը պիտի փրկէ իրենց մեղքերէն:

Այս ամէնը եղաւ, որպէսզի կատարուի Եսայի մարգարէին միջոցով Տիրոջ ըսածը թէ՝ Ահա կոյսը պիտի յղանայ եւ որդի մը պիտի ծնանի. զայն Էմմանուէլ պիտի կոչեն որ՝ Աստուած մեզի հետ՝ կը թարգմանուի:

Յովսէփ քունէն ելլելով՝ ըրաւ այնպէս՝ ինչպէս Տիրոջ հրեշտակը պատուիրած էր իրեն. եւ իր կինը մօտը պահեց ու մինչեւ իր անդրանիկ որդիին ծնունդը՝ սեռային յարաբերութիւն չունեցաւ անոր հետ»:

ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը այսպէս եղաւ»:

Նախքան Յիսուսի ծննդեան պատմութիւնը՝ աւետարանիչը կուտայ անոր ծննդաբանութիւնը, որ Աբրահամ նահապետէն Դաւիթ թագաւոր, Դաւիթ թագաւորէն Բաբելոնեան գերութիւն, Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ անոր անունը հասնող սերունդներու ցանկ մըն է, յայտնելու համար թէ՝ ան է սպասուած Օծեալը: Ծննդաբերութիւնը ձգտած է, ուրեմն, փրկութեան պատմութիւնը ուրուագծել: Ան նշած է նաեւ դարաւոր կանխասացութիւններուն ընթացքը (թէեւ առանց ուղղակիօրէն յղուելու մարգարէներուն) եւ լրումը Յիսուս Քրիստոսի անձին մէջ: Ծննդեան պատմութիւնը պատրաստել ուզող գեղեցիկ կարգաւորում մըն է ասիկա:

Քրիստոսի մասին մարգարէութիւններէն առաջինը, որ ծննդաբանութեան տակ կը տեսնուի, Յակոբ նահապետինն է: Ան իր մահուան անկողնին մէջ, մինչ բոլորուած էր իր տասներկու զաւակներով, անոնցմէ մէկը՝ Յուդան օրհնելով ըսած էր, թէ յետ անոր սերունդներէն բարձրացած իշխաններուն պիտի գար Քրիստոս (Ծննդ. 49.10):

Իսկ վերջինը մարգարէութիւններէն, որ Դանիէլ տեսանողինն է եւ ներկայ է ծննդաբանութեան տակ, կը կանխայայտնէր, ըստ Գաբրիէլ հրեշտակի ըսածին, թէ Քրիստոսի ծնիլը տեղի պիտի ունենար Երուսաղէմի վերաշինութենէն եօթը եօթնեակ եւ վաթսուներկու եօթնեակ վերջ (Դան. 9.25) ():*

«Անոր մայրը» Մարիամ Յովսէփի նշանուած էր»:

Ինչո՞ւ «կոյսը» չըսեր Մարիամի համար, այլ՝ «մայրը»:

Պարզապէս, որպէսզի խօսքը դիւրին ընկալելի դարձնէ: Յստակ ձգտում մը արտայայտուած է այս նախադասութեան մէջ, որ ուզած է ընթերցողը վարժեցնել այն հրաշալի դէպքին, զոր պիտի նկարագրէ:

Արդ, պատմութեան սկզբնաւորութեան «կոյսը» բառը խորհուած է, թէ կրնայ վանել զայն սկիզբէն, իսկ «մայրը» բառը պատմութիւնը ընդունելու պատրաստել, որ է ընդունումը նաեւ «կոյսը» բառին:

Մարիամ մայրն է Յիսուսի եւ իբրեւ կոյս՝ մայրն է անոր:

«Եւ մինչ չէին միացած իրարու դեռ՝ Ս. Հոգիէն յղի մնաց ան»:

Ուշագրաւ է, որ աւետարանիչը չըսեր թէ՝ կոյսը փեսային տունը բերուած չէր դեռ, երբ յղի մնաց Ս. Հոգիէն: Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ տան մէջ էր ան արդէն: Այն հին ժամանակներուն սովորութիւն էր նշանախօսութեան օրէն իսկ նշանածը տուն բերելը եւ պահելը: Եւ ասիկա՝ միայն իգական սեռի նշանածներուն չէր վերաբերեր. նաեւ արական սեռի նշանածներ, ամուսնութենէ առաջ անգամ՝ տունը կը բերուէին իրենց ապագայ աներներուն: Օրինակ՝ Ղովտի փեսացուներուն պարագան (Ծննդ. 19.12,14):

Այստեղ, անխուսափելի հարցում մը.

Իսկ ինչո՞ւ յղութեան աւետիսը նախքան նշանախօսութիւնը չեղաւ. գէթ անոր կանխումը կոյսը գերծ կը ձգէր ամէն չար կարծիքէ: Մանաւանդ որ Իսրայէլի մէջ նախատինք էր առանց ամուսնացած ըլլալու կին դառնալը: Օրինակ, այս նախատինքին խօսութեան ակնարկելով Եսայի մարգարէն ըսած է այսպէս՝ Եօթ կին նոյն այրը բռնելով պիտի աղաչեն, որ ան վերցնէ անոնց նախատինքը (Ես. 4.1): Հրէական օրէնքն էր անողորմաբար քարկոծել մեղաւոր կինը (Բ. Օրինաց 22. 23 – 24): Ու այն կինը, որ տէր ունէր, այսինքն՝ ամուսին կամ նշանած, բայց ամուսինէն կամ նշանածէն ոչ ոք իրաւունք ունէր անոր ըրածներուն խառնուելու:

Նշանախօսութենէն առաջ աւետիսին չտրուիլը պատճառներ ունէր.

1. Որպէսզի մարգարէներուն ըսածները կատարուէին, Բեթղեհէմի մէջ ծնէր Քրիստոս, տաճար ընծայուէր եւ Եգիպտոս փախցուէր:

2. Որպէսզի Յովսէփը իբրեւ կոյսին այրը ներկայացնելով՝ Զարը խաբուէր եւ վնաս չհասցնէր Մարիամի. քանի այն օրէն՝ երբ ան լսած էր մարգարէին «Ահա կոյսը պիտի յղանայ...» *խօսքը (Ես. 7.14), սկսած էր բոլոր կոյսերը որսալ եւ մեղքի մէջ նետել զանոնք: Յովսէփի դերը, որուն գիտակից չէր ան թէեւ, կուրցնելու համար էր Զարը եւ պահպանելու՝ Մարիամի կուսական յղութիւնը, որուն մասին Յոբ գուշակած էր արդէն թէ՝ սատանան պիտի չիմանար անոր Ս. Հոգիէն յղանալը (Յոբ 28.7): Եւ Սողոմոն մարգարէաբար ըսել ուզած էր (Առակ. 30.19) կանխաւ թէ՝ Մարիամի յղութիւնը չնութեան մը հետեւանքով պիտի չըլլար, այլապէս անկեալ հրեշտակը հաստատապէս պիտի իմանար պատահածը:*

3. Հոգեւոր նշանակութեամբ պատճառ մըն ալ կայ հոս: Ինչպէս որ Ադամ եւ Եւա մերկ էին Դրախտին մէջ ու չէին ամչնար, որովհետեւ անմեղ էին. նոյնպէս ալ Յովսէփ եւ Մարիամ Եկեղեցւոյ Դրախտին մէջ մերկ էին մեղքերէ եւ ազատ ամօթի զգացումէ:

Երբ կ'ըսէ թէ՝ Ս. Հոգիէն յղի մնաց, թող չկարծուի թէ՝ Ս. Հոգին մարմինը ստեղծեց Բանին, ապա այն ստեղծուածը գալով բնակեցաւ Մարիամի արգանդին մէջ, ինչպէս կարգ մը չարափառներ կարծած են: Այլ Ս. Հոգին կոյսը մաքրեց մարմնական ամէն կիրքէ եւ զայն սուրբ տաճար դարձուց միայն, որպէսզի իր էակիցը հոն բնակի: Աստուածային Բանը հոն մտնելով կոյսին արիւնէն առաւ ու զայն իր անհիւթական բնութեան միացուց անփոփոխ խառնումով եւ անբաժանելի միաւորումով: Եւ այսպէս՝ ապականացուն անապական դարձուց, այսինքն՝ զայն խառնեց աստուածային անապական բնութեան: Անշուշտ, այս խառնումին եւ միաւորումին կերպը վեր է մարդկային հասողութենէն:

Ըստ այլ հերետիկոսներու՝ կոյսին ընութենէն մարմին չառաւ Բանը, թէ՝ կոյսը խողովակի մը դերը ունեցաւ լոկ, որմէ Բանը մարդու նմանութիւն առաւ: Սակայն աւետարանիչը նման կարծիքներ կշտամբած է ի յառաջագունէ՝ կատարուածը «յղութիւն» կոչելով:

Եթէ այլուրէ մըն էր փրկիչին մարմինը, ապա՝ ի՞նչ կապ ունէր մեր բնութեան հետ, ինչպէ՞ս կրնար Յեսսէի արմատէն սերելու մարգարէութիւնը (Ես. 11.1) ըլլալ. կամ ըստ Պօղոսի՝ կնոջմէ ծնիլ (Գաղ. 4.4). կամ ըստ Յովհաննէսի՝ մարմնանալ (Յովհ. 1.14). կամ ինքզինք Աստուծոյ Որդի եւ Դաւիթի որդի կոչել (աւետարաններուն մէջ բազմիցս հանդիպելի): Համաձայն Ս. Գրքի հաստատումին՝ ան իրապէս մարդացաւ, եւ ոչ թէ երեւութապէս:

Արդ, Քրիստոսի կոյսէն մարմին առնելը բացայայտ է շատերուն համար, բայց ծննդեան եղանակը՝ ոչ: Կը մնայ ընդունիլ բացայայտը եւ չքննել անյայտն ու լռուածը:

«Յովսէփ՝ անոր այրը չուզեց զայն խայտառակել, քանի որ արդար էր»:

Մարիամի յղութեան պատճառ ներկայացնելով Ս. Հոգին, որպէսզի ոչ ոք հարց տայ թէ՝ ուրկէ ծանօթ է ասիկա, կը յիշէ Յովսէփը. այսպէս՝ յղելով վստահելի եւ դէպքին առընչուած անձի մը, զոր «արդար» կ'որակէ: Ի՞նչ կը նշանակէ այստեղ «արդար»: Ըստ հեթանոսական ըմբռնումին «արդար» է ան՝ որ անիրաւ չէ, որ ոչ ոքի իրաւունքը կ'առնէ: Ս. Գրքին մէջ այս որակումը կը տրուի անոր, որ առաքինութեան բոլոր յատկանիշները ունի: Օրինակ՝ Ս. Գիրքը «արդար» կ'որակէ Յոբը, նոյնպէս՝ Զաքարիան եւ Եղիսաբէթը: Յովսէփ ալ անոնց պէս «արդար» էր, այսինքն՝ ըստ սուրբ գրային հասկացողութեան՝ հեզ էր: Ուրեմն, հեթանոսական հասկացողութեամբ «արդար» բառը իրաւական եզր մըն է, իսկ համաձայն Ս. Գրքին՝ բարոյական, որ սերտօրէն կապուած է կրօնականին:

«...չուզեց զայն խայտառակել... Այլ խորհեցաւ լուռօրէն արձակել զայն»:

Ինչպէս նախապէս ակնարկուեցաւ, ըստ Օրէնքին՝ այն օրերուն ապօրինի յղութիւնը ոչ միայն արձակումի կը տանէր մէկը, այլեւ՝ տանջանքի եւ մահուան: Սակայն Յովսէփի ներողամտութիւնը ոչ միայն Մարիամը ստոյգ մահէ ազատեց, այլեւ՝ խայտառակութենէ: Ահաւասիկ ընթացք մը, որ անոր ճշմարտապէս արդար ըլլալը կը հաստատէ: Այրի մը բարկութիւնը նման վիճակներու մէջ դաժան կ'ըլլայ: Սողոմոն ակնարկելով այրի այնպիսի բարկութեան՝ զայն չխնայող տեսած է (Առակ. 6. 34). ուրիշ տեղ մը զայն նմանցուցած է գերեզմանի (Երգ 8. 6): Ոմանց համար նախընտրելի է մեռնիլը քան՝ կասկածիլը կնոջ վրայ:

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Իսկապէս առեղծուածային համարքն է ակնարկուածը: Զայն պէտք է իբրեւ իրակա՞ն թուական ընկալել, թէ խորհրդանշական. քննախօսական աշխարհին մէջ ընդհանուր համաձայնութիւն մը չկայ: Անոնց մէջ մտնելը այլ ծրագիր մըն է ու լայն: Շնորհալի հայրապետ չէ բացատրած, թէ ինչպէս ինք ընդունած է զայն իբրեւ ապացոյց:

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐՔ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾՐՋՈՒԱԾ ՀԱՅՑԵԼԻՈՆ ՄԷՋ[1]

Ժամանակ մը առաջ Փլովտիւ հրատարակուող «Վահան» շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսաւ հնատիպ Մաշտոցի մը մասին իմ մէկ յօդուածը, որուն արձագանգը եղաւ տարօրինակ մեկնաբանումը պուլկար հրապարակախօս Պր. Վասիլ Աթոէվին: Բազում անճշտութիւններու կողքին ան կը ներկայացնէր հայերէն այդ Մաշտոցը որպէս «Հայկական ձկնային այբբենարան» (2), ցնցիչ լուր մը հաղորդած ըլլալու միտումով:

Մեզի անծանօթ մնաց թէ ի՞նչ հիմքի տեղեկութեանց վրայ հնատիպ Մաշտոցը որակուած է «Այբբենարան» եւ անճիշդ տուեալներ ներկայացուած են: Այս պարագային շատ դէշ դեր կատարած է լեզուական փակուղին եւ անկասկած աճապարանքը տպագրութեան յանձնելու նիւթ մը, առանց հայագէտի մը օգնութեան:

Իրականութեան մէջ պատահմամբ երեւան եկած հնատիպ այս գիրքը կը կրէ սա վերտառութիւնը՝ «Գիրք Մեծ Մաշտոց կոչեցեալ» եւ որպէս ենթատեքստ՝ «Յորում հաւաքեալ աւանդին ըստ մեծի մասին Կարգք եւ Կանոնք արարողութեան Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ» (3):

Այս Մաշտոցը տպագրուած է Կ. Պոլիս 1807 թուականին Պօղոս Յովհաննէսեանի տպարանին մէջ՝ Քիւրքչի խան: Ան կաշեկազմ է, լաւ վիճակով եւ կ'ընդգրկէ 425 էջ: Գիրքին տիտղոսաթերթը ցոյց կուտայ անոր բնոյթը եւ գործածութեան տարածքը, սակայն պուլկար հրապարակախօսը սխալներու շարան մը թոյլ տուած է, չփոթելով տպագրավայրը՝ իբրեւ Կիպրոս, լեզուական տեսակէտէ իբրեւ աշխարհաբար, մինչ Մաշտոցը գրաբար է եւ եպիսկոպոսական կնիքի մը պատկանելիութիւնը վերագրուած է հայ պատրիարքի մը, առանց անունը ցոյց տալու: Այս բոլորը անգիտութեան արդիւնք է: Զանց առնուած են եւ երկու Յիշատակարանները, որոնք տեղ գտած են գիրքին մէջ:

Մեր ուսումնասիրութեան ժամանակ պարզուեցաւ, որ մէկ քանի անձնական կրօնական բնոյթով կնիքները կը պատկանին Ստեփանոս Արք. Յովակիմեանին՝ ըստ արձանագրութեան: Ան եղած է Պուլկարահայ Թեմի առաջնորդ (1924 – 1934) նստավայր ունենալով Սոֆիա՝ Պուլկարիոյ մայրաքաղաքը: Ան երբեք պատրիարք չէ եղած, այլ միայն բարձրաստի-

ճան Հոգեւորական՝ Նիկոմիտիոյ առաջնորդի համբաւ ստացած որպէս Շինարար անձնաւորութիւն: Մեծ Եղեռնի տարիներուն իր հօտին հետ դժոխքի ճամբաներէն անցնելով հրաշքով մը փրկուած եւ Պուլկարիա ապաստանած է 1922–ին:

Մեծ Մաշտոցի քննումի ժամանակ բացայայտուեցան երկու ձեռագիր յիշատակարաններ: Անոնցմէ մէկը գիրքի ճակատի էջին վրայ կարելի էր կարդալ թէ՝ Մաշտոցը նուէր է Սլիվէնի «Սուրբ Ստեփանոս» եկեղեցւոյն տէր Մելքիսեթէք քահանայի այրի երեցկինի կողմէ՝ եւ թուագրուած է 1928 Սեպտեմբեր 28: Ամբողջ այս Յիշատակարանի ներքեւ Ստեփանոս Արք. Յովակիմեանի կնիքը դրոշմուած է: Գիրքի վերջին՝ 425–րդ էջին ներքեւի պարապ մասին վրայ ձեռագիր հակիրճ այլ Յիշատակարան մը տակայ է՝ առանց թուականի: Յայտնի կը դառնայ որ նուիրատուն Սրբուհի խաթուն կը կոչուի՝ կինը Տէր Մելքիսեթէքի, որ Մաշտոցը կը նուիրէ Սլիվէնի «Սուրբ Ստեփանոս» Եկեղեցիին:

Ինծի անյայտ պարագաներու տակ այս Մաշտոցը սեփականութիւնը եղած է պուլկար ընտանիքի մը, որ ներկայացուց զայն անոր էութիւնը իմանալու համար: Ճշդումը կատարուելէ վերջ վաճառքի առաջարկ բերուեցաւ տեղւոյս Եկեղեցական վարչութեան առջեւ, որ պահանջուած բարձր գինին պատճառով մերժեց: Անկէ վերջ Մաշտոցը ծախուեցաւ հնավաճառ գրատան մը՝ Իվան Զարավչեւ, որմէ ետք այս Մաշտոցի հետքերը կը կորսուին:

Դժուար է ճշդել թէ՝ այս հնատիպ գիրքը երբ բերուած է Պուլկարիա: Միայն ենթադրաբար կարելի է ըսել, որ տակաւին կրնայ եղած ըլլալ Պուլկարիոյ ապաստանագրութենէն վերջ՝ 1894 – 1896 շրջանին կամ վերջին գաղթի ժամանակ 1922 – 1923 թուականին պարտադրուած քեմալական Թուրքիոյ կողմէ, եւ սեփականութիւնը եղած Տէր Մելքիսեթէք քահանայի ընտանիքին:

Մօտ 200 տարուան հնութիւն մը ներկայացնող այս Մաշտոցը ճոխ սթերէօտիպ զարդանաշխեր ունէր, վարթացիր գլխատառեր, բուսական ու կենդանական զարդարանքներ եւ յիշեալ երկու յիշատակարանները: Ան հազուագիւտ օրինակ մը կը ներկայացնէ, քանի որ պուլկարահայ եկեղեցիներու գրքային ֆոնտը պրպտած առենս նման նմոյշի չեմ հանդիպած: Պէտք է ափսոսալ, որ Մաշտոցը հակառակ եւ ոչ ձեռագիր, այլ հնատիպ, դարձեալ կապուած էր մեր գաղութին պատմութեան հետ, որպէս մէկ մասունքը, որուն տէր չէ արդէն մեր գաղութը:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
Յունուար 3, 2000

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Վասիլ Սթոէվ, լրագիր «Մարիձա» Փլովտիւ, թիւ 182 / 08. 08. 1995:

(2) Փեթըր Պերոն, պուլկար գիտնական, ուսումնասիրութիւն՝ Հայտելպերկ եւ այլ երկու քաղաքներ: Մօտ 15 տարի աշխատած է Փարիզի Գիտութիւններու ակադեմիայի մէջ եւ գիտութեան տարբեր ճիւղերու բնագաւառներուն մէջ հրատարակած գերմաներէն ու ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւններ: Յիշենք մէկ քանի ֆրանսերէն գիրքերու վերնագրեր՝ «Système de géologie et origine des comètes...» *par Pierre Beron. Bachelier*, 1847; «Texte du grand atlas cosmographique contenant le mode de la production de corps» *par Pierre Beron, Paris, Mallet*, 1848: Ան պատրաստած ու հրատարակած է պուլկարերէն առաջին այբբենարանը 1828 թուականին: Անոր տիտղոսաթերթին վրայ տպուած կէտ ձուկը պատճառ եղած է որ զայն կոչեն «ձկնային Այբբենարան» պուլկարական միջավայրին մէջ:

(3) Մաշտոցի տիտղոսաթերթի ներքեւի տպագրոյթը՝ «Արարեալ» ի նախնեաց եւ կարգաւորեալ ի մերոց Սրբոց Թարգմանչաց եւ ի շնորհափայլ մեծաց Վարդապետաց:

Իսկ եւ այժմ սրբագրութեամբ տպագրեցեալ ի Տիրահրաւէր Հայրապետութեան՝, որ ի Լուսանկար Աթոռն Սրբոց Էջմիածին, Տեառն Դանիէլի Լուսաւորչապսակ Սրբազան կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց:

Եւ յարժանաժառանգ Պատրիարքութեան ամենայն Տնօրինական Տեղեաց՝ որ ի Քրիստոսակիր Քաղաքն Ս. Երուսաղէմ, Տեառն Թէոդորոսի Արքեպիսկոպոսի...

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Արդիապաշտներուն տարած փորձառութիւնը Ռուսաստանի մէջ, 1920–ական տարիներու սկիզբներուն, Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն ետք ողբերգականութեամբ դրոշմուեցաւ: Սկիզբը, յառաջապահ արուեստագէտները բանուորական բռնատիրութեան փարեցան եւ մշակութային լրիւ իշխանութիւնը ձեռք առին, նախքան ստալինեան բռնատիրութեան տակ կքիլը: Այս յատկանշական շրջանին նուիրուած ցուցահանդէսը, Վերոնայի Փալացցո Ֆորթիի մէջ, արմատական հարցեր առաջադրեց, որուն «Փանորամա»ի մէջ յօղուածով մը անդրադարձած էր Տուչիօ Թրոմպատորի:

Այս ցուցահանդէսը մաս կը կազմէր այն շարքին, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին Իտալիոյ մէջ ծայր առաւ, Ռուսաստանէն եկած գործերով, թէ՛ պատմական եւ թէ՛ գեղարուեստական առումնակարգ կարեւորութիւն ունեցող: Վերոնայի ձեռնարկին ցուցադրուած գործերը մօտ կէս դար մարաններու մէջ նիրհած էին, Խորհրդային ժամանակաշրջանին, երբ արդիապաշտութիւնը կը շարունակէր իշխանութեան, սահմանադրականութեան եւ յառաջդիմութեան թիրախ ըլլալ: Ցուցահանդէսը որ խորագրուած էր «Քանտինսքի, Շակալ, Մալեւիչ եւ ռուսական ոգեկանութիւնը», մեծ առիթը կուտար աւելի մօտէն ծանօթանալու այս պարագային եւ մանաւանդ վերաքննելու գործնական կապերը արուեստին, մշակոյթին եւ յեղափոխութեան միջեւ, Ի. դարու առաջին շրջանին, Ռուսաստանի մէջ:

Թրոմպատորի կը համարի թէ, ինկապէս շատ ուշ պիտի չըլլայ անհրաժեշտ վերատեսութեան մը ձեռնարկելը, ինչ կը վերաբերի այն դատումին որ ռուսական պատմական յառաջապահ շարժումները զերծ կը կասեցնէ որեւէ պատասխանատուութենէ՝ աղէտալի այն յեղափոխութեան հարցով, որ իշխանութեան բերաւ համայնավար վարչակարգը: Յառաջապահութեան տրուած եւ հակառակ տեղիք դարձած «կուսութիւն» պիտակաւորումը, Արեւմուտքի մէջ մարմին առաւ գլխաւորաբար պաղ պատերազմի շրջանին, զայն հակադրելու համար ստալինեան մշակութային միատիպութեան, որ Խորհրդային Միութեան մէջ արտայայտութեան որեւէ ազատութիւն խափանած էր: Սակայն խորքին մէջ, այս անմեղացումէն շատ առաջ, գեղարուեստական յառաջապահ շարժումները խանդավառութեամբ մաս կազմած էին բանուորական բռնատիրութիւնը կառուցանելու գործին, զայն իրենց ընկերային եւ գեղագիտական պատրանքներուն փորձադաշտը համարելով:

Ապագայապաշտներու խոյանքը (Ռուսաստանի մէջ այսպէս կը կոչուէին արուեստի բոլոր վերանորոգիչները) միայն Վլատիմիր Մայաքովսքին չէ որ դէպի յեղափոխութիւն մղեց: Այսպէս, 1920–ական տարիներու սկիզբներուն, արտայայտչական յառաջապահ ձեւերը եւրոպական մշակութային շրջանակներուն մէջ ցոյց կը տրուէին, ոչ անտրամաբանականօրէն, որպէս «պոլշեւիկեան արուեստ»ի օրինակներ: Արուեստագէտը յեղափոխութեան ոգեկան առաջնորդը նկատելու գաղափարը ռուս արդիապաշտներուն կողմէ դրօշի վերածուեցաւ, որոնք մշակութային իշխանութիւնը ձեռք առին, գեղարուեստական այլ հոսանքներու ներկայացուցիչները հեռացնելով, որոնք որպէս «քաղքենի» եւ «յետադիմական» կը դատապարտուէին:

Տենդագին կը սպասուէր «նոր մարդկութեան» մը գալուստը, արտայայտութեան եւ կենցաղի նոր ձեւերով, իրարու ձուլելով անկումային նրբավարութիւնը՝ ապագայի դիցաբանութեան հետ, գեղջկական աշխարհի այլաբանուած անտաշութիւնը՝ հակաքրիստոնէական գաղտնուսոյց միստիքութիւններու հետ: Այս մթնոլորտին մէջ, ցարերու Ռուսաստանը իբրեւ թէ «բարոյական հիւանդութեամբ» մը բռնուած ըլլար, ինչ որ ոգեկանօրէն զայն քայքայեց, նախքան քաղաքականօրէն, որպէս հսկայ մը՝ ցեխէ ոտքերով: Մշակութային յեղաշրջումի դերակատարները հասարակաց միակ ծրագիր մը ունէին. վար առնել արտայայտչական բոլոր կանոնները՝ գեղագիտական նոր փորձառութեան մը անունով, աշխարհը փոխելու կարող:

Վերոնայի ցուցահանդէսը դիտողը կ'առաջնորդէր այս տագնապալի համայնապատկերին ընդմէջէն, ներկայացնելով ականաւոր գործեր Քանտինսքիէն, Մալեւիչէն, Շակալէն եւ ուրիշներէ: Քանտինսքի նշաններու եւ գոյներու միջոցաւ վերացական «բիւրեղեայ գոյութիւնները» կը նկարէ: Շակալ, համախմբուած ոճերով, իրարու կը ձուլէ կրօնական, ժողովրդային եւ երեւակայական աշխարհներ: Մինչ Մալեւիչ, գաղափարախօսը, տեխերական միջոցի մը մէջ գործող վերացականութիւն մը կը կիրարկէ, երկրաչափական ձեւը հասցնելով ծայրագոյն բիւրեղացման՝ որպէս առանձին դերակատար, ինչպէս ցոյց կու տայ իր «Սեւ քառակուսին» իւղանկարը: Իսկ երբ վերացապաշտ այդ շրջանէն ետք, գեղջկական կեանքէն առնուած նիւթեր կը պատկերէ, պարզեցուած ձեւով. «մեքենայի քաղաքակրթութեան» հակադրուող դիրքորոշումի որպէս ձօն կը նկատէ զանոնք:

Համայնավարութեան ընկերային եղափոխութիւնը ջատագովող առաքինութիւններուն հանդէպ ցոյց տուած պարզամիտ յոյսերը ռուսական յառաջապահութիւնը չի զերծեր պատմական իր պատասխանատուութենէն, պոլշեւիկեան յեղափոխութեան բերած իր նպաստով եւ անվերապահօրէն անոր փարելով: Վերոնայի ցուցահանդէսը, որ այդ մշակոյթին ողբերգութեան թէ՛ թշուառ եւ թէ՛ ազնուական երեսակները կը ներկայացնէր, դժբախտաբար երկդիմութեան մէջ ինկաւ, արդիապաշտ շարժումին ոգին փոխարինելով ռուսական ոգեկանութեամբ: Հակառակն է ճիշդը, որովհետեւ, բացարձակութեան ձգտելու իր տագնապին մէջ քրիստոնէական – ուղղափառ գրականութիւնը մերժելով, ռուս մշակութային ընտրանին յանգեցաւ համայնավար Միթոսէն իր շլացումին եւ, քիչ ետք, անոր հետեւանքներուն սուղ գինը վճարելուն:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Փոքլէնտի պատմութիւնը երկու ճակատ մարդոց միջեւ կռիւ մըն էր սանտրի մը շուրջ»:

Արժանթինցի գրագէտ Ժորժ Լուի Պորժ 1983–ին կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ան Լատին Ամերիկայի ամէնէն ականաւոր գրագէտներէն է. ծնած է 1899 Օգոստոս 24–ին:

● «Լէոնարտ Պեռնըշթայն կը բացատրէ երաժշտական գաղտնիքներ, որոնք լաւ ծանօթ են 400 տարիէ ի վեր»:

Դաշնակահար եւ երաժիշտ Օսքար Լեւանդ՝ խմբավար եւ յօրինող Լէօնարտ Պեռնշթայնի մասին, որ ծնած է 1918 Օգոստոս 25–ին:

● «Երազս է, որ օր մը չորս փոքրիկ զաւակներս ապրին երկրի մը մէջ, ուր չդատուին իրենց մորթին գոյնով, այլ՝ իրենց նկարագիրին պարունակութեամբ»:

Մարթին Լութըր Քինկ՝ խօսելով քաղաքացիական իրաւունքներ պահանջող 200 հազար ցուցարարներու դիմաց, որոնք դէպի Ուաշինկթըն արշաւեցին:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԵՐԿՋՈՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Է, ԳԻՏԷ՞Ք

Ծանօթ իրողութիւն է որ Ամերիկացիները անդադար նոր հիւանդութիւններ կը հնարեն: Նորագոյններէն էր ուշադրութեան ցրումի պարագան որ կը տեսնուի գլխաւորաբար դպրոցականներու մօտ եւ ամբողջ աշխարհին կողմէ կը նկատուի քիչ մը նեղացուցիչ վիճակ մը, այդքա՛ն: Ամերիկեան որակումով՝ այս «հիւանդութիւն»ը որուն համար դեղ ալ ճշդուած էր եւ կը գործածուէր, յաջորդ մըն ալ ունեցած է վերջերս, մկրտուած՝ «ընկերային վախ»: Անմիջապէս ունեցած է դեղն ալ որ կը կոչուի Փաքսիլ: Հիւանդութիւն պիտակուածը երկչոտութեան երեւոյթն է որուն կարելի է հանդիպիլ միլիոնաւոր մարդոց մօտ: Սակայն ամերիկացի բժիշկները վճռած են որ այդ մէկն ալ հիւանդութիւն է եւ թէ մտային: Տրուած են վիճակագրական տուեալներ ալ. ութ Ամերիկացիներէն մէկը կը տառապի այդ «հիւանդութենէն»...: Պետութիւնը պետական յատկացուցած է այդ ախտին մասին շուրջ երկու տասնեակ հետազօտական աշխատութեան:

Հաւանօրէն մօտ օրէն պիտի հրապարակուին անոր ակունքը, նպաստող պարագաները, թերեւս նաեւ խուսափելու ձեւերը, եւ այլն: Ապա, իրենց հայրենակիցներու յատկապէս մտաւոր առողջութեամբ մտահոգ ամերիկացի հոգեբոյժներու, բժիշկներու դասը լծուի հաւանօրէն, յաջորդ ախտը որսալու նուիրական պարտականութեան:

ՍԽԱԼ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Ուկրանացի մեքենագէտ մը փորձած է ելեկտրալար մը գողնալ ու ծախել: Ցարմարագոյն վայր նկատած է իր աշխատած հիւլէակայանը: Կտրած է լար մը առանց ուշադրութիւն ընելու որ ան բարձր ուժգնութեան ելեկտրալար մըն է: Անոր արարքով կայանը եօթը ժամ չէ բանած ու պատճառ եղած է 500 մեկավաթ ելեկտրականութեան կորուստի: Լուրը տալով, ռուսական գործակալութիւնը ըսած է թէ նման գողութիւններ շատ յաճախադէպ են նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ:

ՀԱՆՃԱՐԵՂ ՃԱՓՈՆՑԻՒՆ ԱՆԿՈՂԻՆԸ

Ճափոնի մէջ ընկերութիւն մը սկսած է արտադրել «խելացի մահճակալ»ներ: Անոնք փրկիչ դեր կը կատարեն երկրաշարժի մը առեն: Անմիջապէս որ ցնցումները սկսին, ինքնաբերաբար, պողպատէ կամախքով ու յատուկ կերպասէ վրան մը կը բացուի մահճակալին վրայ: Արտադրողները ապահովութիւն կուտան որ ան կրնայ տոկալ Ռիխտէրի մինչեւ 7 աստիճանի երկրաշարժի մը: Կ'արժէ 188 հազար ֆրանք: Վերապրելու առաջին պայմանն է այդ գումարը ունենալ, ապա ցնցումներուն պահուն գտնուիլ այդ փրկարար մահճակալին վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾԻՊԻՏ

Դասախօսը տարիներ անց հանդիպում է իր նախկին ուսանողին ու հարցնում.
– Դէ ինչ, ինստիտուտում ստացած գիտելիքները կեանքում հերիքո՞ւմ են:
– Գիտելիքները հերիքում են, փողը չի հերիքում...

Տնտեսագիտական ինստիտուտում քննութիւն է: Դասախօսը հարցնում է ուսանողին.
– Որքա՞ն կը լինի չորս անգամ չորսը:
– Եօթանասուն չորս:
– Ինչպէ՞ս թէ:
– Շատ պարզ. քառասունը՝ ինձ, երեսունը՝ քեզ, չորսը՝ գանձարկղ:

Երկու հոգեբան զրուցում են: Մէկն ասում է.
– Այնուամենայնիւ, մարդը չափազանց տարօրինակ արարած է:
– Ինչո՞ւ, հարցնում է միւսը:
– Շատ պարզ: Մարդուն ասում են՝ երկնքում 956743278156304 հատ աստղ կայ եւ նա իսկոյն հաւատում է: Բայց բաւական է գրել. «Զգոյշ: Ներկուած է», – եւ նա անպայման մատով կը ստուգի:

Dimanche 23 Janvier à 17 heures

CATHEDRALE SAINTE CROIX DES ARMENIENS
13, rue du Perche (angle rue Charlot)
Paris 3ème
(M° St.Paul ou St.Sébastien Froissart)

Stabat Mater
Pergolese

Messe en Sol
Schubert

Orchestre de Chambre

et Ensemble Vocal
de l'Ecole Nationale de Musique
de Fresnes

Herminé YERISSIANS (Soprano)
Helma WARUM (Alto)
Manik TERZIAN (Soprano)
Christian BORIE (Ténor)
Paul LE CABELLEC (Basse)

Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Réservation et vente sur place

Participation: 80 F, tarif réduit: 60 F, gratuit moins de 12 ans.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haig MINASSIAN

Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan aller retour sur *Swissair* offert par *Litour*
Radio C.D. Cassette *Aiwa*
Louis d'or
Paniers garnis
Caisses de Champagne
et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE 2000

— 100 F les trois cartons —

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre

CONSOLATION

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 30, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30-ին քաղաքապետարանի թատրոնը:

Երգ, պար, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն աշակերտներուն կողմէ: Կաղանդ պապուկը կ'այցելէ նուէրներ բաշխելով:

Կը հրաւիրուի գաղութը քաջալերելու Կապոյտ Խաչի դպրոցին աշակերտները:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը _ Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն: Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

La projection du film : «*NOSTALGIE/ Garod ou Voyage sans retour*» du regretté Frounzé DOVLATIAN aura lieu le Lundi 31 Janvier à 20 heures 30 au Cinéma «*Gérard Philip*», 2, rue André Le Nôtre au Plessis-Robinson.

Cette soirée exceptionnelle sera présidée par Monsieur *Philippe Pemezec*, Maire du Plessis-Robinson, Conseiller général des Hauts-de-Seine.

A l'issue de la projection, une collation sera offerte.

Entrée: 40 F. Réservation: 01 46 01 43 27

⁂

ESPACE CULTUREL DE MENNECY
(Essonne)
Dimanche 30 Janvier à 16 heures
La mairie reçoit l'ensemble
de danses NAVASART
Entrée : 100 F (ou 80 F à toute personne se référant du Journal).

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ
Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին
Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ
Գրիգոր Զօհրապ
(ա) ՀԱՏՈՒԱԾ
(բ) ՀԱՏՈՒԱԾ

Յակոբ Օշական
«ՓԱՌՔ ԱՍՏԸԾՈՅ» . . .

Կիրակի, Փետրուար 29, ժամը 16–ին
Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **"LA SOURCE"** — **Thollon les Mémises** - Haute Savoie (2000 m.)

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

(Շար. Ա. էջէն)

բաժին չիչ մը նետած է բակը, ուրիշ մը գիտակցաբար լուացքի փոշի թափած է դասատուներու սրահին սրճամանին մէջ: Դատատու մը կը խոստովանի որ այս կացութիւնը ծայր առած է վերամուտին եւ սաստկացած: Յունուարի սկիզբը երկու հոկիչներ յարձակման ենթարկուած են, մէկուն մատը դէշ կերպով խածած են: Լիլէն Նիս, այսինքն հիւսիսէն հարաւ, նման արարքներ կը բազմանան:

ԳՈՒՊԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Ֆելիփէ Փէրէս Ռոք Փարիզ եկած է եւ զանազան տեսակցութիւններ կ'ունենայ կառավարութեան անդամներու հետ: Խօսակցութեանց նիւթ է նաեւ վեցամեայ գուպացի մանչուկին ճակատագիրը: Մայամիի մէջ Գասթրոյի հակառակորդ Գուպացիներ ցոյցերը կը շարունակեն որպէսզի երախան Գուպա չվերադառնայ իր հօրը մօտ: Ամերիկայէն դուրս ալ մեծ համեմատութիւններ առած է հարցը. Լիպերասիոն ամբողջ էջ մը նուիրած էր Յունուար 20–ին: Ֆրանսայի տեսակէտն այն է որ պէտք է նկատի առնել երախային շահը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքին առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 JANVIER
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·824
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.824

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 20/21)

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԹԻՌ ՄԸ ԻՆԿԱԾ

Յունուար 19-ին հիւանդ զինուորի մը բժշկական շտապ օգնութիւն տանող զինուորական ուղղաթիռ մը Հրազդան–Աբեմելտեան շրջանը յանկարծակի մրրիկի բռնուած ու ինկած է: Զոհուած է անոր մէջ գտնուող բժիշկներու խումբը:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ՉԿԱՆ

Պատասխանելով ԱԺՄ-ի նախագահ Վ. Մանուկեանի կողմէ յայտնուած նախագահական նոր ընտրութիւն կազմակերպելու կոչին, Ազգ. Ժողովի խմբակցութիւնները բացասական կարծիք յայտնած են: «Միասնութեան» նախագահ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ դէմ չեն նոր ընտրութեան, անհրաժեշտ քաղաքական խնդիրները քննարկելու, եթէ անոնք յստակ են ԱԺՄ-ի համար: ԻՄ-ը ուղղակի մերժած է ԱԺՄ-ի առաջարկը, իսկ Դեմոկրատական Կուսակցութիւնը յայտնած է թէ նախագահը ինք պէտք է այդ քայլը կատարէ:

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒԱԾ ԿԸ ՄՆԱՅ

Հայաստանի զինուորական եւ քրէական գործերու վերաքննիչ դատարանը Յունուար 20-ին մերժած է պետական հեռատեսիլի փոխ-տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի փաստաբան Ժորա Խաչատրեանի դիմումը, որ կը պահանջէր իր պաշտպանեալին դէմ տրուած արգելափակման պատիժի բեկանումը: Ան ձերբակալուած էր Հոկտ. 27-ի դէպքերուն օժանդակելու մեղադրանքով:

ԻՐԱՆ ԴԺԳՈ՞Հ Է Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԱՅՑԷՆ

Ռուսական մամուլին մէջ տեղ գտած է պնդումը թէ Թեհրան գոհ պիտի չմնայ Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի Երուսաղէմ այցէն: Ծանօթ է որ Ռ. Քոչարեան ընդունելով Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի հրաւէրը, գացած էր ներկայ գտնուելու Քրիստոսի ծննդեան 2000-ամեակի հանդիսութիւններուն: Այցը սակայն ունեցած էր քաղաքական երեսակ մըն ալ, քանի որ Հայաստանի նախագահը այդ առիթով հանդիպած էր քաղաքական դէմքերու, անոնց շարքին՝ Իսրայէլի վարչապետին:

Յայտնի է թէ շրջանին մէջ Իսրայէլ – Թուրքիա մերձեցումը որ օրէ օր կը շեշտուի, հաճելի չէ Թեհրանի: Այս վերջինը արդէն անհանդիստ է Անգարայի կողմէ նկատուելով կրօնամոլական հոսանքը Թուրքիա փոխադրելու ջանքին տէր կեդրոն մը: Հակադրութեան պատճառ է յատկապէս կովկասեան շրջանին մէջ ղեկավարութեան դիրքի հասնելու Թուրքիոյ ձգտումն ալ որ արտայայտուեցաւ վերջին օրերու զարգացումներով:

Այս պարագաներուն մէջ անտեղի չէ ռուսական մամուլին մտահոգութիւնը, քանի որ Հայաստանի նախագահին Իսրայէլ այցը որքան ալ պատճառաբանուած ըլլայ ոչ քաղաքական առաջնահերթութիւններով, որպէս այդ կը դիտուի: Մանաւանդ որ Հայաստան ամուր մէկ օղակը կը նկատուի այդ շրջանին մէջ Մոսկուա – Թեհրան առանցքին որ կոչուած է հաւասարակշռելու ԱՄՆ – Թուրքիա – Իսրայէլ թեւին ազդեցութիւնը լայնցնելու ջանքերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑՔԸ

Պոլսոյ «Մարմարա»ն (Յունուար 20) կը տեղեկացնէ թէ նախորդ իրիկուն հեռատեսիլի ԷՆ-ԹԻ-ՎԻ կայանը հաղորդած է, Յունուար 20-ի «Բատիքալ» թերթն ալ գրած, թէ Կարսի ու Գիւմրիի քաղաքապետներուն միջեւ երկօրեայ տեսակցութիւններէ ետք, որոշուած է շաբաթը անգամ մը բանալ երկու երկիրներու սահմանային անցքը: Այս մասին համաձայնագիր մըն ալ ստորագրուած է. կը բաղկանայ երեք յօդուածէ: Կը նախատեսուի նաեւ Կարսի ու Շիրակի մարզին միջեւ առեւտրական կապեր հաստատել: Հաւանական կը նկատուի նաեւ Կարսի, Իգդիրի, Արտահանի, Արթուինի եւ Երզրումի քաղաքապետներուն մասնակցութեամբ շրջապտոյտ մը դէպի Հայաստան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ «ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏ»Ի ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլի Թիֆլիսի մէջ արտայայտած «Կովկասեան կայունութեան ուխտ»ի հեռանկարը որ շրջանին մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը անզօրացնելու անուղղակի ձգտում կը մատնէ, առաջին հակազդեցութիւն մը ստացած է Մոսկուայէն: Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Իվանով Անգարայի մէջ յայտարարած է թէ կովկասեան նման ուխտի մը մասին, առանց իր երկրին մասնակցութեան, մտածել անգամ կարելի չէ: Ան աւելցուցած է թէ Մոսկուա յաւելեալ տեղեկութիւն ուզած է Անգարայէն այդ ուխտին առընչութեամբ, որպէսզի կարենայ հանգամանօրէն քննել նիւթը:

Նոյն հարցին մասին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերն ալ ըսած է թէ շրջանին մէջ որեւէ ծրագրի մասին կարելի չէ խօսիլ, այնքան ատեն որ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները բնականոն հունի մէջ մտած չեն: Ան յիշեցուցած է ԱՄՆ-ու առաջարկը որ երկու երկիրները փոխադարձաբար տեղեկատուական գրասենեակներ բանան իրարու մայրաքաղաքին մէջ որպէս յարաբերութիւններու բնականոնացման առաջին քայլ: Ըսած է թէ այդ քայլը անգամ չէ առնուած մինչեւ այսօր, հակառակ Հայաստանի կառավարութեան Թուրքիա – Ադրբեջան երկաթուղիի կապը բանալու տրամադրութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳՐՈԶՆԻ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ ԵՆ

Ռմբերը կը տեղան, Գրոզնի պատերազմական դաշտի վերածուած է, բայց եւ այնպէս Ռուսերը չեն յաջողիր վերջ տալ պատերազմի մը որ ճակատագրական բնոյթ ունի Մոսկուայի ղեկավարներուն եւ մանաւա՛նդ Պուտինի համար:

Կռիւները տեղի կ'ունենան փողոցէ փողոց, տունէ տուն եւ հակառակ Ռուսերու լաւատես ղեկոյցներուն, պարզ է որ լուրջ դժուարութիւններու դէմ յանդիման կը գտնուին: Յունուար 21-ի լուրերու համաձայն Ռուսերը զօրավար մը կորսնցուցած են: Առաջին անգամ ըլլալով խոստովանած են, որ Գրոզնիի կռիւներու ատեն «զօր. Միխայիլ Մալոֆիեւ անհետացած է գործողութեան ընթացքին, Յունուար 18-ին»: Չեն գիտեր թէ ի՞նչ եղած է անոր ճակատագիրը եւ այդ մասին հակասական լուրեր կան: Ըստ Իթար-Թաս մամուլի գործակալութեան սպաննուած է բայց, Չէչէններու պատերազմական ղեկավարը Բասայեւ յայտարարած էր նախապէս որ զօրավար մը գերի բռնած են եւ կը մնայ «ապահով տեղ մը ու կը հարցաքննուի»: Այս յայտարարութիւնը պատճառ եղած է որ Ռուսերը չկարենան լռութիւն պահել: Արդէն, քօղարկելու համար իրենց ձախողութիւնները, ռուս սպաները հեռատեսիլէն կը շեշտեն չէչէն ռազմիկներու «հոյակապ պատրաստութիւնը», «արհեստավարժ» հանգամանքը եւլն., եւլն.: «Մոսկուա Թայմզ» թերթին մէջ, մասնագէտ մը՝ Պաւէլ Ֆելկընհաուըր կը գրէ. – «Զինուորականները ամէնէն գէշ պահուն եկան Գրոզնի, Դեկտեմբերին, ձմրան ամէնէն գէշ օրերուն, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս սպառած»: Սկիզբէն Չէչէնները յայտարարած էին թէ Գրոզնի՝ խորհրդանշական քաղաք, պիտի չյանձնուի: Անոնք ծանօթ են քաղաքին ամէն մէկ անկիւնին եւ կը սպասէին Ռուսերուն, որպէսզի անոնց ամէնէն ծանր կորուստները պատճառեն:

Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ Խորհրդարանական Ժողովի նախագահը՝ լորտ Ռըսըլ-Ճոնսթըն շատ զգոյշ է եւ այլեւս չի խօսիր Ռուսաստանը աքսորելու մասին: Կոչ ընելով հանդերձ բանակցութիւններու, լորտ Ռըսըլ-Ճոնսթըն յայտարարած է թէ Մոսկուա իրաւունք ունի պայքարելու ահաբեկչութեան դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, օրէ օր աւելի յստակ կը դառնայ որ Ռուսերը մեծ դժուարութիւններու կը բախին: 29 տարեկան ոստիկան մը որ ընտրանիին կը պատկանի, կը խոստովանի. – «Այլեւս երբեք չեմ երթար Չէչնիա: Մեր գործը չէ պարապ ձեռքերով ճակատիլ աւազակներու հետ որոնք արդիական բոլոր զէնքերը ունին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարար՝ Ժ. Փափանտրէուի այցելութիւնը Թուրքիա (38 տարի է առաջին անգամ ըլլալով) բացայայտ կերպով կը հաստատէ յոյն-թրքական մերձեցում մը: Ժամանման պահուն իսկ, Փափանտրէու յայտարարած է որ իր այցելութիւնը կը համապատասխանէր Թուրք եւ յոյն ժողովուրդներու փափաքին՝ խաղաղ ապրելու եւ միասնաբար կառուցանելու համարակից ապագայ մը: Կնճռոտ հարցերը չեն լուծուած, գլխաւորաբար Կիպրոս եւ Եգէական, բայց, երկու կողմերն ալ կ'ուզեն յաղթահարել զանոնք: Արդէն իսկ, չորս համաձայնագիր ստորագրած են, որոնք կը վերաբերին զբօսաշրջութեան, շրջապատի, ներգրումներու եւ ահաբեկչութեան եւ կազմակերպուած ոճիրի դէմ պայքարի: Անգարայէն ետք, Փափանտրէու կ'անցնէր Պոլիս, ուր պիտի հանդիպէր յոյն-օրթոտոքս եկեղեցական պատրիարքին: Աթէնքի մէջ, այնքան խանդավառութիւն չի տիրեր եւ բաներ մը կ'ըսէր.– «Զատեղծենք այն պատրանքը որ Թուրքիա քաղաքականութիւն փոխած է»:

ՇԻՐԱՔ, Յունուար 20-ին եւ 21-ին, այցելութիւն մը կատարեց Պրըթանըի ապականած ծովափները: Ապա, Ռէնի նորոգուած Խորհրդարանի մէջ ելոյթ ունեցաւ եւ խօսելով արդարադատութեան վիժած բարենորոգումին մասին, յայտնեց թէ պէտք է նոր ժամանակացոյց մը պատրաստել, օգտուելով տեղւոյն վերաքննիչ Ատեանին վերամուտի հանդիսաւոր նիստէն, որ տեղի կ'ունենար Խորհրդարանին մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութեան (Քոհլ) մէկ պաշտօնեան, որ կուսակցութեան ֆինանսներով կը զբաղէր, անձնասպան եղած է: Կը ճշդուի, սակայն, թէ այս արարքը որեւէ կապ չունի Քոհլի եւ կուսակցութեան վերջին հարցերուն հետ, այլ զուտ անձնական բնոյթ ունի: Վոլֆկանկ Հիւլըն, 49 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւկի հայր, նամակ մը ձգած է ուր ընտանեկան պատճառներու կ'ակնարկէ:

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս յայտարարեց որ Պապը Եգիպտոս պիտի երթայ Փետրուար 24-էն 26, Իսրայէլ եւ Պաղեստին Մարտ 20-էն 26:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը, հաւանաբար ստիպուի հրաժարիլ: Իրեն դէմ քննութիւն բացուած է ստացած դրամական նուէրներուն պատճառով: Հարցը ծագած է իր յարաբերութիւններուն հետեւանքով Ֆրանսայի գործատէրերէն Էտուար Սարուսի հետ: Ցարդ խոստովանած էր որ 250 հազար տոլար ստացած է «մօտ բարեկամ»է մը, տղուն դարմանումին համար, բայց մէջտեղ ելած է նաեւ երեք միլիոն Ֆրանքի գումար մը, զոր ստացեր է ամսականի դրութեամբ: Հակառակ իր վայելած ժողովրդականութեան, մամուլը իր հրաժարումը կը պահանջէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, միայն չորս գործատէրեր չեն ծածկած իրենց աշխատավարձքերը: Անոնք են.– Գիյօ Պէյպէր (Աքսա) որու տարեկան աշխատավարձքն է 13,4 միլիոն, Փաթրիք Փոնսոլ (Էօրոթիւնէլ) որ կը ստանայ 3,7 միլիոն Ֆր., Ժան-Լիւք Լակառտէր (Լակառտէր խումբ) վեց միլիոն տարեկան եւ Միշէլ Պոն (Թելեքոմ) 1,1 միլիոն: Ֆրանսայի մէջ, ընդհանրապէս, տնօրէն-նախագահները չեն ուզեր յայտնել իրենց ստացած գումարները, մինչ Միացեալ-Նահանգներու մէջ, անոնք կարելի է կարդալ համացանցի վրայ:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԴՐՈՒԱԳԸ ԵՒ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԾԱՆԱԲԱՐ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Յովսէփ իր մտածումներուն մէջ Մարիամը արձակելու՝ սկսած էր հասկնալ կատարուածը: Բայց անձկութիւնը զինք կը տանջէր. թէ՛ նշանածը տան մէջ պահելը անօրինութիւն կը համարէր, եւ թէ անոր վիճակը յայտարարել չէր ուզեր, որովհետեւ այսպիսի քայլ մը ուղղակի մահուան պիտի տանէր կոյսը:

Անոր ներողամտութիւնը պատճառն էր Ս. Հոգիին կողմէ ընտրուելուն՝ իբրեւ մեծ խորհուրդին սպասաւոր: Ան ընտրուած էր նաեւ, որպէսզի շնորհքի ժամանակին մերձենալովը՝ Օրէնքէն աւելի բարձր առաքինութիւններուն գալուստը յայտնուէր: Այն առաքինութիւններուն մօտենալուն համար է, որ մարգարէները ցնծագին արտայայտուեցան կանուխէն. իսկ Յովհաննէս-Մկրտիչ՝ արգանդային իր ժամանակին մէջ կուսորդիին առջեւ խաղաց (Ղուկ. 1. 44):

Արդ, Յովսէփ Օրէնքէն վեր արդարութիւն ցուցաբերեց. Օրէնքը կը հրամայէր, որ նախ այրին ձեռքը սկսի քարկոծել շնացած կին մը (Բ. Օրինաց 13. 9): Մարիամի նշանածին գաղտնօրէն արձակելու որոշումը կուգար անկէ, որ ան լըկտութիւն չէր տեսած կոյսին մէջ, այլ ընդհակառակն՝ կը գիտակցէր, թէ այս կատարուածը Աստուծոյ գործն էր:

«Եւ մինչդեռ այս մասին կը մտածէր ան, ահա Տիրոջ հրեշտակը անոր երեւցաւ տեսիլքի մէջ ու բսաւ...»

Ուշագրաւ է այն, որ Տիրոջ հրեշտակը Յովսէփի կ'երեւի ոչ թէ այնպէս՝ ինչպէս կոյսին (Ղուկ. 1.26 – 38), կամ Զաքարիայի (Ղուկ. 1.8 – 20), կամ հովիւներուն երեւցաւ (Ղուկ. 2.9 – 12), այլ տարբեր ձեւով՝ տեսլային յայտնութեամբ: Ինչո՞ւ:

Յովսէփ շատ հաւատացեալ էր եւ պէտք չունէր մարմնական աչքով տեսնելու, որպէսզի հաւատար:

Բայց ինչո՞ւ տեսիլքը չերեւցաւ նախքան Յովսէփի մտատանջութիւնը, անձկութիւնը, այլ՝ անկէ ետք:

Հրեշտակին այսպէս երեւումը պարզել հասկցնելու համար է գայն՝ թէ տեսիլքը աստուածային է: Անով կը թելադրուի նաեւ թէ՝ Աստուած սրտի խորհուրդները գիտէ: Տեսիլք մը աստուածային յայտնութեան կերպ մըն է եւ առընչուած անհատի ներքին կեանքին, որ ծածկուած չէ Աստուծոյ աչքին առջեւ:

Հապա կոյսին լռութի՞ւնը:

Կոյսը լռած էր խորհելով՝ թէ նշանածը կրնար մտածել, որ բարուրանքներ կը յօրինէ՝ ծածկելու համար գործած յանցանքը: Լռութիւնը կուգար մանաւանդ եղածին անհաւատալի եւ աննախընթաց նկարագրէն: Մարիամի լուռ մնալը՝ մեծ հաւատքի եւ համեստութեան նշան էր նաեւ. ան գիտէր թէ՝ իրեն աննախնտ յղութեան աւետիս տուողը՝ կրնայ Յովսէփի կասկածները փարատել: Ուստի, ասոր համար ալ հրեշտակը կոյսին երեւցաւ նախքան անոր յղութիւնը, որպէսզի ան գիտնար յղութեան պատճառը եւ որպէսզի անտեղի բաներ մտածելով՝ սեփական անձին վնաս չհասցնէր:

Հրեշտակը Յովսէփին կ'երեւնայ, երբ փորձով յայտնի կը դառնայ Մարիամի նկատմամբ անոր ներողամիտ եւ արդար կեցուածքը:

Ինչո՞ւ «Յովսէփ, Դաւիթի որդի» կ'ըսէ Տիրոջ պատգամաբերը:

Թագաւորին անուան յիշեցումը կ'ուզէ ըսել, թէ անոր սերունդէն պիտի գար Քրիստոս, եւ ապա՝ որպէսզի Յովսէփի խռովքը փարատէ: Այսպէս դիմումը՝ կը ծառայէ նաեւ յայտնելու բոլոր ժողովուրդներուն տրուած աւետիսին կատարումը:

Ապա՝ ինչո՞ւ «մի՛ վախնար...»ը:

Քանի որ Յովսէփ կասկածի մէջ էր. ու կասկածը այն էր, թէ Մարիամը տան մէջ պահելով՝ Աստուծոյ կամքին հակառակած չէ՞ր ըլլար:

Ասկէ ետք կոյսին անունը կուտայ ու կը պատուիրէ շարունակել իր մօտ պահել զայն: Այս առիթով Մարիամը «կին»ը կը կոչէ Յովսէփի: «Կին» բառը՝ «նշանած» իմաստով առնուած է (**):

Հրեշտակին պատուէրը՝ քանի որ Յովսէփի մտքին մէջ ան արձակուած էր արդէն: Ուրեմն, Մարիամի նշանածին թելադրուածը սա է թէ՝ Քու կողմէ արձակուածը՝ Աստուած քեզի վստահեցաւ:

Տեսիլքը կը լուսաբանէ Յովսէփի միտքն ու հոգին ու ան վստահ կը դառնայ, թէ կոյսին յղութիւնը խառնակութեան մը հետեւանքը չէ, այլ բնութենէ վեր՝ աստուածային ներգործութեան: «Անոր մէջ ծնածը Ս. Հոգիէն է»: Խելքէ, միտքէ բարձր յայտարարութիւն մը, որով Յովսէփ կը հրաւիրուի ուրախ ըլլալու: Լուսաբանութեան «ծնած» բառը ի՞նչ կը նշանակէ: Ինչո՞ւ «յղացած» չըսեր: Ըսել ուզուածը այս խօսքին մէջ այն է, թէ Բանը անոր մէջ իջաւ, կատարեալ անդամներով գոյացաւ եւ ոչ թէ մեզի պէս արգանդի մէջ քառասուն օրերու աճումով մը իր լրումին հասաւ:

Իսկ ինչո՞ւ՝ Ս. Հոգիէն կ'ըսուի:

Որպէսզի յայտնէ թէ՝ ինչպէս Հօր կամքով, այնպէս ալ Ս. Հոգիին հաճութեամբ եղաւ Աստուծոյ Որդիին մարդանալը: Այլ խօսքով՝ որպէսզի յստակ դառնայ թէ՝ ոչ միայն Որդիով, այլեւ Հօրմով եւ Ս. Հոգիով է, որ աշխարհ իր փրկութիւնը գտաւ:

«Ան որդի մը պիտի ծննդաբերէ...»

Նկատի ունենալով որ Յովսէփ ինք չէ պատճառը կատարուածին, փոխանակ «որդի մը պիտի ունենաս»ի՝ կ'ըսուի «Ան որդի մը պիտի ծննդաբերէ»:

Հրեշտակին այս խօսքը փրկիչին ծընընդեան տիեզերական տարողութիւնը կը պարզէ: Մարմնաւոր հայրէ ծնիլը՝ փրկչական տիեզերական տարողութիւն չի կրնար տալ անհատին:

«...որուն անունը Յիսուս պիտի դնես»:

Ահաւասիկ Յովսէփի դերը կամ բերելիք ծառայութիւնը. անուանել ծնելիք մանուկը: Անուանելը այստեղ չի նշանակեր միայն եւ միայն անուն տալ, այլեւ խնամել, այսինքն՝ ստանձնել հօր մը պարտականութիւնը:

Թէեւ հրեշտակը երկինքէն բերաւ Յիսուսի անունը, սակայն Յովսէփ հրամայեց եւ վստահեցաւ մանուկը անուանելը: Անոր տրուած դերը կը նմանի Ադամի տրուածին, որուն Աստուած գործակից դարձուց իր արարչութեան, հակառակ անոր որ ան հուպ չէր իրեն: Անուանելը, ուրեմն, հոս կը յայտնուի իր այլ արժէքով ալ, որ է մասնակցութիւն ստեղծագործութեան: Ադամ առաջին ստեղծագործութեան մասնակից եղաւ, իսկ Յովսէփ երկրորդ ստեղծագործութեան. անուանատուողը՝ հսկող է, խնամող է:

Յովսէփի դերը անուանելու՝ ունի խորհրդաւոր եզր մը նաեւ:

«Յիսուս» անունը «փրկիչ» կը թարգմանուի: Հրեշտակը ինք մեկնած է արդէն անունը ըսելով թէ՝ ան «իր ժողովուրդը պիտի փրկէ իրենց մեղքերէն»: Տրուածը, յստակօրէն, մարմնաւոր փրկութեան աւետիս մը չէ, այլ հոգեւոր փրկութեան, փրկութեան Զարէն, որ ծածկաբար պատերազմելով՝ մարդկային հոգիները գերեվարեց մեղքերով եւ իրեն ծառայ դարձուց զանոնք:

Ինչո՞ւ «իր ժողովուրդը» փրկելու մասին կը խօսի եւ չի յիշեր հեթանոսները, այսինքն անոնք՝ որոնց համար մանաւանդ փրկութիւնը մեծ եղաւ:

Զգոյշ պէտք է ըլլալ այստեղ. «իր ժողովուրդը» արտայայտութիւնը կը վերաբերի թէ՛ Հրեաներուն եւ թէ՛ անոնց, որոնք հեթանոսութենէ պիտի գային իրեն:

«Յիսուս» անուան մասին Մովսէս կանխաւ ակնարկած է՝ իրեն յաջորդ ձեռնադրելով Նաւէի որդի Յեսուն, որ իր ժողովուրդը հեթանոսներուն դէմ պատերազմներէն յաջողութեամբ անցուց, փրկեց զանոնք եւ աւետեաց երկիր մտցուց ու զայն անոր տուաւ: Նոյնպէս ալ ճշմարիտ փրկիչը աշխարհի՝ պատերազմելով ծածուկ թշնամիին դէմ՝ վանեց զայն եւ անոր վրայ յաղթանակողներուն երկնքի արքայութիւնը տուաւ: Յեսուն փրկիչ եղաւ յետ Մովսէսի վախճանման, իսկ Յիսուս՝ յետ մովսիսական օրէնքի դադարման: Յեսուն Իսրայէլը մկրտեց Յորդանան գետէն անցընելով զայն (Յես. 3.14 – 17), իսկ Յիսուս Ս. Հոգիով մկրտեց Նոր Իսրայէլը (Գործք 2. 1 – 4): Ահա այս է «Յիսուս» անուան խորհուրդը, զոր ծանուցանելէ յետոյ հրեշտակը՝ հաստատեց մարգարէին վկայութեամբ.

«Այս ամէնը եղաւ, որպէսզի կատարուի Եսայի մարգարէին միջոցով Տիրոջ ըսածը թէ՝ Ահա կոյսը պիտի յղանայ եւ որդի մը պիտի ծննդաբերէ. զայն էմմանուէլ պիտի կոչեն որ՝ Աստուած մեզի հետ՝ կը թարգմանուի»:

Մարգարէն երբ կը վկայէ՝ իր անձնական կարծիքը չէ որ կուտայ, այլ կը փոխանցէ Տիրոջ կողմէ իրեն ըսուածը: Անոր ըրածը՝ սեփական լեզուով աստուածային յայտնութիւնը տալ է:

Այս վկայութեամբ՝ աստուածային անբաւ շնորհներուն յայտնուիլը կը նշուի: Այս յիշեցում է նաեւ, որպէսզի երբ Յովսէփ արթննայ եւ մոռնայ հրեշտակային պատգամը, գէթ մարգարէին խօսքը յիշէ:

Իսկ ինչո՞ւ հրեշտակը այսպիսի յիշեցում մը չկատարեց Մարիամի: Որովհետեւ ան փոքր էր եւ Ս. Գիրքը չէր հասկնար տակաւին: Մինչ Յովսէփ, որ իմաստուն մարդ էր, կը կարդար սրբազան գիրքերը ու ծանօթ էր մարգարէական կանխասացութիւններուն: Անոր այս ծանօթութիւնը հրեշտակին յղումին եւ յըղուածի ընդունումին պատճառ մըն էր:

Ի՞նչ կ'ըսէ՝ «Ահա կոյսը պիտի յղանայ...» յայտարարութիւնը:

Մարիամի հետ եղածը «յղութիւն» կոչելով՝ կը շեշտէ Բանին մեր բնութենէն մարմին առնելը: Ահաւասիկ դէպք մը, որ վեր է բնական փաստերէ, անփաստելի է: Գուցէ առարկուի թէ՝ այլ թարգմանիչներ մարգարէին արտասանած «կոյս»ը՝ «աղջիկ» են թարգմանած: Հետեւեալ պատասխանը կարելի է տալ ասոր:

Բոլոր թարգմանիչներէն աւելի՝ հաւատարիմ էին եօթանասուներկու թարգմանիչները, որոնք Քրիստոսի ծնունդէն երկար ժամանակ առաջ եւ համատեղ կատարեցին Հին Կտակարանի թարգմանութիւնը: Անոնք ազատ էին Յիսուսի մասին որեւէ կարծիքէ, նախ՝ ժամանակով, ապա՝ թիւով: Հակառակ որ այնքան մեծ թիւ մը կը ներկայացնէին, ամէնքն ալ «Ահա կոյսը պիտի յղանայ...» ըսին: Եթէ այլ թարգմանիչներու ըսածը շարունակուի պնդուիլ՝ դարձեալ յաղթանակը մերն է, քանի որ Ս. Գիրքը սովորութիւն ունի «մանկութիւն»ը «կուսութիւն» կոչել, ինչպէս սաղմոսներուն մէջ, օրինակ՝ Երիտասարդներ եւ կոյսեր (Սաղմ. 148. 12): Կամ օրինակ՝ Մովսէսի Օրէնքին մէջ, երբ կ'ըսուի թէ՝ եթէ աղջիկը օգնութիւն աղաղակէ բռնաբարուելու ատեն յանցաւոր չըլլար (Բ. Օրինաց 22. 25–27): Այս երկու օրինակները ցոյց կուտան, որ մանուկ, աղջիկ եւ կոյս ըսելը՝ նոյն միտքը կ'արտայայտեն:

Ուրիշ ապացոյց մըն ալ այն է, որ եթէ «կոյս»ի մասին չէր մարգարէութիւնը՝ ի՞նչ հարկ կար Աքազի ըսելու թէ՝ նշան խնդրէ (Ես. 7. 11): Նշանը կամ հրաշքը բնութենէն վեր միայն կրնայ ըլլալ:

«Զայն էմմանուէլ պիտի կոչեն որ՝ Աստուած մեզի հետ՝ կը թարգմանուի»:

Ոմանք հարց կուտան, թէ ինչո՞ւ էմմանուէլ չկոչուեցաւ Տէրը, այլ՝ Յիսուս Քրիստոս միայն:

Սակայն չըսուիր՝ Դուն այդպէս պիտի կոչես, այլ թէ՝ այդպէս պիտի կոչեն զինք յետ աստուածային միջամտութեան բացայայտումին:

Ս. Գրքի սովորութիւն է դէպքերու կատարումէն յետոյ մակդիր տալ անհատի մը, որ անոնց առընչուած է գլխաւոր դերով մը:

Եսայի մարգարէն «աւարառու» ալ կը կոչ Քրիստոսը (53.14) (***): Մակդիր մըն ալ այս: Մանուկը երբ ծնաւ՝ աւար առաւ: Մոգերուն բերած նուէրները նշանակ էին այն աւարին, որ Քրիստոս մարդկային մեղքը իր վրայ առնելով, քաւելով պիտի ունենար: Այդ աւարը Զաբէն փրկուած մարդկութիւնն էր եւ է:

Վերջին օրինակ մը. Եսայի մարգարէ Երուսաղէմի համար ըսած է թէ՝ արդարութեան քաղաք պիտի անուանուի ան (1.26): Գիտենք որ՝ Երուսաղէմը երբեք «արդարութեան քաղաք» չկոչուեցաւ: Մարգարէին պատգամը կը վերաբերի այն դէպքերուն, որոնք Երուսաղէմի մէջ Քրիստոսի անձին հետ պատահեցան եւ կնքուեցան անոր յարութեամբ եւ համբարձումով: Այն դէպքերը յոռի Երուսաղէմին տեղ բացին ազնիւ կամ վերին Երուսաղէմը, որ «արդարութեան քաղաքն» է եւ այդպէս կոչուեցաւ Քրիստոսի Եկեղեցիին կողմէ:

Արդ, «պիտի կոչեն»ը գործածուած է սկիզբէն հեռացնելու համար Հրեաներու կողմէ հաւանական ամբաստանութիւն մը, թէ իրեն չվերաբերող անուն մը տրուած է իրեն. նաեւ որպէսզի ծննդեան հրաշալի դէպքը եւ անոր վկաները հաստատէ մարգարէին ըսածը:

«Յովսէփ քունէն ելլելով՝ ըրաւ այնպէս՝ ինչպէս Տիրոջ հրեշտակը պատուիրած էր իրեն. եւ իր կինը իր մօտ պահեց...»

Յովսէփի արդար ըլլալուն մասին ակնարկուեցաւ: Անոր իրապէս արդար ըլլալը կը տեսնուի նաեւ այս առիթով, քանի որ ան հրեշտակին խօսքը քըքրելու չելաւ, այլ հաւատաց ըսուածին՝ իբրեւ աստուածային: Եւ դեռ, ան շուտով գործադրեց հրամայուածը եւ կոյսը իր մօտ պահեց:

Իսկ ինչո՞ւ Մարիամը «կին» կը կոչէ: Որպէսզի խորհուրդը չյայտնուէր ու սատանան չիմանար:

«... Ու մինչեւ իր անդրանիկ որդիին ծնունդը՝ սեռային յարաբերութիւն չունեցաւ անոր հետ»:

Այստեղ՝ «մինչեւ»ը պարզապէս կը նշանակէ այն ժամանակը, որ կ'երկարի Մարիամի յղացումէն մինչեւ Յիսուսի ծնունդը: Զգոյշ պէտք է ըլլալ. «մինչեւ»ը հոս չի հատեր ժամանակ մը ուրիշ ժամանակէ մը, այսինքն՝ չուզեր թելադրել թէ՝ յետ Յիսուսի ծննդեան սեռային յարաբերութիւն եղած է զոյգին միջեւ:

Ս. Գիրքը սովորութիւն մը ունի «մինչեւ»ը չգործածելու իբրեւ հատիչ ժամանակի: Օրինակ՝ Նոյեան Տապանի պատմութեան մէջ կ'ըսուի թէ՝ Նոյի կողմէ արձակուած ագռաւը «մինչեւ աշխարհի ջուրերուն ցամքիլը» (Ծննդ. 8. 6 – 7) ետ չդարձաւ: Ծանօթ է, որ ագռաւը աշխարհի ջուրերուն ցամքելէն ետքն ալ չդարձաւ:

Ուրիշ օրինակ մը. յաւիտենից յաւիտեանս դո՛ւն ես Աստուած (Սաղմ. 90.2): Այլ օրինակ մը. Անոր օրերուն արդարութիւն պիտի ըլլայ մինչեւ լուսնին վախճանը (Սաղմ. 72.7): Օրինակ մը դարձեալ. Մինչեւ ձեր (կ'ակնարկէ Յակոբի կամ Իսրայէլի սերունդներուն) ծերութիւնը անգամ՝ ես նոյնն եմ (Ես. 46.4): Վերջինթեր օրինակ մը. Ահա ես ձեզի հետ եմ մինչեւ աշխարհի վախճանը (Մատթ. 28.20): Վերջին օրինակ մը. Տէրը Տիրոջս ըսաւ. նստէ իմ աջ կողմս, մինչեւ որ թշնամիներդ քեզի ենթարկեմ (Սաղմ. 110.1):

Կան բազմաթիւ ուրիշ օրինակներ ալ, որոնք կը հաստատեն «մինչեւ»ի ոչ-հատիչ իմաստով գործածուիլը: Անկարելի է մտածել թէ՝ յետ Յակոբի սերունդներուն ծերութեան՝ Աստուծոյ էութիւնը կը սպառի, կամ թէ՝ խաղաղութիւնը կը դադրի լուսնի վախճանին հետ, այսինքն՝ հանդերձեալին մէջ, կամ թէ՝ Աստուած իր աջէն պիտի հանէ Որդին թշնամիները անոր ենթարկելէ վերջ: Ուստի, «...ու մինչեւ իր անդրանիկ...»ին «մինչեւ»ը այս օրինակներուն «մինչեւ»ներուն պէս է:

Առաւել, անճառելի ծնունդէն վերջ Յիսուսի՝ չէր կրնար սեռային յարաբերութիւն պատահիլ աստուածային ներգործութեան վկայ զոյգին միջեւ:

Կ'առարկուի թէ՝ ինչպէ՞ս Յիսուսի «եղբայրներ» կոչուեցան ոմանք:

Պատասխանը սա է. Ինչպէս որ Յովսէփ Մարիամի «այր» կոչուեցաւ՝ երբ չէր, նոյնպէս ալ Յովսէփի այլ կնոջմէ մը որդիները «եղբայրներ» կոչուեցան Յիսուսի: Եթէ անոնք Յիսուսի նոյն մօրմէն, նոյն հօրմէն ծնած ըլլային, հապա ինչո՞ւ Յիսուս իր մայրը խաչին վրայէն իր սիրելի աշակերտին վստահեցաւ: Եթէ Մարիամ իսկապէս անոնց մայրն էր՝ հապա ինչո՞ւ իր որդիներէն գտնեց զայն, ինք որ պատուէր էր տուած որդիներուն, որ իրենց ծնողները պատուեն (Ելից 20.12):

Ամէն առարկութենէ դուրս, Քրիստոս-

եան, որ ճշմարտութեան մէջ կը գտնուի, պէտք է հաւատալ, թէ այն օրէն երբ կոյսը Բանին բնակարան դարձաւ, մաքրուեցաւ մարդկային կիրքերէն, ցանկութիւններէն։ Անոնք որոնք հակառակը կը խորհին, կը պատկանին այն խումբին, որ Յիսուսը Աստուած չընդունիր, իսկ Մարիամը՝ Աստուածածին։

«... Իր անդրանիկ որդին...»

Ի՞նչ կը նշանակէ այստեղ «անդրանիկ» բառը։ Ոչ, անշուշտ մարդկային սովորական հասկացողութեամբ՝ իբրեւ առաջին ծնունդ յետագայ ծնունդներու, այլապէս Քրիստոս կը դադրի միածին ըլլալէ։ Ան «անդրանիկ» կ'որակուի Ս. Հոգիէն ըլլալուն եւ անապական ծննդեան պատճառով։ Ոչ ոք այսպիսի ծնունդ է ունեցած։ Ան անդրանիկը եղաւ եղբայրներու, որոնք արիւնէ կամ արական կամեցողութեամբ չսերեցան (Պօղոս առաքեալի Հռոմէացիներուն ուղղուած նամակը տեսնել. 8·29), այլ ծնան եւ պիտի ծնին աւազանէն։ Ինչպէս որ ան ըստ մարմնի Ս. Հոգիէն եւ կոյսէն ծնաւ, իրեն հետեւողներուն ալ ծնունդը Ս. Հոգիէն եւ ջուրէն եղաւ եւ պիտի ըլլայ. ու այդպէս ծնողները դարձան եւ պիտի դառնան կրտսեր եղբայրները Աստուծոյ Որդիին։ Քրիստոս անդրանիկն է իր «եղբայրներ»ուն ոչ միայն ծննդեամբ, այլեւ յարութեամբ։ Ան իր «եղբայրներ»ուն մարմինէն առնելով, անոնց փոխարէն յաղթեց մահուան։ Եթէ առանց իր մարդկութեան՝ աստուածութիւնը յաղթէր, ի՞նչ իմաստ պիտի ունենար Աստուծոյ փառաւորումը։ Աստուծոյ փառաւորումը իմաստ կ'առնէ շնորհիւ Քրիստոսի մահուան վրայ տարած յաղթանակին, այսինքն՝ աստուածային եւ մարդկային մի բնութեան տարած յաղթանակին։

Քրիստոսի մեր մարմնով յաղթանակը նշանակ է նաեւ անոր՝ թէ ան չնախանձեցաւ առաջին մարդուն, որ աստուածանալ ուզեց։ Ան, ընդհակառակն, ուզեց մարդուն բարձրացումը. այդ պատճառով ալ ան խոնարհեցաւ, որպէսզի կանգնէ ինկեալ մարդը եւ կանգնէ յարութեամբ, այսինքն, անով, որուն կանխածը անխորտակելի է։ Յիսուսի յարութեամբ հին Ադամը նոր մարմին առաւ, դարձաւ անապական՝ միաւորուելով անապականին։

ՅԵՏ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սկիզբը գրած էի, թէ սա աշխատանքին նպատակն է ճանչնալ գրուածքը։ Ի՞նչ սկզբունքներ կը պարզուին սա մերձեցումին դիմաց, որոնք յարած ու աշխատցուցած են մեկնողական մտածումը։

1. – Հաւատք թէ՝ աւետարանին հատուածը, ինչպէս ամբողջ Ս. Գիրքը, մէկ հեղինակի գործ է. ու այն հեղինակը Աստուած ինքն է։

2. – Համոզում թէ՝ Ս. Գրքի մեկնութեան համար Քրիստոնեայ պէտք է ըլլալ, այսինքն՝ հաւատացող աստուածային Յայտնութեան, որ թէ՛ Աստուածաշունչը եւ թէ Աւանդութիւնը կ'ընդգրկէ։

3. – Հերետիկոսը Քրիստոնեայ չէ, այլ «չարափառ», այսինքն՝ այնպիսին որ չյայտնուածը քրքրել կը ջանայ եւ չի բաւարարուիր յայտնուածով։

4. – Քրիստոնեան կ'ընդունի՝ Յայտնութիւնը գրողներուն կամ փոխանցողներուն աստուածային ներշնչումը եւ անոր անեղծ գրառումը կամ աւանդումը։

Ցարդ ըսուածները մեկնութեան աստուածաբանական հիմքին կը վերաբերին։ Մեկնութեան համար ի՞նչ եղանակներ կիրարկուած են Շնորհալիի կողմէ։

1. – Պատմական – բացատրութեան չի կարօտիր այն՝ որ այս եղը տարբեր է եղած արդի ըմբռնումէն–։

2. – Բանասիրական – դարձեալ, այս եղն ալ տարբեր է եղած արդի ըմբռնումէն–։

3. – Վարդապետական։

4. – Բարոյական։

Ահաւասիկ՝ Ս. Գրային հատուած մը կամ Ս. Գիրքը հասկնալու կիրարկութեան մը հիմունքը եւ անոր մեկնակէտը՝ 12-րդ դարուն մէջ։

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

(**) Անգին՝ ուրիշ բան ալ է ըսուած, որ կ'արձագանգէ «այր» բառին համար ըսուածին։

(***) Եսայիի մէջ որեւէ տեղ աւարառու չէ կոչուած Մեսիան։ Յիշեալ համարը Մարգարէին՝ բաժ է միայն թէ՝ Մեսիան աւար պիտի առնէ։

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՌԱՔԵԼԱՏԻՊ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՖԷՐՀԱԹԵԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

1999 Դեկտեմբեր 18-ին իր մահկանացուն կնքեց Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան վաստակաւոր անդամներէն Հ. Բարսեղ Վրդ. Ֆէրհաթեան, 90 տարեկանին։

Աւազանի անունով՝ Վէնսան, ծնած՝ 1909 Հոկտեմբեր 16-ին, Պոլիս, Հ. Բարսեղ զաւակն էր Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ եւ Վերգին Ֆէրհաթեանի։ Նախակրթութիւնը ստանալէ ետք իր ծննդավայրին մէջ, 12-ամեայ պատանի Վէնսան բուռն փափաքը կ'ունենայ մեկնելու Վիէննա եւ վարդապետ ըլլալու։ Իրմէ երկու տարի առաջ նոյն նպատակով Վենետիկ մեկնած էր իր երէց եղբայրը՝ Բենիամին։

1921 Սեպտեմբերին պատանի Վէնսան կը մտնէ Վիէննայի Մխիթարեան վանքը, ուր փիլիսոփայութեան, աստուածաբանութեան եւ մատենագրութեան դասընթացքներուն կը հետեւի երախտաւոր Հայրերու շունչին տակ։ Յետագային իր հրատարակած յուշերուն մէջ Հ. Բարսեղ երախտիքով եւ անհուն հիացումով պիտի յիշէր իր ուսուցիչներէն Հ. Աղեքսանդր Մատիկեանը, Հ. Յակոբոս Տաշեանը, Հ. Ներսէս Ակինեանը, Հ. Սրապիոն Եղիայեանը, Հ. Վահան Ինգլիզեանը եւ ուրիշներ։

1926 Փետրուար 25-ին, նորընծայութիւնը կատարելէ ետք, պատանի Վէնսանի մկրտութեան անունը կը վերակոչուի ու կը դառնայ Բարսեղ։ 1927 Օգոստոս 15-ին ան կը կատարէ երեք մշտնջենաւոր Ուխտերը՝ Աղքատութեան, Հնազանդութեան եւ Ողջախոհութեան։ 1932 Յուլիս 16-ին կը կատարուի Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանի քահանայական ձեռնադրութիւնը, ձեռամբ Լէմպէրկի (Լեհաստան) Հայ Կաթողիկէ Թեմին առաջնորդ Յովսէփ Արք. Թէոդորովիչի։ Իրեն հետ կը ձեռնադրուին նաեւ Հ. Յովհաննէս Ներգիսեան եւ Հ. Գրիգոր Հէպոյեան։ Այս վերջնոյն հետ Հ. Բարսեղ կը գործակցի 45 տարի՝ Վիէննայէն Պուլկարիա, Պէյրութ, Գահիրէ եւ Լոս – Անճըլըս։

Հ. Բարսեղի հանրային գործունէութեան առաջին դաշտը կը հանդիսանայ Պուլկարիոյ Փլովտիւ քաղաքը, ուր կը մեկնի 1932 Սեպտեմբեր 12-ին։ Այդ շրջանին Փլովտիւ կ'ապրէին շուրջ 7 հազար Հայեր, որոնք կը պահէին հայկական երկու վարժարաններ, որոնցմէ մին՝ Մխիթարեան վարժարանն էր, 260 աշակերտներով, հիմնուած Հ. Սահակ Կոզեանի կողմէ։ Իր յուշերուն մէջ Հ. Բարսեղ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ Փլովտիւի 1930-ական թուականներու ազգային կեանքին մասին, ի մէջ այլոց նշելով. «Պարզ թէեւ, բայց հրապուրիչ քաղաք մըն էր Փլովտիւ։ Հայութեան թիւը 6 – 7 հազար, շատ շեշտուած՝ կուսակցական սուր պայքարը։ Մեր վարժարանը՝ բացարձակապէս չէզոք. հայ. խստիւ արգիլուած՝ կուսակցական կռիւը. բարեկամ՝ ամէնուն, թշնամի՝ ոչ մէկուն։ Իրենք՝ ուղղամիտ Հայերն ալ գոհ էին եւ յաճախ ալ կ'ըսէին – Մխիթարեան վարժարանը հայ չէզոք այն գետինն է, ուր ամէն Հայ կրնայ կոխել ու ինքզինք հաւասարօրէն զգալ Հայ։... Տարին երկու հանդէս կը սարքուէր միշտ պետական փառերով. իսկ ազգային փառերը՝ երկու հատ. մէկը կը սկսէր Բամ Փորոտանով, երկրորդ հանդէսն ալ Մեր Հայրենիքով, գոհացում տալու համար թէ Ռամկավարին եւ թէ Դաշնակցականին»։

Վեց տարի Փլովտիւի Մխիթարեան վարժարանին մէջ պաշտօնավարելէ ետք, 1938 Դեկտեմբերին Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան կը կանչուի Լիբանան, ստանձնելու համար Պէյրութի նորաբաց Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը։

Հ. Բարսեղ շոգենաւով երկար ճամբորդութիւն մը կատարելով 1939 Յունուար 21-ին կը հասնի Պէյրութ, վարելու համար վարչական եւ տնօրէնութեան գործերը, 1932-ին՝ Յովհաննէս Արք. Նազլեանի ջանքերով բացուած Մխիթարեան վարժարանին, որ կը գտնուէր բաւական ընդարձակ հին երկյարկանի շէնքի մը մէջ, զուրկ՝ կրթա – դաստիարակչական եւ առողջապահական տարրական յարմարութիւններէ։ Հ. Բարսեղ կը փոխարինէ տնօրէն Հ. Փիլիպպոսը, որ կաթուածի մը հետեւանքով անատակ դարձած էր գործելու։ Իրեն օգնական ունենալով Հ. Յովսէփ Զաքարեանը, Հ. Բարսեղ կարճ ժամանակամիջոցին ուսումնական եւ կրթական բարձր մակարդակի կը հասցնէ վարժարանը, ապահովելով ուսուցչական որակաւոր կազմ մը։ Մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձուի կրօնքի դասերուն։ Այս մասին Հ. Բարսեղ գրած է. «քանի դպրոցներու մէջ գործած եմ, կրօնքի դասը միշտ ինքս ստանձնած եմ բոլոր կարգերու մէջ, այն համոզումով թէ կրօնքը սիւնն է կեանքի. առանց անոր խախուտ է ամէն բան»։ Քրիստոնէական դաստիարակութեան նկատմամբ իր ցուցաբերած բծախնդրութեան իբրեւ արդիւնք Հ. Բարսեղ գրած է հինգ դասագիրքեր։

Ուսուցիչ ու դաստիարակ, բայց ամէն բանէ առաջ ու վերջ Մխիթարեան վարդապետ, Հ. Բարսեղ եղած է խօսքի ու գրիչի մարդ։ Արդարեւ, կաթողիկէ Հայոց օրուան Կաթողիկոս պատրիարքը՝ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան փափաք կը յայտնէ Պէյրութի մէջ հիմնելու Հայ կաթողիկէ շաբաթաթերթ մը։ Խմբագրութեան մաս կազմելու հրաւէր կը ստանայ նաեւ Հ. Բարսեղ։ Հռոմէն նոր ժամանած բանաստեղծ Հրաչ Քաջարենցի խմբագրապետութեամբ հրատարակուող «Մասիս» շաբաթաթերթը կը դառնայ քրիստոնէական դիմագիծով ընտանեկան, կրթական, ազգային, եկեղեցական հանդէս մը, որուն բնաբանն էր – Որպէս զէն՝ ճշմարտութիւն։ Հ. Բարսեղ Պէյրութ ապրած տարիներուն եւ հոնկէ հեռանալէ ետք եւս մնայուն աշխատակիցը եղած է «Մասիս»ին, ստորագրելով հարիւրաւոր յօդուածներ կրօնա – բարոյական եւ կրթական նիւթերու շուրջ։

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան եօթը տարի լարուած աշխատանք տանելէ ետք իբրեւ տնօրէն, ուսուցիչ, քարոզիչ եւ գրող, պահ մը ուժասպառ կը զգայ ինքզինք։ 1939 – 1944 թուականներու պատերազմի տարիներուն կապը խզուած էր Վիէննայի Մայր Վանքին հետ քանի որ Աւստրիա եւ Լիբանան իրարու թշնամի երկիրներ կը նկատուէին։ Այդ շրջանին կղերանոցն ալ գրեթէ ուսանող չունենալով, վանքին ու միաբանութեան ապագան իսկ վտանգուած էր։ Անհրաժեշտ էր լրջօրէն մտածել ու լուծում մը գտնել ըստեղծուած կացութեան։

1944-ի Զինադադարէն ետք Պէյրութ կը ժամանէ Մեսրոպ Արք. Հապոզեան։ Հ. Բարսեղ կը հրաժարի Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնէն, ստանձնելու համար Լիբանանի մէջ բացուելիք փոքր կղերանոցի մը պատասխանատուութիւնը։ Ինչպէս ինք կ'ըսէր, «լքած էի պաշտօն մը, բեռնաւորուելու համար ուրիշ մէկ նորով, թերեւս աւելի ծանր»։ Հ. Բարսեղի փոխարէն վարժարանին տնօրէն կը նշանակուի Հ. Համազասպ Վրդ. Ոսկեան, որուն հետ գործակից եղած էր Փլովտիւի մէջ։

Այդ շրջանին, Լիբանանի Հարիսա լերան վրայ կը գտնուէր Ս. Պօղոս յոյն կաթողիկէ ընդարձակ վանքը։ Կ'որոշուի վանքին մօտակայքէն վարձել տուն մը եւ հոն տեղաւորել արաբախօս կոչումները, տնօրէնութեամբ Հ. Փիլիպպոս Վրդ. Մալճեանի, իրենց դասացուցակին վրայ աւելցնելով հայերէնը։ Փորձը կուտայ վտիտ արդիւնք մը։ Կ'որոշուի բանալ նոր Փոքր Դպրեվանք – Կղերանոց մը։ Երկար որոնումներէ ետք կը վարձուի Աշխութ գիւղին մէջ գտնուող շէնք մը, փոքրիկ մատուռով։ Շէնքը տարիներ առաջ գործածուած էր իբրեւ Ֆրէրներու վարժարան։ Հարիսայի սաները կը փոխադրուին հոն, ուր Հ. Մալճեանին ու Հ. Բարսեղին կը միանայ Վիէննայէն ժամանած Հ. Կղեմէս Մօրիկեան, իբրեւ փոխ – տնօրէն։

Մխիթարեան Հայրերը առանց ժամանակ կորսնցնելու կը լծուին գործի։ Կը կազմուի կանոնաւոր դասացուցակ մը՝ հայերէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն նիւթերով։ Մխիթարեան Փոքր Կղերանոցը աշխուժութիւն կը բերէ գիւղին։ Կիրակնօրեայ ձայնաւոր պատարագները հիացում կը պատճառեն գիւղացիներուն։

Երկու տարի Աշխութ մնալէ ետք, չդիմանալով ձմեռուան սաստիկ եղանակին, Մխիթարեան Հայրերը կ'որոշեն փոխադրուիլ Պէյրութի մօտակայ Պասպաթ գիւղը, ուր յարմարաւէտ հին շէնքի մը մէջ կը շարունակեն կոչումներ պատրաստելու իրենց գործը։ Կոչումները կուգային հեռաւոր քաղաքներէ՝ Ճէզիրէ, Գամիշլի, Տէրպիսիէ, Դամասկոս եւ այլն։ Սաներու թիւը կը հասնէր 25-ի։ Առաջին խումբը որ Վիէննա կը ճամբուի, 18 պատանիներէ կը բաղկանայ։

Ուրախ էին Հայրերը իրենց աշխատանքի արդիւնքով։ Կը հրճուէր նաեւ Հ. Բարսեղ ի տես իր անսահման զոհողութիւններուն պտղաբերումին։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ պատրիարքարանին մէջ, Ծընունդի առթիւ Մեսրոպ Արք. ընդունած է օտար յարանուանութեանց ներկայացուցիչները։ Նախ ժամանած է Մխիթարեան Միաբանութեան Հայրերէն՝ Հ. Յակոբոս Վ. Զօփուրեան, ապա, յաջորդաբար լատին Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչները, Հայ կաթողիկէ համայնքի փոխանորդ՝ Յովհ. Արք. Չօլաքեան, Ասորի Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը, Հրէից ռաբունապետին փոխանորդը, նաեւ աշխարհական դէմքեր։ Շնորհաւորական ուղերձներ արտասանած են հոգեւոր եւ աշխարհական ներկայացուցիչները։ Իր կարգին խօսք առնելով, պատրիարքը յայտնած է թէ Զատիկէն ետք պիտի սկսէր շէնքին նորոգութիւնը եւ մէկ – երկու տարի դուրս պիտի մնային եւ թէ յայտնի չէր որ ո՞ւր պիտի անցընէին այդ 1 – 2 տարիները։ Դիտել տուած է որ ծրագրեր պէտք է մշակուին 10 – 20 տարի վերջուան համար, շեշտելով. – «Այդ տարիներուն ի՞նչ վիճակ պիտի ունենան մեր դպրոցները, մեր եկեղեցիները, մեր մամուլը, մեր ազգային հաստատութիւնները» հարց տըւած է պատրիարքը։ Մեսրոպ Արք. մտահոգութեամբ ըսած է նաեւ թէ ընտանեկան գետնի վրայ պարզուած պատկերը լաւ չէ։ Եթէ մկրտութիւններու թիւին նայիլ, դժուար չէ ենթադրել որ 6 – 7 տարիէն դպրոցներու աշակերտութեան թիւը պիտի իջնէ մինչեւ 1500-ի եւ պահանջած որ Սանուց Միութիւնները աւելի գործօն աշխատանք տանին։ Խօսքին վերջաւորութեան, պատրիարքը անդրադարձած է նաեւ Պապին տուած այցելութեան։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ ԿԸ ԲՈԼՈՐԷ ՏԱՍՆՀԻՆԳ ՏԱՐԻ
(1986 - 2000)

ՄԱՄԼՈՅ Ա. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տասնհինգ տարիներ առաջ հիմը դրուեցաւ Վենետիկի Կա՛ Ֆոսկարի Պետական Համալսարանին մէջ Հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքին, որ ամէն տարի կրկնուելով Օգոստոս ամիսին, առանց ընդմիջումի, յառաջիկայ Օգոստոսին կը բոլորէ 15-ամեակը։ Ծրագրուած է մասնաւոր տօնախմբութեամբ մը ոգեկոչել այս բարեբաստիկ տարեդարձը նոյնինքն դասընթացքի օրերուն եւ յատկապէս Օգոստոս 11 – 13։ Կը նախատեսուին ակադեմական եւ յարակից հանդիսութիւններ։ Կը խորհինք որ նման ոգեկոչում մը պատեհ եւ հաճելի առիթը պիտի ընծայէ շատերու՝ վերհանդիպելու եւ իրար վերագտնելու վենետիկեան նոյն կախարդիչ մթնոլորտին մէջ։ Մեծապէս ողջունելի պիտի ըլլայ ներկայութիւնը դասընթացքի մասնակցած նախկին սաներու, ուսուցչական եւ դասախօսական կազմին մաս կազմած գործակիցներու, բարերարներու, քաջալերողներու, բարեկամներու եւ համակիրներու։ Մասնակցութեան բոլոր ծախքերը կը վերաբերին մասնակցողներուն։ Կազմակերպութիւնը պիտի ջանայ ապահովել հանրային կամ մասնաւոր կառոյցներու մօտ կեցութեան եւ ապրուստի առաւել նպաստաւոր պայմաններ։ Այս նըկատումով յանձնարարելի են՝ ըստ կարելւոյն՝ կանխօրօք կատարուած դիմումներն ու արձանագրութիւնները, կարենալ այդ պայմանները ապահովելու համար։ Յաջորդաբար պիտի տրուին մանրամասնութիւններ ծրագրի եւ դիմումի ու արձանագրութեան ձեւակերպումներու մասին։

ԴԻՒԱՆ ՊՕ – ԱՐԱՔՍ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Տիլանճեանի մահուան տխուր առիթով, Պ. Յովհաննէս Զիլինկիրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Կարմիր Խաչին (ըստ ամնալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խզաղբյին հետեւեալ նուէրները.

Ա. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Վահէ Խօզթէյեն 100 Ֆր., Տիկին Սիւզան Յակոբեան 250 Ֆր., Տիկին Թէրէզ Պարոնեան 500 Ֆր., Տիկին Լիլիան Առաքելեան 150 Ֆր., Պր. Դաշնակեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտի 1000-ական Ֆր., Տիկին Ֆրանսուազ Կորս, Տէր եւ Տիկին Ժան - Հիւկ Քէաթիպեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆըրքէնկեան 500-ական Ֆր., Օր. Ֆրանսին եւ Հայկազուն Գազանճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աստուրեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Նորատունկեան 2500 Ֆր., Տիկին Սրբուհի Տիւյմէճեան, Պ. Կարապետ Տեւրէնեան 100-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տէր-Մանուկեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Շմաւոնեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հէրվէ Նալպանտ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Րիշար Ժերանեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նիքոլայիտիս 10.000 Ֆր., Տիկին Խօժէնի Շաղուկեան 100 Ֆր., Պր. Րաֆֆի Տէր - Ստեփանեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղըրճեան 1000 Ֆր., Պր. Վ. Նախըշքէրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան, Օրիորդ Գոհարիկ Գէորգեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Տիրեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոսւար Տէր - Յակոբեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Տամլամեան 500 ֆրանք, փրոֆ. եւ Տիկին Պեռնար Անդրէասեան 2500 Ֆր., Տիկին Էլմաս Գոգմայեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Գինոսեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պաղըրճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Էնէգեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի - Լուիզ Արեւեան 50 Ֆր., Պր. Փիէռ Գոնտաձեան 300 Ֆր., Պր. Վարդգէս Փափազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրժէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պօղոսեան, Պր. Ռոպէր Ունանեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1000 Ֆր., Տիկին Անի Ակրօզլու 150 Ֆր., Պր. Մկրտիչ Հէքիմեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 500 ֆրանք։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵԼ

Պանեէօ – Գաչանի
Սիամանթօ Դպրոցին 70-ամեակը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Շաբաթ, Մարտ 25
ժամը 20-էն սկսեալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՒԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՑԱՆՁՆՈՒՄ

Տպուլյն վրայ ձոխ խաբսլոկ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐԱՆ, Միշէլ եւ Սոնիա Սոնեըլի իրենց ծնողաց՝ Զաքար եւ Մարի Զաքարեանի յիշատակին (մահացած Գանատա) 600 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN

Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association
CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ՍՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ
Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ
Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ
Գրիգոր Զոհրապ
(ա) ՀԱՏՈՒԱԾ ■
(բ) ՀԱՏՈՒԱԾ

Յակոբ Օշական
«ՓԱ՛ՌՔ ԱՍՏԸԾՈՅ»...
Կիրակի, Փետրուար 29, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

LA
MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

— ■ ♣ ■ —

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan
aller retour sur *Swissair*
offert par *Litour*
Radio C.D. Cassette *Aiwa*
Louis d'or
Paniers garnis
Caisses de Champagne
et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE
2000

— 100 F les trois cartons —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.։

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14.30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝

01 _ 64 - 03 - 53 - 05

Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի դրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19

01 _ 42 - 46 - 88 - 36

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h)

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN
D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre
CONSOLATION
Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
— Entrée libre —

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien «LA SOURCE» — Thollon les Mémises · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25
MARDI
25 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.825 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.825

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 24)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ

Յունուար 17 – 20 Շիրակի մարզի պատուիրակութիւնը Կարսի մէջ հանդիպումներ ունեցած է նահանգապետին, քաղաքապետին ու գործի շրջանակներու հետ, նպատակ ունենալով կարգաւորել Շիրակ – Կարս գործակցութիւնը։ Յունուար 19–ին Կարս եւ Գիւմրի պաշտօնապէս «եղբայր» քաղաքներ հռչակուած են։ Ստեղծուած է համակարգումի կեդրոն մը որ կը ղեկավարուի Թուրք եւ Հայ պատասխանատուներու կողմէ։

Հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է շրջանի հայկական յուշարձանները եւ Անի քաղաքը։

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Յունուար 21–ին ընդունած է ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան ՀԱՊ–ի յատուկ ներկայացուցիչ Ս. Սեստանովիչը, Մինսկի խումբի ԱՄՆ–ու նախագահ Ք. Քեվինօն եւ ԱՄՆ–ու դեսպան Մ. Լեմոնը։ Ս. Սեստանովիչ իր երկրին պատրաստակամութիւնը յայտնած է Հայաստանին աջակցելու։ Նիւթ եղած են Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցերը։ Վարչապետը ըսած է թէ Թուրքիոյ ճամբուն բացումը կրնայ տնտեսական խթան ըլլալ եւ յոյս յայտնած է որ կը բանի դէպի Թուրքիա երկաթուղին։

Անոնք հանդիպումներ ունեցած են նաեւ նախագահին, Ազգ. ժողովի նախագահին, Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն հետ։

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Երկրին մէջ ստեղծուած արտակարգ կացութիւնը, բարոյահոգեբանական եւ ընկերային ճգնաժամը, վերջին ծայր լարուած քաղաքական մթնոլորտը մտաւորականներու արտակարգ հաւաքոյթի մը մղած են։ Տեղի ունեցած է Յունուար 21–ին։ Լրագրող ու հրապարակագիր Բակուր Կարապետեան յայտնած է թէ իրենց նպատակն է երկրին բոլոր կարող ուժերը միաւորել, ստեղծուած կացութենէն անյապաղ դուրս գալու ճամբաներ մշակելու համար։ Ստեղծուած են ընկերային, բանակի, բարեփոխումներու, մշակոյթի, կրթութեան, առողջապահական, տեղեկատուութեան ու այլ մարզերու բաժիններ որոնց կարելի է առաջարկներ, նախաձեռնութիւններ ներկայացնել։

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մայրաքաղաքի Մալաթիա–Սեբաստիա համայնքներու Ս. ատեանին մէջ շարունակուող Վ. Սիրադեղեանի, Ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեանի եւ 10 այլ ամբաստանեալներու դատավարութեան Յունուար 21–ի նիստին Վ. Սիրադեղեան որպէս դրդապատճառ ցոյց տալով Վ. Յարութիւնեանի եւ անոր փաստաբանին ջանքերը, որոնք կը ձգտին Վ. Յարութիւնեանը ամբաստանեալի օրինավիճակէն անցընելու նախ վկայի ու ապա տուժածի, ըրած է յայտարարութիւն մը։ Վ. Սիրադեղեան նախ քննադատած է մամուլն ու հեռատեսիլը որ առանց նկատի առնելու անմեղութեան կանխավարկածը, ժողովուրդին որպէս ճշմարտութիւն կը ներկայացնեն ատեանին դահլիճէն ներս 10 օր է հնչող բարբաջանքը եւ քանի որ պետական ապահովութեան յարկին տակ մէկուկէս տարի է իբրեւ ցուցմունք շարադրուածը ռազմական – պետական իւրաքանչիւր դէմքի մահէն ետք նոր ուղղութիւն կը ստանայ զոհ գացած անձը որպէս մեղսակից կամ վկայ յիշատակելով, ինք հարկ տեսած է ընել այս յայտարարութիւնը։ Ան նշած է հետեւեալ կէտերը.–

1.– Ինք ոչ միայն մտերիմ չէ եղած Վ. Յարութիւնեանի հետ, այլեւ նոյնիսկ վստահութիւն չէ ունեցած իրեն, նոր նշանակուած նախարարներու (ի չորս որոնց ինք՝ Վ. Սիրադեղեան) դէմ ներքին կարգ մը զօրաբաժիններու գործադուլին անոր ալ մասնակցութենէն ետք։ Նաեւ ինք ծանօթ էր 90–ական թուականներուն Վ. Յարութիւնեանի Ազերիներու ձեռքը մէկշաբաթեայ գերութեան պարագային, որպէս «լեզու»։

2.– Ինք պաշտօնազրկած է Վ. Յարութիւնեանը նախարարի տեղակալի եւ Ներքին զօրքերու հրամանատարի պաշտօններէն միայն երբ կրցած է, այսինքն՝ հրադադար հաստատուելէն ետք, երբ հայկ. բանակը կազմաւորուած էր ու այլեւս վտանգ չկար։

3.– Վ. Յարութիւնեանը վերջնապէս Ներքին գործերու մարմիններէն հեռացուած է երբ ան նախարարի տեղակալ էր եւ Երեւանի մէջ խնջոյք կազմակերպած էր յանցագործութեան աշխարհի հեղինակութիւններէն մէկուն տարեդարձին առթիւ։

Վ. Սիրադեղեան աւարտած է իր յայտարարութիւնը նշելով որ գոնէ մինչեւ 1998 թուականը կուսակցութեան կամ պետութեան ու կառավարական օղակին մէջ ոեւէ անձ ի վիճակի չէր մարդիկ անհետացնելու հրահանգներ տալու։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓԻՆՈՇԷԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Զօրավար Փինոշէի ամենայն ազատութեան պայմաններուն մէջ իր երկիրը վերադարձի հաւանականութիւնը այլազան հակազդեցութիւններու պատճառ կ'ըլլայ։ Ուրեմն, սպանացի դատաւորին նախաձեռնութիւնը անհետեւա՞նք պիտի մնայ, հարց կուտան շատեր յայտնի վրդովումով։ Վրդովածներու առաջին գիծին վրայ են, բնականաբար, անոր իշխանութեան օրով հալածուածներէն վերապրողները, անոնց հարազատները։

Հետաքրքրական է տեսնել որ այս գաղափարը պաշտպանած է Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ»ը. ան մենատիրոջ վերադարձին մէջ փաստը կը տեսնէ անոր զոհերուն վիճակած անարդարանքին, արհամարհանքին։ Անշուշտ, դիւրին է այսօր Փինոշէն ներկայացնել որպէս անկար ծերուկ մը որմէ ոչինչ կարելի է պահանջել։ Արդէն Բրիտանիոյ Ներքին նախարարն ալ այդ պատճառով տրամադիր գտնուած է նկատի չառնելու անոր հասցէին բարձրացած ձայները ու զինքը վերադարձնել Չիլի։ Հետաքրքրական է որ բրիտանական կառավարութիւնն ալ առողջական տեղեկագիրներէն ոչինչ հրապարակած է. իսկ քննութիւնները արդէն կատարուած են մեծ գաղտնապահութեամբ։

Մինչդեռ, ոճրային գործերու մէջ ընդունուած է որ բժշկական տեղեկագրեր հրապարակուին. եւ քանի որ Փինոշէի պարագային առիթ չէ եղած, մարդ կը յանգի միայն սփիւռ եզրակացութիւններու։ Ճիշդ է որ տարեց այդ զօրավարը շաքարախտ ունի, սրտի հարցեր ու նաեւ հոգեբեկում մը կ'ապրի կ'ըսեն, ձերբակալութենէն ի վեր։ Սակայն, նման քանի՛ վատառողջ մարդիկ արդարութեան ներկայացուած են մինչեւ այսօր։

Կրնա՞յ ան դատուիլ Չիլիի մէջ։ Լաւագոյն լուծում մը կ'ըլլայ առիթ, քանի որ միշտ աւելի լաւ կ'ըլլայ որ դատերը տեսնուին այն երկրին մէջ ուր ոճիրները գործուած են։ Այսուհանդերձ, բրիտանական կառավարութեան տրամաբանութիւնը յստակ է. ան ընտրած է նուազագոյն ընդդիմութեան ճամբան, քաղաքական որոշում մը քօղարկելով բժշկական տեղեկագրերով։ Ընթացք, որ ըստ թերթին, միայն կրնայ մերժումի հակազդեցութիւն արթնցնել այդ աստիճան ամօթալի ծածկամտութեան մը հանդէպ։

Մատրիտի «Էլ Փայիս»ը Փինոշէի վերադարձին մէջ պարտութեան երեւոյթը կը մատնանշէ. զօրավարը կը վերադառնայ, բայց դատական բազմաթիւ հետաքննութիւններ բացուած են իր դէմ ու քաղաքական բոլոր հոսանքներուն համար աւելի մէկն է ինք։ Շատ հեռուն է համակիրներուն երազած յաղթական վերադարձի խրոխտութենէն։ Զոհերն ու միջազգային հանրութիւնը պէտք է պահանջեն որ զինքը դատելու իրենց խոստումը գործադրեն չիլիցի քաղաքական դէմքերը։ Արդէն անոր ամէնէն մօտիկ անձերը պատրաստակամութիւն կը յայտնեն արդարութիւնը ազատ ձգելու որպէսզի իր գործը կատարէ։ Սակայն, նաեւ պարտին օրինաւոր ճամբաներով վերջ տալ ցկեանս ծերակուտականի անոր կարգավիճակին, որպէսզի վերջապէս դադրի սպառնական ուրուական մը ըլլալէ Չիլիի քաղաքական կեանքին համար։

Սպանական թերթը, ամէն պարագայի, կ'ըսէ թէ Փինոշէի խնդիրը ծառայութիւն կը բերէ մարդկային իրաւունքներու դատին։ Սպանացի դատաւոր Կարզոնի նախաձեռնութեամբ Լոնտոնի մէջ անոր ձերբակալութիւնը անհետեւանք մնացած չէ։ Ան չիլիցի եւ արժանթինցի դատաւորներու խթան եղած է որ մենատէրներու շրջանի ոճիրներու պատասխանատուներուն դէմ հետաքննութիւն բանան։ Նաեւ, յենլով միջազգային կարգ մը համաձայնութիւններու, Կարզոն յաջողած է ունենալ Փինոշէի Սպանիա արտաքսումին համար բրիտանական ատեաններու համամտութիւնը։ Ատով, առնուազն ստեղծուած է նախընթաց մը որ պիտի չվրիպի աշխարհի այլ անկիւններու մենատէրներուն եւ չարչարանք կիրարկողներուն ուշադրութենէն։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ ՈՐԱԿՈՒԱԾ

Ֆրանսայի Բաժակի 32–րդ աւարտականներուն ի հաշիւ խաղերուն, շաբաթավերջին Վալանս 2 – 0 յաղթելով Մոնտըվիլի (Ս.Է.Ֆ.Ա.2 – Ե. դասակարգի համապատասխան) որակուեցաւ յաջորդ՝ 16–րդ աւարտականներուն համար։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԿՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Կովկասեան շրջանին մէջ ազդեցիկ դեր ստանձնելու Թուրքիոյ ջանքերը լայն արձագանգ կը գտնեն ռուսական մամուլէն։ Տրուած արձագանգին յաճախ կ'ընկերանան քաղաքական մեկնաբանութիւններ, տեսակէտներ ալ որոնք անպայման կ'առնչուին նաեւ Հայաստանին։ «Նեզաւիսիմայա Գազետա»ն օրինակ, ինչպէս տեղեկացուցած է «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 23), զարգացումները կ'որակէ Ռուսաստանին ասպարէզ կարդալու Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը, գրելով որ առոր առաջին զոհը կրնայ Հայաստանը ըլլալ։ Թերթը համոզուած է որ Անգարա ներառեալ Մոսկուայի հետ զինեալ բախում մը, ամէն գնով վճռած է ոչ միայն Կովկասը, այլեւ միջին Ասիան ու նոյնիսկ Ուկրանիան Օսմանեան շրջանին նման իրեն ենթակայ գօտիի մը վերածել։

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի սպառնացող վտանգին, թերթը գրած է թէ Ի. դարու սկիզբին, Օսմանեան կայսրութեան օրով պատահածին նման բան մը կրնայ կրկնուիլ, քանի որ Թուրքիա Հայաստանի տիրելու համար լուրջ պատրաստութիւն կը տեսնէ։ Ակնարկելով հայերէն ուսանելու համար Ռուսաստան ղրկուած Թուրք երիտասարդներու, թերթը հարց տուած է թէ Թուրքիա այդ երիտասարդները ո՞ւր պաշտօնի կոչել կը մտածէ արդեօք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Ազգային ապահովութեան նախարար Ն. Աբասով «յերիւրանք» կոչած է զանազան լրատուներու միջոցով Մոսկուայի մէջ տարածուած լուրերը թէ Ադրբեջանէն Չէչէնիա վարձկաններ կ'անցնին։ Նախարարը աւելցուցած է որ նման լուրերու նպատակն է միջազգային հանրութեան մօտ վարկաբեկել Ադրբեջանը։

ԲԱՔՈՒԻ մէջ ստորագրուած յուշագիր մը կը նախատեսէ ԱՄՆ–ու օժանդակութիւն Ադրբեջանին, որպէս օգնութիւն՝ տնտեսական բարեփոխումներու եւ շուկայի յարաբերութիւններու անցքի շրջանին։ Օժանդակութիւնը կը սպասուի որ խթանէ ադրբեջանեւամերիկեան տնտեսական գործակցութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանակը Եւրոպական Միութեան հետ սերտ յարաբերութիւններու շրջանին առաջին օգտուողը պիտի ըլլայ, քանի որ պետական պիւտճէին մեծագոյն յատկացումը – 7,6 միլիառ տոլար – եղած է անոր։ Այդ գումարին շնորհիւ թրքական բանակը պիտի արդիականացնէ իր զինամթերքը, արեւմտեան շատ մը երկիրներ վերցուած ըլլալով իրենց կիրարկած զինարգելը։ Աւելի կարեւոր հանգամանք է թերեւս այն որ Ուաշինկթըն համոզուած է թէ Անգարա աւելի դերակշիռ դեր պէտք է կատարէ Պալքաններու, Կովկասի եւ կեդրոնական Ասիոյ հակամարտութիւններուն կարգաւորման մէջ։

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ, Յունուար 21–ի առաւօտեան երկու ոճրափորձեր գործուած են եւ մեռած է բարձրաստիճան զինուորական մը՝ Փետրօ Անթոնիօ Կարսիա Պլանքօ։ ԷԹԱ–ն յայտարարած էր թէ վերջ կը դնէ հրադադարին։ Առաջին ոճրափորձը զինուորականի կառքին պայթումն էր եւ գնդապետը զոհ գացած է երբ դէպի իր կառքը կ'երթար։ Երկրորդը զոհ չէ պատճառած։ Ահաբեկչութեան այս վերսկսումը մեծ վրդովում պատճառած է երկրին մէջ եւ Կիրակի, Յունուար 23–ին, մէկ միլիոնի կը հասնէր ցու–

(Տար.ը Դ. էջ)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԱՐԴԱՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ո՞վ կը լարէ դէպքերու ընթացքը այնպէս մը որ աշխարհաքաղաքական ծանրակշիռ փոփոխութիւններու չեմին Հայաստան զրկուի իշխանութեան ուժի կարեւորագոյն թեւերէն ու վերջին ծայր խոցելի ներկայութեան մը վերածուի, մարտավարական հաշիւներու մրցակցութեան գօտիի մը մէջ. իսկ Արցախի մէջ դէպքերը ստանան ընթացք մը ուր վախնալու, պայքարելու, մանաւանդ կորսնցնելու համար բնա՛ւ պէտք չըլլայ արտաքին թշնամիի: «Ո՞վ»ին պատասխանը փնտռելու համար խսկ շատ նեղ են մամուլի սիւնակները. ու շատ բարդ է հարցադրումով բացուած ճամբաներէն ճիշդը ընտրելու գործը: Այնքան որ հաւանօրէն կարելի է ըսել թէ դէպքերու ընթացքը լարող շրջանակին ու «գործադիր»ներու միջեւ լեռ ու ձոր հեռաւորութիւն կայ եւ վերջինները կ՚անգիտանան առաջիններուն բուն ինքնութիւնն ու նպատակները: Ո՞վ գինեց Յունանեանները, թիրախներ ցոյց տուաւ անոնց, կամ ո՞վ է բուն մեղաւորը Արցախը ներքաղաքական պառակտումի դաշտի վերածելուն: Ամէն փորձող կրնայ իր հայեցողութեամբ, վերլուծումով պատասխան մը, պատասխաններ ձեւել հարցականին. սակայն ու անփոփոխելի է մէկ բան. թէ կացութիւնը միայն ճամբայ կը հարթէ կորուստներու: Կորուստներ, իրենց ամէնէն բազմազան տարբերակումով. հաւատքի, յոյսի, վստահութեան, նաեւ՝ հողի, ուժի, նիւթական միջոցներու, ներկայի, պատմութեան ու անհրաժեշտութեան պարագային՝ մարդկային կեանքներու:

Մեծերու մրցակցութեան այսօրուան փուլը որուն վերնակեդրոն ընտրուած է Կովկասը՝ քաղաքական, տնտեսական ու այլ ազդակներու գերակշռութեան տակ, արդէն վերջին ծայր ուշադիր ու հզօր ըլլալ կը պարտադրէ Հայաստանի նման երկրի մը. երկիր որ աշխարհագրական, նիւթական սահմանափակումներով, դաշնակիցներու այլընտրանք չունեցող նեղ ճակատով, երբեմն նաեւ ունեցածը տեղին գործածելու անկարողութեամբ, ճակատի լայն գետինէ զուրկ է ընդհանրապէս: Մտահոգութիւնը նոյնիսկ պարագայական բառ մը կը թուի երբ նկատի առնուի որ այս բոլորին վրայ աւելցած վերջին պատահարները կը զուգադիպին ամբողջ շրջանին համար ճակատագրական զարգացումներու նախօրեակին:

Այս տուեալներով ներկային մէջ սովորականէն աւելի իմաստ կը ներկայացնեն, կամ կ՚ուզենք որ ներկայացնեն իշխանութեան դէմքերու արտայայտութիւնները. անոնք կը կարդացուին, կը լսուին ապահովութիւն ներշնչող կէտեր որսալու ակնկալութեամբ: Եւ եթէ նոյնիսկ միշտ չեն արդարանար ակնկալութիւնները, կարդալն ու լսելը կ՚օգնեն քիչ մը աւելի բան հասկնալու անցած-դարձածէն: Թէ հասկցուածը ինքնատիպ բան չէ ու կ՚ամփոփուի իշխանութեան ձգտումի, կամ զայն պահելու ջանքին մէջ, տարիկա տարբեր հարց է:

Յունուար 14-ի հայաստանեան մամուլէն «Հայոց Աշխարհ» եւ «Հայկական Ժամանակ» վերոնշեալ ակնկալութեան նիւթ տրամադրող էջեր ունին: Առաջինը հրատարակած է Սոնա Տրուզեանի կողմէ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը, երկրորդը անդրադարձած է Ղուկասեան-Բաբայեան հակադրութեան որ ինչպէս կ՚ըսուի՝ «այս պահին կարծես ամէն ինչ քաղաքական պայքարի օրէնքների շրջանակներում է տեղի ունենում, բայց ամէն դէպքում բացառել որ Ղարաբաղում պայքարը դուրս կը գայ այդ շրջանակներից, դժբախտաբար, չի կարելի»:

Արկածի Ղուկասեանի պատասխանները, յայտնի կերպով, արդէն խաղաղած, կամ գոնէ խաղաղելու ընթացքը բռնած վիճակ մը կ՚ուզեն ցոյց տալ: Ուշագրաւ է տար հետ բանակին որեւէ ժխտական դեր չվերագրելու անոր կեցուածքը: Նախ կ՚ըսէ թէ ժողովուրդը կը պաշտպանէ իշխանութիւններու որդեգրած ներքաղաքական ուղեգիծը եւ կը սատարէ նախագահին: Յետոյ յաջորդ պատասխանով կը շեշտէ. «Առհասարակ, երբեւէ ԼՂՀ իշխանութիւնների եւ բանակի միջեւ որեւէ հակասութիւն չի եղել եւ չի կարող լինել»: Կ՚ըսէ թէ եղածը մէկ անձի խնդիր էր ու խնդիրը լուծուած է: Բացատրութեան պէտք չկայ թէ այդ «մէկ անձ»ը Պաշտպանութեան նախկին նախարար ու բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանն է: Ա. Ղուկասեան այդ «միակ» չարիքէն զատ ամէն բան կարգին ցոյց կու տայ, «զուր ջանք» եւ «անյոյս ճիգ» որակելով իշխանութիւններու եւ բանակին, ժողովուրդին եւ բանակին միջեւ արհեստական կերպով սեպ խրելու ամէն աշխատանք:

Ս. Բաբայեանի հանդէպ այնքան ժխտական է տրամադրութիւնը որ Ա. Ղուկասեան երրորդ հարցումին արդէն չի գոհանար ապահովցնելու, կնճիռները հարթուած ցոյց տալու ջանքով. զայն կը մեղադրէ տնտեսական գործունէութիւն ունենալու, կառավարութեան գործունէութեան միջամտելու յանցանքով: Անոր մեղսակից կը նկատէ նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանը որ կարելի դարձուցած է Բաբայեանի ընթացքը: Ու կ՚ըսէ նաեւ թէ այդ մեղսակցութիւնը պատճառ եղած է տնտեսութեան մարզին մէջ զգալի անկումի մը: Կու տայ շօշափելի օրինակներ ալ:

Ղարաբաղի մէջ ստեղծուած լարուած վիճակը յաղթահարելու գործին մէջ Ա. Ղուկասեան մեծ գնահատանքով կը խօսի Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեանի դերին մասին. գնահատանք կ՚ուղղէ նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանին, վարչապետ Ա. Սարգսեանին:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ՚ըլլան 2000 թուականի տնտեսական հեռանկարները. կը սպասուի որ այգեգործութիւնը, գինեգործութիւնը, անասնապահութիւնը, հացահատիկի, բանջարեղէնի արտադրութիւնները զարգանան: Կան նաեւ ուժանիւթի, ջուրի մատակարարման, ճանապարհաշինութեան վերաբերող ծրագիրներ:

Ա. Ղուկասեանի ապահովութիւն ներշնչելու այս ջանքը երկար չի տոկար սակայն, երբ մարդ կարդայ նոյն օրուան «Հայկական Ժամանակ»ը, որ առաջին էջէն կը տեղեկացնէ թէ Ս. Բաբայեանի ընթացքը կ՚աշխուժանայ: Այդ դատումին առաջին հիմնաքարը հրաժարած նախարարին քաղաքական գործունէութեան անցնելու յայտարարութիւնն է: Ատկէ կը հետեւցուի որ ան մտադիր է խորհրդարանական ու յետոյ նախագահական ընտրութեան մասնակցելու եւ յաղթանակ տանելու: ԼՂՀ «Երկրապահ» միութիւնը սատար է անոր ջանքին, իսկ Ա. Ղուկասեանի համակիր անոր անդամները ելած են անկէ ու նպատակ ունին անջատ կազմակերպութիւն հիմնելու. բան մը որուն մասին բացէ ի բաց ըսուած էր արդէն ԼՂՀ կառավարութեան յայտարարութեան մէջ: Այսինքն՝ նախագահ-հրամանատար հակադրութիւնը յանգած է բանակին անմիջական ձեւով առընչուած շրջանակի մը -«երկրապահ»ին- պառակտումին: Արդէն գումարուած է նոր կազմակերպութեան՝ Արցախի պատերազմի վեթերաններու միութեան հիմնադիր ժողովը: Անոր նախաձեռնողներուն թիւը ցոյց կու տայ թէ պառակտած է իշխանութիւնն ալ: Հիմնադիր ժողովին նախաձեռնողներուն մէջ կան քաղաքական ու զինուորական դէմքեր որոնք անցեալին Ս. Բաբայեանի մօտ չեն գտնուած: Բայց անոնց նախաձեռնութիւնը ձեւական բանի մը տպաւորութիւնն ալ չի գործեր, քանի որ կ՚ըսուի թէ միայն Հադրութի մէջ 450 նախկին ազատամարտիկներ մասնակցած են հաւաքոյթին եւ բոլորն ալ իրենց աջակցութիւնը արտայայտած ԼՂՀ նախագահին:

Կարդալով այս բոլորը յստակ կ՚երեւայ մէկ բան. թէ՛ նախագահին, թէ՛ նախկին նախարար ու հրամանատարին գլխաւորած թեւերը լրջօրէն լծուած են ամրացնելու դիրքերը, մէկը միւսէն աւելի: Այնպէս մը որ տարիկա ամէնէն անհրաժեշտ ընելիքը ըլլար այնքան սպառնական ներկային մէջ:

Ո՞վ, ի՞նչպէս պէտք է հասկնէ բոլորին թէ Ա. Ղուկասեանի «Ոչ ոք իրաւունք չունի սեփականաշնորհելու յաղթանակը» յայտարարութեան չափ վաւեր է անոր հակառակն ալ, յատկապէս այսօր, թէ՝ ոչ ոք իրաւունք ունի պարտութեան ճամբուն քարերը շարելու: Մեծերը արդէն համապարփակ իրենց ծրագիրներուն մէջ ամենայն բծախնդրութեամբ մտածած են այդ մասին, ինչպէս յայտնի կ՚ըլլայ աջէն ու ձախէն բարձրացած ձայներէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՌԱՔԵԼԱՏԻՊ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՖԷՐՀԱԹԵԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1951-ին Հ. Բարսեղ կը կանչուի Վիէննա, վարելու համար Վանքին Կղերանոցը: Կը նուիրուի ուսումնական եւ դաստիարակչական լուրջ աշխատանքի, նոր կոչումներ հասցնելու համար Միաբանութեան:

1957-ին Աբբահօր որոշումով կը ղրկուի նոր առաքելավայր մը՝ Եգիպտոս, վարելու համար Գահիրէի Մխիթարեան վարժարանին տնօրէնութիւնը: Հ. Բարսեղ երբ Գահիրէ կը ժամանէ, կը նկատէ որ Մխիթարեան վարժարանի շէնքը կը գտնուի նեղլիկ փողոցներու մէջ խեղդուած վայր մը: Դպրոցին հողամասը - 700 քառակուսի մեթր - տրամադրուած՝ Հայ կաթողիկէ պատրիարքարանին կողմէ, իսկ գեղեցիկ կառոյցով շէնքը բարձրացած է Մխիթարեան Հայրերու հանգանակութեամբ: Մինչ այդ վարժարանին տնօրէնութիւնը կը վարէր Գարեգին Վրդ. Գաբանֆիլեան:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան տնօրէնի պաշտօնը ստանձնելով կը սկսի աշակերտներու արձանագրութիւնը: Առաջին շաբաթը աշակերտներուն թիւը կը հասնի 51-ի, որուն 20-ը՝ ազքատախնամէն, զեղչով: Նախապէս դպրոցը ունեցած է 160 աշակերտ: Պատճառը, ըստ Հ. Բարսեղի, դպրոցին միջավայրն էր, անշնչելի դարձած, բարեկեցիկ ընտանիքներ՝ լաւագոյն թաղամասեր տեղափոխուած: Իր յուշերուն մէջ Հ. Բարսեղ հետեւեալ տողերով կը նկարագրէ այդ նեղ օրերը. «վարժարանին օթօպիւսը քայքայուած, փճացած. շաբաթը քանի մը անգամ նորոգութեան տարուած կամ ալ կէս ճամբան մնացած: Ըսե՞մ ամէնէն կարեւորն ալ, որ պատիւ չի բերեր մեզի. ուսուցչի սխալ ընտրութիւն. ուսուցչին արժէքը գնահատել իր ստացած նուազագոյն հատուցումէն»:

Այս պայմաններուն մէջ, նկատի առած այն՝ որ 51 աշակերտներով կարելի չէր դպրոց պահել, Հ. Բարսեղի կը մնար կամ դպրոցը փակել, կամ ալ վայրը փոխել: Նժարը կը հակի երկրորդ որոշման վրայ: Աղնուահոգի Հայու մը՝ Ժորժ Միքայէլեանի գործակցութեամբ, երկար որոնումներէ ետք կը գտնուի Հելիոպոլսի Բլէոփաթրա փողոցին վրայ շէնք մը, 12 սենեակներով: Հ. Բարսեղ անմիջապէս կը վարձէ շէնքը եւ երկու շաբթուան մէջ դպրոցը կը փոխադրէ հոն: Սեպտեմբերի առաջին շաբաթը կը բացուի վարժարանը, ուսուցչական նոր եւ որակաւոր կազմով: Աշակերտութեան թիւը 51-էն կը բարձրանայ 75-ի, հասնելու համար 115-ի:

Վարչական եւ կազմակերպչական մեծ կարողութիւններով օժտուած Հ. Բարսեղ կեանքի կը կոչէ Տիկնանց Օժանդակ Մարմին մը, որ դուռ կը բանայ հասութաբեր նոր աղբիւրներու: Կը նպատակադրուի գնել ընդարձակ հողամաս մը եւ կառուցանել սեփական դպրոցավայր մը, 20 տարուան մէջ վճարելի: Այս մարզին մէջ կարեւոր նպաստ կը բերեն Տիկին Արաքսի Ամպարեան եւ Տիկին Արաքսի Խաչատուրեան: Տիկին Արաքսի Ամպարեան իր զոյգ տուները կը նուիրէ Մխիթարեան Միաբանութեան, իբրեւ յաւելեալ գոյք վարժարանին:

Նոր դպրոցին հողամասը 3 հազար քառակուսի մեթր տարածութիւն ունի, որուն վրայ բարձրացած է արդիական գեղեցիկ շէնքը, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած: Հ. Բարսեղ երախտագիտութեամբ կը յիշէ Եգիպտահայերը, գրելով. «Ի պատիւ Եգիպտահայերուն ըսելու եմ, թէ խոշոր դպրոց մը կառուցուեցաւ եւ տարեկան երկու մասնավճարով ամէն պարտք վճարուեցաւ եւ դահեկան մը պարտքի տակ չմնաց Միաբանութիւնը: Եգիպտահայը միշտ եղած է առատաձեռն, ամէն ձեռնարկ լիարուռն քաջալերող»:

Եգիպտոս իր առաքելութեան տարիներուն Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան նաեւ մեծ աշխատանք տարած է Վիէննայի մայրավանքի թանգարանը հարստացնելու մարզին մէջ: Բիւզանդ Կոճամանեանի քաջալերութեամբ Հ. Բարսեղ Վանքին թանգարանը ճոխացուցած է հայ նկարիչներու գործերով, ինչպէս նաեւ կազմած է հաւաքածոյ մը Քէօթահիայի յախճապակիի նմոյշներով, որոնց թիւը հասած է 110-ի, ոմանք՝ հազուագիւտ նմոյշներ:

Եգիպտոսի մէջ կրթական, դաստիարակչական, շինարարական եւ հոգեւոր բեղուն գործունէութիւն ունենալէ ետք Հ. Բարսեղ կ՚անցնի Լիբանան, պաշտօնավարելու Մխիթարեան վարժարանին եւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան մէջ: Քանի մը տարի ետք դարձեալ կը կանչուի Վիէննա, վանքին մէջ աշխատելու համար:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանի վերջին առաքելավայրը կը դառնայ Լոս-Անճըլըս, ուր կը ժամանէ 1980 Նոյեմբեր 5-ին, իբրեւ օգնական՝ ժողովրդապետ Հ. Միքայէլ Ագեանին, որ կը նկատուի Լոս-Անճըլըսի Հայ կաթողիկէ համայնքի հիմնադիրը եւ Հայ կաթողիկէ առաքելութեան կազմակերպիչն ու բարեկարգողը: Ինք էր որ տարի մը առաջ հիմնած էր նաեւ Մխիթարեան դպրոցը:

Հ. Բարսեղ Լոս-Անճըլըս ժամանելով առաջին յուսախաբութիւնը կ՚ունենայ ի լուր Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ փողոցին անուան: Այդ մասին իր յուշերուն մէջ կը կարդանք. «Առաջին յուսախաբութիւնս՝ մեր եկեղեցիի փողոցին անունն է. ինչ կը կարծէի հեռուէն ու ինչ գտայ. Pleasant Avenue. . . որ թարգմանի հաճելի կամ վայելուչ պողոտայ: Հետքը մի փնտռէք. ողորմելի մէկ փողոց, կեղտոտ պանանի, նարինջի կեղեւ. քայքայուած ներքաններ, զուլպայ, փողոց նետուած լրագիրներ, ժողովրդային աղքատ մէկ թաղամաս»:

Հ. Բարսեղ առաջին իսկ օրէն կը շեշտէ պահանջքը նոր եկեղեցիի մը կառուցման, յարմար եւ հայահոծ վայրի մը մէջ: Այդ ուղղութեամբ թափուած ջանքերը - որոնց զօրավիգ կ՚ըլլայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Հայ կաթողիկէ համայնքի օրուան առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեան - ապարդիւն կը մնան, եղածով գոհանալու տրամադրութիւն մը յուսադրելու պատճառաւ: Փոխարէնը կը վերանորոգուի ու կը բարեկարգուի եկեղեցւոյ սրահը:

Ժողովրդապետի օգնականի պաշտօնին առընթեր Հ. Բարսեղ կը պաշտօնավարէ նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերու հիմնած վարժարանին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ եւ փոխ-տնօրէն:

Լոս-Անճըլըսի մէջ Հ. Բարսեղի փափաքած տարիներու երազը կ՚իրականացնէ կազմակերպչական հմտութեամբ օժտուած եւ եկեղեցաշինութեան մարզին մէջ հարուստ փորձառութիւն ձեռք ձգած, Լոս-Անճըլըսի Հայ կաթողիկէ համայնքի նոր ժողովրդապետը՝ Հ. Ռաֆայէլ Մինասեան, 1998-ի սկիզբը Կլէնտէյլի կեդրոնը գտնուող եւ լուտերական սեփականութիւն եղող եկեղեցին գնելով: Մէկուկէս տարի եկեղեցին գործածուելէ ետք, 1999 Հոկտեմբերին հիմնայատակ կը քանդուի, փոխարէնը կառուցուելով հայկական ճարտարապետութեամբ հոյակապ տաճար մը, ընդարձակ սրահ, դասենեակներ եւ վարդապետաց բնակարան:

Անհունօրէն ուրախ էր Հ. Բարսեղ, ի տես իր երազի իրականացման: Իր հրճուանքը կը յայտնէր իր հրատարակած «Վերելք» երկամսեայի 66-րդ թիւին մէջ, գրելով. «Մեր նոր տաճարը երկինքէն չինկաւ հարկաւ եւ ոչ ալ երկրի թաքնըւած մէկ խորշէն հրեշտակներ զայն ի յայտ բերին: Հերո՞ս ըսեմ թէ հեղինակը պատմական այս ակտին միլիոնատէրեր չեն եւ ո՛չ ալ փարթամ անձեր - Պարզուկ մէկ քահանայ, օրն ի բուն ամէն տեղ, ոչ ո՛ք իրեն նեցուկ, ինք հաւատաց իր կոչումին, յաջողեցաւ. յաղթեց մեն-մենակ - որով՝ ամէն արժանիք իրեն, միայն իրեն»:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան իր յուշերուն մէջ գրած է. «Ամտուած երեք իղձ դրած էր սրտիս մէջ՝ եկեղեցի մը կամ մատուռ

մը կառուցանել, վարժարան հիմնել եւ քրիստոնեայ թերթ հրատարակել»: Առաջին երկու խղձերը իրականացան Հելիոպոլսոյ մէջ, ուր Հ. Բարսեղ յաջողեցաւ կառուցանել վարժարան մը եւ անոր կողքին նաեւ մատուռ մը: Ինչ կը վերաբերի երրորդ խղձին, հարկ է նշել որ Հ. Բարսեղ Վիէննայի վանքի ուսանող եղած շրջանէն սկսած է գրել ժառանգաւորացի «Փունջ եւ Փնջիկ» պարբերաթերթին մէջ: Ապա, մեկնելով Փլովտիւ, ան աշխատակցած է Մխիթարեան Հայրերու հրատարակած «Ուսումնարան» ամսաթերթին, ուրուն նաեւ մեծ զարկ տուած է ապահովելով նիւթական պայմանները: Իրմէ ետք Հ. Գրիգոր Հէպոյեան աւելի ծաղկեցուցած է թերթը, որ ի վերջոյ պիտի դադրէր Պուլկարիոյ համայնավար վարչաձեւին յաջորդող հետեւանքով:

Պէյրութ պաշտօնավարած տարիներուն Հ. Բարսեղ մաս կազմած է Հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի շաբաթաթերթ «Մասիս»ի խմբագրութեան, կարեւոր վաստակ ունենալով թերթին բարգաւաճման մէջ: Դարձեալ Պէյրութի մէջ ան վարած է խմբագրութիւնը «Վերելք Տարեգիրք»ին, լոյս ընծայելով վեց թիւեր: Եգիպտոսի մէջ եւս Հ. Բարսեղ չորս տարի հրատարակած է «Ուսումնարան Տարեգիրք»ը:

1980-ին Լոս – Անճըլըս վերջնապէս հաստատուելէ ետք Հ. Բարսեղ կը հիմնէ եւ 17 տարի անընդհատ կը հրատարակէ «Վերելք» երկամսեայ պարբերաթերթը, 2500 տպաքանակով, բարոյական թարմ շունչ տանելով հայ քրիստոնեայ ընտանիքներու մէջ: Հ. Բարսեղ անսահման զոհողութիւններով եւ մասամբ թերթին օժանդակ մարմնի աջակցութեամբ յաջողեցաւ հրատարակել «Վերելք»ի 71 թիւեր, աւելի քան 3000 էջեր: Թերթին վերջին թիւը լոյս տեսաւ վարդապետին վախճանումէն ամիս մը առաջ:

Յարգելով Հ. Բարսեղի փափաքը, Հ. Ռափայէլ Մինասեանի որոշումով, «Աւետաբեր»ի խմբագրութիւնը յանձն կ'առնէ «Վերելք»ի հրատարակութիւնը, զոյգ թերթերը միացնելով եւ վերակոչելով «Աւետաբեր Վերելք»:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան հրատարակած է նաեւ 3 գիրքեր՝ «Մխիթար – Մարդը, Հայը, Սուրբը» (Վիէննա, 1976), «Մէկը միւսէն գեղեցիկ» (Պատմուածքներ, Լոս – Անճըլըս, 1989) եւ «Յուշերս» (Վիէննա, 1998):

Ահա համառօտ պատկերը կեանքին ու առաքելութեան ուղիին Հ. Բարսեղի, որ իր կեանքին 70 տարիները նուիրեց Քրիստոսի Աւետարանի քարոզութեան, հասնող սերունդներու հայեցի եւ քրիստոնէական դաստիարակութեան, իբրեւ Աստուծոյ ծառայ եւ իբրեւ կրթական մշակ Վիէննայէն Պուլկարիա, Եգիպտոսէն Լիբանան եւ հուսկ Լոս – Անճըլըս, հոգեւոր, կրթական, դաստիարակչական, գրական եւ հրապարակագրական մարզերու մէջ ունենալով բեղուն եւ արդիւնաշատ վաստակ մը:

Համեստութեան եւ նուիրումի մարմնացում էր Հ. Բարսեղ: Իր յուշերուն մէջ գրած է. «Բազմիցս ըսած եմ – Այն օրը որ Աստուած պիտի զիս կանչէ, ամէնէն պարզ դագաղը, գոց, ոչ մէկ ճառ կամ քարոզ եւ ոչ ալ յօդուած. թէեւ աղմուկով մտայ աշխարհ, ելքս գոնէ ըլլայ սուս – փուս»: Սակայն, արդարութեան դէմ մեղանչում մը պիտի ըլլար առաքելատիպ այս հոգեւորականը «սուս – փուս» յանձնել յաւերժութեան եւ իբրեւ բարի օրինակ այլոց չյիշել ու չարժեւորել իր վաստակը:

Մխիթար Աբբահօր նուիրուած իր գիրքին մէջ, նկարագրելով Աբբահօր վերջին օրերը, Հ. Բարսեղ հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ մահուան մասին, գրելով. «Մահուան րոպէն ժամն է ճշմարտութեան. մահուան դէմ չկայ ինքնախաբութիւն... մարդ կը մնայ մէն մենակ եւ նկատի չեն առնուիր իր երկրաւոր յաջողութիւնները, ձեռք բերածները...: Երբ մարդ իր Արարչին դէմը պիտի ելլէ, Աստուած հաշուի կ'առնէ միայն բարի կամքը եւ պարտականութեան կատարումը...: Աստուած մարդէն չի պահանջեր յաղթական լուրեր, քանի որ ամէն յաջողութիւն իրմէ կուգայ...: Ան մեզմէ միայն կը պահանջէ՝ մեր լաւագոյնն ընել»:

Այնքա՜ն կը պատշաճի այս խորհրդածութիւնը նաեւ իրեն՝ Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանին, որ Մխիթարի նման կրնայ Ս. Պօղոս առաքեալին հետ ըսել՝ հաւատքը պահեցի, ընթացքս կատարեցի... ինծի կը սպասէ պսակն արդարութեան որ Տէրը պիտի հատուցանէ, ոչ միայն ինծի, այլեւ բոլոր անոնց, որ սիրեցին իր յայտնութիւնը...:

Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի:

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԻ «ԱԽԹԱՄԱՐ»Ն ՈՒ «ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ»Ը

Քանի մը օրեր առաջ ուրախութեամբ ստացանք Պոլսահայ յայտնի յօրինող – դաշնակահարուհի Սիրվարդ Գարամանուկի, «Ախթամար» պոէմը (տեղծուած նուագախումբի եւ երգչախումբի՝) փոխադրուած՝ երգչախումբի եւ դաշնամուրի համար, եւ «Նոր երգերը»: Խնամեալ հրատարակութեան մը արգասիքը եղող այս զոյգ գիրքերը (նօթատետրերը) չարժաւիթ հանդիսացան որ արտայայտուինք Սփիւռքի այս վաստակաւոր երաժշտագէտին մասին, տանք մեր համեստ կարծիքը, եւ բերենք նաեւ խոր յարգանքը իր անձին եւ տարիներու տքնաջան աշխատանքին հանդէպ:

Սիրվարդ Գարամանուկը անծանօթ մը չէ երաժշտասէր հասարակութեան, սակայն միտքերը թարմացնելու համար ամփոփ կերպով տանք նախ իր կենսագրականը:

Ան ծնած է Պոլիս 1912-ին: Երաժշտական կրթութիւնը ստացած է Պոլսոյ Երաժըշտանոցին մէջ: Իր ուսուցիչները եղած են՝ Ստեփան Բաբէլեանը, Լիքօ Ամառ, Ճ. Ր. Րէյ, Ա. Սայկուն, եւ մանաւանդ Ֆէրտի Շթացէրը: Դաշնակահարումի դասերու հետեւած է նաեւ արտասահմանի մէջ, Լազար Լէվիի եւ Ժան Րոժէ – Տիւքասի մօտ: Ուսուցչութեան պաշտօն վարած է Պոլսոյ Երաժշտանոցէն ներս: Իսկ Էսաեան, Կեդրոնական Սանուց Միութիւններու եւ Գարակէօզեան Որբանոցի մէջ տարած է երաժշտական լայն գործունէութիւն:

Սիրվարդ Գարամանուկի առաջին ստեղծագործութիւնները 1940-ական թուականներուն գրած դաշնակի կտորներն են: Ունի նուագախումբի եւ երգչախումբի երկարաշունչ գործեր՝ «Ախթամար», «Դժար Տարի», «Երգ Պետրոս Դուրեանի» կրօնական մեղեդիներու դաշնաւորումներ, մանկապատանեկան օփէրէթ մը՝ «Վազուան Արուեստագէտները» եւ լարաւոր քառանուագի գործեր: Ան յօրինած է առաւել քան հարիւր մեներգներ, տասնեակ մը խմբերգներ:

«Ախթամար»ը լոյս տեսած է 1998-ին Նիւ – Եորք, իսկ «Նոր Երգեր»ը 1995-ին Պոլիս, որ կը բովանդակէ 14 երգեր եւ 4 խմբերգներ: Մենք այս գրութեամբ կ'ուզենք կարճ ձեւով կանգ առնել այս երգերու, խմբերգներու եւ «Ախթամար»ի վրայ:

Այս երգերէն իւրաքանչիւրը ունի որոշակի գեղարուեստական մտայղացում, ինքնատիպ եւ ինքնուրոյն երաժշտական լեզու: Ս. Գարամանուկ այս երգերուն մէջ պահելով հանդերձ աւանդական հայ երաժշտութեան ոգին, էնթոնասիոնը, ռիթմիկ, մեղեդային յատկանիշերը, ըստ քանչելիօրէն միաձուլած է զանոնք դասական երաժշտութեան արտայայտչական միջոցներու հետ, առանց կառչած մնալու քարացած դրոյթներու հին հայեցքներուն, մէջտեղ բերելով հետաքրքրական ստեղծագործական իր ոճը:

Ոչ միայն երգերուն, այլ նաեւ այս խմբերգներուն եւ «Ախթամար»ին մէջ չեշտակիօրէն զգալի է վայելուչ մեղեդիական գիծը, որ զուսպ է, սակայն խօսուն եւ լի՝ զգայնութեամբ:

Առանձնապէս գնահատանքի արժանի պէտք է դարձնել Ս. Գարամանուկի սէրը դէպի հայ գրականութիւնը առ հասարակ, ի մասնաւորի հայ բանաստեղծութիւնը, եւ ճաշակը երգերու համար քերթուածներու ընտրութեան մէջ: Ան իր երաժըշտական ստեղծագործութեան նիւթ դարձուցած է անցեալի հայ գրականութեան տիտաններու եւ Պոլսոյ քանի մը տասնեակ տարիներու՝ արժէքներու գեղեցիկ էջերը: Այսպէս՝ Սիրվարդ Գարամանուկի հակումներու հիմնական ոլորտը հանդիսացած են Յովհաննէս Թումանեանի (Ախթամար, Դժար Տարի), Պետրոս Դուրեանի (Նէ եւ Ինչ կ'ըսեն), Եղիշէ Արք. Դուրեանի (Մի Մերձենար Ցխս), Մատթէոս Զարիֆեանի (Երջանկութիւն), Վահան Թէքէեանի (Ես Սիրեցի), Դանիէլ Վարուժանի (Լուսնին), Նահապետ Քուչակի (Պագնեմ Զքո Լայն Ճակատ), Գուրգէն Թրենցի (Անի), Արմենուհի Թէրզեանի (Վերջալոյսին Դէմ), Զահրատի (Բարի երկինք, Երկնասացութիւն, Երկնածիծաղ, Երկնախիտարանութիւն, Երկնաքար, Երկնավառ, Երկնաքեր, Երկնաքերթուած, Աստղ, Երկնահրաւէր), Ռոպէր Հատտէճեանի (Սուրբ Գեղարդ), Վարդ Տիկահերի (Սէր Անայլայլ), Իրմա Աճէմեանի (Ինչ աղուոր է), Կարպիս Ճանճիկեանի (Օրէ օր, Իրիկունը վերջին, Խօսք առ բանաստեղծութիւն, Մայրամուտ), չափածոյ կամ արձակ ստեղծագործութիւնները:

Այդ գծով ալ Ս. Գարամանուկ սատարած է մեր բանաստեղծութիւնները ժողովրդականացնելու ազնիւ աշխատանքին:

Քաջառողջութիւն, կորով, անսպառ եռանդ կը մաղթենք Սփիւռքի այս երախտաշատ երաժշտագէտին՝ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկի, որպէսզի ան դեռ երկար տարիներ շարունակէ լեցնել սփիւռքի հետզհետէ նօսրացող ստեղծարար շարքերը, եւ հարստացնէ հայ հոգեւոր արժէքներու գանձարանը:

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՋԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԱԼՄԷԼՕ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ալմէլօն՝ Հոլանտայի հիւսիս – արեւելեան կողմը Գերմանիոյ սահմանակից քաղաք մըն է: 1970-ական թուականներուն, որպէս գործաւոր, հոն, առաջին ոտք կոխող Հայը, Սղերդ նահանգի քրտաբնակ Շրնաք գիւղաքաղաքէն՝ Հիճրի Այքազ անուն անձ մըն է: Անոր յաջորդած են ուրիշներ եւ ապա շարունակաբար բոլոր Շրնաքցիք, մէկ մասը ուղղակի, իսկ միւս մասը նախ Կ. Պոլիս եւ յետոյ դէպի Հոլանտա՝ Ալմէլօ, նաեւ փոքրիկ մէկ բաժին մըն ալ Ամսթերտամ ու այլ վայրեր: Անոնց ամէն մի ընտանիք առնուազն 7-էն 8, նոյնիսկ 10 եւ աւելի զաւակ ունեցած են: Հարիւր յիսունէն երկու հարիւր ընտանիք հաշուելով, հեշտօրէն կրնանք ըսել թէ, անոնց թիւը հազար հինգ հարիւրի մօտ եղած է: Անոնք Մեծ Եղեռնի ահռելի եւ դառն պատահարներէն երբեք չեն վնասուած, շնորհիւ Քիւրտ «Պէկ»երու հովանաւորութեան: Ըստ իրենց ըսածին մինչեւ 1950 թուականները Թուրքիոյ մէջ իրենցմէ զատ հայ մնացած ըլլալէն տեղեակ չեն եղած: Քիւրտի լուծին տակ մընալով թէեւ իրենց մայրենին կորսնցուցած են, բայց ազգային – եկեղեցական վարք ու բարքէն, սովորոյթներէն ու աւանդութիւններէն բնաւ տեղի չեն տըւած: Մեծ ու փոքր, այր թէ կին, առանց բացառութեան, մանաւանդ տղաւարի տօներուն կատարած են պահեցողութիւն ու ծոմ, խորապէս հաւատալով անոնց սրբութեան:

Անոնք հոն՝ Ալմէլօ հաստատուելէ եւ մի քիչ ինքնարաւ վիճակի հասնելէ վերջ, իրենց կարելիութեանց սահմաններուն մէջ, առաջին հերթին գնած են շէնք մը, որուն մէկ մասը վերածած են եկեղեցիի, անուանելով զայն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց Եկեղեցի: Երկու շաբաթը անգամ մը պատարագ կը մատուցուի հոն: Մինչեւ օրս տակաւին այս եկեղեցասէր ու աւանդապահ զանգուածը, իրենց պապեբէն մնացած ժառանգը, այս օտար ափերուն վրայ եւս, կը շարունակեն տեւականացնել անշեղօրէն:

Իսկ վերջին 5 – 10 տարիներու ընթացքին Իրաքի հայութիւնն ալ, Իրաքի ներքին քաղաքական անկայուն վիճակէն սաստիկ ազդուած, գաղթականի ցուպն ի ձեռին, հազարումէկ դժուարութիւններու կուրծք տալով եկած հաստատուած են հոն՝ Ալմէլօ, կազմելով գրեթէ նախկիններուն չափ կոկիկ թիւ մը: Հապա՞ Հայաստանէն ու այլ վայրերէ հասնողներն ալ եթէ նկատի ունենանք, ուրեմն 2500-3000 անձի մօտ հայկական գաղութ մըն է, զոր իր մէջ կը պարունակէ այսօրուան Ալմէլօն:

Մօտաւորապէս մէկ ամիս առաջ, թաղային խորհուրդի ընտրութիւն կատարուեցաւ հոն, որուն արդիւնքէն մէջտեղ ելաւ նոր հոգինոց վարչութիւն մը, կազմուած Շըրնաք – Իրաքեան խառն երիտասարդ ու աշխոյժ տարրերէ, որոնք անկէ ետք անձնուիրաբար պիտի մատակարարեն ազգային եւ եկեղեցական նուիրական գործը, շարունակելու համար իրենց հայապահպանումը:

Խորհրդակատար այցելու եկեղեցականը գրեթէ միշտ Փարիզէն կը ղրկուի հոն: Եւ ղրկուողներէն մէկն ալ ընդհանրապէս ստորագրեալս կ'ըլլայ: Ահաւասիկ այս ԻԱ. դարու Ծննդեան առաջին տօնակատարութեանց համար, տեղւոյն վարչութեան փափաքով ու մեր հովուապետ՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի կարգադրութեամբ Յունուար 5, Չորեքշաբթի առաւօտ ճամբայ ելայ դէպի Ալմէլօ:

Ուրեմն, նոյն օրը ժամը ճիշդ 16.30-ին Ս. Գրոց ընթերցանութիւններէն վերջ, Ճրագալոյցի պատարագ մատուցուեցաւ, որու ընթացքին աւելի քան երկու հարիւր հաւատացեալ հաղորդութիւն ստացան: Իսկ Յունուար 6-ին, Ծննդեան օրը, աննկարագրելի ու աներեւակայելի բազմութիւն մը լեցուցած էր աղօթատեղին: Առտուան ժամը 9-ին արդէն լեցուն էր եկեղեցին դասուն մինչեւ յառաջամասը: Պատարագի ընթացքին կարդացուեցաւ նորընտիր Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ծննդեան տօնին առթիւ ուղարկած շնորհաւորական ու բարեմաղթական անդրանիկ պատգամ քարոզը: Ա՜ւա՜ղ, սակայն հաւատացեալներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը զերծ մնայ անոր պարունակութենէն, վասնզի բատ ներկաներու վկայութեան, դուրսի նըրբանցքներուն եւ մեծ ու փոքր սրահներուն մէջ եղող բազմութիւնը քառապատիկ անգամն էր ներսը գտնուողներուն: Ահա անոր համար է, որ նորակազմ վարչութիւնը, նման պարագաներու, որոշեր է երկու բարձրախօս զետեղել դուրսը: Կարդացուեցաւ նաեւ շնորհաւորական գիրը հայրախնամ Առաջնորդին, ուղղուած Ալմէլոյի իր հոգեւոր զաւակներուն:

Իսկ ամենակարեւոր երեւոյթը այն էր, որ Ս. Հաղորդութեան մօտեցողներուն թիւը՝ այր թէ կին, մեծ ու փոքր, առանց չափազանցութեան, հինգ – վեց հարիւր հոգիէ աւելի էր: Հապա՞ երիտասարդներուն ներկայութիւնը որքան ուրախացուցիչ ու գնահատելի էր: Անոնց նաեւ կարեւոր մէկ մասը Ս. Հաղորդութեան արժանացաւ: Ս. Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ Ջրօրհնէքի արարողութիւն ի նշան մեր Տիրոջ մկրտութեան: Բոլոր այս երգեցողութիւնները ներդաշնակօրէն կատարուեցան իրաքահայ երկու Աւագ – Սարկաւագներ՝ Յովսէփ Տ. Պետրոսեանի եւ Յովհաննէս Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ չորս – հինգ կիներու – դարձեալ իրաքահայ – կողմէ, որ յայտնի է թէ բոլորն ալ տեղւոյն զանազան երգչախումբերէն բաժնուած եկած են:

Ահաւասիկ այսպէս տօնուեցաւ մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի 2000-րդ Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Հրաշափառ տօնը, Ալմէլօի մէջ, որ բոլորովին տարբեր էր այս անգամ նախկին իր նմաններէն:

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

Յունուար 17, 2000
Ալֆորվիլ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնի մեծ սրահին մէջ, Յունուար 10-ին, համերգ մը տուած է Վարդանանց երգչախումբը: Առաջին անգամ ըլլալով, Աթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, կարելի եղած է հանդէսէն առաջ կարդալ հայերէն ուղերձ մը, ինչ որ ցարդ կարելի չէր: Ուղերձներէն ետք, բեմը գրաւած է երգչախումբը, որ Աւրուշան Հալաճեանի մականին տակ գործադրած է յայտագիրը, բաղկացած որակաւոր գործերէ: Կոմիտասի, Թուրք երաժիշտներու, Վերտիի եւ Կարլ Օրֆի ստեղծագործութիւնները մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանուած են:

ՍՏԱՑԱՆՔ

27
(Ֆերբուածներ)

ԼԵՒՈՆ ԱՐՏԱՋԵԱՆ

Պէյրութ, Լիբանան:

Le Président,

Les Membres du Conseil d'Administration de l'A.A.A.S.,

Le Personnel de l'Etablissement de Gonesse

ont la tristesse de faire part du décès de

Mme Eugénie GUIRAGOSSIAN

Directrice
de la Maison de Retraite de Gonesse

survenu le 14 Janvier 2000.

Les obsèques ont eu lieu le 17 Janvier 2000 à Chasse-sur-Rhône.

Mme Guiragossian est regrettée par tous ceux qui l'ont connue et appréciée dans l'exercice de ses fonctions.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ մը խնամելու համար. Հայաստանի մէջ աշխատած է 15 տարի որպէս հիւանդապահուհի։

Հեռաձայնել՝
Տիկին Սուսաննա
Hôtel «REGINA»
01 – 46 – 54 – 11 – 03

(Շար. Ա. էջէն)

ցարարներու բազմութիւնը, որ գլխաւորութեամբ վարչապետին եւ ընդդիմութեան պարագլուխին տողանցած է Մատրիտի մէջ «ո՛չ» ըսելու համար ԷԹԱ-յի ահաբեկչութեան։ Գնդապետը 770-րդ զոհն էր պասք խմբակցութեան 1968-էն ի վեր։

ԳՐՈԶՆԻԻ մէկ թաղամասին վրայ, առաջին անգամ ըլլալով կը ծածանի ռուսական դրօշակը ըստ ռուսական աղբիւրներու. անոնք սակայն շատ ծանր կորուստներ արձանագրած են։ Երեք օրուան մէջ, ռուս 50 զինուորներ մեռած են, որոնց կարգին ռուս զօրավար՝ Մալոֆիէեւ։ Առաջին անգամն է որ Ռուսերը զօրավար մը կը կորսնցնեն։ Ռուս սպայի մը համաձայն նախընտրելի է քաղաքը քանդել, որովհետեւ այս պատերազմէն ետք, ոչ ոք կրնայ հոն ապրիլ։

ԺՈՍՓԷՆ, որ առջի օր տուրքերու նուազում մը յայտարարեց 2001-էն 2003 (բնակութեան եւ եկամուտի), Կիրակի օր, Յունուար 23-ին բուռն ելոյթ մը ունեցաւ ընկերվարական մասնաճիւղերու քարտուղարներու առջեւ։ Արդարադատութեան բարենորոգման հարցին յետաձգուիլը ծռազատկին ճախին ճախողութիւնը չի նկատեր, մեղքը կը թողու ընդդիմութեան վրայ եւ Հանրապետութեան նախագահին։ Այս վերջնոյն համար ալ կ'ըսէ թէ հեղինակութեան տէր չէ։ Ինք սրամտութիւն ալ կը փորձէ ըսելով. — «Եթէ կառավարութիւնը մեծամասնութեան հաչուետու պիտի ըլլայ, բայց նաեւ պէտք է ապահովէ ընդդիմութեան քուէները, իր գործը կը բարդանայ։ Մեծ պատասխանատուութիւն է։ Միայն այն պակաս է որ Ֆրանսուա Հոլանտին ըսուի որ երթայ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահէ»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական նախարարը՝ Գ. Ալէկր յայտարարեց անդրադառնալով դպրոցներու եւ վարժարաններու մէջ բռնութեան թէ կացութիւնը ծանր է, բայց ոչ յուսահատական։ Բ. ծրագիր մը պատրաստած է այդ ուղղութեամբ (առաջին ծրագիրը արդիւնք չտուաւ) ուր նախապատուութիւն կու տայ բարոյագիտութեան դասընթացքներուն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը հետզհետէ աւելի առանձնացած անձի մը վերածուած է եւ նոր յայտնութիւններ քիչ մը աւելի կը մրոտեն համբաւը անոր որ, ցարդ, յարգուած եւ սիրուած դէմք մըն էր ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ. հայրը Գերմանիոյ վերամիացման եւ Եւրոպայի։ Ինք միշտ կը մերժէ տալ անունները անոնց որոնք հայթայթած են կուսակցութեան եւ իր հսկայ գումարները, մինչեւ 7 միլիոն ֆրանք 1993-էն 1998։ Վերջին յայտնութիւնն ալ այն է որ Միթերան անձամբ դիմած է Էլֆի որպէսզի կարեւոր յատկացում մը ընէ Քոհլի ընտրապայքարին, ինչ որ կը հերքուի, բայց միւս կողմէ, Միթերանի շրջապատէն իսկ անձ մը, որ չէ ուզած անունը տալ, կը հաստատէ որ Միթերան չէր ուզեր որ Քոհլ պարտուի։ Գալով այս վերջնոյն, կ'ընդունի որ սխալներ գործած է բայց, ոչ կաշառակեր եղած է եւ է, ոչ ալ կը գնուի։

ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ամէն օր նոր դիակներ կը յայտնաբերէ երկրին զանազան շրջաններուն մէջ։ Իսլամապաշտ Հիզպոլլահի զոհերու թիւը ցարդ 31-ի հասած է։ Վերջին 6 դիակները Թարսուսի կողմը գտնուած են։ Հիզպուլլահի պետին սպանութեան ատեն, անոր երկու գործակիցներուն ձերբակալութիւնն ու անոնց խոստովանութեան հետեւանքով է որ կարելի եղած է այս դիակները գտնել։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Սրքանի (սերպ քաղաքագործքի պետը, որ ամբաստանուած էր մարդկութեան դէմ ոճիրի համար) ենթադրեալ մարդասպանը՝ նախկին ոստիկան մը, 23 տարեկան։ Չէ ուզած սակայն յայտնել արարքին դրդապատճառը չխանգարելու համար քննութիւնը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը՝ Վայցման կառչած կը մնայ իր աթոռին եւ հակառակ կոչերու եւ ճնշումներուն, կը մերժէ հրաժարիլ։ 75 տարեկանին պատրաստ է ոստիկանական քննութեան ենթարկուելու եւ երբ քննութիւնը վերջանայ, ամէն բան պիտի ըսէ այդ հարցին մասին։ Նախագահը 1988-էն 1993 շուրջ կէս միլիոն տոլար ստացած է ֆրանսացի գործարար՝ Է. Սարուսիէ, ամսական վճարումի դրութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. — Տիկին Սօնա Իպլիչեան 1750 ֆրանք առ ի բարեմաղթութեան իր մօր Տիկին Ա. Ներսէսեանի ծննդեան 100-ամեակին եւ նշելու համար «Յառաջ»ի անոր քառասնամեայ բաժանորդագրութիւնը եւ ամէնօրեայ ընթերցումը։

⁂

ՌՈՄԱՆ. — Տէր եւ Տիկին Լուսեղէնեան 600 Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն երէցկին Խաթուն Գույումճեանի, զաւակներուն՝ Հրանդի եւ Խաժակի նաեւ ընտանեկան պարագաներուն՝ Նշան Ա. Քհնյ. Գույումճեանի վախճանումին առթիւ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

—— LE GROS LOT ——
Une traversée
pour 2 personnes + une Voiture
Aller-Retour MARSEILLE-CORSE
offert par Prado-Voyage Selectour
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre
CONSOLATION
Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
— Entrée libre —

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

— ■ ♣ ■ —

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan
aller retour sur *Swissair*
offert par *Litour*
Radio C.D. Cassette *Aiwa*
Louis d'or
Paniers garnis
Caisses de Champagne
et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE
2000

— 100 F les trois cartons —

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir
Haig MINASSIAN
Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»
le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՅՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ
Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ
Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ
Գրիգոր Զոհրապ
(ա) *ՀԱՏՈՒԱԾ* ■
(բ) *ՀԱՏՈՒԱԾ*

Յակոբ Օշական
«ՓՄ՛ՌՔ ԱՍՏԸԾՈՑ»...
Կիրակի, Փետրուար 29, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** - Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01.47.36.02.50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26

MERCREDI
26 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·826

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.826

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յունուար 24 / 25)

ՊՈՒՏԻՆ – ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդին մասնակցելու համար նախագահ Ռ· Քոչարեան վարչապետ Ա· Սարգսեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի, Պաշտպանութեան նախարար Վ· Յարութիւնեանի, Գիւղատնտեսութեան նախարար Գ· Շահպազեանի եւ այլ պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ Յունուար 24-ին մեկնած է Մոսկուա:

Նոյն օրը, ինչպէս նախատեսուած էր, Ռուսաստանի նախագահի նստավայրին գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Պուտին, Քոչարեան եւ Ալիեւ եռեակ հանդիպումը, ուրկէ ապա անոնք անցած են Պուտինի աշխատասենեակը ուր գրուցած են 20 վայրկեան եւս:

Այս հանդիպումէն ետք Պուտին յայտնելով իր տպաւորութիւնները ըսած է թէ ինք այն կարծիքն ունի որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին շուրջ Հայաստան – Ազրպէյճան երկխօսութիւնը կը յանգեցնէ դրական արդիւնքներու եւ այդ ուղղութեամբ կարելիութիւններ կան: Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատարը ընդգծած է որ իր երկիրը ամէն բան ըրած է եւ կ'ընէ որպէսզի հանգուցալուծուի Ղարաբաղեան կնճիռը: Պուտին աւելցուցած է՝ «Ռուսաստան պատրաստ է երաշխաւորելու որեւէ պայմանաւորում, որու կը յանգին երկու կողմերու ղեկավարները»: Ան գնահատած է նաեւ երկու նախագահներուն՝ Քոչարեանի եւ Ալիեւի վճռականութիւնը խնդրին կարգադրութեան համար, «ինչ որ շատ ու շատ բարդ է երկու պետութիւններուն համար ալ»:

Աւելի ուշ, Պուտին նոյնիմաստ յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է մամուլին, ամփոփելով հանդիպումին արդիւնքները:

Ս· ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՈՒՂԵՐՁԸ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Թուրքիոյ նախագահ Ս· Տէմիրէլ ուղերձ մը յղած է Ռ· Քոչարեանին, ըսելով որ Կովկասեան անլոյծ մնացած որոշ հարցեր կը խոչընդոտեն շրջանին մէջ կայունութեան հաստատումը, նաեւ բազմակողմանի եւ ամուր գործակցութեան զարգացման կարելիութիւնները: Ըսելէ ետք թէ վերջերս հանդիպումներ ունեցած է Հ· Ալիեւի ու Է· Շեւարնածէի հետ, տպաւորութիւնները փոխանցած է Ռ· Քոչարեանին: Ս· Տէմիրէլ գրած է թէ միջազգային հանրութիւնը հետզհետէ աւելի կը կեդրոնանայ Միջին – Արեւելքի ու Հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու խնդիրներուն վրայ: Ան կրկնած է Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Պոլսոյ եւ ՕԹԱՆ-ի Ուաշինկթընի վեհաժողովներուն բերած առաջարկը՝ Կովկասի մէջ բազմակողմանի գործակցութեան Փորում – դաշինք ստեղծելու մասին:

Թուրքիոյ նախագահը ըսելով որ այսօր սահմանակից երկիրները ընդհանուր հետաքրքրութիւններ ունին խաղաղութեան եւ կայունութեան ամրապնդումի խնդիրներուն եւ այդ նպատակով գործակցութեան միջոցներու զարգացումին նկատմամբ, յոյս յայտնած է որ Հայաստան եւ Թուրքիա յառաջիկային կրնան գործել այդ հասկացութեան հիմերուն վրայ:

Աւարտելով ուղերձը, Ս· Տէմիրէլ Հայաստանի նախագահին մաղթած է առողջութիւն, երջանկութիւն, իսկ Հայաստանի ժողովուրդին բարգաւաճում եւ բարեկեցութիւն:

ՀԱՒԱՏՔ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

ԱՄՆ-ու ՀԱՊ-ի երկիրներու յատուկ ներկայացուցիչը Ս· Սեստանովիչ Երեւանէն անցած է Պաքու ուր ընդունուած է որ նախագահ Հ· Ալիեւի կողմէ: Ամերիկացի դիւանագէտը հանդիպումէն ետք մամուլի սուլիսին ըսած է թէ իր երկիրը անհրաժեշտ կը նկատէ համագամանալից ծրագրի մը պատրաստութիւնը՝ «ներկայիս գրաւուած ազրբեջանական տարածքների վերականգնումի աշխատանքնե-ր»ուն համար: Ան աւելցուցած է թէ վարկերու միջազգային կազմակերպութիւններ, ինչպէս՝ Համաշխարհային դրամատունը, Դրամական միջազգային հիմնադրամը արդէն պատրաստակամութիւն յայտնած են մասնակցելու այդ ծրագիրներուն:

Ազրպէյճանի նախագահն ալ յայտնած է թէ կը վստահի մինչեւ իր պաշտօնավարութեան աւարտը Ղարաբաղի հարցը կարգաւորելու նախագահ Գլինթընի խոստումին, նաեւ բարձր կը գնահատէ ԱՄՆ-ու ջանքերը եւ Մինսկի խումբին նախաձեռնութիւնները:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Գարեգին Բ· Յունուար 21-ին Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանին մէջ հանդիպումներ ունեցած է Յոյն Ուղղափառ եկեղեցիին պատրիարքութեան, Երուսաղէմի լատին պատրիարքին, յոյն կաթողիկէ եկեղեցիին, մարոնիներու եկեղեցիին առաջնորդներուն եւ փրանսիսկեան միաբանութեան ներկայացուցիչներուն, ապա ղպտի, եթովպական եւ ասորի եկեղեցիներու պետերուն հետ: Պապական նուիրակին հետ հանդիպումին շեշտուած է Հայց· եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներուն վերջին տասնամեակին ամրացած կապերուն կարեւորութիւնը: Գարեգին Ա·ի այցելած են նաեւ անկլիքան եւ լուտերական եկեղեցիներու ներկայացուցիչները: Յետմիջօրէին կաթողիկոսը այցելած է Պատրիարքարանի թանգարանը, Մատենադարանը, ձեռագրատունը, հայկական գերեզմանատունը, իսկ երեկոյեան ժառանգաւորաց վարժարանը:

Յունուար 24-ին Գարեգին Բ· այցելած է Ձիթենեաց բլուրը եւ Գեթսեմանի, ապա ռուսական եկեղեցին ու Սիոնեաց Արտաւան իշխանի մօր Շուշանիկի գերեզմանը:

Յունուար 25-ին Կաթողիկոսը վերադարձած է Էջմիածին:

Վ· ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վ· Սիրադեղեանի ու 11 ամբաստանեալներու Յունուար 24-ի դատավարութեան ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեան յայտնած է որ ճիշդ չէ Վ· Սիրադեղեանի իր մասին ըսածը թէ գերի տարուած է Ազրպէյճան: Իր կարծիքով Վ· Սիրադեղեան այսօր ալ վտանգաւոր է ու որոշ բաներու կը սպասէ: Ապա պատասխանելով ամբաստանեալներու հարցումներուն բացատրած է թէ Ս· Ջիլաւեանի մահափորձը ձախողած կարէն Ուրֆալեան եւ Արթիւր Յովհաննիսեան ներքին գործերու անդամներուն կողմէ պէտք է սար տարուէին ու սպաննուէին, բայց ամբաստանեալ Սահակ Պալեան որոշած է հաշուեյարդար տեսնել Նուպարաշէնի մայրուղին մօտ:

Դատը կը շարունակուի Յունուար 26-ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԻԶՊՈՒԼԼԱՀԻ ԴԷՄ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ

Թուրքիոյ մէջ գլայացումէ տպաւորութիւն կը գործեն վանգան անկիւններէ յայտնաբերուած դիակները· անոնք կը պատկանին կրօնամոլ Հիզպուլլահ շարժումին կողմէ առեւանգուած ու չարչարանքի տակ սպաննուած զոհերու որոնց մէջ կարեւոր թիւ կը ներկայացնեն Քիւրտերը: Հիզպուլլահը ամէնէն արմատական շարժումներէն մէկն է որ հինգ տարբեր թեւերէ բաղկացած է· ունի զինեալ խումբեր: Թուրքիոյ մէջ բազմացած կրօնական աղանդաւորական խմբակցութիւններուն գլխաւորներէն է, պետական վարչամեքենային ներս կարեւոր թափանցումի տէր կը նկատուի: Առօր գլխաւոր փաստը այն է թէ կազմակերպութիւնը մինչեւ այսօր յայտնի նեցուկ վայելած է պետական շրջանակէն: Ինչպէս կը գրէր «Ֆիկարօ» (Յունուար 22 – 23), վերջերս ապահովութեան Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնատար մը ըսած է թէ արտօնած են կազմակերպութեան գործունէութեան, քանի որ ան ՓՔՔ-ի դէմ կը պայքարէր: Կան այլ մեկնաբանումներ ալ թէ բանակը զէնք կը հայթայթէր Հիզպուլլահին, թէ պետական զօրակցութեան նշան էր կարգ մը ոճիրներու հետաքննութեան մերժումը: Նոյն առիթով Թուրք մամուլը օրակարգի բերած է Պապին դէմ գործուած մահափորձը, լրագրող Ապտի Իփէքճիի, Ուղուր Մումճուի սպանութիւնները:

Նման կազմակերպութիւններ ծանօթ են Առաքինութեան կուսակցութեան հետ սերտ կապերով· ու յատկանշական է որ անոնցմէ մէկը հաշուեյարդարի կ'ենթարկուի մեծ աղմուկով երբ նոյն կուսակցութիւնը փակելու համար ալ քայլերու ձեռնարկուած է: Իսկ քրտամէտ մամուլը կը պնդէ թէ Հիզպուլլահի դէմ ներկայի հալածանքին ձեռնարկուած է, որովհետեւ պետութիւնը իր նպատակներուն համար գործածելէ ետք զայն, այլեւս անոր պէտք չունի:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ ԻՐ ԿԱԼՈՒԱԾԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

Պոլսոյ համայնքապատկան կալուածները որոնք 1936-ի Յայտարարութեան մէջ առնուած են սակայն զուրկ են կալուածաթուղթէ, աստիճանաբար կը ստանան այդ վաւերաթուղթերը: Վերջերս, ինչպէս տեղեկացուցած է «Ակօս» (Յունուար 21), Ս· Փրկիչ հիւանդանոցին պատկանող երեք կալուածներու տրուած են վերանշեալ փաստաթուղթերը: Հաստատութեան փաստաբանը Ս· Տաւուահան որուն ջանքերով կարելի եղած է կարգադրութիւնը, ըսած է թէ պէտք է համայնքային միւս հաստատութիւններն ալ եւս գործի անցնին, անյապաղ իրենց պատկանող կալուածներուն սեփականաթուղթերը ստանալու համար:

Ա· ԲԼԷԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի Մալաթիա–Սեբաստիա համայնքներու դատարանին մէջ Յունուար

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կովկասի մասնագէտ վրացի Կ· Նոտեա Չէչէնիոյ պատերազմին իր երկրին եւ ամբողջ Կովկասի համար հաւանական ազդեցութեան մասին արտայայտուած է, ըսելով որ ամէնէն առաջ ան կրնայ վերստին արծարծել Աբխազիոյ պատերազմը: Քանի որ Ռուսաստան կը պատերազմի յանուն հողային իր ամբողջականութեան, Վրաստան ալ կրնայ նոյն պատճառաբանութիւնը առաջ քշել: Թէեւ այսօր երկու կողմերն ալ, թէ՛ վրացի, թէ՛ աբխազ ղեկավարները համոզուած են որ ներկայի կացութիւնը լաւագոյնն է:

Ճիշդ է որ Աբխազիայէն խոյս տուած վրացի գաղթականներու պարագան կայ· անոնք տարիներէ ի վեր կ'ապրին պանդոկի սենեակներու մէջ: Բոլորն ալ համամիտ են զէնքով լուծումի ձեւին ու ոչ մէկ տրամադրութիւն կը յայտնեն համաձայնութեան եզրեր գտնելու: Սակայն, այդ զանգուածը ոչ մէկ կշիռ կը ներկայացնէ երկրին ներքին քաղաքականութեան մէջ:

Մինչեւ այսօր թէ՛ Վրաստան, թէ՛ Աբխազիա Ռուսաստանէն լուծում կ'ակնկալէին· առաջինին նայուածքը դարձած էր յատկապէս Դումային ուր կ'իշխեն նախկին համայնավարները: Այդ ակնկալութիւնն էր որ Թիֆլիսի ալ հանդուրժել կուտար իր հողին վրայ ռուսական զինուորական խարիսխներու: Այսօր, սակայն, կը փորձէ Արեւմուտքին եւ ՕԹԱՆ-ի հետ յարաբերութիւն զարգացնել: Կը ջանայ զանազան ուժերու կովկասեան մրցակցութենէն օգուտ քաղել· այնպէս որ աբխազական խնդիրը իրեն համար առաջնահերթ խնդիրը չէ: Առաջնահերթը փրկուիլն է ռուսական խարիսխներէն, Ռուսաստանէն:

Չէչէնական հարցը եւ պատերազմը Թիֆլիս կը դնէ երկու անկիւնէ: Նախ չի մոռնար որ Աբխազներու հետ իր պատերազմին Չէչէնները զօրնապէս նեցուկ կանգնեցան Աբխազներուն, կռուելով վրացական ուժերուն դէմ: Այսուհանդերձ, տեսնել թէ Ռուսերը նուաստացած են Չէչէններու առջեւ, հաճելի է Վրացիներուն: Կ'ուզեն որ Մոսկուա եւս ամէնէն նեղ կացութեան մատնուի: Միայն վերջերս Չէչէններու կողմէ շեշտուած կրօնական ազդակն է որ որոշ վրդովում կը պատճառէ անոնց, քանի որ Ռուսերուն հետ նոյն դաւանանքը ունին:

Մոսկուայի կողմէ պնդումը թէ Չէչէններու հասած զինամթերքը Վրաստանէն ղրկուած է, Ռուսերու նպատակին չհասաւ, քանի որ Վրացիները չուրացան այդ պարագան, ճշդելով թէ խնդրոյ առարկայ զինամթերքը մեկնած էր Վրաստանի ռուսական խարիսխներէն: Անկէ ետք Մոսկուա ջանաց այլ ձեւով ճնշում բանեցնել, չէչէն ապաստանեալները դէպի Վրաստան մղելով: Ատով կը յուսայ Վրաստանի մէջ անկայունութեան վիճակ ստեղծել:

Կովկասեան շրջանին մէջ չէչէնականը կը նկատուի նաեւ արտաքին ուժերու դերգումով ստեղծուած խնդիր, հոն տկարացնելու համար ռուսական ազդեցութիւնը: Սակայն, մասնագէտը կը թելադրէ այլ տեսանկիւն մըն ալ: Պէտք չէ կարծել որ Կովկասի երկիրները կամազուրկ խամաճիկներն են մեծ տէրութիւններուն: Անոնք ալ իրենց հաշիւները ունին: Օրինակ, Վրաստան կը փորձէ Ռուսաստանի դերը հակակշռել Արեւմուտքին օրէ օր շեշտուող ներկայութեամբ: Առիկա Արեւմուտքցիներուն գործին ալ կու գայ: Եթէ օրինակ, արեւմտեան երկիրներու հետ գործակցութիւնը վերելքի հեռանկար կը բանայ Ազրպէյճանի, ինչո՞ւ պիտի մերժէ զայն:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ – Մահուան 43-րդ տարելից – 1957 Յունուար 26

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՅՈՅԶԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«ԱԶԴԱԿ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ)

... Երկար տեւած էին վիճաբանութիւնները՝ անունի, խմբագրութեան եւ ուղղութեան մասին: Վիճողներէն մէկն էր ողբացեալ Դեւը (Թադէոս Խաչմանեան) որ Թիֆլիսէն Պոլիս եկած էր իբրեւ թղթակից Կովկասեան թերթերու: Բնիկ Սեբաստացի եւ աշակերտ Ղալաթիոյ Նախակրթարանին, 1895 – 96-ի ջարդերէն վերջ Կովկաս գացած եւ բոլորովին փոխուած էր: Համբաւ կը վայելէր իբրեւ կրակոտ հռետոր, մանաւանդ ռուսերէն ատենախօսութեանց համար:

Դեւը իբրեւ անուն կ'առաջարկէր «Կռան» որ քիչ մը խորթ երեւցաւ մեզի: Ես դէզ մը անուններ շարեցի եւ կարծեմ կանգ առի «Մուրճ»ին վրայ: «Ազդակ»ը Գեղամին գիւտն էր, – բառ մը զոր չէի սիրած, իմաստն ալ աղէկ չհասկնալով: Ի վերջոյ համաձայնեցանք:

Եւ արդէն պատրաստ էր ճակատը – Շաբաթաթերթ գրական, հասարակական, քաղաքական: Համակիրողներ՝ Է. Ակնունի, Ա. Ահարոնեան, Ա. Եարճանեան, Ռ. Զարդարեան, Ս. Զաւարեան, Յ. Շահրիկեան, Փիէռ Քիյեառ: Խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վ. Թաթուլ, Շ. Միսաքեան: 1908 Դեկտեմբեր 16 – 29: Ա. տարի, Թիւ 1:

Խմբագրութեան համար, երեքս համաձայն էինք արդէն – Գեղամ Բարսեղեան, Վ. Թաթուլ եւ ես: Զապէլ Եսայեանը առաջարկեցինք իբրեւ ծանօթ գրագիտուհի, թէեւ մեր սերունդին չէր պատկաներ ո՛չ դաւանանքով, ո՛չ ալ խառնուածքով: «Համակիրողներ»ու չքախումբն ալ շարած էինք հետեւողութեամբ եւրոպական թերթերու, գոյն եւ ուժ տալու համար մեր շարժումին: Չէ՞ որ անծանօթ «պլանպէք»ներ էինք:

Ո՛չ որեւէ վճարում կար, ո՛չ ալ աթոռ: Այս վերջինը տառապէս: Իբրեւ խմբագրատուն պիտի ծառայէին «Արծիւ» ժողովրդական գրավաճառանոցը, որ փողոցէն կը բաժնուէր սեմով մը եւ խեղճուկրակ տպարան մը, ուր ի հարկին, աթոռ մը կը ճարէին գրաշարին քով, ձեռագիր հասցնելու կամ փորձ սրբագրելու համար մարմարին վրայ:

Ուղղութի՞ւնը, – առաջին թիւին համար, երկար որոճալէ, գրել – աւրելէ, յօտել – յղկելէ վերջ հրատարակուեցաւ ճախրասլաց յայտարարութիւն մը, որմէ քանի մը հատուածներ կ'արտագրեմ ստորեւ իբրեւ նմոյշ լեզուի եւ դաւանանքի: Իբրեւ ժամանակի նշան.

– «Յեղափոխութիւնը մեր ետին, եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ:

«Ահաւոր, դիւցազնական ու կարմիր Յեղափոխութիւնը Երէկի՝ որուն միջոցին Երիտասարդութիւնը իր թանկագին ուժին լիութեանը մէջ այնքան գեղեցիկ ու այնքան պատմական դեր մը ունեցաւ եւ տարբեր միջոցներով, տարբեր պայմաններու տակ, անխուսափելի Յեղափոխութիւնը վաղուան, որուն ընթացքին կը հաւատանք դարձեալ թէ Երիտասարդութեան վիճակուած է իր գործը շարունակել:

«... Այո՛, դէպի Աշխատանք, դէպի իսկական Վերածնունդ:

«Այո՛, եւ դարձեալ Երիտասարդութիւնը՝ իր առոյգ եւ աւշալիր կեանքով, յաւիտենական գաղափարին կարմիր դրօշակն է ձեռին:

«... Առանց յաւակնութիւնն ունենալու՝ գերազանց յանձնառութիւններու գործադրումին, «Ազդակ» պիտի ըլլայ մէկ չէշտը նոյնագրաց, նոյնախոհ Երիտասարդութեան մը, օրկան մը որ պիտի ուզէ Նոր Օրերու մուտքին առջեւ լսուող ձայներու եւ աղմուկներու զանազանութեան մէջ Երիտասարդ Խօսքը հնչեցնել», եւայլն:

Նոյն թիւին մէջ բաժիններն ալ ճշդուած էին: Մէկ խօսքով «Ազդակ»ը պիտի դառնայ օրկան մը «Պայքարի եւ Գրականութեան», համաձայն շաբաթաթերթի մը պայմաններուն:

Հակառակ այս եւ ուրիշ բոցավառ ու ճոռոմաբան արտայայտութեանց, «Ազդակ» իր առաջին քայլերը նետեց տոտիկ – տոտիկ, աստիճանաբար փրփրելու եւ կրակ տեղալու համար:

Անդրանիկ թիւը եղաւ ուժգոյն ծաղկեփունջ մը զանազան յօդուածներու, առաջինը՝ Փիէռ Քիյեառէ, որ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման առթիւ Պոլիս եկած էր (Հայ երիտասարդութեան, ֆրանսերէն եւ հայերէն դէմ դիմաց): Երկրորդը՝ (Միութիւն)՝ Պէտէրխանզատէ՝ Ահմէտ Սիւրէյա պէյի ստորագրութեամբ: Արտատպուած մը՝ Է. Ակնունիէ (Ֆրօ Արմենիա): Մնացեալ բովանդակութիւնը կազմած էին խմբագիրները. – բանաստեղծութիւն, գրախօսական, թատրոն, ընկերային շարժում, քաղաքական կեանք եւ այլն 16 էջ:

Անողոք իրականութիւնը լախտի պէս կը ճնշէր խմբագրութեան վրայ: Թէեւ շաբաթաթերթ, «Ազդակ» ստիպուած էր օրաթերթի մը դերն ալ կատարել, հանրային կարծիք վարել, քանի որ չկար ուրիշ օրկան՝ միեւնոյն հասկացողութեամբ: Ուրեմն բոլոր թիւերուն մէջ կը տիրապետէր հանրային – քաղաքական մտահոգութիւնը: Մանաւանդ որ, դեռ նոր կը կազմուտրուէր սահմանադրական կարգուսարքը, ազգային թէ պետական կեանքի մէջ: Պէտք էր հետեւիլ, վերլուծել, զարնել կամ ողջ ներշնչել:

Իբրեւ անտրոյս, նորափետուր ընկերվարականներ, շատ կը վախնայինք որ յանցանք մը գործած կ'ըլլանք, եթէ բան մը փախցնենք ընկերային շարժումէն, կամ անոր հակառակ բան մը տպենք:

... Որքա՜ն թղթակցութիւններ, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ յօդուածներ ու ուսանուորներ՝ ընկերվարութեան, նոյնիսկ անիշխանական եւ առհասարակ ընկերային շարժումներու մասին (Կրապոտկին, Բակունին, Ժան Կրավ): Մինչեւ անգամ հայերէնի թարգմաներ էինք «Ինթերնասիոնալ»ը – Աշխատամարտի Երգը, Մայիս 1-ի առթիւ:

... Առ հասարակ թարմութիւն, ոգի եւ ըմբոստ գիծ մը կը փնտռէինք թարգմանութեանց մէջ անգամ: Ասոր համար ալ, նախապատուութիւն կուտայինք սկանտինաւեան, այլ մանաւանդ ռուսական գրականութեան, – այս վերջինը իմ նախասիրութիւնս էր. – Կորքի, Չեխով, Անտրէյեւ եւ այլն: Նիցշէն ալ շատ ոգեւորած էր մեզ, «Այսպէս խօսեցաւ Զրադաշտ»ով: Բանաստեղծ ընկեր մը Շահէն Յովհաննէսեան, որ յետոյ Ամերիկա մեկնեցաւ թարգմանած էր սկանտինաւեան բանաստեղծ Հէյկէր Տրախմանի հոյակապ քերթուածը, «Անգլիացի Ընկերվարականներ». դեռ յիշե՞մ Վեռհառնի «Թիարաններ»ը, Մեթերլինկի «Անմեղներու կառաքածը» եւ «Բռունցքին փառքը», Օսկըր Ուայլտի «Դատաստանատունը» եւ «Իմաստութիւն Սորվեցնողը» (թարգմ. Մ. Մեծարենց), ու վերջապէս Ու. Հուիթմընի սքանչելի «Ողջո՜յն Աշխարհին»ը ուր Հայերն ալ իրենց տեղը ունին.–

«...Դուք մտախոհ Հայ, որ կը խորհրդածէք Եփրատի մէկ գետակին մօտ: Դո՛ւք որ Նինուէի աւերակները կը դիտէք, դո՛ւք որ Արարատն ի վեր կը բարձրանաք»:

Տիրող մթնոլորտը, ամէն բանէ հաւնելու պահանջը, ո՛չ թոյլ կուտային, ո՛չ ալ տրամադրութիւն կը ձգէին լայնօրէն ծառայելու գրականութեան: Մնաց որ կարճ տեւեց «Ազդակ»ի կեանքը, – ո՛չ իսկ մէկ տարի (41 թիւ): Եւ սակայն ինչ որ կրցաւ տալ այդ պայմաններուն մէջ, մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր ինքնուրոյն արժէքը:

Այսպէս, «Ազդակ»ի միջոցաւ է որ Դ. Վարուժան կը ծանօթանար լայն հասարակութեան, իր հեթանոս բանաստեղծութեանց կցելով մարտաշունչ նամակներ: Ողբացեալ բանաստեղծը այն ատեն Պելժիա կը գտնուէր, իբրեւ ուսանող եւ իր առաջին առաքումը եղաւ «Վահագն»ը.

Ո՛վ աստուածն իմ հայրերուս...

Այնուհետեւ ղրկեց «Արեան Յաղթանակը», «Դիւցազնի մը սուրին», «Կիլիկեան Մոխիրներուն», «Վիրաւորը», «Պատուէր», եւ «Գիրքերուն մէջ»: Այս վերջինը գրած ատեն Պոլիս էր արդէն եւ 1909 Սեպտեմբերին մեկնեցաւ իր ծննդավայրը, Բրգնիք: Իր առաջին նամակը որ նոյնպէս հրատարակուեցաւ, կը յայտնէր ջերմ խանդավառութիւն՝ «Ազդակ»ի հրատարակութեան առթիւ: Երկրորդը, գրուած Կիլիկիոյ տակ, արիւնազանգ մոխիրներուն ազդեցութեան տակ, կ'արտայայտէր ո՛չ միայն խոր յուզում այլեւ ընդվզում:

«...Լուրերը այնքան գէշ ազդած են վրաս՝ որ կը ցաւիմ Աստանա չգտնուելուս (երկու տող կախման կէտ՝ խմբագրութեան ձեռքով) Կովկասի հայ-թաթարական ընդհարումները օրինակ մեզի: Երէ այդ ռնով շարժինք, խուժանը ինք պիտի գայ մեզ եղբայրութիւն քարոզելու: Կռապաշտ է խուժանը. բոցին առջեւ միայն կը խոնարհի»:

Եւ ի՜նչ խոր հաւատք, պայծառ մասին.–

«...Բայց Հայը պիտի ապրի՛, հակառակ դահիճներուն եւ հակառակ իր առիւծի աչքին տակ բուսած կորեկին: Հայը պիտի ապրի ժողովուրդներու սիրազօդ շղթային մէկ ոսկի օղակն ըլլալու համար: Ա՛յս է մեր բոլորիս յոյսը զոր մուրճով կռեցինք, ինչպէս մեր պապերէն մէկուն նիզակը՝ որ նպատակին կը դիմէր օդին եւ արեւուն մէջ երգելով»:

Մէկ տարի վերջը լոյս կը տեսնէր երիտասարդ բանաստեղծին առաջին գիրքը Պոլսոյ մէջ, «Ցեղին Սիրտը», իբրեւ Գ. Հատորը «Մատենաշար Ազդակ»ի:

Նոյնպէս տեւական աշխատակից մը դարձաւ միւս տարբերատ բանաստեղծը, Ռ. Սեւակ, որ կը գրէր Լօզանէն, նախ շարք մը, «Չհասկցուածները», յետոյ ուրիշ կտորներ: Երիտասարդ բժիշկն ալ իր կարգին ըմբոստ աղաղակ մը կ'արձակէր Կիլիկիոյ ջարդին առթիւ (1909 Ապրիլ) իր «Ուսանողի նամակներ»ով. –

«Գոնէ սա յուսահատեցուցիչ, ծայրայեղօրէն յոռետես, ջլատ, տրտում դամբանականները չգրէին: Անոնք որ մեռան, գիտակցօրէն, դիւցազնօրէն, անոնք ո՛չ արցունքի պէտք ունին, ո՛չ վարձու կեղծ լալկաններու, ո՛չ խրատի: Դամբանականները պէտք է կարդալ դամբանական խմբագրողներու գլխուն: Ժողովուրդները ինքնապահպանութեան, ցեղին շարունակութեա՛ն պայքարի՛ն բնազդը ունին» (1909 Յունիս 5, Թիւ 23):

Երկուքին միջէն կ'անցնէ՞ր արդեօք, թէ իրենք ալ մաս պիտի կազմէին յաջորդ ողջակէզին, յանուն ցեղին շարունակութեան պայքարին...

Սիամանթօ միայն մէկ ոտանաւոր կրցաւ տրամադրել, պարզապէս անոր համար որ արդէն կը պատրաստէր Ա. Հատորը «Մատենաշար Ազդակ»ի, Կիլիկիոյ կոտորածին անմիջական ազդեցութեան տակ, «Կարմիր Լուրեր Բարեկամէս» (Հրատ. 1909 Սեպտեմբերին):

Մեծարենցի ոգին ալ կը սաւառնէր «Ազդակ»ի վրայ:

Տարաբախտ երիտասարդը մեռած էր Սահմանադրութեան հռչակումէն չորս օր առաջ, եւ մենք խանդաղատանքով փնտռեցինք հրատարակելի նիւթեր՝ իր ձեռագիրներուն մէջ: Վերջին ամիսներուն երբ այցելութեան կ'երթայինք, Մխաքին ալ յեղափոխական խումբ մը կը մատնէր, կարդացած ըլլալով քանի մը գաղտնի թերթեր, – Դրօշակ, Ռազմիկ, եւայլն: Առանց ատոր ալ արդէն բաւական բան գիտէր հայկական տառապանքի մասին, իբրեւ գիւղի զաւակ: Այնպէս որ չզարմացանք, երբ իր թուղթերուն մէջ գտանք ըմբոստ «Երգ» մը, հինգ տուն: Այն ատեն գոց ըրած էինք վերջին տունը.

Քոյր, մօտեցուր իմ ձեռքին
Աստուածածարոցն հրացան,
Զի ամէն բան ինծ կրկին
Կը յիշեցնէ վրէժն արեան...

Աւելի վերջը կու գար Ահարոնը, որ արդէն անուն մը շինած էր «Անահիտ»ի մէջ դեռ Վենետիկէն, ինչպէս Վարուժանը իր առաջին հատորով, «Սարսուռներ»:

Գալով արձակ արտադրութեանց, «Ազդակ»ով շողաց թիւ 5-էն իսկ Յակոբ Տէմիրճեան որ յետոյ պիտի դառնար քաջածանօթ Մնձուրին: Կը սկսէր պատմուածքով մը, «Հին Օրեր» գիւղական կեանքէ շարք մը որ շարունակուեցաւ այնուհետեւ մինչեւ իր գիւղ վերադառնալը (Արմտան):

Այդ օրերուն քանի՞ հոգի լսած կ'ըլլային Սուլթանախնամ Սթամպոլին մէջ, ժողովրդական երգեր, օրինակ՝ մեռելի մը վրայ.

Լացէ՛ք, մայրեր, լացէ՛ք քոյրեր, հոս
մարդ չկայ որ չէ մեռեր
...Այս գիշեր ես դուրս ելայ, ողորմուկ
ձայն մի կուգար,
Ցածցայ ու ականջ դրի որդեկիս
ձայնն էր կուգար:

Եւ դեռ քանի՛ այսպիսի երգեր Յակոբ Տէմիրճեանի հայրենի պատկերներուն մէջ, ամօթխած ու թրթռուն ինչպէս ինք: Իր առաջին բարեւը «Ազդակ»ին կուտար միւս Յակոբն ալ՝ ապագայ Օշականը:

Թղթատարը պատմուածք մը կը յանձնէր. – «Պառաւին Անէծքը», փակագծի մէջ՝ գիւղի կեանքէ, տակն ալ՝ աննշան ստորագրութիւն մը Յակոբ Քիւֆէճեան:

Գիւղի կեանք, նոր աշխատակից, – գլխուս վրայ: Բայց կը վայելէ՞ր, երիտասարդ, արդիական շաբաթաթերթի մը մէջ տեղաւորել սա զռեհիկ մականունը,– Քիւֆէճեան: Եւ Յակոբն ալ կոչումը նետելով իրրեւ ստորագրութիւն դրինք մէկ բառ,– Գեղունկ (1909 Օգոս. 28, Թիւ 35):

Իրմէ յօդուած մը եւս երեւցաւ «Ազդակ»ի վերջին թիւին մէջ (1909 Հոկտեմբեր 16), «Նոթեր ռուսահայ գրականութեան վրայ», այս անգամ իր իսկ անուն-մականունով: Ու երբ մտերմացանք, երբ գրեթէ ամէն շաբթու Սէօլօզէն Պոլիս կ'իջնէր եւ գրատուն կամ խմբագրատուն կը հանդիպէր՝ ֆրանսերէն գիրքեր եւ պարբերականներ, մանաւանդ «Մերքիւր տը Ֆրանս»ը տանելու եւ կարդալէ վերջ վերադարձնելու համար, Քիւֆէճեան արդէն շալկած էր գրական բազմակողմանի կողով մը, այնքան բիրտ եւ ինքնուրոյն ու անսպառ:

Յիշե՞մ միւս աշխատակիցները: Բայց «Ազդակ»ի պատմութիւնը չէ որ կ'ընեմ, այլ փորձ մը շրջանին միջավայրը, մթնոլորտը, հեքը պարզելու:

Թող արձանագրած ըլլամ շարք մը անուններ ալ մանաւորապէս անոնք որ գացին ու չեկան,– Է. Ակնունի, Ռ. Զարդարեան, Յ. Շահրիկեան (Ատոմ), Բ. Շահպազ, Մարգպետ, Վրթանէս Փափազեան, Ֆերիտ Ճէմիլ (Տիգրան Ծամհուր, Ամաէեան), Յակոբ Շահպազեան, Տիգրան Եսայեան (Զապէլ Եսայեանի ամուսինը, նկարիչ եւ անիշխանական), Գրիգոր Եսայեան, Լեւոն Խասաճանեան եւայլն, իսկ ողջերէն Վ. Փափազեան (Կոմս), Գասպար Իփէկեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Վատարանդի, Բերունի (Սիմոն Յակոբեան), Եղ. Գոլանճեան, Ասլան Շիրակունի (Մարտիրոս Յարութիւնեան), Վաթան (Զ. Մելոյեան), Զիթունի, Զարեհ Ֆալաք, եւայլն:

Ճիշդ է որ զանազան արտատպումներ զգալի տեղ մը կը բռնէին «Ազդակ»ի էջերուն մէջ:

Նիւթի սո՞վ: Ընդհակառակն: Մենք մեզի շրջանակ մը կազմած ըլլալով, մեր որոշ գիծ ու գոյն եւ անկոխ գետին փնտռելով, բաւական դժուարահաճ էինք, եթէ ոչ ամբարտաւան, եւ ամէն գրագէտի կամ խմբագրի բարի եկար չէինք ըսեր: Հատընտիր կտորներ կ'արտատպէինք նախ իրենց՝ հեղինակներուն թելադրութեամբ, յետոյ՝ կանխորոշ ծրագրով մը, – հրատարակութիւններ կային որոնք արտասահմանի մէջ տպուած ըլլալով, բոլորովին անծանօթ էին մեր հասարակութեան: Ուրեմն, կ'արժէր որ մեր ընթերցողներն ալ կարդային, ճաշակէին ինչպէս եթէ նոր գրուած ըլլային:

Թերթին շուրջ փոթորիկը պայթեցաւ 7-րդ թիւէն, երբ ազդանշանը տուինք հակղերական, նոյնիսկ հակակրօնական պայքարի մը, մանաւոր խորհրդակցութեամբ:

Համաձայն տրուած որոշման, 1909 Փետրուար 6-ին Գեղամը կը ստորագրէր «Սեւ փորձանքը», ազդարարելով.– «Հասած է մահավճիռներու ժամը»: Ես ալ «Սեւ Թաթը» – «Որքա՜ն գգուեցինք ու համբոյրներով տաքցուցինք զայն»:

Զուգադիպութեամբ մը, նոյն թիւին մէջ կ'երեւար նաեւ Վարուժանի «Վահագն»ը, այնքան հեթանոսական տրամադրութեամբ:

Ո՛չ միայն «ճահիճը շարժուեց» ինչպէս կ'ըսէին այն ատեն, այլեւ մեր աւագերէցները, համակիրողներն ու հովանաւորները դառնօրէն գանգատեցան որ պատկառում կը սերմանենք: Մանաւորապէս վրդովուած էր մեր սիրելի Զաւարեանը եւ կը պահանջէր իր անունը վերցնել համակիրողներու ցանկէն: Մօտաւորապէս կը յիշեմ իր դիտողութիւնը.

– Եթէ կարծում էք որ նոր բան էք ասում, յեղափոխական խօսք, շատ էք սխալւում. էդ պայքարը առ նուազն քառասուն տարուայ պատմութիւն ունի մեր մէջ...

Կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը գրէին կամ կ'ընէին հակառակորդները:

Մթնոլորտը երթալով պղտորեցաւ: Թերթը պատռողներ եղած էին շոգենաւին մէջ, փառողներ ժամուն բակը: Բողոքի նամակներ հասան գաւառէն ալ:

... Այնուհետեւ ուրիշ պայքարներ ալ ունեցանք «Մեր խօսք»ով – խմբագրական – Մամուլի բաժինով եւ մասնաւոր յօդուածներով: Ներելի՞ էր նահանջել «Հայկական Շէրիաթ»ին առջեւ: «Յեղափոխութիւնը մեր ետին եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ»:

Աւագ ընկերները մեծ մասով կը պնդէին որ սրբենք իրենց անունները: Ս. Զաւարեան գրաւոր ալ յայտնած էր իր բողոքը: Իբրեւ միջին ճամբայ, ստիպուեցանք հետեւեալ ազդը հրատարակել 1909 Ապրիլ 24-ին (Թիւ 17):

– Փարատելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ, միանգամ ընդ միշտ կը յայտարարենք թէ «Ազդակ» կը հրատա-

ՎԱՍՏԱԿԸ

ԱԽՈՅԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

կեանք մը, որ ամբողջովին լեցուած է հրապարակագրութեամբ:

Սուրհանդակէն Ազդակ (Պոլիս), Ազդակէն Յառաջ (Կարին), Յառաջէն Ազատամարտ (Պոլիս), յետոյ Ճակատամարտէն Յառաջ (Փարիզ), աւելի քան կէս–դար՝ հրապարակագրական անօրինակ հեւք մը, հզօր, անսպառ, անհատնում, միշտ կենսունակ եւ առողջ: Հեւք մը որ երկու անգամ միայն կը նուաղի, – նախ առաջին մեծ պատերազմին՝ երբ բանտ կը մտնէ, յետոյ երկրորդ մեծ պատերազմին՝ երբ կը խափանուի թերթը: Կ'երեւակայեմ այդ օրերու իր վիճակը, հոգեկան տագնապը, – ինչ որ է ջուրը ձուկին համար, այնպէս էր հրապարակագրական թուղթը Շ. Միսաքեանի համար: Օդ կամ կենդանութեան պայման: Ինծի ծանօթ չէ երկրորդ մտաւորական մը, որ կապուած ըլլար, այդ աստիճան, մամուլի թուղթին հանապազօրեայ կեանքին, նոյնանալով թուղթին հետ, արբենալով թուղթին հոտէն, «ամուսնանալու» համար թուղթին հետ՝ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները պատկերաւոր ձեւով մը: Կ'ապրէր, կ'երջանկանար, կը հրճուէր՝ երբ ճերմակ թուղթը կը կենդանանար իր հեւքով, կ'առնէր կը պատկերացնէր իր մտածումները, չորս հովերուն կը ցրուէր իր ցանկութիւնները: Ծնած էր կարծես տառը համար միայն, — այնպէս որ Աթէնք երթար, Հալէպ կամ Գահիրէ, պիտի նստէր խմբագրատան մէջ՝ խմբագրական մը գըրելու համար կամ յօդուածները սրբագըրելու եւ հրատարակելի վիճակի բերելու, փոխանակ հանգստանալու կամ դուրսը ման գալու:

Կը հսկէր թերթին վրայ, Ա. էջէն մինչեւ չորրորդ էջ, դիտողութիւն ընելով նոյնիսկ ծանուցումներու ձեւին, տառերուն, բովանդակութեան, եւ դեռ ծանուցումներու տիրոջ բարոյական կշիռին մասին:

Իր տեսակէտով, թերթը ունի սեփական դիմագիծ մը զոր պէտք է պահպանել անխաթար: Կաղապարի տակ դրած էր իր իսկ ստորագրած խմբագրականը: Պէտք էր լուրերը գրկել ու սեղմել օրուան տոմսով մը՝ աջէն, բաժնել օրուան լուրերէն հայկականը եւ դնել տոմսին տակ կամ վրան՝ ըստ կարեւորութեան: Երկրորդ էջը՝ նուազագոյն երկու ստորագրութիւն, նախընտրաբար երեք յօդուած: Երրորդ էջը՝ գուրգուրանքով տեղաւորել «գաւառին ձայները» եւ գաղութներու արձագանգները, տեղ որ մնաց՝ ցոլք մը Փարիզեան: Երկու այս էջերուն գետնայարկը՝ թերթօնի համար, մին՝ նախընտրաբար «նօրերուն» յատկացուած: Չորրորդ էջը՝ դարձեալ լուրեր, նեղելով ծանուցումները, միշտ սաստելով որ... շատ աղմուկ չբարձրացնեն շուկային այս բնակիչները, իրենց տառերուն մեծութեամբ թատերական ցուցատախտակի չվերածեն թերթին այս պատը, բարեկան լեզուով չպայթակցնեն մայրենիքը: Այս մտահոգութեամբ՝ կը կախէր գլուխը սեղանին վրայ եւ ժամերով կը կրթէր, քաղաքավարի կը դարձնէր անճոռնի ձեռագիրները, առանց վարանելու հարթել նաեւ անուն ունեցող գրագէտներու լեզուի խուժն ու դուժը, յանուն լեզուական ներդաշնակութեան:

Այս յարգանքէն դուրս, զոր ոչ ոքի կը փոխանցէր, թերթին բովանդակութիւն տալու տեսակէտով՝ ապահոված էր մասնագէտ գրիչներու աշխատակցութիւնը, կանոնաւորաբար ներկայացնելու համար Խորհրդային Միութեան ներքին շարժումները, Թուրքիոյ տագնապներուն նկարագրութիւնը, Ֆրանսայի ելմտական – տնտեսական հոգերը, միջազգային քաղաքական կացութիւնը, գիտական ու գեղարուեստական նուաճումները, ու մինչ խմբագիրներէն մին կը մաղէր Հայաստանի թերթերը, միւսը կը մաղէր արտասահմանի հայերէն թերթերը: Եւ դեռ պատմական ու գրական գիրքեր, որոնք հանրային ուշադրութիւնը կը գրաւէին ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, ռուսական, ամերիկեան մտաւորական շուկաներուն վրայ, անմիջապէս տպաճէպի ձեւով կը հրամցուէին մեր ընթերցողներուն: Եթէ, օր մը, մէկը բան–գործ ընէր հատորով հրատարակել թարգմանուած թերթօնները կամ քաղածոյ ուսումնասիրութիւնները, յիշելու համար մէկ – երկուքը՝ Գորշ Գայլը, Նորին Վեհափառութիւն Քաբիւղը, առանց մոռնալու թարգմանածոյ հէքեաթները (Ժիրայր) եւ Հայաստանի վերաբերեալ համայնագիտական ծանօթութիւնները, որոնք հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ, կը կազմուի արժէքաւոր մատենադարան մը:

Շ. Միսաքեան, իր այս խնամքով, այս ընտրութիւններով եւ այս բծախնդրութիւններով, ոչ միայն կը սրբէր, կը մաքրէր հայ հրապարակագրութեան դիմագիծը, այլեւ արտայայտութիւն կուտար անոր: Այնքան ատեն որ թերթ հրատարակեց, միշտ խմբագրական գրեց: Խմբագրականներու այդ հաւաքածոն, այսօր, կրնայ կազմել տասնեակներով հատոր:

Ի՞նչ է այդ խմբագրականներուն արժէքը, – փորձենք ներկայացնել իր հրապարակագրութեան նկարագիրը եւ վարդապետութիւնը:

Պոլսոյ հայ լրագրութեան պատմութեան վերջին շրջանը, որ կը սկսի 1890 թուականներէն, Արփիարեանի ձեւապաշտութենէն զատ (որ խորքին մէջ կը մատնէր ընդվզում մը հայ մանր քաղքենիութեան բարքերուն դէմ), Քասիմի գիտասիկութենէն զատ (որ կը բխէր... բրիտանական համայնագիտարանէն), մեզի բերաւ «ոչինչ չասող» հրապարակագրութեան մը աւանդութիւնը: Լրագրողը, մաքարոնի նման երկար եւ ոլորուն նախադասութիւններ կազմելու վարժութեամբ, կը յիշեցնէր մէվլէվի տէրվիշներու պարը, որ խելքի պտոյտ կուտայ եւ ուրիշ ոչինչ: Կը յիշեցնէր վերջապէս շերամը, որ թել կը թափէ բերնէն՝ բայց չի գիտեր ու չի կրնար խոզակ շինել:

Շ. Միսաքեան հրապարակ կուգայ դըրժողութեան թթխմորով, – դեռ երիտասարդ՝ կը յայտնուի ոչ թէ նմանելու եւ հետեւողաբար շարունակելու ցանկութեամբ, այլ հին աւանդութիւնները շուռ տալու որոշ տրամադրութեամբ: Կը մտնէ հետաքրքրութիւն հանդէպ աշխատաւորական խաւերու եւ երիտասարդական յաւակնութիւններու: Պէտք էր գըտնէր, ուրեմն, անոնց լեզուն, – արտայայտութեան այն ձեւը, որ նախատեսած կ'ընդունի յուզումը եւ ոչ թէ բառը: Այսինքն այն ուժը որ կը կենդանացնէ ինչ որ կը ծառայէ իր արտայայտութեան:

Այսպէս, Շ. Միսաքեանի խօսքը ոչինչ ունի ռուքին: Թարմ է, կենդանի, այլ մանաւանդ իրապաշտ: Բառերու գործածութիւն՝ մտածումը չխեղդելու համար հագուստներու մէջ: Ու ջրդեղելու համար բառերը՝ չբարձրանալ մինչեւ ... լուսին:

Այս թեքնիքով անիկա ճամբայ ելաւ եւ իր հրապարակագրական աւետարանը շարահիւսեց սրբագործելով երկու գաղափար.

1.– Պաշտամունք հայ լեզուի:

2.– Պայքար հայապահպանութեան:

Իր բոլոր խմբագրականները կը թրթըռան, կը տրոփեն, կը բաբախեն, կը դըղըրդան այս հանգանակով: Ոմանք դատապարտելի կը գտնեն կրկնութիւնը խմբագրականներու մէջ, – ի՞նչ, ամէն օր նո՞յն սաստումներու մասին կը խօսին Քրիստոսի առաքեալները: Հրապարակագիրը քարոզիչ է, պիտի կրկնէ, մըճահարէ, հնչեցնէ նոյն գաղափարը:

Այս բոլորը՝ հաւատք ներշնչելու համար Հայութեան յաւիտենականութեան մասին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1958

(Հատուած «Օրեր եւ ժամեր» հատորի յառաջաբանէն)

բակուի Դաշնակցական ընկերներու անհատական նախաձեռնութեամբ, բայց կազմակերպական – պաշտօնական հանգամանք չունի»:

Քանի մը ամիս վերջը, երբ Վանի «Նոր Սերնդական» շարժումին պատմութիւնն ալ սկսեր էինք հրատարակել, նորէն տըրտունջ: Այլեւս վերցուցինք համակրողներու ցանկը եւ 1909 Օգոստոս 7–էն սկսեալ ճակատը կ'երեւար «Երիտասարդաց Շաբաթաթերթ», գրական եւ հասարակական: (Այս խառնածին բառը, «հասարակական» որ մինչեւ հիմա կը գործածուի մեքենաբար եւ որու վրայ խաչ քաշեր եմ 1920–էն ի վեր, մեր գլուխը դամուած էր կովկասեան թերթերէն իբրեւ համազօր «սօսիալ»ի (ընկերային):

«Ազատամարտ»ը լոյս տեսած էր արդէն (1909 Յունիս), տիրապետելով հրապարակին: Իբրեւ պայքարի թերթ՝ «Ազդակ»ը այլեւս անիմաստ կը դառնար: Իբրեւ զուտ գրական թերթ ալ դժուար էր շարունակել: Գեղամը «Ազատամարտ»ին անցած եւ խրած էր սեւ աշխատանքի մէջ. ես կլանուած՝ հրատարակչական – կուսակցական գործով:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«Զուարթնոց», 1944

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍԵՒԸ՝ ԼՈՅՍԻՆ ՀԱՅԵԼԻՆ

Ութսունը պատկառելի թիւ մըն է, ինչ կը վերաբերի տարիքի: Փիէր Սուլաժ, իր կազմով, արտաքինով եւ կորովով, նուազ ցոյց կու տայ, իսկ իր գործով՝ շատ աւելի նուազ: Որովհետեւ մեծ վարպետներու յատկութիւնն է ստեղծել արուեստ մը, միշտ կենդանի եւ «ներկայ» (Սուլաժի համար հիմնական հանգամանք մը), որուն կարելի չէ տարիք տալ. տեսակ մը ժամանակէն դուրս բան մը, որ միտքին եւ մտածումին ուժեղ եւ անսասան ցոլացումը կը դառնայ: Սակայն Սուլաժի պաստառները միայն այս չէ որ կը ցոլացնեն այլ, իրենց թանձրաներկ ակօսներով եւ ողորկութիւններով, նաեւ իրենց «մեղսակից»ը, լոյսը: Այսպէս, նկար – լոյս – ցոլացում կը ստեղծեն միջոց մը, տարածութիւն մը, որոնցմէ ներս մուտք կը գործէ դիտողը ու կը կազմուի եռաբեւեռ յարաբերութիւն մը, տըրւեալ վայրին մէջ: Այս ձեւով, տրամախօսական կապ մը, գործող յարաբերականութիւն մը մարմին կ'առնեն տեղւոյն վրայ, երեք դերակատարներուն միջեւ եւ ամէն անգամ որ լոյսը, անոր գոյնը, առաքման աղբիւրն ու բնոյթը, ինչպէս եւ դիտողին դիրքն ու դիտանկիւնը փոխուին, ցոլացումը կը փոխուի, ուստի՝ նկարը, տեսիլքը, անոր հարթ, խորաքանդակային եւ բարձրաքանդակային մակերեսով ու կը բազմանան այս բոլորին առթած զգայնութիւնները, իմացական եւ խոհական յղումները:

1979–ին էր որ Սուլաժ յանգած էր այս յայտնաբերման, նկարչական աննախընթաց փորձառութիւն մը եւ գոյացութիւն մը առաջադրելով, ստեղծելով դաշտ մը՝ որուն տէրն ու տիրականը միայն ինք կրնար ըլլալ ու կը շարունակէ մնալ, այնքան դժուար է անիկա պատկերացնել առանց իրեն: Անկէ ի վեր, Ֆրանսայի մէջ կամ այլուր իրեն նուիրուած անհատական ցուցահանդէսները, յաւելեալ կերպով հաստատեցին թէ Սուլաժ արուեստի այն քիչ վարպետներէն է, որոնք նկարչական առաջնահերթ լեզու մը ստեղծած են ու նուաճած այս մարզին բարձրագոյն կէտը: Թերեւս չափազանցութիւն չըլլայ նշել թէ նկարին գիւտէն ի վեր, երկրորդն է որ տեղի կ'ունենայ, որով նկարը չըլլար լոկ մակերես մը, դիտողին դիմացը գտնուող, որմէ ներս միտքով եւ երեւակայութեամբ կը թափանցենք եւ կը խորանանք այլ՝ էութիւն մը որ իր դիմացը կը ստեղծէ եռատարածական միջոց մը, որմէ ներս կը գտնուի դիտողը: Ատով, նկարը կը դադրի ներկայացնելէ միայն պատկեր մը, պատում մը, նշան մը իր վրայ արձանագրուած այլ՝ ինքը կը դառնայ մարմին մը, պաստառի մակերեսին վրայ գտնուող բայց՝ անկէ դուրս տարածուող, գործնապէս: Անիկա կ'ենթադրէ նաեւ պաստառը դիտել ոչ որպէս նկար այլ՝ որպէս նկարչութիւն, որպէս ուրոյն աշխարհ:

Սուլաժի յատկացուած վերջին ցուցահանդէսը, որ քանի մը օր առաջ Մոնփըլիէի մէջ աւարտեցաւ, կը ներկայացնէր վերջին չորս տարիներու ընթացքին իրագործուած նկարներ, որոնցմէ ոմանք յետադարձ ակնարկ մը կը նետեն 1979 կանխող շրջաններուն վրայ: Ասոնց մէջ գլխաւորաբար տիրողը հորիզոնական երիզները կամ մակերեսներն են, իրարու յաջորդող: Հոն ուր «կրծուած» եզրերով սեւ երիզներն են պաստառներուն մակերեսը ծածկողները, իրարմէ կտաւին ճերմակով բաժնուած, որպէս «ճեղք»եր, ցոյց կու տան Սուլաժին կողմէ ի գործ դրուած ճիգ մը՝ նկարչական յաւելեալ բնագաւառ մը ստեղծելու: Անիկա կը յայտնէ թէ Սուլաժ ինքզինք կրկին կը գտնէ կէտի մը, որ ստեղծագործական խռովք մը կ'արտայայտէ, իբրեւ թէ ուզէ շուրջ քսան տարի տեւող թանձրաներկ նկարչութեան ծիրէն դուրս գալ, թերեւս կրկնութիւններու մէջ չիյնալու մտահոգութենէն մղուած: Սակայն, արդիւնքը նուազ նորարար է եւ եզակի, որուն նման յղացքներու հանդիպած ենք այլ արուեստագէտներու մօտ եւս, հակառակ անոր որ երիզածածկ վերջին պաստառներուն մէջ, Սուլաժ իրեն յատուկ կնիքը կը դրոշմէ, երբ մանաւանդ նոյն սեւով նկարուած երիզներուն միջեւ երանգային աստիճանաւորում մը կը ստեղծէ, փայլունի եւ անթափանցի դըրութիւնը կիրարկելով նոյն պաստառին վրայ:

Եթէ իսկապէս ստեղծագործական տագնապի հարց է Սուլաժի յետքայլը, անիկա պիտի համապատասխանէ՞ քայլ մը ետ՝ երկու քայլ առաջ երթալու ասոյթին: Գուցէ պէտք է սպասել պատասխանին համար: Ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը, Սուլաժ այն գերագոյն նկարիչն է որ սեւ գոյնը կիրարկեց եւ վերացուց ինչպէս ոչ մէկը իրմէ առաջ եւ թերեւս ոչ մէկը նոյն նուաճումով կիրարկէ իրմէ վերջ:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Յունուար 6–ին, կէսօրէ ետք ժամը 5–ին Իսի–լէ–Մուլինոյի Թարգմանչաց վարժարանը փութացած էին դպրոցի աշակերտներու ծնողքները եւ վարժարանի համակիրներ, շուրջ 140 հոգի, ներկայ ըլլալու համար վարժարանի աշակերտներու հայկական Ծնունդի տօնախմբութեան:

Վարժարանին գեղեցիկ սրահին մէջ թնդացին Հայաստանի պետական փառերգի յաղթական հնչիւնները, ապա բացման խօսքը կատարեց Թարգմանչաց վարժարանի տնօրէն Պ. Մեսրոպ Ադամեան. ան հայերէնով եւ ֆրանսերէնով Նոր Տարուան եւ Ծնունդի բարեմաղթանքներէն ետք ըսաւ.– «Այսօր բոլորս պէտք ունինք մեր ուժերը կեդրոնացնելու Թարգմանչաց վարժարանին շուրջ... ամէն մէկ հայկական վարժարան հզօր զինարան մըն է ընդդէմ օտարացման... Սփիւռքը պիտի ապրի որքան կենդանի են զայն պահպանող միջոցները, այսինքն՝ հայ դպրոց, հայ լեզու, հայ ընտանիք»: Ապա, շնորհակալութիւն յայտնեց վարչութեան եւ ուսուցչական ուժեղ կազմին. «Վարժարանի բարոյալից մթնոլորտին մէջ պատիւ մըն է ինծի համար գործակցիլ այսպիսի կոչում ունեցող դաստիարակներու հետ. շնորհիւ իրենց, նորածին վարժարանի աշակերտութեան թիւը արդէն յիսունի մօտ է» աւելցուց ան:

Յուզիչ շունչով բոլոր աշակերտները մոմիկները ձեռքերնին երգեցին «Լուռ գիշեր, սուրբ գիշեր», ծաղիկ դասարանի աշակերտները արտասանեցին «Ծնունդի ծառը». տպաւորիչ էր նախակրթարանի առաջին եւ երկրորդ դասարանի աշակերտներուն սահուն առոգանութեամբ «Ս. Ծնունդը», իսկ մանկապարտէզի աշակերտներուն երգերն ու պարերը արժանացան երկար ծափերու:

Եղան հայերէն եւ ֆրանսերէն խմբային երգեր, ապա բեմին վրայ երեւցան Թարգմանչաց վարժարանի փոքրիկ դերասանները, այնքան համարձակ ու բնական կատարեցին իրենց զուարթ դերերը որ ամբողջ կէս ժամ ժպիտ ու քրքիջ չպակսեցան սրահէն: Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են փոքրիկն Զեփիւռ եւ Ալեքսանդր, որոնք լաւերուն մէջ լաւ հանդիսացան:

Հանդէսին քաղցրագոյն պահը հայկական պարն ըլլալով վերջին բաժնին ձըգուած էր եւ իսկապէս արդարացուց ամէնուն ակնկալութիւնները:

Վարժարանին տնօրէնը բեմ հրաւիրեց մանկավարժ–ուսուցիչ եւ գրական շրջանակներու շատ ծանօթ Պ. Գրիգոր Շահինեանը, որպէսզի հանդէսի փակման խօսքը արտասանէ: Ան գնահատեց եւ շնորհաւորեց փոքրիկներուն եւ մեծերուն ջանքն ու աշխատանքը Ծննդեան այս յաջող տօնախմբութեան համար:

Կը շնորհաւորենք դպրոցի տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչական կազմը եւ կը մաղթենք որ Իսի–լէ–Մուլինոյի նորակառոյց Թարգմանչաց վարժարանը աճի ու պայծառանայ:

ՄԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

2000

ՕՐԱՑՈՅՑ

1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

(Շար. Ա. էջէն)

24–ին չարունակուած է Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն, «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ Աշոտ Բլէեանի, նոյն կրթահամալիրի հաշուապահուհի Ռիմա Պօղոսեանի, գանձապահուհի՝ Այտա Աւագովայի դատավարութիւնը: Նիստին, Ա. Բլէեան ընդամէնը ինը յայտարարութիւններով հանդէս եկած է, խուրաքանչիւրը քանի մը էջերէ բաղկացած: Անոնց մէջ գլխաւորաբար ըսուածը այն եղած է որ իրեն (Բլէեանի) դէմ յարուցուած քրէական գործի քննութեան սկիզբէն մինչեւ իր արգելափակումը անցած ժամանակաշրջանին նախաքննութեան մարմինը խախտումներ կատարած է: Դատարանն ալ իր կողմէ հրապարակած է մեղադրական եզրակացութեան եզրափակիչ մասը, ուր Բլէեան կը մեղադրուի եօթը ամբաստանութիւններով:

Դատավարութիւնը կը շարունակուէր Յունուար 25–ին:

*
* *

ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ ԱՆՑԱԾ

Գեղարքունիքի մարզի Կարմիրգիւղին մէջ Յունուար 22–ին յամառ ջանքերէ ետք կարելի եղած է բանալ սառած գետակին կեդրոնական հատուածը եւ ջուրը ուղղուած է նախկին հունը: Յաջորդ օրն ալ շարունակուած են աշխատանքները ու ջուրը քաշուած է տուներու գետնայարկներէն: Ըստ նախնական տուեալներու 30 տուն անբնակելի դարձած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ մայրերու ընկերակցութեան համաձայն Չէչէնիա մեռած ռուս զինուորներու թիւը աւելի քան 3000 է, մինչ բանակը միայն 600 մեռեալ կը խոստովանի: Առաջին անգամ ըլլալով, ժողովրդական օրաթերթը՝ «Կոմսոմոլկայա Պրաւդա» 21 զոհերու ցանկ հրատարակած է, ինչ որ նորութիւն է ռուս մամուլին համար: Այլեւս բացէ ի բաց կասկած կը յայտնուի տարուած գործողութեան յաջող ընթացքին մասին եւ նոյնիսկ վախ կայ որ կրկնուի 1994 _ 1996–ի արիւնալի վախճանը: Սպաննուած ռուս զօրավարին պարագան ալ բաւական խառնաշփոթ է, քանի որ մինչեւ օրերով յայտնի չէր թէ ինչ եղած էր իր ճակատագիրը: Մեռա՞ծ էր թէ գերի ինկած եւ այս անորոշութիւնն ալ գրել կու տայ «Նովիէ Իզվեստիա»յի. _ «Երբ օրերով յայտնի չէ թէ ինչ եղած է զօրավարի մը ճակատագիրը, կարելի է դիւրաւ երեւակայել թէ ինչ կ՚արժէ պարզ զինուորի մը կեանքը եւ թէ ինչո՞ւ կռիւներու ատեն անհետացածներու ցանկը գաղտնի կը պահուի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զանազան քաղաքներու մէջ, Յունուար 24ին հազարաւոր Թուրքեր ցոյցեր ըրած են նշելու համար Ճումհուրիյէթի աշխատակից՝ Ուղուր Մումճուի սպանութեան 7–րդ տարելիցը: Լրագրողը որ բազմաթիւ յօդուածներ գրած էր մահմետական մոլեռանդութեան, ծայրայեղ աջին եւ թրքական մաֆիայի եւ Պետութեան կապերուն մասին սպաննուած էր 1993–ին, Անգարա իր կառքին պայթումէն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Եուսէֆ Եուսֆի Փարիզ ժամանեց Յունուար 25–ին եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: Զանազան տեսակցութիւններ ալ կ՚ունենար քաղաքական պատասխանատու-

FESTIVAL DE MUSIQUE
ET D'EXPRESSION ARTISTIQUE
DE L'UNION CHRETIENNE
DE JEUNES ARMENIENS
Clamart / Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai

Communiqué de Presse

La section isséenne de l'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.
— Samedi 29 Avril à partir de 15h;
— Centre Culturel Jean Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier- 92140 Clamart
— Au programme : groupes musicaux, théâtre, expositions, courts-métrages...
— Site internet:
www.multimania.com/festival2000ucja
— Renseignements et contact :
* M. Emmanuel LEONIAN
Tél : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 04 64
www.multimania.com/festival2000ucja
e-mail : festival2000.ucja@usa.net

* Mlle Chorig BOYADJIAN
Tél : 06 89 68 43 44.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ _ Պուա _ Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Յունուար 31, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

ներու հետ, սկսելով Շիրաքէն եւ Ժոսփէնէն:

ԹԱՅԼԱՆՏԻ մէկ հիւանդանոցին մէջ, գլխաւորութեամբ 12 տարեկան երկուորեակներու, 14–էն 30 տարեկան 16 ահաբեկիչներ պատանդ բռնած էին 700 հիւանդները: Երկու ղեկավարները կը վարեն «Աստուծոյ բանակը», զօրաւոր քաղաքազօրք մը Քարէն ցեղախումբէն որ 50 տարի է կը պայքարի Ռանկունի իշխանութեան գլուխ գտնուող զինուորական խմբակին դէմ: Անոնք բողոքական են եւ հերձուած մը Քարէն ազգ. միութեան: Արարքէն (Յունուար 24) 24 ժամ ետք Թայլանտի ուժերը յարձակում գործած են Ռաչապուրիի հիւանդանոցին վրայ եւ ազատած պատանդները: Քարէն խմբակին ինը անդամները սպաննուած են, ապահովութեան ուժերու երկու անդամներ ալ վիրաւորուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ թղթատարական կեդրոններու մէջ, գործադուլի շարժումները կը ծաւալին եւ միլիոնի հասնող նամակներ եւ ծրարներ կը մնան գտումի կեդրոններու մէջ, միայն փարիզեան շրջանը: 35 ժամերու դրութեան կիրարկումն է որ առիթ տուած է այդ շարժումներուն:

ՄՈՒԼԻՆԷՔՍ 2000 աշխատաւոր պիտի գործազրկէ, գալիք երեք տարիներու ընթացքին: Պիտի փակուին երեք գործատուներ (երկու Գալվատոսի, մէկ ալ Օրնի նահանգներուն մէջ) եւ այլեւս վերջ պիտի տայ փոշեծծիչ մեքենաներու եւ արդուկներու արտադրութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN
Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association
CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»
le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Բարձրագոյն կրթութեան տէր հայաստանցի տիկին մը դայեակի աշխատանք կը փնտռէ. գիտէ ռուսերէն եւ անգլերէն: Ի հարկին կրնայ երախաներու ուսուցումով կամ խոհարարութեամբ զբաղիլ:
Հեռաձայնել՝ Անիին,
01 _ 64 – 09 – 45 – 43

LA
MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan
aller retour sur *Swissair*
offert par *Litour*
Radio C.D. Cassette *Aiwa*
Louis d'or
Paniers garnis
Caisses de Champagne
et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE
2000

— 100 F les trois cartons —

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —
Une traversée
pour 2 personnes + une Voiture
Aller.Retour MARSEILLE.CORSE
offert par Prado.Voyage Selectour
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ երէցկին Խաթուն Գույումճեանի եւ զաւակներուն, նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վաստակաւոր հոգեւոր հովիւ՝

Նշան Ա. Քհնյ. Գոյումճեանի մահուան առիթով:

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN
D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre
CONSOLATION
Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
— Entrée libre —

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ
Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին
Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ
Գրիգոր Զոհրապ
(*ա*) *ՀԱՏՈՒԱԾ* ■
(*բ*) *ՀԱՏՈՒԱԾ*

Յակոբ Օշական
«*ՓԱ՛ՌՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ*»...

Կիրակի, Փետրուար 27, ժամը 16–ին
Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 *Ֆր.*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խգալուին հետեւեալ նուէրները.

Ա. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 500 ֆրանք, Օր. Սոնա Գասէմեան 100 Ֆր., Պ. Ալեքսանտր Ակորոֆ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փոլատեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 300 ֆրանք, Պր. Վահէ Զիլինկիրեան 500 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Փասմանեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Այվազեան 300–ական Ֆր., Պ. Յակոբ Իփէքճի 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Թոփճեան 100 Ֆր., Տիկին Ֆլորիտա Տիմա, Օր. Ալիս Գազազեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան, Պ. Նուպար Դաւիթեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին էմիլ Աւլամեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մայումեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 1000 Ֆր., Տիկին Բարիս Պարտաք 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Ալթունի – Ֆրչըճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պաղտասարեան 500 ֆրանք:
(Շար.)

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
JEUDI
27 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.827 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.827

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ՀԱՊ-Ի ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԻՆ

ՀԱՊ–ի Յունուար 25–ի վեհաժողովէն ետք ներկայ ղեկավարներուն մասնակցութեամբ մամուլի ասուլիս մը տեղի ունեցած է: Այդ ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան շեշտած է թէ Հայաստան համաձայն չէ եւ անջատ կեցուածք ունի հողային բացարձակ ամբողջականութեան սկզբունքին նկատմամբ որ կնճիռներու որպէս լուծում ընդունուած է ՀԱՊ–ի ղեկավարներուն եւ Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի կողմէ: Պուտին այդ մօտեցումը ունեցած էր Կովկասի երեք ղեկավարներուն հետ հանդիպումէն ետք:

Ան ըսած էր նաեւ թէ ամէնէն իրապաշտ արժեւորումով կարելի է ըսել թէ Կովկասը աշխարհի ամէնէն բարդ շրջաններէն մէկն է: Բայց ինք Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի ու Ռուսաստանի երկխօսութիւններով, գործակցութեամբ կարելի կը նկատէ որ այդ գօտիին մէջ նոր խոչընդոտներ չստեղծուին, յատկապէս այլ երկիրներու հետ յարաբերութիւններու մէջ: Պուտին յարմարագոյնը համարած է որ չորս երկիրներու յետագայ ընթացքը հիմնուի միջազգային օրէնքներու վրայ որուն ամէնէն կարեւորներէն է դերիշխան պետութեան մը հողային ամբողջականութեան բացարձակ ճանաչումը:

Ազրպէյճանի նախագահը հրաւիրած է Ռուսաստանը, որ աւելի մօտէն հետաքրքրուի Կովկասի շրջանով, ինչ որ չէ եղած մինչեւ այսօր: Ալիեւ առաջընթաց նկատած է Կովկասի երեք ղեկավարներուն եւ Վլ. Պուտինի հանդիպումը որպէս կարեւոր նախաքայլ յետագայ գործակցութեան:

Յունուար 25–ի իրիկունը, Կրեմլինի մէջ տեղի ունեցած է նաեւ Պուտին – Քոչարեան գլուխ-գլխի հանդիպումը: Աւարտին լրագրողներուն հաղորդուած է որ քննարկուած են տնտեսական երկկողմ համագործակցութեան հարցեր, սակայն անկարելի չէր նկատուեր որ արծարծուած ըլլայ նաեւ Ղարաբաղի խնդիրը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 25 / 26)

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՀԱՅԱԴՈՒԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ

Յունուար 25–ի դատական նիստը յետաձգուած է, ինչ որ պատճառ եղած է Ա. Բլէեանի չարունակելու դիմումին: Ան յետաձգումին մէջ նշմարած է քաղաքականացման միտում. ուզած է նաեւ ճշդել թէ ով է գինքն ու Մ. Սեբաստացի կրթարանին հաշուապահը եւ գանձապահը պետական մակարդակով մեղադրողը: Այս Ա. Բլէեան յայտարարած է թէ հացադուլ կը սկսի: Դատը յետաձգուած է Յունուար 31–ին:

Յունուար 25–ի նիստին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է Նոր Ուղիի փոխ – նախագահ Գէորգ Վանեան: Ըսած է թէ դատը արհեստական կերպով կը ձգձգուի եւ ատոր ետին կը գտնուի «Հայաստանի ոչ օրինաւոր իշխանութիւնների վերաբերմունքը»: Գ. Վանեանի կարծիքով Ա. Բլէեանի գործին վերաբերող վճիռը նախապէս կայացած է:

ՔԱՋԱՐԱՆԸ ԱՌԱՆՑ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ

Յունուար 24–էն Արմէնթէլի Սիւնիքի տնօրէնութիւնը վարձքը վճարուած չըլլալու պատճառաբանութեամբ կտրած է Քաջարանի քաղաքապետարանին ու անոր ենթակայ կազմակերպութիւններուն, քաղաքի դպրոցներուն հեռաձայնները: Քաղաքապետը մեղադրած է Ելեմուտի նախարարութիւնը որ չէ վճարած վերջին հինգ ամսուան 50 միլիոն դրամը, որպէս՝ Զանգեզուրի պղինձ – մոլիպտէնի արտադրութեան հողահարկ եւ ելեմուտի հարկ: Ան ըսած է նաեւ որ կատարուածը քաղաքական անյաջող քայլ է որուն նպատակը եղած է քաղաքապետարանը աշխատելու կարելիութենէն զրկել:

ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐԸ ԱՆՅԱՅՏԱՑՄԱՆ ԵԶՐԻՆ

Արարատեան այն միջատը որմէ կ'արտադրուի որդան կարմիրը, անյայտացման վտանգին առջեւ կը գտնուի, ըստ բնապահական նախարարութենէն պաշտօնատարի մը: Այդ ներկը աւելի քան երեք հազարամեակ հայկական լեռնաշխարհին մէջ գործածուած է կարմիր գոյնը ձեռք ձգելու համար: Միջատին բազմացումին համար Արգաւանդ, Արազափ եւ Սովետաշէն գիւղերուն միջեւ արգելանոց մը ստեղծուած է, բայց իրենց ոչխարները հոն արածելու համար գիւղացիները քանդած են անոր ցանկապատը:

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿՆԵՐԸ

Տաւուշի մարզին մէջ մեծ է թիւը անապահով ընտանիքներու զաւակներուն որոնք մուրացկանութիւն կ'ընեն: Կան 150 դեռահասակներ որոնք հագուստ, կօշիկ, դասագիրք, գրենական պիտոյքի պակասէն դպրոց չեն յաճախեր: Նման երախաներ գիշերօթիկ վարժարաններ կամ մասնագիտական ուսումնարաններ առնելու ջանքը տակաւին բաղձալի արդիւնքը տուած չէ:

Լ. ՇԱՆԹԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 130-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լ. Շանթի ծննդեան 130–ամեակը նշելու համար Ազգ. գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը ուր ներկայացուած են գրողին գործերուն հրատարակութիւններէն օրինակներ, իր մասին գրուած յօդուածներ, մենագրութիւններ: Ելոյթներ ունեցած են գրականագէտ Դաւիթ Գասպարեան եւ թատերագիր Բ. Յովակիմեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ, Յունուար 25–էն 26 լուսնալիք գիշերը գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկեց այրերու եւ կիներու հաւասարութեան օրինագիծը, որու համաձայն, բոլոր այն ընտրաշրջաններուն մէջ ուր 2000–է աւելի բնակիչ կայ, բոլոր ընտրութիւններու առեն, թեկնածուներու ցանկերը կէս առ կէս այր թէ կին պէտք է ըլլան: Դէմ քուէարկած է Քրիստին Պութէն (ՈՒ–ՏԷ–ԷՖ–ի հոսանքին մօտ), Տիկին Միշէլ Ալիօ – Մարի չէ մասնակցած քուէարկութեան:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանին ճակատամարտը սկսած է արդէն, մինչ դեռ Թիպէրի տարի մը ունի իր առջեւ մինչեւ թաղապետական ընտրութիւնները: Պաշտօնապէս իր թեկնածութիւնը դրաւ արդէն Պերթրան Տըլանոյէ, յանուն ընկերվարականներու («Լիպերասիոն»ի հարցազրոյց Յունուար 26–ին): Սկզբունքով, ընկերվարականները կրնան իրենց թեկնածութիւնը դնել թաղապետական ընտրութիւններուն համար Փետրուար 14–էն Մարտ 11: Եթէ շատ են մրցակիցները, խնդրոյ առարկայ քաղաքին ընկերվարականները քուէարկութեամբ ընտրութիւն կը կատարեն Մարտ 27–էն Ապրիլ 2–ի ընթացքին: Ի վերջոյ եթէ հարցը լուծուած չըլլայ, ազգային ղեկավարութիւնը կը վճռէ այն քաղաքներուն համար որոնք 20 հազարէ աւելի բնակիչ ունին: Հուսկ, ցանկերու առաջին դիրքի վրայ գտնուողները կը վաւերացուին մեծ համագումարի մը ընթացքին Մայիս 13–ին: Անպաշտօն թեկնածու է Ժէք Լանկ, որու յոյսը կապուած է հարցախոյզերու: Այսինքն իր մրցակիցը՝ Տըլանոյէ մեծ ժողովրդականութիւն չի գտներ: Կանաչներու մօտ ալ մրցակցութիւնները ծայր տուած են եւ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ: Վուանէի եւ Գոհն – Պէնտիթի կողմնակիցները տարակարծիք են: Մէկը կը գանգատի «Վուանէ իր հոսանքը կը ստեղծէ եւ զայն կը մկրտէ՝ «բաց», յաջորդ օրը, գաղտնաբար կանաչներու պարագլուխը կը նշանակէ Փարիզի համար»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ կը շարունակուին Հեզպոլլահի զոհերու դիակներուն յայտնաբերումը: Թարսուսէն ետք, դիակներ ալ գտնուած են Ատանա: Ցարդ 33–ի կը հասնի անոնց թիւը (տասը՝ Պոլիս, 3՝ Անգարա, 12՝ Գոնիա, 6՝ Թարսուս, 2՝ Ատանա): Շուրջ 400 զինուորեալներ ձերբակալուած են, անդամ Հիզպոլլահի, ատոնց մէջ նոյնիսկ նախարարապետին գրասենեակի պաշտօնատարներ: Ինչպէս գրուեցաւ զոհերու մեծ մասը գործարարներ են, անցեալ ամիսներուն առեւանգուած: Կան նաեւ մրցակից կազմակերպութեանց անդամներ, Հիզպոլլահի նախկին անդամներ որոնք ուզած են հեռանալ շարժումէն կամ մահմետականներ որոնք համաձայն չէին քարոզուած իսլամականութեան մեկնաբանութեան: Գոնիայի մէջ, ոստիկանութիւնը յայտնաբերած է Քոնճա Քուրիշի մարմինը, փէմինիսթ շարժումի զինուորեալ մը որ առեւանգուած էր անցեալ Յուլիսին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, Յունուար 25–ին, Ռուսաստանի փոխանցման շրջանի նախագահ՝ Վ. Պուտին ՀԱՊ–ի հերթական նախագահ ընտրուած է, ուր կը յաջորդէ Ելցինի:

ԳՐՈԶՆԻԻ ՄԷՋ, Ռուսերը անդրքայլ կ'ընեն, միշտ բուռն դիմադրութեան մը բախելով: Ըստ իրենց ռուս մեռեալներու թիւը 1173 է եւ 3500 վիրաւոր կայ, ինչ որ նուազ է քան «Զինուորներու Մայրերու ընկերակցութեան» տուած թիւերը (3000 մեռեալ), թէեւ, ցարդ, բանակն ալ միայն 600 մեռեալի մասին կը խօսէր: Կը թուի որ այս նոր թիւերը հետեւանք են այն ճնշումին որ կը բանի, որպէսզի աւելի յստակացուի Չեչենիա կատարուածը:

ԹԵՀՐԱՆԻ նախկին քաղաքապետը՝ Քարպաչի, որ կաշառակերութեան յանցանքով, երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր 1999 Մայիսին, ներումի արժանացաւ Այաթոլա Խամէյնիի կողմէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ծաւալ գայթակղութիւնը կ'արատաւորէ համայնավար կուսակցութիւնը: Արդէն 200 պաշտօնատարներ մեղադրուած են մաքսանենգութեան համար: Քննութեան արդիւնքին համաձայն 90 միլիառ Փրանք լուացուցած են 1999–ին: Բուն պատասխանատուն, այսինքն՝ «ուղեղը» անհետացած է: Կզիամէնի մէջ, ծանօթ դէմք մըն էր, առատաձեռն, նախագահ Եուան Հիւա խումբին, որու կեդրոնը Հոնք – Քոնկ է: Լայ Շանկսինկ մաքսանենգութեան հսկայ գործողութիւն մը կազմակերպած էր, որ կաշառակերութեան ամենամեծ գայթակղութիւնը կը նկատուի Կարմիր Չինաստանի հիմնումէն (1949) ի վեր: 60 միլիառ Փրանքի քարիւղ, ծխիկ, առձեռն հեռաձայն, կառք ապօրինի կերպով ներածուած են իր միջոցներով, վերջին տարիներուն: Աղմուկը այսքան մեծ չէր ըլլար, եթէ ենթական իրեն հետ վարկաբեկած չըլլար քաղաքին համայնավար ղեկավարներու մեծ մասը:

ԹԱՅԼԱՆՏԻ հիւանդանոցին պատանդներու հարցին բարուք վախճանը ողջունեցաւ Պիրման Ժունթային կողմէ որ շնորհակալութիւն յայտնեց Թայլանտի բանակին: Այս վերջինը իր միջամտութեամբ ամբողջովին բնաջնջած է Քարէն խմբակը որ յարձակում գործած էր Ռաչապուրիի հիւանդանոցին վրայ եւ պատանդ բռնած 700 հիւանդներ, բաղկացած էր, ինչպէս գրեցինք, պատանիներէ գլխաւորութեամբ 12 տարեկան երկու երկուորեակներու: Ասոնք 1997–էն ի վեր, այսինքն երբ 10 տարեկան էին, կը ղեկավարէին «Աստուծոյ բանակը» որ ամէնէն արմատական ճիւղն է Քարէն կեռիլլային:

ԼԻՈՆԻ շրջանի ոստիկանները նամակ մը ղրկած են դատախազին եւ նահանգապետին բողոքելու համար արեւելեան Եւրոպայէն եկած «մրցակիցներու» դէմ, որոնք ալպանացի կաւատներու ձեռքը պոռնկութիւն կ'ընեն Լիոն եւ շրջակայքը, մինչ Ֆրանսա մտած են որպէս քաղաքական ապաստանեալ եւ ամսական 1700 Փրանք ալ կը ստանան այդ հանգամանքով: Ասոնց մէջ 15–16 տարեկան աղջիկներ ալ կան, մինչ ընդհանրապէս 17–էն 25 տարեկան են: Փարիզի մէջ ալ, ալպանացի զոյգ մը ձերբակալուած է, որ աւելի քան տասնեակ մը կիներ կ'աշխատցնէր, եկած Ալպանիայէն, Ղազախստանէն, Ռումանիայէն, Մոլտաւիայէն: Ամէն մէկը օրական 3–էն 4000 Փրանք կը շահէր եւ կաւատներուն կու տար, իրենց ալ 100 Փր. կը ձգուէր: Թուլուզի մէջ ալպանացի կաւատներու ամբողջ ցանց մը ձերբակալուած է: Ասոնք բոլորն ալ քաղաքական ապաստանեալի կարգավիճակով Ֆրանսա եկած են եւ ամբողջ երկրին մէջ պոռնկութեան ցանցեր կազմակերպած «գնելով» արեւելեան Եւրոպայէն եկած աղջիկները:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

Հայաստանի ներքին կեանքը, քաղաքական ու ընկերային մտահոգիչ կողմերով – իշխանութեան տատանումներ, ընդհանուր դժգոհութիւն, օրէ օր չնչացող արտագաղթի երեւոյթ – եւ արտաքին շրջանակի մէջ յայտնի ու անյայտ խմորումներ ուշադրութիւնները առաւելաբար կը կեդրոնացնեն քաղաքական դաշտին վրայ : Այդ կեդրոնացումը ամէնէն աւելի կ'ըլլար վրդովում պատճառող ներկայէն անմնաս ելքի մը ակնկալութեամբ. ի՞նչ կը մտածուի, ի՞նչ կ'որոշուի պատասխանատուներու բարձրագոյն դասուն մէջ, վերջ տալու համար ամէնէն արժէքաւոր ձեռքբերումներու սպառնացող վտանգներուն. «Հայաստանէն ամէն օր 22 ընտանիք կը մեկնի» կ'ըսեն լրատուիչները ու ամէն մարդ գիտէ թէ մնացողներուն մէջ ալ մեծ է մեկնելու ձգտումը. երեւոյթը այնքան չնչուած է որ դատապարտելու, խրատելու հանգրուանները շատոնց ժամանակավրէպ են : Մարդիկ կը մեկնին ապրուստի համեստագոյն ապահովութիւն մը ունենալու ձգտումով, շատ յաճախ առանց երկար – բարակ մտածելու նպատակակէտին մասին. Փրական, Պոլիսը, Փարիզը կամ միջին ասիական քաղաքներ, ամէնքը կարելի թիրախի կը վերածուին երբ յոյսի թել մը գտնուի հոն. գործի խոստում, արդէն կայք հաստատած ազգական մը, ծանօթ մը որոնք գոնէ առաջին քայլերու օգնական ըլլան : Կան առանց ասոնց մեկնողներուն յոյսը կապելով, կամ մինչեւ իսկ պարզապէս մտածելով որ ըլլալիքը եղածէն աւելի գէշ չի կրնար ըլլալ : Ու Երեւանէն վերադարձողներու տպաւորութիւններուն, պատմածներուն մէջ սկսած է աւելի ու աւելի տեղ գտնել ամայացած փողոցներու, պարապ ձգուած տուներու նշումը :

Քաղաքական կեանքը Հոկտեմբեր 27-ի հարուածէն ետք միջանկեալ շրջանի մը տպաւորութիւնը կը գործէ. կասկածներէ, անվստահութիւններէ, հակադրութիւններէ տիրապետուած է ան ու կարծէք սպասումը, կամ պատրաստութիւնը կայ հասնելու վճռական հանգրուանի մը : Քաղաքական վստահելի յենարանէ – գոնէ երեւութապէս – զուրկ նախագահ մը, անփորձ ու շատ պարագայական ազդակներով աթոռ գրաւած վարչապետ մը, տակաւին քիչ մը մոլորածի նմանող Խորհրդարան մը ու ներկայութիւն դառնալու անկարող ընդդիմութիւն մը, շատ ալ յայտնի չէ թէ ի՞նչ կը մտածեն կացութեան մասին : Մինչեւ երկրին սահմաններուն տակ, դուրսը, ամենայն լրջութեամբ ճակատագրական քայլեր կ'որոշուին : Ու որպէս թէ այս բոլորը բաւարար չըլլային, Հայաստանի ներկայի օրակարգին մնայուն կէտերէն են նախկին պաշտօնակատարներու դէմ բացուած դատերը որոնց ընթացքին սարսափ պատճառող մերկացումներ կ'ըլլան, ժողովուրդին եբեկուած հաւատքն անգամ ջնջելով :

Տարբեր չէ Ղարաբաղի կացութիւնն ալ ուրկէ վերջին օրերուն հասած լուրերը դրեթէ միայն կը վերաբերին ամէնէն ամուր կարծուած դիրքերուն, խմբաւորումներուն պառակտումին, հակադրութիւններուն ։ Ամէնէն զարմանալին ալ այն է որ կողմերէն, դէմքերէն ոչ մէկը սպառնալիքներու գիտակցութիւնը ունենալ կը թուի, թէեւ իրարու յաջորդող յայտարարութիւններ անպայման կ'աւարտին վստահութեան, նուիրումի, յաջողութեան խոստումներով :

Քաղաքականէն ոչինչ ակնկալել թելադրող ներկայի մէջ, հետաքրքրական է տեսնել թէ ի՞նչ ձայն կը բարձրանայ այլ շրջանակներէ. օրինակ՝ մտաւորականէն : Կա՞յ տագնապի դրսեւորութիւնը. գիրով, խօսքով, գործով : Թէ նախագահական բաշխումով շնորհուած քանի մը կարկառուն մրցանակ, հրապարակուելու մէկ – երկու կարելիութիւն, շատ մը հոգեշահ խօսք, կը գրաւեն ամբողջ հրապարակը :

Նման հետաքրքրութիւն նախ անխուսափելիօրէն պիտի անցնի «մենք», «մեր մեծ, հազարամեայ մշակոյթը», «Թումանեան – Չարենց – Սեւակ» հանգրուաններէն, շատ յաճախ հասնելու համար յուսահատութեան եւ հետեւաբար անտարբերութեան : Կան սակայն բացառութիւններ ալ որոնք ուշադիր, տագնապած ներկայութիւններ կը մատնեն : Նման պարագայ մըն է արձակագիր Գուրգէն Խանջեանինը որ հարցազրոյց մը տուած է «Հայոց աշխարհ»ին (Յունուար 15), պատասխանելով Արմէն Յակոբեանի հարցումներուն : Ճիշդ է որ զրոյցին բուն նիւթը նոր դարու, նոր հազարամեակի սեմին հայ գրողին մտորումներն ու ակնկալութիւններն են ։ Սակայն, ան առիթ կ'ըլլայ նաեւ որ Գ. Խանջեան իր տագնապները, պոռթկումները արտայայտէ ի տես ստեղծուած վիճակին :

Հոկտեմբեր 27-ին պատահածը անկայունութեան մը մեկնակէտ կը նկատէ ան, ըսելով. «Նոյնիսկ այն մութ, ցուրտ, կռուի տարիներին երբ թւում էր աւելի վատ է, այնքան շփոթուած չէինք, որքան հիմա» : Այդ շփոթը արտագաղթին զօրաւոր ազդակ ալ եղած է : «Նորից մեծ ալիք է՝ գնացողների եւ գնալ ցանկացողների, որոնց մեծ մասին մեղադրել չեմ կարող, որովհետեւ սոված են : Հասկանանք մարդուն, առանց բարձրագոչ խօսքերի : Երեխայ ունի, կին, ընտանիք... : Անարժանապատիւ, անաշխատանք, մուրացկանութիւն չի ուզում անել : Ի՞նչ անի» : Ինք կ'ուզէ, կը սպասէ որ «ովքեր մտածում են, ովքեր կարող են ինչ – որ մի քայլով կամ խօսքով թէկուզ փոքր մի բան փոխել : Բոլորը պիտի այդ պատասխանատուութիւնը զգան» : Պատասխանատուութիւնը զգան որպէսզի այնպէս չըլլայ որ «միայն փողը դառնայ աստուած» :

«Իսկ ձեզ չի՞ թւում որ արդէն փճացել – պրծել ենք» հարցումին պատասխանը շատ ենթակայական է ու ատով ալ խոր տագնապ արտայայտող. «Չեմ ուզում խոստովանել : Ինձ անընդհատ թւում է որ դեռ ժամանակ ու ինչ – որ հնարաւորութիւն կայ : Եթէ խոստովանեմ, ինքս էլ թեւաթափ կը լինեմ, ինքս էլ չեմ իմանայ թէ ինչո՞ւ եմ գրում» կ'ըսէ ան :

Եւ որպէսզի յուսահատութեան մէջ ամէն բան չկորսուի, գրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ «բան մը փոխուի». պէտք է «երկրի առաջին դէմքերը սթափուեն վերջապէս : Մի քիչ էլ թող կոպիտ լինեն իրենց գործողութիւնները, բայց օրէնքը պէտք է պահպանուի : ... Կոկետութիւններին պէտք է վերջ տալ : Պէտք չէ ո՛չ ժողովրդին սիրաշահել, ո՛չ կուսակցութիւններին, որովհետեւ արանքում երկիր ենք կորցնում» : Ներկայի ծանր, մտահոգիչ կացութեան մասին բացուածներն ու գրուածները մինչեւ այսօր քիչ անգամ հնչած են ահազանգի այս աստիճանին, այսքան մերկ ու ցնցող բնութագրումով : «Երկիր ենք կորցնում»ը ցաւին պոռթկումով եղած բնորոշում է որ կ'անզօրացնէ բեմերէ, խորաններէ արձակուած փայլուն կաղապարները, «պիտի»ները, եւ այլն : «Երկիր ենք կորցնում, հերի՛ք է : Պէտք է վերջապէս բռունցքը խփել սեղանին. յետոյ ուշ կը լինի» կ'ըսէ Հայաստանի մտաւորականը այդ բռունցքը վճռորոշ սահմանադիծ նկատելով. անկէ ետք միայն կարելի կ'ըլլայ սկսել կառուցանել երկիրը :

Այսօր փապուղիին ծայրի լոյսը չի նշմարեր ինք, բայց յոյս ունի որ կայ ան, կ'երեւայ : Չի գիտեր նաեւ թէ կա՞յ այն մարդը որ գոնէ լոյսի գաղափարը ցոյց տայ մարդոց ու ժողովուրդն ալ անոր շողը բռնելով առաջ երթայ. բայց կ'ըսէ. «պիտի ի յայտ գայ անպայմա՛ն» :

Ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին. «շատ է մեռած : Շուտ մեռաւ : Մենք չէի՞նք որ կանգնել էինք : Հիմա ոչ մի առիթով վեր չի կենում» : Յետոյ, թաղամասի մը մէջ պայթած կոյուղիի մը պատկերով կը բացատրէ «շուտ» ու «շատ» մեռած ժողովուրդին վիճակը : Այդ կոյուղիին ջուրը սկսած է խառնուիլ խմելու ջուրին, թունաւորել ժողովուրդը. իսկ ան «ոչինչ չի անում» : Գ. Խանջեան կ'ուզէ որ երթայ, թաղապետին վիզէն բռնէ, բերէ հոն ու ըսէ. «կամ եղածը պիտի նորոգես, կամ այս ջուրը մեզի հետ խմես» : «Թէ չէ՝ մենք մեռած նստում ենք մեր տանը, թաղապետը մեռած՝ իր գրասենեակում, իսկ կեղտն ու խմելու ջուրը խառնւում են իրար» :

Տասնամեակ մը առաջ ամէնէն խանդավառ երազներու իրականացման հաւատքը ոտքի հանեց զանգուածը ու սկիզբը դրաւ նոր շրջանի մը. հաւատացինք թէ ճիշդ ճամբան բացուած էր այլեւս : Բայց տասնամեակէ մը երազներ վերածուեցան գորշ իրականութիւններու, զանոնք ներշնչողներն ալ ամէնէն սարսափելի ամբաստանութիւններու թիրախներուն : Թերեւս, այս անգամ, կոյուղիին ջուրը ըմպելի ջուրէն մաքրելու գործողութեամբ ճամբայ ելլել դէպի նոր տասնամեակներ, աւելի կայուն թիրախի առաջնորդէ :

Միայն թէ գտնուի բռունցքը սեղանին խփելու ուժը եւ այն մարդը որ «կարողանայ գոնէ լոյսի գաղափարը ցոյց տալ մարդկանց» :

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՆԱՇԱՊԻԿԻ, ԱՄԵՆԱՊԱՅԾԱՌ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԻ, ՊՐԱԿԼԱԴԻԿԱՆԵՐԻ ՈՒ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ

ԴԷՊԻ 21-ՐԴ ԴԱՐ

Գրական պետական «Ոսկէ եղէգն» մրցանակաբաշխութեան արդիւնքները արդէն յայտնի են բոլորին, այնպէս որ նորից թուելու հարկ չկայ : Կրկնենք միայն, որ «Ոսկէ եղէգն» մեծ մրցանակին արժանացաւ արձակագիր Լեւոն Խեչոյեանի «Սեւ գիրք, ծանր բզէզ» գիրքը : Բացի այս մրցանակից, մնացածները տարբեր տարաձայնութիւնների տեղիք տուեցին : Մրցանակաբաշխութեան արարողութիւնը նշուեց Գրողների Միութեան Ծաղկաձորի հանգստեան տանը : Ամենահետաքրքիր մասը արարողութեան, ի հարկէ, ճաշկերոյթն էր, կենացները, որը շատ ճիշդ կերպով բնութագրում էր մեր գրական մթնոլորտը (հիմնականում), մի քիչ էլ՝ առհասարակ մտաւորական դասին :

Հանգստեան տան նիստերի փոքրիկ դահլիճը, որտեղ տրւում էին մրցանակները, մեղմ ասած՝ կիսադատարկ էր : Ներկաները հիմնականում գրողներն էին եւ յետոյ արդէն, ճաշկերոյթի ընթացքում հասկացուեց, որ բոլորը (դահլիճում նստածների թիւը կարելի է ասել՝ հնգապատկուեց) սպասում էին արարողութեան ճաշային մասին :

Այդ պատճառով էլ դահլիճի մթնոլորտի վրայ չազդեց մրցանակակիր Լ. Խեչոյեանի խօսքը, թէ. «Երբեք ինքս իմ առաջ, արեւածագի դէմ կանգնած, քուրմ չեմ ձեւացել, վախեցել եմ մեծ գրականութիւնից... Հիմա էլ ես գիտակցում եմ, որ պետական այս պարգեւը ոչ թէ ինձ է տրւում, այլ տարիների իմ տառապագին աշխատանքին, հաւատալով, որ հայրենի գրականութեանը ծառայելն աւելի շահաւէտ է, քան նրա զօրութեամբ արծաթ դիզելը, իսկ արդիւնքը ոսկու մաքրութիւնից էլ ազնիւ է... Եւ խելագարութեան եզրին ապրած իմ կեանքը, անքուն գիշերների տքնանքը չի եղել դափնեպսակին հասնելու ձգտում, որովհետեւ ճշմարիտ է՝ քիչ հեղինակութիւն ունենալ արժանիօրէն, քան թէ մեծ փառք՝ առանց իրաւունքի...» :

21-րդ դար թեւակոխող հայ գրողների պահանջները նախագահին կամ շատ նեղ էին կամ՝ վերամբարձ : Մէկն ասում էր, թէ պարտադիր չէ, որ Հանրապետութեան նախագահը կամ վարչապետը լինեն փիլիսոփայութեան դոկտորներ, բայց «նախագահական կամ վարչապետական համակարգ կոչուած երեւոյթի կենսագործունէութեան զինանոցը բանականութեան այն էներգիան է, որ արտադրում է էլիտար մտաւորականութիւնը» եւ թէ «...կարծում եմ, որ յատկապէս "Գրական Թերթ"ի կայուն, անխափան հրատարակութիւնը կը նպաստի գրական քննադատութեան նորոգութեանը» :

Սօս Սարգսեանը շնորհակալ էր ՀՀ նախագահից՝ մրցանակները վերականգնելու համար եւ առաջարկեց վերականգնել նաեւ Հանրապետութեան կոչումները : Ռոպէր Քոչարեանը պատասխանեց. «Առաջարկը ընդունւում է, լաւ, "Գրական Թերթ"ի միւս տարուայ ամբողջ պիւտճէն իմ վրայ... դուք գրէք, դուք էլ ձեզ քննադատէք» :

Ա. Ափինեանը [չէր կարող ելոյթ բաց թողնել, նման առիթ...] առաջարկեց Գրական եղած մրցանակների թուին աւելացնել թարգմանութեան, գրականագիտութեան և գրական քննադատութեան համար մրցանակները : Յետոյ, թէ՝ ժողովուրդը մեր գրականութիւնը լայն իմաստով չի կարդում, այնինչ հայ գրականութիւնը լաւագոյն գրականութիւններից մէկն է աշխարհում, պէտք է մեր գրքերը հասցնենք ժողովրդին, որ մեր լաւագոյն գրականութիւնը կարողանան կարդալ... Ափինեանի այս բարձրագոչութեան բուն ասելիքն այն էր, որ միակ ճանապարհը՝ «ժողովրդի հետ մեր գրական շրջանակների լայն շփումների գնալն է : Այցելութիւններ գիւղեր, շրջաններ, ես ձեր աջակցութիւնն եմ խնդրում այս գործընթացը կազմակերպելու...» :

Ափինեանը նեղուած է, որ մեր հայ գրողներին գիւղերում ու շրջաններում չեն ճանաչում եւ այդ հարցով անպայման պէտք է անհանգստացնի նախագահի աշխատակազմին : Ի հարկէ, թէ չէ ժամանակակից հայ գրողներին Գրողների Միութեան շէնքի ու «Պապլավոկի» շրջակայքից այն կողմ ծանօթ չեն... ՀՀ նախագահը խոստացաւ՝ եթէ պէտք է՝ Ազգային հեռուստատեսութեանը յանձնարարուի յատուկ եթեր տալ գրողներին, որ ժողովուրդը ճանաչի : Պէտք է ասել, որ այդ օրը նախագահը ոչ այնքան պաշտօնական էր հանդիպման ընթացքում : Նախագահն ինքն իր խօսքը ընդհատեց ու թէ՝ «...իմ հայերէնս տկար է, մի հատ մի բան ասէք՝ էդ որ ասում են "գրողը քեզ տանի", դա ձեզ հետ կապ ունի՞» : Պրն Դաւոյեանը, թէ՝ «90%-ի հետ կապ ունի» : Պրն Դաւոյեանը նաեւ խնդրեց, որ նախագահն իր պատգամն անի գրողներին : «Հոգու մասնագէտները դուք էք եւ դուք պէտք է նաեւ ինձ, պետական այրերին յուշէք՝ ինչ անել, ոնց անել, որ այս պրոբլեմներից մենք շատ արագ դուրս գանք» : Խօսքը վերաբերում էր Հոկտեմբեր 27-ից յետոյ Հանրապետութիւնում, հասարակութեան մէջ ստեղծուած հոգեբանական դժուարութիւններին :

Ճաշկերոյթը սկսուեց կենացներով, աւարտուեց կենաց-տանաւորներով : Ռ. Դաւոյեանի պահանջն էր՝ «Մեր արտասուքով զուարճացնենք նախագահի հոգին» : Ու սկսուեց նոյնը : Բանաստեղծուհի Մետաքսէն, որ նախորդ դարում (99 թուին) իր բանաստեղծութեան մէջ ուզում էր լինել Ռ. Քոչարեանի «վադալագկէն» (բարձր օձիքը), այս անգամ՝ վերնաշապիկը, վերնաշապիկի օձիքը [«... փարուեմ... հոտոտեմ...»] : Ռ. Դաւոյեանը Մետաքսէին գրողաբար հարցրեց, թէ «երբ է հասնելու շալվարի հերթը...» :

Երաժիշտ Տիգրան Հեքեքեանը մի երկար գովք արեց նախագահին՝ «այսքան սթափ, ուժեղ նախագահ...» : Ու մեր նախագահի գովքն անելիս հա յիշում էին Ճվարնածէին : Պոէզիայի դաշտում մրցանակակիր Խաչիկ Մանուկեանը խմել – բլլու էր կորել, իր բոլոր գրածներն ուզում էր միանգամից կարդալ : Սպառնաց, որ ամէն կենացի վրայ պիտի արտասանի : Ու արեց : Այնքան, որ ոչ գրողները հարցնում էին, թէ արտասանողն ով է : Քիչ անց պարզուեց, որ պիտի «Ջիւոր»ն էլ արտասանի. իր գրող ընկերներից մէկն ականջին (բարձրաձայն) ասաց. «Մինչեւ "Ջիւորը" չասես... եթէ չասես, ուրեմն փողոցում ես ծնուել...» : Խաչիկ Մանուկեանն էլ կենաց խմեց, որ «այժմ մեր դէմ նստած է ամենապայծառ թագաւորներից մէկը...» ու արտասանեց... ՀՀ նախագահի եզրակացութիւնը մթնոլորտից շշմեցրեց, երբ ասաց. «Համոզուած եմ, որ մենք լինելու ենք աշխարհի ամենալաւ, քաղաքակիրթ, բարեկեցիկ ժողովուրդներից մէկը : Հէնց որ նախագահ չլինեմ, ձեզ հետ էնքան եմ ուտելու-խմելու, միգուցէ մի բան էլ ես սկսեմ գրել» :

Ու գրողները հաճելի ճկուեցին, երբ նախագահն իրենց շնորհակալութիւն յայտնեց, որ սիկարէթի պիզնէսով չեն զբաղուել կամ էլ «Օլուէյզ» պրակլադկաների ռեկլամով չեն զբաղուել այս ըն-

ՏԵՍԱՆՔ
ԼՍԵՑԻՆՔ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ԵՒ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ

Վերջին երկու ամիսներու ընթացքին Թուրք մամուլին ու հեռատեսիլի կայաններուն սիրելի մէկ նիւթը դարձած էր Ունեւորութեան Տուրքի հարցը, հարց մը որ Հանրապետական շրջանի ամէնէն ամօթալի գործադրութիւններէն մէկը եղած էր:

Շատ կանուխէն հանրային կարծիքը ընդունեցաւ որ Ունեւորութեան Տուրքը պաշտպանելի կողմ չունէր, եւ ատիկա բացէ ի բաց ոչ – իսլամներու դէմ խտրականական կիրարկում մըն էր: Ունեւորութեան Տուրքը այսօր չէ՛ որ կը քննադատուի: Տասնամեակներ առաջ ալ քննադատուեցաւ: Շատ բան գրուեցաւ Ունեւորութեան Տուրքի ու անոր գլխաւոր հեղինակ, երբեմնի Վարչապետ Շիւքրիւ Սարաճօղլուի դէմ: Ուստի այսօր թապու մը չէ որ կը տապալի երբ օրակարգի կը բերուի Ունեւորութեան Տուրքը: Ասկէ առաջ պարբերաբար մէկը կամ միւսը յօդուած մը կը հրատարակէր ու կ'անցնէր: Բայց այս անգամ շատ մեծ աղմուկ բարձրացաւ Ունեւորութեան Տուրքի դէմ: Քննադատութեան չափը տակաւ սաստկացաւ ու ուղղուեցաւ ոչ միայն անցեալ շրջանի կառավարութեան, այլ նաեւ պետութեան: Քննադատութիւններու չափը այնքան սաստկացաւ, որ քանի մը գրողներ հրապարակ իջան պաշտպանելու համար պետութիւնը, կամ այն փոքրիկ ինչը որ իբր պաշտպանելի կար Ունեւորութեան Տուրքին մէջ:

Ի՞նչ էր պատճառը որ այս անգամ այսքան աղմուկ բարձրացաւ:

Առաջին գծի վրայ պէտի ըսենք հետեւեալը. այս անգամ շատ աղմուկ բարձրացաւ, որովհետեւ հարցը օրակարգի բերուեցաւ ո՛չ թէ ելմտական մասնագէտի մը կամ տնտեսական հարցերու մասնագէտի մը կամ փոքրամասնութիւններու պաշտպան միութեան մը կողմէ, այլ օրակարգի բերուեցաւ գեղարուեստի ճամբով: Այսինքն՝ նախ վէպով մը, յետոյ այդ վէպէն ներշնչուած շարժանկարի ժապաւէնով մը:

Վէպը գրի առնուած էր յայտնի գրագէտ ու հրապարակագիր Եըլմազ Գարագոյունլուի կողմէ: Իսկ ժապաւէնը դարձուած էր բեմադիր Թոմրիս Կիրիթլիօղլուի կողմէ, էթիէն Մահչուպեանի սէնարիոյով եւ բազմաթիւ նշանաւոր աստղերով, որոնցմէ կ'արժէ նշել Ջուհալ Օլճայն ու Հիւլյա Ավշարը: Այս երկու սիրուած ու գեղանի արուեստագիտուհիներուն անուններն իսկ բաւարար էին որպէսզի ժապաւէնը արժանանար արտակարգ հետաքրքրութեան:

Վէպը կրնանք մոռնալ, որովհետեւ վէպը, եթէ առանձին մնար, այսքան աղմուկ պիտի չբարձրացնէր: Արդարեւ Եըլմազ Գարագոյունլուի «Սալքըմ Հանըմըն Թանէլէրի» անուն վէպը հրապարակ ելլելէ վերջ մեծ աղմուկ մը չբարձրացուց: Ո՞վ, քանի՞ հոգի այդ վէպին մասին լսած էր մինչեւ որ դարձուեցաւ ժապաւէնը: Ժապաւէնը մէկ օրէն միւսը լուսարձակի տակ դրաւ Ունեւորութեան Տուրքը եւ այդ վէպին հեղինակը: Եթէ ժապաւէնը դարձուած չըլլար, Ունեւորութեան Տուրքի հարցը օրակարգի պիտի չգար ամենեւին:

Այս դէպքը անգամ մը եւս ցոյց կուտայ թէ գեղարուեստը, մանաւանդ շարժանկարի ժապաւէնը որքան ուժեղ դեր ունի ընկերային ու քաղաքական կեանքէ ներս: Զուր տեղ չէ որ բռնատիրական կարգավիճակներու մէջ դեկավարները շատ կը վախնան շարժանկարէն, որովհետեւ շարժանկարը շատ ազդու դեր ունի զանգուածներու վրայ եւ մարդոց միտքերը կը խմորէ ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ուզէր խմորել շարժանկարիչը, կամ բեմադիրը, կամ սէնարիոյին հեղինակը: Մանաւանդ եթէ շարժանկարի ժապաւէնը ունի սիրուած ու կարող դերասաններ: Եւ եթէ ժապաւէնը դարձուած է ճաշակով ու գեղարուեստական յաջող ոճով:

«Սալքըմ Հանըմըն Թանէլէրի» ժապաւէնը անկասկած բարձրորակ ժապաւէն մըն էր եւ գեղարուեստական յուզումի մը ընդմէջէն հանդիսատեսները կը հրաւիրէր մտածելու հանրապետական շրջանի ամօթալի մէկ էջին վրայ: Թերեւս ժապաւէնին բուն նպատակը այդ չէր, ժապաւէնին հեղինակները առաջնահերթ կարեւորութիւն տուած էին ժապաւէնին գեղարուեստական մթնոլորտին, գեղերուեստական գեղեցկութեան: Քաղաքական նպատակը երկրորդական կը մնար: Այլ խօսքով, շարժանկարին հեղինակներու նպատակն էր Ունեւորութեան Տուրքի ցնցիչ դէպքը օգտագործել գեղարուեստական բարձրաճաշակ ժապաւէն մը դարձնելու նպատակին, այլ ո՛չ թէ հակառակը, այսինքն ժապաւէնի մը գեղարուեստական գեղեցկութիւնը օգտագործել Ունեւորութեան Տուրքի հարցը քաղաքական ու ընկերային քննարկումի ենթարկելու նպատակին:

Բայց ինչ որ ալ ըլլար հեղինակներուն նպատակը, երկրորդն էր որ իրականացաւ: Կարծես շարժանկարին գեղարուեստական գեղեցկութիւնը նահանջեց ու իր տեղը թողուց քաղաքական ու ընկերային քննարկումներու: Ունեւորութեան Տուրքը խոշորացոյցի տակ դրուեցաւ եւ քրոնիկագիրներ իրարու հետ մրցիլ սկսան փոքրամասնութիւններու դէմ գործուած անիրաւութիւնները մերկացնելու համար: Շարժանկարի ժապաւէնը յառաջիկայ օրերուն մրցանակներ պիտի շահի թերեւս, զանազան փառատօներու ընթացքին մէկէ աւելի գեղարուեստական մրցանակներու արժանի պիտի նկատուի, բայց այդ պարգեւատրումներէն առաջ, ան պէտք էր մրցանակ մըն ալ ստանար Ունեւորութեան Տուրքի հարցը այսքան տարբեր ուժգնութեամբ ու այսքան լայն գետնի մը վրայ օրակարգի բերած ըլլալուն համար: Այդպիսի մրցանակ մը պիտի շընորհուի՞ արդեօք, թէ ոչ ժապաւէնին այդ առաքելութիւնը անտես պիտի առնուի, նոյնիսկ այս որակաւոր ժապաւէնը կարգ մը նեղմիտ շրջանակներու կողմէ պիտի դատապարտուի միայն իր այդ կատարած դերին համար:

Մենք պիտի ուզէինք քիչ մը դանդաղիլ այս նիւթին վրայ: Որովհետեւ, որքան ալ Ունեւորութեան Տուրքը այլեւս փակուած ու բոլորին կողմէ դատապարտուած հարց մը ըլլայ, տեսանք որ կարգ մը գրողներ ու կարգ մը շրջանակներ այսօր ալ դարձդարձիկ ճամբաներէ ուզեցին բաներ մը պաշտպանել այդ տխրահռչակ տուրքին մէջ, կամ ամէն ինչ ըրին որպէսզի այն տպաւորութիւնը թողուն որ փոքրամասնութիւններն ալ յանցանքներ գործած էին Ունեւորութեան Տուրքի նախօրեակին եւ օրուան վարիչներուն ստիպած էին որպէսզի անոնք դիմեն այսպիսի զարտուղի ճամբու մը:

Ռ. Հ.

«ՊԷՏՔ Է ԹԵՐԵՒՍ ԳՐԵԼ 1915-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ»

Կ'ըսէ Մկրտիչ Մարկոսեան

Ունեւորութեան տուրքին մասին գրուած վէպը եւ անոր նիւթով պատրաստուած ժապաւէնը կը շարունակեն արձագանգ գտնել Թրքական թերթերէ: Թրքական օրաթերթ «Եօզկիւր Փոլիթիքա» (Յունուար 22) եւս նիւթին անդրադարձած է, հրատարակելով Մկրտիչ Մարկոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը: Ան կրկնելով տուրքին անարդար, անհաւասար բնոյթը, կը շեշտէ թէ անհրաժեշտ է նման իրականութիւններու մասին հրապարակաւ արտայայտուիլ, ինչպէս է պարագան նաեւ Սեպտ. 6-7-ի դէպքերուն:

Զրոյցին նիւթ եղած է նոյն շրջանին մասին գրի առնուած Զ. Պիլէճեանի «Մըջիւններու վերջալոյսը»ն ալ, որուն համար Մ. Մարկոսեան կը թելադրէ որ նոյնպէս ժապաւէնի վերածուի:

Պատասխանելով վերջին հարցումին թէ ինք կը մտածէ՞ գրել Ունեւորութեան տուրքին մասին, Մ. Մարկոսեան կ'ըսէ. «Չեմ մտածած գրել Ունեւորութեան տուրքին, կամ Սեպտ. 6-7-ի դէպքերուն մասին, այսուհանդերձ, գիրքերուս մէջ տողերու արանքին այդ տեսակ նիւթերուն կը հպիմ: Բայց ո՛չ Ունեւորութեան տուրքին, կամ Սեպտ. 6-7-ի դէպքերուն: Թերեւս այն որ պէտք է գրուի, 1915-ին պատահածն է: Բայց ո՛չ իրաւացին ու անարդարը ճշդելու, կամ կշիռի մը նժարին մէջ դնելու, այլ գործուած սխալներուն կրկնութեան արգելք ըլլալու համար»:

Թայքում, այլ հաւատարիմ են մնացել իրենց «գրող» կոչումին: Գրողներն այնքան ճնկուեցին ու աւելի զգայուն դարձան ու զգացմունքներ արթնացան, որ առաջարկեցին [«պրակլադկա» բառը յուշեց] կանանց կենացը խմել... Թէեւ նըկարագրածս միջոցառումը տեղի է ունեցել 99 թ. Դեկտեմբերի 25-ին, եւ մըտադիր էի պարզապէս փոքր-ինչ վերլութիւնն անել կատարուածի, բայց մտածեցի՝ յետոյ էլ կ'ասեն, թէ լրագրողները յօրինում են կամ աղաւաղում: Մըթնոլորտը ներկայացրի նուրբ շտրիխներով: Ու ցաւալին այն է որ այդպէս էլ մուտք ենք գործել 21-րդ դար: Նկարագրում էի մթնոլորտը, որովհետեւ նաեւ սրա արդիւնքն են այս մթնոլորտի ստեղծած «արուեստը», եւ այդ «արուեստի» ստեղծողները, որոնք ուզում են շրջել գիւղերում, շրջաններում, ժողովրդին ճանաչել տալու: Ի հարկէ, ներկաների մէջ կային իսկական արուեստագէտներ, որոնք ափսոսում էին տեղի ունեցողը, որը փոխել անհնար է: Իսկ երբ նախագահը մեկնեց Երեւան, նոյն՝ գովք անող գրողներից մի քանիսը, գրեթէ հայհոյելով իշխանութիւններին ոգելից խմիչքներն էին սեղաններից հաւաքում:

Ու գրականութեան, արուեստի մասին խօսք չի կարող այլեւս լինել: Այն վաղուց արդէն գրեթէ չկայ, քանզի եղածներից համարեա ոչ մէկը չի վախենում Մեծ գրականութիւնից...

ՍԱԹԻԿ ՍԷՅՐԱՆԵԱՆ

«Առաւօտ», Յունուար 11

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ...

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մեր այդ կողմերը՝ Տիգրանակերտի մէջ, բնութեան օրէնքները այնպէս ու նոյնպէս են, ինչպէս՝ Չինաստանի, Եգիպտոսի, Ամերիկայի եւ կամ Ֆրանսայի մէջ:

Ես բնութեան օրէնք երբ կ'ըսեմ, դուք արդէն կը հասկնաք, թէ նախ կը խօսիմ ծնունդի մասին: Ծնունդը, եթէ առաջին օրէնքն է, ուրեմն մահն ալ՝ երկրորդ:

Կ'ըսէի, թէ մեր այդ կողմերը երբ հայրս ելաւ ու մօրս հետ ամուսնացաւ, այլեւս ես տխպուած էի աշխարհ գալ. ատիկա իմ ձեռքս չէր. չէի կրնար ըսել, թէ «ես էշխերք իջել չիմ ուզիմ»...:

Արդէն եթէ ըսէի, ո՞վ մտիկ պիտի ընէր, ո՞վ պիտի իմանար ձայնս: Հա՞յրս, մանաւանդ հա՞յրս: Է՛հ դուք հայրս չէք ճանչնար եւ անշուշտ չէք գիտեր, թէ ան որքան յամառօրէն գիշերները մօրս հոգին կը հանէր գլխս տեսնելու փափաքով...:

Աշխարհին մէջ արդեօք քանի՞ հոգի ծնած օրը կը յիշէ, կամ տարբեր խօսքով՝ նոր ծնած երախայ մը իր ծնած օրը կը յիշէ՞, կ'ըլլա՞յ այդպիսի բան:

Չըլլար:

Չեղնէ ըննեց բէն...:

Բայց ես կը յիշեմ: Աւելին՝ այսօրուան պէս միտքս է...: Օրն ու թուակա՞նը... այո՛, այդ ալ գիտեմ: 1938-ի վերջին ամսուան, վերջին շաբթուան վերջին Շաբաթ օրն էր:

Քուրէ Մաման՝ իմ դայեակս՝ երբ արիւն եւ քրտինքներու մէջ գլխս քաշեց դուրս հանեց մօրս արգանդէն, խը՛րդըրաւ, ժանգոտած քօռ մկրատով մը կըտրեց պորտս ու դարձաւ իր շուրջիններուն, բարձրաձայն եւ քարկաճայթ ըսաւ.

– Զըգի եւ մըգի մի՛նծ էւետիս, դդում գլուխ լէկոտ մի ծնեւ:

Երբ գլխս՝ դդում գլուխ մեղաւորս՝ տաշտի մը մէջ պաղ ջուրերով լուացին ու ծրարելով անկիւն մը դրին, ես սկսայ ճչալով ու պոռալով շուրջիններուս պատմել, թէ որքա՛ն ուրախ եւ զուարթ էի աշխարհ գալով...

Շուրջիններս, այսինքն նախ մեծ մայրիկներս՝ Սենեմը եւ Սարօն, յետոյ ալ դրացի կիները, այսինքն Քուրէ Մամային օգնականները, այսինքն ախթաճները՝ Վէրդօ պաճօն, Փրուշ պաճօն, Խէչէ պաճօն, Ալմաստ պաճօն, Եղսօ պաճօն եւ տակաւին միւս պաճօները, բոլորն ալ ուրախ էին ու կ'ըսէին մօրս.

– Էչքդ լուս, Խանըմ...

– Էչխէնէ՛րդ լուս, էղչիկ...

Երբ Քուրէ Մաման, մեծ մայրիկներս եւ միւս պաճօները չոքեցին, նստեցան գետինը փսիաթի մը վրան եւ պղինձէ պրկիչի մը՝ սինիի մը շուրջը ու սկսան դդալ դդալ մալէզ լափել, ես արդէն հասկցայ, թէ բնութեան օրէնքներէն է՛ն կարեւորներէն մէկն ալ ուտելն ու խմելն էր: Ուրեմն ես ալ սկսայ ձայնիս տալ, ճչալ ու ըսել.

– Ե՛ս լէ մալէզ կ'ուզի՛մ...

Դուք Քուրէ Մամային տուած մեծ աւետիսին, կամ «բուրէ լէ գլոխը Նոնոյենց էրտին խեկ ձմերուկներուն կըլմընի» ըսելուն մի հաւատաք: Ես «խակ ձմերուկներուն կը նմանի» խօսքէն անմիջապէս հասկցած էի, թէ Տիգրանակերտի մէջ ի լուս էշխերք եկած էի: Մեր թաղը կը կոչուէր «Կավուր Մահալլէսի» կամ «Կավուր Մէհլէ» եւ կամ Խէնչէրէկ:

Հօրս անունը՝ Սգօ, մօրս անունը՝ Խնօ, իմ անունս ալ Մկօ էր:

Ես հայ ընտանիքի մը անդրանիկ զաւակն էի, անոր համար ալ շուրջիններուս պէս պէտք էր հայրէն զուրցէի, անոր համար ալ մեր Տիգրանակերտի բարբառով բսի.

– Ե՛ս լէ մալէզ կ'ուզի՛մ...

Պառաւներուն բոլորն ալ խնդացին, բայց իմ բառերս կ'երեւի չհասկցան ու փոխանակ ինծի ալ դդալ մը մալէզ տալու, գրկեցին, առին գիս ու մօրս գիրկը տուին: Եւ երբ ես կրկին «ե՛ս լէ կ'ուզի՛մ... ե՛ս լէ մալէզ կ'ուզի՛մ» ըսելու կը պատրաստուէի, անմիջապէս բերնիս մէջ դրացի խոշոր միսի դունտ մը: Հասկցաք չէ՞, մօրս ծիծը կը պատմեմ, մօրս ստինքը... Հոս պէտք է խոստովանիմ, թէ այդ առաջին օրը միսի համը բնաւ ալ հաճելի չեկաւ, չախրեցի: Յետոյ այս ի՛նչ զուլում աշխարհ էր. առաջին օրն ալ միսը ուրկէ՞ ելաւ. բարկացայ ու սկսայ մօրս ստինքը լնտերովս խածնել: Քիչ մը խածնելով, քիչ մը ծծելով, քիչ մըն ալ քրտնելով, վերջապէս իմ առաջին գիտոսլըլ... եւ պոռացի.

– Էվրէքա՛, Էվրէքա՛.

Հասկցաք, չէ՞.

– Կա՛թ, կա՛թ.

Երբ ես առաջին օրն իսկ գիտերով կը դրաղէի, հոգս չէր, թէ Քուրէ Մաման իմ գլխուս եւ կամ անոր ձեւին մասին ինչե՛ր կ'ըսէր: Եւ վստահ եղէք, թէ այդ ծերուկ դայեակին հանդէպ եթէ յարգանք չունենայի, պիտի պոռայի իր երեսին եւ պիտի ըսէի.

– Քուրէ Մամա, Քուրէ Մամա, դուն իմ գլխուս ձեւին նայելով «դդումի կըլմընի, ձմերուկի կըլմընի» ըսելով եզրակացութեան մը յանգեցար բայց սխալեցար. դուն փոխանակ անոր արտաքին ձեւին եւ տեսքին, անոր մէջը նայէ, կարեւորը մէջն է, ինչպէս՝ ընկոյզին, ինչպէս՝ նուշին... Քանզի կեղեւը սին է, ունայն է...:

(Շար. 1)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Les Comités du 24 Avril des différentes régions (Paris, Lyon, Grenoble, Valence, Marseille, Nice), ainsi que les responsables d'autres associations se sont réunis le 23 janvier 2000 à Valence afin de faire le point sur le blocage de la reconnaissance du génocide par le Sénat et d'envisager l'élargissement du champ d'action des Comités du 24 Avril. Quelques 80 délégués, représentant les principales organisations arméniennes de France et tous les courants politiques, ont participé à cette réunion.

Pour ce qui concerne le Sénat, les délégués ont exprimé leur vive indignation devant le refus de la Haute-Assemblée d'inscrire à l'ordre du jour de ses travaux l'examen de la proposition de loi sur la reconnaissance du génocide arménien de 1915 voté à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998. En effet, tous les efforts déployés depuis un an et demi se sont heurtés aux interventions du Président de la République et du gouvernement auprès du Sénat afin d'empêcher celui-ci de mener à son terme le processus parlementaire. Les délégués ont décidé d'entreprendre de nouvelles actions appropriées afin que le pouvoir exécutif prenne ses responsabilités et fasse respecter la volonté unanime de la représentation nationale. En ce sens, une procédure qui utilise le droit de pétition a été engagée depuis le mois d'octobre auprès du Parlement Européen. Toujours dans ce cadre, une action nouvelle est actuellement engagée avec l'envoi de cartes de protestation sous forme pétitionnaire au Président de la République.

S'agissant de la récente acceptation de la candidature de la Turquie à l'intégration européenne, les organisations arméniennes de France rappellent que ce pays doit au préalable satisfaire aux conditions de la résolution du 18 juin 1987 du Parlement Européen, qui subordonnait son entrée dans l'Union européenne à la reconnaissance du génocide arménien.

Enfin, forte de l'expérience unitaire des dernières années, l'Assemblée a décidé d'élargir au delà du génocide les objectifs des Comités du 24 Avril afin de coordonner les actions des organisations arméniennes de France lorsque les intérêts légitimes de la communauté arménienne de France ou bien de la nation arménienne dans son ensemble sont concernés. Il a été décidé de mettre en place une commission de travail chargée d'étudier les modalités pratiques d'une coordination nationale.

Paris, le 25 janvier 2000

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Ծննդեան Խնջոյքին. –

Պր. Արա Գույումճեան 1000 Ֆր., Պր. Ճորճ Փափազեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարագաշեան, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500-ական Ֆր., Տիկին Քնարիկ Աղպատեան, Տիկին Արշալոյս Աղաչեան, Պր. Արա Արտաշէսեան, Տիկին Պէաթրիս Տատուրեան, Տիկին Էլիզ Գոչեան 200-ական փրանք, Տիկին Անի Զաքըրեան, Տիկին Սալի Պալայեան 150-ական Ֆր., Տիկին Մաժուրքօֆ, Պր. Յարութիւն Պօղոսեան, Պր. Խորէն Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան 100-ական Ֆր.:

Փոխան Ծաղկեպսակի. –

Սոֆի Ասատուրեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Վարդան Գասապեան 500 փրանք, Բերբոնէ Գաւիթեանի մահուան առիթով. – Պարոններ՝ Ժագ Փանոսեան եւ Մեղու Փանոսեան 1000 Ֆր. (Դպրոցին), Տիկին Սոնիա Փանոսեան 500 Ֆր. (Դպրոցին):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Միութէվէլեանի մահուան առթիւ, 16 րդ. ԱՆԹ _ Սէսիլ Դըլըրացիներն ու բարեկամները 440 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haig MINASSIAN

Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT «Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D. «Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խզադիին հետեւեալ նուէրները.

Ա. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Մհրան Տէմիր, Տիկին Մարիամ Թորուն 200 փրանք Պ. Կարապետ Մոմճեան, Տիկին Ազատուհի Շահինեան 500-ական Ֆր., Տիկին Շաքէ Շմարց 100 Ֆր., Ճի Ֆրէնկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մօրուքեան 150 փրանք, Տիկին Ժոզէթ Տօնիկեան 100 Ֆր., Տիկին Անահիտ Գավէզեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Գազեան 300 փրանք, Պ. Պերճ – Պօղոս Գալայճեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Պալեան 1000 Ֆր., Տիկին Նորման Գնաճեան 300 Ֆր., Պ. Սերժ Յովէլեան 500 Ֆր., Տիկին Անժէլ Մաֆեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգիսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Ֆալք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Խաչատուրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Տուրման 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Գուլթան 200 Ֆր., Պ. Արամ Ալէսեան 300 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Թուզլուեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիւփէլեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գույումճեան 500-ական փրանք, Տիկին Անայիս Պազտուրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կիրակոսեան 100-ական Ֆր., Տիկին Վարդիկ Հուպուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան, Տիկին Հ. Ղազարեան 100-ական Ֆր., Տիկին Սիւզան Գահվէճիօղլու 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սինանեան 300 Ֆր., Պ. Կրէկուար Էփէնեան 100 Ֆր., Պ. Էմանուէլ Նասիպ 200 Ֆր., «Հազար Ծաղիկ» 500 Ֆր., Պր. Էրիք Պազըրճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէրպէրեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Մումճեան 500 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէտ – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 փրանք Տէր եւ Տիկին Տէվէճեանէ եւ 250 փրանք Տէր եւ Տիկին Պապիկեանէ:

*
**

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 փրանք Տիկին Ազատուհի Շահինեանէ եւ 200 փրանք Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէմիրէ:

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émisions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

La première émission sera diffusée **ce jeudi 27 janvier 2000.**

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France : B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»

Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :

01 47 50 97 51

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէտ _ Պուա _ Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Յունուար 31, ժամը 20·30-ին Centre Administratif d'Asnières:

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan aller retour sur *Swissair* offert par *Litour*

Radio C.D. Cassette *Aiwa*

Louis d'or

Paniers garnis

Caisses de Champagne

et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE 2000

— 100 F les trois cartons —

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier

des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre

CONSOLATION

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Տիկին Մայրենի _ Երանուհի Ապանեանի (ծնեալ՝ Մովսէսեան) մահուան առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի ի նպաստ Զորեքշաբթի օրուան Քրիստոնէական դասընթացքին.–

Տէր եւ Տիկին Յ. Պաժան, Տէր եւ Տիկին Մ. Քէօսէտաղ, Պր. Պօղոս Մալաթեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Էրպիլ, Տէր եւ Տիկին Եղիա Թաշճըօղլու, Պր. Խաչիկ Մալաթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան, Տիկին Ժէնէւի Տօնիկեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Աքթունեան 285 Ֆր., Տիկին Էլսա Սիւզմէեան 100 Ֆր., Իսիի Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմին 300 Ֆր., Տիկին Մարի Պէրպէրեան 400 Ֆր., Պր. Ստեփան Եօրկանճեան, Օր. Անի Սվաճեան, Տիկին Լէնա Իշխանեան 135-ական փրանք:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 9ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Սիպիլ

ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
VENDREDI
28 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.828 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.828

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՏԱՒՈՍԻ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ԳՆԱՑ

Հինգշաբթի, Յունուար 27-ին, Տաւոսի մէջ կը բացուէր տնտեսական համաշխարհային ժողովը, որուն կը մասնակցին պետական թէ կառավարական 40 ղեկավարներ եւ ձեռնարկութիւններու 1000 գործատէրեր։

Այս կապակցութեամբ, նոյն օրը, Տաւոս կը հասնէր Հայաստանի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ որուն մաս կը կազմեն Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճշմարիտեան, նախագահի տնտեսական խորհրդական Վահրամ Ներսիսեանց, Ուժանիւթի նախարարի տեղակալ Կարէն Գալուստեան եւ այլ անձնաւորութիւններ։

Այս այցելութեան առթիւ նախատեսուած են զանազան հանդիպումներ, գլխաւորաբար Ազրպէյճանի, Արժանթինի, Սլովաքիայի նախագահներուն հետ, նաեւ Առեւտուրի համաշխարհային կազմակերպութեան գլխաւոր քարտուղարի, Համաշխարհային Դրամատան նախագահի։

Ժողովը կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 1. կը մասնակցի նաեւ Գլինթըն։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 26 / 27)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ ԱՆՓՈՓՈԽ Է

Իթար - Թաս կ'արձագանգէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչ Սերմէթ Աթաճանլըի Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին յայտարարութեան։ Ան ըսած է թէ անոնք բնականոն չեն կրնար դառնալ այնքան ատեն որ Հայաստան Ազրպէյճանի հետ չհարթէ Ղարաբաղեան կնճիռը։ «Մենք միշտ նշած ենք, որ յարաբերութիւնների բնականոնացումը կը համապատասխանէ երկու պետութիւնների եւ տարածաշրջանի շահերուն» ըսած է ան, աւելցնելով սակայն որ ատիկա կարելի է ակնկալել միայն վերոյիշեալ նախապայմանին իրագործումէն ետք։

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ ԱՅՑԸ

Աշխատանքի այցով Սթրազպուրկ գտնուող Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Յունուար 26-ին հանդիպումներ ունեցած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ լորտ Ռասըլ Ճոնսթընի, Եւրոպայի Խորհուրդի ընդհ. քարտուղար Վալթէր Շվիմէրի, նախարարներու, պատուիրակներու, Խորհուրդի վեհաժողովի քաղաքական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Թերի Տէվիսի, Հայաստանի անդամակցութեան հարցերով զեկուցաբեր Տեմիդրիօ Վոլչիչի հետ։ Տեսակցութիւններուն արծարծուած նիւթերուն առանցքը կազմած է բնականաբար Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան գործընթացը։ Ըստ Վ. Օսկանեանի գլուցակիցներու կարծիքին, հարցը մօտեցած է իր տրամաբանական աւարտին եւ արդէն Հայաստանին ներկայացուած է իր կողմէ ընդունելիք պարտաւորութիւններու ցանկը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ռ. Քոչարեան Յունուար 26-ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ հանդիպում մը ունեցած է որուն ընթացքին անոնք քննարկած են Արցախեան կնճիռին կարգաւորութեան գործընթացին ներկայ իրավիճակը եւ կարելի զարգացումները։ Ռ. Քոչարեան մանրամասնօրէն տեղեկացուցած է մոսկովեան վերջին բանակցութիւններուն արդիւնքները։ Նիւթ եղած է նաեւ ԼՂՀ ներքին քաղաքական իրավիճակը։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՄՆ Արտաքին նախարարի խորհրդական եւ ՀԱՊ-ի երկիրներու տրամադրուող օժանդակութեանց գծով պատասխանատու Պիլ Թէյլըրի գլխաւորած ամերիկեան պատուիրակութիւնը Յունուար 26-ին Երեւան գացած է, 10 օր առաջ տարածաշրջան սկսած իրենց շրջապտոյտին շրջանակին մէջ։ Նոյն օրը անոնք ընդունուած են նախագահ Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Սարգսեանի, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի կողմէ։ Յաջորդ օր՝ Յունուար 27-ին, Պ. Թէյլըր եւ Ֆինանսներու նախարար Լեւոն Բարխուդարեան կը ստորագրէին յուշագիր մը՝ Հայաստանի եւ Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւններուն միջեւ համագործակցութեան եւ այդ առընչութեամբ հայ-ամերիկեան աշխատանքային խումբի մը ստեղծման մասին։

ՏԱՒՈՒՇԻ ՄԷՋ ԶԻՆԱՄՐՈՒԿԸ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾ ԸՐԱԾ Է ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Տաւուշի մարզի ամբողջ տարածքին Յունուար 26-ին տեղացած առատ ձիւնը մեծապէս խանգարած է ու վտանգաւոր դարձուցած շրջանի բոլոր ճամբաները։ Ձիւնի մաքրութեան աշխատանքներ կը կատարուէին յատկապէս Պառաւաքար - Իջեւան, Իջեւան - Գանձաքար - Իծաքար, Նոյեմբերեան - Իջեւան - Դիլիջան, Դիլիջան - Սեւան կառուղիներուն վրայ։ Վրաստան - Հայաստան ճամբան ալ փակուած էր։

«ՇԻՐԱԿ»Ի ՁԱԽՈՂ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Մոսկուայի «Օլիմպիյսկի» մարզադաշտը տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ-ի երկիրներու ֆութպոլի ախոյեան ակումբներու բաժակի մրցաշարքը, ուր Հայաստանը կը ներկայացնէ «Շիրակ»ը։ Սակայն Հայաստանի ախոյեանը, «Արմէնփրէս»ի խսկ գընահատումով «Մոսկուայում ուղղակի տապալուեց անվայել խաղ եւ արդիւնք ցոյց տալով»։ Ան երեք մրցումներն ալ կորսնցուցած է ստանալով 9 կոլ եւ արձանագրելով միայն 2։ Իր վերջին մրցումին 5 - 1 պարտուած է Բելառուսի «ԲԱԹԷ»էն։

ԵՈՒՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆ ՓՈՂՈՑ

Գորիսի քաղաքային համայնքը որոշած է Հոկտեմբեր 27-ին Ազգ. Ժողովի ահաբեկչութեան զոհերէն Ե. Բախշեանի անունը տալ քաղաքին Սայաթ Նովա փողոցին. Սայաթ Նովա պիտի կոչուի Գետափնեայ փողոցին մէկ հատուածը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ժամանած է Փարիզ Անգարայէն եւ Յունուար 26-ին ընդունուած է գործատիրութեան կազմակերպութեան (ՄԷՏԷՖ) կողմէ։ Այս առթիւ Լուի Շվայցըր, Ռընոյի նախագահ եւ ֆրանքօ-թրքական գործերու Խորհուրդի համանախագահ յայտարարած է.- «Պէտք է հաւատալ Թուրքիոյ, չվախնալ անոր աճին եթերային բնոյթէն, արտադրել տեղւոյն վրայ եւ ծախել ինչպէս Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ»։ Սեփականաշնորհումներու թուրք նախարարը՝ Եալովա ըսած է ֆրանսացի գործարարներու. - «Կառավարութիւնը «Թիւրք Թելեքոմ»ի դրամագլուխին 20%-ը պիտի ծախէ առաջին հեռաձայնի գիծերու երկու յաւելեալ արտօնագիրներու փոխարէն, պիտի սեփականաշնորհէ Փերթիմը (Նաւթա-քիմիական ճարտարարուեստ) եւ պիտի ծախէ ամբողջութեամբ կամ մասնակի շուրջ 30 ձեռնարկութիւններ»։ Ռոչիլտ դրամատան միջազգային խորհրդական, նախկին նախարար՝ Օլիվիէ Շթիրն շատ պատեհութիւններ կը տեսնէ և կը շեշտէ.- «Սկզբունքով, Թուրքիա բոլոր հաւանականութիւնները ունի Լեհաստանի նման նուաճում մը արձանագրելու։ Իր մարդուժը աւելի ալ աժան է եւ նոյնքան որակաւոր, իր ներքին շուկան աւելի լայն է եւ մանաւանդ Ամերիկացիներն ալ մեծ ներդրումներ կ'ընեն»։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ արդարադատութիւնը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Պաւէլ Բորոդինի դէմ, որ Ելցինի մօտ անձնաւորութիւն մըն է եւ անցեալին հրաժարեալ նախագահին գործերու տեսչութեան պետն էր։ Կը մեղադրուի որ Կրեմլինի վերանորոգման (կատարուած Մապաթեքսի կողմէ) ծախքերը վճարած է կրկնակ սխեմով մը, որ կը ներառէր Պետութեան պիւտճէն եւ քօղարկը վաճառքը։ Գումարին մէկ մասը իւրացուած, ապա օրինականացած է Զուիցերիա։ Մապաթեքսի գայթակղութիւնը ծագած էր 1999 Յունուարին, երբ Ռուսերու դիմումին վրայ, զուիցերիացի դատախազը՝ Գառլա տէլ Փոնթէ խուզարկութիւն մը կատարած էր Լուկանօ հաստատուած այդ ընկերութեան գրասենեակները եւ հոն յայտնաբերած հետաքրքրական փաստաթուղթեր, որոնց կարգին Ելցինի աղջիկներուն անունով վարկաքարտեր։ Կասկած կար որ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, գլխաւորութեամբ Պ. Բորոդինի մեծագումար կաշառքներ ըստացած էին Մապաթեքսէն, Մոսկուայի պաշտօնական շէնքերու վերանորոգման աշխատանքներու փոխարէն։ Բայց, ռուս դատախազը՝ Սկուրատով, քաշլերուած Պրիմակովի եւ Լուժկովի կողմէ իր քննութեան մէջ, հեռացուեցաւ, հետաքննութիւնը, սակայն, շարունակուած է։ Դատաւորը՝ Տանիէլ Տըվօ որուն յանձնուած է քննութիւնը, արդէն դրամատուն 50 հաշիւներ արգելքի տակ առած է ըստ «Մոնտ»ի ստացած լուրերուն (Յունուար 27), որոնք տասնեակ միլիոն տոլար կը ներկայացնեն։ Անկարելի չի նկատուիր որ մեղադրանքի տակ առնուի նաեւ նորընտիր երեսփոխան եւ հռչակաւոր գործարար՝ Բերեզովսկի, Այէրոֆլոթի դրամագլուխներու իւրացման համար։ Եթէ յանցանքը հաստատուի, անմիջապէս կը մեղադրուի եւ կրնայ 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը «Կովկասի կայունութեան ուխտ»ի իր առաջարկին զօրակցութիւն գտնելու նպատակով նամակներ ուղղած է ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպայի երկիրներու, նաեւ կովկասեան պետութիւններու նախագահներուն։ Այդ նամակով Ս. Տէմիրէլ շեշտած է թէ այդ շրջանին մէջ անլոյծ մնացած շարք մը խնդիրներ թէ' կայունութեան արգելք կ'ըլլան եւ թէ կը խոչընդոտեն բազմակողմանի ու կարեւոր գործակցութիւն մը։ Ան աւելցուցած է որ Ազրպէյճան եւ Վրաստան զօրավիգ են նման ուխտի մը ստորագրութեան։

ԻՐԱՔ մերժած է ՄԱԿ-ի ապազինման այն նոր մարմինը եւ անոր պատասխանատուն՝ շուէտացի Հանց Պլիքսը։ ՄԱԿ-ի մօտ Իրաքի դեսպանը ըսած է. – Հրեշտակ կամ սատանայ, նոր նախագահը շատ բան պիտի չփոխէ ԱՄՆ-ու պատրաստած ծըրագրին թիւ 1284 բանաձեւին մէջ։

ԱԼԺԷՐԻ ՄԷՋ ընդդիմութեան կուսակցութեան մը, Ընկերվարական Ուժերու Ճակատին գրասենեակները Թալանի տըրուած են Յունուար 25-էն 26-ի գիշերը եւ ամէն դարակները խուզարկուած։

ԶՕՐԱՎԱՐ Վ. ՄԱՆԻԼՈՎ կ'ամբաստանէ ֆրանսական եւ բրիտանական կառավարութիւնները որ զինուած իսլամապաշտներու մարզումին կը հանդուրժեն իրենց հողամասերուն վրայ։ Ռուսական սպայակոյտի թիւ 2-ը կը շեշտէ. – «Միջազգա-

(Շար. ը Դ. էջ)

ԱՍԱԼԱ-Ի ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Թուրք մամուլին համաձայն, ԱՍԱԼԱ իր հիմնադրութեան 25-ամեակին առթիւ նոր սպառնալիքներ ուղղած է Թուրքիոյ։ Երեւան հրապարակուած հաղորդագրութեամբ մը յայտարարուած է թէ պիտի շարունակեն Թուրքիոյ դէմ պայքարը, ազատագրելու համար Արեւմտահայաստանի հողերը, եւ թէ վճռակամ են այդ ուղղութեամբ։ Ըսուած է նաեւ թէ կազմակերպութիւնը երբեք չէ ընդունած այդ հողերուն կորուստը եւ պիտի շարունակէ ժողովուրդին ներշնչել յաղթանակի հաւատքը։

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հակադրելով յայտնած է թէ ոչ խօսակից կ'ընդունի ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, ոչ ալ կարեւորութիւն կու տայ անոր սպառնալիքներուն։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի ազգ. խումբի եւ Փարմայի խաղացող Ալէն Պօղոսեանի համար վերջ գտած է այս տարուան մրցաշրջանը։ Արդարեւ, կատարուած բժշկական քննութիւններէն պարզուած է որ անխուսափելի է վիրահատութիւն մը՝ աջ ծունկին համար։ Մեծ հաւանականութեամբ ան պիտի ստիպուի հրաժարիլ մաս կազմելէ Ֆրանսայի ազգ. խումբին, որ պիտի մասնակցի Եւրօ-2000 մրցաշարքին (Յունիս 10 - Յուլիս 2, Պելժիա եւ Հոլանտա)։

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի 24-րդ օրուան խաղերուն, Յունուար 26-ին Վալանս նոր եւ ծանր պարտութիւն մը կրեց Լը Մանի դէմ՝ 0 - 4, այս վերջինոյն դաշտին վրայ։ Վալանս դասաւորման վերջինն է 16 կէտով. Լիլ կը մնայ առաջատար 57 կէտով։

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԶՐՈՅՑ «ՇԷՆ»Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՀԱՅԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի ու Ղարաբաղի առընչուած քաղաքական ու ընկերային բնոյթով մըտահոգութիւններու, վախերու ներկային մէջ մութը փարատող արեւու շողի մը տպաւորութիւնը կը գործէ Հայկ Մինասեանի նման մէկուն հետ հանդիպումը: Այս անգամ նաեւ արեւմուտքի գիտական կեդրոններէն յարգուած գիտնականի անոր անձը չէ տպաւորութեան հեղինակը. այլ՝ Շէն կազմակերպութեան աւելի քան 10 տարիէ ի վեր տարած գործունէութեան մասին պատմողին ներկայութիւնը ու պատմածին միջուկը: Հ. Մինասեան «Շէն»ի ընդհանուր քարտուղարն է ու գերմանական երկու համալսարանի մէջ որպէս ֆիզիկոս ծրագրուած իր հանդիպումներուն առիթը օգտագործելով անցած է նաեւ Ֆրանսա, այց մը տալու կազմակերպութեան Փարիզի մասնաճիւղին:

«Շէն»ի կատարած մարտավարական գործին մասին շատ անգամ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ, անոնց ձեռնարկներուն առթիւ: Բաւական իւրայատուկ մօտեցումով ծրագրուած ու կազմակերպուած է այդ գործը: «Շէն»ի հիմնադիրներուն ու անոնց գործակիցներուն գլխաւոր նպատակն է մարդ – հող կապին ապահովումը: Ատիկա կը նշանակէ կազմակերպել ապրելու վայրի, միջոցի պէտք ունեցողներու եւ բնակավայր՝ տուն, պարտէզ, դպրոց, գործատեղի, արտ, մրգաստան, ճամբայ դառնալու ատակ ամայի շրջաններու հանդիպումը: Բան մը որ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ծանօթ պայմաններուն մէջ բնական էր որ աւելի լայն չափով մաս կազմէր պետական ծրագիրներու: Մանաւանդ որ ինչպէս միշտ ըսուած, գրուած է, «Շէն»ը ուշադրութեան առարկայ ըրած է եւ կ'ընէ սահմանամերձ շրջանները: Բան մը որ կ'արժէր մինչեւ իսկ յատուկ վարչութեան, ենթանախարարութեան մը կազմաւորումը, եթէ տարբեր ըլլային Հայաստանի, Ղարաբաղի պայմանները. եթէ...: Աւելորդ է շեշտել անգամ մը նման նախընտրութեան ինչ իմաստ կը ստանայ արտագաղթի ամէն օր հզօրացող երեւոյթին դիմաց:

Հ. Մինասեան «Շէն»ի այս ուղղութեամբ գործունէութեան առաջին շրջանէն կը խօսի Ղարաբաղի Հադրութի շըրջանի Սպիտակաշէն գիւղին մասին (1988): Գիւղը 1965–ին պարպուած է որպէս հետեւանք՝ գիւղերը իրարու միացնելու եւ մեծցնելու այդ տարիներուն տարուած քաղաքականութեան որուն զոհերը դարձան Հայաստանի լեռնային բազմաթիւ գիւղեր ալ:

Սպիտակաշէնի բնակեցման նախընթացին հետեւած են հինգ այլ գիւղեր. իսկ երբ Գետաշէնի բնակչութիւնը տեղահանուած է, Մեղրիի շրջանի նախկին Նիւվադի, ներկայի Նռնաձոր գիւղին մէջ տարուած է նոյն աշխատանքը, տարագիր Գետաշէնցիները հոն բնաւորելու համար: Նման է պարագան ուրիշ ծայրամասի մը՝ Հայաստանի հիւսիս – արեւմտեան անկիւնի Արփի լիճին մօտակայ Եղնաջուր գիւղին: Այսօր կազմակերպութիւնը աշխատանք կը տանի Ղարաբաղի ու Հայաստանի ութ գիւղի մէջ: Չորսը կը գըտնուին Քաշաթաղի (Լաչին) շրջանը, երկուքը Հադրութ, մէկը Մեղրի, մէկը Ամասիա:

Կատարուած աշխատանքը բացատրելու համար Հ. Մինասեան կը վերադառնայ 1988 Թուականին. սկսած են Ստեփանակերտի մէջ բնակարաններ կառուցանել Սումգայիթի դէպքերէն ետք հոն ապաստանած Հայերու համար: Այդ Թուականներէն արդէն նախաձեռնողներուն մէջ կարեւոր ներկայութիւն են Հ. Մինասեանի դասախօսած Երեւանի Փոլիթէքնիքի ուսանողները որոնցմէ երկու տասնեակ կը հաստատուին Ղարաբաղ, կը մասնակցին պատերազմին, զոհեր կու տան, վիրաւորներ կ'ունենան որոնցմէ ոմանք հետեւանքները կը կրեն մինչեւ այսօր:

«Շէն»ին դիմողները անոնք կ'ըլլան ընդհանրապէս որոնք Հայաստանէն մեկնելու տոմսի դրամ չեն ունենար: Իրենք կ'առաջարկեն ոչ շատ փայլուն, բայց տանելի պայմաններ: Այդպէս եղած է օրինակ՝ Լաչինի գիւղերուն համար: Աջակցութիւնը կ'ըլլայ երիտասարդ, զաւկի տէր զոյգերու: Անոնց կու տան սերմնացու, բնակարան մը նորոգելու միջոցներ, երբեմն հագուստեղէն եւ մինչեւ իրենց բերքահաւաք կատարելը, նաեւ՝ սննդեղէն: Եթէ ընտանիքը պիտի բնակիչը ըլլայ լեռնային գիւղի մը, կը ստանայ նաեւ կով մը:

Այս ձեւով վերաբնակուած գիւղերը առնուազն կը բաղկանան տասը տունէ. ատիկա նուազագոյն պայմանն է դպրոց ունենալու համար: Լաչինի վերոնշեալ գիւղերէն երկուքը չեն լրացներ այս պայմանը, ուստի երախաները կը յաճախեն քովի գիւղին դպրոցը: Հետաքրքրական է լսել թէ միայն Ադրբէջանէն կամ Գետաշէնէն տեղահաններ չեն նոր քաշաթաղցիները. կան Երեւանէն, աղէտի գօտիէն ընտանիքներ ալ:

Նոր հաստատուած բնակավայրերը բնականաբար ճամբու շինութեան գործն ալ կը պարտադրեն. նոյն շրջանին մէջ, օրինակ, հարթուած է 35 քմ.նոց հողէ ճամբայ մը որ վերաբնակեցուած գիւղերը կը կապէ իրարու եւ կը դիմէ Հադրութի շրջանը, Հարար գիւղէն անցնելով:

«Ի՞նչ քաղաքացիութիւն ունին այս նոր քաշաթաղցիները» հարցումին Հ. Մինասեան իմաստալից ժպիտով մը կը պատասխանէ թէ «Լեռնային Ղարաբաղի չճանաչուած հանրապետութեան քաղաքացիներ են, Քաշաթաղը լինելով նոյն հանրապետութեան շրջաններից մէկը»: Արտասահման մեկնումի համար եթէ ընդունելի պատճառ ունենան, իրենց կը տրուի Հայաստանի անցագիր:

Բնակիչի կարօտ վայրերու եւ բնակավայրի կարօտ յայտնի զանգուածներու ներկայութեան, ինչպէս էին Ադրբէջանէն տարագրուած կէս միլիոն Հայերը, տրուած թիւերը անհամեմատական կերպով փոքր կը թուին: Հ. Մինասեան կը բացատրէ որ Ադրբէջանէն գաղթողները քաղաքաբնակներ էին. անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը չուզեց, կամ չկրցաւ գիւղի կեանքով ապրիլ: Ատիկա է նաեւ Երեւանէն անոնց մեկնումին պատճառներուն գլխաւորը: Կան շատ յարգելի բացառութիւններ ալ. անոնցմէ մէկն է Այրում գիւղի (Հայաստան – Վրաստան սահմանին արեւելեան մասին մէջ) պարագան: Ան ամբողջութեամբ բընակեցուած է Ադրբէջանէն տարագրուածներով: «Շէն»ը հոն արեւային չորանոց կառուցանած է որպէսզի աշխատանք ու արտադրութիւն ըլլայ: Իրենց արտադրած չիրին շահով խմելու ջուր բերած են գիւղ, ապա գաղթականի կարգավիճակէն հրաժարած: Ընտրութիւն կազմակերպած են, իրենց մէջէն գիւղապետ ընտրած. մէկ խօսքով՝ հաստատուած որպէս տեղացիներ:

Պետութիւնը նման գիւղերու վերաբընակեցման գործին կը մասնակցի պաշտօնէութեան աշխատավարձք տալով, երբեմն նաեւ այլ ձեւերով. օրինակ, Ամասիոյ Եղնաջուր գիւղը որ միայն եօթը ընտանիքէ կը բաղկանայ, պետութիւնը ընդունած է որ դպրոց ունենայ ու կը վըճարէ ուսուցիչները, վառելանիւթ կու տայ: Կամ Ներքին Խնձորեսկի մէջ ուր «Շէն»ը բուժարան հիմնած է, պետութիւնն ալ հիւանդապահուհի մը ղրկած է: Այլ տեղ մը «Շէն»ը երբ գնած է ելեկտրասիւներ, ԼՂՀ պետութիւնն ալ պարտաւորուած է լարերը գնելու որպէսզի կարելի ըլլայ ելեկտրականութիւն տանելու գործը:

«Շէն»ի ծրագիրները հիմնուած են փոխադարձութեան եւ գործակցութեան սըկզբունքին վրայ: Նախապատուութիւնը ունին Ղարաբաղը, Քաշաթաղը: Գլխաւոր ջանքը ուղղուած է աշխատանքի ստեղծումին: Շատ տեղին նախաձեռնութիւն է բաժնետիրական ընկերութիւններու ստեղծումը: Հասցուած ցորենին վաճառքով շահ կու տան բաժնետէրերու. անոնց մաս կազմած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, մաս կը կազմէ Գարեգին Բ.ը:

Կարեւոր եւ առաւել արդիւնաւոր ձեռնարկ կը համարուի պտուղներու –գլխաւորաբար ծիրանի– չիրի եւ չոր լոլիկի արտադրութիւնը: Կարելիութեան սահմաններուն մէջ չորանոցներ կը կառուցուին գիւղերու մէջ, զարկ տալու համար արտադրութեան: Հ. Մինասեան կ'ըսէ թէ Արարատեան դաշտը ցորեն հասցնելու յատկացնել ամէնէն յիմար բանն է, քանի որ հոն հասնելիք ծիրանն ու լոլիկը շատ աւելի եկամտաբեր են:

Հողամշակումի նախապատուութիւնը կազմակերպչական այլ ձեւերու ալ մըղած է զիրենք: Օրինակ, Եղնաջուրի մէջ ուր տարին վեց ամիս ձմեռ է, մանկական հանգիստի ճամբար կազմակերպած են «Վերադարձ դէպի բնութիւն» ծրագրով. հոն արձակուրդի գացող երախաները գործնապէս կը մասնակցին անասնապահութեան, հողագործական աշխատանքներու: Իրենց նպատակն է 200–300 ընտանիք հաստատել հոն:

Ի՞նչպէս, ուրկէ՞ կը հայթայթուին այս գործունէութեան հարկաւոր գումարները: Հարցումին պատասխանելով Հ. Մինասեան կ'ըսէ թէ սկիզբի շրջանին մեծ գործատէրեր շինանիւթ կը նուիրէին որպէսզի Ղարաբաղի մէջ բնակարաններ կառուցուին: Բայց իրենց համար ամէնէն կարեւորը եղած է «դրսի մարդկանց յայտնուելը»: Անոնց առաջինը հանդիսացած է Ֆրանսայի «Շէն»ին կազմութիւնը: Այս վերջինները իրենց սորվեցուցած են ծրագիր գրել, պիւտճէ պատրաստել. որպէսզի կարելի ըլլայ դիմել միջազգային կազմակերպութիւններու եւ յատկացում ձեռք ձգել: Անկէ ի վեր օգտուած են ի միջի այլոց Եկեղեցիներու միջազգային խորհուրդէն, ՄԱԿ–ի զարգացման ծրագիրներէն, Քրիստոնէական օժանդակութենէն, գերմանական, դանիական կազմակերպութիւններէ: Ասոր քով իրենց ամէնէն հարկաւորն է դուրսէն ձեռնարկուներ ունենալ որոնք արտադրութիւնը հասցնեն արտաքին շուկաներ: Այս ուղղութեամբ լաւագոյն օրինակն է ԱՄՆ.էն Թիֆէնքճեան հիմնադրամին ստեղծիչը որ գորգագործութեան աշխատանոցներ հաստատած է ու կ'արտածէ շինուած գորգերը: Այդ նպատակով նաեւ ոչխարաբուծութեան երկու կեդրոն հիմնուած է, որպէս նախանիւթ բուրդի օգտագործման համար: Նման մարդոց պէտք կայ որպէսզի օրինակ պատրաստուած չիրը տանին արտասահման, վաճառեն: Մարդիկ որոնք առաջին քայլով արագօրէն հարըստանալու նպատակը չհետապնդեն Հայաստան երթալով: Որոշ չափով նոյն նպատակին օգնող ձեռնարկներ են Ֆրանսայի «Շէն»ին տարեկան տօնավաճառները:

Անցեալ տարի «Շէն»ը յաջողած է աւելի քան մէկ միլիոն տոլարի արտաքին յատկացում ստանալ, համայնքային զարգացման ծրագիրներ իրագործելու համար: Ատոր շնորհիւ Լոռիի, Շիրակի, Արագածոտնի մէջ արդէն 28 ծրագիր աւարտած է – ըմպելի ջուր, դպրոց, ճամբայ, եւ այլն–: Կան տակաւին կատարելի 70-80 ծրագիրներ: Այդ բոլորը կարելի եղած է անցած տասը տարուան ընթացքին տարուած գործունէութեան, անով դըրուած հիմերուն եւ ներշնչուած վստահութեան: «Երբ ճիշդ քայլեր անում ես, յետագայ կապը գալիս է» կ'ըսէ Հ. Մինասեան, իրենց յաջողութեան հետ շատ մը ձախողութիւններու պատճառաբանութիւնն ալ տալով:

Զրոյցին վերջին երկու կէտերը կը վերաբերին կազմակերպութեան ու իր անձին մասին տեղեկութիւններու. «Շէն»ի տարեկան ժողովներուն 350 հոգի կը մասնակցի. անոնք այն անձերն են որոնք տարուան ընթացքին առնուազն մէկ ծրագրի իրագործումին մասնակցած են: Վարչութիւնը որ կ'ընտրուի մէկ տարուան համար, կը բաղկանայ 11 հոգիէ: Ղարաբաղէն զատ ներկայացուցչութիւն ունին Սիւնիք, իսկ արտասահմանի մէջ Ֆրանսայէն զատ Լիբանանի մէջ փոքր խումբ մը կայ. առաջին քայլեր կ'առնուին նաեւ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան:

Զրոյցին ամէնէն աննշան մնացած մասը եղաւ Հ. Մինասեանի անձին վերաբերողը. գրեթէ անկարելի էր ընդդիմանալ «իմ մասին որքան քիչ, էնքան լաւ» հրահանգին: Եւ ահա այդ քիչը. ինք ծնած է Վրաստանի Խաչէն գիւղը, աւելի քան 200 տարի առաջ Ղարաբաղէն հոն գաղթած ընտանիքի մը մէջ: Փոքր տարիքէն փոխադրուած են Երեւան ուր վաթսունական Թուականներուն յաճախած է համալսարանի Ֆիզիքի բաժինը: Աւարտելէ ետք սկսած է աշխատիլ Փոլիթէքնիքի նոյն ճիւղին մէջ ուր դասախօս է մինչեւ այսօր: «Շէն»ի Ֆրանսայի կազմին հիմնադիր Օշին Եղիազարեանց որ կ'ընկերանար իրեն, գրեթէ վըրդովուելով կ'աւելցնէ թէ Հայկ Մինասեանի ստորագրութեամբ մասնագիտական իր հետազօտութիւններուն մասին յօդուածներ լոյս տեսած են ու կը տեսնեն գիտական միջազգային լրջագոյն հրատարակութիւններու մէջ:

Իսկապէս, նման զրոյցէ մը ետք կարծէք աստիճան մը կը թեթեւնայ Հայաստանեան մտահոգութիւններու մռայլը, հրապարակը գրաւած քաղաքական վախերու, ընկերային կեանքի ժխտականներուն քով զետեղելով վստահութեան, ապահովութեան լուրջ «դրամագլուխ» մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՈՒԱՐԴ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՓՈՒՆՋՈՎ

Գահիրէէն Մոնրէալ, երթի ճամբով, անբաւ ջուրով եւ հողով մասնատուած տարածութիւնը ո՞րքան է: Նուազ Գանատա երթալը մեկդի, բուրգերու արեւակէզ մայրաքաղաքէն թռիչքով մարդ քանի՞ ժամ պարտի համբերատար մէկու մը ոգիով, գրեթէ կծիկ դարձած նստիլ անշարժ՝ մինչեւ ձիւն – ձմեռ ապրեցնող հողը գրկելու պահը: Հաշուապահի կարօտ այսօրինակ հարցումներ, գոնէ մեզի պէսներուն համար, կը մնան առկախ: Ենթակայ հարցականներու:

Արդէն կարծուածին չափ ալ կարեւոր չէ յայտնապէս այնպիսիներուն համար, որոնք Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունէն մինչեւ Գահիրէի «Յուսաբեր»ի Քանթարաթ էլ – Տէքքայի անշուք, անփայլ, այլ սակայն յաւերժ շունչ ու հոգի ներշնչող, թելադրող բոյնը յաճախելու տարապայման սէրը կ'ունենան: Դեռ տուն – տեղէ առաջ, կամ անմիջապէս ետք, յոյսի եւ լոյսին, դաւանանքի եւ հաւատքի կենդանի օճախներ կը փնտռեն: Հաւատացեալնե՛ր գաղափարի...:

«Մամուլ սրբազան» (*): Այս այնքան խօսուն խորագիրին տակ, գրեթէ ասոր կողքին, պարզ անուն մը յիշեցումի կարգով, – ՆՈՒԱՐԴ: Այո՛, այս անունին անպայման կը կցես, անշուշտ մտովի, մականունը գրչին՝ Թիրեաքեան: Եւ, արդէն պատկերը կը դառնայ ամբողջական: Հայրը՝ Պանք Օթթոմանի եւ յետագայ ոչ նուազ խիզախումներու Հրաչը, մեր սիրած – փայփայած դէմքերու շարքին իր տեղն ունէր, անկասկած: Յաճախ «Ժողով»ի կը նստէինք անդրանիկ տղուն Բաբգէնին հետ, հակառակ տարիքի շատ որոշ տարբերութեան: Գիտէինք, թէ ընտանիքը կ'ամբողջանար աւագ քրոջ Հերմինէով:

Նորոգ ողբացեալ Նուարդ, իբրեւ Համազգայինի գործունեայ տարր, երկար տարիներ շարունակաբար կ'ընտրուի անդամ համանուն ընկերակցութեան վարչութեան, ի Գահիրէ: Եւ, միշտ ալ անոր կը վստահուի Թատերական վարիչի պատասխանատուութիւնը: Մեր յիշողութեան մէջ ամուր խարսխած կը մնայ այդ օրերու բեմի կեանքը մեր եռուն եւ եփուն զգացութին մէջ: Ասով չենք ուզեր ըսել, թէ ներկայացումները իրարու կը յաջորդէին եւ, մարդիկ բառին յստակ իմաստով «պոչ» կը բռնէին տոմսակ գնելու համար: Դեռ տունէ – տուն ներկայացումի տոմս ծախելու սովորութիւնը անհետացած չէր, բայց մարդիկ ակնակառոյց կը սպասէին յաջորդ բեմադրութեան: Նաեւ կար հետաքրքրութիւն հանդէպ Թատրոնի, Թատերգութիւններու եւ, առհասարակ, մեր մօտաւոր անցեալի բեմական կեանքին ու դէմքերուն ուղղութեամբ: Հոսկէ նոյնպէս այսպիսի նիւթերու հայոց դասախօսութիւնները:

Նուարդ կը դառնայ նաեւ ծանօթ գրչանուն մեզի համար: Ցայտնապէս «Յուսաբեր» գրական – գեղարուեստական ամսաթերթի էջերուն ճամբով: Արդարեւ, այդ այլապէս ճոխ էջերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք անոր առհասարակ ընթացիկ կեանքէ քաղած պատումներուն:

Օրը երբ գայ եւ գրի առնուի այժմ ար-

ՄԱՄՈՒԼ

«A NOUS PARIS» (24-30 Janvier)

(L'hebdomadaire du Métro)

LES ARMENIENS D'ICI

Փարիզի մեթրոյին շաբաթաթերթը բաժին մը նուիրած է Իսի-լէ-Մուլինօ արուարձանին եւ կարճ գրութիւն մըն ալ՝ տեղւոյն Հայերուն, հետեւեալ բառախաղով մը:

Հոն կը յիշուի որ 1915ի Ջարդերու վաղորդայնին, բազմաթիւ գաղթականներ հասած են Ֆրանսայի հարաւէն: Շատեր հաստատուած են, ուրիշներ Ռոնը բարձրացած են, նախքան 20-ական թուականներուն Իսի եւ Ալֆորվիլ հաստատուիլը: Կը յիշատակուի Ժերարը որ կ'ըսէ թէ ռիւ տը լա Ռէփիւպլիք պատկերն է այդ գաղթականներու հոսանքին: Ապա, հասած են Իտալացիներ, Սպանացիներ եւ Յոյներ եւ գրկաբաց ընդունուած: Այս ամբողջ միջավայրը կազմած են գիւղ մը ուր մանուկները կը խաղային ազատօրէն: Ռիւ տը լա Ռէփիւպլիքն ոչ շատ հեռու, կը մնայ արեւելքցի առեւտրականներու կեդրոն մը: Անոնց մէջ՝ Երուանդ որ հօրը յիշատակին, նպարավաճառատունը ենիվ մկրտած է:

ԳՈՂՏՈՒԹԻ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Յունուար 15-ին Սայաթ Նովա երգչախումբի նախաձեռնութեամբ, հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է Սիլվա Կապուտիկեանի ի պատիւ, որ դէպի Երուսաղէմ իր ճամբուն վրայ, երկօրեայ կայք մը կատարած է Պոլիս: Իրեն կ'ընկերանային Արտաքին փոխ – նախարար Արտաշէս Թումանեան եւ կինը եւ բեմադիր Յարութիւն Խաչատրեան ու իր կինը: Երեկոյթին բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Սայաթ Նովա երգչախումբի վարչութեան կողմէ Բագարատ Խաթուքեան, դիտել տալով որ՝ «երազային օր մը կ'ապրինք մեր մէջ ունենալով մեծանուն բանաստեղծուհի՝ Սիլվա Կապուտիկեանը»: Խօսք առնելով Տոքթոր Հերմոն Արաքս յուշ մը պատմած է Ս. Կապուտիկեանի անունին հետ կապուած: Յաջորդաբար ելոյթներ ունեցած են Կեդրոնականի ուսուցչուհի՝ Շողեր Զափարեան, Արտաքին փոխ – նախարար՝ Արտաշէս Թումանեան, Կարպիս Խոբասանճեան, Մկրտիչ Մարկոսեան, «Ակօս»ի խմբագիր՝ Հրանդ Տինք, Յակոբ Հէրկէլեան: Վերջին արտայայտուողը եղած է Սիլվա Կապուտիկեան: Ան նշած է թէ այս հանդիպումը խորապէս յուզած է զինք, անդրադառնալով հայ արդի գրականութեան դրուատած է կողքին նստած Զահրատի վաստակը եւ իր գոհունակութիւնը յայտնած որ հակառակ ինչ ինչ դժուարութիւններու, Պոլսոյ համայնքը պահած ու պահպանած է Հայոց միջավայրը, լեզուն եւ գրականութիւնը: Իր ելոյթին վերջաւորութեան արտասանած է իր «Խօսք իմ որդուոյն»ը եւ ներկաները յոտնկայս ողջունած են բանաստեղծուհին:

ՊՈԼՍՈՅ Խաշեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ Յունուար 17-ին, բեմադրըւած է «Լէպլէպիճի խորխոր աղա»ն Հերմոն Վարիչի կողմէ գրի առնուած «Լէպլէպիճի խորխոր 2000» անուան տակ: Նախքան ներկայացումը, բացման խօսք արտասանած է Տիկին Մարիամ Տրամէրեան որ յայտնած է թէ Հ. Վարիչ այս երաժշտախաղը պատրաստած է բոլորովին նոր պատճէնով մեկնելով հեղինակին՝ Տ. Չուհաճեանի գործէն: Խաղը հայերէն ներկայացուած է, երկու արարով: Աւարտին քոքթէյլ մը տեղի ունեցած է:

...ղէն ոճգոյն զարձած գաղութի մը մոտաւոր անցեալի պատմութիւնը, – այնքան եռուն, այնքան փայլուն, – հո՛ն, անտարակոյս, իր մտերմիկ դէմքով կը յայտնուի վաստակեալ մը Նուարդ Թիրեաքեան անունով:

Մեր մտքէն երբեք չէր անցներ, թէ անցեալ Օգոստոսէն հազիւ հինգ ամիս ետք, այս տողերը արձանագրելու տխուր պարտաւորութեան առջեւ պիտի գտնըւէինք:

Պիտի փորձէինք անզարձ մեկնած դէմք մը պատկերացնել, կենդանացնել՝ գունատ յիշատակներու փունջով:

Ստուգիւ, չէինք երեւակայեր, թէ Մոնրէալի Եգիպտահայ վարժարաններու վերջին հաւաքին առիթով արտասանուած քանի մը փոխադարձ խօսքեր, ձեռք – սեղմում եւ կը յիշե՞սներ, կեանքի վախճանով մը վերջակէտ պիտի դառնային:

Հանգիստ հոգւոյդ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Հորիզոն»ի գրական յաւելուածէն քաղուած լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ, անցեալ տարի, Հոկտեմբեր 8-ին:

ՏԵՍԱԿԷՏ

ԼՍԵՑԻՆՔ

Ի՞ՆՉ ԷՐ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Անտարակոյս ոեւէ գրող համարձակութիւնը չունեցաւ հարիւր տոկոս պաշտպանելու Ունեւորութեան Տուրքը: Մարդկային Իրաւունքներու այսօրուան չափանիշներով եւ Եւրոմիութեան եւ այլնի նման ժամանակակից գաղափարախօսութիւններու դիմաց, ոեւէ գրող տխմար պէտք էր ըլլար որպէսզի հարիւր տոկոս պաշտպանէր Ունեւորութեան Տուրքը: Ուստի բոլոր անոնք որոնք իրենց գրիչը վերցուցին այս մասին բան մը գրելու համար, անմիջապէս դատապարտեցին Ունեւորութեան Տուրքն ու այսպիսի ցեղապաշտ ու խտրական տուրքի մը ոգին: Շատեր ուղղակի ու առանց բառերը ծամծմելու դատապարտեցին ու դատապարտութեան խօսքով վերջացուցին իրենց տեսակէտը: Անոնք անկեղծ էին: Ոմանք ալ յստակ տողերով գրեցին որ Ունեւորութեան Տուրքը պաշտպանելի որեւէ կողմ չունէր, բայց «բայց» մը աւելցուցին այդ դատապարտութեան ետին: Ունեւորութեան Տուրքը պաշտպանելի տուրք մը չէր բայց սա..., բայց նա...: Այսինքն անոնք ջուր կը խառնէին իրենց դատապարտութեան մէջ եւ մէկ կողմէ տուրքը դատապարտելով հանդերձ, միւս կողմէ կը ջանային այդ դատապարտութիւնը թեթեւցնել, Ունեւորութեան Տուրքի անցեալի տխրահռչակ հեղինակներուն յիշատակը քիչ մը գոնէ մաքրելու համար, կամ, Ունեւորութեան Տուրքը այսօր խաթուն դատապարտողներուն մօտ յետին նպատակներ փնտռել, այս կերպով դարձեալ ցուցաբերել այն ցեղապաշտ ու խտրական ոգին, որմէ ծընունդ առած էր նոյնինքն Ունեւորութեան Տուրքը:

Այսպէս կամ այնպէս, այսօր հրապարակի վրայ հռչակաւոր գրիչներ ու մտաւորականներ, լիակատար անկեղծութեամբ, կամ կէս անկեղծութեամբ դատապարտեցին Ունեւորութեան Տուրքը: Շեշտը անխուսափելիօրէն դրուեցաւ Ունեւորութեան Տուրքին հիմնական նպատակներուն եւ անկէ յառաջացած հետեւանքներուն վրայ: «Աշքալէ» անունը դուրս եկաւ փոշիներուն տակէն ու դարձեալ նշանաւոր դարձաւ: Դիտել տրուեցաւ որ Ունեւորութեան Տուրքը, այդ օրերու գործադրութեան իր ձեւով, ապահովեց որ տնտեսական ուժը փոքրամասնութիւններուն ձեռքէն առնուի ու յանձնուի Թուրք – իսլամներուն: Ըսուեցաւ որ այսօր եթէ Թուրք – իսլամ տարրը կը տիրապետէ գործի հրապարակին,ատոր առաջին քայլը առնուած էր Ունեւորութեան Տուրքով: Փոքրամասնութիւնները փճացան ո՛չ միայն նիւթական իմաստով, այլ նաեւ բարոյական ու մարմնական իմաստով, որովհետեւ անոնք, իրենց ունեցած – չունեցածը կորսնցնելէ վերջ Աշքալէ աքսորուեցան, ծանր աշխատանքի տակ դրուեցան, մահուան ճիրաններուն յանձնուեցան: Անոնցմէ ո՛չ մէկը ապահովաբար ետ կը վերադառնար, եթէ յանկարծ քաղաքական պայմանները չփոխուէին եւ եթէ կառավարութիւնը Աշքալէ աքսորուածներուն ի նպաստ ներում մը չհռչակէր, ներում մը՝ իրենց չգործած յանցանքներուն համար:

Ունեւորութեան Տուրքը ամէն բանէ առաջ տնտեսական փլուզում մըն էր ոչ – իսլամ քաղաքացիներու համար, բայց տնտեսական փլուզումը իրեն հետ պիտի բերէր բարոյական փլուզում, եւ ասիկա անշուշտ նուազ կարեւոր չէր: Պիտի ըսուի որ Ունեւորութեան Տուրքը անխտիր բոլոր ոչ – իսլամներուն վրայ չգործադրուեցաւ, կամ պիտի ըսուի որ շատեր Ունեւորութեան Տուրքէն փրկուեցան առանց ամբողջական փլուզումի ենթարկուելու, բայց ասիկա այնքան ալ ճիշդ չէ, որովհետեւ Ունեւորութեան Տուրքէն փճացած ըլլան կամ չըլլան, բոլոր ոչ – իսլամ քաղաքացիները տուժեցին առանց բացառութեան, որովհետեւ կորսնցուցին քաղաքացիական իրենց իրաւունքներուն մասին իրենց ունեցած հաւատքն ու վստահութիւնը եւ հասկցան որ իրենց երկրին իշխանութիւնները իրական հայրենակիցներ չէին նկատեր զիրենք:

Ունեւորութեան Տուրքէն աւելի քան յիսուն տարի վերջ, այսօր, շնորհակալ կրնանք ըլլալ բոլոր անոնց որոնք կը պախարակեն այս խայտառակ տուրքը եւ ցաւ կը յայտնեն կատարուած անիրաւութիւններուն համար: Բայց անոնց այդ ցաւակցութիւնը իրենց նախկին տէրերուն չի կրնար վերադարձնել այն հարիւրաւոր հոկայ շէնքերն ու կալուածները, որոնք գրեթէ ձրիաբար առնուեցան ոչ – իսլամներու ձեռքէն ու յանձնուեցան իսլամ նոր սեփականատէրերու: Ո՞րկէ պիտի գիտնանք որ այսօր ցաւ յայտնող այս անկեղծ մտաւորականներուն ու մարդասէր մարդոց միջեւ չկան այնպիսիներ, որոնք այդպիսի կալուածներու տիրացած ընտանիքներու զաւակներն են:

Մեր սերունդը լաւ կը յիշէ այդ օրերը եւ գիտէ թէ այդ շրջանին ինչպիսի անիրաւութիւն մը ի գործ դրուեցաւ փոքրամասնութիւններու դէմ: Ճիշդ էր որ պատերազմի շրջան էր եւ Թուրքիա կը գտնուէր շատ փափուկ ու դժուարին վիճակի մը մէջ, թէ երկիրը տնտեսական նոր աղբիւրներու պէտք ունէր, երկրին մէջ շահադիտութիւնը առած – քալած էր, ապրանքները սեւ շուկայով կը վաճառուէին, ալիւր չկար, հացը կտրօններով կը բաժնուէր, եւ այլն, եւ այլն, եւ այս բոլորին պատճառաւ ալ իբրեւ թէ կառավարութիւնը նմանօրինակ տուրք մը գործադրելու հարկադրութեան տակ մնացած էր: Բայց մեզի՝ փոքրամասնութիւններուս համար յստակ էր որ այդ շրջանի կառավարութիւնը պատերազմի տագնապը լուծելու նպատակով չէ՛ր որ գործադրած էր Ունեւորութեան Տուրքը, այլ պատերազմի վիճակէն օգտուելով զայն գործադրած էր բոլորովին տարբեր նպատակով մը: Եւ այդ նպատակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ՝ ոչ – իսլամները սրբել այս երկրին վերին խաւերէն եւ զանոնք իջեցնել վար, զանոնք վերածել խլեակներու:

Այսօր իսկ կարելի է տեսնել եւ հաշուել թէ Ունեւորութեան Տուրքին տնտեսական դիմագծութիւնը կեղծ եւ խաբուսիկ էր, անոր բո՛ւն դիմագծութիւնը քաղաքական էր:

Ա. Հ.

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ...

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Բայց գիտէի, թէ Քուրէ Մաման պարզ գիւղացի պառաւ մըն էր. ի՞նչ պիտի հասկնար «եղբայրացութիւն», «յանգիլ», «արտաքին – ներքին», «քանդի» բառերէն, քանի որ բոլորն ալ իրեն համար «գրեր» էին:

Բան մը չըսի, որովհետեւ այդ օր, այսինքն՝ ծնած օրս ըսել կ'ուզեմ, գիտէի, թէ «լռելը ոսկիէ էր, իսկ խօսիլը՝ արծաթ»...:

Այսպէս ինծի համար նոր տանս մէջ ոսկի եւ արծաթ օրերս սկսան: Ես երբ անօթի էի արծաթի գոյն կ'առնէի, երբ կուշտ՝ ոսկեգոյն...:

Երբ անօթի էի արծաթի վերածուելով կը սկսէի ճչալ եւ լալ: Այն ատեն մայրս գիս գիրկը կ'առնէր, ծիծը բերանս կուտար, ես լռնամնման այդ միսի գունտը կը սկսէի ծծել: Կը ծծէի՜, կը ծծէի՜ չէի յագենար, չէի կշտանար, բայց երբ մօրս ստինքները կը մաշէին եւ կը նմանէին Քուրէ Մամային կամ ալ մեծ մայրիկներուս ծիծերուն «ալ կը բաւէ, այլեւս ամօթ է» կ'ըսէի ու շատ քաղաքավար՝ կը քաշէի բերանս: Մայրս կը զարմանար, թէ ինչպէ՛ս կշտացայ: Ես ագահօրէն կը կը ծծէի. ուրիշ գործ չունէի: Յետոյ մայրս գոհ, ուրախ զուարթ՝ զիս անկողինս կը պառկեցնէր, եւ ես այս անգամ ոսկի լռութեանս մէջ կը նիրհէի:

Եթէ երբեք ես Ֆրանսացի մը ծնած ըլլայի եւ Ֆրանսերէն խօսէի, վստահ եղէք, թէ պիտի ըսէի որ օրերս շատ մօնօթօն կ'անցնէին: Օրուան բրօկրամս էր լալ, ճչալ, կաթ, ոսկի լռութիւն: Յետոյ կըրկին, լա՜լ, ճչա՜լ, կա՜թ, ոսկի լռութիւն... Այո, այսպէս միօրինակ դասացուցակ մը: Մինչդեռ մարդ երախայ ալ ըլլայ, փոփոխութիւն, նորութիւն կը փնտռէ չէ՞: Եթէ գաւառացի ես, իրաւունք չունի՞ս ուրիշ բան մը ուտելու, ուրիշ բան մը խըմելու. միայն մօ՞րդ ստինքը, միայն մօ՞րդ կաթը...: Չէ՛, գիտէի, իմացած էի թէ իմ տարեկիցներս, աւելի ճիշդը իմ օրակիցներս, անոնք՝ որոնք մեծ քաղաքներու մէջ ծնած էին գրեթէ շաբաթ մը վերջ, փոխանակ իրենց մօրը ստինքը ծծելու, կը սկսէին արուեստական փոշի կաթ խմել եւ թէ տեսակ տեսակ ինչպէս «էլէտօն», «էսէմա», «Կիկոզ» եւ ուրիշներ, եւ թէ պիպերօնով... Է՛հ եթէ մայրս գիւղացի է, եւ եթէ գիւղացի կիներուն կաթն ալ առատ է եւ չի հատնիր եւ կարկաջուն աղբիւրի կը նմանի ու մեր Տիգրիսի գետին նման կը հոսի, ես ստիպուա՞ծ եմ ամէն օր ժում կաթն ու նոյն կաթնապուրը կլլելու:

Անոնց՝ «Կիկոզ»...

Ինծի՝ մալէզ...

Ո՞ւր մնաց ուրեմն աշխարհի վրայ սա մարդկային իրաւունքներու հաւասարութեան գաղափարը...:

Մայրս խելացի կին մըն էր եւ շուտով հասկցաւ իմ ներքին ընդվզումս ու փոթորիկներս. կամաց կամաց սկսաւ չոր հացի կտորներ տալ ձեռքս, որպէսզի ես կրծելով զբաղիմ...:

Երբ հացը ճանչցայ, այս իմ երկրորդ գիւտս, երկրորդ Էվրէքաս էր: Այլեւս մօրս կաթը ինծի համար անհամ հեղուկ մըն էր:

Հա՛ց:

Հա՛ց:

Հա՛ց:

Հացը երբ լինտերուս միջոցաւ ճանչցայ, հասկցայ թէ այլեւս կամաց կամաց հասակ կը նետէի եւ ես կամաց կամաց մարդու տեղ կը դասուէի:

Սկսած էի մեր պզինձէ պըկիշին՝ սինիին շուրջը նստիլ. իմ ալ ձեռքս բրդոն մը հաց, կը կրծէի այնպէս՝ ինչպէս կը կրծէր մեծ հայրիկս՝ Խալօն, այնպէս՝ ինչպէս մեծ մայրիկներս՝ Սենեմը եւ Սարօն...

Մենք գաւառացի տղաքս, հաց կրծելով հասակ կը նետենք: Երբ այլեւս հաց կըրծելը կը ձգենք եւ կը սկսինք հացը ծամելով ուտել, այդ կը նշանակէ թէ այլեւս մեծցած ենք:

Այո՛, երբ հացը ճանչցայ, սորվեցայ նաեւ «Չհեց միր հէնեպեզորդ տուր մըզի ըսօր» աղօթքն ալ:

Մեր այդ կողմերը, բնութեան միւս օրէնքներուն՝ ծնիլ, մեռնիլ, բազմանալուն, կուգայ ու կը միանայ ուրիշ մը եւ էն կարեւորը՝ ուտելը, աւելի ճիշդը՝ հաց ուտելը... հացը...

(Շար. 2)

VIENT DE PARAITRE

«De la petite Arménie» au Boulevard des Grands Pins

DE LYDIE BELMONTE

Ce livre, avec une préface de **Charles Aznavour**, est l'œuvre de **Lydie Belmonte**, qui l'a dédié à ses grands-parents Nichan et Elvanik Ghougassian.

Une dédicace aura lieu ce Vendredi 28 Janvier à partir de 18 heures 30, mairie des 9ème et 10ème arrondissements, 150, Boulevard Paul-Claudel, 13009 Marseille, en présence de **G. Hovsepian,** Maire des 13ème et 14ème arrondissements.

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 9ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Սիպիլ

ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան

57, bd Jourdan — 75014 Paris

M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

(Շար. Ա. էջէն)

յին կազմակերպութիւններ վարձկաններ, ատագակներ, ահաբեկիչներ կը պատրաստեն Աֆղանիստան, բայց, նաեւ Եւրոպա, Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի նման երկիրներու մէջ»: Այս յայտարարութիւնը կը զուգադիպի Եւրոպական Միութեան ծրագրին, Թէքնիք իր օժանդակութիւնը դադրեցնելու Ռուսաստանի բողոքելու համար Չէչէնիոյ մէջ անոր միջամտութեան դէմ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ լրագրող մը անհետացած է: Ան, թղթակից էր Ռատիօ Ֆրի Եուրոփի ռուսախօս բաժնին: Յունուար 15–էն ի վեր, Անդրէյ Բաբիսկի հեռաձայնի կապ չէ ունեցած Մոսկուայի իր գրասենեակին հետ: Այդ թուականին, յաջողած էր Գրոզնի մուտք գործել: Կասկած կայ որ ձերբակալուած ըլլայ դաշնակցային (ռուս) ուժերուն կողմէ, որովհետեւ լաւ չփումներ ունէր անկախապաշտ ղեկավարութեան հետ:

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ որու դէմ շարժում մը կայ որովհետեւ կ'ամբաստանուի ժխտողական իր գիրքին համար, անգամ մը եւս պնդած է իր տեսակէտին վրայ դատարանի մը առջեւ: Ան բոլորովին կը ժխտէ կազի սենեակներու գոյութիւնը Աուշվիցի արգելափակման կայանին մէջ եւ կ'ըսէ թէ ողջակիզումին վերապրողներու վկայութիւնները բոլորովին կը ջնջուին տեղւոյն վրայ եղած հաստատումներով: Կ'ըսէ թէ ոչ ծակ կայ ոչ ալ խողովակ թոյնը ներմուծելու համար:

ԳՈԳԱ – ԳՈԼԱ, որ առանց ալքոլի խըմիչքներու թիւ մէկն էր աշխարհի վրայ, բաւական ձախողութիւններ արձանագրած է եւ 5–ի վրայ մէկ աշխատաւոր պիտի գործազրկէ, այլ խօսքով 6 հազար հոգի պիտի հեռացուին:

ԹՈԹԱԼ–ՖԻՆԱ 10 միլիառ փրանքի շահ ապահոված է 1999–ին, այսինքն 14%–ի յաւելում մը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆը

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14.30

Salle Valeyre

24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

— Métro : Cadet —

Ցայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝

01 _ 64 – 03 – 53 – 05

Թիւին

կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը Շաբաթ ժամը 15 _ 19

01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*» de Paris organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura)

Du 13 au 20 Février (complet)

Du 8 au 15 Avril (il reste des places)

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !

Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)

— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)

— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

L'Ecole «KHATCHADOUR ABOVIAN»

de la Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —

Une traversée pour 2 personnes + une Voiture Aller.Retour MARSEILLE.CORSE offert par Prado.Voyage Selectour et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !

Encouragez le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MUSARM PRODUCTIONS

en accord avec Lévon SAYAN

présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris

13 MAI 2000

à 20 h 30

LOCATION

CASINO DE PARIS

tél. 01 49 95 99 99

= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»

Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :

01 47 50 97 51

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. ի նպաստ Թուրքիոյ երկրաշարժէն տուժած հայկական հաստատութեանց եւ որբերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Յունուար 31, ժամը 20.30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 Fax : 01 48 00 06 70
E.Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. – Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. Paris 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.829 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.829

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27 / 28)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ԲԱՑԱՌԷ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 27–ին, Ջաւախքի օղակաչանը Տաւոս իր մեկնումէն առաջ նախագահ Ռ. Քոչարեան ազգային հեռատեսիլին տուած հարցազրոյցին մէջ ըսած է թէ ինք քանի մը օր կը բացակայի սակայն այն քաղաքական գործիչները եւ կուսակցութիւնները որոնք աշխուժացուցած են իրենց ջանքերը արտակարգ ընտրութիւններու հեռանկարով, յոյսեր թող չունենան, քանի որ «երկիրը կառավարւում է, իրավիճակը կառավարւում է յըստակօրէն» :

Ապա նախագահը շեշտած է Տաւոսի նման նախաձեռնութեան մը եւ անոր մասնակցելու կարեւորութիւնը : Աւելցուցած է թէ հոն Հայաստանի կարելի ներդրումներու ներկայացման նպատակով յատուկ նիւթ նախատեսուած էր սակայն Հոկտ. 27–ի դէպքերը արգելք եղան գործընթացը աւարտին հասցնելու :

Ռ. Քոչարեան Տաւոսի վեհաժողովին կարեւորութիւնը վեր առած է նաեւ այն առումով որ ան առիթ կը հանդիսանայ հանդիպումներու, որոնց կարգին նաեւ Ալիեւի հետ :

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Յունուար 27–ին, Երեւանի Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքներու դատարանին մէջ շարունակուած է Վ. Սիրադեղեանի եւ 11 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը :

Յունուար 26–ի նիստին, երբ Վահան Յարութիւնեան յայտարարած է թէ եթէ բացայայտուէին նախորդ սպանութիւնները, առաջքը կ'առնուէր գլխաւոր դատախազ Հենրիկ Խաչատրեանի սպանութեան, Վ. Սիրադեղեան պատասխանելով ըսած է թէ սպանութեան պահուն անոր դրանեակը կը գտնուէր նաեւ գլխաւոր դատախազի տեղակալ Աղուան Յովսէփեանը :

Իսկ Յունուար 27–ի նիստին սկիզբը, Վ. Սիրադեղեան խօսած է «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին Օգոստոս 11–ի թիւին մէջ լոյս տեսած մէկ տեղեկատուութեան մասին, ուր ամբողջական ցանկը տրուած էր Օգոստոս 6–ին այնինչ Հ. Խաչատրեանի սպանութեան օրը անոր գրասենեակը այցելողներու : Ան ըսած է թէ բոլորին մուտքի եւ ելքի ժամերը նշուած էին, բացի Ա. Յովսէփեանէ, որուն մուտքի ժամը յիշուած էր բայց ոչ ելքի ժամը :

Դատախազ Ջելիմ Թադեւոսեան պատասխանելով այս յայտարարութեան, ըսած է թէ տուեալ թերթին կողմէ վրիպակի հետեւանք էր եւ յաջորդ օրն իսկ հերքուեցաւ նոյն թերթին մէջ :

Ապա հանդէս եկած են տուժող կողմէն Յարութիւն Սուքիասեան, Մախիս Ռաֆայէլեան եւ Գիմ Բալայեան, Անոնք դատարանէն պահանջած են հաւասար պայմաններ ապահովել բոլոր ամբաստանեալներուն : Յ. Սուքիասեան ալ պահանջած է Սիրադեղեանի արգելափակումը : Յայտարարած են նաեւ որ կը շարունակեն ստանալ սպառնալիքներ Վ. Սիրադեղեանի կողմնակիցներէն եւ թէ անոր ազատ ըլլալը կը խոչընդոտէ իրենց դատարան ներկայանալը :

Դատարանը որոշած է եղած պահանջները չքննել սակայն դանոնք ուղարկել գլխաւոր դատախազ Բորիս Նազարեանին ու եթէ ան յարմար նկատէ միջամտէ ու մանէ Խորհրդարան :

Ամբաստանեալ Վ. Յարութիւնեան ալ պատասխանելով Վ. Սիրադեղեանի փաստաբան Վանիա Սուքիասեանի հարցումներուն, ըսած է թէ Սիրադեղեան իրեն սպանութիւն գործելու հրահանգներ չէ տուած : Ինչ կը վերաբերի Ս. Ջիլաւեանի դէմ ձախող մահափորձ կատարող երկուքին՝ Արթիւր Յովհաննիսեանի եւ Կարէն Ռաֆայէլեանի սպանութիւններուն, այս մասին, ըստ ամբաստանեալին Վ. Սիրադեղեան իրեն ըսած է.– «Որոշուած է, որ նրանք պէտք է գնդակահարուեն» : Փաստաբան Սուքիասեանի այն հարցումին ալ թէ արդեօք Սիրադեղեան կը վստահէր Վ. Յարութիւնեանի, վերջինս պատասխանած է.– «Ինչ լաւ գործ Սիրադեղեանն իրականացրել է, դա եղել է ներքին գործերի մասնակցութեամբ» :

Ապա Վ. Յարութիւնեան յայտնած է թէ ինքզինք լաւ չի զգար եւ խնդրած է ընդմիջել նիստը : Դատաւորը ընդառաջած է խնդրանքին, անոր առողջական վիճակին մասին համապատասխան փաստաթուղթ ստացած ըլլալով : Որոշուած է դատը շարունակել Յունուար 31–ին :

Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունուար 27–ին աւարտած է վերաքննիչ դատարանին մէջ «Օրագիր» օրաթերթի գլխաւոր խմբագիր Նիկոլ Փաշինեանի դատը : Ան վերջին խօսքով կրկնած է թէ ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր եւ անընդունելի կը գտնէ իրեն եղած մեղադրանքները : Դատարանը լրագրողը դատապարտած է տարուան մը բանտարկութեան, բայց վճիռին գործադրութիւնը յետաձգուած է տարի մը : Ն. Փաշինեանի փաստաբանը ըսած է թէ պիտի բողոքէ Վճռաբեկ Ատեանին մօտ : Լրագրողը մեղադրուած էր համալսարանի իրաւաբանական ամպիոնի վարիչ Նորայր Այվազեանին եւ ուրիշի մը վիրաւորանք պատճառելու եւ զրպարտելու յանցանքով :

«ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ժողովի «Կայունութիւն» խումբը յայտարարութեամբ մը վրդովում արտայայտած է Հայաստանի ներքին քաղաքական կացութեան մասին : Անոնք պետութիւնը ապակայունացնող ազդակ նկատած են նախագահի արտակարգ ընտրութեան պահանջքը : Նաեւ պատրաստակամութիւն յայտնած են գործակցելու չինիչ ուժերուն հետ որոնք տրամադիր են գործնական քայլեր առնելու իրավիճակին սրբագրութեան համար : Խումբը որ անկուսակցական է եւ Ազգային Ժողովին մէջ թիւով երկրորդ դիրքը կը գրաւէ, կոչ ըրած է նախագահին եւ վարչապետին որ հրապարակաւ հանդէս գան, քաղաքական ներքին կացութեան մասին մօտեցում ցուցաբերելով :

ԼՂՀ «ՀԱՐԱՒ – ՀԻՒՍԻՍ» ՄԱՅՐՈՒՂԻԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

Անցեալ տարի Լոս–Անճըլըս կատարուած թէլէթոնով հանգանակուած էր աւելի քան հինգ միլիոն տոլար ԼՂՀ «Հարաւ – Հիւսիս» մայրուղիի կառուցման համար :

Ներկայիս, առաջին փուլին սկսած է «Դաշբուլաղ – Կիչան» 22 քիլոմեթրնոց հատուածին նախագծումը : «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը որ նախաձեռնողն է, ծրագրին նախագծումը յանձնած է «Հայպետտրանսնախագիծ» ընկերութեան : Զուգահեռաբար, «Արցախճամ» եւ «Ճաննախագիծ» ընկերութիւնները կը նախագծեն «Ստեփանակերտ–Կարմիր Շուկայ» (39 քմ) եւ «Կարմիր Շուկայ – Հադրութ» (35 քմ.) հատուածները :

Նախագիծերու պատրաստութեան աւարտին Հիմնադրամը մրցում կը կազմակերպէ շինարարի ընտրութեան համար, որմէ անմիջապէս ետք կը սկսի շինարարութիւնը :

ԱՋՆԱՒՈՒՐ ԱՊՐԻԼԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցչին հրաւէրին ընդառաջելով Շ. Ազնաւուր Ապրիլ 5–7 Վրաստան կ'երթայ ու կը հիւրաօրուի Ախալցխա : Նախատեսուած է Շեւարնածէի հետ հանդիպում մը : Իսկ Ախալցխա ան ներկայ կը գտնուի յուշատախտակի բացման արարողութեան՝ Օրբելի փողոցի իր նախնիներու տան ճակատին : Տունը ուր ապրած է հանրածանօթ երգիչին հայրը՝ Միշա Ազնաւուրեան, վերջերս հիմնովին վերանորոգուած է :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ ԵՒ ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

Ոչ իսկ երկու ամիս մնացած է Ռուսաստանի նախագահական ընտրութեան որ մրցակցութեան դեռին պիտի ըլլայ քանի մը տասնեակ թեկնածուներու : Այսօր յաջողութեան ամէնէն մօտ կանգնածը կը նկատուի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտին որ լուրջ ժողովրդականութիւն ձեռք ձգեց Չէչէնիոյ մէջ սահմանադրական կարգերը անյապաղ վերահաստատելու խոստումով : Սակայն, իրականութիւնը չհետեւեցաւ խոստումին եւ յրատփիւնները ամէն օր կ'արձանագրեն ռուսական զօրաբաժիններու կորուստներուն, տեղքայլին : Ռուսական լրատփիւններն ալ որ մինչեւ հիմա կը նախընտրէին այդ մասին լուռ մնալ, սկսած են քննադատել զինուորականներուն ծանրակշիռ սխալները : Հեռատեսիլի կայանէ մը Ռոստովի զինարանէն տրուած տեսակցութեան մը ընթացքին ըսուած է թէ ռուսական զօրքը օրական 30 – 50 անձի կորուստ կ'ունենայ, մինչդեռ պաշտօնական աղբիւրներ կ'ըսեն թէ հինգ ամսուան կռիւներուն 900 զոհ տուած են միայն :

Շատեր սկսած են հարց տալ թէ այս պայմաններուն մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ կը շարունակուին Պուտինի ուղղուած համակրական արտայայտութիւնները. մանաւանդ որ ան մինչեւ այսօր ոչինչ ըսած է իր իսկական նպատակներուն մասին : Որոշ է որ երկիրը ամբողջ ութ տարի առանց ղեկավարութեան մնացած ըլլալով, ժողովուրդին մօտ ծարաւը կայ կացութիւնը փոխուած տեսնելու եւ Պուտին այդ յոյսը կը մարմնաւորէ :

Ռուսաստանի քաղաքական բեմին առաջին շարքին վրայ յայտնուելէն ի վեր Պուտին միայն անգամ մը շօշափած է երկրին խնդիրները, ըսելու համար որ միջին արտադրութիւնը ԱՄՆ–էն տասնապատիկ, իսկ Չինաստանէն հնգապատիկ ցած է, աշխատանքին արտադրողականութիւնը ԱՄՆ–ու միայն 20 – 24%–ը կը կազմէ, ճարտարարուեստի կազմածներուն նորոգումը 1990–ի 29%–էն 4,5%–ի ինկած է 1998–ին եւ թէ մեքենաներու 70%–ը հնամաշ բաներ են : Ըսած է տակաւին թէ Ռուսաստան գրեթէ ոչ մէկ յառկայցում կ'ընէ հետազօտութեան մարզին մէջ եւ թէ համաշխարհային առեւտուրի իր բաժինը 1% է, ինչ որ կը նշանակէ ԱՄՆ–էն 36 անգամ նուազ : Խոստովանելէ ետք թէ 2 – 3 դարէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով երկրորդ, նոյնիսկ երրորդ կարգի երկիր դառնալու վրայ են, աւելցուցած է որ 8 – 10 տարուան բարձր մակարդակի աճ հարկաւոր է, հասնելու համար Եւրոպական Միութեան ամէնէն աղքատ երկիրներուն մակարդակին :

Պուտինի ըսածները տպաւորած են ոչ թէ իրենց պարունակութեամբ որ ոչ ոքի համար գաղտնիք էր արդէն, այլ որովհետեւ այդ մասին խօսելով ան տպաւորութիւնը ստեղծած է թէ հակոտնեայ տիպարն է Ելցինի որ ութ տարի լռած է անյաջողութիւններու մասին : Սակայն, այդ տպաւորութեան յաջորդած է որոշ զարմանք մը երբ նկատուած է որ Ելցինի նման իր ընտրապայքարին ղեկավարութիւնը յանձնած է Ա. Չուբայսի որ սեփականաշնորհումներու ամէնէն կասկածելի դէմքն է : Կ'ըսուի թէ ընտրուելու պարագային անոր պիտի յանձնէ կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը, հակառակ շատ անժողովրդական տիպար մը ըլլալուն :

Պուտինի յաջողութիւնը կը նկատուի վերջ տալը համայնավարներու դէմ Կրեմլինի անդադրում պայքարին : Ան էր որ ձիթենիի ոստ մը երկարեց համայնավար ղեկավար Զիուգանովի, իր կուսակիցները մղելով որ Դումայի նախագահ ընտրեն համայնավար թեկնածու Սելեզնեւը : Անոնց ձգեց նաեւ Դումայի ինը կարեւոր յանձնախումբերուն նախագահութիւնը : Այդ քայլերուն մէջ շատեր նախագահական ընտրութեան հեռանկարով կատարուած հաշիւներ կը նշմարեն : Իսկ անոր հակառակորդները այնքան բաժան – բաժան եղած են որ չեն յաջողիր հասարակաց թեկնածուի մը մասին համաձայնութիւն գոյացնել :

Չէչէնիոյ նիւթին ալ, Պուտինի նախատեսումները չարդարացնելով հանդերձ, ուրիշին համար քարոզչութեան աւելի ձեռնտու բնոյթ չունի, որովհետեւ ոչ մէկ կուսակցութիւն տրամադիր կը թուի այդ պատերազմին դէմ արտայայտուելու, որքան ալ կործանիչ ըլլայ անոր ընթացքը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ անձնակազմերը, բժիշկ, հիւանդապահ, օգնական եւ այլն ձեռք ձեռքի ցոյցեր կ'ընէին Յունուար 28–ին, բոլոր քաղաքներուն մէջ : Հիմնական հարցը կը վերաբերի մարդուժի պակասին, ծանրաբեռնուած ժամանակացոյցերու որոնց հետեւանքով հիւանդներն ալ պէտք եղած խնամքը չեն ստանար եւ ամէն մարդ դժգոհ է : Այս անտանելի կացութեան վրայ կուգայ աւելնալ 35 ժամերու դրութեան կիրարկումը, որ բոլորովին անկարելի բան է : Հիւանդանոցներու սովորական բաժանմունքները այլեւս խճողուած են եւ ի վերջոյ ամէն ոք դժգոհ է : Կացութիւնը աղէտալի կը նկատուի եւ ընդհանուր ձեւով այլեւս վստահութիւն չկայ հիւանդանոցներու ապագային նկատմամբ :

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Գլօտ Ալէկրի Բ. ծրագիրը պայքարելու համար դպրոցներու մէջ տիրող բռնութեան դէմ ընդ–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՐ ԴԱՐԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

20-րդ դարու այս աւարտին, տեղն է որ արագ ակնարկ մը նետենք 1890-էն մինչեւ մեր օրերը արեւմտահայ գրական կեանքին այն հանգրուաններուն վրայ, երբ հայ արուեստի մտածումը կամ երիտասարդական աւիւնը ոստում ըրած է ազատելու ժամանակավրէպ չափանիշերէ, արդիականանալու, ընթանալու իր ժամանակին հետ եւ իր դրոշմը դնելու անոր վրայ: Կ'ակնարկենք այն շարժումներուն, կամ շարժումի փորձերուն որոնք գրական ըմբռնումները եւ ճաշակը նորոգելու, թարմացնելու կամ գոնէ փոփոխելու ախորժակներէ կուգային: Գրականութեան մէջ դժուար է «յառաջադիմութեան» մասին խօսիլ – այդ յղացքը աւելի կը վերաբերի գիտական մարզին, թէեւ հոն ալ լուրջ կասկածներ կան այդ մասին: Այնպէս որ, այս գրութիւնը չի յաւակնիր որեւէ բան փաստել կամ եզրակացութեան յանգիլ, այլ կը գոհանայ դէպքերու պարզ թուումով:

18-րդ դարու կէսերէն, կամ թէ Լուսաւորութեան Դարէն ի վեր, հայ միտքը այն գաղափարին տակ տքնած է, թէ ետ մնացած ենք աշխարհէն եւ պէտք է բացառիկ ճիգ թափենք հասնելու համար քաղաքակիրթ մարդկութեան: (Նոյն ատեն, կարելի չէ՞ վարկածել, որ եթէ արեւմտահայութեան խնայուէր 1915-ը, մենք հաւանաբար հասած կ'ըլլայինք մեր սիրելի Արեւմուտքին 1935-ի շուրջերը, գէթ արուեստի կալուածին մէջ): Ամէն պարագայի, այս աճապարանքը մեզ յաճախ մղած է ոչ միայն ամաթէօրիզմի եւ անփոյթ, հապճեպ գրականութիւն մշակելու, այլ հիւանդագին հետեւումի օտարներու կամ կոյր ընդօրինակութեանը Արեւմուտքի, յատկապէս Ֆրանսայի մշակոյթին («Մասիս»): 1880-ի շուրջ է որ քննական միտքը կը սկսի լուրջ հարցեր ծեծել մամուլի սիւնակներուն, օրինակ՝ գրաբարի եւ աշխարհաբարի պայքարը («աշխարհաբարը ուրոյն եւ անջատ լեզու մըն է եւ ոչ մէկ կապ կը միացնէ զայն գրաբարին», կը գրէ Զօհրապ 1892-ի «Մասիս»ին մէջ – էջ 132 – «Իր ուժը ժողովուրդէն կ'առնէ ու պէտք չէ անիմաստ փոխառութիւններ ընէ մեռած լեզուէ մը: Ան պիտի քալէ իր անկախ ճամբան, իր ուղղութիւնը պահելով միշտ անկէ որ կը շինէ զայն՝ ժողովուրդէն), կամ՝ Պոլսոյ դպրոցներու ողորմելի կացութիւնը, կամ եկեղեցական հարցեր: Նոյնքան բուռն է Ա. Արփիարեանի, Ա. Անտոնեանի, Ա. Զօպանեանի վէճը Ռ. Պատկանեանի հետ որ շարունակութիւնն է «Մշակ»ի Գրիգոր Արծրունիի եւ Զմիւռնիոյ «Արեւելեան Մամուլ»ի Մատթէոս Մամուրեանի միջեւ 1886-ին պայթած բանավէճին Արեւմտահայ եւ Արեւելահայ նկարագրային թերութեանց մասին («Թրքահայերը հայութեան մարմնին անօգուտ, փտուն մասն են», կը գրէ «Մշակ», «իսկ Ռուսահայերը՝ կենդանի, գործօն մասն են» (տես «Արեւելեան Մամուլ», 1886, էջ 285): Կան ուրիշ տաք կռիւներ – գաւառական գրականութիւնը զարգացնելու հարցը «Հայրենիք»ի մէջ, հայ մշակոյթի խղճալի վիճակը (աննկարագիր ուսանողութիւնը, ընթերցող հանրութեան պակասը), մանկավարժական մեթոտներու թըշճուկին հարցը 1897-ի «Մասիս»ներու, «Բիւզանդիոն»ի մէջ եւ այլն: Միայն 1900-ի ատեններն է, որ առաջին անգամ ըլլալով, տեսական միտքը կը թուի գիտակցիլ, թէ զուտ գրական եւ ընկերային հարցեր ալ կան, որոնք արժանի են անկախ քննութեան եւ հանրութեան ուշադրութեան: Շատ մը հետաքրքրական բանավէճեր կը լեցնեն մեր մամուլին էջերը դարավերջի տարիներուն – Տրէյֆիւսի խնդիրը 1898-ին, եւ որուն մասին գրեթէ բոլոր կարեւոր գրագէտները կ'արտայայտուին, եւ կամ «Վաղուան Գրականութիւնը», որ Արտաշէս Յարութիւնեան, Արշակ Ալպօյաճեան, Ռուբէն Զարդարեան եւ ուրիշներ կ'արծարծեն «Մասիս»ի մէջ: Ուրիշ տագնապալի նիւթ՝ կիներու աշխատանքի հարցը, խմբագիրներու եւ լրագրողներու միջեւ անվերջանալի գրչապայքարները (Արամ Անտոնեան եւ Բիւզանդ Քէչեան, Մեսրոպ Նուպարեան եւ Ռուբէն Որբերեան եւ այլն): Բոլորին կարծիքը այն է, թէ մտաւորական մակարդակը շատ ցած է, հակառակ որ 1886-ի Պոլսոյ ամէնէն նշանաւոր դպրոցներէն «Պէրպէրեան» վարժարանի ամավերջի հանդէսին 1000 հոգի ներկայ կ'ըլլան եւ արտասանութիւն կ'ըլլայ հայերէն, տաճկերէն, պարսկերէն, արաբերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ յունարէն: Բայց Երուանդ Տէր Անդրէասեան դեռ կը գանգատի 1898-ի «Բիւզանդիոն»ի էջերէն.

«Մեր մէջ վերլուծական, ուսումնասիրական լուրջ աշխատանքի պակասը կայ: Ծոյլ ենք մեր հին արժէքներու ուսումնասիրութեան մէջ: Միջակ գրողներ անվերջ կը խօսին իրենց չհասկցած բաներու մասին: Զենք արտադրեր... Անկումի մէջ ենք» (Թիւ 656):

Ծիշդ հարիւր տարի, երեք – չորս պատերազմ, չորս – հինգ ցեղասպանութիւն անցեր է այդ ժամանակէն ու մենք դեռ նոյն տրտունջը կը շարենք...: Ահա սակայն զարգացումի վստահ օրինակ մը, անթիւ օրինակներէն մին: Խնդիրը «նորավէպ» եւ «պատմուածք» բառերու իմաստին ու գործածութեան մասին է: Խմբագիր Կարապետ Իւթիւճեանն է, որ 1901-ի Պոլսոյ իր «Մասիս» թերթին մէջ (էջ 264) «նորավէպ» բառի վաւերականութեան հարցը կը դնէ. «Պէտք է արտաքսուի հայերէն լեզուէն», կը գրէ, «բոլորովին անտեղի է»: Տիգրան Արփիարեան կը հակառակի գաղափարին. «Ծիշդ է որ քերականօրէն սխալ բառ է», դիտել կու տայ, «սակայն, ծագում առած է 1884-ին, «Արեւելք»ի հետ, ու «Մասիս»ը զայն որդեգրեց: Քանի որ մտած է Եղիայի բառարանին մէջ, կ'արժէ պահել» կ'եզրակացնէ: Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Գրիգոր Զօհրապ, Տիգրան Կամսարական եւ ուրիշներ բանավէճին մէջ կը մտնեն, ինչպէս եւ Ռեթէոս Պէրպէրեան, Յովհաննէս Գազանճեան, ի պաշտպանութիւն «նորավէպ»ին: Մկրտիչ Աճէմեան քերթուած մը կը գրէ նորավէպին մասին, «Մասիս» նորավէպի մրցանակ կը հաստատէ ու 32 հատ գրութիւն կը հասնի խմբագրութեան...: Կը շահի գաւառէն անծանօթին մէկը՝ Վահան Յարութիւնեան «Ծերուկին Խղճահարութիւնը» յուզումնահեղձ նորավէպով:

Կ'անցնին 15 երկար տարիներ այդ օրերէն, ու կը հասնինք 1914 թուականին, երբ լոյս կը տեսնէ «Մեհեան»: Բայց արդէն տասը տարուան ընթացքին, հրապարակ իջած են արեւմտահայ գրեթէ բոլոր տաղանդաւոր գրագէտները, իրենց առաջին գործերով –Վարուժան, Սիամանթօ, Ինտրա, Մեծարենց, Թէքէեան, Օշական, Եսայեան, Արփիարեան եւայլն: Նոր տաղանդ, նոր եռանդ, նոր իտէալ: Եւ մեր գրականութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով՝ գրական հանգանակ մը կը հռչակուի: 1900-էն 1910-ի սերունդն է որ հասունցած եւ քիչ մը աւելի իմաստուն՝ հանրային բեմը կը գրաւէ ու կը յայտարարէ. –

«Եւ ցանկալով որ, վերջապէս՝, Արուեստի Մեհեանին ճակատը փողփողէ ցեղին կուրծքին վրայ, մենք, միացած մեր կամքերուն մէջ, եւ բռնուած ստեղծագործ խենթութեանց տենդովը, գիտակից այն ուժերուն որ կը հանգչին տակաւին այս ազգին հոգւոյն խորը, կու գանք աղաղակել,

«ա – Պաշտամունք եւ արտայայտութիւն Հայ Հոգւոյն,

«բ – Ինքնուրոյնութիւն եւ անձնականութիւն ձեւի մէջ,

«գ – Մշակում՝ կենսանորոգ պատուաստումով մը՝ հայ լեզուին,

«դ – Զուտ գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ»:

Հռչակագիրը կը շարունակուի, երկու մեծ էջ: Ու կը յայտարարէ.

«ա – Առանց Հայ Հոգւոյն, չկայ հայ գրականութիւն եւ արուեստ:

«բ – Հայ Հոգին իմացական տիեզերքին մէջ տարր մըն է, որուն յայտնութիւնը պիտի զարմացնէ խորհող մարդկութիւնը:

«գ – Կը հաւատանք. Հայ Հոգին՝ Լոյսն է, Ուժն է, Կեանքն է, մարմնաւորուած անդրիական չքեղութեանը մէջ ԱՐԻԱկան ցեղին որուն կը պատկանինք:

«դ – Ցեղ մը որ կ'ուզէ ապրիլ՝ պարտաւոր է ստեղծել»:

Ստորագրած են՝ Դանիէլ Վարուժան, Կոստան Զարեան, Յակոբ Քիւֆէճեան (ապագայ Օշականը), Գեղամ Բարսեղեան եւ Ահարոն:

Հռչակագիրները պայծառ հրթիռներ են միայն, ուղղութիւն եւ իտէալ ցոյց կու տան, մանաւանդ համադրումն են արուեստագէտներու ազնուագոյն ձգտումներուն: Բայց չեն իրագործուիր, այլ ցոյց կու տան ճամբան դէպի անծանօթ ապագան: Այս ութ մեծ սկզբունքները Արեւմտահայ գրականութեան հասունցման առաջին նշանն են, արեւմտեան արուեստի մակարդակին իրականացած առաջին ստեղծագործումը: Անկինադարձ մըն է, տարի մը ետք գալիք Եղեռնին չափ ճակատագրական: Սակայն ազգային իմաստով՝ դարձ մըն է դէպի հայ հեթանոսական մշակոյթի ակունքները, անոր ցեղային, տոհմական ու արիական առաքինութիւնները, մեծ ոստումով մը քրիստոնէութեան վրայէն:

Ութ անհատնում տարիներ ետք, 1922-ի Յունիսին, Պոլիս վերադարձած մտաւորականութիւնը վերջին ճիգ մը պիտի ընէր քաղաքակիրթ մարդկութեան հօսանքին մէջ մտնելու ու պիտի հրատարակէր «Բարձրավանք» պարբերաթերթը: Այս անգամ Հանգանակ բառը փոխարինուած է աւելի համեստ բառով մը – «Առաջադրութիւններ»: «Մեհեան»ի խմբակէն պատնէշին ետին մնացած են Կոստան Զարեան, Վահան Թէքէեան եւ Յակոբ Օշական, որոնց աւելցած են երիտասարդ բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեան եւ մտաւորականներ Գեղամ Գաւաֆեան եւ Շահան Պէրպէրեան: Առաջադրուած գաղափարները շատ տարբեր չեն «Մեհեան»ինէն:

«ա – Ազնուացնել հայ կեանքը խորհուրդով եւ արուեստով, հզօրացնել եւ հիմնաւորել հայ խորհուրդը եւ արուեստը՝ կեանքով:

«բ – Միացնել հայութեան ցրուած ոգեւոր ուժերը հայրենիքին համար:

«գ – Գտնել հայ ճշմարիտ խորհուրդ մը որ միայն հայ իրականութեան անհանգիստ խորքէն ծնի:

«դ – Եկող սերունդին գործը՝ վերագտնել հայ խորքին հայ ոճը:

«ե – Արուեստին մէջ որքան կրօնքին՝ կը պատրաստուին հոգիները»:

«Բարձրավանք»ն ալ մէկ տարի տեւեց ու փակուեցաւ հայութեան Պոլսէն վերջնականապէս գաղթելուն հետեւանքով: Այս պարբերաթերթը եկաւ տեսակ մը հաստատելու համար «Մեհեան»ի իտէալները եւ հռչակելու, փաստելու, թէ 1915-ի ոճրագործը չէր կրցած զգետնել հայ միտքն ու անոր անզսպելի մղումը՝ միշտ բացուելու դէպի մարդկային ամենաբարձր գագաթները: Եւ ցոյց տալու աշխարհին, թէ Հայուն ոգին միշտ աւելի հզօր է, քան իր մարմինը:

(Մնացեալը յաջորդով)

«Ասպարէզ» (Ամանորի բացառիկ)

ՏԵՍԱԿԷՏ
ԼՍԵՑԻՆՔ

«ՏՈՒՐՔԸ ԼԱՒ ԷՐ, ԲԱՅՑ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԽԱԼ ԷՐ»

«Սալքըմ Հանըմըն Թանէլերի» ժապաւէնով ստեղծուած բանավէճի ընթացքին գտնուեցան մէկ երկու մտաւորականներ, որոնք պաշտպանեցին այն կարծիքը թէ Ունեւորութեան Տուրքի գաղափարը ճիշդ էր, բայց գործադրութեան ձեւը սխալ էր: Եթէ այդ տուրքը բոլոր հայրենակիցներուն նկատմամբ հաւասարապէս գործադրուէր, խնդիր չէր մնար: Տուրքը գործադրուեցաւ ընդհանրապէս ոչ – իսլամներու դէմ: Եւ ա՛յս էր որ սխալ էր:

Անշուշտ որ ճշմարտութեան լայն բաժին մը կայ այս տեսակէտին մէջ, բայց տեսակէտը ոչինչով կ'օգնէ Ունեւորութեան Տուրքը լրիւ բացատրելու գործին: Իրականութեան մէջ այսօր իսկ անկարելի է պնդել թէ «Տուրքը լաւ էր, բայց գործադրութիւնը սխալ էր»: Անկարելի է պնդել, որովհետեւ Ունեւորութեան Տուրքը լաւ պատրաստուած չէր: Մոռնանք գործադրութիւնը, անդրադառնանք միայն Տուրքին: Ունեւորութեան Տուրքը պատմութեան մէջ իր նմանը չունէր, որովհետեւ տուրք մըն էր որ պատրաստուած էր ոչ թէ ընդհանուր բնակչութեան համար, այլ անձերու համար: Անձ գլուխ: Անուններու նշանակումով: Ընտրովի:

Պահ մը յիշենք թէ այսօր ալ երկիրը, Օգոստոս 17-ի ահաւոր երկրաշարժի պատճառով, մատնուեցաւ տնտեսական դժուարութիւններու եւ ստիպուեցաւ յաւելուածական նոր տուրք մը բեռցնել հայրենակիցներուն: Որքան ալ այսօր պնդուի թէ այս տուրքն իսկ հակա-սահմանադրական է, տուրքը պատրաստուած է իրական տուրքի ձեւով եւ ուղղուած է անանուն հայրենակիցներու, առանց խտրականութեան: Ով որ եկամուտի տուրքի ենթակայ է, ով որ կալուած ունի, ով որ կառք կամ հեռախօս ունի, տուրք պիտի վճարէ նախապէս որոշուած համեմատութեամբ մը: Օրինաւոր տուրքը, եթէ կարելի է գործածել այս բացատրութիւնը, այսպէս կ'ըլլայ կամ պէտք է ըլլայ: Տուրքի օրինագիծին հեղինակները չեն կրնար նստիլ ու հաշուել թէ այս կամ այն անձը, կամ իրենց սա կամ նա բարեկամը որքա՞ն տուրք պիտի վճարէ: Ունեւորութեան Տուրքը այսպիսի տուրք մը չէր, ուստի կարելի չէ ըսել որ «տուրքը լաւ էր, բայց գործադրութիւնը սխալ էր»:

Ուրիշ կէտ մըն ալ կայ, որ հիմնական նշանակութիւն ունի: Ամէն տուրք, տուրքի ենթակայ անձի մը եկամուտին կամ ունեցածին վրայէն որոշ տոկոսով մը կը գանձուի: Ո՛չ մէկ տուրք մէկու մը ամբողջ ունեցածը կամ նոյնիսկ չունեցածը կրնայ գանձել: Այդպիսի տուրք մը արդէն տուրք չի կոչուիր: Տուրքերը տուրքի ենթակայ անձերը ոչնչացնելու համար չեն դրուիր: Տուրքերը հայրենակիցներու ունեցածին կամ շահածին մէկ տոկոսն է որ կը պահանջեն. Հայրենակցական պարտք մըն է: Կը շահիս ու անոր մէկ մասը պետութեան կը վճարես: Ո՛չ թէ ամբողջը: Ունեւորութեան Տուրքը այս տեսակէտէ ալ իրական տուրք մը չէր, որովհետեւ տոկոսի դրութիւն չէր գործադրեր, «սաչափ տոկոսով վճարէ» չէր ըսեր, պարզապէս գումար մը կը ճշդէր ու այդ գումարը կը պահանջէր: Այդ գումարը ի՛նչպէս ճշդուած էր, ո՞ր տուեալներու վրայ հիմնուելով պատրաստուած էր, յայտնի չէր: Այսինքն բոլորովին կամայական էր:

Կ'արժէ որ այստեղ անդրադառնանք կէտի մը, կէտի մը՝ որուն գրեթէ ոչ ոք անդրադարձաւ, որքան որ գիտենք: Այդ կէտը հետեւեալն է.

Այսօր թերեւս Ունեւորութեան Տուրքը

ՆՇԱՆ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի հայ համայնքը ցաւով լսեց Փուլվար Օտտօ Թաղի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Նշան Աւագ Քհնյ. Գույումճեանի մահուան բօթը: Ջիք այլեւս մեր մէջ այդ բարի, ազնիւ, միշտ ժպտերես քահանան, որ երեսուն երկար տարիներ եղաւ անխոնջ մշակը Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ: Կրտսեր զաւակն էր Տարսոնցի Միքայէլ Աւագ Քհնյ. Գույումճեանի, ծնած Պէյրութ 1930–ին: Աւազանի անունն էր Մաղաքիա: Ութամեայ մանուկ տակաւին, 1938–ին կը կորսնցնէ հայրը Միքայէլ Աւագ Քահանան, սակայն եկեղեցասիրութեան սերմերը ցանուած ըլլալով մանուկ Մաղաքիայի հոգիին մէջ, ան իր կեանքի մեծ մասը կ'անցընէ նախ Պէյրութի Ս. Երրորդութիւն, ապա Ս. Աստուածածին եկեղեցիներէ ներս, նախ որպէս դպիր, ապա՝ որպէս սարկաւագ: 1965–ին, կ'ամուսնանայ Օրիորդ Խաթուն Մածունեանի հետ: Եւ զԱստուած փնտռելու ճանապարհին, կոչումը կ'ունենայ ամբողջական նուիրումով յանձնուելու Աստուծոյ եւ Ազգին: 1967 թուականին կ'ընդունուի Անթիլիասի Դպրեվանքը, հետեւելու քահանայից մասնաւոր դասընթացներուն: 1969–ին դասընթացները աւարտելէ վերջ կը մեկնի Մարսէյլ, ուր նոյն թուականին քահանայ կը ձեռնադրուի Արտաւազդ Արքեպիսկոպոս Թրթռեանէ, ստանալով հոգեւոր Նշան անունը: Ձեռնադրութենէն անմիջապէս վերջ կը ստանձնէ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հովուութիւնը, ուր եւ կը պաշտօնավարէ մինչեւ իր կեանքի վախճանը: Հովուական բարեխիղճ ծառայութեան համար 1989 թուականին իրեն կը տրուի քահանայական լանջախաչ, իսկ քահանայագործութեան 30–ամեայ ծառայութիւնը կը պսակուի, շրջանիս Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի միջնորդութեամբ եւ հաւանութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նագգաշեանի, երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յատուկ կոնդակով, Ծաղկեայ Փիլոնի եւ Աւագութեան տուչութեամբ:

Քահանայագործութեան իր երեսուն տարիներու ընթացքին Աստուծոյ եւ բարութեան սպասաւորը սիրեցին ոչ միայն իր հօտի անդամ հաւատացեալները, այլեւ շատեր, եւ աւելի շատ սիրեց Աստուած:

Եւ 2000 թուականի Յունուար 10–ին ան ալ որպէս «հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի», որպէս զի իր գործոց հատիկներու յիշողութեան հասկերով կարենար ապրիլ հոն՝ մեր սիրտերու մէջ եւ գնահատուիլ հոն՝ Երկնքի Արքայութեան մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ԷՍԱՅԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ

Ինչպէս այլեւս սովորութիւն դարձած է նոյնիսկ վարժարանին գտնուած վայրէն հեռաւոր կեդրոններու մէջ, այս տարի եւս էսայեանցիներ ու համակիրներ բոլորուեցան սեղաններու շուրջ, բաժակ բարձրացնելու համար իրենց վարժարանին կենացը: Փարիզի «Արարատ» ճաշարանը երկար, զուգահեռ շարուած սեղաններով, որոշ նմանութիւն մը կը յուշէր էսայեանի ճաշարաններուն հետ: Այդ սեղաններուն շուրջ բոլորուած 80–ի չափ ներկաները ողջունեց Միութեան նախագահուհի Տիկին Մարգրիտ Շէրիք, երախտագիտութեամբ ոգեկոչելով էսայեան հարազատները որոնք 1895–ին, հիմնած են վարժարանը, ապա նաեւ հոն պաշտօնավարած ուսուցիչները, անդարձ բաժնուած էսայեանցիները: Անոնց յիշատակին վայրկեանի մը յոտնկայս լռութենէ ետք բաժակները բարձրացան էսայեանի կենացը:

Ապրուած սիրելի անցեալի մը արծարծումին հետ բաժակի տարեկան պահը առիթ կ'ըլլայ նաեւ դպրոցին մասին թարմ տեղեկատուութիւն ստանալու: Տիկին Շէրիք հիմնուելով վարժարանին տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանի հետ ունեցած խօսակցութեան, ըսաւ թէ ներկայիս 378 է աշակերտութեան թիւը, մինչդեռ նախորդ շրջանին 412 եղած էր: Նուազումին պատճառը կրթական տնօրէնութեան կողմէ նախակրթարանի պարտադիր շրջանին 5–էն 8 տարի բարձրացումը եղած է, քանի որ արուարձաններու նախակրթարաններ նոր կազմակերպութեամբ ութ կարգ ունեցած են, երեք տարի եւս պահելով իրենց աշակերտները: Անցեալ տարեշրջանին էսայեանը տուած է 47 շրջանաւարտ, որոնց 38–ը կը հետեւին բարձրագոյն ուսման: Կը գործէ 15 համակարգիչներով աշխատանոցն ալ:

Բաժակի օրուան հասոյթը եւ կատարուած նուիրատուութիւններ այս տարի որոշուած էր յատկացնել Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց վարժարանին: Ճաշի ընթացքին յայտարարուեցան այդ նուիրատուութիւնները, վաճառուեցան գրիչներ, էսայեանի խորհրդանիշով կրծքանշաններ:

Նոյնիսկ աւելորդ է ըսել որ շատով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ սեղաններուն շուրջ ու շարունակուեցաւ յեռմիջօրէի մինչեւ յառաջացած ժամերը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

բոլորովին մոռցուած տուրք մը կ'ըլլար, եթէ ան ալ, բոլոր տուրքերուն նման, տոկոսի մը վրայ հիմնուած ըլլար նոյնիսկ միայն ոչ – իսլամները իբր թիրախ ընտրելով: Այսինքն՝ եթէ 40–ական թուականներու կառավարութիւնը քուէարկէր օրէնք մը, որով բոլոր ոչ – իսլամները իրենց այդ տարուան եկամուտին, կամ իրենց իրական հարստութեան քսան տոկոսը, երեսուն տոկոսը իբր տուրք վճարելու հրաւիրուէին, Ունեւորութեան այդպիսի Տուրք մը այսօր վաղուց մոռցուած կ'ըլլար եւ որեւէ հետք ալ չէր թողուր յիշողութիւններու մէջ: Որովհետեւ անիկա այդքան մեծ աղէտ մը չէր դառնար: Այդ օրէնքը ընտանիքներ չէր փճացներ, այդ ընտանիքին յաջորդ սերունդներուն ճակատագիրը չէր փոխեր, մարդիկը ունեւորութեան կամ բարօրութեան մակարդակէն դէպի սնանկութիւն չէր տաներ:

Ունեւորութեան Տուրքը երրորդ մեղք մըն ալ ունէր: Աշքալէի աքսորը: Այս ալ անօրինակ գործադրութիւն մըն էր: Չենք գիտեր թէ մարդկութեան պատմութեան մէջ արձանագրուա՞ծ է բնաւ տուրքի տեսակ մը, որուն ենթարկուած մարդիկը ուրիշ քաղաք աքսորուէին, պարտադիր աշխատանքի ենթարկուէին պարզապէս անոր համար որ ի վիճակի չէին այդ տուրքը վճարելու, կամ, աւելի լայն առումով, այդ տուրքը վճարել չէին ուզեր: Պետութիւն մը ի՞նչ կ'ընէ այսպիսի պարագայի մը: Հարկատուին ունեցած հարստութեան վրայ գրաւ կը դնէ, կը գրաւէ ինչ որ կրնայ գտնել որպէս այդ հարկատուին ապրանքը, կը վաճառէ զայն աճուրդով, այդ անձին երկրէն դուրս ելլելուն արգելք կը հանդիսանայ. չենք գիտեր, թերեւս բանտարկութեան պատիժ մըն ալ կը սահմանէ, բայց այդքան: Տեսնուա՞ծ է որ վաթսուն, եօթանասուն տարեկան մարդ մը Աշքալէի նման տեղ մը աքսորուի եւ գործածուի ճանապարհաշինութեան ծանր գործի մէջ: Իրական տուրք մը այսպիսի տնօրինութիւն մը չի կրնար գնել:

Բայց Ունեւորութեան Տուրքին նպատակը ուրիշ էր: Ուստի չէր կրնար իրական տուրքի մը օրինաչափութեան մէջ մնալ: Եւ այս պատճառաւ ալ կարելի չէ ըսել թէ «տուրքը լաւ էր, բայց գործադրութիւնը սխալ էր»: Տուրքն ալ լաւ չէր:

Ռ. Հ.

«ԱԿՆ»*Ի ՀԱՄԵՐԳԸ

Հոգեւոր երաժշտութեան «Ակն» կեդրոնին երգեցիկ խումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, կ'երգէ Փետրուար 6 Կիրակի, ժամը 18–ին, Ս. Խաչ կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ

13, rue du Perche, Paris 3ème

Համերգը մաս կը կազմէ խումբին առաջին սկաւառակին պատրաստութեան ձեռնարկներու շարքին:

(*) «Ակն» ընկերակցութիւն
129, rue du Fbg du Temple,
75010 PARIS

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՎԱՍՏԱԿ ՄԸ՝ ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Հեռատեսիլի Սինէ – Գլասիք կայանը որոշած է մեծարել Անրի Վէրնէօյը (Աշոտ Մալաքեան) իրեն յանձնելով յայտագիրը կազմելու պարտականութիւնը, ազատօրէն (գառթ–պլանշ), Փետր. 7–էն 13:

Այդ ամբողջ շրջանին եւ ամէն օր, պիտի ներկայացուին իր ֆիլմերէն ոմանք եւ այլ բեմադրիչներէ իր ընտրած ֆիլմերը: Իր ընտրածներն են. – Ռուբէն Մամուլեանի «Գիշերին Թագուհին», Ճոն Ֆորտի «Մատնիչը» (Լը Մուշար), Մարք Ռոպսոնի «Ախոյեանը» եւ Օրսոն Ուէլսի «Ջարին ծարաւը»: Ասոնց ներածականը կ'ապահովեն ինք եւ Տընի Փարան: Փաստանկար մը կը ներկայացնէ իր ասպարէզը՝ «Անրի Վէրնէօյ՝ 50 տարի սինեմա», նաեւ երկու ժամուան այլ յայտագիր մը «Լը Գլէօպ», որուն կը մասնակցին Ժան–Ժագ Պէրնար, Տընի Փարան, Փիէր Ջերնիա եւ Օլիվիէ Պարօ:

Իր ստեղծագործութիւններէն կը ներկայացուին. – Le fruit défendu (1952), Maxime (1958), Le grand chef (1958), La vache et le prisonnier (1959), Un singe en hiver (1962): Սփռումները կ'ըլլան քանի մը անգամ շաբթուան երկայնքին, տարբեր ժամերու:

Այս քանի մը ֆիլմերը չեն բաւեր ամբողջ լրիւ գաղափար մը տալու համար Աշոտ Մալաքեանի վաստակին: Իր առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Մարսէլ Էմէի մէկ գործին հետեւողութեամբ՝ La table aux crevés, յայսօր, ըստ մեզի, իր լաւագոյն գործերէն մէկն է:

Գաղտնիք չէ, եւ ինք ալ միշտ կրկնած է, թէ Վէրնէօյ շատ բան կը պարտի Ֆերնանտէլի, մանաւանդ իր սկզբնական շրջանին: 1947–ին է, որ Աշոտ Մալաքեան կարճ ժապաւէնով մը՝ L'escale au soleil, կը նետուէր շարժանկարի ասպարէզը: Ֆիլմը նուիրուած էր Մարսէյլի, ուր կայք հաստատած էր Մալաքեան ընտանիքը 1924–էն, եւ ուր մեծցած է ինք ու ապրած մինչեւ Փարիզ փոխադրուիլը: Ֆերնանտէլ ստանձնած էր այդ կարճ ժապաւէնին մեկնաբանութիւնն ընել, սիրայօժար: Այդ ֆիլմը ներկայացուած էր նոյն տարին Գաննի շարժանկարի առաջին փառատօնին: Անկէ ետք, տասնեակներով ֆիլմեր իրարու յաջորդած են մեծ դերասաններով՝ Ժան Կապէն, Ալէն Տըլոն, Ժ.–Փ. Պելմոնտօ, Միշէլ Մորկան, Շառլ Պուայէ, Սիմոնն Սինեօրէ, Ճինօ Ջերվի, Իվ Մոնթան եւ այնքան ուրիշներ: Իր վերջին ֆիլմերը նուիրուած էին հայկական նիւթի, տեսակ մը «ընտանեկան պատմութիւն», քանի գաղթած հայ ընտանիքի մը պատմութիւնը, յաճախ, քիչ մը ամէն հայ ընտանիքի պատմութիւնն է («Մայրիկ» եւ «588 Ռիւ Փարատի»):

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ...

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մեր հացը մեզի համար գրեթէ միակ սնունդ է գիտէ՞ք: Նախ հաց՝ յետոյ քովը չէրտ մը պանիր, նախ՝ հաց, յետոյ բուռ մը ընկոյզի միջուկ, նախ՝ հաց, յետոյ մածուն, հաց՝ քովը թան, հաց՝ եւ սոխ, հաց՝ եւ չամիչ, հաց՝ եւ խաղող, հացին հետ՝ պաստեղ, հացին հետ՝ ձմերուկ, հացին վրան՝ բրդոն մը կարագ, հացին վրան՝ դդալ մը անոյշ, հացին վրան՝ աղ, հաց եւ պղպեղ եւ վերջապէս հաց եւ քովը ջուր...:

Մեր Տէր Արսէնին խոշոր Աւետարանին մէջը... ««զբէնն էր խօսեալ, եւ խօսեալ զբէնն էր»ի նման գրաբար բաներու մասին իմացած էի, բայց գիտէի եւ սորված էի ուրիշ բան մըն ալ. հացը գրանն էր գիւղացիին, եւ ա՜յդքան:

Հացը մեր ամէն բանն է: Եւ մենք գաւառացիներս երկու բան շատ կը սիրենք. մեր հացը եւ մեր բարձը: Եւ երբ մեր հացը կ'ուտենք, կը խորհինք մեր բարձին մասին ու կ'ըսենք.

– Հաց ու բարձ...

Մենք հացով կը կշտանանք, հացով գըրականութիւն կ'ընենք:

Մեր դրացիներէն Հայկօն՝ Հայկանոյշը, ելաւ ու Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը իր դրացիներուն մօ՞տ գնաց, հոն պաւա՞կ մը ծնաւ, այնպէս՝ ինչպէս մայրս գիս ծնած էր. լուրը կը հասնի մեզի նամակով մը...

«Ջէյթուն գէհթեր հեց պենիր
Հայկօն Հէլէպ ձեգ հենիր»:

Ջէյթունը մեր գիտցած ձիթապտուղն է, հեցը՝ հաց, պենիրն ալ՝ պանիր. իսկ գէթհե՞րը... լաւ, անիկա ալ պատմեմ: Պասի օրերուն՝ պահքի օրերուն մասնաւոր ուտելիքներու կարգին կը պատրաստուէր գէհթերը: Մրգասխտոր՝ լէպլէպին, սանդի մը մէջ կը ծեծես, ալիւրի կը վերածես, կը մաղես, մէջը կ'աւելցընես քիչ մը աղ, քիչ մը կարմիր պղպեղ եւ ծոթրին, յետոյ ալ հացդ մէջը թաթխելով մէկ կողմէն կ'ուտես, միւս կողմէն գրականութիւն կը մշակես անօթի չպառկելու մասին.

«Ջէյթուն գէհթեր հեց պենիր
Կե՛ր ու քըղցեծ մի՛ պառկիր»...:

Հացը երբ ուտես, երբ փորդ կշտանայ, երբ այլեւս քաղցած չես, այս անգամ աղօթելու կարգը կուգայ, եւ աղօթքներուդ մէջն ալ հացը անպակաս է.

– Խուեծ միր հեցը պեկես չէնէ...

– Խուեծ հեցերնիս հերամ չէնէ...

– Խուեծ միր հեցը հելալ էնէ...

Հացն ու Աստուած առաջին անգամ մեր մատաններումս, մեր ֆիլէրներուն, մեր կարասներուն մէջն է որ միացան եւ եղան «ի մարմին մի»: Յետոյ նշխարքի վերածուեցան Տէր Արսէնին եւ իր երեցկնոջ միջոցաւ եւ եկան ու իջան Սուրբ Սեղան եւ հոնկէ ալ սկիհին մէջը...:

Եւ ընուրէ հըմեր լէ, միր Սուրբ Կիրեկոս ժեմուն մէջը, ըմմուն կիրեկի միր տէրպապան՝ Տէր Արսէնը, պետերեգի էտինը խորենին վրեն էրկու ձեռքը կը բանձրցնէ, նշխերքը միր էչիչներուն մէջը կը խոթէ ու ձէն կ'իտէ ու կ'ըսէ.

– «Առէ՛ք, կերէ՛ք, ըս է մերմինս...»

Կ'առնինք, կ'ուտինք...:

Այդ բրդոն մը նշխարքին մէջ, ինչո՞ւ չեմ գիտեր, քիչ մը մեծ մայրերս Սենեմն ու Սարօն, քիչ մը մեծ հայրս Խալօն, քիչ մը հայրս Սգէն, քիչ մը դայեակս Քուրէ Մաման, քիչ մը մեր տունը, քիչ մըն ալ մեր մալէզը կը փնտռեմ...

– «Արբէք ի սմանէ, ըս է էրինս»:

Կ'առնինք, կը խմինք...:

Բայց ես տակաւին այդ պուտ մը գինիին մէջ, ինչո՞ւ չեմ գիտեր, քիչ մը մայրս՝ Խնօն, քիչ մը անոր կաթը, քիչ մը մեր գետը՝ Տիգրիսը, եւ անոր ալ ջուրերուն մէջ կորսուած մանկութիւնս կը փնտռեմ...:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

Հանուր յուսախաբութիւն ստեղծել։ Ծնողները գիտեն կուտան որ ծրագիրը բուն հարցերով չի զբաղիր, կանխարգելիչ միջոցներու չի դիմեր, այլ կը խորհի որ ոստիկաններ դրկելով «զգայուն» վայրերը եւ յաւելեալ հսկիչներ դնելով, առաջքը կ'առնուի շատ մտահոգիչ կացութեան մը։ Նախարարը, արդարեւ 75 վարժարաններու մէջ, որոնք երկու տարի է ամէնէն աւելի բիրտ արարքներու բեմ եղած են, ապահովութիւնը պիտի ամրապնդուի Փետրուարի արձակուրդէն ետք։ Այս դպրոցներու ցանկը պիտի չհրապարակուի։ Հատտատութեան հսկողութիւնը, մուտքերը եւ ելքերը պիտի հսկակշռուին, դպրոցներու շուրջն ալ հսկողութիւն պիտի ըլլայ առաջքն առնելու համար ռաքէթներու։ Ի դէպ, մինչ նախարարը մամուլի ասուլիսով մը կը պարզէր իր նոր եւ – նախորդներուն պէս – անօգուտ ծրագիրը, ռաքէթի պարագայ մը տեղի կ'ունենար Փուասիի Ատրիէնն Պոլան արհեստի լիսէին մէջ։ Երեք պատանիներ կ'առեւանգէին 16 տարեկան աշակերտ մը դպրոցին վերակացուին աչքին առջեւ, կը տանէին այլուր եւ 2 ժամ կը չարչարէին ուպէսզի ետ առնէ այն բողոքը զոր ըրած էր իրենց դէմ ռաքէթի համար։ Ալէկը այլ միջոց մըն ալ գտած է, որ բոլորին ծիծաղը կը շարժէ եւ հեղինակն ծաղրանկարներու ալ առիթ կուտայ մամուլին մէջ, այն է բարոյագիտութեան դասընթացքը...։

ԷԼԻՋԷԻ բանբերը բոլորովին հերքեց «Թելեկրամ տը Պրէսթ»ի լուրը ըստ որուն Շիրաք կ'ուզէր Ժոսփէն հրաւիրել, բայց, ժամէն իր վէթօն դրած է։

ԿԱՄՊԻՑ ծովուն մէջ, Յունուար 27-ի կանուխ ժամերուն երկրաշարժ մը արձանագրուած է, 7 բալ ուժգնութեամբ։ Վերնակեդրոնը եղած է Գրանոպոլսէն 20 քմ. արեւմուտք։ Ստորերկրեայ այս ցնցումը յաջորդած է նախորդ օրուանին, որ տեղի ունեցած էր Իրանի տարածքը, Մակու քաղաքի հիւսիս-արեւելքը եւ ունէր 4 բալ ուժգնութիւն։

ԻՍՐԱՅԷԼ, բայց նաեւ Եւրոպական Միութեան կարգ մը երկիրներ շատ մտահոգ են Աւստրիոյ քաղաքական կացութենէն։ Աւստրիոյ դէմ ելոյթները բազմացան մանաւանդ Սթոքհոլմի Ողջակիզման նուիրուած համագումարին։ Վախն այն է որ Վիէննայի մէջ նոր կառավարութիւն մը կը կազմուի ծայրայեղաջի մասնակցութեամբ, նախագահը, սկիզբը դէմ ըլլալով ծայրայեղ աջին հետ որեւէ գործակցութեան, աւելի ճկուն է։ Գալ շաբթու պիտի ընդունի երկու կուսակցութիւններու ղեկավարները։

ԳԼԻՆԹԸՆ տարեկան – Միութեան – ելոյթը ունեցած է Տաւոս մեկնելէն առաջ եւ ըսած որ տուրքերու նուազում պիտի ըլլայ։ Անդրադառնալով Զէչէնիոյ պատերազմին, զայն որակած է «անողոք եւ արտանց ելքի»։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ, Դամասկոսէն Պէյրութ, աննախընթաց ձիւնամրրիկ մը տեղի ունեցած է Յունուար 27-ին, տակնուվրայ ընելով երթեւեկը։ Պէյրութի մէջ, ծառեր արմատախիլ եղած են, երթեւեկը դադրած, ելեկտրական հոսանքը կտրած, օդակայանը փակուած եւ այլն, եւ այլն։ Նման փոթորիկներու ենթարկուած են նաեւ Իսրայէլ եւ Կիպրոս։

ԼԻՈՆ – ՍԱԹՈԼԱՍԻ օդակայանի անունը պիտի փոխուի եւ կրէ Սէն – Թ'էկզիւ – փերիի անունը, որ միայն գրագէտ չէր այլեւ՝ օդաչու։ Օդակայանին շրջակայքը բնակողներու 4000 անդամներ համախմբող միութիւնը շատ անտեղի կը գտնէ այդ անունը յիշեցնելով թէ Սէն – Թ'էկզիւ – փերի նաեւ հեղինակն է «Գիշերուան Թռիչք» անունը կրող գործի մը, մինչ իրենք այդ թռիչքներուն դէմ կը բողոքեն, պահանջելով որ անոնք դադրին։

ՔՐԻՍԹԻՆ ՏԸՎԻԷ – ԺՈՆՔՈՒՐ, Ռոլան Տիւմայի նախկին հոմանուհին որ բաւական դրամ ստացած էր Էլֆ – Աքիթէնէն միջամտութիւն ընելու համար Տիւմայի մօտ, որ այն ատեն Արտաքին նախարար էր, երրորդ գիրք մը գրած է, ուր նոր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Տիւմայի դէմ։ Այս նոր հատորին մէջ (նախորդը՝ «Հանրապետութեան բոզը» 100-հազար օրինակ ծախուեցաւ) ամէն ինչ ծայրէն կը սկսի, Ռ. Տիւմայի հետ հանդիպումը, ուր տը Լիլի շքեղ յարկաբաժինին գնումը, Էլֆէն ստացած 45 միլիոն ֆրանքի չէքը (1992-ին) եւ այլն, եւ այլն։ Դեռ կ'ըսէ թէ Տիւմա չվման մէջ էր ՔԱ-ԿԷ – Պէ-ի Փարիզի ճիւղին նախկին պետին՝ Զէտվերիկովի հետ։ Սահմանադրական Խորհուրդի նախկին նախագահը «անհեթեթ» որակեց այս ամբաստանութիւնները։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԹԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Մպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.։

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30

Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝

01 _ 64 – 03 – 53 – 05

Թիւին

կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը Շաբաթ ժամը 15 _ 19

01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —
Une traversée pour 2 personnes + une Voiture Aller-Retour MARSEILLE.CORSE
offert par *Prado.Voyage Selectour*
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անժէլ Վեհունիի մահուան առթիւ (Պէյրութ) Տիկին Մարի Հանչերեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Պ. Արծիւ Սարհատեանէ Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTER-SECTIONS MARSEILLE

Le Samedi 5 Février à 14 heures
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

Ordre du jour très important
Le Conseil d'Administration Paris et Marseille sera présent.

La présence de tous les membres est indispensable.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

MARSEILLE

Հ.Բ.Ը.Մ.

DÎNER

Samedi 12 Février à 20 heures
PREMIER DINER DE L'ANNEE 2000

En l'honneur de
Monsieur **JEAN MELKONIAN**
Président de l'UGAB-Marseille

Et en présence de
Docteur **EDOUARD ATTAMIAN**
Président de l'UGAB-France et membre du Conseil Central de l'UGAB

et
Monsieur **LEON KEBABDJIAN**
Vice-Président de l'UGAB-France
et membre du Conseil Central de l'UGAB

Présentation du nouveau Comité de Marseille

Animation musicale avec le talentueux violoniste Alexandre.

Réservations indispensables. Prière de téléphoner au 04 91 22 10 45 ou 06 03 74 16 99 **avant le 5 Février.**

Prix : 150 F Pour les membres
180 F Pour les non-membres
100 F. Pour les membres jeunes et les étudiants.

UGAB, 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»

Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :

01 47 50 97 51